

!!!! This is an ongoing translation of Աճառեալս (1911). The current version has all of Adjarian's prose and data, along with my commentary. It has been taking me a while to get this far, so I figure it's more practical to make my current version available as I continue to work on it.

The next version will do the following:

- correct TODO statements,
- add my own introduction,
- move some of notes from Adjarian's prose into my own introduction, and
- double-check the translation's correctness.

The final version will hopefully be correct enough to comfortably publish, eventually.

Translation and commentary on Adjarian 1911 ‘Armenian dialectology’

Hossep Dolatian

October 19, 2022

Contents

I	Introductory chapters by Adjarian	37
1	Introduction by Adjarian	39
1.1	History of Armenian dialectology	39
1.2	Disadvantages of dialectological studies	41
1.3	Program for dialectological studies	41
1.4	Scientific alphabet	42
1.5	Methods of studying the dialects	46
1.6	Structure of the present work	47
1.7	Differences between Old Armenian and New Armenian	48
1.7.1	Phonetic differences	48
1.7.1.1	Segment inventory of Classical Armenian	49
1.7.1.2	Sound changes from Classical to Modern Armenian	50
1.7.1.2.1	Front mid vowels	51
1.7.1.2.2	New vowels	51
1.7.1.2.3	Loss of Classical diphthongs	51
1.7.1.2.4	Change from CA /ɑy/ to MA /o/	52
1.7.1.2.5	Laryngeal features of consonants	52
1.7.1.2.6	Changes for CA /j/ and CA /t/	52
1.7.1.2.7	The sound /f/	52
1.7.1.2.8	Syncope of word medial CA /ɑ/	53
1.7.1.2.9	Rhotic metathesis	53
1.7.1.2.10	Nasal epenthesis	54
1.7.1.2.11	Verbs of 'to say'	54
1.7.2	Lexical differences	54
1.7.3	Phonological differences	55
1.7.3.1	Declension	55

1.7.3.2	Definite article	56
1.7.3.3	Pronoun declension	56
1.7.3.4	Adpositions	57
1.7.3.5	Verb conjugations	57
1.7.4	Syntactic differences	57
1.7.4.1	Word order of verbs	57
1.7.4.2	Word order of genitive possessors	58
1.7.4.3	Word order of adjectives and nouns	59
1.7.4.4	Word order of demonstrative and possessive pronouns	59
1.7.4.5	Word order of adpositions	59
2	Armenian residences	63
2.1	The northern migration line	63
2.1.1	Georgia	64
2.1.2	Aghvank or Caucasian Albania	64
2.1.3	North Caucasus	64
2.1.4	Tatarstan (from the Volga to the ocean)	64
2.1.5	Crimea	64
2.1.6	Russia	64
2.1.7	Poland	65
2.1.8	Romania	65
2.1.9	Bessarabia	65
2.1.10	Austro-Hungary	65
2.2	The southeastern migration line	65
2.2.1	Assyria	65
2.2.2	Persia or Iran	65
2.2.3	India	66
2.2.4	Birmania or Myanmar	66
2.2.5	Island of Java	66
2.3	The southwestern migration line	66
2.3.1	Cilicia	66
2.3.2	Cyprus	66
2.3.3	Syria and Lebanon	66
2.3.4	Egypt	66
2.3.5	Other	67

2.4 The western migration line	67
2.4.1 Asia Minor or Anatolia	67
2.4.2 Istanbul	67
2.4.3 Greece	67
2.4.4 Crete	67
2.4.5 European Turkey	67
2.4.6 Bulgaria	67
2.4.7 France	68
2.4.8 England	68
2.4.9 The United States	68
2.4.10Other	68
2.5 Summary	68
3 Armenians who speak foreign languages	69
3.1 Turkish	69
3.1.1 Western Asia Minor	69
3.1.2 Asia Minor	70
3.1.3 Island of Cyprus	70
3.1.4 European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia	70
3.1.5 Roomania	70
3.1.6 Bessarabia	70
3.1.7 Lazistan	70
3.1.8 West of Akhalkalaki	70
3.1.9 Olti	71
3.1.10Urmia	71
3.1.11Summary	71
3.2 Georgian	71
3.3 Persian	71
3.4 Circassian	71
3.5 Kurdish	72
3.6 Arabic	72
3.7 Romanian	72
3.8 Polish	72
3.9 Hungarian	72
3.10English	72

3.11 Summary	72
4 The three branches of Armenian dialects	73
4.1 Overview	73
4.2 Terminology	74
4.3 Excluded communities	74
II The /-um/ <նւմ> branch	75
5 Yerevan	79
5.1 Background	79
5.2 Phonology	80
5.2.1 Segment inventory	80
5.2.2 Sound changes	80
5.2.2.1 Monophthongal vowels	81
5.2.2.2 Diphthongs	81
5.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ>	81
5.2.2.2.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>	82
5.2.2.2.3 Classical Armenian /iɥ/ <իւ>	82
5.2.2.3 Consonants	83
5.2.2.3.1 Stops and affricates	83
5.2.2.3.2 Other consonants	83
5.2.2.3.2.1 Classical Armenian /h/ <հ>	83
5.2.2.3.2.2 Classical Armenian ʁ /x/	84
5.2.2.3.2.3 Classical Armenian /t/ <դ>	84
5.2.2.3.2.4 Classical Armenian /t/ <տ>	84
5.2.2.3.2.5 Classical Armenian /ɾ/ <ր>	85
5.2.3 Stress	85
5.3 Morphology	85
5.3.1 Noun inflection or declension	85
5.3.2 Pronoun inflection or declension	86
5.3.3 Verb inflection or conjugation	87
5.3.3.1 General paradigms for the reflex of the E-Class	87
5.3.3.1.1 Indicative present and past imperfective	88
5.3.3.1.2 Present perfect and past perfect	88
5.3.3.1.3 Past perfective or aorist	89

5.3.3.1.4 Subjunctive present and past imperfective	89
5.3.3.1.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive	90
5.3.3.1.6 Imperative and prohibitive	91
5.3.3.1.7 Non-finite forms	92
5.3.3.2 Other conjugation classes	92
5.3.3.3 Morphological details and diachronic changes	93
5.3.3.3.1 Present 3SG copula or auxiliary	93
5.3.3.3.2 Deletion of /e/ before past imperfective /i/	93
5.3.3.3.3 Debitive morphology	94
5.3.3.3.4 Imperative morphology	94
5.3.3.3.5 Prohibitive morphology and mobile ordering	94
5.3.3.3.6 Present participle	94
5.3.3.3.7 Past participle (perfective converb) and auxiliary-induced changes	95
5.3.3.3.8 Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs	95
5.3.3.3.9 Mobile negation	96
5.4 Subdialects	97
5.4.1 Bayazit	97
5.4.1.1 Diphthongs	97
5.4.1.2 Voiced aspirated stops and affricates	97
5.4.1.3 Changing Classical /h/ <h> to /χ/ <ħ>	97
5.4.1.4 Repetition of the definite article	98
5.4.1.5 Regularization of monosyllabic verbs	98
5.4.1.6 Repetition of the auxiliary when the auxiliary has moved	98
5.4.1.7 Past participle or perfective converb with /-jer, -e/	99
5.4.1.8 Past participle or perfective converb with /-uk/	100
5.4.2 Astabad subdialect	100
5.4.2.1 Characteristics of the Astabad subdialect	100
5.4.2.1.1 Phonetic ‘purity’	100
5.4.2.1.2 Lack of /h/ > /χ/ change	100
5.4.2.1.3 Pre-tonic vowel deletion	100
5.4.2.1.4 Ablative suffixes	101
5.4.2.1.5 Present copula as /a/	101
5.4.2.1.6 Past perfective 1SG suffix as /-m/	101
5.4.2.2 Classification	101
5.4.3 Tabriz subdialect	102

5.4.3.1	Miscellaneous segmental differences	102
5.4.3.2	Change of Classical /ɥɑ/ to /iva/	102
5.4.3.3	Devoicing of Classical voiced stops	102
5.4.3.4	Definite suffix allomorphy	102
5.4.3.5	Use of past perfective 1SG marker /-m/	103
5.4.3.6	Past participle or perfective converb with /-er/ <ɛp>	103
5.4.3.7	Repetition of nasals in the 3SG past perfective	103
5.5	Literature	104
5.6	Text samples	104
5.6.1	Yerevan dialect	104
5.6.2	New Bayazet subdialect	105
5.6.3	Astabad subdialect	105
5.6.4	Tabriz subdialect	105
5.6.5	Lori vernacular	106
6	Tbilisi	109
6.1	Background	109
6.2	Phonology	109
6.2.1	Segmental inventory	109
6.2.2	Sound changes	110
6.2.2.1	Monophthongal vowels	110
6.2.2.1.1	Classical Armenian /e/ <ɛ>	110
6.2.2.1.2	Classical Armenian /o/ <n>	111
6.2.2.2	Diphthongs	112
6.2.2.2.1	Classical Armenian /oj/ <nj> to /u/ <nɫ>	112
6.2.2.2.2	Classical Armenian /iɥ/ <ɥɫ> to /u/ <nɫ>	112
6.2.2.3	Stops and affricates	113
6.2.2.4	Other consonantal changes	113
6.2.2.4.1	Post-nasal voicing	113
6.2.2.4.2	Nasal epenthesis	113
6.2.2.4.3	Change from /h/ /x/	114
6.2.3	Stress	114
6.3	Morphology	114
6.3.1	Noun inflection or declension	114
6.3.2	Pronoun inflection or declension	115

6.3.3 Verb inflection or conjugation	116
6.3.3.1 Various aspects of verb inflection	116
6.3.3.1.1 Sound changes for verbal vowels	116
6.3.3.1.2 Irregular imperfective converb for monosyllabic verbs	116
6.3.3.1.3 Lack of /e/ deletion for past imperfective	117
6.3.3.1.4 Allomorphy of the future formative /ku/ <կու>	117
6.3.3.1.5 Past participle or perfective converb with /-il,-i/ <իլ, ի>	118
6.3.3.2 General paradigm	119
6.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective	119
6.3.3.2.2 Present perfect and past perfect	120
6.3.3.2.3 Past perfective or aorist	120
6.3.3.2.4 Subjunctive present and past imperfective	121
6.3.3.2.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive	122
6.3.3.2.6 Other tenses built from participles	123
6.3.3.2.7 Imperative and prohibitive	123
6.3.3.2.8 Non-finite forms	123
6.3.3.3 Other conjugation classes	124
6.4 Literature	126
6.5 Text samples	127
6.5.1 Sample 1	127
6.5.2 Sample 2	128
7 Karabakh	129
7.1 Background	129
7.2 Phonology	130
7.2.1 Segment inventory	130
7.2.2 Stress and vowel deletion	131
7.2.3 Sound changes	131
7.2.3.1 Monophthongal vowel changes	131
7.2.3.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>	131
7.2.3.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>	132
7.2.3.1.3 Classical Armenian /ē/ <է>	133
7.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>	134
7.2.3.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>	135
7.2.3.1.6 Classical Armenian /u/ <ւ>	136

7.2.3.2	Diphthong changes	138
7.2.3.2.1	Classical Armenian /ɑj/ <այ>	138
7.2.3.2.2	Classical Armenian /ɑʎ/ <ալ>	138
7.2.3.2.3	Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ>	139
7.2.3.2.4	Classical Armenian /eʎ/ <ել>	139
7.2.3.2.5	Classical Armenian /iʎ/ <իլ>	139
7.2.3.2.6	Classical Armenian /ɑj/ <ոյ>	140
7.2.3.2.7	Classical Armenian /ov/ <ով>	140
7.2.3.3	Consonant changes	140
7.2.3.3.1	Voicing changes	140
7.2.3.3.2	Palatalization	141
7.2.3.3.3	Change of word-initial /h/ <հ> to /v/ <վ>	142
7.2.3.3.4	Word-initial insertion of /h/ <հ>	142
7.2.3.3.5	Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops	143
7.2.3.3.6	Change from word-final Classical /ən/ to /nə/	143
7.2.3.3.7	Assimilation of /tn/ to /nn/	144
7.2.3.3.8	Absence of /f/ and adaptation of loan /f/ to /pʰ/	144
7.3	Morphology	144
7.3.1	Noun inflection or declension	144
7.3.1.1	General paradigm	144
7.3.1.2	Genitive formation	145
7.3.1.3	Additional units	146
7.3.2	Pronoun inflection or declension	146
7.3.2.1	Personal pronouns	146
7.3.2.2	Logophoric pronouns	147
7.3.2.3	Demonstrative pronouns	147
7.3.2.4	Interrogative pronouns	149
7.3.3	Verb inflection or conjugation	149
7.3.3.1	Overview	149
7.3.3.2	General paradigm	150
7.3.3.2.1	Indicative present and past imperfective	150
7.3.3.2.2	Past perfective or aorist	151
7.3.3.2.3	Subjunctive present and past imperfective	152
7.3.3.2.4	Tenses built from the subjunctive: Future	153
7.3.3.2.5	Imperative and prohibitive	153

7.3.3.2.6 Non-finite forms	154
7.3.3.2.7 Other Complex or periphrastic forms	154
7.3.3.2.7.1 Indicative mood	154
7.3.3.2.7.2 Narrative mood	155
7.3.3.2.7.3 Debitive mood	155
7.3.3.2.7.4 Intensive mood	157
7.3.3.2.7.5 Immediate mood	158
7.4 Subdialects	159
7.4.1 Gandzak	159
7.4.2 Gazakh	160
7.4.3 Karadagh	161
7.5 Literature	162
7.6 Text samples	162
7.6.1 Karabakh dialect	163
7.6.2 Karadagh subdialect	163
7.6.3 Gazakh subdialect	163
7.6.4 Gandzak subdialect	164
7.6.5 Zangezur subdialect	165
8 Shamakhi	167
8.1 Overview	167
8.2 Phonology	167
8.2.1 Segment inventory	167
8.2.2 Stress	167
8.2.3 Sound changes	168
8.2.3.1 Vowel changes	168
8.2.3.1.1 Classical Armenian /u/ <nL>	168
8.2.3.1.2 Classical Armenian /oj/ <nj>	168
8.2.3.1.3 Classical Armenian /aj/ <wj>	168
8.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <wj>	168
8.2.3.1.5 Vowel harmony of the schwa /ə/	169
8.2.3.1.6 Vowel lengthening of /o/	169
8.2.3.1.7 Pre-tonic vowel deletion	169
8.2.3.2 Consonant changes	170
8.2.3.2.1 Voicing changes	170

8.2.3.2.2	Loss of the rhotic /r/ <ɾ>	170
8.2.3.2.3	Insertion of word-initial /h/ <h>	171
8.2.3.2.4	Retention of word-final /n/ <ɳ>	171
8.3	Morphology	171
8.3.1	Noun inflection or declension	171
8.3.1.1	Ablative marking with /-an/ <ɰɳ>	171
8.3.1.2	Instrumental marking with /-ov/ <oɰ>	172
8.3.1.3	Locative marking with /-əm, -im/ <ɲɰ, ɰɰ>	172
8.3.1.4	Vowel harmony of the definite article /ə/ <ɲ>	172
8.3.2	Pronoun inflection or declension	173
8.3.2.1	Personal pronouns	173
8.3.2.2	Repeated addition of the formative /-ik/ <ɰɰ>	173
8.3.2.3	Other innovations	175
8.3.3	Verb inflection or conjugation	176
8.3.3.1	Overview and general properties	176
8.3.3.1.1	Copula with /a/ <ɰ>	176
8.3.3.1.2	Present and past imperfective	176
8.3.3.1.3	Past participle or perfective converb	176
8.3.3.1.4	Infinitives take dative /-i/ <ɰ>	177
8.3.3.1.5	Causative suffix /-tʰu/ <ɲɰ>	177
8.3.3.2	Verb paradigms	178
8.3.3.2.1	Indicative present and past imperfective	178
8.3.3.2.2	Present perfect and past perfect	178
8.3.3.2.3	Future and future perfect	179
8.3.3.2.4	Past perfective or aorist	179
8.3.3.2.5	Subjunctive present and past imperfective	180
8.3.3.2.6	Imperative and prohibitive	180
8.3.3.2.7	Non-finite forms	181
8.4	Literature	181
8.5	Text samples	182
9	Astrakhan	185
9.1	Overview	185
9.2	Phonology	185
9.2.1	Consonant voicing	186

CONTENTS	13
9.2.2 Vowel inventory	186
9.2.3 Vowel changes	186
9.2.3.1 Classical Armenian /ɑj/ <ωj>	186
9.2.3.2 Classical Armenian /iʏ, oʏ, u/ <իւ, ոյ, նւ>	187
9.3 Morphology	187
9.3.1 Noun inflection or declension	187
9.3.2 Pronoun inflection or declension	188
9.3.3 Verb inflection or conjugation	188
9.3.3.1 Copula with /e/ and 3SG /ɑ/	188
9.3.3.2 Present indicative forms	189
9.3.3.3 Vowel assimilation (/e/ <է> to /i/ <ի>) and past /-m/ <մ>	190
9.3.3.4 Past participle or perfective converb with /-el/ <ել>	192
9.3.3.5 Infinitival genitive with /-i/ <ի>	193
9.4 Text samples	193
10 Julfa	195
10.1 Overview	195
10.2 Phonology	196
10.2.1 Change from Classical /h/ <հ> to /χ/ <խ>	196
10.2.2 Word-initial insertion of /h/ <հ>	196
10.2.3 Change from Classical /iʏ/ <իւ>	196
10.2.4 Nasal insertion for the word 'no' /otʰ/	196
10.3 Morphology	197
10.3.1 Noun inflection or declension	197
10.3.1.1 Case marking for singular nouns	197
10.3.1.2 Case marking for plural nouns	197
10.3.2 Pronoun inflection or declension	198
10.3.3 Verb inflection or conjugation	199
10.3.3.1 Overview and morphological changes	199
10.3.3.1.1 Present copula with /ɑ/ <ω>	199
10.3.3.1.2 Past copula with /i/ <ի>	199
10.3.3.1.3 Imperfective converb with /-man/ <ման>	199
10.3.3.2 General paradigms for the reflex of the A-Class	200
10.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective	200
10.3.3.2.2 Past perfective or aorist	201

10.3.3.2.3Subjunctive present and past imperfective	201
10.3.3.2.4Tenses built from the subjunctive: Future	202
10.3.3.2.5Imperative and prohibitive	202
10.3.3.2.6Non-finite forms	203
10.4Text samples	203
11Agulis	205
11.1Overview	205
11.2Phonology	205
11.2.1Segment inventory	205
11.2.2Sound changes	205
11.2.2.1Monophthongal vowel changes	205
11.2.2.1.1Classical Armenian /a/ <ա>	205
11.2.2.1.2Classical Armenian /e/ <ե>	208
11.2.2.1.3Classical Armenian /ē/ <է>	209
11.2.2.1.4Classical Armenian /i/ <ի>	210
11.2.2.1.5Classical Armenian /o/ <ո>	212
11.2.2.1.6Classical Armenian /u/ <ւ>	213
11.2.2.2Diphthong changes	214
11.2.2.2.1Classical Armenian /aj/ <այ>	214
11.2.2.2.2Classical Armenian /au/ <աւ>	215
11.2.2.2.3Classical Armenian /eu/ <եւ>	216
11.2.2.2.4Classical Armenian /iy/ <իւ>	217
11.2.2.2.5Classical Armenian /oj/ <ոյ>	217
11.2.2.2.6Classical Armenian /aj/ <ոյ>	218
11.2.2.3Stress and pre-tonic vowel deletion	218
11.2.2.4Consonant changes	218
11.2.2.4.1Voicing changes	218
11.2.2.4.2Palatalization of velar stops	219
11.2.2.4.3Change from Classical /x/ <խ> to /h/ <հ>	219
11.2.2.4.4Change from Classical /s/ <ս> to /h/ <հ>	220
11.2.2.4.5Change from Classical /tsʰ/ <ց> to /h/ <հ>	220
11.2.2.4.6Change from Classical ending /n/ <ւ>	221
11.3Morphology	221
11.3.1Noun inflection or declension	221

11.3.1.1Case suffixes	221
11.3.1.2Case infix	221
11.3.1.3Plural declension	221
11.3.2Pronoun inflection or declension	222
11.3.2.1Personal pronouns	222
11.3.2.2Demonstrative pronouns	222
11.3.3Verb inflection or conjugation	223
11.3.3.1Conjugation classes	223
11.3.3.2Copular verb or auxiliary	223
11.3.3.2.1Present copula with /ə-/	223
11.3.3.2.2Past copula with /ə-/	223
11.3.3.3Inflectional paradigm	224
11.3.3.3.1Indicative present and past imperfective	224
11.3.3.3.2Past perfective or aorist	226
11.3.3.3.3Present perfect and past perfect	229
11.3.3.3.4Future and future perfect	231
11.3.3.3.5Imperative and prohibitive	233
11.3.3.3.6Subjunctive present and past imperfective	233
11.4Subdialects	235
11.5Literature	235
11.6Text samples	236
11.6.1Sample 1	236
11.6.2Sample 2	236
11.6.3Sample 3	236
11.6.4Sample 4	237

III The /kə/ <ɫɛ> branch

239

12Karin

243

12.1Overview	243
12.2Phonology	243
12.2.1Segment inventory	243
12.2.1.1Vowels	243
12.2.1.1.1Vowel /æ/ <ɯ̃>	243
12.2.1.1.2Diphthongs /ɤo, ɛe/ <n, ɓ>	244

12.2.1.2Consonants	244
12.2.1.2.1Origin of the fricative /f/ <ֆ>	244
12.2.1.2.1.1First route for origin of /f/	244
12.2.1.2.1.2Second route for origin of /f/	245
12.2.1.2.2Consonant voicing	245
12.2.1.2.3Voiced glottal fricative /ħ/ <յ>voicing	246
12.2.2Sound changes	246
12.2.2.1Monophthongal vowel changes	246
12.2.2.1.1Vowel syncope of Classical Armenian /a/ <ա>	246
12.2.2.1.2Classical Armenian /e/ <ե>	246
12.2.2.1.3Classical Armenian /o/ <ո>	247
12.2.2.2Diphthong changes	247
12.2.2.2.1Classical Armenian /aj/ <այ>	247
12.2.2.2.2Classical Armenian /oj/ <ոյ>	247
12.2.2.2.3Classical Armenian /iuj/ <իւյ>	248
12.2.2.3Consonant changes	248
12.2.2.3.1Voicing changes	248
12.2.2.3.2Assimilation of /t/ <տ> to a /r, ր/ <ր, ճ>	248
12.2.3Lexical change	249
12.2.4Stress	249
12.3Morphology	249
12.3.1Noun inflection or declension	249
12.3.1.1Inflection for singular nouns	249
12.3.1.2Inflection for plural nouns	250
12.3.2Pronoun inflection or declension	250
12.3.3Verb inflection or conjugation	251
12.3.3.1Indicative present and past imperfective: allomorphy of the indicative morpheme	251
12.3.3.1.1Suffix or enclitic /kə/ for consonant-initial verbs	252
12.3.3.1.2Prefix and suffix/enclitic /k-...-kə/ or /g ^h -...-kə/ for vowel-initial verbs	252
12.3.3.1.3Prefix and suffix/enclitic /ku-...-kə/ or /g ^h u-...-kə/ for monosyllabic verbs	253
12.3.3.1.4Omission or reduction of the indicative morpheme	255
12.3.3.1.5Theme vowel change in the past imperfective 3SG	256
12.3.3.2Future and future perfect	256
12.3.3.3Perfective converb or past participle with /-er, -e/ <եր, է>	256
12.4Subdialects	257

<i>CONTENTS</i>	17
12.5 Literature	257
12.6 Subdialects (continued)	258
12.6.0.1 Baberd	258
12.6.1 Khodorchur	258
12.7 Text samples	259
12.7.1 From Akhalkalaki	259
12.7.2 From Basean	259
13 Mush	261
13.1 Overview	261
13.2 Phonology	261
13.2.1 Vowel inventory and sound changes	261
13.2.2 Consonant inventory and sound changes	262
13.2.2.1 Voicing changes and voiced aspirates	262
13.2.2.2 Glottal fricatives /h, f/ <h, ʃ>	262
13.2.2.3 Using back fricatives to distinguish Mush from Van	262
13.3 Morphology	263
13.3.1 Noun inflection or declension	263
13.3.1.1 Classical accusative prefix /z/ <q>	263
13.3.1.2 Classical accusative prefix /i,j/ <h,j>	264
13.3.1.3 Genitive possession without definite marking	264
13.3.1.4 Post-nominal possessors	265
13.3.1.5 Retention of prepositions	265
13.3.1.6 Vocative case	267
13.3.2 Pronoun inflection or declension	267
13.3.3 Verb inflection or conjugation	268
13.3.3.1 Changes in theme vowels and tense-agreement marking	268
13.3.3.2 Repetition of the auxiliary in the present perfect	269
13.3.3.3 Hortative or imperative marker	270
13.3.3.4 Monosyllabic verbs	270
13.3.3.5 Causative suffix	271
13.3.3.6 Past participle	271
13.4 Literature	272
13.5 Text samples	273
13.5.1 Mush dialect	273

13.5.1.1City of Mush	273
13.5.1.2Village of Karnen in Mush	274
13.5.1.3Bulanik	275
13.5.1.4Alashkert	275
13.5.1.5Aparan	275
13.5.1.6Manazkert	276
13.5.1.7Hinis	277
13.5.1.8Sason	277
13.5.1.9Khouyt	279
13.5.2Paghesh subdialect	280
13.5.2.1Paghesh	280
13.5.2.2Arjesh	280
13.5.2.3Village of Arinjkus in Artske	281
13.5.2.4Village of Dapavank in Khlat	281
13.5.2.5Villages of New Bayazet	282
13.5.2.5.1Yeranos village	282
13.5.2.5.2Adamxan	282
13.5.2.5.3Dzoragegh	283
13.5.2.5.4Tsakkar	283
13.5.2.5.5Gölköy	283
13.5.2.5.6Upper Adyaman	283
13.5.2.5.7Lower Karanlug	284
13.5.2.5.8Avdalaghalu	284
13.5.2.5.9Alikrykh	284
13.5.2.5.10olakhach	285
13.5.2.5.11lower Gyuzeldara	285
13.5.2.5.12pper Gyuzeldara	285
13.5.2.5.13aghalu	286
13.5.3Note on migration	286
14 Van	289
14.1Overview	289
14.2Phonology	289
14.2.1Segment inventory	289
14.2.2Sound changes	290

14.2.2.1 Monophthongal vowels	290
14.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>	290
14.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>	291
14.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <է>	292
14.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>	292
14.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>	292
14.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <ւ>	293
14.2.2.2 Diphthong changes	294
14.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>	294
14.2.2.2.2 Classical Armenian /iɥ/ <իւ>	294
14.2.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ>	295
14.2.2.3 Consonant changes	295
14.3 Morphology	296
14.3.1 Noun inflection or declension	296
14.3.1.1 Case markers	296
14.3.1.2 Plural markers and plural declension	296
14.3.1.3 Absence of the definite suffix /-ə/ and word-initial/final schwas	296
14.3.2 Pronoun inflection or declension	298
14.3.2.1 Personal pronouns	298
14.3.2.2 Interrogative pronouns	298
14.3.2.3 Demonstrative pronouns	299
14.3.3 Verbal inflection or conjugation	299
14.3.3.1 Theme vowel changes	299
14.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class	299
14.3.3.2.1 Subjunctive present and past imperfective	300
14.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future	300
14.3.3.2.3 Present perfect and past perfect	301
14.3.3.2.4 Past perfective or aorist	302
14.3.3.2.5 Imperative and prohibitive	302
14.3.3.2.6 Non-finite forms	302
14.4 Subdialects	303
14.4.1 Diyadin	303
14.4.1.1 Similarities to the Van dialect	303
14.4.1.1.1 Palatalization of velar stops	303
14.4.1.1.2 Change from Classical Armenian /h/ <հ> to /x/ <խ>	304

14.4.1.1.3Diphthongization of Classical Armenian /e, o/ <Է, Ո>	304
14.4.1.1.4Change in theme vowels	305
14.4.1.1.5Theme vowel deletion before the past suffix	305
14.4.1.1.6Ablative suffix /-e, -ի՛տհ/ <Է, ԻԳ>	305
14.4.1.2Differences from the Van dialect	306
14.4.1.2.1Retention of Classical Armenian /u/ <ՆԼ>	306
14.4.1.2.2Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ>	306
14.4.1.2.3Voicing changes	306
14.4.1.2.43SG copula as /a/ <ա> changes	306
14.4.2Moks	307
14.4.2.1Existence of the schwa /ə/	307
14.4.2.2Lack of diphthong /yo/ <յո>	308
14.4.3Vozim	308
14.4.3.1Phonology	308
14.4.3.1.1Segment inventory	309
14.4.3.1.1.1Diphthong /ěj/ <Էյ>	309
14.4.3.1.1.2Diphthong /oy/ <օյ>	309
14.4.3.1.1.3Uvular stop /q/ <ղ'>	309
14.4.3.1.1.4Diphthong /æy/ <Եօյ>	309
14.4.3.1.1.5Voiced aspirates	310
14.4.3.1.2Sound changes	310
14.4.3.1.2.1Classical Armenian /o/ <ո>	310
14.4.3.1.2.2Classical Armenian /iy/ <իյ>	310
14.4.3.1.2.3Classical Armenian /aj/ <այ>	311
14.4.3.1.2.4Word-initial insertion of /h/ <հ>	311
14.4.3.2Morphology	311
14.4.3.2.1Noun inflection or declension	311
14.4.3.2.2Pronoun inflection or declension	312
14.4.3.3Verb inflection or conjunction	313
14.4.3.3.1Overview and morphological changes	313
14.4.3.3.1.1Theme vowel changes	313
14.4.3.3.1.2Vowel hiatus between the theme vowel and the past suffix	313
14.4.3.3.1.3Past suffix	313
14.4.3.3.1.4Future marker	314
14.4.3.3.2General paradigms for the reflex of the E-Class	314

14.4.3.3.2.1Subjunctive present and past imperfective	314
14.4.3.3.2.2Tenses built from the subjunctive: Indicative and future	315
14.4.3.3.2.3Present perfect and past perfect	315
14.4.3.3.2.4Past perfective or aorist	316
14.4.3.3.2.5Imperative and prohibitive	316
14.4.3.3.2.6Non-finite forms	317
14.5Literature	318
14.6Text samples	318
14.6.1Van dialect	318
14.6.2Diyadin subdialect	319
14.6.3Moks subdialect	320
14.6.4Norduz	321
14.6.5Çatak	321
14.6.6Vozim subdialect	322
15Tigranakert	325
15.1Overview and literature	325
15.2Phonology	326
15.2.1Segment inventory	326
15.2.1.1Vowel inventory	326
15.2.1.2Consonant inventory	326
15.2.1.2.1Laryngeal changes	326
15.2.1.2.2Arabic consonants /ʕ, ħ, q/ <ʕ, ħʕ, ʔ/ and /l/ <ʕʕ>	326
15.2.1.2.3Patalized stops /kʰ, kʰʲ, /dʰ/ <ʟʲ, ɖʲ, ɳʲ>	327
15.2.1.2.4Glide /w/ <ʟ>	327
15.2.2Sound changes	328
15.2.2.1Monophthongal vowel changes	328
15.2.2.1.1Classical Armenian /a/ <ʷ>	328
15.2.2.1.2Classical Armenian /o/ <n>	328
15.2.2.1.3Classical Armenian /u/ <nʟ>	329
15.2.2.1.4Classical Armenian /e/ <t>	330
15.2.2.2Diphthong changes	330
15.2.2.2.1Classical Armenian /qj/ <ʷj>	330
15.2.2.2.2Classical Armenian /iʲ/ <ʰʟ>	331
15.2.2.2.3Classical Armenian /oj/ <ɳj>	331

15.2.2.3Consonant changes	331
15.2.2.3.1Classical Armenian /h/ <h>	331
15.2.2.3.2Word-medial gemination	332
15.3Morphology	332
15.3.1Noun inflection or declension	332
15.3.1.1Definite article /-e/ <t>	332
15.3.1.2Accusative prefix /z-/ <q>	333
15.3.1.3Ablative suffix /-e, -uṡʰ/ <t, nlg>	333
15.3.1.4Plural markers /-ir, -nir, -ni/ <hṛ, uḥṛ, uḥ>	333
15.3.2Pronoun inflection or declension	333
15.3.3Noun inflection or declension (continued)	335
15.3.3.1Possessive articles and the extra suffix /-i/ <h>	335
15.3.4Verb inflection or conjugation	335
15.3.4.1Theme vowel changes	335
15.3.4.2Monosyllabic verbs	336
15.3.4.3Future formative /mən/ <uṛu>	336
15.3.4.4Conjunction ‘also’	337
15.4Text samples	337
15.4.1Tigranakert	337
15.4.2Khian	338
15.4.3Hazo	338
15.4.4Hazro	339
15.4.5Edessa	339
15.4.6Siverek	339
16Kharberd-Yerznka	341
16.1Overview and literature	341
16.2Phonology	342
16.2.1Vowels	342
16.2.1.1Segment inventory	342
16.2.1.2Sound changes	342
16.2.1.2.1Classical Armenian /qj/ <nj>	342
16.2.1.2.2Classical Armenian /iʷ/ <hl>	342
16.2.1.2.3Classical Armenian /e/ <t>	343
16.2.1.2.4Classical Armenian /o/ <n>	343

16.2.1.2.5 Classical Armenian /qj/ <ւյ>	343
16.2.2 Consonants	344
16.2.2.1 Segment inventory	344
16.2.2.2 Sound changes	344
16.2.2.2.1 Stop-nasal assimilation	344
16.2.2.2.2 Fricative deletion in word-initial /s/-stop clusters	344
16.2.2.2.3 Consonant cluster reduction for obstruent-rhotics	344
16.2.2.2.4 Consonant cluster reduction for nasal-rhotics	345
16.2.2.2.5 Fronting of post-alveolar obstruents	345
16.3 Morphology	345
16.3.1 Noun inflection or declension	345
16.3.2 Pronoun inflection or declension	346
16.3.3 Verb inflection or conjugation	346
16.4 Text samples	347
16.4.1 City of Kharberd	347
16.4.2 From one village from Yerznka	347
16.4.3 Kiğı	348
16.4.4 Çarsancak	348
16.4.5 Dersim	349
17 Şebinkarahisar	351
17.1 Overview	351
17.2 Phonology	351
17.2.1 Consonants	351
17.2.2 Vowels	351
17.2.2.1 Segment inventory	351
17.2.2.2 Sound changes	351
17.2.2.2.1 Classical Armenian /o/ <n>	351
17.2.2.2.2 Classical Armenian /e/ <ɛ>	352
17.3 Morphology	352
17.3.1 Verb inflection or conjugation	352
17.3.1.1 Theme vowel changes	352
17.3.1.2 Present/past tenses and the progressive	353
17.4 Literature	354
17.5 Text samples	354

17.5.1Şebinkarahisar	354
18Trabzon	357
18.1Overview	357
18.2Literature	357
18.3Phonology	357
18.3.1Vowels	357
18.3.2Consonants	358
18.3.3Other sound changes	358
18.4Morphology	358
18.4.1Noun or pronoun inflection or declension	358
18.4.2Verb inflection or conjugation	358
18.4.2.1Indicative present and past imperfective	358
18.4.2.2Past perfective or aorist	359
18.4.2.3Present perfect and past perfect	359
18.4.2.4Indicative morpheme as a mobile morpheme	360
18.4.2.5Progressive tenses	360
18.4.2.6Othewr mobile morphemes	362
18.4.2.7Repetition of agreement in negation	362
18.5Subdialects	363
18.6Text samples	364
18.6.1Trabzon	364
19Hamshen	367
19.1Overview and literature	367
19.2Phonology	368
19.2.1Vowels	368
19.2.1.1Segment inventory	368
19.2.1.2Sound changes	368
19.2.1.2.1Classical Armenian /a/ <ω>	368
19.2.1.2.2Classical Armenian /e/ <e>	368
19.2.1.2.3Classical Armenian /o/ <n>	369
19.2.1.2.4Classical Armenian /qi/ <ωj>	369
19.2.1.2.5Classical Armenian /qi, iʝ/ <ηj, hL>	370
19.2.2Consonants	370
19.2.2.1Voice quality or laryngeal changes	370

19.2.2.2	Reflexes of Classical /r/ <ɾ>	370
19.3	Morphology	371
19.3.1	Noun inflection or declension	371
19.3.1.1	Plural suffixes	371
19.3.1.2	Case marking	371
19.3.2	Pronoun inflection or declension	371
19.3.2.1	Personal pronouns	371
19.3.2.2	Interrogative pronouns	372
19.3.3	Verb inflection or conjugation	373
19.3.3.1	Indicative present and past imperfective	373
19.3.3.2	Past perfective or aorist	374
19.3.3.3	Future and future perfect	374
19.3.3.4	Subjunctive present and past imperfective with marker /na/ <ɲa>	375
19.3.3.5	Present perfect and past perfect	376
19.3.3.6	Infinitives with /-uʃ/ <ɲʃ>	377
19.3.3.7	Negation or negative forms	378
19.3.3.7.1	Indicative present and past imperfective	378
19.3.3.7.2	Past perfect or auxiliary	378
19.3.3.7.3	Future	379
19.4	Miscellaneous	380
19.4.1	Question formation	380
19.4.2	Borrowing Turkish morphology	382
19.4.3	Stress	383
19.5	Text samples	384
19.5.1	Zefanos village	384
19.5.2	Küçük Şana village	384
19.5.3	Malya village	385
19.5.4	Abgion village	386
19.5.5	Borrowing Turkish morphology	386
20	Malatia	389
20.1	Overview	389
20.2	Phonology	389
20.2.1	Segment inventory	389
20.2.1.1	Laryngeal quality	389

20.2.2Sound changes	390
20.2.2.1Classical Armenian /e/ <ե>	390
20.2.2.2Classical Armenian /u/ <ու>	390
20.2.2.3Classical Armenian /ɑj/ <այ>	391
20.2.2.4Classical Armenian /oj/ <ոյ>	391
20.2.2.5Classical Armenian /iʏ/ <իւ>	391
20.3Overview (continued)	392
20.4Text samples	392
20.4.1Malatya	392
20.4.2Adiyaman	393
21 Cilicia	395
21.1Overview	395
21.2Literature	395
21.3Phonology	396
21.3.1Segment inventory	396
21.3.1.1Vowels	396
21.3.1.2Consonants	396
21.3.1.3Subdialectal diphthongs	396
21.3.2Sound changes	396
21.3.2.1Vowel changes	396
21.3.2.1.1Classical Armenian /ɑ/ <ա>	396
21.3.2.1.2Classical Armenian /e, ē/ <ե, է>	397
21.3.2.1.3Classical Armenian /ə/ <ը>	398
21.3.2.1.4Classical Armenian /i/ <ի>	398
21.3.2.1.5Other vowels	399
21.3.2.2Consonant changes	399
21.3.2.2.1Laryngeal changes	399
21.3.2.2.2Classical Armenian rhotic /r/ <ր>	399
21.3.2.3Vowel harmony	399
21.4Morphology	400
21.4.1Noun inflectional or declension	400
21.4.1.1Vowel harmony in definite and indefinite articles	400
21.4.1.2Plural formation	400
21.4.2Pronoun inflection or declension	401

21.4.2.1Pronouns in the Zeytun subdialects	401
21.4.2.2Pronouns in the Marash subdialects	402
21.4.3Verb inflection or conjugation	403
21.4.3.1Indicative present and past imperfective	403
21.4.3.2Progressive forms	404
21.4.3.3Future and future perfect	404
21.4.3.4Non-finite forms	406
21.5Overview (continued) and literature	407
21.6Text samples	407
21.6.1Zeytun dialect	407
21.6.2Hadjin subdialect	408
21.6.3Marash subdialect	409
21.6.4Kessab village of Antioch	409
21.6.5Subdialect of Stanoz (Yenikent)	410
22 Syria	411
22.1Overview	411
22.2Phonology	411
22.2.0.1Vowels	411
22.2.0.1.1Inventory	411
22.2.0.1.2Sound changes	411
22.2.0.1.2.1Classical Armenian /ɑ/ <ω>	412
22.2.0.1.2.2Classical Armenian /e/ <Է>	412
22.2.0.1.2.3Classical Armenian /ə/ <ը>	412
22.2.0.1.2.4Classical Armenian /i/ <ի>	412
22.2.0.1.2.5Classical Armenian /u/ <ու>	413
22.3Morphology	413
22.3.1Noun inflection or declension	413
22.4Text samples	413
22.4.1Aramo village	414
23 Arapgir	415
23.1Overview	415
23.2Literature	415
23.3Phonology	416
23.4Morphology	416

23.4.1Instrumental marking with /-okʰ/ <op>	416
23.4.2Mobile indicative marking	416
23.4.3Faithfulness to Classical Armenian	417
23.4.4Genitive marking	417
23.4.5Progressive marking with /nə/ <ɫn>	418
23.5Text samples	418
23.5.1Arapgir dialect	418
23.5.2Gürün subdialect	418
23.5.3Darende subdialect	419
23.5.4Kayseri subdialect	420
23.5.4.1Munjusun village	420
23.5.4.2Palahesi village	420
23.5.4.3Everek	421
24Akn	423
24.1Overview and literature	423
24.2Phonology	423
24.2.1Segment inventory	423
24.2.2Sound changes	423
24.2.2.1Monophthongal vowel changes	423
24.2.2.1.1Classical Armenian /a/ <u>	423
24.2.2.1.2Classical Armenian /u/ <nɫ>	424
24.2.2.1.3Classical Armenian /o/ <n> and /ɑ/ <o, uɫ>	424
24.2.2.2Glide insertion before post-vocalic /h/ <h>	424
24.2.2.3Diphthongal vowel changes	424
24.2.2.3.1Classical Armenian /ɑj/ <uɫj>	425
24.2.2.3.2Classical Armenian /oj/ <nɫj>	425
24.2.2.3.3Classical Armenian /iɥ/ <ɫɫ>	425
24.2.2.4Consonant changes	425
24.3Morphology	425
24.3.1Noun inflection or declension	425
24.3.1.1Genitive marking	425
24.3.2Verb inflection or conjugation	426
24.3.2.1Indicative marking with /gɣ/ <qɫɫ>	426
24.3.2.2Theme vowel changes and the present indicative	426

24.3.2.3	Archaism in past 1PL suffix /-ɑ-nkʰ/ <ւնք>	426
24.3.2.4	Future marking with /di, d/ <դի, դ>	427
24.4	Text samples	427
25	Sebastia	429
25.1	Overview	429
25.2	Literature	429
25.3	Phonology	429
25.3.1	Segment inventory	429
25.3.1.1	Vowels	429
25.3.1.1.1	Vowel inventory	429
25.3.1.1.2	Vowel /yœ/ <ծ>	430
25.3.1.1.3	Vowel /je/ <ե>	430
25.3.1.1.4	Vowel /æ/ <ւ>	430
25.3.1.2	Consonants	430
25.3.1.2.1	Laryngeal values	430
25.3.1.2.2	Emergence of word-initial /j/ <յ>	430
25.3.2	Sound changes	431
25.3.2.1	Monophthonal vowel changes	431
25.3.2.1.1	Classical Armenian /e/ <ե>	431
25.3.2.1.2	Classical Armenian /e/ <ն>	431
25.3.2.2	Diphthonal vowel changes	432
25.3.2.2.1	Classical Armenian /qj/ <ւյ>	432
25.3.2.2.2	Classical Armenian /iɥ/ <իւ>	432
25.3.2.2.3	Classical Armenian /qj/ <նյ>	432
25.3.2.3	Consonant changes	433
25.3.2.3.1	Weakening of stops to glides	433
25.3.2.3.2	Classical Armenian /h/ <հ> to /f/ <ֆ>	433
25.3.2.3.3	Consonant cluster lenition	434
25.3.2.4	Subdialectal changes in Pirknik	434
25.3.2.4.1	Classical Armenian /e/ <ե>	434
25.3.2.4.2	Classical Armenian /o/ <ո>	434
25.4	Morphology	435
25.4.1	Noun inflection or declension	435
25.4.2	Pronoun inflection or declension	435

25.4.3	Verb inflection or conjugation	435
25.4.3.1	Mobile indicative marking	435
25.4.3.2	Progressive marking	436
25.4.3.3	Mobile future marking	436
25.4.3.4	Archaism in the past plural suffix	437
25.4.3.5	Theme vowel and auxiliary changes	437
25.5	Text samples	438
25.5.1	Գրվածը չավորվիր	438
25.5.2	Փեսա Ղազար	439
26	Evdokia	441
26.1	Overview, literature, and subdialects	441
26.2	Phonology	441
26.2.1	Segment inventory	441
26.2.2	Sound changes	442
26.2.2.1	Monophthongal vowel changes	442
26.2.2.1.1	Classical Armenian /e/ <ե>	442
26.2.2.1.2	Classical Armenian /o/ <ո>	442
26.2.2.2	Diphthongal vowel changes	443
26.2.2.2.1	Classical Armenian /aj/ <այ>	443
26.2.2.2.2	Classical Armenian /qi/ <ոյ>	443
26.2.2.2.3	Classical Armenian /iɥ/ <իւ>	443
26.2.2.3	Consonant changes	443
26.2.2.3.1	Laryngeal changes	443
26.2.2.3.2	Consonant deletion around sonorants	444
26.3	Morphology	444
26.3.1	Verb inflection or conjugation	444
26.3.1.1	Theme vowel changes	444
26.3.1.2	Progressive marker /gor/ <կոր>	445
26.3.1.3	Future marking with /bidi/ <բիդի>	446
26.3.1.4	Interrogative marking with /mə/ <մը>	446
26.4	Text samples	447
26.4.1	Evdokia	447
26.4.2	Merzifon subdialect	449
27	Smyrna	451

<i>CONTENTS</i>	31
27.1 Overview	451
27.2 Text samples	451
28 Nicomedia	453
28.1 Overview, subdialects, and literature	453
28.2 Phonology	454
28.2.1 Segment inventory	454
28.2.2 Sound changes	454
28.2.2.1 Vowel changes	454
28.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <u>	454
28.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ɛ>	455
28.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <n>	455
28.2.2.1.4 Other vowel changes	455
28.2.2.2 Consonant changes: cluster reduction	456
28.2.2.2.1 Lenition of /g/ <q> to a glide /j/ <j>	456
28.2.2.2.2 Deletion of other stops	456
28.2.2.2.3 Deaffrication of affricates	457
28.2.2.2.4 Deletion of nasals	457
28.2.2.2.5 Voicing assimilation in deaffrication	458
28.3 Morphology	458
28.3.0.1 Verb inflection or conjugation	458
28.3.0.1.1 Indicative present and past imperfective	458
28.3.0.1.2 Progressive marking	459
28.3.0.1.3 Past perfective or aorist	460
28.3.0.1.4 Other tenses	460
28.4 Miscellaneous	462
28.4.1 Subdialectal variation on the progressive	462
28.4.2 Prosody	462
28.5 Text samples	462
28.5.1 Aslanbag subdialect	462
28.5.2 Bardızağ	463
28.5.3 Ovacık	464
28.5.4 Adapazarı	464
28.5.5 Benli	465
29 Istanbul	467

29.1 Overview	467
29.2 Phonology	467
29.2.1 Segment inventory	467
29.2.1.1 Vowels	467
29.2.1.2 Consonants	468
29.2.2 Sound changes	468
29.2.2.1 Monophthongal vowel changes	468
29.2.2.2 Diphthongal vowel changes	469
29.2.2.3 Consonant changes	469
29.2.2.3.1 Laryngeal changes	469
29.2.2.3.2 Word-initial uvular fricatives	469
29.3 Morphology	470
29.3.1 Noun inflection or declension	470
29.3.2 Pronoun inflection or declension	471
29.3.3 Verb inflection or conjugation	472
29.3.3.1 Subjunctive present and past imperfective	472
29.3.3.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative, progressive, and future	472
29.3.3.3 Present perfect and past perfect	473
29.3.3.4 Past perfective or aorist	474
29.3.3.5 Imperative and prohibitive	474
29.3.3.6 Non-finite forms	475
29.3.3.7 Other complex tenses	475
29.4 Literature	480
29.5 Text samples	480
30 Rodosto	483
30.1 Overview and literature	483
30.2 Phonology	483
30.2.1 Sound changes	483
30.2.1.1 Consonant changes	483
30.2.1.1.1 Laryngeal changes	483
30.2.1.2 Monophthongal vowel changes	484
30.2.1.2.1 Classical Armenian /e/ <t>	484
30.2.1.2.2 Classical Armenian /o/ <n>	485
30.2.1.3 Diphthongal vowel changes	485

30.3 Morphology	485
30.3.0.1 Noun inflection or declension	485
30.3.0.2 Numeral formation	485
30.3.1 Pronoun inflection or declension	486
30.3.2 Verb inflection or conjugation	486
30.3.2.1 Theme vowel changes	486
30.3.2.2 Progressive marking with /gor, go, or/ <qoŋ, qo, oŋ>	487
30.3.2.3 Archaism in the past plural suffix	487
30.3.2.4 Future marking	487
30.4 Text samples	489
30.4.1 Sample 1	489
30.4.2 Sample 2	489
30.4.3 Malkara	490
31 Crimea	491
31.1 Overview	491
31.2 Phonology	491
31.2.1 Segment inventory	491
31.2.2 Sound changes: Lenition of Classical /r/ <ɾ>	491
31.3 Morphology	492
31.3.1 Pronoun inflection or declension	492
31.3.2 Numerals	493
31.3.3 Verb inflection or conjugation	494
31.3.3.1 Morphological properties	494
31.3.3.1.1 Indicative marking	494
31.3.3.1.2 Theme vowel changes	494
31.3.3.1.3 Class of the causative	494
31.3.3.2 General paradigm	495
31.3.3.2.1 Subjunctive present and past imperfective	495
31.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future	496
31.3.3.2.3 Present perfect and past perfect	496
31.3.3.2.4 Past perfective or aorist	497
31.3.3.2.5 Imperative and prohibitive	497
31.3.3.2.6 Non-finite forms	498
31.4 Literature	498

31.5Text samples	499
31.5.1New Nakhichevan	499
31.5.2Crimea	499
32 Austro-Hungary	503
32.1Overview	503
32.2Phonology	503
32.2.1Segment inventory	503
32.2.1.1Monophthongal vowels	503
32.2.1.2Diphthongal vowels	503
32.2.1.3Consonants	504
32.3Morphology	504
32.3.1Noun inflection or declension	504
32.3.2Numerals	505
32.3.3Pronoun inflection or declension	505
32.3.4Verb inflection or conjugation	506
32.3.4.1Indicative present and past imperfective	506
32.3.4.2Future marking	507
32.3.4.3Replacing the past perfective with the present perfect	507
32.4Literature	508
32.5Text samples	509
32.5.1Suceava dialect	509
32.5.1.1Sample	509
32.5.1.2Words	511
32.5.2Gherla or Armenopolis from Hungary	513
 IV The /el/ <ել> branch	 515
33 Maragha	519
33.1Overview	519
33.2Phonology	519
33.2.1Segment inventory	519
33.2.2Sound changes	520
33.2.2.1Monophthongal vowel changes	520
33.2.2.1.1Classical Armenian /a/ <ա>	520
33.2.2.1.2Classical Armenian /e/ <ե>	520

33.2.2.1.3Classical Armenian /i/ <ի>	520
33.2.2.1.4Classical Armenian /o/ <ո>	521
33.2.2.1.5Classical Armenian /u/ <ու>	521
33.2.2.2Diphthongal vowel changes	521
33.2.2.2.1Classical Armenian /aj/ <այ>	521
33.2.2.2.2Classical Armenian /iɥ/ <իլ>	522
33.2.2.2.3Classical Armenian /aj/ <ոյ>	522
33.2.2.3Consonant changes	522
33.3Morphology	522
33.3.1Noun inflection or declension	522
33.3.1.1Vowel harmony	522
33.3.1.2Plural and case marking	523
33.3.2Verb inflection or conjugation	523
33.3.2.1Overview of changes	523
33.3.2.2General paradigm	524
33.3.2.2.1Indicative present and past imperfective	524
33.3.2.2.2Present perfect and past perfect	525
33.3.2.2.3Complex future tense	525
33.3.2.2.4Past perfective or aorist	526
33.3.2.2.5Subjunctive present and past imperfective	526
33.3.2.2.6Tenses built from the subjunctive: Future	527
33.3.2.2.7Imperative and prohibitive	527
33.4Subdialects	528
33.4.1Urmia	528
33.4.1.1Morphological differences	528
33.4.1.2Object clitics	528
33.5Text samples	529
33.5.1Maragha: Խառնիս ինան նիշան	529
33.5.2Urmia subdialect	530
33.5.2.1kiaghach village	530
33.5.2.2Isalu village	530
34Khoy	533
34.1Overview	533
34.2Text samples	533

35 Artvin	535
35.1 Overview	535
35.2 Phonology	535
35.2.1 Overview	535
35.2.2 Sound changes	536
35.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ>	536
35.2.2.2 Loss of rhotic in some words	536
35.2.2.3 Loss of initial /v/ in ‘on’	536
35.2.2.4 Retention of the sound /h/ <հ>	536
35.3 Morphology	537
35.3.1 Noun inflection or declension	537
35.3.2 Verb inflection or conjugation	537
35.3.2.1 Periphrasis in the indicative	537
35.3.2.2 Future marking	538
35.3.2.3 Theme vowel changes	539
35.3.2.4 Imperative	539
35.4 Text samples	540
 V Adjarian’s endmatter	 541
 36 Placenames and dialects	 543

Part I

Introductory chapters by Adjarian

Chapter 1

Introduction by Adjarian

1.1 History of Armenian dialectology

Original page number 1.

The first person who was occupied in Armenian dialectology was the Dutch Armenologist Schröder (Շրօտեր). In his work (Schröder 1711: *Thesaurus linguae armenicae*), he provides a singular article where he talks about various Armenian dialects in the Caucasus, and he provides a succinct sample of the Agulis and Julfa dialects. After him comes Jacques Chahan de Cirbied (Շահան Զրպետ), an Armenologist from Evdokia. In his extensive grammar (de Cirbied 1823: *Grammaire de langue arménienne*), he dedicates a part to Armenian dialects, about which he provides more information than his predecessor; and he provides a general sketch for a few of these dialects. Third place goes to the doctor Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդեան). He had such a special love for Armenian dialectology that he published the provincial songs of Sayat Nova in the Tbilisi dialect (Ախվերդեան 1852), providing an exhaustive introduction, where he studies the Tbilisi dialect with a very skilled and specialist hand. Akhverdian intended to study other dialects as well, but he died too soon, squashing his beautiful prospects.

In 1866, the grammar of the Viennese monk A. Aydinian (Հ. Ա. Այտընեան) was published (Այտընեան 1867), wherein the author gave the first general classification of the Armenian dialects, though in very uncertain terms. Aydinian recognized four dialectal branches.

Original page number 2.

1. Russia, Persia, and India
2. Turkish Armenia and Mesopotamia
3. Asia Minor
4. Austria-Hungary (Transylvania, Artyal or Արտալ)

The author talks about each of the four branches, provides a general description for each, focusing especially on the morphology. He does not consider the phonology.

In the same year, Patkanian (Պատկանեան) published a grammar in German on the Agulis dialect (Berlin 1866).¹ This was followed by the Armenologist Petermann's study on the Tbilisi dialect (Berlin 1867).²

In 1869, Patkanian published his Russian work TODO: [HD: I can't type Cyrillic], where he gives a succinct description of eight Armenian dialects, based on a handful of written sources. This was followed in 1878 by the same author who

¹HD: Unfortunately, I have not been able to track down this grammar's name.

²HD: I suspect he means Petermann (1867), found via Glottolog.

published TODO: [HD: cyrillic] in two volumes: the first volume on New Nakhichevan, and the second on Mush. Both works are extensive.

After Patkanian, there was no work on Armenian dialectology for a long time, until in 1883 when the Agulis linguist S. Sargsiants (Ս. Սարգսյան) published his detailed study on the Agulis dialect Սարգսյան (1883). His work exceeds all previous works, both in its extensiveness and its scientific correctness. In 1886, the Polish Armenologist Jan Hanusz (Յոսի. Հանուշ) started a study on the Polish-Armenian dialect. He published two volumes, wherein he studies the lexicon and morphology of Polish-Armenian.³ Because of his death, the remaining parts of his study of the dialect were unfinished.

After Hanusz, the Russian Armenologist TODO: [HD: cyrillic] published a study on the Akhaltsikhe dialect in 1887 and the Tbilisi dialect in 1890.

Starting in 1896, Armenian dialectology reached a new momentum, and the number of studies grew day by day. In the same year, the *Azgagrakan Handes* (Ազգագրական Հանդես [Ethnographic Magazine]) was established, under the editorship of Lalayan (Լալայան). To this day, the journal continues to provide...

Original page number 3.

... many samples on the provincial or vernacular language. Then in 1896, the Armenologist Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեկ) published a succinct study on the Marash dialect, first in Armenian (see ՀԱ 1986) and then in French.⁴ In 1897, L. Mserian (Լ. Մսերյան) published a detailed study on the Mush dialect.⁵ In 1898, 1899, and 1901, he published his dialectological series on the dialects of Aslanbeg, Suceava, Karabakh, and Van; the latter is in German. Then in 1898, the *Բիւրակն* [Byurakn] ethnographic periodical is established in Istanbul, which continued to exist for three years (1898-1900), providing very many samples on the Armenian dialects of various provinces, many of which were unheard of by then. If Lalayan's Ethnographic Journal had taken Byurakn's trajectory, then Armenian dialectology would have currently been in an envious position. The existence of Byurakn sadly did not last long, showing that we Armenians still do not have the capacity to revive scientific journals.

In 1899, H. Kazandjian (Յ. Գազանճեան 1899) published "*The provincial language of Evdokia*" (Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբարբառը) in the journal *Handes Amsorya* (Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review]). Starting in 1900, the same journal starts publishing the extensive study of the Arapgir dialect by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեկ). But unfortunately after a few years, the study halts.

Special attention should be given to the editorship of the *Eminian Azgagrakan Joghovatsou* (Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal]), that was established in the Lazarian Institute in Moscow (Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարան) by the will of deceased and skilled Armenologist M. Emin (Ս. Էմին). To this day, the journal has provided the most respectable volumes of all the dialectological works published so far. By now, it has published 7 books, of which five are completely dedicated to Armenian dialects.

Among the less known workers in Armenian dialectology is H. Nazariants (Յ. Նազարեան). In the journal *Ports* (year 5, number 2, page 150-164, Փորձ հանդես), he published an article called "*About the Armenian dialects*" (Հայոց բարբառների մասին).⁶ He proposed five sections, and called on Armenian folklorists to translate them to the dialect of each village and send them to him.

Original page number 4.

The man of course will of course be waiting for a long time for a hopeless endeavor.

Let us remember lastly the German Armenologist Karst, who in his grammar on Cilician (Karst 1901: *Historische Grammatik des Kilikische-Armenischen*) talks about the Middle period, specifically on Cilician Armenian. But whenever he explains the various words and forms, he always compares the data against the current Armenian dialects.

³HD: Adjarian is referring to a collection by Hanusz, available at the Polono digital library.

⁴TODO: Adjarian spells this person's name in various ways. I couldn't find this person's work on Marash. The closest record I found was from a Soviet encyclopedia, but sadly the encyclopedia page doesn't clarify what ՀԱ stands for (probably an old Armenian periodical).

⁵HD: It seems that Adjarian is referring to Levon Mserian. But unfortunately, I haven't been able to find his manuscripts' metadata online.

⁶HD: I think this journal is the one listed on Wikipedia. Page 90 of this archived index lists the article by Nazariants.

1.2 Disadvantages of dialectological studies

As can be seen, Armenian dialectology is still not rich. The number of foundational and complete studies is not high. Of the published sources, some are lacking in their phonology, some in their morphology. And when it comes to the transcription of words, they generally lack scientific accuracy. For example, see what Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեկ) says in his Arabkir grammar (Դավիթ-Բեկ: ՀԱ 1901, page 39):

By the term ‘usual pronunciation’, we mean the Armenian pronunciation, whether it’s from Yerevan, Tbilisi, Karabakh, or Van, Mush, Karin, Diyarbakır, or the Arapgir pronunciation. That is, we don’t accept the so-called Western and Eastern pronunciations. Having studied a large number of the dialects of provinces of Van, Mush, Karin, Kharberd, Sebastia, and Diyarbakır, we have seen that there is no reason to accept such a decisive abyss. The main reason is that the actual populace is the only one that is entrusted with the provincial dialects and the pronunciation, whether in the Araratian provinces or in Lesser Armenia; there is one and only one pronunciation.”⁷

And this person is a linguist.

S. Sarsgjan (Ս. Սարգսյան) was also a linguist, whose dialect of Agulis is a choice work. But see what he also says (Part B, page 111):

“In the Agulis dialect, the sound /k/ <կ> is pronounced as hard (կոշտ) in nearly all positions, whether before a vowel or after. But if before the /k/ <կ> there is /i/ <ի> or /e/ <է> or such an /a/ <ա> (Յդ. է)⁸, such that the literary form of the word uses /i/ <ի>, then that /k/ <կ> is pronounced as soft (կալոնկ) /k/ <կ>.”

But sometimes it happens that a person is confused on how to read such a form.

Original page number 5.

For example on page 39, line 6, it’s written /menak/ <մենակ> ‘alone’. On the contrary, the literary form of this word has two options: /minak/ <մինակ> or /menak/ <մենակ>. So how should we read this word: /mænæk/ <մանակ> or /mænæk/ <մանակ>? Let’s then be grateful for the French and English orthographies.

It is apparent that in Armenian dialectological studies, even the best are considered incomplete and deficient

1.3 Program for dialectological studies

In order to have a perfect study in Armenian dialectology, it should contain the following components, besides having brief geographical and statistical information on the studied dialect

Component A - Phonetics (Չայնսթայնոսթիկ, German: *Phonetik*): This section establishes the sound system of the dialect, meaning what sounds are found in the dialect, the way these sounds are articulated, their uses and number, their origins from either Armenian or from other sounds.

Component B - Phonology (Չայնսթայնոսթիկ, German: *Lautlehre*): This section provides the rules for sounds in the dialect. One by one, it goes through the Armenian vowels, diphthongs, and consonants; these are compared against the dialect. It establishes what Armenian letters or sounds underwent what sound changes in this dialect. Because phonology is the most important branch of linguistics, it is thus necessary that this chapter is detailed, correct, and extensive. Each Armenian sound must be examined on its own, meaning word-initially, word-medially, or word-finally,

⁷HD: It’s hard to translate the last few sentences because I couldn’t make sense of the original; it was too convoluted.

⁸HD: I don’t understand the abbreviation that he uses.

whether alone or next to a vowel or consonant. Furthermore, the provided examples must be complete, so that we can decide well the strength of the rule and the number of exceptions.

Component C - Morphology (Ձեւախօսութիւն, German: *Morphologie*): This is the grammar by the conventional sense of the word. Or more accurately, this is called the etymology of the grammar. In this section, it is necessary to give a detailed examination on the dialect's declensions, conjugations, pronouns, their form alternations, and so on.

Component D - Syntax (Համաձայնութիւն⁹): This is...

Original page number 6.

... an inseparable part of a grammar, which is necessary for every language. But because our dialects have not deviated from the usual agreement of literary language, it's not important to focus heavily on this part.

At the end of every dialectal study, there must be an extensive text sample of the dialect. The text sample shows the syntactic and agreement rules of the dialect, and the use of the rules for the above components. It would be good if the manuscript used conversational data. With this, we can see how a verb is used in different tenses, numbers, and persons.

Such are the required components for a dialectal study, so that a study is considered complete. It is also necessary to examine the circumstances with which the work can be scientifically established as correct and complete.

1.4 Scientific alphabet

In a scientific field, the first thing that we need is a scientific alphabet. This is an alphabet that we can use to show nuances of all the sounds of the studied dialect. For this goal, European linguistics have devised many and diverse letters for different purposes, such as symbols for lengthening or shortening, open or closed pronunciation, monophthong or diphthong, stressed or unstressed, simple or nasal, voiced or voiceless, aspirated or unaspirated, and so on. It would be good of course if dialectology took these European symbols. But our nationalist zeal, the poverty of our publishers, and primarily the untrained eye don't allow the use of this desired point. Thus, we need a scientific alphabet that uses the Armenian letters.

Our focus is of course about a scientific alphabet, and it has no link at all with literary and current language orthographies.

For a scientific alphabet, the required conditions are as follows:

1. Each sound must be symbolized by only one symbol
2. Every symbol must have only one sound.

For example, the $\sqrt{tj^h}$ / <չ> sound is a single sound. Therefore, writing it with two or more letters (Eng. <ch>, French <tch>, ...

Original page number 7.

... German <tsch>) is against the first condition. The sound /o/ <օ> is a single sound too. Writing this sound as <օ>, <au>, or <eau> is against the first condition as well. As another example, consider the Armenian letter <յ>. Word-initially, this letter pronounced as /h/ <հ>, medially as /j/, and word-finally it's unspoken. This violates the second condition. The scientific alphabet requires that $\sqrt{tj^h}$ / <չ> is written as one symbol (such as in Armenian or in the European scientific alphabet <c> character), the sound /o/ <օ> as just /o/ <օ>, and the <յ> letter has only one pronunciation (for us /j/), and so on.

It speaks for itself that an un-read letter should not exist.

⁹HD: The Armenian term literally means 'agreement'. But Adjarian is using it in the sense of 'general syntax'.

Now, the 38 letters of Armenian cannot symbolize all dialectal sounds. This is especially because these letters have different pronunciations based on their position in the word, in both the Eastern and Western pronunciation systems. Thus, we need to establish once and for all what sounds they symbolize. This decision must be decisive and stable, used in all places and books.

It is scientifically established that among the two literary languages, it is the Eastern form where the Armenian letters preserve the pronunciations of the fifth century, and the pronunciations agree with the transliteration or transcription of foreign words in Old Armenian. Because of this, our plosive letters should be based on the Eastern pronunciation (Table 1.1).¹⁰

Table 1.1: Adjarian's transcriptions for Armenian sounds that vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter	Adjarian's transcription	IPA letter
բ պ փ	b p p'	b p p ^h
գ կ թ	g k k'	g k k ^h
դ տ ղ	d t t'	d t t ^h
ձ ծ ց	j c c	\overline{dz} \overline{ts} \overline{ts}^h
չ ճ ջ	j c c	\overline{dz} \overline{tj} \overline{tj}^h

Among these, the first column is in the location of the second column for Western. The second column's sounds do not exist in Western.¹¹ This is hard to explain why. We should emphasize that the Western reader is not deceived by the equivalent transcribed /p, k, t/ sounds and analogous sounds. These European sounds are pronounced stronger than in Armenian, such that the Western Armenian perceives these sounds as /p^h, k^h, t^h, \overline{ts}^h , \overline{tj}^h / <փ, թ, ք, ջ>. However, it is not only strength...

Original page number 8.

... that is perceived, but it is also the absence of voicing (the voicelessness of the sound), what is the equivalent to both the Armenian and the European.

The following letters in Table 1.2 are pronounced the same in Eastern and Western. Thus we don't need to give them special attention.

Table 1.2: Adjarian's transcriptions for Armenian sounds that don't vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter	Adjarian's transcription	HD: IPA letter
ա ե զ ի օ	a e ə i o	a e ə i o
ֆ վ ս շ ը	f v s z ś	f v s z ʃ
ժ խ ղ հ	ž x ğ h	ʒ χ ɣ h
լ մ ն ռ ռ	l m n r ř	l m n r r

However for the letters <Է, յ, ն, Լ>, they have a complicated situation. The letter <Է> is pronounced as /je/ word-initially, as /e/ word-medially, and it is not found word-finally. But because /je/ is a mixture of sounds, we cannot use one symbol to symbolize it. Similarly, the sound /e/ is already symbolized by the letter <Է>. We don't need to also represent /e/ by <Է>. Meaning that the letter <Է> is additional. Thus we should transcribe such vowels as in Table 1.3.

¹⁰HD: I suspect that in his transcriptions, Adjarian forgot to distinguish the two affricate series, and to distinguish aspiration.

¹¹HD: To clarify, he means that the letters from the first column are voiceless aspirates in Western Armenian; and that Western Armenian doesn't have voiceless unaspirates.

Table 1.3: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)
‘yesterday’ (dialectal)	Երէկ	երեկ	յերէկ /jerek/
‘yesterday’ (standard)	Էրէկ	երեկ	երէկ /erek/

As we said, the letter <j> is pronounced as /h/ word-initially, as /j/ word-medially, and as un-pronounced word-finally. Such diversity is contrary to a scientific alphabet. For the sound /h/, we already have the letter <h>. We don’t need to use the letter <j> for the same sound. Second, if some letter is unpronounced, then it’s unneeded. Once these two situations are removed, the <j> letter ends up having only one sound /j/. And thus we read this letter in this way in both the beginning, middle, and end of words (Table 1.4). The use of the letter <j> for only this sound was also the situation in the fifth century.

Table 1.4: Transcribing the glide /j/

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)
N/A			յիս /jis/
‘I’	ես	ես	յես /jes/
‘Armenian’	հայ	հայ	հայ /haj/
N/A			ալայ /alaj/

The letter <n> is pronounced as /vo/ word-initially, /o/ word-medially, and is not found word-finally. Because /vo/ is a doubled sound, we shouldn’t write it with one letter. For the sound /o/, we already have the letter <o>, ...

Original page number 9.

... thus the letter <n> is excessive. The following words are written as in Table 1.5.

Table 1.5: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)
N/A			օսկի /oski/
‘gold’	նսկի	նսկի	վօսկի /voski/

The letter <Լ> is read rightly as /v/. But the difference is that this this letter cannot start a word. We can’t thus transcribe the word <վրայ> /vra/ ‘on’ as <Լրա>.¹² The use of the letter <Լ> is unneeded or excessive for the following reasons. We can’t have one sound correspond to two symbols. We can’t write the letter <Լ> word-initially. And the letter <Լ> is also used in the diphthongs ոԼ, իԼ /u, ԿԼ.¹³ Thus, we must write as in Table 1.6, and not with the traditional orthography.

¹²TODO: The Armenian word <վրայ> is spelled as <վրա> in the reformed orthography. It’s standard pronunciation is /vəra/ with an epenthetic schwa. However, Adjarian tends to omit such epenthetic schwas in various words. It is possible that Adjarian is perceiving that the pre-rhotic schwa is too short to transcribe.

¹³TODO: It is more accurate to use the term ‘digraph’ instead of ‘diphthong’ here, but the term ‘diphthong’ is more faithful to Adjarian’s original word երկբարբառ ‘diphthong’.

Table 1.6: Transcribing the letter <Լ>

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
'bird (CA); chicken (SEA)'	հաւ	հալ	հալ	/hav/
			not <հաւ>	
'king'	թագաւոր	թագալոր	թաքալոր	/tʰakʰavor/
			not <թագաւոր>	
'pain stone'	ցաւաքար	ցալաքար	ցալաքար	/tʰʰavakʰar/
			not <ցաւաքար>	

In this we establish the the scientific value of the Armenian alphabet.

However, our dialects have sounds that the Armenian alphabet cannot explain, and for these sounds we need to create new symbols.

We creating new symbols, we must consider two circumstances:

1. Publication appropriateness, meaning we should create simple letters that aren't far off from aesthetics and which are appropriate to the style of Armenian drawing.
2. The created letters should by themselves remind us what the sound is. In other words, we shouldn't create entirely novel forms, but the form should have some symbol or other formal marking that distinguishes it.

Within Armenian dialects, the most commonly found sounds are the following.¹⁴

/æ/: This sound is between /a/ <ա> and /e/ <է>, such as in the Karabakh word /ban/ <բաւ> 'thing'. This sound is transcribed by Sargsian (Սարգսեան) as an <ա> with two dots above it, by S. Melik Davit-Bek (Ս. Մելիք-Դավիթ Բեկ) as <ա> with a circle on top. Both of these strategies are inappropriate. First, the fewer such markings are used, the better. Second, using this strategy makes it necessary to create a new letter. Third, experience has shown these symbols are hard to keep on our letters; and because of their thinness, they break quickly. Fourth, when it's necessary to add stress on the sound, we end up using two or three markings next to each other. Because of these reasons, I consider the most appropriate strategy is to use a rotated <ա>...

Original page number 10.

... This symbol was first thought of and used by the Protestant missionaries. The appropriateness of this letter is that doesn't have markings, we don't need to create a new letter, and we can add on it stress symbols.¹⁵

/i̯e/: This sound is used in Mush, Van, Karin. We can consider this sound as a fast pronunciation of the a sequence /ie/ <իէ>. This word is found for example in the words /mer/ <մեր> 'our', /d̥zer/ <ծեր> 'you.GEN.PL'.¹⁶ For this sound, we think it's appropriate to use the letter <ե>, because this sound's real source is represented and we won't need to invent a new sound.

/u̯o/: This sound is used in the same provinces. It is a fast pronunciation of a sequence /uo/ <ուո>, such as in /sox/ unju 'onion', /gov/ qnq 'thief'.¹⁷ We represent this sound with the letter <ո> for the same reasons above.

/bʰ, gʰ, dʰ, d̥zʰ, d̥ʒʰ/:¹⁸ These sounds are found in many Armenian dialects as we shall later see more extensively. These are aspirated forms of the sounds /b, g, d, d̥zʰ, d̥ʒʰ/ <բ,ղ,գ,ծ,ջ>. To represent these sounds, the most appropriate wait is to add a reverse apostrophe: <բ', ղ', գ', ծ', ջ'>.

¹⁴HD: Adjarian does not use any special diacritics to denote diphthongs like the symbol *l̥* – such markings are our own.

¹⁵HD: Ironically, it seems that Armenian dialectology prefers to mark the fronted vowel /æ/ using <ա> with two dots <ա̈>. This is the system that Adjarian argued against. And unfortunately, Adjarian's upside-down <ա> symbol was only recently given a Unicode symbol <m>, and a person has to actively download the right font so that they can even display this letter. Because of these issues, I have chosen to write Adjarian's upside-down <m> as <ա̈>, while I follow the IPA in using /æ/.

¹⁶HD: Adjarian doesn't actually transcribe these words. We can assume that he means that some dialects have cognates /mier, d̥zier/.

¹⁷HD: Adjarian doesn't actually transcribe these words. We can assume that he means that some dialects have cognate /syoχ, gyoχ/.

¹⁸HD: Adjarian uses the European-based transcriptions <bʰ, gʰ, dʰ, jh, jh>.

/h/;¹⁹ This is a long glottal sound²⁰ The Armenians of Karin, Mush, Alashkert, and other places use this sound for the word-initial letter <j>, such as in the pronunciation of the name /həkopʰ/ <Յակոբ> or /harutʰjun/ <Յարութիւն>. Because this sound is a type of /h/ <j> sound, it is appropriate to use the symbol <j> (the letter <j> with a line through it). Although this is a new symbol, it does need new molding because it looks like the Latin letter <f> but upside-down.

The only sound that we must inevitable mold is the small <j> symbol. This has a wide use. It will be used to form the diphthongs /aj, ej, ij, oj/ <ւայ, էյ, իյ, օյ>, and to form palatalized sounds /gʲ, kʲ, kʰʲ, hʲ/ <գյ, կյ, քյ, հյ>.²¹

In a few dialects, the semivowel /w/ is found. Austrian Armenians have the diphthongs /au, ou, eu/ and the triphthong /ieu/.²² To represent all of these, we must use the letter <L>, such that <Lw> = /wa/ or /uɑ/, <wL> = /au/, = /ou/, <eL> = /eu/, <eL> = /ieu/, and so on.

The least inappropriate forms are <to, ɬL, nL> /œ, ɣ, u/.²³ For these sounds, we could have proposed united <to, ɬL, nL> forms, ...

Original page number 11.

... But because these would be impractical, we are forced to continue the old style for now.

Besides the above words, there are a few other rare sounds that we will see later.

1.5 Methods of studying the dialects

There are four manners to study or investigate a dialect:

1. The investigator is a local and thus knows the dialect as their mother tongue and then studies it.
2. The investigator is a foreigner and studies the dialect within the dialect's location.
3. The investigator studies the dialect but in a foreign location (not the dialect's location) by working with a person or persons who speak that dialect as a mother tongue.
4. The investigator does their research from written sources.

The first manner is the most desired manner. The second is almost as good, the third less good, and the fourth doesn't need anything, especially if the writer doesn't know about scientific orthographies.²⁴

However in every case, it's also necessary that the investigator is familiar with linguistic science and is experienced.

How should we conduct a study of a dialect?

The most primary thing is the dictionary. Every dialect consists of the following three elements:

1. Native words: These are words which descend from Old Armenian, such as <ջուր> /d͡ʒur/ 'water', <հաց> /hɑtsʰ/ 'bread', <գինի> /gini/ 'wine'.
2. Provincial words: These are Armenian words that are absent from Classical Armenian, and are often newly formed words. For example <ականակոյր> /akɑnɑkujr/ 'very dark darkness', <քաջքոս> /kʰɑd͡ʒkʰod/ 'possessed by a demon', <հոբակ> /həbɑk/ 'piece of soap', and so on.

¹⁹HD: Adjarian uses an apostrophe-like symbol <'>.

²⁰HD: Adjarian uses the word *huquwq* which dictionaries translate as 'uvular', but the definition of this word is more in line with a glottal articulation.

²¹HD: Adjarian implies that he wants this symbol <j> to be a subscript. But the printed editions don't show a subscript form. It's possible that reprints of his work couldn't do a subscript <j>. I don't do any subscript notation because I ultimately don't know what exact sounds he wants.

²²HD: Adjarian incorrectly calls /ieu/ a diphthong.

²³HD: Adjarian uses umlauted symbols <ö, ü>. But I use the conventional IPA symbols instead.

²⁴HD: The original Armenian is <իսկ չորրորդը բանի մը պէտք չէ, եթէ մանաւանդ զորոյի գիտական ուղղագրութեան տեղեակ չէ>. The first clause can mean either a compliment "the fourth one doesn't need anything" where the phrase <բանի մը> 'thing-GEN IND' is the direct object of the sentence. But the clause can also be an insult "the fourth one is not needed by anything" where <պէտք> 'need' is the direct object. The following clause implies negativity, but it's unclear in total.

3. Foreign words: These are words that were borrowed from many other languages, such as <սամավար> /samavar/ 'samovar', <յօրդան> /jorɣan/ 'blanket'.

To study a dialect, the first group is the most important. There is a fixed line to find the phonetic laws.²⁵

Original page number 12.

The investigator must design a complete collection of these words. And to do this, the only way is to take an Armenian dictionary; and against each word, find the dialectal form, alongside its declension or conjugation system. In other words, we must design a dialectal Armenian dictionary. From the Armenian words, tens of thousands are lost in the dialect, so this work doesn't seem terrifying. However, we confess that this is nevertheless hard and burdensome. However, this is the only way. And the investigator will be comforted in knowing that when they are organizing the phonetics, phonology, and morphology, they will produce a complete work. This is because the investigator will be able to show us all the phonetic rules, all their examples and explanations, and also all the grammatical rules, their exceptions, and so on.

Moving on from this general glance and program for dialectology, let us move on to detailing the present work.

1.6 Structure of the present work

The goal of this present work is the general classification of Armenian dialects. We set the number of all the Armenian dialects as 31²⁶, some of which have sub-dialects. We also considered it important to provide a sample text for every dialect and sub-dialect, to show the linguistic state of the dialect in practice. The samples that I personally collected are in the scientific orthography. As for the samples that I took from other sources, they generally don't have scientific accuracy. About this topic, I provide a note below each sample.

Given the situation, such that many of the 31 dialects are still unfamiliar to science, or when they are only available from an insignificant manuscript, such a work is still premature. However, for this issue I have benefited from my own original works.

In 1892, I started doing dialectological research for the first time. I organized first a succinct grammar of the Istanbul dialect. In 1898, I published...

Original page number 13.

... a small volume on the Aslanbeg dialect, by working with a friend from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalpandian (Ալէքսան Նալպանդեան). This manuscript, as a first attempt, had its weaknesses when compared against the above points of our program. However, in the Բիւրակն [Byurakn] newspaper (1900, page 609-613), a certain Mushegh Varg (Մուշէղ Վարգ), criticized that work, and found errors from page to page. I found it unnecessary to respond to his uncivil behavior, not only because I found his improper style unbecoming, but also he confuses phonetics with phonology, doesn't know the what's an open /e/ <է> or a closed /e/ <ե>, and he seemed devoid of linguistic understanding. On this, I received a paper from Aslanbeg that said that a group of men were preparing to publicly condemn my study. However, being scared of their influential position, they are obliged to be sufficed with the same letter.

After studying Aslanbeg, I started publishing a study on the Suceava dialect in the Venetian newspaper Բազմավէպ [Bazmavep]. I had prepared that study by working with a priest from Suceava named Father Karapet Kaynayian (Տէր Կարապետ Կայայեան). However, the numerous typographical errors and the lack of printing caused the cancellation of my publication, and the work was left half-done.

My third study was on the Karabakh dialect, which I prepared with archimandrite Rev. Khachik Dadian (Արժ. Խաչիկ Կրդ. Դադեան), the honorable deacon of M. Babayan who was a deacon of Yesa, now archimandrite Zaven (Շնոյհ.

²⁵HD: It seems Adjarian is using some idiom <հաստատունն էզր>, literally 'fixed or stable line/edge/border'.

²⁶HD: It's not completely clear if this number 31 is about the dialects that are studied in this book (which is 31), or the total number of dialects which Adjarian acknowledges as existing.

Եսայի սակ. Մ. Բաբայեան (այժմ Չաւեն վրդ.)), and Mr. Avetis Ter Harutyoun (Պր. Աւետիս Տէր Յարութիւն). My work was organized based on the program that we set up above.

Besides these, I also have many other unpublished studies. These studies are on the dialects of Agulis, Zeytun, Tbilisi, Kharberd, Karin, Hamshen, Maragha, Mush, New Nakhichevan, Vozim, Istanbul, Rodosto, Van, and Tigranakert. I have collected other information on many other dialects whether in person during my travels (Istanbul, Adapazarı, Samsun, Trabzon, Baberd, Karin, Paris, Tbilisi, Etchmiadzin, Yerevan, Dilijan, Shushi, Թաւրիզ, Baku, Batumi, New Bayazet, ...

Original page number 14.

... New Nakhichevan, Rodosto) or through emigres.

For a while, I've had the idea of creating a complete map of Armenian dialects, where every village would be categorized into a dialectal group. The French have just completed a linguistic atlas of French, which took them years to make. The whole thing forms a volume of 1750 maps, such that each word is marked in terms of what form is taken in every corner of France. We won't see such a grand undertaking even in our dreams. But it's possible to create a simple linguistic map.

With this goal, in July 1907 I started traveling. At the same time, I visited 31 Armenian villages in the New Bayazet province, except for the city where I stayed for a year. I decided the position of every village within the dialectological classification. And from each village I took a sample, as we shall see in my work. For the subsequent years, I set my mind to continue and complete my travels, as much as my life and abilities would permit.

And thus these investigations happened, which allowed me to create the present volume, whose goal, as we said above, is the classification of Armenian dialects, their attested spread, their borders, their general characteristics, a general sketch of their phonetics, phonology, and morphology, and their characteristic borders with which a dialect differs from other dialects. Alongside my writings, there is a linguistic map of Armenian. There, I have marked only those cities and villages where Armenians exist. The language and dialect of those areas are decided or marked with colors and borders. We confess that there are many things missing that we need to fill, there many uncertain points that we might verify, and there are many errors to fix. Our book shows above all else what are the parts that need further study and where the attention of ethnographers should go. We expect in the future the completion of my work.

1.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Before we go through my main work, I think that is important...

Original page number 15.

... that we explain in this introduction those differences that distinguish New Armenian from Old Armenian. Because these differences are common across almost all our dialects, then by discussing these differences, we save ourselves from the extra work, and we won't need to repeat the same points for each dialect.

The various differences between Old Armenian and New Armenian can be divided into four types:

1. phonetic differences
2. lexical differences
3. phonological differences
4. syntactic differences

1.7.1 Phonetic differences

HD: This section goes through the segment inventory of Classical Armenian. We then describe how these segments underwent alternations to the modern dialects. Adjarian did not use separate subsection. The section divisioning is

my own.

1.7.1.1 Segment inventory of Classical Armenian

Old Armenian had the following 46 sounds. It had 7 vowels (Table 1.7).

Table 1.7: Monophthong vowels of Classical Armenian

Orthography	ա	ե	է	ը	ի	ո	ու
HMB transliteration	a	e	ē	ə	i	o	u
IPA transcription	ɑ	e	ē	ə	i	o	u

HD: For Classical Armenian, the HMB transliteration is the Hübschmann-Meillet-Benveniste. The complete transliteration scheme can be found on Wiktionary.²⁷

HD: For the IPA transcription of Classical Armenian vowels, I adapt conventional transcriptions from the modern standard dialects in the following way:

(1) IPA transcription conventions for Classical Armenian monophthong vowels:

- For the grapheme <ա>, the modern standard dialects use a low back unrounded vowel /ɑ/. We don't know exactly what the ancient language used. For simplicity and illustration, we assume the Classical low vowel was likewise back.
- For the front midvowel pair <ե, է>, we don't know the exact phonetic difference in Classical Armenian. The two graphemes are often transliterated as <e> vs. <ē>, and they are argued to have a phonological contrast in terms of tenseness (Thomson 1989:14) or length (Godel 1975:6).
- For the midvowels <ի, ո>, the modern standard dialects can range between using low-mid /ɛ,ɔ/ and high-mid /e,o/. Such variation is free variation in my experience. For simplicity, I transcribe them high-mid /e,o/ instead of low-mid /ɛ,ɔ/, contra Macak (2017:1039).

Old Armenian had 9 diphthongs (Table 1.8).

Table 1.8: Diphthong vowels of Classical Armenian

Orthography	այ	աւ	եա	ել	եայ	եաւ	իւ	ոյ	ուա
HMB transliteration	ay	aw	ea	ew	eay	eaw	iw	oy	ua
IPA transcription	aj	au	ɛa	ɛu	ɛaj	ɛau	iɯ	oj	uɑ

HD: For the Classical diphthongs, it is difficult to give a meaningful transcription. I follow Macak (2017) in placing an inverted breve under the less prominent member of the diphthong (= what would correspond to a high vowel). I note the following conventions:

(2) IPA transcription conventions for Classical Armenian diphthong vowels:

- For <եա>, Macak (2017:1041,1043) suggests /jɑ/ but I opted for /ɛa/ because it's more faithful to the orthography.
- For <իւ>, Macak (2017:1041,1043) notes that this cluster can be pronounced as either /iɯ/ or /ju/ depending on phonological position. I opt for a uniform /iɯ/ because Adjarian does not notice such differences.
- For <ոյ>, the traditional pronunciation is /uj/ (Macak 2017:1039). But, the orthography suggests that this digraph was pronounced as /oj/.

²⁷ https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Armenian_transliteration

- d. For <աւյ>, I could not find a pre-established convention so I use /eqj/.
- e. If the orthographic diphthong is pre-vocalic like <աւյա> or <աււա>, the HMB translation is just <aja, awa>. Phonologically, I suspect the offglide would have acted as a consonantal onset /aja, awa/ and not as a sequence of vowels /aj̩a, aw̩a/. I thus transcribe such pre-vocalic diphthongs as vowel-glide sequences. However, note that Adjarian seems to phonologically distinguish these pre-vocalic forms as still phonologically diphthongs instead of vowel-glide sequences (64).

HD: There are other attested orthographic vowel-vowel sequences such as <նւէ> in <աղնւէս> ‘fox’ and <նւի> in <թնւիլ> ‘to appear’. For these, the HMB transliteration would be <at̪uēs> and <t̪uīl>. Their modern SEA pronunciations would use a /v/ in place of the <նւ>: /at̪v̩es, t̪u̩v̩il/. It’s unclear if historically such orthographic sequences were some type of diphthong too: /at̪uēs, t̪uīl/. But it seems that the convention is to treat the digraph <նւ> as a non-alternating /u/ (Thomson 1989:15), and allow it to be part of vowel hiatus (Thomson 1989:17). To be safe, I treat such sequences then as vowel hiatus as well: /at̪u.es, t̪u.il/.

HD: Note that Classical grapheme sequence <աւ> /au/ became SEA /o/, and this change encouraged the use of a new letter <օ> in its place. Adjarian often uses this letter to refer the ancient diphthong. When he does use the letter <օ> in these contexts (such as <մօր> ‘mother.GEN), I use the transliteration <ō> and the Classical pronunciation /au/: <mōr>, /maur/. I usually opt to use an alternative CA spelling with <աւ>: <մաւր> <mawr> /maur/.

Old Armenian had 30 consonants (Table 1.9).

Table 1.9: Consonants of Classical Armenian

Orthography	բ	պ	փ	դ	տ	թ	գ	կ	ք
HMB transliteration	b	p	pʰ	d	t	tʰ	g	k	kʰ
IPA transcription	b	p	pʰ	d	t	tʰ	g	k	kʰ
Orthography	ծ	ծ	ց	ջ	ճ	չ			
HMB transliteration	j	c	cʰ	ʃ	č	čʰ			
IPA transcription	d͡ʒ	t͡s	t͡sʰ	d͡ʒ	t͡ʃ	t͡ʃʰ			
Orthography	վ	ւ	զ	շ	ծ	խ	հ		
HMB transliteration	v	s	z	š	ž	x	h		
IPA transcription	v	s	z	ʃ	ʒ	x	h		
Orthography	մ	ն	ր	ռ	լ	ղ	ւ	յ	
HMB transliteration	m	n	r	ṛ	l	ṭ	w	y	
IPA transcription	m	n	r	r	l	ṭ	w	j	

HD: There are some points of controversy for the Classical consonants. My transcription conventions are as follows:

(3) IPA transcription conventions for Classical Armenian consonants:

- a. The rhotic pair <ր,ռ> are pronounced as a flap vs. trill in the modern standard dialects /r, r/. It’s unclear if the <ր> was a flap or an approximant in the Classical language (Macak 2017:1040). I opt for a flap /r/. Adjarian himself does not comment on the pronunciation of this rhotic.
- b. For the back fricative <խ>, the modern standard dialects show free variation between a velar /x/ vs. uvular /χ/ articulation. The uvular transcription is however more typical. I use it as well.

1.7.1.2 Sound changes from Classical to Modern Armenian

In this phonetic system, New Armenian has introduced the following changes. HD: Adjarian did not use any special notation to differentiate the Classical pronunciation vs. the modern pronunciations. Oftentimes within the same sentence, he uses the same letters to denote both Classical and Modern pronunciations without using any special terms, such as “The sound X is Y”, and we can infer that X is Classical while Y is modern. He thus leaves it up to

the (Armenian-speaking and literate) reader to deduce whenever some letter is designating the ancestor of a sound vs. the actual current pronounced form. For easier reading, I use the abbreviations like CA or MA, and terms like 'Classical' and 'reflex, modern' to disambiguate the text.

1.7.1.2.1 Front mid vowels

Old Armenian differentiated the Classical sounds /e, ē/ <ե, է> whose difference is however unclear to us. New Armenian has removed one of these two sounds, such that in many dialects (and also in the literary languages), these two sounds are rendered into one sound which we represent as /e/ <ե>. Some of the dialects (such as Karin, Mush, Van, Suceava, etc.), differentiate the two types of /e/ <ե> sounds in stressed syllables. They changed the Classical Armenian /ē/ <է> to /e/ <ե>, while the Classical /e/ <ե> becomes a diphthong. In unstressed syllables, both Classical /e, ē/ <ե, է> became /e/ <ե>. Like some other dialects, the literary languages distinguish the reflexes of word-initial CA /e, ē/ <ե, է>, such that the reflex of CA /e/ <ե> is pronounced /je/ <յե>, while the reflex of initial CA /ē/ <է> is pronounced as /e/ <ե>.

Original page number 16.

1.7.1.2.2 New vowels

In the vowel series, some dialects have added a few new sounds, the chief among them are /æ/ <ւ̈>, /œ/ <ւօ>, /ʏ/ <իւ>. The literary language has not accepted these sounds. But the sounds /œ, ʏ/ <ւօ, իւ> are used often in foreign words or in names.²⁸ The sound /æ/ <ւ̈> is not used in the literary languages.

Table 1.10: Front round vowels in borrowings in literary Armenian (Standard Western Armenian)

		Trad. Ortho.	Transcription (SWA)
'Young Turk'	(from French <i>Jeune Turc</i> or Turkish <i>Jön Türk</i>)	Ժեօս Թիւրք	Ժեօս Թիւրք /ʒœn tʰyɾkʰ/
'Eugène Sue'	(French name)	Էօժէս Սիւ	Էօժէս Սիւ /œʒen sy/

1.7.1.2.3 Loss of Classical diphthongs

New Armenian in contrast does not have diphthongs. The rich usage of diphthongs in Classical Armenian has wholly dissolved, becoming either vowels or vowel+consonant sequences. There are only a few dialects which have created new diphthongs. The literary language in contrast has preserved the form of the Old Armenian diphthongs, but they have been given a pronunciation which sometimes corresponds to Classical Armenian, sometimes to the present dialects, and sometimes to neither. The following is a summary of their form changes:

²⁸HD: In my experience, such front round vowels only appear in borrowings for Standard Western, not Standard Eastern. Thus why Table 1.10 uses SWA instead of SEA.

Table 1.11: Summary of diachronic changes from Classical Armenian diphthongs

Classical Armenian	Dialects	Literary language
այ ɑj̥	ɑ, e ա, է	aj աj
ալ ɑɹ̥	o, œ օ, օ	o օ
եա ɛɑ	e, i է, ի	ja յա
ել ɛɹ̥	ev, iv էվ, իվ	ev էվ
եայ ɛɑj̥	- -	ja յա
եալ ɛɑɹ̥	ev, iv էվ, իվ	ev էվ
իլ iɹ̥	u, ʏ ու, իլ	ʏ, ju, ji իլ, յոլ, յի
ոյ ɔj̥	u, ʏ ու, իլ	uj ույ
ուա uɑ	va վա	va/ վա

1.7.1.2.4 Change from CA /ɑɹ̥/ to MA /o/

Because the Classical diphthong /ɑɹ̥/ <ալ> became modern /o/ <օ>, the modern language created two types of vowels /o/ <օ>. One is /o/ <օ> from Classical /o/ <օ>, the other is /o/ <օ> from Classical /ɑɹ̥/ <ալ>. Of the dialects that distinguish the reflexes of CA /e, ɛ/ <է, ի>, they have also created a diphthong <ն> (read as /ʏo/ <նօ>); in stressed syllables, they distinguish Classical /o/ that became modern /ʏo/ (n>n) from Classical /ɑɹ̥/ that became modern /o/ (ալ>օ). The literary language does not know of this distinction. For the literary language, the letters <ն,օ> have the same pronunciation /o/, and the diphthongal pronunciation of <ն> as /ʏo/ does not exist. The literary languages distinguishes only the word-initial letters <ն,օ> (just as for <է,տ>) with the former pronounced as /vo/ <վօ>, and the latter as /o/ <օ>.

Original page number 17.

1.7.1.2.5 Laryngeal features of consonants

Old Armenian distinguishes three degrees of plosive consonants: voiced (թրթռուն), voiceless unaspirated (խոլ), and voiceless aspirated (թալ). The voiceless aspirated series is preserved almost everywhere. But the voiced and voiceless unaspirated series have changed or exchanged places in many dialects. We will later see the details throughout my work, when each dialect is discussed in turn. Some of the dialects have introduced an entirely new series of plosives, which we can call voiced aspirates (շլշաւոր թրթռուն). These are the sounds /bʰ, gʰ, dʰ, ɖʰ, ɟʰ/ <բ', գ', դ', ձ', ց'>, which are represented in the European system as <bʰ, gʰ, dʰ> and so on. They originate from the Classical sounds /b, g, d, ɖ, ɟ/ <բ, գ, դ, ձ, ց>. The literary Eastern language has in general preserved the old pronunciation of consonants. But the literary Western language has changed the voiced plosives into voiceless aspirates, while the voiceless unaspirated were changed to voiced. Cf. my phonetic tables in Adjarian (1899).

1.7.1.2.6 Changes for CA /j/ and CA /ɹ̥/

For the other consonants, the most changes have happened to the CA /j, ɹ̥/ <յ, ղ> whose pronunciations have entirely changed. The letter <յ> was pronounced as CA /j/ everywhere in the old language. But word-initially, almost every dialect has deleted this letter; some have turned it into /h/ <յ>; while the literary languages have turned it to /h/ <հ>. The letter <ղ> in the old language was some type of thick /l/ <լ>. *HD: It was a velar lateral /ɹ̥/ in Classical Armenian.* But in all the dialects and in literary languages, this sound acquired its familiar guttural (կոկորդային) pronunciation without exception. *HD: It became a dorsal fricative, such as the SEA and SWA /ɣ/.*

1.7.1.2.7 The sound /f/

Old Armenian did not have the /f/ <ֆ> sound. The new dialects have created this sound, whether by borrowing foreign words or by sound changes (ծայնաշրջութեամբ) in native words. The literary language uses this sound only in transcribing foreign words.

1.7.1.2.8 Syncope of word medial CA /a/

In many of our dialects, especially the ones which are known as being in the Western branch, the reflex of the Classical sound /a/ <ա> of polysyllabic words is deleted when it is not in the initial or final syllable. This sound change appears quite simply in the declension of words (Table 1.12).²⁹

Table 1.12: Syncope of word medial CA /a/ in declension

Classical SWA	(citation) Genitive Instrumental	'mouth'		'city'	
		beran	բերան	k ^h aʔak ^h	քաղաք
		p ^h eran	բերան	k ^h aʔak ^h	քաղաք
		p ^h ern-i	բերնի	k ^h aχk ^h -i	քաղքի
		p ^h ern-ov	բերնով	k ^h aχk ^h -ov	քաղքով

Such is the case also for the words in Table 1.13.

Table 1.13: Syncope of word medial CA /a/ in other words

Classical SWA	'to waste'		'wedding'	
	hatanil	հատանիլ	harsanik ^h	հարսանիք
	hadnil	հատնիլ	harsnik ^h	հարսնիք

Thanks to this, it often happens that two...

Original page number 18.

... .. consonants become adjacent and this causes new sound changes to happen (Table 1.14).

Table 1.14: Medial syncope of CA /a/ feeds other sound changes

	Classical		SWA		Other	
	'to pass'	antš ^h anel	անցանել	antš ^h nil	անցնիլ	asnil
	'to recognize'	tʃanotʃ ^h el	ճանաչել	ճանչնալ	ճանչնալ	ճաշնալ
	'to button'	*kotʃakel	*կոճակել	godʒgel	կոճկել	kozkel
						կոճկել

1.7.1.2.9 Rhotic metathesis

Some words show the movement or metathesis of the Classical sound /r/ <ր>, which is constant across all the dialects (Table 1.15).³⁰ For this rule, Grammont (1908:241ff).

²⁹HD: For this section on syncope, Adjarian doesn't specify which modern variety of Armenian he's talking about. I assume he meant Standard Western Armenian. Note that in SWA, post-fricative stops deaspirate and there is obstruent voicing assimilation; thus a more correct transcription of /k^haʔak^h-i/ is [k^haχk^h-i]. I don't modify Adjarian's original transcriptions.

³⁰HD: This seems like an overgeneralization. The modern word for 'bridge' lacks metathesis in SWA [gamurʃ] and SEA [kamurʃ] <կամուրջ>.

Table 1.15: Diachronic rhotic metathesis

	Classical		Modern		
'bridge'	kamurd̄z	կամուրջ	karmund̄z	կարմունջ	unspecified dialect
'carpet'	kapert	կապերտ	karpet	կարպետ	unspecified dialect
unclear gloss	p ^h ip ^h erd	փիփերդ	p ^h irp ^h et	փիրփետ	Karabakh
'clean'	*sesurb	*սեսուրբ	sersup ^h	սերսուփ	Van

1.7.1.2.10 Nasal epenthesis

In many places, after a word's final syllable, the nasal /n/ <ւ> is inserted between a vowel and consonant (Table 1.16).

Table 1.16: Diachronic nasal epenthesis

	Classical Armenian		Unspecified modern variety	
'we'	mek ^h	մեք	menk ^h	մենք
'green'	kanat̄j ^h	կանաչ	kanant̄j ^h	կանանչ
'bridge'	kamurd̄z	կամուրջ	karmund̄z	կարմունջ
'recognition'	t̄janat̄j ^h	ճանաչ	t̄janant̄j ^h	ճանանչ
'they'	*anok ^h	*անոք	nok ^h a > anonk ^h	նոքա > անոնք

In these words, the insertion of the nasal /n/ <ւ> is due to the influence of the preceding syllable's nasal /m,n/ <ւ,ւ>. In verbs, the 1PL imperfective and perfective forms also show this insertion, via analogy to present verbs.

For example, present 1PL of 'to eat' is SWA /gute-nk^h/ <կ'ուտենք>, past imperfective 1PL is /gutei-nk^h/ <կ'ուտեինք>, and past perfective 1PL is /gera-nk^h/ <կերանք>.³¹ As for the word CA /k^hit^h/ <քիթ> 'nose' which became MA /k^hint^h/ <քիւթ>, and similar words, the insertion of the nasal /n/ is due to some unknown phonetic rule.

1.7.1.2.11 Verbs of 'to say'

Against the Classical words /asel/ <ասել> 'to say' and /anel/ <անել> 'to do', we often find in the new dialects words like /asel/ <ասել> 'to say' and /anel/ <անել> 'to do' (in the Eastern branch), while the Western branch has /asel/ <ըսել> 'to say' and /anel/ <ընել> 'to do'. And with this way, they have entered the literary language.

1.7.2 Lexical differences

The lexicon of the new language has changed a lot. The largest portion of the words from Old Armenian have either been lost in the new dialects or have gained new meanings. The collection and study of this latter group of words is important for advancing the study of the history of their meanings.³² The new dialects have also created many new words which are known under the name of provincial (զավառակալս) words, and they do not exist in Classical Armenian. In my extensive provincial dictionary (unpublished), the number of these words is 30,000. The two literary languages have also created many new words, which are also absent from Classical Armenian. For example, SEA /jok^henav/ շոգենավ 'steamboat' and SEA /heraxos/ 'telephone'. The complete collection of these words is still lacking.

Original page number 19.

³¹HD: I segment out the 1PL suffix /nk^h/ . What Adjarian means is that in Classical Armenian, the 1PL suffix was /mk^h/ for the present, but just /k^h/ without a nasal for the past (Thomson 1989:31,49). He argues the nasal spread via analogy.

³²HD: I think he means diachronic semantics or semantic change.

Those words that are common in both Classical Armenian and the new dialects often underwent certain sound changes which are not easy to explain with conventional phonetic laws. In many places we find words that have changed so much that it's sufficiently hard to recognize their original form. For example, the Moks province has the word /xə/ <խա> instead of CA /het/ <հետ> 'with, together'. The Zeytun dialect has the word /bəjob/ <բայոբ> instead of Classical /parqu/ <պարու> 'old woman'. The Hamshen dialect has the word /onluxkʰ/ <օնլուխք> instead of Classical /ananux/ <անանուխ> 'mint'. The number of such words is not large.

Our dialects also have many foreign words which are borrowed from neighboring languages. The quality and quantity of these borrowings distinguishes the dialects based on their position. Among the lender languages (*HD: the languages which provide borrowings*), first place goes to Turkish which with its various branches (Ottoman, Azerbaijani Turkish, Tatar) has had a tremendous influence on our dialects without exception. The number of words in the Istanbul dialect that were borrowed from Turkish is 4200. For the dialects in Armenia proper, they have around only a half of this number. See (Աճառեան 1902).

After Turkish, we have the languages of Kurdish, Georgian, Russia, and Italian.

For words borrowed from Kurdish, the number of these words is still uncertain. These words are found in the dialects of Mush, Van, and Tigranakert. The words borrowed from Georgian are found in the dialects of Tbilisi and Artvin. The number of words borrowed from Russia is 600 in my (unpublished) collection, and they are found in all the Russian-Armenian (ռուսահայ) dialects. In the New Nakhichevan dialect, these words reach the thousands. Italian borrowings are found only in the Istanbul dialect, and sometimes in the neighboring areas. There are also borrowings from Romanian, Polish, and Hungarian; these are found only in the Austrian-Hungarian dialect.

The literary language does not have these lexical differences. The orthography of Old Armenian is restored almost everywhere (there are very few exceptions...

Original page number 20.

... such as the words for 'other': /əl, el/ <ալ, էլ> instead of /əjl/ <այլ>.) The provincial (գաւառական) words are in general left in the popular language (նամիկ լեզու), and recently there is only a hope that they will enter the literary language. Foreign words are by principle excluded in our two literary languages. It is only Eastern Armenian where European scientific borrowings have some visibility.³³

In this way, we can say that Old Armenian and the new literary languages do not have lexical differences. Our lexicon is entirely Classical, and it is significantly different from the real people's colloquial vernacular. This is why the ordinary popular call the literary language Classical Armenian.

1.7.3 Morphological differences

In both the dialects and literary languages, there is a large number of phonological differences. The goal of these inferences is linguistic simplification. Through the laws of analogy (հանգիստութեան), the most usual and regular forms of the language have generalized, while secondary forms and exceptions have been erased.

HD: In what follows, the subsection divisioning in this section is my own.

1.7.3.1 Declension

The declension of Classical Armenian, whose extreme complexity have by and large turned into a cause of difficulty, have been rendered into perfect simplicity in Modern Armenian (աշխարհաբար). Of the many stems of Old Armenian, only one has been kept. The singular genitive-dative takes the suffix /-i/ <ի> and the ablative takes /-e/ <է> (These were unique to Classical Armenian /i/-stems <ի> and /a/-stems <ա>). The instrumental takes /-ov/ <ով>, which was unique to the Classical /o/-stem <ո>. The plural has an entirely new construction. Classical Armenian formed

³³Ter-Ghazarian (Տէր-Ղազարեան 1908) has collected these scientific borrowings. Their number is 1500 in that work.

its plurals with the suffixes /-k^h, -t̂s^h, -s/ <p, g, u>, which vary based on the stem and declension. In contrast, New Armenian has two new plural suffixes which in all circumstances stay the same. These are /-er/ <եր> for monosyllabic words, /-ner/ <ներ> for polysyllabic words. (For an explanation of these forms, see Karst (1901:169), ...

Original page number 21.

... Pedersen, KZ 39, 456ff)³⁴ The singular case markers are simply attached after these plural markers, without changing forms. It is only genitive-dative case suffix that takes the form /-u/ <ու> in the plural, whereas this suffix is restricted to a very small number of words in the singular.

And this is the method of declension for the largest number of the new dialects and for the Western literary language. In a few other dialects and in the literary Eastern language, there are a few small differences. In these dialects, the ablative is formed by the new suffix /-its^h/ <-ից>. The plural genitive-dative case is formed the same way as in the singular, with the suffix /-i/ <-ի>. And subsequently, there is more analogy than in the former dialects.

It should be mentioned also that Classical prepositions /i-, j-, z-/ <ի, յ, զ> which were attached to various case declensions in Classical Armenian (accusative, ablative, locative (ներգոյական), prepositional (սախտրի), narrative, circumlative) have been lost in the new language. In a few dialects and in the literary Eastern language, the locative is formed with the suffix /-um/ <-ում>.

Table 1.17 is a table of the declensions for the literary languages.

Table 1.17: Declension system (plural + case) for Standard Western and Eastern Armenian

	The Western language		The Eastern language	
	Singular	Plural	Singular	Plural
NOM	-	/-er/ <-եր> /-ner/ <-ներ>	-	/-er/ <-եր> /-ner/ <-ներ>
GEN/DAT	/-i/ <-ի>	/-er-u/ <-երու> /-ner-u/ <-ներու>	/-i/ <-ի>	/-er-u/ <-երի> /-ner-u/ <-ներու>
ACC	(like NOM)	(like NOM)	(like NOM or DAT)	(like NOM or DAT)
ABL	/-e/ <-է>	/-er-e/ <-երէ> /-ner-e/ <-ներէ>	/-its ^h / <-ից>	/-er-its ^h / <-երից> /-ner-its ^h / <-ներից>
INS	/-ov/ <-ով>	/-er-ov/ <-երով> /-ner-ov/ <-ներով>	/-ov/ <-ով>	/-er-ov/ <-երով> /-ner-ov/ <-ներով>
LOC	(doesn't have it)	(doesn't have it)	/-um/ <-ում>	/-er-um/ <-երում> /-ner-um/ <-ներում>

1.7.3.2 Definite article

Old Armenian had a definite article /-n/ <ւ>, but it did not have a general and regular usage. In the new language, phonetic developments created two forms: /-n/ <ւ> which was specialized for vowel-final words, and /-ə/ <ը> for consonant-final words. Besides this, the language developed general and complete uses for the article, in the same way as do the new European languages (French, English, German, and so on).

Original page number 22.

1.7.3.3 Pronoun declension

A few of the Old Armenian pronouns have been lost in the new language. Others have kept their old form. However, because the ablative, instrumental, and locative cases have distanced themselves from their previous state, these

³⁴HD: I couldn't find out what was this exact reference by Pederson.

cases are formed in the way that nouns are, with suffixes: ABL /-e/ <-t>, ABL /-iṣʰ/ <-hg>, INS /-ov/ <-nq>, LOC /-um/ <-nld>. These suffixes are added not to the nominative form, but to the dative form.

1.7.3.4 Adpositions

All the prepositions have become postpositions. There are no prepositions in the new language.³⁵

1.7.3.5 Verb conjugations

The morphological changes in verb conjugation are much larger. First and foremost, the fourth conjugation class (CA /-um/ <-nld>) has been erased, and New Armenian recognizes only three conjugations. Of the six verb forms from Old Armenian (present ներկայ, imperfective անկատար, perfective կատարեալ, Future <ապանի>, imperative հրամայական, and subjunctive ստորադասական), only the perfective and imperative keep their old construction. The present and the imperfect have received three new constructions, which we will talk about later. The future has a composite shape and it is formed also in three new ways, in various dialects: with the formative /kə/ <կը>, with the formative /piti/ <պիտի>, or by combining the future participle (դերբայ) with the copular verb (էական բայ). The present indicative of Old Armenian has become the the present subjunctive.

In Classical Armenian, the formation of the passive was very complicated; and sometimes by creating simple verbs (հասարակ բայեր), the meanings can get confusing. In place of these complications, New Armenian developed a very simple form /-vil/ <-նիլ>, by which all passive verbs form one conjugation class.

In Classical Armenian, the negative (բացասական) had a very simple construction. And it should be thought that at least this construction has been free from general metamorphoses. But because the conjugation of verbs has entirely changed in its form, thus it is natural that the negative would follow these changes.

The causative (անցողական) formative in Classical Armenian was /-eṣʰuṣʰanel/ <-եցուցանել>; because of its great length, it has shortened and become modern /-ṣʰnel/ <ցնել>, /-ṣʰuṣʰel/ <ցուցնել>, and so on.

Let us also mention that New Armenian has created many new complex tenses, which did not exist in the old language.

Original page number 23.

1.7.4 Syntactic differences

In terms of syntax (համաձայնական կողմ), the New Armenian dialects significantly differ from Classical Armenian. In many other cases, the literary language restored many things according to the old language; but in this case, the literary language completely follows the dialects; and the literary language rarely but sometimes diverges from the dialects, and that divergence is for literary higher registers (բարձր սեռերով).³⁶

1.7.4.1 Word order of verbs

In Old Armenian, the verb was generally placed at the beginning of the sentence or before its arguments. In contrast, New Armenian works by putting the verb all the way at the end. Consider the following examples (4).³⁷

(4) a. i. Classical Armenian

³⁵HD: This is an incorrect overgeneralization. Modern Standard Armenian does have a handful of prepositions like SEA [arantʰ] <անալո> 'without'.

³⁶HD: Subsection divisioning in this section is my own.

³⁷HD: The glossing and segmentation is my own. I use a simplified segmentation for illustration.

V S O
 emut noj ey ordi-k^h nora i tapan-ən
 entered Noah and son-PL his to ark-DEF

‘Noah and his sons entered the ark.’

Եմուտ Նոյ եւ որդիք Նորա ի տապանն:

ii. Modern Standard Western Armenian

S O V
 noj jev anor vort^hi-ner-ə daban mədan
 Noah and his son-PL-DEF ark entered

‘Noah and his sons entered the ark.’

Նոյ եւ անոր որդիները տապան մտան:

b. i. Classical Armenian

O V O
 zintj^h ararits^h vasən ord^hwoj imoj
 what do for son my

‘What should I do for my boy?’

Չի՞նչ արարից վասն որդւոյ իմոյ:

ii. Modern Standard Western Armenian

O O V
 dəxus hamar intj^h ənem
 boy for what do

‘What should I do for my boy?’

Տղուս համար ի՞նչ ընեմ:

c. i. Classical Armenian

V Voc O
 lur ordəak xəratu haṃr k^ho
 listen son advice father.GEN your

‘What should I do for my boy?’

Լո՛ւր, որդեակ, խրատու իմ քո:

ii. Modern Standard Western Armenian

Voc O V
 dəxas horəth^h xəradə mədig əre
 boy father.GEN advice listen do

‘My boy, listen to your father’s advice!’

Տղաս, իմ քո խրատը մտիկ ըրե:

1.7.4.2 Word order of genitive possessors

In Old Armenian, the modifier word (յատկացուցիչը) was placed after the modified word (յատկացեալը). In New Armenian, the exact opposite occurs: the modifier is placed before the modified (5).

(5) a. Classical Armenian

N Poss
 zeṭbajrən jovhannu
 brother John.GEN

‘John’s brother’

Չեղբայրն Յովհաննու:

b. Modern Standard Western Armenian

Poss N
 ohannesin əxpərə
 John.GEN brother
 ‘John’s brother!’
 Օհաննէսին արքարը

1.7.4.3 Word order of adjectives and nouns

In Old Armenian, adjectives could be placed either before or after the noun. When the adjective is after the noun, the adjective agrees with the noun in number and case. When the adjective is before the noun, the adjective usually does not agree. Because the latter is the simplest structure, thus New Armenian always places its adjectives before the noun.

1.7.4.4 Word order of demonstrative and possessive pronouns

The demonstrative and possessive pronouns³⁸ (ցուցական եւ ստացական ածականները), unlike the former (*HD: meaning unlike adjectives*), are usually placed after the noun and agree with the noun. In New Armenian, the opposite occurs: they are placed before the noun and don’t agree (6).

(6) a. Classical Armenian

N Poss, N Dem, N Poss
 tun im, ɑ̃rəs ɑ̃s, hɑ̃r imum
 house my, man this, father my
 ‘my house, this man, my father’
 տուն իմ, այրս այս, հօր իմում

b. Modern Standard Western Armenian

Poss N, Dem N, Poss N
 im dunəs, ɑ̃s mɑrtʰə, im hərəs
 my house, this man, my father
 ‘my house, this man, my father’
 իմ տունս, այս մարդը, իմ հօրս

1.7.4.5 Word order of adpositions

In Old Armenian, prepositions (նախադրուփիւններ) were unconditionally placed before the noun. In the new language, the word ‘preposition’ has no such meaning, because there are postpositions (յետադրուփիւն). For example (7).

(7) a. Classical Armenian

P N , P N
 arɑdʒi hɑ̃r imɔj, ʔnd sɛʁɑnov kʰov
 front father my, under table your
 ‘in front of my father, under your table’
 առաջի հօր իմոյ, ընդ սեղանով քով

³⁸HD: His Armenian term is more literally translated as ‘adjective’, but the word ‘pronoun’ is more technically correct

b. Modern Standard Western Armenian

N	P,	N	P
horəṣ	arġev,	səvanit ^h	dagə
father.my front,	table.your	under	
'in front of my father, under your table'			
horu anǰel, sēqanġi tawil			

By individually taking these differences, they perhaps don't seem severe to us. But when we consider them entirely, and we compare the word order (շարահասութիւն) of the Modern Armenian sentence...

Original page number 24.

... to Classical Armenian, we shall be surprised by this great divergence that divides the two languages.

And truly, while Old Armenian has free word order (ազատ շարահասութեան) like the syntax of old Indo-European languages, its analytical word order (վերլուծական շարահասութեան) completely follows the new European languages, such as French word order. In contrast, New Armenian is free from this syntactic freedom, and its words are placed in a stable order, just like in Turkish syntactic style, and unlike the European one.

Here are two sentences from Old and New Armenian, compared against French and Turkish.³⁹

(8) a. 'I saw the bird that sings on the tree.'

i. Classical Armenian

tesi	əzt ^h ərtġ ^h unən	or	ergēr	i	verəj	t̄sarəj
saw	bird		that sing	to on	tree	

Տեսի զթռչունն որ երգէր ի վերայ ծառոյն:

ii. French

J'ai vu l'oiseau qui chantait sur l'arbre
I saw bird that sing on tree

iii. Modern Standard Western Armenian

d̄zarin	vəra	jer ^h əv	t ^h ərtġ ^h unə	desa
tree	on	singing	bird	saw

Ծառին վրայ երգող թռչունը տեսայ

iv. Turkish

Ağacın	üstünde	öten	kuşu	gördüm
tree	on	singing	bird	saw

Աղաջըն իւսթիւնդէ եթէտս քուշու գէորդիւմ

b. 'The sheets of the books of Leon, my neighbor's son'

i. Classical Armenian

t ^h ert ^h ək	garəts ^h	lewoni	ordwoj	dəraṭs ^h woj	imoj
sheets	books.GEN	Leon.GEN	son.GEN	neighbor.GEN	my

Թերթք գրոց Լեւոնի՝ որդւոյ դրացւոյ իմոյ

ii. French

Les feuilles des livres de Leon fils de mon voisin
the sheets of books of Leon son of my neighbor

iii. Modern Standard Western Armenian

³⁹HD: For the Turkish examples, Adjarian wrote them in the Armenian script.

tʰəraʦijis dæʁun leʁonin kʰərkʰərun tʰertʰerə
 neighbor.GEN son.GEN Leon.GEN books.GEN sheets

‘Դրացիիս տղուն Լեւոնին գրքերուն թերթերը’

iv. Turkish

Komşumun oğlu Levon’un kitaplarının yaprakları
 neighbor.GEN son.GEN Leon.GEN books.GEN sheets
 Զօւշումուն օղլու Լեւոնըն քիթաբլարընըն յափրաքլարը

Everything is done in this way, such that you would think that New Armenian syntax is based on the Turkish template. On this investigatable issue, see Pedersen, KZ 32,472.

Chapter 2

Armenian residences

Original page number 25.

As we know, the homeland of Armenians, Armenia, is divided today in the middle of three states. The largest portion is in the hand of the Ottomans; 7 out of 15 provinces from Old Armenia:

- Upper Armenia (Բարձր Հայք)
- Fourth Armenia or Sophene (Չորրորդ Հայք)
- Aghdznik or Arzanene (Աղձնիք)
- Turuberan (Տուրուբերան)
- Mokk' or Moxoene (Մոկք)
- Korchayk or Corduene (Կորճայք)
- Vaspurakan (Վասպուրական)

A smaller portion is in the hands of the Russians:

- Artsakh (Արցախ)
- Syunik (Սյունիք)
- Utik (Ուտի)
- Gugark (Գուգարք)
- Tayk (Տայք)
- Ayrarat (Այրարատ)

And the smallest part is in the hands of the Persians:

- Paytakaran (Փայտակարան)
- Parskahayk or Persarmenia or Nor Shirakan (Պարսկահայք)

The largest portion of Armenians today are still found in their homeland. But outside of their homeland, Armenians have spread into many other countries in the following manner.

HD: In this chapter, the section divisioning is my own.

2.1 The northern migration line

Armenian title: Հիւսիսային գաղթական գիծ

2.1.1 Georgia

The city with the most Armenians is Tbilisi and its surrounding areas. But the Armenians are also scattered in other cities in Georgia, such as in the state of Tbilisi in Gori, Signagi, Telavi, Dusheti, Tianeti. In the Kutaisi province: Kutaisi, Poti, the two villages of Shorapani. In the Lechkhumi province, the village of Lailashi; in the Racha province: Oni village, Batumi, Artvin, Ardanaç, Şavşat, Sokhumi; in the Chornomorets province: Novorossiysk, Anapa, and the shores of the entire Black sea. The Armenian populace in this region is around 200,000.

2.1.2 Aghvank or Caucasian Albania

Aghvank: The native population of this country was previously Armenian, while later a portion are Muslim. In that way, today the native element of the country is Armenian or Turkish. The cities where Armenians live are Baku, Shamakhi (with 23 villages), Geokchay with 20 villages, Nukha (42 villages), Zagatala...

Original page number 26.

... 12 villages, Agdash (6 villages), Quba (Khachmaz and Kilvar villages), and finally Darband. The entire Armenian population of Aghvank is around 150,000 people.

2.1.3 North Caucasus

Here, the Armenians represent a mixture of migrants that came from different places. They live in the Dagestan area: Petrovsk, Temir-Khan-Shura, Chiri-Yurt, Ilkarti. In the Terek area: Kizlyar, Mozdok, Vladikavkaz. In the state of Stavropol: Stavropol, Machar or Budyonnovsk. In the Kuban area: Armavir, Yekaterinodar, Batalbashu, Yeysk, Caucasus, Labin, Maykop, Temryuk. In total, 28,835 people.

2.1.4 Tatarstan (from the Volga to the ocean)

In this area, the Armenians are chiefly in the city of Astrakhan. But in recent years, they have spread also to farther places: Tsaritsyn, Saratov, Samara, Syzran, Simbirsky, Penza, Balashov, Uribeno, Durovka, Kamyshin, Krasnovodsk, Jibil, Chakichlar, Qızıl Arvad, Ashgabat, Artəgh, Kakhka, Dulak, Merv, Charjoy, Petro-Aleksandrovsk, Samarkand, Bukhara, Ziadqin, Chernaevo, Golodnaya Steppe, Kattaqurqan, Jizzakh, Khujand, New Margelan, Kokand, Andijan, Osh, Namangan, Tashkent, Arəs, Turkistan city, Petrovsk, and many Siberian stations. The entire number of Armenians in Tatarstan is 16,000.

2.1.5 Crimea

At its time, this place had a large Armenian population. But because of migrations in 1779, many people were scattered. Today, the Armenian-populated cities in this peninsula are Theodosia, Kerch, Alushta, Yalta, Sevastopol, Yevpatoriya, Perekop, Or or Armiansk, Simferopol, Bakhchisaray, Karasubazar, and Old Crimea. The migrants of Crimea are established in New Nakhichevan and its 5 villages, which they built. From here, they also spread to Rostov, Melitopol, Berdiansk, Azov, Novocherkassk, Nogaisk, Dnipro, Taganrog, Yekaterinoslav, and other places. The number of Armenians in this area is 35,000.

2.1.6 Russia

Russia: Here, the Armenians are very few. The entire number is less than a thousand. A large portion are students...

Original page number 27.

... and soldiers. The number of native and established people is small; they are found mainly in Moscow, Saint Petersburg, Kharkiv, Voronezh, and so on.

2.1.7 Poland

At its time, Poland had a large Armenian populace, both in its Austrian and Russian parts. In the Russian part, there are no longer any Armenians. As for the Austrian part, the main Armenian-populated location is Guti or Guter. Also, a very few number of Armenians is found in Lemberg and elsewhere. The Armenians of Guti are around 100 houses.

2.1.8 Romania

The Armenian-populated cities are Focșani, Bucharest, Botoșani, Iași, Trkvokna, Galați, Brăila, Bacău, Roman, Constanța, Sulina, Tulcea, Babadag, Pitești, Jurjevo, Ploiești, and so on. The Armenian migrants consist of two certain groups. The old migrants or natives, and the new migrants who came from various corners of Ottoman Turkey after the massacres of the Ottoman Armenians. The total number of both groups is 14,000, of which 4000 people are the new migrants.

2.1.9 Bessarabia

Here, very few Armenians are found in Chișinău, Akkerman, Khotyn, Balti, Bender, Ismail, and Hîncești, with whom we should include the Armenians of the Cherson province (Odesa and Grigoriopol).

2.1.10 Austro-Hungary

This is Bukovina, Transylvania, Hungary, and Austria proper. The Armenians of Bukovina primarily reside in the cities of Suceava, Chernovitsa, and Seret. The Armenians of Transylvania primarily live in the cities of Gherla or Armenopolis, Dumbrăveni or Elisabethopolis, Gheorgheni, Sibviz, Brașov or Kronstadt. Few numbers of Armenians are scattered also in the various corners of Hungary, until Beshta and Vienna. The total number of Armenians in this region is 15,000.

2.2 The southeastern migration line

Armenian title: Հարավային-արեւելեան գաղթնական գիծ

2.2.1 Assyria

There are Armenians only in Mosul, Kirkuk, Baghdad, Basra, and Սուրհուրդ. The total is 1400 people.

2.2.2 Persia or Iran

The Armenians of this country are divided into two separate dioceses (թմերք). Azerbaijani Persian (Atropatene) and Persia proper. The Azerbaijan diocese has not only Khoy, Maku, Salmast, Urmia, and Karabakh, which are provinces of Armenia proper, ...

Original page number 28.

... but also Tabriz, Mujumbar, Maragha, Kurdistan, and Ardabil. In Persia proper, the Armenian-populated cities are New Julfa (with its 80 villages), Tehran (with its 6 villages), Qazvin, Rasht, Anzali, Hamadan, Sheverin, Shiraz, Bushehr, and so on. The entire number of Persian Armenians is 66,000 of which 25,000 belong to Persian Armenia.

2.2.3 India

It now has 700 Armenian residents who live in the cities of Kolkata, Madras, Bombay, and Dhaka.

2.2.4 Birmania or Myanmar

The total number is 252 Armenians, of which 193 people live in Rangoon.

2.2.5 Island of Java

There are 170 Armenians, who live in Batavia (Jakarta), Surabaya, Singapore, Semarang, and so on.

2.3 The southwestern migration line

Armenian title: Հարավային-արեւմտեան գաղթնական գիծ

2.3.1 Cilicia

This has been Armenianized since the time of the Rubenid (Ռուբինեան) kingdom. Now, the main Armenian-populated cities are Sis, Hadjin, Zeytun, Adana, Tarsus, Mersin, Misis, Marash. They have a total of 190,000 Armenians.

2.3.2 Cyprus

It has now 562 Armenian residents, who are found mostly in the capital Nicosia. The others live in Larnaca, Limassol, Paphos, Sourp Magar, Famagusta, and so on.

2.3.3 Syria and Lebanon

The northern part, as bordering Cilicia, has a quite a lot of Armenians. But as we go south, the number of Armenians decreases. The total number of Armenians is 36,000 people, who live in the cities of Ayntap, Antioch, Aleppo, Beirut, Sham (Damascus), and Latakia. Ayntap has 6 villages, Antioch has 18 villages, Aleppo has 12 villages. Among these, the following villages are well-known. In Antioch, Svetia, Kesab, Aramo, and in Aleppo, Kilis, Belan, and Jisr al-Shughur. Palestine. It has 730 Armenians who live in Jerusalem, Jaffa, Bethlehem, and Ramla.

2.3.4 Egypt

It has around 10,000 Armenians who live primarily in Alexandria and Cairo.

2.3.5 Other

There are few Armenians who also live in Tripoli, Ethiopia, Kaplandia, and Transvaal.

Original page number 29.

2.4 The western migration line

Armenian title: Արեւմտեան գաղթական գիծ

2.4.1 Asia Minor or Anatolia

This extends from the western borders of Armenia until the Archipelago (Արշիպելագոս) and Marmara. It includes also Փոքր-Հայքը, which is a heavily Armenian-populated area. The main Armenian-populated cities in Asia Minor are, from east to west, Urfa, Malatya, Divriği, Akn, Arapgir, Şebinkarahisar, Gürün, Darende, Hisn-Mansur or Adıyaman, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Sebastia, Evdokia, Amasia, Merzifon, Samsun, Kayseri, Yozgat, Ankara, Konya, Kastamonu, Kütahya, Afyonkarahisar, İzmir (Smyrna), Aydın, Manisa, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Bandırma, Nicomedia, and Adapazarı. The statistics of the area are still uncertain.

2.4.2 Istanbul

Taking together the villages that are on the two shores of the Bosphorus, there are 45 districts and 180,000 Armenians. Before the massacres, there were 250,000 Armenians, of which 60,000 were migrants. Because these people were deprived of their lands, the number of Istanbul Armenians significantly dropped. Now, it is rising again.

2.4.3 Greece

It has 200 Armenians who live primarily in Athens.

2.4.4 Crete

It has about the same number of Armenians as in Kandiye.

2.4.5 European Turkey

The Armenian-populated cities are Adrianopolis, Rodosto, Malkara, Silivri, Çorlu, Gallipoli, and Thessaloniki.

2.4.6 Bulgaria

It has 15000 Armenians who live in the following cities: Varna, Ruse-Shumla, Silistra, Sofia, Trnova, Razgrad, Vidin, Dobrich, Teleorman, Filibe, Burgas, Tatar Pazardzhik, Sliven, Yampil, Eski Zagra, Haskovo, Aytos, Karnobat, and Straldzha.

2.4.7 France

There are 1000 Armenians who live in Paris and Marseille, and a portion in Nancy, Montpellier, and so on.

2.4.8 England

Here, there aren't as many Armenians as in France. The Armenian-populated cities are London and Manchester.

2.4.9 The United States

It has over 40,000 Armenians, who live primarily in Worcester, New York, Providence, Fresno, Boston, and many other cities.

Original page number 30.

2.4.10 Other

A few number of Armenians are also found in Italy, Switzerland, Belgium, Holland, and Germany, where there are still no migrant communities. And the resident Armenians there are only temporary immigrants.

2.5 Summary

The migrant community of Armenians is more than 1 million.

Chapter 3

Armenians who speak foreign languages

Although Armenian is the most widely spoken language among Armenians, there are many Armenians who have forgotten Armenian; because of the influence of the dominant languages, they have adopted foreign languages. The foreign-speaking Armenians are primarily found outside the borders of Armenia and Lesser Armenia, in various foreign countries. However, even in the extremities of Armenia, there are places where Armenian has been replaced by foreign languages. But in contrast, not all migrant Armenians have forgotten Armenian. There are many places like New Julfa, Astrakhan, Smyrna, Nicomedia, Istanbul, Suceava, and others where the Armenians speak more pure Armenian dialects than some Armenians do in Armenia proper.

However we should emphasize the circumstances such that anywhere where there is an Armenian (even if in Armenia proper), if the Armenian doesn't lose their mother tongue, then they know at least two languages: Armenian with either Turkish, Kurdish, Persian, or Russian. It is the female sex which is weaker in this regard and generally more loyal to her mother tongue, than the male sex. This bilingualism of Armenians is caused by the foreign populations that coexist with the Armenians and that have an almost equal number of people as the Armenians. This bilingualism has had a significant effect on the Armenian language.

The foreign languages that have been adopted by the Armenians are the following.

HD: Section divisioning is my own.

3.1 Turkish

Turkish, with its two major dialects: Western Turkish or Ottoman, and Eastern Turkish or Azerbaijani. This language is spread across the following.

3.1.1 Western Asia Minor

Almost all of Western Asia Minor, starting from around Kastamonu until Zile, south until Kayseri, and from southeast of Kayseri onto Sis and Ayntap until the Euphrates. From west of these borders until the beaches of Marmara, of the archipelago, and of ...

Original page number 31.

... the Mediterranean, all the Armenians speak Turkish. Exceptions are only the Armenians in the regions of Istanbul, Nicomedia, and Smyrna, as well a number of the villages in Ankara and Aydın, specifically Stanoz (Yenikent), Nallıhan, Sivrihisar, Ödemiş, and Burdur. I have heard that a few of the villages in Yozgat are also Armenian-speaking, but their names aren't clear to me.

3.1.2 Asia Minor

In Niksar, at the northeast side of Evdokia, there's an islet of Turkish-speaking Armenians due the beast-like barbarity of the many resident Turks.

3.1.3 Island of Cyprus

The old Armenian migrant community is Turkish-speaking, but the new migrant community is Armenian-speaking.

3.1.4 European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia

Another region of Turkish-speaking Armenians is also European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia, starting from the other side of the Marmara. Exceptions are only Rodosto and Malkara. The other Armenian-populated cities, such as Gallipoli, Silivri, Çorlu, Ereğli, Çatalca, Adrianopolis, Dimetoka, Gyumyurdjina, and Dedeağaç, are Turkish-speaking. The old migrant communities of Bulgaria and Eastern Rumelia are entirely Turkish-speaking; but after the last Ottoman-Armenian massacres, the presence of a large number of asylum-seeking Armenians caused the restoration of the forgotten Armenian language, of course only in those cities where a large number of them were relocated, such as in Filibe, Burgas, Varna, Trnova, Ruse. The other cities remain Turkish-speaking, such as Silistra, Razgrad, Shumla, Sliven, Aytos, Karnobat, Yampil, Eski Zagra, and Haskovo.

3.1.5 Roomania

Romanian Armenian-populated cities that were previously settlements from Bulgaria, such as Babadag, Tulcea, Sulina. Here as well, the Armenians who fled the massacres have restored the Armenian language, such as in Galați, Ibraila, and Constanța.

3.1.6 Bessarabia

Bessarabia is Turkish-speaking because it was previously part of Romania. Such as Ismail, Balti, Bender, Chișinău, Akkerman. Similarly the Armenian migrants of Bessarabia are Turkish-speaking, such as Grigoriopol, Odesa, and Cherson.

3.1.7 Lazistan

In the eastern side of Trabzon, there are Armenians found in Lazistan, who are scattered among the Turks and the Laz.

3.1.8 West of Akhalkalaki

On the western side of Akhalkalaki, there are four villages which are ...

Original page number 32.

... Bavra Khulgumo, Kartikami, and Turs; they are Turkish-speaking.

3.1.9 Olti

In the region of Olti, 45 verst away from Olti, there is the Turkish-speaking village of Kalkos (25 houses).

3.1.10 Urmia

On the northern banks of Lake Urmia, especially in Sovushpulagh and Miandoab, or in one words Persian Kurdistan, the small Armenian community is Turkish-speaking.

3.1.11 Summary

As can be seen, the Turkish-speaking Armenians form a significant number. But thankfully, this number decreases day by day. In all the major cities of Anatolia, such as in Bursa, Kayseri, and Yozgat, the new generation has become Armenian-speaking thanks to schools and because of immigration to Istanbul. A large portion of the Armenians in Cyprus, Eastern Rumelia, and Bulgaria have become Armenian-speaking thanks to the new migrants. The Ottoman government in its time used violent means or force to erase the Armenian language and to make Turkish be the dominant language (such as can be said for how the Pashas in Anatolia killed the language of Armenian-speaking Armenians), but currently it has no intention or ability of doing such methods.¹ In Bessarabia, instead of Turkish, Russian is now wide-spread. The entire population already knows Russian, and we only need a short amount of time before Turkish is completely lost.

3.2 Georgian

This language is spoken by almost all the Georgian-Armenians. Exceptions are Tbilisi and the cities on the shortest of the Black Sea, such as Batumi, Poti, Sokhumi, and so on. The Armenians are Georgian-speaking in Sighnag, Telavi, Gori, Kutaisi, and the neighboring areas. Two of the villages of Akhalkalaki are also Georgian-speaking: Vargavi and Khizabavra. The Armenians of Vladikavkaz are also Georgian-speaking, because a large portion of them have emigrated from Georgia.

3.3 Persian

It is spoken in a very small border, between Mədrəsə (close to Shamakhi) and Kilvar (close to Quba) and in the villages of Khachmaz. Vardapet Makar Barkhudariants (Մակար Վրդ. Բարխուդարեանց) and bishop Mesrob Smbadian (Մեսրոպ եպս. Սմբատեան) have said in their topographies that the language of these villages is called Lahij (լահիճերէն) and Tat (թաթերէն). But we shouldn't be confused by these names, because this language is a very clear and easy-to-understand dialect of Persian.

3.4 Circassian

Circassian (չերքէզերէն) is spoken only in Armavir, where there is an Armenian-populated village in the Kuban region. The Armenians of Armavir migrated from Circassia (Չերքէզիստան) and founded the town in 1830.

Original page number 33.

¹HD: It is quite sad that Adjarian's optimism was soon disproven by the Armenian Genocide.

3.5 Kurdish

In the Northern Armenia, Kurdish is a widely-spread language. But it has become the mother tongue in a small border. That is the villages of Hizan, the provinces of Ġarzan and Ġիրվան in Paghesh province (Կուստկալուքիւն); in the Tigranakert province (Կուստկալուքիւն), Meyafarikin or Silvan, Bisheriyeh, Bohdan; Կիլիկիոյ մէջ Samsat (formerly Samosata). The total number is over 100 villages.

3.6 Arabic

It has become the mother tongue of the Armenians in Syria, Palestine, Mesopotamia, and Assyria. The Armenians in Aleppo, Damascus, Beirut, Mardin, Mosul, Kirkuk, and also Siirt in Armenia are Arabic-speaking.

3.7 Romanian

This has become the mother tongue of the majority of Romanian-Armenian migrant community, and part of the Armenians in Bukovina. There are Turkish-speaking or Armenian-speaking Armenians only in the eastern seashores of Romania until Galați; some of these people are Armenian-speaking thanks to the recent Armenian migrants.

3.8 Polish

This is spread almost everywhere among the Polish-Armenians, except for Guter which is Armenian-speaking. The Armenians of Poland can be considered already nationally lost.

3.9 Hungarian

It is spoken as a mother tongue among the entirety of Armenians in Hungary and Transylvania. Except for the cities of Szamosújvár or Armenopolis and Gherla or Elisabethopolis, which are Armenian-speaking.

3.10 English

This is spoken in the Indian-Armenian migrant communities, whereas the Armenians of England are still a recent settlement so they're Armenian-speaking.

3.11 Summary

The extent and borders of these languages are all accurately represented in the map that is placed at the end of this book.

Original page number 34.

Chapter 4

The three branches of Armenian dialects

HD: Starting from this page, most section divisioning is my own. Adjarian originally compiled all his dialectal sections into essentially one large chapter with one section per dialect. I broke it up his organization into parts (for each branch) and chapters (for each dialect). Each chapter has its own sections.

4.1 Overview

In general among us, the Armenian dialects are divided into two branches: Eastern or Russian-Armenian dialects, and Western or Ottoman-Armenian dialects. For me, these terms are incorrect and inappropriate, even though they are accepted and used everywhere. Calling the dialects Eastern or Western is wrong because many of the dialects that are called such are found at longitudinally equal degrees, yet when we compare them to each other, they don't fall either West or East. For example, the Van dialect and the Bayazit sub-dialect are both found longitudinally at the 44th degree, but the former is called Western while the latter Eastern. There are more surprising cases. For example, Artvin is much more west than Akhalkalaki and Alexandropol (Gyumri); but based on the above division, Artvin is called Eastern, while Akhalkalaki and Alexandropol are considered Western provinces.

The names "Russian-Armenian dialects" and "Ottoman-Armenian dialects" are strange and in reality completely inappropriate. Many of the Armenians in Russia speak the Ottoman-Armenian dialects; just as there are Armenians in Ottoman Turkey that speak Russian-Armenian dialects. For example, in Russian, the Ottoman-Armenian dialects are spoken in the Akhalkalaki, Akhaltsikhe, Alexandropol, Kars, and the villages of New Bayazet. Similarly in Ottoman Turkey, Russian-Armenian dialects are spoken in Bayazit, Burdur, Ödemiş. Besides that, the migrant communities of Persian-Armenians, Bulgarian-Armenians, Romanian-Armenians, Egyptian-Armenians, and American-Armenians are ignored; and they are inappropriately called Russian-Armenians or Ottoman-Armenians.

I propose here new terms which not only remove the aforementioned inconveniences, but they also have the benefit of incorporating the primary characteristics of the dialects that they describe. These terms are:

Original page number 35.

- /um/ <նւմ> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Eastern or Russian-Armenian.
- /kə/ <կը> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Western or Ottoman-Armenian.

For the dialects of the /um/ <նւմ> branch, the locative case suffix (as well as the present and imperfective tenses) are made with the formative /-um/ <նւմ>. This is the main characteristic of these dialects; thus we give them this name. As for the dialects of the /kə/ կը branch, they do not have a locative case, they don't have a formative /-um/ <նւմ>, and the present and imperfective tenses are formed with the formative /kə/ կը. This is their primary characteristic, and thus they get this name. But besides these two, there is also a third branch which has dialects that have neither the /um/ <նւմ> nor /kə/ կը particles. They form the present and imperfective tenses using either the infinitive or

some invisible means, and in combination with the /em/ <եմ> copular verb. Among our dialects, this branch is not generally distinguished and is appended to the /um/ <ում> branch. We propose using the name /el/ <ել> branch.

There is no confusion in our division, and the new terminology applies only to the dialects, and they don't have anything to do with the literary languages. For them, the term Eastern and Western, or Russian-Armenian and Ottoman-Armenian are still appropriate names, because the former language is centered in Tbilisi while the latter in Istanbul.

Original page number 36.

4.2 Terminology

HD: This was originally a footnote on page 36. But it is quite important and stands out. So I made it its own section.

Against the European word “dialecte”, we use the terms բարբառ ‘dialect’, գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’, and գաւառական ‘vernacular, provincial’. Because every word in the scientific language must be certain, we have thus decided to use these words. The word գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’ is alien and is an incorrect word. It is alien because of its length; and because it already contains the word բարբառ ‘dialect’, it doesn't add anything. It is incorrect because a dialect has no connection to a province, and the dialect could be spoken not in the entire province but merely in a single village or city. For example, the Agulis dialect is not spoken in an entire province, but only in a small circle of villages. Similarly, the Istanbul dialect does not encompass an entire province, but only the city of Istanbul. Thus, it is preferable to use the word բարբառ ‘dialect’; it is shorter and more normal.

A dialect can have some secondary branches that are slightly different from it; these are referred to by the European word “sous-dialecte”. In this place, we use the Armenian word ենթաբարբառ ‘subdialect’.

Subdialects also contain many groups, which are called in French “parler”. For this, we use the word գաւառական ‘vernacular’. We also use this term in those situations where we cannot with certainty assign the spoken language of some place to a rank. We also use the term when we are enumerating dialects, subdialects, and vernaculars. In other words, the word գաւառական ‘vernacular’ also has the general meaning of a non-literary language.

4.3 Excluded communities

HD: This was originally a note on page 293. I moved it here because it's more relevant here.

The Armenian settlements of Bulgaria, Rumania, Greece, France, England, Egypt, and America are newly formed are a mixture of Armenians from diverse places. They don't have a proper dialect, so they are not part of our present work.

Part II

The /-um/ <nLu> branch

The /um/ <nɫɯ> branch has 7 dialects:

1. Dialect of Yerevan
2. Dialect of Tbilisi
3. Dialect of Karabakh
4. Dialect of Shamakhi
5. Dialect of Astrakhan
6. Dialect of Julfa
7. Dialect of Agulis

Chapter 5

Yerevan

TODO: double check all armenian words

Original page number 37.

5.1 Background

The Yerevan dialect is spoken in the city of Yerevan and in the surrounding provinces, especially in the provinces of Yerevan, Etchmiadzin, and New Bayazet. It spreads from the south side to Tabriz, the capital of Azerbaijan, from the west Kaghzvan, from the southwest side it enters Ottoman Turkey and it reaches until Bayazit, from the northern and southern sides it gets mixed with the Karin and Karabakh dialects, which demarcate its two borders. On its north sides, the Yerevan dialect forms two islets; one of them is in the province of Borchaly (Shulaveri, Shamshadin, Lori, and the surrounding areas), and the second is in Avlabari district of Tbilisi, which is a migrant settlement of Yerevan.

Besides the main dialect, the Yerevan dialect has three subdialects, which are the following:

- Bayazit subdialect: This in Ottoman Armenia. Its one settlement is the city of New Bayazet, the shores of Lake Sevan, with 10 surrounding Armenian-populated villages. These are Ordaklu, Noraduz, Gyshlag, Pashakendi, Kösemehmet, Kulali, Kyarimkend, Dalikardash, Lanjaghbyur, and Bashkend. This entire region speaks the same dialect, as in Bayazit.
- Astabad subdialect: This is spoken near Old Julfa in the village of Astabad and its surrounding area.
- Tabriz subdialect: In Atropatene, the Armenian settlement in Tabriz has two districts: Ghala and Lilava. The people of Lilava are much larger and they have recently migrated from Karabakh; they speak the Karabakh subdialect. As for the people of Ghala, they form less than half the Armenian population of Tabriz, and they are considered natives, and they speak the Tabriz dialect.

Original page number 38.

The Yerevan dialect is very pure and it is very close to the literary language. And if we consider only the /um/ <նւմ> dialects, then it is the purest. And thus, it is because of its pureness and its extensive size that it serves as a base for the formation of the Russian-Armenian literary language.

5.2 Phonology

5.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Yerevan dialect has the following sounds in Tables 5.1 and 1.9.

Table 5.1: Vowels of the Yerevan dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

Table 5.2: Consonants of the Yerevan dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/back		
	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/
	<բ>	<պ>	<փ>	<դ>	<տ>	<թ>	<գ>	<կ>	<ք>
Affricates				/d͡ʒ/	/t͡s/	/t͡sʰ/			
				<ձ>	<ծ>	<ց>			
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃʰ/			
				<ջ>	<ճ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ɣ/
	<ֆ>	<վ>		<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>
Sonorants	/m/	/n/		/ɾ/	/r/	/l/	/j/		
	<մ>	<ն>		<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>		

Like other Armenian dialects, the Yerevan dialect does not have diphthongs. The diphthongs of Old Armenian have become either simple vowels (Table 5.3a) or have turned into a consonant-vowel sequence (Table 5.3b).

HD: Throughout this translation, I provide Adjarian's transcribed dialect form along with its Classical ancestor and a Modern Standard cognate. The Classical form is given a hypothetical IPA transcription based on the traditional pronunciation. The Standard form is written with the Armenian orthography, not with Armenian dialectological transcription.

Table 5.3: Loss of Classical diphthongs in Yerevan Armenian

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
a. 'father'	hɑjɾ	hɑjɾ	her	hɛɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
b. 'God'	astvɑt͡s	Աստուած	astvɑd͡z	Աստված	astvɑt͡s	Աստված

From this list, it appears that the Yerevan dialect has almost completely preserved the rich phonetic system of Old Armenian. Among the vowel, the Classical vowels /e-ē/ <է-է> and /o-ɑ/ <օ-օ> have merged with each other; in the modern dialect, they are both pronounced as /e/ <է> and /o/ <օ>. The sounds /œ/ <էօ> and /ɣ/ <իւ> that are found in other dialects, do not exist here. Among the consonants, the only sound that was lost is Classical /w/ <ւ>; but it has gained the sound /f/ <ֆ>, about which see more below.

5.2.2 Sound changes

Among the sound changes that happened in the Yerevan dialect, the following are noticeable.

5.2.2.1 Monophthongal vowels

The Classical Armenian /e/ <ե> has become /je/ <յե> word-initially in monosyllables. But at the beginning of polysyllabic words, it has become /e/ <ե> among all words. Various other dialects have /je/ <յե> and the literary language has word-initial /je/ in polysyllabic words; but these don't happen here. Examples in Table 5.4.

Table 5.4: Sound changes from CA /e/ <ե> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'I'	es	ես	jes	յես	jes	ես
'he has come'	ekəal ē	եկեալ է	ekel a	եկել ա	jekel e	եկել է
'to go'	ertʰal	երթալ	etʰal	եթալ	jertʰal	երթալ
'to cook'	epʰel	եփել	epʰel	եփել	jepʰel	եփել
'dream'	eraz	երազ	eraz	երազ	jeraz	երազ
'grave'	gerezman	գերեզման	gerezman	գերեզման	gerezman	գերեզման

The Classical Armenian /o/ <ո>, unlike the former and like the literary language, has become /vo/ <վո> word-initially in both monosyllabic and polysyllabic words; while it comes /o/ <ո> word-medially. Examples in Table 5.5.

HD: Note that oftentimes, Adjarian would provide a reflex that is actually SEA instead of CA. For example for 'lentil', Adjarian gave the source word <nuu>. But the actual Classical form is <nuuʎ>. The form <nuu> is modern. Such discrepancies are quite common in Adjarian's manuscript.

Table 5.5: Sound changes from CA /o/ <ո> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'lentil'	ospən	ոսպն	vosp	վոսպ	vosp	ոսպ
'gold'	oski	ոսկի	voski	վոսկի	voski	ոսկի
'foot'	ot-əkʰ (-PL)	ոտք	votkʰ	վոտք	votkʰ	ոտք
'to massacre'	kotorel	կոտորել	kotorel	կոտորել	kotorel	կոտորել
'to forget'	moranal	մոռանալ	moranal	մոռանալ	moranal	մոռանալ

Original page number 39.

5.2.2.2 Diphthongs

5.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

Classical Armenian /ɑj/ <այ> became Yerevan /e/ <ե> as in Table 5.6.

Table 5.6: Sound changes from medial CA /ɑj/ <այ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'father'	hɑjɾ	հայր	her	հեր	hɑjɾ	հայր
'mother'	mɑjɾ	մայր	mer	մեր	mɑjɾ	մայր
'wagon'	sɑjl	սայլ	sel	սել	sɑjl	սայլ
'edge'	ʃsɑjɾ	ծայր	ʃser	ծեր	ʃsɑjɾ	ծայր
'wood'	pʰɑjt	փայտ	pʰet	փետ	pʰɑjt	փայտ

Word-finally, Classical /ɑj/ <այ> has become Yerevan /ɑ/ <ա> as in Table 5.7.

Table 5.7: Sound changes from final CA /ɑj/ <այ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'bridegroom'	p ^h esɑj	փեսայ	p ^h esa	փեսա	p ^h esa	փեսա
'child'	erɑχɑj	երախայ	ereχɑ	երեխա	jereχɑ	երեխա
'(male?) child'	təɑj	տղայ	təɑ	տղա	təɑ	տղա

But, when the word has the article /n/ <ն> or the plural marker /k^h/ <ք>, then the reflex of CA /ɑj/ <այ> becomes word-medial and turns into MA /e/ <է> (Table 5.8). *HD: Segmentation is my own.*¹

Table 5.8: Sound changes from CA /ɑj/ <այ> in the Yerevan dialect when there's a suffix

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
+ article						
'bridegroom'	p ^h esɑj-n	փեսայն	p ^h ese-n	փեսեն	p ^h esa-n	փեսան
'child'	erɑχɑj-n	երախայն	ereχe-n	երեխեն	jereχɑ-n	երեխան
'(male?) child'	təɑj-n	տղայն	təɑ-n	տղա	təɑ-n	տղան
+ plural						
'bridegroom'	p ^h esɑj-k ^h	փեսայք	p ^h ese-k ^h	փեսեք	NA	
'child'	erɑχɑj-k ^h	երախայք	ereχe-k ^h	երեխեք	NA	
'(male?) child'	təɑj-k ^h	տղայք	təɑ-k ^h	տղեք	təɑ-k ^h	տղաք

5.2.2.2.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became Yerevan /i/ <ի> (Table 5.9).²

Table 5.9: Sound changes from CA /oj/ <ոյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lis	լիս	lujs	լոյս
'sister'	k ^h ojr	քոյր	k ^h ir	քիր	k ^h ujr	քոյր
'conservation'	zərojts ^h	զրոյց	zri ^h ts ^h	զրից	zərujts ^h	զրոյց
'dark night'	*akanakojr	*ականակոյր	akanakir	ականակիր	akanakujr	ականակոյր

The same occurs also in suffixation, for the form /u/ <նւ> that originates from the Classical diphthong /oj/ <ոյ> (Table 5.10). *HD: I provide the morphologically-related forms with CA /oj/; I don't how they behave in Yerevan.*

Table 5.10: Sound changes from CA /u/ <նւ> that is synchronically related to CA /oj/ <ոյ> from Classical to the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'to go blind'	ckurandal	կուրանալ	kirandal	կիրանալ	kurandal	կուրանալ
cf. 'blind'	kojr	կոյր			kujr	կոյր
'to amass'	kutel	կուտել	kitel	կիտել	kutel	կուտել
cf. 'heap'	kojt	կոյտ			kujt	կոյտ

5.2.2.2.3 Classical Armenian /iʉ/ <իւ>

¹HD: Note that the article /n/ was a distal marker in Classical Armenian, while it is a definite marker in SEA. It is possible that Adjarian implies that this marker is also a definite marker in Yerevan.

²HD: Adjarian translates /akanakir/ <ականակիր> as a 'eye-blinding darkness, very dark night'.

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> becomes Yerevan /i/ <ի> (Table 5.11).

Table 5.11: Sound changes from CA /iʏ/ <իւ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'hundred'	hɑriʏr	հարիւր	hɑrɪr	հարիր	hɑrjur	հարյուր
'snow'	dʒiʏn	ծիւն	dʒɪn	ծին	dʒjun	ծյուն
'column'	siʏn	սիւն	sin	սին	sjun	սյուն
'blood'	ɑriʏn	արիւն	ɑrɪn	արին	ɑrjun	արյուն
'flour'	ɑliʏr	ալիւր	ɑlɪr	ալիր	ɑljur	ալյուր

5.2.2.3 Consonants

The sound changes for consonants are the following.

5.2.2.3.1 Stops and affricates

Let us first discuss the Old Armenian the three-way series CA /b p p^h g k k^h/ <բ պ փ գ կ ք> and so on. In the New Armenian dialects, these sounds have undergone many types of changes. If we accept that in Old Armenian the sounds CA /b g d dʒ dʒ/ <բ գ դ ծ ծ> were voiced, just as the letters <b, g, d> of modern French (but not German), then we must accept that they have been preserved in very few places. One such place is the Yerevan dialect.

The Classical sounds /p t k tʃ tʃ/ <պ տ կ ժ ժ> have undergone many changes. Many of the dialects in the /kə/ <կը> branch have changed these sounds into voiced consonants; while in the Tbilisi dialect, they are accompanied with a glottal closure (կոկորդի սեղմումով), similar to Georgian voiceless consonants.³ But in the Yerevan dialect, there is no such closure and they are pronounced as simply and purely as the French sounds <p, k, t> (unlike German), with equal voicelessness, but with less strength.

The Classical sounds /p^h k^h t^h tʃ^h tʃ^h/ <փ ք թ չ ջ> have a single pronunciation across all the dialects, and thus they don't need their own description.⁴

Original page number 40.

5.2.2.3.2 Other consonants

For the other consonants, the noticeable changes are the following.

5.2.2.3.2.1 Classical Armenian /h/ <հ>

Word-initially, except before CA /o/ <ո>, this sound has become /f/ <ֆ> (Table 5.12).⁵

³HD: I think he means they're ejectives.

⁴HD: He means they are pronounced /p^h k^h t^h tʃ^h tʃ^h/.

⁵HD: For the word 'calf', Adjarian provides an Classical ancestor /hort^h/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy. The /h/ was diachronically added on the path from Classical to SEA; this /h/ must likewise been epenthesized on the path from Classical to Yerevan and then became a /f/: /ʰ/ > /h/ > /f/. Similarly, Adjarian provides a reconstructed */hors/ <հորս> for 'prey', but this likely developed from attested CA /ors/ <որս> with an epenthetic /h/ that became /f/.

Table 5.12: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘soul’	hogi	hnq̄h	fok ^h i	Ɔoq̄h	hok ^h i	hnq̄h
‘earth’	hoʈ	hnq̄	foʋ	Ɔoq̄	hoʋ	hnq̄
‘smell’	hot	hnun	fot	Ɔoun	hot	hnun
‘smell’	ort ^h	nr̄p̄	fort ^h	Ɔor̄p̄	hort	hn̄r̄p̄
‘prey’	ors	nr̄u	fors	Ɔor̄u	vors	nr̄u

The sound /f/ <Ɔ> is generally a foreign sound in the other dialects and it only found there in foreign words. But in contrast in the Yerevan dialect, it seems that the /f/ <Ɔ> sound is an internal and native sound that arouse from natural sound changes.

5.2.2.3.2 Classical Armenian /u/ <χ/

Word-initially, before the sound /ʋ/ <η>, this sound becomes /h/ <h> by rule of dissimilation (Table 5.13). This situation does not appear in the other dialects.

Table 5.13: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘game’	χaʈ	խաղ	haʋ	hաղ	χaʋ	խաղ
‘to play’	χaʈal	խաղալ	haʋal	hաղալ	χaʋal	խաղալ
‘grape’	χaʈoʈ	խաղող	haʋoʋ	hաղօղ	χaʋoʋ	խաղող

5.2.2.3.3 Classical Armenian /t/ <η>

Word-finally in some words, it is lost (Table 5.14). However, the word ‘place’ CA /teʈ/ <տեղ> on its own did not undergo this rule. *HD: The morpheme segmentation is my own.* ⁶

Table 5.14: Sound changes from CA /t/ <η> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘here’ (= ‘this-place’)	aj̄s-teʈ	այստեղ	əste	ըստե	aj̄s-teʋ	այստեղ
‘there’ (= ‘that-place’)	aj̄d-teʈ	այդտեղ	əste	ըտե	aj̄t-teʋ	այդտեղ
‘yonder’ (= ‘that-place’)	aj̄n-teʈ	այնտեղ	ənde	ընդե	aj̄n-teʋ	այնտեղ
‘where’ (= ‘which-place’)	or-teʈ	որտեղ	vóɾte	վօ՛րտե	vor-teʋ	որտեղ
‘place’	teʈ	տեղ	N/A	N/A	teʋ	տեղ

5.2.2.3.4 Classical Armenian /t/ <ւ>

Before CA /n/ <ւ>, this sound became /n/ <ւ> through a rule of assimilation (Table 5.15). Even the Russian loanword /ponnoʈsʰ/ <պօննօց> TODO: cyrillic. The /tn/ > /nn/ sound change rule is more general in the Karabakh and Kharberd dialects.

⁶HD: For ‘yonder’, the SEA form shows regressive devoicing of /aj̄d-teʋ/ to /aj̄t-teʋ/. We don’t know if CA also had regressive devoicing.

Table 5.15: Sound changes from CA /tn/ <տն> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'ground'	getnin	գետնին	gennin	գեննին	getnin	գետնին
'with-DEF'	hetən	հետն	henna	հեննա	hetə	հետը
'after'	jetən	յետն	jenna	յեննա	jet(ə)n	ետն
'from after'	jetnūt ^h	յետնուց	jennūt ^h	յեննուց	jetit ^h	ետից
'thimble' (Tabriz)	matnōt ^h	մատնոց	mannōt ^h	մաննոց	matnōt ^h	մատնոց
'ring' (Tabriz)	matani	մատանի	mannik	մաննիկ	matani	մատանի

5.2.2.3.2.5 Classical Armenian /ɾ/ <ր>

The sound is deleted before sibilants (շչալկան) as in Table 5.16. But this is a general phenomenon across almost all the dialects. Besides these, we also have the word /et^hal/ 'to go'.

Table 5.16: Sound changes from CA /ɾ/ <ր> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'earthquake'	ʃarɜ	շարժ	ʒaɜ	ժաժ	ʃarɜ	շարժ
'outside'	i durs	ի դուրս	dus	դուս	durs	դուրս
'inside'	i nerk ^h əs	ի ներքս	nes	նես	ners	ներս
'to boil'	χarfel	խարշել	χafel	խաշել	χarfel (dated), χafel	խարշել, խաշել
'cheap'	aɾʒan	արժան	eʒan	էժան	aɾʒan	արժան
'to go'	ert ^h al	երթալ	et ^h al	էթալ	jert ^h al	արժան

5.2.3 Stress

In terms of stress, the Yerevan dialect has a major innovation. In Old Armenian and without exception in all the dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the final syllable. But in the Yerevan dialect, stress is on the penultimate syllable. This form of stress also exists to a greater extent in the dialects of Karabakh, Agulis, and Tbilisi, and it appears that...

Original page number 41.

... it is widespread across the entire /um/ <ւմ> branch. In other places (Աճառեան 1901:185), we have shown that this method of stress manifested because of the influence of the Caucasian languages; and thus originating from the north, it gradually spread to the south.

5.3 Morphology

HD: Any morpheme segmentation in the morphology section is my own. I generally avoid doing segmentation of dialectal forms because I don't know their exact morphology. If a segmentation is present, that means the word was obviously segmentable.

5.3.1 Noun inflection or declension

The Yerevan dialect has seven cases. The genitive is formed with the formative /-i/ <ի>, and it has the characteristic that it cannot take any article (9a); it differs in this way from the dative 9b).

(9) Yerevan

- a. karapet-i gir^h-ə
Karapet-GEN book-DEF
'the book of Karapet'
Կարապետի գիրքը
- b. karapet-i-n tvi
Karapet-DAT-DEF gave
'I gave it to Karapet.'
Կարապետին տվի

As in all the other dialects of the /um/ <ում> branch, the accusative case distinguishes between animate and inanimate objects (շնչաւոր եւ անշնչաւոր առարկաներ). The accusative case of animate objects has the form of the dative case (10a); while inanimate objects have the form of the nominative (10b).

(10) Yerevan

- a. katv-i-n əspanet^s^h
cat-DAT-DEF killed
'He killed the cat.'
կատվին ըսպանեց
- b. gir^h-ə tur
book-DEF give
'Give the book!.'
գիրքը տուր

The other cases are special markers: ablative /-i^s^h/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, and locative /um/ <ում>.

The plural is formed with either the formative /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>; the former is for monosyllabic words, while the latter for polysyllabic words.

In the plural, the genitive case stays /-i/ <ի> (Table 5.17); this is unlike many other dialects where the case marker is /-i/ <ի> in the singular, but /-u/ in the plural <ու>.⁷

Table 5.17: Genitive marking in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
bread-PL-DAT	hats ^h -er-i	հացերի	hats ^h -er-i	հացերի
house-PL-DAT	tn-er-i	տների	tən-er-i	տների
bread-PL-DAT-DEF	hats ^h -er-i-n	հացերին	hats ^h -er-i-n	հացերին
house-PL-DAT-DEF	tn-er-i-n	տներին	tən-er-i-n	տներին

5.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, note the following declensions in Table 12.18.

⁷HD: Adjarian was often inconsistent in transcribing epenthetic schwas. Compare Adjarian's transcription for Yerevan 'house' vs. the standard transcription of the SEA cognate.

Table 5.18: Demonstrative pronouns in the Yerevan dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es	ed	en	estonk ^h	etonk ^h	endonk ^h
				əstonk ^h	ətonk ^h	əndonk ^h
	ես	եդ	են	Էստօնք	Էտօնք	Էնդօնք
GEN	estur	etur	endur	estonts ^h	etonts ^h	endonts ^h
	əstur	ətur	əndur	əstonts ^h	ətonts ^h	əndonts ^h
	Էստուր	Էտուր	Էնդուր	Էստօնց	Էտօնց	Էնդօնց
ABL	est-ut̪s ^h	et-ut̪s ^h	end-ut̪s ^h	estonts ^h -its ^h	etonts ^h -its ^h	endonts ^h -its ^h
	əst-ut̪s ^h	ət-ut̪s ^h	ənd-ut̪s ^h	əstonts ^h -its ^h	ətonts ^h -its ^h	əndonts ^h -its ^h
	Էստուց	Էտուց	Էնդուց	Էստօնցից	Էտօնցից	Էնդօնցից
INS	est-ov	et-ov	end-ov	estonts ^h -ov	etonts ^h -ov	endonts ^h -ov
	əst-ov	ət-ov	ənd-ov	əstonts ^h -ov	ətonts ^h -ov	əndonts ^h -ov
	Էստով	Էտով	Էնդով	Էստօնցով	Էտօնցով	Էնդօնցով

For some of the pronominal forms, the sound /i/ <ի> or /e/ <է> becomes /e/ <ը> when next to the conjunction /el/ <էլ> 'also'.

Table 5.19: Replacement of /i,e/ with /ə/ in cliticized pronouns in the Yerevan dialect

		Yerevan		cf. SEA
me-also 'also me'		əs el	ըս էլ	jes el էս էլ
	instead of	jes el	յես էլ	
one-also 'also one'		mək el	մըկ էլ	mek el մեկ էլ
	instead of	mek el	մէկ էլ	
one-also 'also one'		mən el	մըն էլ	min el մին էլ
	instead of	min el	մին էլ	
me.DAT-also 'for me also'		ənd̪z el	ընծ էլ	ind̪z el ինծ էլ
	instead of	ind̪z el	ինծ էլ	
me.DAT-also 'for me also'		mənk ^h el	մընք էլ	menk ^h el մենք էլ
	instead of	menk ^h el	մէնք էլ	

5.3.3 Verb inflection or conjugation

5.3.3.1 General paradigms for the reflex of the E-Class

Verbs are subject to the basic changes. First, two of the four conjugation classes are lost. The CA /-il/ <իլ> and CA /-ul/ <ուլ> suffixes have become /-el/ <էլ>, and are thus conjugated...

Original page number 42.

... as the first conjugation class. The Old Armenian present has turned into the composite form /-um/ <ում>, while the formative /kə/ <կը> is used in the future. As an example, we show the conjugation of the verb /sirem/ <սիրեմ> 'I like'.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

5.3.3.1.1 Indicative present and past imperfective

HD: The present indicative in SEA is formed via periphrasis (Table 5.20). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is on an inflected auxiliary. The Yerevan dialect seems to follow the same system, though the suffix /-um/ can optionally reduce to just /-əm/. Note how we don't know if Yerevan also had nasal place assimilation in the 1PL suffix.

Table 5.20: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to like' in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I and form II)				cf. SEA	
1SG	sir-um e-m	սիրում եմ	sir-əm e-m	սիրըմ եմ	sir-um e-m	սիրում եմ
2SG	sir-um e-s	սիրում ես	sir-əm e-s	սիրըմ ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-um a	սիրում ա	sir-əm a	սիրըմ ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-um e-nk ^h	սիրում ենք	sir-əm e-nk ^h	սիրըմ ենք	sir-um e-ɲk	սիրում ենք
2PL	sir-um e-k ^h	սիրում եք	sir-əm e-k ^h	սիրըմ եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-um e-n	սիրում են	sir-əm e-n	սիրըմ են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

HD: The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 5.21). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has a constant shape /e/. Outside of the 3SG, when the past suffix /i/ is added, a glide is epenthesisized. But in Yerevan, it seems that this auxiliary morph /e/ is deleted before the past suffix /i/. All zero morphs are of my own. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves similarly (Dolatian et al. in review:ch. 6.2).

Table 5.21: Indicative past imperfective <անկախար> of the verb 'to like' in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I and form II)				cf. SEA	
1SG	sir-um Ø-i-Ø	սիրում ի	sir-əm Ø-i-Ø	սիրըմ ի	sir-um ej-i-Ø	սիրում էի
2SG	sir-um Ø-i-r	սիրում իր	sir-əm Ø-i-r	սիրըմ իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-um e-Ø-r	սիրում էր	sir-əm e-Ø-r	սիրըմ էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-um Ø-i-nk ^h	սիրում ինք	sir-əm Ø-i-nk ^h	սիրըմ ինք	sir-um ej-i-ɲk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-um Ø-i-k ^h	սիրում իք	sir-əm Ø-i-k ^h	սիրըմ իք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-um Ø-i-n	սիրում ին	sir-əm Ø-i-n	սիրըմ ին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

5.3.3.1.2 Present perfect and past perfect

HD: The present perfect (Table 5.22) and past perfect (Table 5.23) in SEA are formed with periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Yerevan dialect seems to use the same strategy.

Table 5.22: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA
1SG	sir-el e-m սիրել եմ	sir-el e-m սիրել եմ
2SG	sir-el e-s սիրել ես	sir-el e-s սիրել ես
3SG	sir-el a սիրել ա	sir-el e սիրել է
1PL	sir-el e-nk ^h սիրել ենք	sir-el e-ŋk սիրել ենք
2PL	sir-el e-k ^h սիրել եք	sir-el e-k ^h սիրել եք
3PL	sir-el e-n սիրել են	sir-el e-n սիրել են
	√/-PERF.CVB AUX-AGR	√/-PERF.CVB AUX-AGR

Table 5.23: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA
1SG	sir-el ∅-i-∅ սիրել ի	sir-el ej-i-∅ սիրել էի
2SG	sir-el ∅-i-r սիրել իր	sir-el ej-i-r սիրել էիր
3SG	sir-el e-∅-r սիրել ր	sir-el e-∅-r սիրել ր
1PL	sir-el ∅-i-nk ^h սիրել ինք	sir-el ej-i-ŋk ^h սիրել էինք
2PL	sir-el ∅-i-k ^h սիրել իք	sir-el ej-i-k ^h սիրել էիք
3PL	sir-el ∅-i-n սիրել ին	sir-el ej-i-n սիրել էին
	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR

5.3.3.1.3 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 5.24) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-t̪s^h-/, and then adding the past suffix /-i-/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Yerevan dialect behaves the same.

Table 5.24: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA
1SG	sir-e-t̪s ^h -i-∅ սիրեցի	sir-e-t̪s ^h -i-∅ սիրեցի
2SG	sir-e-t̪s ^h -i-r սիրեցիր	sir-e-t̪s ^h -i-r սիրեցիր
3SG	sir-e-t̪s ^h -∅-∅ սիրեց	sir-e-t̪s ^h -∅-∅ սիրեց
1PL	sir-e-t̪s ^h -i-nk ^h սիրեցինք	sir-e-t̪s ^h -i-ŋk ^h սիրեցինք
2PL	sir-e-t̪s ^h -i-k ^h սիրեցիք	sir-e-t̪s ^h -i-k ^h սիրեցիք
3PL	sir-e-t̪s ^h -i-n սիրեցին	sir-e-t̪s ^h -i-n սիրեցին
	√/-TH-AOR-PST-AGR	√/-TH-AOR-PST-AGR

5.3.3.1.4 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 5.25) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Yerevan dialect behaves the same.

Table 5.25: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m	սիրեմ
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-i-∅	սիրի	sir-i-∅	սիրի
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 5.26) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Yerevan, the theme vowel /e/ is deleted before the past suffix /i/. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves the same (Dolatian et al. in review:ch. 6.4.2).

Table 5.26: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-∅-i-∅	սիրի	sir-ej-i-∅	սիրեի
2SG	sir-∅-i-r	սիրիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-∅-i-nk ^h	սիրինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-∅-i-k ^h	սիրիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-∅-i-n	սիրին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

5.3.3.1.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive

HD: In Yerevan, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 5.27). The future and future perfect are built by adding the prefix /kə/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive perfect are formed also by adding the proclitic /pti/ before the appropriate subjunctive form. SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.

Table 5.27: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Future <ապառնի>	Future perfect <անցեալ ապառնի>
1SG	kə sir-e-m կը սիրեմ	kə sir-∅-i-∅ կը սիրի
2SG	kə sir-e-s կը սիրես	kə sir-∅-i-r կը սիրիր
3SG	kə sir-i-∅ կը սիրի	kə sir-e-∅-r կը սիրեր
1PL	kə sir-e-nk ^h կի սիրենք	kə sir-∅-i-nk ^h կը սիրինք
2PL	kə sir-e-k ^h կը սիրեք	kə sir-∅-i-k ^h կը սիրիք
3PL	kə sir-e-n կը սիրեն	kə sir-∅-i-n կը սիրին
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR
	Debitive պարտաւորական ներկայ	Debitive perfect պարտաւորական անցեալ
1SG	pti sir-e-m պտի սիրեմ	pti sir-∅-i-∅ պտի սիրի
2SG	pti sir-e-s պտի սիրես	pti sir-∅-i-r պտի սիրիր
3SG	pti sir-i-∅ պտի սիրի	pti sir-e-∅-r պտի սիրեր
1PL	pti sir-e-nk ^h պտի սիրենք	pti sir-∅-i-nk ^h պտի սիրինք
2PL	pti sir-e-k ^h պտի սիրեք	pti sir-∅-i-k ^h պտի սիրիք
3PL	pti sir-e-n պտի սիրեն	pti sir-∅-i-n պտի սիրին
	DEB √-TH-AGR	DEB √-TH-PST-AGR

HD: For the debitive forms, an alternative strategy in Yerevan (Table 5.28) is to keep the verb in a constant shape with the same /-il/. Adjarian doesn't state if this form is a participle or not. Then, the debitive morph /pti/ is placed after the verb. This morph then takes the tense and agreement suffixes. I don't gloss some of the involved morphs because it's not clear to me what they designate.

Table 5.28: Alternative forms for the debitive for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Debitive պարտաւորական	Debitive perfect անցեալ պարտաւորական
1SG	sir-il pt-i-m սիրիլ պտիմ	sir-il pt-i-∅ սիրիլ պտի
2SG	sir-il pt-i-s սիրիլ պտիս	sir-il pt-i-r սիրիլ պտիր
3SG	sir-il pt-i-∅ սիրիլ պտի	sir-il pt-e-r սիրիլ պտեր
1PL	sir-il pt-i-nk ^h սիրիլ պտինք	sir-il pt-i-nk ^h սիրիլ պտինք
2PL	sir-il pt-i-k ^h սիրիլ պտիք	sir-il pt-i-k ^h սիրիլ պտիք
3PL	sir-il pt-i-n սիրիլ պտին	sir-il pt-i-n սիրիլ պտին
	√-? DEB-?-AGR	√-? DEB-?-AGR

5.3.3.1.6 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 5.29). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-t̪^h-ek^h/ after the root such that /-e-t̪^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Yerevan uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-a/.

Table 5.29: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA	
2SG	sir-i սի՛րի	sir-ír սիրի՛ր	√-IMP.2SG
	sir-a սի՛րա		√-IMP.2SG
2PL	sir-e-t̪ ^h -ek ^h սիրեցեք	sir-e-t̪ ^h -ek ^h սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	sir-ek ^h սիրեք	sir-ek ^h սիրեք	√-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 5.30), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For the 2SG, Yerevan can do the same, and it also an alternative strategies of keeping the verb in a non-finite form with /-il/. For the 2PL, the agreement marker /-ek^h/ jumps to the prohibitive marker.

Table 5.30: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

2SG	Yerevan			cf. SEA		
	mí sir-i	մի՛ սիրի	PROH √-IMP.2SG	mí sir-ir	մի՛ սիրիր	PROH √-IMP.2SG
	mí sir-a	մի՛ սիրա	PROH √-IMP.2SG			
2PL	mi sir-il	մի սիրիլ	PROH √-?			
	m-ék ^h sir-il	մէ՛ք սիրիլ	PROH-IMP.2PL √-?	mí sir-ek ^h	մի՛ սիրեք	PROH √-IMP.2PL
	sír-il m-ek ^h	սի՛րիլ մէք	√-? PROH-IMP.2PL			

5.3.3.1.7 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 5.31. I give SEA forms for just some of them because it’s unclear to me what these Yerevan participles mean. Note that the past participle is also called the perfective converb.

Table 5.31: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

		Yerevan			cf. SEA		
Infinitive	սնորոշ	sir-e-l	սիրել	√-TH-INF	sir-e-l	սիրել	√-TH-INF
Present	ներկայ	sir-e-l-on	սիրելոն	√-TH-INF-?			
Past	անցեալ	sir-el	սիրել	√-PERF.CVB	sir-el	սիրել	√-PERF.CVB
		sir-e	սիրե	√-PERF.CVB			

Original page number 43.

5.3.3.2 Other conjugation classes

The conjugation class of CA /-il/ <իլ> is also inflected this way (Table 5.32).

Table 5.32: Partial paradigm of the CA /-il/ <իլ> conjugation class for ‘to speak’ in the Yerevan dialect

INF	Yerevan		cf. SEA		
PRS 1SG	χos-um e-m	խօսում եմ	χos-e-l	խօսել	√-TH-INF
PST IMPF 1SG	χos-um ∅-i-∅-	խօսում ի	χos-um ej-i-∅	խօսում էի	√-IMPF.CVB AUX-1SG
PST PFV 1SG	χos-e-ṡ ^h -i-∅	խօսեցի	χos-e-ṡ ^h -i-∅	խօսեցի	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
IMP 2SG	χós-i	խո՛սի	χos-ír	խօսի՛ր	√-TH-AOR-PST-1SG
	χós-a	խո՛սա			√-IMP.2SG

As for the CA /a/ <ալ> conjugation class, it keeps the style of Old Armenian in the perfective and elsewhere (Table 5.33).

Table 5.33: Partial paradigm of the CA /-al/ <ալ> conjugation class for ‘to cough’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
INF			haz-a-l	հազալ	✓/-TH-INF
PRS 1SG	haz-əm e-m	հազըմ եմ	haz-um e-m	հազում եմ	✓/-IMPF.CVB AUX-1SG
PST IMPF 1SG	haz-əm Ø-i-Ø	հազըմ ի	haz-um ej-i	հազում էի	✓/-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
PRS PFV 1SG	haz-a-tʰ-el e-m	հազացել եմ	haz-a-tʰ-el e-m	հազացել եմ	✓/-TH-AOR-PERF.CVB AUX-1SG
IMP 2SG	haz-a	հազա	haz-a	հազա՛	✓/-TH

5.3.3.3 Morphological details and diachronic changes

In verbal conjugation, the following circumstances are notable.

5.3.3.3.1 Present 3SG copula or auxiliary

The present 3SG for the verbal copula is /a/ <ա>. And according to this, all the verbs conjugate in the third person in this same form (Table 5.34, sentence 11) .

Table 5.34: Present 3SG auxiliary as /a/ <ա> in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘he likes’	sir-um a	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
‘he brings’	ber-um a	բերում ա	ber-um e	բերում է
‘he says’	as-um a	ասում ա	as-um e	ասում է
‘he speaks’	χos-um a	խօսում ա	χos-um e	խոսում է
	✓/-IMPF.CVB AUX		✓/-IMPF.CVB AUX	

(11) Yerevan

zriʈs a an-um
conversation AUX do-IMPF.CVB

‘He’s doing a conversation.’
զրից ա անում

5.3.3.3.2 Deletion of /e/ before past imperfective /i/

In the imperfective, the /e/ <է> sound is deleted next to /i/ <ի> (Table 5.35 and sentence 12).

Table 5.35: Deletion of the vowel /e/ before the past suffix /i/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
‘I was liking’	sir-um Ø-i-Ø	սիրում ի	sir-um ej-i-Ø	սիրում էի	✓/-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
‘you were bring’	ber-um Ø-i-r	բերում իր	ber-um ej-i-r	բերում էիր	✓/-IMPF.CVB AUX-PST-2SG

(12) Yerevan

a. du kə sir-Ø-i-r
you.SG FUT like-TH-PST-2SG

- ‘You would like it.’
դու կը սիրի
b. *nə kə sir-e-∅-r*
he FUT like-TH-PST-3SG
‘He would like it.’
նա կը սիրէր

HD: This was also discussed in Tables 5.21 and 5.26.

5.3.3.3 Debitive morphology

In the debitive, the form CA /piti/ <պիտի> has shortened to /pti/ <պտի>, as it has in other dialects. HD: See Table 5.27 for its paradigm.

In the second form of the debitive, the formative /pti/ <պտի> is inflected, and the verb stays uninflected; whereas in the first form, ...

Original page number 44.

... it is the verb which is inflected, while the /pti/ <պտի> doesn’t change. The second form is rare in other places. It does not exist at all in the /kə/ կը branch. HD: For paradigms, see Table 5.27 vs. Table 5.28.

5.3.3.4 Imperative morphology

In the second form of the imperative, there is the ending /a/ <ա> (Table 5.36). It is unique to the Etchmiadzin area. While in the dialect of Yerevan proper, the forms are different.⁸ HD: See also Table 5.29.

Table 5.36: Use of imperative 2SG forms with final /-a/ in the Yerevan dialect (Etchmiadzin area) vs. using /-i/ in Yerevan proper

	Etchmiadzin	Yerevan proper	cf. SEA
‘want!’	uz-á ուզա՛	uz-í ուզի՛	uz-ír ուզիր
‘turn on!’	/var-á/ վառա՛	/var-í/ վառի՛	var-ír վառիր
‘fill!’	lʰsʰr-á լցրա՛	lʰsʰr-ú լցրու՛	lʰsʰr-ú լցրու
‘roast!’	axandʒ-á աղանձա՛		axandʒ-ír աղանձիր
‘carry!’	ʃalak-á շալակա՛		ʃalak-ír շալակիր
	√-IMP.2SG	√-IMP.2SG	√-IMP.2SG

5.3.3.5 Prohibitive morphology and mobile ordering

The forms /mekʰ siril/ <մէ՛ք սիրիլ> ‘don’t like’ or the opposite order /síril mekʰ/ <սի՛րիլ մէք> (where the plural marker of the verb has passed onto the particle) are also used in the Karabakh dialect. HD: See Table 5.30.

5.3.3.6 Present participle

The form /-on/ <-ոն> of the present participle (Table 5.37). It is not used in any other locations.

⁸HD: For the verb to ‘fill’, the more accurate segmentation in SEA is /lʰə-tʰsʰr-u/ where the /-tʰsʰ-/ is the causative suffix.

Table 5.37: Present participle in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘with liking’	sir-e-l-on	սիրելօն	sir-e-l-ov	սիրելով
‘with saying’	as-e-l-on	ասելօն	as-e-l-ov	ասելով
‘with going’	et ^h -a-l-on	երթալօն	jert ^h -a-l-ov	երթալով
	√-TH-?		√-TH-INS	

5.3.3.3.7 Past participle (perfective converb) and auxiliary-induced changes

The form of the past participle is /sir-el/ <սիրել> ‘liked’ from Classical /sirɛal/ <սիրեալ>.⁹ HD: See paradigms in Table 5.31.

Table 5.38: Pre-auxiliary form of the past participle (perfective converb) with /-el/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘I have liked’	sir-el e-m	սիրել էմ	sir-el e-m	սիրել էմ
‘I have brought’	ber-el e-m	բերել էմ	ber-el e-m	բերել էմ
	√-PERF.CVB AUX-1SG		√-PERF.CVB AUX-1SG	

This form is used when the auxiliary is placed after it. But when the auxiliary is before it, the final /l/ <լ> is shortened to form the participle /sir-e/ <սիրե>, /ber-e/ <բերե>, and so on. See (13).

(13) Yerevan

- a. jes e-m sir-e
I AUX-1SG like-PERF.CVB
‘I (focused) have liked (not someone else).’
յես էմ սիրե
- b. en a ber-e
that AUX bring-PERF.CVB
‘He has brought that.’
են ա բերե
- c. sirt a ar-e ek-e
heart AUX do-PERF.CVB come-PERF.CVB
HD: I’m not sure what this means
սիրտ ա արե էկե

HD: This shortening process is described in-depth for Tehrani Iranian Armenian as a type of phonosyntactic process in Dolatian et al. (in review:ch. 3.3).

5.3.3.3.8 Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs

For monosyllabic verbs, the base of the present and imperfective stem is formed with the formative /-is/ <իս> instead of the form /-um/ <ում> (Table 5.39). HD: Contrast these irregular verbs with /-is/ against regular verbs with /-um/ in Table 5.20. Such irregular verbs are monosyllabic in the infinitive like SEA /g-a-l/ ‘to give’.

⁹HD: At least SEA, this non-finite form is more accurately called the perfective converb, as is done on the Eastern Armenian National Corpus.

Table 5.39: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
Infinitive 'to come' 'to give' 'to cry'			√/-TH-INF g-a-l t-a-l l-a-l	qալ տալ լալ
Present 1SG 'I come' 'I give' 'I cry'	√/-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG g-a-l-is e-m գալիս եմ t-a-l-is e-m տալիս եմ l-a-l-is e-m լալիս եմ		g-a-l-is e-m գալիս եմ t-a-l-is e-m տալիս եմ l-a-l-is e-m լալիս եմ	գալիս եմ տալիս եմ լալիս եմ
Past Impf. 1SG 'I was coming' 'I was giving' 'I was crying'	√/-TH-INF-IMPF.CVB AUX-PST1SG g-a-l-is ∅-i-∅ գալիս ի t-a-l-is ∅-i-∅ տալիս ի l-a-l-is ∅-i-∅ լալիս ի		g-a-l-is ej-i-∅ գալիս էի t-a-l-is ej-i-∅ տալիս էի l-a-l-is ej-i-∅ լալիս էի	գալիս էի տալիս էի լալիս էի

But when the auxiliary verb is before it, then the final /s/ <u> is deleted (14). *HD: This process is also described for Iranian Armenian as the same process for the perfective converb (Dolatian et al. in review:ch. 3.3).*

(14) Yerevan

- a. jes e-m g-a-l-i
I AUX-1SG come-TH-INF-IMPF.CVB
'I am coming (as opposed to someone else).'
- b. χi e-s l-a-l-i
why AUX-2SG cry-TH-INF-IMPF.CVB
'Why are you crying?'
խի^o էս լալի
- c. փ^h-e-s t-a-l-i
NEG-AUX-2SG give-TH-INF-IMPF.CVB
'Won't you give?'
չէ^ou տալի

5.3.3.3.9 Mobile negation

In negative forms, the negative particle can be either before or after the verb (Table 5.40).

Table 5.40: Mobile negation in in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
'I don't want'	փ ^h -é-m uz-um	չէ՛մ ուզում	փ ^h -é-m uz-um	չեմ ուզում	NEG-AUX-1SG want-IMPF.CVB
'I wouldn't want'	úz-um փ ^h -e-m	ո՛ւզում չէմ	փ ^h -éj-í-∅ uz-um	չէի ուզում	want-IMPF.CVB NEG-AUX-1SG
?	úz-u-m փ ^h -∅-i-∅	ո՛ւզում չի			NEG-AUX-PST-1SG want-IMPF.CVB
	փ ^h -é-m uz-il	չէ՛մ ուզիլ			want-IMPF.CVB NEG-AUX-PST-1SG
	úz-il փ ^h -e-m	ո՛ւզիլ չեմ			want-? NEG-AUX-1SG
'I didn't like'	փ ^h -sir-é-ṡ ^h -i-∅	չսիրե՛ցի	փ ^h -sir-e-ṡ ^h -í-∅	չսիրեցի	NEG-AUX-1SG want-?
	sir-é-ṡ ^h -i-∅ voփ ^h	սիրե՛ցի վո՛փ			NEG-√/-TH-AOR-PST-1SG
					√/-TH-AOR-PST-1SG no

5.4 Subdialects

5.4.1 Bayazit

For the Bayazit subdialect, the main characteristics are the following.

HD: Note that throughout his manuscript, Adjarian alternates in calling this language New Bayazet vs. just Bayazit (and the two names are spelled differently in Armenian: Նոր-Բայազէտ vs. Պայազիտ). That makes it unclear if he's always referring to the same dialect when he's mentioning such a name.

5.4.1.1 Diphthongs

Whereas in the Yerevan dialect, the Classical sounds /e/ <ե> and /o/ <ո> have merged into modern /e/ <է> and /o/ <օ>, the Bayazit subdialect distinguishes these with a diphthongal pronunciation (Table 5.41). (Read these as /mienkʰ/ <միէնք>, /ənduontsʰ/ <ընդոնց>. Besides these, it also includes the vowel /æ/ <ա̈>.

Table 5.41: Diphthongs in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

'we'	Bayazit mienkʰ	մէնք	cf. SEA menkʰ	մենք
'from those'	ənduontsʰ	ընդոնց		

5.4.1.2 Voiced aspirated stops and affricates

The Classical consonants /b g d ɖ ʒ/ <բ գ ծ ջ> have become /bʰ gʰ dʰ ɖʰ ʒʰ/ <բ' գ' ծ' ջ'>.

Original page number 45.

5.4.1.3 Changing Classical /h/ <հ> to /x/ <խ>

The Classical sound /h/ h has turned into /x/ խ without exception (Table 5.42, sentence 15).

Table 5.42: Changing CA /h/ <հ> to /x/ <խ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Bayazit		cf. SEA	
'Armenian'	haji	հայ	xaji	խայ	haji	հայ
'bread'	hatsʰ	հաց	xatsʰ	խաց	hatsʰ	հաց
'father'	hajr	հայր	xer	խեր	hajr	հայր
'to preserve'	pahel	պահել	paixel	պախել	pahel	պահել
'fear'	ah	ահ	ax	ախ	ah	ահ

- (15) a. SEA (approximates the original form of the Bayazit sentence)

im hor harsanik-i-n hing hav hatav
my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died

'Five chickens died for my father's wedding.'

իմ հօր հարսանիքին հինգ հաւ հատաւ (սատկեցաւ)

- b. Bayazid subdialect (Yerevan dialect)

im xor xarsnis-i-n xing xav xatav
my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died

‘Five chickens died for my father’s wedding.’

իմ խոր խաբսնիսին խինգ խալ խատալ

5.4.1.4 Repetition of the definite article

After vowel-final words, the definite article (դիմորոշ յողը) is repeated.

Table 5.43: Repetition of the definite article after vowel-final words in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		instead of		cf. SEA	
‘the cat’	katu-nə	կատունը	katu-n	կատուն	katu-n	կատուն
‘the bee’	mjexu-nə	մեղունը	mjexu-n	մեղուն	mexu-n	մեղուն
‘the horse’	dzi-nə	ծինը	dzi-n	ծին	dzi-n	ծին
	√-DEF				√-DEF	

HD: In SEA, the definite article is /-n/ after vowels, and /-ə/ after consonants. Although Adjarian describes this process as the definite article repeating, I think it’s more accurate to state that Bayazit has replaced the post-vocalic allomorph /-n/ with /-nə/. See Dolatian (2022) for discussion on how the definite article’s morphophonology is complicated.

5.4.1.5 Regularization of monosyllabic verbs

For monosyllabic verbs, the stem of the present and imperfective uses /-um/ <նւմ> instead of /-is/ <իս>, thus fully regular (Table 5.44). HD: Contrast against Table 5.39.

Table 5.44: Regularization of imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-um/ in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit	cf. SEA
Infinitive		√-TH-INF
‘to come’		g-a-l գալ
‘to give’		t-a-l տալ
‘to cry’		l-a-l լալ
Present 3SG	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX	
‘He comes’	g ^h -a-l-um a գալում ա	g-a-l-is e գալիս է
‘He gives’	t-a-l-um a տալում ա	t-a-l-is e տալիս է
‘He cries’	l-a-l-um a լալում ա	l-a-l-is e լալիս է

5.4.1.6 Repetition of the auxiliary when the auxiliary has moved

In those circumstances where, in the Yerevan dialect, the auxiliary verb is placed before the verb, the Bayazit subdialect places the auxiliary before and after, causing the repetition of the auxiliary (16).

(16) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. jjes je-m uz-um je-m
 I AUX-1SG want-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I want (as opposed to someone).’
 յես եմ ուզում եմ

- b. փ^h-je-s b^hjer-um je-s
NEG-AUX-2SG bring-IMPF.CVB AUX-2SG
'Don't/won't you bring?'
չե՞ս բերում ես
- c. փ^h-i uz-um a
NEG-AUX.3SG want-IMPF.CVB AUX
'He doesn't want.'
չի ուզում ա
- d. փ^h-je-nk^h uz-um je-nk^h
NEG-AUX-1PL want-IMPF.CVB AUX-1PL
'We don't want.'
չենք ուզում ենք
- e. փ^h-∅-i-r uz-um ∅-i-r
NEG-AUX-PST-2SG want-IMPF.CVB AUX-PST-2SG
'You wouldn't want.'
չի՞ր ուզում իր
- f. փ^h-e-∅-r xos-um e-∅-r
NEG-AUX-PST-3SG speak-IMPF.CVB AUX-PST-3SG
'You wasn't speaking.'
չէր խօսում էր

5.4.1.7 Past participle or perfective converb with /-jer, -e/

The past participle ends in /-jer/ <եր>, like in the dialects of the /kə/ <կը> branch (17).

(17) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. as-jer a
say-PERF.CVB AUX
'He has said.'
ասեր ա
- b. tar-jer a
take-PERF.CVB AUX
'He has taken.'
տարեր ա
- c. ek-jer a
come-PERF.CVB AUX
'He has come.'
եկեր ա

But when the auxiliary moves back, the form is /-e/ 18.

(18) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. en a tar-e a
that AUX take-PERF.CVB
'He has taken that.'
Էն ա տարե

- b. Է՞մ-յե-մ Էկ-Է
 NEG-AUX-1SG come-PERF.CVB
 ‘I have not come come.’
 Է՞մ էկէ

5.4.1.8 Past participle or perfective converb with /-uk/

The past participle is also formed with the formative /-uk/ <նկ>, but only in passives (կրաւորական) and middle verbs (չէզոք). *HD: I think he means for intransitives in general.*

Table 5.45: Past participles with /-uk/ <նկ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

‘slept’	> Bayazit park-uk	պառկուկ	cf. SEA park-el	պառկել	✓/-PERF.CVB
‘written’	g ^h r-uk	գ՛րուկ	gər-el	գրել	✓/-PERF.CVB
‘washed’	lv-a-t ^h -uk	լվացուկ	ləv-a-t ^h -el	լվացել	✓/-TH-AOR-PERF.CVB
‘he has ploughed’	χierk-uk	իւերկուկ ա	herk-el	հերկել	✓/-PERF.CVB AUX

5.4.2 Astabad subdialect

5.4.2.1 Characteristics of the Astabad subdialect

For the Astabad subdialect, the main characteristics are the following.

5.4.2.1.1 Phonetic ‘purity’

The vowels and consonants are pronounced purely.

5.4.2.1.2 Lack of /h/ > /χ/ change

The Classical sound /h/ <h> sound has not changed to /χ/ <խ>.

5.4.2.1.3 Pre-tonic vowel deletion

Before stress, vowels sometimes fall (Table 5.46).¹⁰

Table 5.46: Pre-tonic deletion of vowels in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

‘evening’	Classical Armenian erekoj	Երեկոյ	> Astabad rikun	րիկուն	cf. SEA jereko	Երեկո
‘grave’	gerezman	գերեզման	grezman	գրեզման	gerezman	գերեզման
‘gathered’			vak ^h vaṭs	վաքված	havak ^h vaṭs	հավաքված

¹⁰HD: For the word ‘gathered’, Adjarian suggested that the ancestor is a CA word <հաւաքուած>. But based on this word’s morphology, I doubt that it’s from Classical Armenian instead of SEA.

5.4.2.1.4 Ablative suffixes

The ablative is formed with both the suffixes /-e/ <Է> and /-iʰsʰ/ <ից>.

5.4.2.1.5 Present copula as /a/

The entire present conjugation of the copula verb is pronounced with the vowel /a/ (Table 5.47).

Table 5.47: Present copula with the vowel /a/ in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA	
1SG 'I am'	a-m	ամ	e-m	եմ
2SG 'you are'	a-s	աս	e-s	ես
3SG 'he is'	a	ա	e	է
1PL 'we are'	a-nkʰ	անք	e-ŋkʰ	ենք
2PL 'you are'	a-kʰ	աք	e-kʰ	եք
3PL 'they are'	a-n	ան	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

5.4.2.1.6 Past perfective 1SG suffix as /-m/

he past perfective gets the ending /m/ <մ> (Table 5.48). *HD: He means this subdialect uses the suffix /-m/ for past perfective 1SG marker, whereas Yerevan and SEA use a zero suffix.*

Table 5.48: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <մ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA		
'I saw'	tes-a-m	տեսամ	tes-a-∅	տեսա	√/-PST-1SG
'I went'	gn-a-tʰsʰ-i-m	գնացիմ	gn-a-tʰsʰ-i-∅	գնացի	√/-TH-AOR-PST-1SG
'I came'	ek-a-m	եկամ	jek-a-∅	եկա	√/-PST-1SG

5.4.2.2 Classification

Based on these characteristics, we see that the Astabad dialect lies between the dialects of Yerevan, Karabakh, and Julfa. The first two characteristics belong to Yerevan, the third to Karabakh, and the last three characteristics cause Astabad to resemble...

Original page number 46.

... the Julfa dialect. But we didn't want to add this dialect to Julfa, because the main characteristic of the Julfa dialect is missing in the Astabad subdialect; the main characteristic of Julfa is that the use of the present stem with /-man/ <ման>, such as in (19). While the ablative in /-e/ <Է>, the use of /-m/ <մ> in the perfective, and the vowel /a/ <ա> vowel in the copular verb are also found in the other vernaculars (Karabakh, Shamakhi, Tabriz).

(19) Julfa dialect

gn-a-man a-m
go-TH-IMPF.CVB AUX-1SG

‘I go.’
գնաման ամ

5.4.3 Tabriz subdialect

For the Tabriz dialect, the main characteristics are the following.

5.4.3.1 Miscellaneous segmental differences

The Classical sound /h/ <h> became /x/ <խ>, as in the Bayazit subdialect. But the vowels /je, ʊo/ <ե, ո> of the Bayazit are not found in Tabriz subdialect. In many places, we see the /æ/ <ւ> vowel (Table 5.49).

Table 5.49: Vowel /æ/ <ւ> in the Tabriz subdialect of the Yerevan dialect

Classical and SEA			> Tabriz		
‘luck’	bəxt	բախտ	‘spouse’	bæxt	բախտ
‘old’	dəh	դահ	‘old animal’	tæx	տախ

5.4.3.2 Change of Classical /ʊa/ to /iva/

The Classical diphthong /ʊa/ <ուա> has changed to /iva/ <իվա> in Astabad. There are no other examples than in (Table 5.50).

Table 5.50: Change from CA /ʊa/ <ուա> to /iva/ <իվա> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Tabriz		cf. SEA	
‘rope’	իփսան	չուան	իփսան	չիվան	իփսան	չվան
‘confused’	իսար	չուար	իսար	չիվար	իսար	չվար

5.4.3.3 Devoicing of Classical voiced stops

The Classical voiced sounds /b g d ʒ/ <բ գ դ ջ> have become voiceless /p k t ts/ <պ կ տ ժ>. This basic change brings this subdialect closer to the dialects of Urmia-Maragha and Van.

5.4.3.4 Definite suffix allomorphy

When the words for ‘horse’ and ‘egg’ take the definite suffix, the forms are as in Table 5.51. *HD: He means that the definite suffix is /-jə/ for these forms instead of /-n/.* Note that suffix marks definiteness in the modern vernaculars but it’s a distal deixis marker in CA.

Table 5.51: Use of definite suffix /-jə/ <-յը> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Tabriz	cf. SEA	
‘horse’	ձի	ծի		ձի	ծի
‘the horse’	ձի-ն	ծի լի-յը	ծիյը	ձի-ն	ծի
‘egg’	ձու	ծու		ձու	ծու
‘the egg’	ձու-ն	ծի լի-յը	ծիյը	ձու-ն	ծի

5.4.3.5 Use of past perfective 1SG marker /-m/

The past perfective tense of verbs is similar to the present because it uses the suffix /-m/ <ւ>, just as in the dialects of Urmia-Maragha, Khoy, and Julfa. *HD: He means this is for the 1SG marker which is /-m/ in SEA for the present, but /-m/ for the past perfective in SEA. In Tabriz, the form /-m/ is used for both tenses.*¹¹

Table 5.52: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <ւ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Tabriz		cf. SEA		
'I said'	as-a-m	ասամ	as-a-tsh-i-∅	ասացի	√-(TH-AOR)-PST-1SG
'I opened'	patsh-a-m	պացամ	batsh-i-∅	բացի	√-PST-1SG
'I gave'	tav-a-m	տղվամ	tav-i-∅	տվի	√-PST-1SG
'I saw'	tes-a-m	տեսամ	tes-a-∅	տեսա	√-PST-1SG
'I said'	kn-a-tsh-i-m	կնացիմ	gən-a-tsh-i-∅	գնացի	√-TH-AOR-PST-1SG

5.4.3.6 Past participle or perfective converb with /-er/ <եր>

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր> particle, just as in the Bayazit subdialect.

(20) a. Tabriz

χas-er a. en a as-e
reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB

'He has reached. He has said that.'

խաւտր ա. էն ա աս

b. SEA

has-el e. na e as-el
reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB

'He has reached. He has said that.'

հասել է. նա է ասել

5.4.3.7 Repetition of nasals in the 3SG past perfective

In the 3SG past perfective of some verbs, the sound /n/ <ն> is repeated. But for other persons, there is no change.

Table 5.53: Repetition or gemination of a nasal in the 3SG past perfective 1SG of some verbs in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Tabriz		cf. SEA		
'to go'			gən-a-l	գնալ	√-TH-INF
'he went'	kənn-a-tsh-i-∅-∅	կըննաց	gən-a-tsh-i-∅-∅	գնաց	√-TH-AOR-PST-3SG
'to stay'			mən-a-l	մնալ	√-TH-INF
'he stayed'	mənn-a-tsh-i-∅-∅	մըննաց	mən-a-tsh-i-∅-∅	մնաց	√-TH-AOR-PST-3SG

¹¹HD: For the SEA forms given for 'I opened' and 'I gave', these are actually more Colloquial Eastern Armenian forms. The purely standard and prescriptive versions would be /batsh-e-tsh-i-∅, tav-e-tsh-i-∅/ <բացեցի, տվեցի>. I suspect that in Adjarian's time, the forms he provided were more common.

5.5 Literature

Despite the importance of the Yerevan dialect, both it and its three subdialects have still not been studied. However, there are many publications that use this dialect, which...

Original page number 47.

... can provide ample material for study. Among these publications, we note a few of the main ones.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Yerevan dialect
 - General Yerevan dialect:
 - * Խաչատուր Աբովեանի երկերը- Մոսկուա, 1897 ... Տ. Նաւասարդեանցի Հայ ժողով. հեքիաթ. հաւաքածուն
 - * Ա. Աբեղեան - Սասնայ ծռեր. Ազգ. Հանդ., Թ. էջ 117-143
 - * Ե. Լալայեան - Բորչալուի գաւառի բանաւոր գրականութիւնը. Ազգ. Հանդ., ԺԱ. էջ 33-124
 - Bayazit subdialect
 - * Ս. Փիլոյեան - Կորած Մարգարիտ. Տփլիս, 1880
 - * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթ. Ե. էջ 79-80
 - Astabad subdialect
 - * Մ. Աբեղեան - Ոգիներ, տես Տ. Նաւասարդեանցի Հեքիաթներու հաւաքածուն, հտ. Ե. էջ 24-35
 - * Մ. Աբեղեան - Առածներ. անդ էջ 76-88
 - * Գ. Շիրմազանեան - Իմ նշանածը Արագն ա. Կոռնկ, 1861, էջ 266-282
 - Tabriz subdialect
 - * Գ. Շիրմազանեան - Ազգային հարսանիք. Կոռնկ, 1861, էջ 426-440
 - Lori vernacular
 - * Գ. Զոհարեանց - Լոռու գիւղական կեանքից պատկերներ. Փորձ, Դ. N 4, յաւել. էջ 1-12
 - * Յ. Ղազարեան - Եադ'ասա. Թիֆլիս, 1904
 - * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթներ. Ե. էջ 32-78

5.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

5.6.1 Yerevan dialect

Adjarian's Source: Տ. Նաւասարդեանցի Հայ ժող. հեք., Ե էջ 42

Հարս ու կետուր են ըլնում. դրանք բոլ սիսեռ են ունենում: Էդ հարսը շատ սիսեռակեր ա ըլնում: Աստու իրան օրը սիսեռը գողանում էր, տանում թաքուն եփում ուտում: Մի՛ն, է՛րկու, հի՛նգ, տա՛սը, օրէն մի օրը կետուրը վարավորդ ա անում, տենում իրանց սիսեռի տօպրակը կեսքն ա ընկէ: – Կա չըկա, ասում ա ինքն իրան, Ես մեր հարսի բաներն ա:

Original page number 48.

Թէ կետուրը սատանա էր, հարսն էլ պակաս չէր նրանից. ալբիալը ֆահմում ա, վօր կետուրը գլխի ա ընկէ: – Ի՛նչ անեմ, ի՛նչ չանեմ, ասում ա, վօր ինձ վրա սայիշ չը տանի:

- Օրեն մի օրը տունն ավելիս մի հատ սիսեռ ա գըտնում, վեր ա ունում, տանում կեսօրը շանց տալի, ասում.
- Ընթիկ ունի, քնթիկ ունի, կատվի նման դնչիկ ունի, նա՛նի, յա՛րաբ ես ի՞նչ ա: Կեսուրն ես վօր լսում ա, ինքն իրան ասում ա.
- Ֆօղն իմ գլխին, վօ՛նց ի ես խեղճ հարսի մեղքը վեր ունում նա ըսկի չի էլ իմանում սիսեռն ի՛նչ ա ի՛նչ չի. ո՛ւր մնաս թե գողանա

5.6.2 New Bayazet subdialect

- Էտ ի՞նչ ա, խա՛րսե, խպարոցեր ես, բ՛արեվ էլ չես տալում ես. յօ՛լրտ ծանդըրցեր ա:
- Վա՛յ խօռե, դ՛ո՞ւյ ես. չըթա՛յմնեցի:
- Է ի՞մալ ես, դ՛ո՞ր ես էթում ես, հո՞ւստ ես գ՛ալում ես:
- Գ՛ացեր ի խեռանցըս տուն. ընդոնց կշտից եմ գ՛ալում եմ:
- Լսա ասին խերըտ խիվանդ ա. մկա ի՞մալ ա:
- Քա՛ Էնի շուտուց խիվանդ ա, խօ թանգա՛ չէ. իմ խերը հա՛լա խերվընե խիվանդ ա. Էնենց պառկուկ ա:
- Է՛, խաս (հաց) կերե՞ր ես. հետա (ահաւաղիկ) Վոսկին էլ Էկավ, հարի իրեքով էթանք մեր տունը խաց ուտենք:
- Չէ, չեմ կանա, բ՛ան կա, պտի էթամ Գ՛իրքորին տենամ:

5.6.3 Astabad subdialect

Adjarian's source: Ibid., page 34.

Դօրմածիկ Մարդումենց Պօղօսը կասեր. «Մին ամառ յես կալ իմ անում. կալս լուսահօցի Տեր-Աբրահամենց բախչի տակին էր: Մին քշեր, կալումը քնել ալ. մին քիչ էլ ցուրտ էր. կալս յետ էր ընկել, աշունքանում էր. առավտաղեմ վեր կացամ, տենամ լուսնակալաս ա. լուսնակը հենց ա թեքվել ա Մասսա դօլը՝ շօղշօղում ա. քամին էլ ցուրտ ցուրտ փչում ա: Մին էլ տեսամ հրեսիկանկ մին քանի գել, մին սիւրու չարունք աղաքնին ան արել, ճըվճըվացնելեն, բօռացնելեն Զայի դօլեն քշում բերում ան, վօր տանեն դպա գետը, գետը լցնեն,

Original page number 49.

խեխտեն յա ուտեն: Էն չարունքը ընենց մին ճըխճըվում ին, հաբա՛յ տալիս, վօր մարթի ջանը զարգանդում էր: Ըտենց ճըվճըվցնելեն քշում ին, վօր լուսալուս էր, ժամհարը ժամերը տըվավ, մին էլ տեսամ էլ զաղ չը կա. լուսնակն էլ ասրի քամակն ա մննում»:

5.6.4 Tabriz subdialect

Adjarian's source: Written by Ms. Satenik Melik-Babajanian (օր. Սաթենիկ Մելիք-Բաբաջանեան).

Մենք վեց քուր ինք, համա ախպեր չունինք, խերս էլ խօքյասըբ մարթ չէր, օղօմի իրան, քյաթխօղա էր: Մէ խետ (մէկ անգամ) էլավ կընսաց Էջմիյածին ուխտ. վօր Աստված իրան մէ տղա տա: Ընդեղըմը իմ խօրս մէ քանի մասունք ին տըվե, խէս էլ իրան ուխտը արեր էր, ընդօնք էլ վերցեր էր ճանապար էր ընգե: Հա՛լա Թա՛րվիզ չը խասած մեզի կրեր էր քի մէ օր առաչ Էկեք Մա՛րանդ. մենք էլ մեր մէ քանի Էլօվ գիւնօվ էլանք կնացինք, խետներս էլ մէ խատ վօխչար տարանք. հենց վօր խերս Էկավ սախ-սալամաթ խասավ, վօտի տակը մէ մատաղ արանք: Էս խետ վերցանք Էկանք Թա՛րխիզ, մէ մատաղ էլ ըստե արանք, հիղմմեն տերտերներին խաց տվանք:

Սօրա (յետոյ) Էտ մասունքները տրանք մէ կութու մէջ, տարանք մեր բալախանեն, տակը մէ թամիզ շօր քըցանք, կութին արանք թախչեն, իրեցին էլ մէ թօզ (շղարշ) քաշանք, Էս խետ հա՛ր (ամեն մի) քշե (գիշեր) էթըմ ինք աղօթք ինք անըմ, մում ինք վառըմ, մեր պարեկամներից էլ ուզօղը կալիս էր ուխտ էր անըմ:

Էլ ինչ ասեմ, ա՛յ բալից, Ես խեւտ հա՛ր շափաթ ըտու տակի շօրը տանըմ ինք լվանըմ ինք, պերըմ ինք քըցըմ ինք տակը:

Ըտունց ընցավ մե տարի. մերս Է՛լը մե ախչիկ պերավ, համա խերս Էլ ըսկի գադ չարավ, մասունքները Էլ յետ չըղորկավ. ասավ «լավ չԷ՛լնի վօր մասունքները յետ ըղորկեմ: Աստված ինչ վօր տալիս ա՛ թօղ տա, իրան կամքն ա»:

Էլը ըտուց ընցավ մե խինգ վեգ տարի. Ետ փստիկ քուր, վօր վերեն ուխտ ին արե, ա՛յ բալես, վօչ Էր Էլե, մե կեծակ Էր շատ Էր չարութուն անըմ. մերս Էլ խօ ընդուր ըսկի չեր ուզում, աշկի կրօղն Էր: Մե օր Էնքան ծեծավ, Էնքան ուշունց

Original page number 50.

տվավ Ետ ախճկան, վօր լափ հալից ընկավ. խեղճ խօրս Էլ լափ կուսամա՛րգ (??? վշտամեռ) արավ մերս «Տու հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հե՞ր Եսեց փիս ախճիկ Էլավ»: Խերս Էլ ըսկի չեր խօսըմ: Ես խեւա մութնը ընգավ. ամառ Էր, մեք Էլ հըմենանքս հայաթըմս ինք քընըմ. մեկ Էլ տեսանք բիրդան մե գըրընգօց Էկավ. Էն սահաթին հըմենանքս զարինանք, նըստանք ասանք «բա՛, մօրս վիզանօցն Էր, կօղը թալավ, վօր սօրա Էթա վերցնի»: Խերս Էլավ վօր Էթա մեր կոնշիներին զարինացնի, տեսավ հըմենն Էլ զարթուն Էն. Էն պլալալի գաղն Էլ տեսեր Էն: Ես խեւտ խերս մե քան տըղերքի խեւտ Էկավ, կըննաց բալախանեն, հա՛ր տեղը ման Էկան, ըսկի գար չը քթան: Ես խեւտ Էկան Ես թեխը (այս կողմը, ասդին), տեսան մասունքի կութին պացվեր ա, մեչի մասունքը չը կա: Ես խեւտ խերս մեզի կանչավ, ասավ. «Էն պլալալի գաղը հեկց մասունքն Էր վօր թռավ». մօրս ասավ. «Էնքան Եսօր Էն ախճկան ուշուն տվար, վօր մասունքը թռավ»:

Ըտուց մե քանի վախդ սօրա խերս Ետ պանը կրավ (գրեց) Էջմիածինի տերտերներին. տերտերներն Էլ ընդեղից կրան (գրեցին) քի «Ետ մասունքները ըտեղից թռեր Էն Էկեր Էն ըստե. հա՛յբա՛յ ծեր տունը լավ մաք՞ր չԷն պախե»: Սօրա խերս իմացավ վօր Էն օրը մերս Էնքան Էն քրօչս ծեծավ ուշուն տվավ վօր, ընծի Էլ Էնքան ասավ հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հեկց Ետեկց խօսկերի համար մասունքները թռան:

Ետ պաներից սօրա Էլ մեր տանը խեր բարաքյաթը կտորվավ. խերս քանի մընմ Էր՝ խաբաբ Էր Էլնըմ. ըտուց սօրա խեղճ խերս չօրս տարի ապրավ, հա՞ա վա՛յ Էն ապրելուն. քյասըբացավ պանից ընգավ մըննաց տունը կուսամա՛րգ Էլավ մեռավ: Հեկց խերս մեռավ, սեր ծօվ տունը խանխարաբ Էլավ:

5.6.5 Lori vernacular

Adjarian's footnote: See Փորձ, 1880 ապրիլ, յաւել. էջ 5-6. The writing does not have scientific accuracy.

– Հը՛, Համբարձում ապեր, ասում ես ամեն ուտելեղենի

Original page number 51.

ու խմելեղենի էծանութին ա էլի. բա՛ս բանը մնաց շորեղենի վրա. Էր հալբաթ որ թանգ կըլի էլի. քու ապրանքն ա, կը թանգացնես, որ մեր հացն ու եղն էծան գնով առնուս ու քու փթած ապրանքը մեզ վրա սաղացնես: Դուն ու քու Աստոծը, Համբարձում ջան, դրուստ չե՞մ ասում:

– Է՛հ, Միքել բիծեն ես, էլի սեւ ու սիպտակ չես հարցնում:

– Հը՛՛՛ ղնդիկ Ասլօ՛, ի՞նչ ես վերի ծերին բազմվել. տօ՛ Էդ քու տե՞ղն ա, որ բռնել ես:

– Տօ՛, քօռ շուն, քեղանից Էլ պակաս մարդ եմ, որ քու գլխին եմ նստած. Էդ քու դառդակ կարկաժը չի՛ վեր ունում հա՞, իմ բոյին քունիցը երկար, իմ շորերը քու շորերիցն նոր, ու իմ չիփիսի ճիպօտը երկու քու չիփիսի չափ: Մի ասա տենունք, ի՞նքս ա պակաս նստած տեղիս գօրա:

– Ը՞մն ինչդ ա պակաս, շատ քիչ բան ա պակաս. ծալդ ա պակաս, ծալդ. թե բեղամաղ չես ըլի՛ կօկօղդ դառդակ ա, խեղք չի ունիս, խեղք. երկար բոյդ ու չիփիսի ճիպօտը ինչներուս ա պատքը: Ամա՛, աղպեր. դրուստն Էլ ասած վերի ծերին նստօղի ամեն բանը պետք ա թամամ ըլի: Թող ամեն մարդ իրան տեղը բռնե ոնց որ իրան պատիւն կուզե:

– Ո՞նց չոգենք պատուար մարկերանցն, բիծա Միքել:

- Ես ըլիմ իմ Աստոծը, օրենքն Էն ա, ո՛ւմ կնիկը սիրուն ա՝ թող նա վերի ծերին նստի. ում կնիկը գէշ ա, նրա տեղը դռան տակն ա:
- Թող ըթէնց ըլի, լաւ ասիր, բիծա ջան. Ես սհաթին ասած պէտք ա գլուխ բերենք:
- So', Էդ սարսաղ Մխօին ի՞նչ էք լսում. դրա Էդ գոնչ գլխիցն խելօվ բան դուրս կը գա՞յ. շաշ շաշ դուս ա տալի էլի:
- Հը ծուռտիկ շէդօ', բանդ խարաբ ա հա', դռան տակին էջ տեղ չի ունիս: Վեր կաց. շուտ արա՛ կորի՛ր տեղիցդ:
- Հալա մի Ես գնդռիկ Ասլօին ու ծուռտիկ Շէդօին քաջ տուէք իրանց տաք տեղից ներքեւ, որ մի տեղը խստակուի, յետոյ կը տեսնենք թէ ի՞նչ են վայ տալի դրանց շաշ գլխին:

Chapter 6

Tbilisi

Original page number 52.

TODO: double check all armenian words

6.1 Background

The Tbilisi dialect is currently spoken only in the city of Tbilisi. But it can be thought that this dialect was previously spread out across all of Georgia. Bit by bit, Georgian took over its borders. Today, the Tbilisi dialect is slowly becoming lost, being conquered from one side by the spread of Georgian and Russian, and the other side by the spread of the literary Armenian language.

6.2 Phonology

6.2.1 Segmental inventory

The sound system of the Tbilisi dialect contains exactly those sounds that are found in the Yerevan dialect, minus the sound /f/ <ֆ>, and plus the sound /q/ <ղ'>.

The vowels /œ, ʏ/ <օ, ի> do not exist, as in the Yerevan dialect.

The consonants /b g d ɖ ɟ/ <բ գ ծ Զ Ե> are pronounced with a perfect voicing, and with much more voicing than in the Yerevan dialect, like the French <b, g, d> sounds.

The Old Armenian sounds */p k t tʰ/ <պ կ տ ժ> are preserved here with their perfect voicelessness; but because of the influence of Georgian, these sounds are accompanied with a glottal closure (կոկորդի սեղմումով), which makes it hard to forget the Tbilisi speaker and it gives a very characteristic color to their consonants. The sounds /pʰ kʰ tʰ/ <փ ք լ> are completely simple and strong.

Because the sound /f/ <ֆ> does not exist in this dialect, then all foreign words change this sound to փ /pʰ/.

Table 6.1: Changing borrowed /f/ to /p^h/ in the Tbilisi dialect

	Source language			> Tbilisi	
'coffee'	Arabic	<qahwa>	قهوة	qap ^h a	ղ'ափա
'fortune-telling'	Persian	<fâl>	فال	p ^h al	փալ
'tablecloth'	Persian	<sufra>	سفره	sup ^h ra	սոփրա

The sound ɣ' /q/ is entirely a Georgian sound and it represents the Georgian letter . It is pronounced as a strictly glottal /ɣ/ <ɣ>, similar to the Arabic sound /q/.

Table 6.2: Glottal /q/ <ɣ'> in the Tbilisi dialect

'from where'	vurqant ^s ^h	վուրդ'անց
'from here'	esqant ^s ^h	էսդ'անց

As can be seen, the Tbilisi has almost completely preserved the phonetic richness of Old Armenian. But...

Original page number 53.

... this is due to the influence of the Georgian language, such that all of the dialect's sounds bear the stamp of Georgian pronunciation. Especially the glottal pronunciation of the sounds /p k t t̪ s t̪ʃ/ <պ կ տ ծ ճ> is Georgian. The sound /q/ <ɣ'>, as we know, is a pure borrowing from Georgian. The sound /f/ <ֆ> is absent in this dialect because it is also absent in Georgian. The same is for the sounds /œ, ʁ, æ/ <օ, ր, ա>.

6.2.2 Sound changes

Among the phonetic changes of the Tbilisi dialect, whether limited or very general, the following are the characteristic ones for this dialect.

6.2.2.1 Monophthongal vowels

6.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> has become /ji/ <յի> when word-initial in monosyllabic words (Table 6.3).

Table 6.3: Change from word-initial monosyllabic CA /e/ <ե> to /ji/ <յի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
'I'	es	ես	jis	յիս	jes	ես
'when'	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jerp ^h	երբ
'ox'	ezən	եզն	jizɾ	յիզր	jez	եզ
'oil'	eł	եղ	jix	յիղ	jux	յուղ

At the beginning of polysyllabic words, this sound changed to /e/ <ե> (Table 6.4).

Table 6.4: Change from word-initial polysyllabic CA /e/ <ե> to /e/ <է> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`iron'	erkát ^h	երկաթ	érkat ^h	է՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
`face'	erés	երես	éres	է՛րես	jerés	երես
`two'	erkú	երկու	érku	է՛րկու	jerkú	երկու
`dream'	eráz	երազ	éraz	է՛րազ	jeráz	երազ
`child'	eraxáġ	երախայ	eréχa	երէ՛խա	jereχá	երեխա
`sky'	erкін	երկին	érgink ^h	է՛րգինք	jerkínk ^h	երկինք

In the final syllable, meaning when it was stressed, the Classical /e/ <ե> becomes /i/ <ի> (Table 6.5).

Table 6.5: Change from final CA /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`place'	teł	տեղ	tiɤ	տիղ	teɤ	տեղ
`night'	gifér	գիշեր	giʃir	գի՛շիր	giʃér	գիշեր
`you'	k ^h ez	քեզ	giz	քիզ	k ^h ez	քեզ
`honey'	mełəɤ	մեղր	miɤɤ	միղր	meɤəɤ	մեղր
`seed'	sermən	սերմ	sirm	սիրմ	serm	սերմ

But in preceding syllables, meaning before the stressed syllable, the vowel is /e/ <է> (Table 6.6).

Table 6.6: Change from pre-tonic CA /e/ <ե> to /e/ <է> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`to see'	tesanél	տեսանել	tésnil	տէ՛սնիլ	tesnél	տեսնել
`to bring'	berél	բերել	béril	բէ՛րիլ	berél	բերել

6.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> became /vu/ <վո> at the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words (Table 6.7).

Table 6.7: Change word-initial CA /o/ <ո> to /vu/ <վո> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`orphan'	orb	որբ	vuɤp ^h	վուրփ	voɤp ^h	որբ
`son'	ordí	որդի	vúɤt ^h i	վո՛ւրթի	voɤt ^h i	որդի
`that'	or	որ	vuɤ	վուր	voɤt ^h i	որ
`foot'	otən	ոտն	vut	վուտ	votk ^h	ոտք
`nothing'	otġ ^h intġ ^h	ոչինչ	vúntġ ^h itġ ^h	վո՛ւնչիչ	voġ ^h intġ ^h	ոչինչ

In the final syllable, meaning under stress, the vowel becomes /u/ <ու> (Table 6.8).

Table 6.8: Change of final CA /o/ <n> to /u/ <nL> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`work'	gort̃s	գործ	gurd̃z	գուրծ	gort̃s	գործ
`belly'	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
`smell'	hot	հոտ	hut	հուտ	hot	հոտ
`four'	tj ^h ors	չորս	tj ^h urs	չուրս	tj ^h ors	չորս
`bosom'	tsot̃s ^h	ծոց	tsut̃s ^h	ծուց	tsot̃s ^h	ծոց
`new'	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր

In other syllables, it stays /o/ <o> (Table 6.9).

Table 6.9: Change of other positions of CA /o/ <n> to /o/ <o> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`barefoot'	bokík	բոկիկ	bóblik	բո՛բլիկ	bobík	բոբիկ
`to grow moldy'	borbosil	բորբոսիլ	borp ^h snil	բորփսնիլ	borbosel	բորբոսել
`to praise'	govél	գովել	góvil	գո՛վիլ	govél	գովել

6.2.2.2 Diphthongs

6.2.2.2.1 Classical Armenian /oj/ <nj> to /u/ <nL>

Classical Armenian /oj/ <nj> becomes /u/ <nL> (Table 6.10).

Table 6.10: Change of CA /oj/ <nj> to /u/ <nL> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`light'	lojs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
`sister'	k ^h ojr	քոյր	k ^h ur	քուր	lujs	քույր
`sweet'	anójf	անոյշ	ánuf	ա՛նուշ	anójf (dated)	անուշ
					anójf	անուշ
`color'	gojn-k ^h (plural)	գոյնք	gunk ^h	գունք	gujn	գույն

6.2.2.2.2 Classical Armenian /iu/ <hl> to /u/ <nL>

Classical Armenian /iu/ <hl> became /u/ <nL> (Table 6.11).¹

¹HD: For 'weaved', Adjarian provides an ancestor <հիւսած>. But it's unclear to me if this form is attested in Classical Armenian, so as an ancestor I show the infinitive <հիւսել>.

Table 6.11: Change of CA /iʏ/ <իւ/ to /u/ <ու/ in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
'blood'	ariʏn	արիւն	árun	ա'րուն	arjun	արյուն
'flour'	aliʏr	ալիւր	álur	ա'լուր	aljur	ալյուր
'hundred'	hariʏr	հարիւր	hárun	հա'րուր	harjur	հարյուր
'weaved'	hiʏsel (to weave)	հիւսել	húsats	հո'սած	hjusats	հյուսած
'guest'	hiʏr	հիւր	hur	հուր	hjur	հյուր
'snow'	dziʏn	ծիւն	džun	ծուն	džjun	ծյուն
'branch'	tʃiʏt	ճիւղ	tʃuxk	ճուխկ	tʃjux	ճյուղ

6.2.2.3 Stops and affricates

For the three degrees of consonants, although the dialect has in general preserved the old sources, but in some places the sounds have gotten confused with each other. Let us cite some examples of these special cases (Table 6.12).

Table 6.12: Sporadic laryngeal changes of stops in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
'to find'	gətanel	գտանել	gt ^h nil	գթնիլ	gətnel	գտնել
'courtyard'	bak	բակ	bag	բագ	bak	բակ
'sun'	aregákən	արեգակն	arérag	արե'գագ	aregák	արեգակ
'sky'	erkin-k ^h (plural)	երկինք	érgink ^h	է'րգինք	jerking ^h	երկինք
'land'	erkír	երկիր	érgir	է'րգիր	jerkir	երկիր
'I know'	gitém	գիտեմ	gídim	գի'դիմ	gitem	գիտեմ
'with'	het	հետ	hid	հիդ	het	հետ
'to respect'	meṣarél	մեծարել	médžril	մէ'ծրիլ	meṣarél	մեծարել
'ground'	getín	գետին	gédin	գէ'դին	getín	գետին
'work'	gortṣ	գործ	gurđz	գուրձ	gortṣ	գործ

6.2.2.4 Other consonantal changes

6.2.2.4.1 Post-nasal voicing

As a general, all voiceless sounds become voiced after the nasal /n/ <ւ> (Table 6.13).

Table 6.13: Post-nasal voicing in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
'to plant'	tənkəl	տնկել	tngil	տնգիլ	təŋkel	տնկել
'ear'	akandž	ականջ	ángač	ա'նգաճ	akandž	ականջ
'free, ownerless'	anter	անտեր	ánder	ա'նդեր	anter	անտեր
'friend'	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
'woman (nominative)'			knik	կնիկ	kənik	կնիկ
'woman (genitive)'			knga	կնգա	kəŋkan	կնկան

6.2.2.4.2 Nasal epenthesis

For the sound sequence /əŋg/ <ընգ> in the Tbilisi dialect, there is also an initial ʌ /n/ (Table 6.14).

Table 6.14: Nasal epenthesis in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`friend'	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
`walnut-tree'	əŋkuzeni	ընկուզենի	nəŋgzi	նընգզի	əŋkuzeni	ընկուզենի
`to fall'	ankanil	անկանիլ	nəŋgnil	նընգնիլ	əŋknel	ընկնել

Original page number 54.

6.2.2.4.3 Change from /h/ /x/

The */h/ <h> sound is unchanged. But it has turned to /x/ <խ> in only the words in Table 6.15.

Table 6.15: Change from CA /h/ <h> to /x/ <խ> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
`earth'	hoʔ	հող	χux	խող	hoʔ	հող
`earth'	əpʁhnel	ալրհնել	oxnil	օխնիլ	oxhnel	օրհնել

6.2.3 Stress

Stress has moved from the last syllable to the penultimate syllable, as in the Yerevan dialect.

6.3 Morphology

6.3.1 Noun inflection or declension

The Tbilisi dialect has 7 cases, which are in general the same as in the Yerevan dialect, in both form and composition. The following are the main differences for the Tbilisi dialect:

- The ablative uses the formative /eme, emen/ <էմէ, էմէն> (Table 6.16).

Table 6.16: Ablative suffix as /eme/ <էմէ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. Yerevan		cf. SEA	
`writing'	gr-emen	գրէմէն	gr-its ^h	գրից	gər-its ^h	գրից
`house'	tn-emen	տնէմէն	tən-its ^h	տնից	tən-its ^h	տնից
`death'	mah-emen	մահէմէն	mah-its ^h	մահից	mah-its ^h	մահից

- The nominative plural is formed with the formatives /ir, nir/ <իր, նիր>. But the other cases keep the sound /e/ <է>, according to the phonetic rules.
- The plural genitive takes the formative /-u/ <նւ>, similar to the /kə/ <կը> branch dialects.

The following is the declension of the word /div/ <դիվ> from Classical /dey/ <դէլ> 'demon'. *HD: I suspect that the final /n/ in all the words in Table 6.17 is actually a separate definite suffix /-n/, but I'm not sure.*

Table 6.17: Paradigm for noun inflection of the word /div/ <ღივ> ‘demon’ in the Tbilisi dialect

	Singular		Plural	
NOM (ACC)	div	ღივ	div-ir	ღივირ
GEN	div-i	ღივი	div-er-u	ღივერო
DAT (ACC)	div-i, div-in	ღივი, ღივინ	div-er-u-(n)	ღივერო(ს)
ABL	div-emen	ღივემენ	div-er-emen	ღივერემენ
INS	div-ov	ღივოვ	div-er-ov	ღივეროვ
LOC	div-um	ღივონ	div-er-um	ღივერონ

6.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronoun declensions are as follows.

HD: Table 6.18 is for personal pronouns.

Table 6.18: Inflection paradigm for personal pronouns in the Tbilisi dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jis ჟი	du ღი	na სა	mink ^h მინკ	duk ^h ღიკ	nrank ^h ნრანკ
GEN	im იმ	k ^h u გონ	nra ნრა	mir მირ	dzir ძირ	nran ^{ts} ^h ნრანც
DAT,ACC	indzi ინძი	k ^h iz გიკ	nran ნრან	miz მიკ	dziz გიკ	nran ^{ts} ^h ნრანც
ABL	indz-m-en ინძმენ	k ^h iz-m-en გიკმენ	nra-m-en ნრამენ	m-iz-m-en მ-იკმენ	dziz-m-en გიკმენ	nran ^{ts} ^h -m-en ნრანცმენ
INS	indz-m-ov ინძმოვ	k ^h iz-m-ov გიკმოვ	nra-n-ov ნრანოვ	m-iz-m-ov მ-იკმოვ	dziz-m-ov გიკმოვ	nran ^{ts} ^h -ov ნრანცოვ
LOC	indz-(a)n-um ინძ(ა)ნონ	k ^h iz-(a)n-um გიკ(ა)ნონ	nran-um ნრანონ	miz-(a)n-um მიკ(ა)ნონ	dziz-(a)n-um გიკ(ა)ნონ	nran ^{ts} ^h -um ნრანცონ

Original page number 55.

HD: Table 6.19 is for demonstrative pronouns.

Table 6.19: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'that yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es ეს	et ეტ	en ენ	estunk ^h ესუნკ ^h	etunk ^h ეტუნკ ^h	endunk ^h ენდუნკ ^h
GEN, DAT	estu ესთუ	etu ეტუ	endu ენდუ	estunts ^h ესუნტს ^h	etunts ^h ეტუნტს ^h	endunts ^h ენდუნტს ^h
ABL	estumen ესთუმენ	etumen ეტუმენ	endumen ენდუმენ	estunts ^h men ესუნტს ^h მენ	etunts ^h men ეტუნტს ^h მენ	endunts ^h men ენდუნტს ^h მენ
INS	estov ესთოვ	etov ეტოვ	endov ენდოვ	estunts ^h ov ესუნტს ^h ოვ	etunts ^h ov ეტუნტს ^h ოვ	endunts ^h ov ენდუნტს ^h ოვ
LOC	estum ესთუმ	etum ეტუმ	endum ენდუმ	estunts ^h um ესუნტს ^h უმ	etunts ^h um ეტუნტს ^h უმ	endunts ^h um ენდუნტს ^h უმ

HD: Table 6.20 is for the logophoric third person pronoun.

Table 6.20: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	3SG		3PL	
NOM	ink ^{hə}	ჰნგ ^h	irank ^h	ჰრანკ ^h
GEN	ir(a)	ჰრ(ა)	irants ^h	ჰრანტს ^h
DAT, ACC	iran	ჰრან	irants ^h	ჰრანტს ^h
ABL	irmen	ჰრმენ	irants ^h men	ჰრანტს ^h მენ
INS	irmov	ჰრმოვ	irants ^h mov	ჰრანტს ^h მოვ
LOC	iranum	ჰრანუმ	irants ^h um	ჰრანტს ^h უმ

6.3.3 Verb inflection or conjugation

6.3.3.1 Various aspects of verb inflection

6.3.3.1.1 Sound changes for verbal vowels

The verbs are declined in the manner of Yerevan, except for the required phonetic changes. For example, for the copula verb in the present, the Classical sounds /e, ē/ <ბ, ტ> become become *ჰ* /i/ all the persons (except for the third). And because of this, the stem of the verb uses the endings /-um im, -um is/ <-ნუმ ჰუმ, -ნუმ ჰის>.

TODO: add note and explanation/link to paradigm

6.3.3.1.2 Irregular imperfective converb for monosyllabic verbs

Like the Yerevan dialect, the monosyllabic verbs take the formative /-is/ <ჰუ> (Table 6.21).

Table 6.21: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			$\sqrt{-}$ TH-INF	
‘to come’			g-a-l	գալ
‘to give’			t-a-l	տալ
‘to cry’			l-a-l	լալ
Present 1SG	$\sqrt{-}$ TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG			
‘I come’	g-á-l-is e-m	գա՛լիս եմ	g-a-l-is e-m	գալիս եմ
‘I give’	t-á-l-is e-m	տա՛լիս եմ	t-a-l-is e-m	տալիս եմ
‘I cry’	l-á-l-is e-m	լա՛լիս եմ	l-a-l-is e-m	լալիս եմ

6.3.3.1.3 Lack of /e/ deletion for past imperfective

In the past imperfective, the reflex of the Classical sound /ē/ <ե> does not shorten. The forms are pronounced as in Old Armenian /ei, eir, er, eink^h, eikh^h, en/ <եի եիր եր եիւք եիք եիւ> (Table 6.21). *HD: What he means is that unlike in the Yerevan dialect, the auxiliary /e/ and theme vowel /e/ do not delete before the past suffix /-i/. The Tbilisi dialect thus patterns with SEA in this regard.*

Table 6.22: Past imperfective in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
‘I was speaking’	χos-um e-i-∅	խօսում էի	χos-um ej-i-∅	խօսում էի
‘I was saying’	as-um e-i-∅	ասում էի	as-um ej-i-∅	ասում էի
	$\sqrt{-}$ IMPF.CVB AUX-PST-1SG		$\sqrt{-}$ IMPF.CVB AUX-PST-1SG	

Original page number 56.

6.3.3.1.4 Allomorphy of the future formative /ku/ <կու>

The future formative is /ku/ <կու> instead of /kə/ <կը> (Table 6.23).²

Table 6.23: Future formative as /ku/ <կու> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
‘I will like’	ku sir-i-m	կու սիրիմ	kə-sir-e-m	կսիրեմ
‘I will bring’	ku ber-i-m	կու բերիմ	kə-ber-e-m	կբերեմ
	FUT- $\sqrt{-}$ TH-1SG		FUT- $\sqrt{-}$ TH-1SG	

Before vowel-initial verbs, this participle is sometimes shortened to *կ* /k/, but a lot of times it stays constant (Table 6.21).

²HD: Some modern grammars of SEA treat the formative /k/ as a conditional future marker (Dum-Tragut 2009:253ff). But to maintain consistency with Adjarian, I gloss it as a future marker.

Table 6.24: Variable shortening of the future formative as /ku/ <կու> before vowel-initial verbs in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
?	k-eh-a-m	կեհամ		
'I will go'	k-er ^h -a-m	կերթամ	k-er ^h -a-m	կերթամ
'I will have'	k-unen-a-m	կունենամ	k-er ^h -a-m	կունենամ
'I will free'	ku azat-i-m	կու ազատիմ	k-azat-e-m	կազատեմ
'I will pray'	ku a ^h ot ^h -i-m	կու աղօթիմ	k-a ^h ot ^h -e-m	կաղօթեմ
'I will burn'	ku er-i-m	կու էրիմ	k-ajr-e-m	կայրեմ
'I will know'	ku iman-a-m	կու իմանամ	k-ajr-a-m	կիմանամ
	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG	
'I will take'	ku ar-n-i-m	կու առնիմ	k-ar-n-e-m	կառնեմ
	FUT-√-VX-TH-1SG		FUT-√-VX-TH-1SG	

The particle becomes voiced /g/ <q> before the verb 'to want' (Table 6.21).

Table 6.25: Voicing of the future formative as /g/ <q> for the verb 'to want' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA		
'I will want'	g-uz-i-m	զուզիմ	k-uz-e-m	կուզեմ	FUT-√-TH-1SG
'you will want'	g-uz-i-s	զուզիս	k-uz-e-s	կուզես	FUT-√-TH-2SG
'I was wanting'	g-uz-e-i-∅	զուզեի	k-uz-e-s	կուզես	FUT-√-TH-PST-1SG

Before the verbs in Table 6.26, the particle is fused with the /a/ <ա>, and becomes /ko/ <կո>.

Table 6.26: Coalescence of merger of the future formative /ku/ <կու> and verb-initial /a/ <ա> as /ko/ <կո> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			√-TH-INF	
'to lay'			a ^h ts-e-l	ածել
'to do'			an-e-l	անել
'to say'			as-e-l	ասել
Future 1SG	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG	
'I will lay'	k-a ^h ts-i-m	կօծիմ	k-a ^h ts-e-m	կածեմ
'I will do'	k-on-i-m	կօնիմ	k-an-e-m	կանեմ
'I will say'	k-os-i-m	կօսիմ	k-as-e-m	կասեմ
Future perfect 1SG	FUT-√-TH-PST-1SG		FUT-√-TH-PST-1SG	
'I was going to lay'	k-a ^h ts-e-i-∅	կօծեի	k-a ^h ts-ej-i-∅	կածեի
'I was going to do'	k-on-e-i-∅	կօնեի	k-an-ej-i-∅	կանեի
'I was going to say'	k-os-e-i-∅	կօսեի	k-as-ej-i-∅	կասեի

6.3.3.1.5 Past participle or perfective converb with /-il,-i/ <իլ, ի>

The past participle has the ending /-il/ <իլ>. This is used to form the present perfect (լարակաւար), past perfect (գերակաւար), and the negative (բացաւակաւ) forms (Table 6.27).

Table 6.27: Past participle or perfective converb with /-il/ <իլ> in the Tbilisi dialect

'I have liked'	Tbilisi sir-il i-m	սիրիլ իմ	cf. SEA sir-el e-m	սիրել եմ	√/-PERF.CVB AUX-1SG
'I had liked'	sir-il e-i-∅	սիրիլ էի	sir-el ej-i-∅	սիրել էի	√/-PERF.CVB AUX-PST-1SG

But when the auxiliary is before the participle, the last letter of the suffix is lost (Table 21).

(21) Tbilisi dialect

- a. փ^h-i-m sir-i
NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
'I have not liked.'
չիմ սիրի
- b. jis i-m ber-i
I AUX-1SG bring-PERF.CVB
'I have brought (as opposed to someone else).'
յիս իմ բերի

6.3.3.2 General paradigm

Here we show the most often used forms of the verb 'to like', as a reflex from Classical /sir-e-l/ <սիրել>.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

6.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

HD: The present indicative in SEA is formed via periphrasis (Table 6.28). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy with one major difference. The auxiliary /e/ is replaced by /i/ for all but the present 3SG.

Table 6.28: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to like' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-um i-m	սիրում իմ	sir-um e-m	սիրում եմ
2SG	sir-um i-s	սիրում իս	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-um e	սիրում է	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-um i-nk ^h	սիրում ինք	sir-um e-ɲk ^h	սիրում ենք
2PL	sir-um i-k ^h	սիրում իք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-um i-n	սիրում ին	sir-um e-n	սիրում են
	√/-IMPF.CVB AUX-AGR		√/-IMPF.CVB AUX-AGR	

HD: The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 6.29). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In both SEA and Tbilisi, the auxiliary has the shape /e/.

Table 6.29: Indicative past imperfective <ასწავლანარ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-um e-i-∅	სირულმ ეჲ	sir-um ej-i-∅	სირულმ ეჲ
2SG	sir-um e-i-r	სირულმ ეჲრ	sir-um ej-i-r	სირულმ ეჲრ
3SG	sir-um e-i-∅-r	სირულმ ეჲრ	sir-um e-∅-r	სირულმ ეჲ
1PL	sir-um e-i-nk ^h	სირულმ ეჲნჲ	sir-um ej-i-ŋk ^h	სირულმ ეჲნჲ
2PL	sir-um e-i-k ^h	სირულმ ეჲჲ	sir-um ej-i-k ^h	სირულმ ეჲჲ
3PL	sir-um e-i-n	სირულმ ეჲნ	sir-um ej-i-n	სირულმ ეჲნ
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

HD: Thus in Tbilisi, the auxiliary shows variation in its morphs: /e/ for some inflection cells, while /i/ for other cells.
 TODO: connect with detail section

6.3.3.2.2 Present perfect and past perfect

HD: The present perfect (Table 6.30) and past perfect (Table 6.31) in SEA are formed with periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Tbilisi dialect essentially uses the same strategy but with two differences. First, the converb suffix is /-il/ not /-el/. Second, the auxiliary shows the same changes in its shape as for the indicative present and past.

Table 6.30: Present perfect <ჯერასწავლანარ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il i-m	სირილ იმ	sir-el e-m	სირელ ემ
2SG	sir-il i-s	სირილ ის	sir-el e-s	სირელ ეს
3SG	sir-il e	სირილ ე	sir-el e	სირელ ე
1PL	sir-il i-nk ^h	სირილ ინჲ	sir-el e-ŋk ^h	სირელ ენჲ
2PL	sir-il i-k ^h	სირილ იჲ	sir-el e-k ^h	სირელ ეჲ
3PL	sir-il i-n	სირილ ინ	sir-el e-n	სირელ ენ
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 6.31: Past perfect <გერასწავლანარ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il e-i-∅	სირილ ეჲ	sir-el ej-i-∅	სირელ ეჲ
2SG	sir-il e-i-r	სირილ ეჲრ	sir-el ej-i-r	სირელ ეჲრ
3SG	sir-il e-i-∅-r	სირილ ეჲრ	sir-el e-∅-r	სირელ ეჲ
1PL	sir-il e-i-nk ^h	სირილ ეჲნჲ	sir-el ej-i-ŋk ^h	სირელ ეჲნჲ
2PL	sir-il e-i-k ^h	სირილ ეჲჲ	sir-el ej-i-k ^h	სირელ ეჲჲ
3PL	sir-il e-i-n	სირილ ეჲნ	sir-el ej-i-n	სირელ ეჲნ
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

6.3.3.2.3 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 6.32) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tS^h-, and then adding the past suffix /-i/ and

the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Tbilisi dialect behaves the same.

Table 6.32: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-i-ts ^h -∅-∅	սիրից	sir-e-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

HD: Note though that theme vowel is /e/ for all but the 3SG. The past perfective 3SG instead uses the theme vowel /i/.

6.3.3.2.4 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 6.33) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Tbilisi dialect follows the same system but with the opposite choice of vowels. The theme vowel is /e/ for the present 3SG, and /i/ elsewhere.

Table 6.33: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m	սիրեմ
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրե	sir-i-∅	սիրի
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k	սիրիք	sir-e-k	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 6.34) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Tbilisi, the same is used. Note how the theme vowel stays a constant /e/ in the past, unlike the variation in the present.

Table 6.34: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-nk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

6.3.3.2.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive

HD: In Tbilisi, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 6.35). The future and future perfect are built by adding the prefix /ku/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive perfect are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. I don't provide morpheme glosses for these forms for space. SEA behaves essentially the same (with the expected difference in theme vowels) and I don't provide its paradigm.

Table 6.35: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb 'to like' in the Tbilisi dialect

	Future <აყაონი>	Future perfect <ანგეაღ აყაონი>
1SG	ku sir-i-m ყონ სირიჲ	ku sir-e-i-∅ ყონ სირეი
2SG	ku sir-i-s ყონ სირის	ku sir-e-i-r ყონ სირეირ
3SG	ku sir-e-∅ ყონ სირე	ku sir-e-∅-r ყონ სირერ
1PL	ku sir-i-nk ^h ყონ სირინჲ	ku sir-e-i-nk ^h ყონ სირეინჲ
2PL	ku sir-i-k ყონ სირიჲ	ku sir-e-i-k ^h ყონ სირეიჲ
3PL	ku sir-i-n ყონ სირინ	ku sir-e-i-n ყონ სირეინ
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR
	Debitive ყართალორական სერყაჲ	Debitive perfect ყართალორական ანგეაღ
1SG	piti sir-i-m ყისი სირიჲ	piti sir-e-i-∅ ყისი სირეი
2SG	piti sir-i-s ყისი სირის	piti sir-e-i-r ყისი სირეირ
3SG	piti sir-e-∅ ყისი სირე	piti sir-e-∅-r ყისი სირერ
1PL	piti sir-i-nk ^h ყისი სირინჲ	piti sir-e-i-nk ^h ყისი სირეინჲ
2PL	piti sir-i-k ყისი სირიჲ	piti sir-e-i-k ^h ყისი სირეიჲ
3PL	piti sir-i-n ყისი სირინ	piti sir-e-i-n ყისი სირეინ
	DEB √-TH-AGR	DEB √-TH-PST-AGR

HD: The debitive forms show an alternative strategy. The previously discussed strategy in Table 6.35 was to place the particle /piti/ before the inflected verb. The verb carries tense and agreement inflection. In contrast, an alternative strategy (Table 6.36) is to place the tense and agreement morphology onto the particle /piti/. The verb is then in a constant shape: /sir-i/ for 'to like'.

Table 6.36: Alternative forms for the debitive for the verb 'to like' in the Tbilisi dialect

	Debitive ყართალორական	Debitive perfect ანგეაღ ყართალორական
pit-i-m sir-i	ყისიჲ სირი pit-e-i-∅ sir-i	ყისეი სირი
pit-i-s sir-i	ყისის სირი pit-e-i-r sir-i	ყისეირ სირი
pit-i-∅ sir-i	ყისი სირი pit-e-∅-r sir-i	ყისერ სირი
pit-i-nk sir-i	ყისინჲ სირი pit-e-i-nk sir-i	ყისეინჲ სირი
pit-i-k ^h sir-i	ყისიჲ სირი pit-e-i-k ^h sir-i	ყისეიჲ სირი
pit-i-n sir-i	ყისინ სირი pit-e-i-n sir-i	ყისეინ სირი
	DEB-?-AGR √-?	DEB-?-PST-AGR √-?

HD: Adjarian doesn't ambiguously state if the verb in this alternative strategy is a specific participle, or if all verbs show the same type of final vowel. It's also unclear to me what is the proper glossing for the inflected forms of the particle /piti/. The second vowel alternates between /i,e/ in exactly the same way as the theme vowel of the verb to like /sir-e,i-/ in the above paradigms. It's unclear to me if the second vowel in this particle is thus still the same debitive morpheme, vs. a theme vowel, vs. a some other morpheme.

6.3.3.2.6 Other tenses built from participles

HD: Adjarian provides a paradigm for something he calls the ‘debitive past perfect’. It consists of the debitive particle /piti/, plus what appears to be the perfective converb with /-il/, and then the past auxiliary.

Table 6.37: Debitive past perfective <պարտաւորական գերակատար> for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

1SG	piti sir-il e-i-emptyset	պիտի սիրիլ էի
2SG	piti sir-il e-i-r	պիտի սիրիլ էիր
3SG	piti sir-il e-emptyset-r	պիտի սիրիլ էր
1PL	piti sir-il e-i-nk ^h	պիտի սիրիլ էինք
2PL	piti sir-il e-i-k ^h	պիտի սիրիլ էիք
3PL	piti sir-il e-i-n	պիտի սիրիլ էին
DEB	✓-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

6.3.3.2.7 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 6.38). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-t̂s^h-ek^h/ after the root such that /-e-t̂s^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers use just the suffix /-ek^h/ without the aorist stem. The prohibitive is marked by just adding the proclitic /mi/ before the verb

HD: Tbilisi uses the same strategy for the imperative 2PL. For the 2SG, the post-root vowel is /e/. It’s unclear if this /e/ is a special agreement morpheme or if it’s the theme vowel. For the prohibitive though, Tbilisi ends up using /i/ for the 2SG, and /ek^h/ for the 2PL. Thus the imperative and negative imperative (prohibitive) are not obviously connected.

Table 6.38: Imperative and negative imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA			
IMP 2SG	sir-é	սիրէ՛	sir-ir	սիրիր		✓-IMP.2SG
IMP 2PL	sir-e-t̂s ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-t̂s ^h -ek ^h	սիրեցեք	dated	✓-TH-AOR-IMP.2PL
			sir-ek ^h	սիրեք	modern	✓-IMP.2PL
PROH 2SG	misir-i	մի՛ սիրի	mi sir-ir	մի սիրիր		PROH ✓-IMP.2SG
PROH 2PL	misir-ek ^h	մի սիրեք	mi sir-e-t̂s ^h -ek ^h	մի սիրեցեք	dated	PROH ✓-TH-AOR-IMP.2PL
			mi sir-ek ^h	մի սիրեք	modern	PROH ✓-IMP.2PL

6.3.3.2.8 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 6.39. Note that present participle is also called the subject participle. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with /-at̂s/ and a perfective converb with /-el/.

Table 6.39: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

		Tbilisi		cf. SEA		
Infinitive	անորոշ	sir-i-l	սիրիլ	sir-e-l	սիրել	✓/-TH-INF
Present	ներկայ	sir-ox	սիրող	sir-ox	սիրող	✓/-SPTCP
Past	անցեալ	sir-il	սիրիլ	sir-el	սիրել	✓/-PERF.CVB
		sir-i	սիրի			✓/-PERF.CVB
		sir-aṭs	սիրած	sir-aṭs	սիրած	✓/-RPTCP
Future	ապառնի	sir-e-l-u	սիրելու	sir-e-l-u	սիրելու	✓/-TH-INF-FUT.CVB
		sir-e-l-aṭs ^h u	սիրելացու			✓/-TH-INF-?

Original page number 57.

6.3.3.3 Other conjugation classes

The other conjugations follow this pattern for the most part. The present, imperfective, and the future use the same strategy. It is only the past perfective and the imperative which have their own construction, in accordance with Classical Armenian.

HD: He means that the past perfective and imperative have class-specific construction rules, similar to CA and to SEA. Table *tab:Tbilisi:morpho:verb:otherClass:aorist:IClass* shows the paradigm for the I-Class. The I-Class with theme /-il/ does not exist in SEA, but it does in SWA. For easier contrast, we contrast Tbilisi with SWA.

Table 6.40: Past perfectives (aorists) and imperatives for the I-Class verb /-il/ <իլ> ‘to live’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SWA	
Infinitive			✓/-TH-INF abr-i-l	ապրիլ
Past perfective	✓/-TH-AOR-PST-AGR		✓/-TH-AOR-PST-AGR	
1SG	apr-e-ṭs ^h -a-∅	ապրեցա	abr-e-ṭs ^h -a-∅	ապրեցայ
2SG	apr-e-ṭs ^h -a-r	ապրեցար	abr-e-ṭs ^h -a-r	ապրեցար
3SG	apr-e-ṭs ^h -a-v	ապրեցավ	abr-e-ṭs ^h -a-v	ապրեցաւ
1PL	apr-e-ṭs ^h -a-nk ^h	ապրեցանք	abr-e-ṭs ^h -a-ŋk ^h	ապրեցանք
2PL	apr-e-ṭs ^h -a-k ^h	ապրեցաք	abr-e-ṭs ^h -a-k ^h	ապրեցաք
3PL	apr-e-ṭs ^h -a-n	ապրեցան	abr-e-ṭs ^h -a-ŋ ^h	ապրեցան
Imperative	✓/-TH-(AOR)-AGR		✓/-TH-(AOR)-AGR	
2SG	apr-i-∅	ապրի՛	abr-i-r	ապրիր
2PL	apr-e-ṭs ^h -ek ^h	ապրեցեք	abr-e-ṭs ^h -a-k ^h	ապրեցեք
Prohibitive	PROH ✓/-TH?-AGR		PROH ✓/-TH-AGR	
2SG	mí apr-i-∅	մի՛ ապրի	mi abr-i-r	մի ապրիր
2PL	mí apr-e-k ^h	մի՛ ապրեք	mi abr-i-k ^h	մի ապրիք

HD: Another class is the irregular infixed verbs that end in the morph sequence /-n-i-l/. The /n/ is a meaningless stem-extender that’s deleted in the past perfective. In SEA, the theme vowel /i/ is replaced by /e/. We show just the Tbilisi and SWA paradigms for illustration (Table 6.41).

Table 6.41: Past perfectives (aorists) and imperatives for the infixed verb /has-/ ‘to reach’ and /hak^h-/ ‘to wear’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SWA
Infinitive		√/-VX-TH-INF has-n-i-l hասնիլ
Past perfective	√/-PST-AGR	√/-PST-AGR
1SG	has-a-∅ hասա	has-a-∅ hասայ
3SG	has-a-v hասավ	has-a-v hասաւ
Infinitive		√/-VX-TH-INF hak ^h -n-i-l հագնիլ
Imperative	√/-TH-(AOR)-AGR	√/-TH-(AOR)-AGR
2SG	hak ^h -i-∅ հաքի՛	hak ^h -i-r հագիր
2PL	hak ^h -ék ^h հաքէ՛ք	hak ^h -ék ^h հագէք
Prohibitive	PROH √/-VX-TH?-AGR	PROH √/-VX-TH-AGR
2SG	mí hak ^h -n-i-∅ մի՛ հաքնի	mi hak ^h -n-i-r մի հագնիր
2PL	mí hak ^h -n-e-k ^h մի՛ հաքնէք	mi hak ^h -n-i-k ^h մի հագնիք

HD: The A-Class uses the theme /-a/ and it's found in both SEA and Tbilisi. The two dialects utilize the same strategies for the perfective and imperative. Though in the prohibitive, SEA just uses the particle /mi/ plus the imperative, while Tbilisi uses the particle and a different sequence of verbal suffixes (Table 6.42).

Table 6.42: Past perfectives (aorists) and imperatives for the A-Class ‘to stay’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
Infinitive		√/-TH-INF mən-a-l մնալ
Past perfective	√/-AOR-PST-AGR	√/-AOR-PST-AGR
1SG	mən-a-t̂s ^h -i-∅ մնացի	mən-a-t̂s ^h -i-∅ մնացի
2SG	mən-a-t̂s ^h -i-r մնացիր	mən-a-t̂s ^h -i-r մնացիր
3SG	mən-a-t̂s ^h -∅-∅ մնաց	mən-a-t̂s ^h -∅-∅ մնաց
1PL	mən-a-t̂s ^h -i-nk ^h մնացինք	mən-a-t̂s ^h -i-ŋk ^h մնացինք
2PL	mən-a-t̂s ^h -i-k ^h մնացիք	mən-a-t̂s ^h -i-k ^h մնացիք
3PL	mən-a-t̂s ^h -i-n ^h մնացին	mən-a-t̂s ^h -i-n ^h մնացին
Imperative	√/-TH-(AOR)-AGR	√/-TH-(AOR)-AGR
2SG	mən-a-∅ մնա՛	mən-a-∅ մնա
2PL	mən-a-t̂s ^h -ék ^h մնացէ՛ք	mən-a-t̂s ^h -ek ^h մնացեք
Prohibitive	PROH √/-TH?-AGR	PROH √/-TH-(AOR)-AGR
2SG	mí mən-a-∅ մի՛ մնա	mi mən-a-∅ մի մնա
2PL	mí mən-a-k ^h մի՛ մնաք	mi mən-a-t̂s ^h -ek ^h մի մնաք

HD: Inchoative verbs end in /-nal/ (Table 6.43). The aorist patterns the same across Tbilisi and SEA. But the prohibitive again uses different suffixes for Tbilisi. Note that I suspect the Tbilisi verb is a reflex of Classical /heranal/ <հեռնալ> but I'm not sure.

Table 6.43: Past perfectives (aorists) and imperatives for the inchoative ‘to go away’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
Infinitive		√/-LV-INCH-TH-INF her-a-n-a-l հեռանալ
Past perfective	√/-AOR-PST-AGR	√/-AOR-PST-AGR
1SG	hir-a-tʰ-a-∅ հիռացա	her-a-tʰ-a-∅ հեռացա
2SG	hir-a-tʰ-a-r հիռացար	her-a-tʰ-a-r հեռացար
3SG	hir-a-tʰ-a-v հիռացավ	her-a-tʰ-a-v հեռացավ
Imperative	√/-LV-AOR-AGR	√/-LV-AOR-AGR
2SG	hir-a-tʰ-i հիռացի՛	her-a-tʰ-i-r հեռացիր
2PL	hir-a-tʰ-ékʰ հիռացե՛ք	her-a-tʰ-ekʰ հեռացեք
Prohibitive	√/-LV-INCH-TH-AGR	√/-LV-AOR-AGR
2SG	mí hir-a-n-a-kʰ մի՛ հիռանա	mi her-a-tʰ-i-r մի հեռացիր
2PL	mí hir-a-n-a-kʰ մի՛ հիռանաք	mi her-a-tʰ-ekʰ մի հեռացեք

6.4 Literature

As of now, there have been three studies on the Tbilisi dialect. The first was by Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդյան), in the beginning of his published work on Sayat Nova (Սայեաթ-Նովայ) (Ախվերդյան 1852:1-41), and almost everywhere after that in a note. The second is by the Armenologist Petermann in his *Über den Dialect der Armenier von Tiflis* (Petermann 1867). The third is TODO: [HD: I can't write cyrillic], Petersburg 1890. This work was summarized in German by L. Patrubani in the periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, volume 1, page 289-302.

Besides these, there are many works that are written in the Tbilisi dialect, mostly in comedies. From these, we mention the main ones.

Original page number 58.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Tbilisi dialect
 - Գեորգ Տեր-Աղեքսանդրյան
 - * Թիֆլիսեցոց մտաւոր կեանքը (հաւաքածու Բանաւոր գրականութեան). Թիֆլիս, 1885
 - * Ուխտագնացութիւն ի Թելեթ. Կռունկ 1860, page 808-922
 - Գեորգ Ախվերդյան - Սայեաթ-Նովա. Մոսկվա, 1852
 - Գաբրիել Սունդուկեանց - Պէպօ. Թիֆլիս, 1876
 - * Խաթաբալա. Թիֆլիս, 1881
 - * Զանդած օջաւ. Թիֆլիս, 1882
 - * Էլի մէկ զոհ. Թիֆլիս, 1884
 - * Գիշերվա սարբը խեր Է. Թիֆլիս, 1881
 - * Օսկան Պետրովիչը դժուխկումը
 - Երեցփոխեան Գ. - Ա՛յ քեզ օյիւ. Թիֆլիս, 1886
 - Եսայեան Յարութիւն - Սօնայի Նշանդրեքը. Թիֆլիս, 1904
 - Պատկանեան Միքայէլ Նինոյի Նշնիլը
 - * Վոյ քի իմ վէշեր
 - * Պէպօյի ակճուր
 - * Պառաներուն խրատ
 - * Էս էլ քի մօցիքութիւն
 - Փուզիսեան Նիկողայոս - Դալալ Դ՛ագօ

- Փռնակէս - Գրականական երեկոյ. Թիֆլիս, 1886
- Սարգիս - Ռուստավելի. Ընծու մորթի հագաղ մարդ. Կռունկ, 1860
- Քախկըցի Դաբաղ Դ'ագօի մասլտաթը. Կռունկ, 1862, page 454-498
- Գեօ Աւետիսով - Քախկըցի Շաքար Մանուշակեանցի բարովագրի ջուղաբը. Կռունկ, 1862, page 135-152

Besides these, there are many small funny articles that have been published in Tbilisi periodicals, especially in *խաթաբալայ* [Khatabala] and *Hayeli* (Հայելի [Mirror]), which we thought would be superfluous to discuss in detail.

6.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

6.5.1 Sample 1

Adjarian's source: Սայեաթ-Նօվա (page 139)

Պատկիրքըդ դ'ալամօվ քաշած, Թահիրդ օանգէ ռանգ իս անում.

Էրեսիդ իսալըն ծածկում է մագիրըդ, իսափանգ իս անում.

Բացվիլ իս կարմիր վարթի պէս, բըլբուլի հիգ հանգ իս անում.

Ակռեքըդ օսկումըն շարած, պըռօշըդ մահանգ իս անում:

Էրեսըդ նուր լուսնի նման՝ քանի կէհա՝ կու բօլըրվի.

Դաստա մաղըդ նամ չի ուզի, առանց հուսիլ կու օլըրվի.

Էնդու համա քու տէնօղըն իր ճամփեմէն կու մօլըրվի

Յիփ մըտնում իս մէշլիսումըն, շանգ շուխի շաբանց իս անում:

Original page number 59.

Էրեսըդ տեսնելու գուքան քաղաք քախկօվ, գիղ գիղի պէս.

Մեռնողըն քիզմէն կու առնէ անմահական դիգ, դիգի պէս.

Յիփ տիգէմէդ ժած իս գալի, շըխշըխկում իս ջիղջիղի պէս.

Ինչ կ'օնիս սանթուր, քամանչէն. գուքսըդ չօնգուր, չանգ իս անում:

Ծուցիդ մէչէն վարթ, մանիշակ. սընբուլ ու սուսան իս շինի.

Քու տէրըն բազըն ի՛նչ կ'օնէ, քու հուտըն ռէհան իս շինի.

Քամին մէչըն անց է կենում մասիրըդ յեքան իս շինի.

Աշխարքըն ծօվ, դուն մէչըն նավ ման իս գալի, լանգ իս անում:

6.5.2 Sample 2

Adjarian's source: *Էլի մէկ զոհ*, page 1-4

- Եսէնզ Էլ իր ասածի՛. «հա ու չէ» բէ իմանում Է՛լի:
- Բթխիխտ խօ չի՞ս կանա անի խէխճին. տեսնում իս չէ ուզում, զօռօզ բան կուլի՛:
- Չէ՛նդ, զէ՛նդ, դիփ քու միզն Է, Բարբարէ, վուր Էսէնզ դ՛այիմ Է կանգնած:
- Վունց չէ, մէ իմ խիլքօզ Է ապրում, մէկ Էլ քու խիլքօզ:
- Յիս Էլ Էտ իմ ասում Է՛, վուր ինչ ուզից՝ հիդը գրանցիր. ի՛նչ ասա՛վ հիդը բանի տվիր ու վիրջը բերիր Էն տիդը, վուր վունց հօրն Է լտւմ, վունց մօրը:
- Թէ կի նա իր հօր վրա Էլ ու մօր վրա Էլ խէլօք Է, յիս ի՛նչ անիմ Էտումը, քա՛:
- Ա՛յ, ա՛յ, Էսէնզ իս խօսում դիփ վուր իրան Էլ իս գժվէցնում Է՛:
- Դուն թէ գժվէցնում իս, թէ չէ յիս իսկի Էլ չիմ գժվէցնում:
- Ի՛նչ, ի՛նչ... յի՞ս իմ գժվէցնո՛ւմ. արի ու հիդը խօսի:
- Բաս ի՛նչ իս անում. ամալ աշքարա ասում Է վուր չէ ուզում, դուն կի ուզում իս զօռօզ ուզիլ տա. ավար վո՞ւր խէլօքը կու լսէ. հա գժվէցնիլ Է ու գժվէցնիլ:
- So, Ստեփան Դանէլիչը, Ստեփան Դանէլիչը, Էն միյօններու տէրը, ախչիկ ըլի տալի ագանչաքօզ պաղանտաքօզ, Էնդ՝աղա փուղ ու բաժնքօզ ու խէլօքը չուզէ՛: Տօ՛, հագիր ասիս թէ՛ վո՞ւր խէլօքը չի ուղի՛:
- Ի՛նչ անիմ. խօ տէ՞սնում իս վուր նրա ուշկ ու միտքը մնաին Է:
- Յիս նրան մնանի կու շանց տամ. հալա մէ մուլափ տա:

Original page number 60.

Է՛սէնզ Էլ օ՛յին. մարթ ծիյեմէն վեր գա իշին նտսի՛. մարթ խալ ու խալիչէն թօղնէ գեղնի վրա գլօրվի՛... Տէր օդօրմած Աստուծ... Ը՛մ, Յա՛գօր Սիմօնիչ, Է՞ս Էր քու մտկումն Է՛լի... Էնքան Էկավ ու գնաց, Էնքան տարավ ու Էրի (Եբեր), ինչրու աղունակի պէս, Էրէխիս խիլքեմէն արավ իստակ: Բաս թէ յիս քու տակը մնացի, Յագօր Սիմօնիչ, Էլ յիս մարթ չիմ ըլի, Էլ Էս գդակը գլխիս գդակ չի ըլի... Էս ի՛նչ ընտիր մօղա Էկավ, ա՛խպէր, թէ յադի (օտար) տանը յադի տղէն տուն ու գուս անէ, ճաշ գնա, իրիգուն գնա, ախչկա հիգ սագ ու բագ (խօսակցիլ) անէ, կ՛օսիս նրա բիծու (հօրեղբայր) տղէն ըլի, ի՛նչ Է հարեֆնիր ինք, կ՛օսէ. հարեվնիր չդառան՝ ցավ դառան. յիրգնուց պատիժ Էկան գլխիս Է՛լի: Դուն Էլ ամէն սահաթի Էս ճաշ սարքէ նրանց համա, Էս մուրաբէք (քաղցրաւենիք) մօղ տար, Էս միրք առնուկ տու... Է՞ս Էիր ուզում Էլի: Աստուծ քիգ կու հարցնէ, քի՛գ, Բարբարէ, Միխէիլի գժվէցնօղը բաշտան շէր (առաջին անգամ) դուն իս:

- Ի՛նչ հանգն իս խօսում, ա՛ մարթ. դուն վուր հէր իս, իս մեր չի՞մ. դուն վուր ուզում իս Միխէիլի լավութիւնը, յիս չիմ յուզո՛ւմ: Տեսնում իս իր ասածն Է: Ախար վրէն չարանում իս, Էն խիլքի տէրն Է վուր վախենա՛:
- Բարեմց ասա ձեռներուն Էլ պաչ անիմ Է՛լի:
- Օ՛վ Է ասում վուր ձեռին պաչ անիս, ամա ամագ իս արի, աշխատանք իս քաշի, ուսում իս տվի, բերիլ իս մարթ իս շինի. քա, թօղ ի՛նչ քեփը տա Էն անէ Է՛, քի՞գ ինչ:

Chapter 7

Karabakh

Original page number 61.

7.1 Background

Among the 31 New Armenian dialects, the largest and the most widespread is the Karabakh dialect. Its borders go from the north until the final edges of the Caucasus, from the south until Tabriz, from the east until the shores of the Caspian Sea, from the west until Lake Sevan and the borders of the dialects of Yerevan and Karin.

The Karabakh dialect has likewise gone further beyond these borders to far away places. In Asia minor, next to Smyrna and Aydın there is an old Armenian settlement, which one or two centuries ago came from Karabakh and established those lands. Although this community has for the most part become Turkish-speaking, but there are two places (Burdur and Ödemiş) which still haven't lost their native dialect.

Because the Karabakhians are a very tall, strict mercantile, clever, capable, and entrepreneurial people, they have recently crossed to the other side of the Caspian sea and came to the various cities of Turkistan, Tatarstan and Manchuria, such as Krasnovodsk, Samarkand, Tashkent, and so on. But because these are not established migrant communities yet, we have not included them into our borders.

In this way, the main places where the Karabakh dialect is spoken are the following: Shushi, Gandzak, Nukha, Baku, Darband, Shamakhi villages, Agstafa, Dilijan, Gharakilisa, Gazakh province, the northern part of Tabriz in the Armenian-populated village of Mujumbar, the Lilava district of Tabriz which is a settlement of Mujumbar and Karadagh, also in Ottoman Turkey in Ödemiş and Burdur.

For a dialect that is so widespread, it would not be possible for the dialect to maintain its unity, and it would naturally develop many subdialects. But the Karabakh dialect is not like this. Baku, Shamakhi villages, ...

Original page number 62.

... Darband, Nukha and its villages, and Bolnis-Khachini are largely the same as the Shushi dialect. Only Gandzak differs from the main dialect, which has more purer forms and according to this is found in the middle between the Karabakh and Yerevan dialects. Pure subdialects are Karadagh and Gazakh, which we later talk about individually.

7.2 Phonology

7.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Karabakh is rich both in its vowels and consonants. It has in total 46 sounds.

HD: It has the monophthong vowels in Table 7.1.

Table 7.1: Monophthongal vowels of the Karabakh dialect

/i/ <ի>	/ʏ/ <իԼ>	/ə/ <ըԷ>	/u/ <ուԼ>
/e/ <է>	/œ/ <էօ>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
/æ/ <ւü>			/ɑ/ <ա>

HD: Note the vowel <ըԷ> which is quite difficult to understand. He and other Armenian sources describe this vowel as a midpoint between /ə/ and /e/, and that it forms minimal pairs with /ə/ (Սարգսյան 2013:6-7). Auditorily however, it's not clear what acoustic cues are used by dialectologists to create this description. We have found the following contradictory information:

- Adjarian implies this sound is a monophthong. But others have said this is a diphthong (Դավթյան 1966:16).
- In his earlier work, Adjarian says this sound is the same as the French letter <é>, suggesting that the <ը, ըԷ> contrast is between /ɛ, e/ (Սարգսյան 1901:7)
- Bert Vaux reports that such a vowel sounds like a backed schwa and easily confusable as a /we, ʏe/ sequence.
- Victoria Khurshudyan reports that this vowel is backer than the schwa, and that it's close to Russian <ы> /i/.
- A speaker from Karabakh told me that, for her, the sounds /ə/ and <ըԷ> are interchangeable, and that <ըԷ> feels like a diphthong but with the schwa part shorter.
- In some of the few acoustic samples that I could find, I sense that this vowel had a wide variation of pronunciations – sometimes it sounds lower, higher, or with an offglide /j/ – it has been hard for me to pinpoint it down to a single type of central vowel.

For this translation, I treat the closest IPA approximation as /ə/ – an /ə/ with some fronting. Previous transcriptions that I've come across include <ə> (Adjarian 1909:25). The Karabakh dialect is not moribund, so future work could look into the exact yer variable acoustic values of this vowel.

HD: Karabakh has the diphthong vowels in Table 7.2.

Table 7.2: Diphthongal vowels of the Karabakh dialect

/eɪ/ <էյ>	/oɪ/ <օյ>
	/ʊɑ/ <ուա>

HD: It has the consonants in Table 7.3.

Table 7.3: Consonants of the Karabakh dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/
	<բ>	<պ>	<փ>	<դ>	<տ>	<թ>	<գ>	<կ>	<ք>
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡sʰ/			
				<ծ>	<ծ>	<ց>			
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃʰ/			
Fricatives	/v/			/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ɰ/
	<վ>			<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>
Sonorants	/m/	/n/			/r/	/l/	/j/	/h/	/hʲ/
	<մ>	<ն>			<ր>	<լ>	<յ>	<հ>	<հյ>

7.2.2 Stress and vowel deletion

As in the Yerevan and Tbilisi dialect, the Karabakh dialect places stress on the penultimate syllable. In these two other dialects, the change in stress did not cause other changes. But in the Karabakh dialect, this change has caused the loss of vowels. Every vowel that is found before stress is either turned into a schwa /ə/ <ը> or completely lost (Table 7.4).¹

Table 7.4: Penultimate stress and vowel deletion in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'gospel'	avetarán	ավետարան	əvətárən	ըվըտա՛րան	avetarán	ավետարան
'request'	aʔəʃánkʰ	աղաչանք	əʔəʃʰánkʰ	ըղա՛չանք	aʔəʃánkʰ	աղաչանք
'request'	nawakatíkʰ	նավակատիք	nəvəkátɛjgʲ	նըվըկա՛տէյգյ	navakatíkʰ	նավակատիք
'fawning'	erespaʃtutʰjún	երեսպաշտութիւն	əɾəspəʃtótʰun	ըրըսպըշտո՛թուն	jerespaʃtutʰjún	երեսպաշտութիւն
'today'	aʃsáyur	այսաւր	sor	սօր	aʃsór	այսօր
'swallow'	ʃsɪʃsərnək	ծիծեռնակ	ʃsʰəʃsʰérnək	ցըցէ՛ռնակ	ʃsɪʃsərnək	ծիծեռնակ
'razor'	aʃselí	ածելի	ʃsɪli	ծի՛լի	aʃselí	ածելի
'pigeon'	aʔaúní	աղաւնի	jəʔójneijgʲ	յըղո՛յնէյգյ	aʃselí	աղաւնի
'evening'	erekóʃj	երեկոյ	ɾýgy	րի՛կգիւ	jerekó	երեկո

7.2.3 Sound changes

Of the splendid phonetic changes in the dialect, we mention the following important ones.

7.2.3.1 Monophthongal vowel changes

7.2.3.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

¹HD: The word 'swallow' in Classical was <ծիծեռնու> /ʃsɪʃsɛrən/. The form I provide is hypothetical, but Adjarian treats it as non-hypothetical.

Classical Armenian /a/ <ա> became /a/ <ա> for the words in Table 7.5.

Table 7.5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a/ <ա> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘thick’	tʰándzər	թանծր	tʰándzər	թանծր	tʰándzər	թանծր
‘to rise’	barǰzranál	բարձրանալ	bətsʰəránal	պըցըրա՛նալ	barʽsʰranál	բարձրանալ
‘account’	hamár	համար	məhar	մըհար	hamár	համար

Classical Armenian /a/ <ա> became /æ/ <ւ> for the words in Table 7.6.

Table 7.6: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <ւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘tail’	agí	ագի	háekʰy	հա՛քի	agí	ագի
‘field’	ánd	անդ	hænd	հանդ	ánd	անդ
‘good’	láy	լալ	læv	լւլ	láv	լալ
‘lightning’	kaǰtsákən	կայծակն	kæʽtsak	կա՛ծակ	kaǰtsák	կայծակ
‘spring’	garún	գարուն	kiæʽrunkʰ	կյա՛րունք	garún	գարուն

Classical Armenian /a/ <ա> became /e/ <է> for the words in Table 7.7.

Table 7.7: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘thin’	barák	բարակ	bérak	պէ՛րակ	barák	բարակ
‘thing’	ban	բան	ben	պէն	ban	բան
‘cotton’	bambák	բամբակ	bémbak	պէ՛մբակ	bambák	բամբակ
‘turtle dove’	tatrák	տատրակ	tétrak	տէ՛տրակ	tatrák	տատրակ
‘water-mill’	ǰəraʽátsʰ	ջրաղաց	ʽǰəraʽátsʰ	ճէ՛ղաց	ǰəraʽátsʰ	ջրաղաց
‘empty’	datárk	դատարկ	tértak	տէ՛րտակ	datárk	դատարկ
‘to conquer’	haʽtʰél	յաղթել	héχnel	յէ՛խնել	haʽtʰél	հաղթել

7.2.3.1.2 Classical Armenian /e/ <է>

Classical Armenian /e/ <է> became /e/ <է> for the words in Table 7.8.

Table 7.8: Change from Classical Armenian /e/ <է> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘wife’s father’	anér	աներ	háner	հա՛ներ	anér	աներ
‘grave’	gerezmán	գերեզման	kiəʽézman	կյըրէ՛զման	gerezmán	գերեզման
‘thirty’	eresún	երեսուն	ərésun	ըրէ՛սուն	jeresún	երեսուն
‘hand’	ǰzer-kʰ (plural)	ձեռք	ʽtserkʰ	ծեռք	ǰzerkʰ	ձեռք
‘mouth’	berán	բերան	péran	պէ՛րան	berán	բերան

Original page number 63.

Classical Armenian /e/ <է> became /ə/ <ը> for the words in Table 7.9, though some Karabakh villages use /ə/ <ը>.

Table 7.9: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /ə/ <ը> or /ə/ <ը> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'you.PL.DAT'	d̄ez	ծեզ	ts̄əz	ծըեզ	d̄ez	ծեզ
'our'	mer	մեր	ts̄əz	ծըզ	mer	մեր
'big'	mets	մեծ	mər	մըր	mets	մեծ
'bridegroom'	pesaj	փեսայ	məṭsts	մըտծծ	pesa	փեսա
'to die'	meranél	մեռանել	məṭs	մըծ	mernél	մեռնել
			p ^h əsa	փըսա		
			p ^h əsa	փըսա		
			məṛnel	մըրնել		
			mənel	մընել		

Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> for the words in Table 7.10. This happens at the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words.

Table 7.10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յե> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'church'	ekeṭets ^h i	եկեղեցի	jéxtse	յէխծե	jekeṭets ^h i	եկեղեցի
'sky'	erkín-k ^h (plural)	երկինք	jérgink ^h i	յէրգինք	jerkínk ^h	երկինք
'ox'	ézən	եզն	jéznə	յէզնը	jez	եզ
'I'	es	ես	jes	յես	jes	ես

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for some words (Table 7.11a). This changes happens especially in those words where the Classical form had two two subsequent /e/ <ե> sounds (Table 7.11b).

Table 7.11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a. 'thread'	t ^h el	թել	t ^h il	թիլ	t ^h el	թել
'sun'	aregákən	արեգակն	ərik ^h nak	ըրի՛քլակ	aregák	արեգակ
'more'	arawél	առաւել	ívil	ի՛վիլ	aravél	առաւել
b. 'ladle'	ferép ^h	շերեփ	fírep ^h	շի՛րեփ	ferép ^h	շերեփ
'daytime'	ts ^h erék	ցերեկ	ts ^h írek	ցի՛րեկ	ts ^h erék	ցերեկ
'face'	erés	երես	íres	ի՛րես	jerés	երես
'leaf'	teréy	տերեւ	tírev	տի՛րեւ	terév	տերեւ
'three'	erék ^h	երեք	írek ^h	ի՛րեք	jerék ^h	երեք
'light (weight)'	t ^h et ^h éy	թեթեւ	t ^h ít ^h ev	թի՛թեւ	t ^h et ^h év	թեթեւ

7.2.3.1.3 Classical Armenian /ē/ <է>

Classical Armenian /ē/ <է> became /e/ <ե> for the words in Table 7.12.

Table 7.12: Change from Classical Armenian /ē/ <ē> to /e/ <ē> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘gum’	χēz	խեծ	χézə	խե՛ծնը	χez	խեծ
‘female’	ēg	եգ	ek ^{hi}	եք	eg	եգ
‘fox’	ɑ+u.ēs	աղուէս	ɑvəs	ա՛ղվէս	ɑvəs	աղվէս
‘donkey’	ēf	եֆ	ef	եֆ	ef	եֆ

Classical Armenian /ē/ <ē> became /ə/ <ը> for the words in Table 7.13.

Table 7.13: Change from Classical Armenian /ē/ <ē> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘half’	kēs	կես	kəs	կըս	kes	կես
‘point’	kēt	կետ	kət	կըտ	ket	կետ

Classical Armenian /ē/ <ē> became /i/ <ի> for the words in Table 7.14.

Table 7.14: Change from Classical Armenian /ē/ <ē> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘heap’	dēz	դեզ	təz	տիզ	dez	դեզ
‘heap’	ʃərēf	շրեֆ	ʃrif	շրիֆ	ʃəref	շրեֆ

7.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became /i/ <ի> for the words in Table 7.15.

Table 7.15: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nine’	ínən	ինն	innə	ի՛ննը	ínən	ինն
‘full’	lí	լի	línə	լի՛նը	lí	լի
‘louse’	oḏzíl	ոջիլ	vítʰil	վի՛չիլ	voṭʰíl	ոջիլ
‘wine’	giní	գինի	kíni	կի՛նի	giní	գինի
‘what’	intʰ	ինչ	hintʰ	հի՛նչ	intʰ	ինչ
‘chickpea’	sisérən	սիսերոն	sísernə	սի՛սերոնը	sisér	սիսերոն

Classical Armenian /i/ <ի> became /e/ <ē> for the words in Table 7.16.²

²HD: For the word ‘barley’, Adjarian gives a Karabakh form <կլե՛օր>. The most straightforward transcription would be /kʰlére/, but then this contradicts his generalization. An alternative less obvious transcription would be /kʰé.ore/ with vowel hiatus.

Table 7.16: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'nose'	k ^h it ^h	քիթ	k ^h et ^h	քէթ	k ^h it ^h	քիթ
'year'	tarí	տարի	táre	տա՛րէ	tarí	տարի
'church'	eketets ^h í	եկեղեցի	jéxtse	յէ՛խծէ	eketets ^h í	եկեղեցի
'yellow'	deťín	դեղին	téven	տէ՛ղէն	deťín	դեղին
'barley'	garí	գարի	k'ære	կյէ՛օրէ	garí	գարի
'bitter'	letí	լեղի	læ	լղէ	leťí	լեղի
'five'	hing	հինգ	heng ⁱ	հէնգյ	hing	հինգ

Classical Armenian /i/ <ի> became /ə/ <ը> for the words in Table 7.17.

Table 7.17: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'one'	mi	մի	məx	մըէր	mi	մի
'oak'	kaťnó	կաղնի	káxə	կա՛ղնըէ	kaťnó	կաղնի
'month'	amís	ամիս	áməx	ա՛մըէս	amís	ամիս
'meat'	mis	միս	məx	մըէս	mis	միս
'apricot'	ťsiran	ծիրան	ťsəran	ծըէ՛րան	ťsiran	ծիրան
'heart'	sirt	սիրտ	sərt	սըէրտ	sirt	սիրտ

7.2.3.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> became /o/ <օ> for the words in Table 7.18.

Table 7.18: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'ash'	moxír	մոխիր	móxer	մօ՛խէր	moxír	մոխիր
'kernel'	koríz	կորիզ	kórəz	կօ՛րըէզ	koríz	կորիզ
'wheat'	ťshoréán	ցորեան	ťshóren	ցօ՛րէն	ťshorén	ցորեն

Classical Armenian /o/ <ո> became /œ/ <օ> for the words in Table 7.19, but only next to the sounds /r, ʀ, ʁ, x/ <ր, ռ, ր, խ>.³

Table 7.19: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /œ/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'to twist'	olorél	ուրրել	həllœrel	հըլլօր՛րէլ	volorél	ուրրել
'valley'	ďzor	ծոր	ťsœr	ծօր	ďzor	ծոր
'four'	ť ^h ors	չորս	ťsœrk ^h	չօրք	ť ^h ors	չորս
	ť ^h ork ^h	չորք				
'plum'	salor	սալոր	řəllœr	շըլլօր	salor	սալոր
'thief'	goť	գող	k'œx	կյօղ	gox	գող
'work'	gort̄s	գործ	k'œrt̄s	կյօրծ	gort̄s	գործ

³HD: It's unclear though if the vowel has to be next to those sounds in the Classical form vs. the modern form.

Classical Armenian /o/ <n> became /u/ <nL> for the words in Table 7.20.⁴

Table 7.20: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘madder’	torón	տորոն	túr-un	տո՛ւրուն	torón	տորոն
‘cress’	kotímən	կոտիմն	kútemnə	կո՛ւտեմնը	kotém	կոտեմ
‘to steal’	goʔandl	գողանալ	kʰuʔándl	կյոլա՛նալ	goʔandl	գողանալ
‘dirty’	aʔtót	աղտոտ	jéχtut	յե՛խտոտ	aχtót	աղտոտ
‘grape’	χaʔóʔ	խաղող	háʔuʔ	հա՛ղոլ	χaʔóʔ	խաղող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <ըt> for the words in Table 7.21, always after the sound /v/ <վ>.

Table 7.21: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ə/ <ըt> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘king’	tʰagawór	թագաւոր	tʰkʰávəɾ	թքա՛վըր	tʰakʰavór	թագավոր
‘graceful’	ʃənoɾhawór	շնորհաւոր	ʃənohávəɾ	շընըհա՛վըր	ʃənoɾavór	շնորհավոր
‘to get accustomed’	sovoríl	սովորիլ	səvəɾil	սըվը՛րիլ	sovorél	սովորել
‘smell’	hot	հոտ	vəʔ	վըտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	vəɾ	վըր	hor	հոր
‘earth’	hoʔ	հող	vəʔ	վըղ	hoʔ	հող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <վըt> for the words in Table 7.22, at the beginning of monosyllabic and polysyllabic words.

Table 7.22: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ə/ <վըt> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘prey’	ors	որս	vəɾs	վըրս	vors	որս
‘foot’	ótən	ոտն	vəʔnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘sheep’	óʔtʰχar	ոչխար	vəχtʰar	վը՛խճար	vóʔtʰχar	ոչխար
‘bone’	óskəɾ	ոսկր	vəskəɾ	վը՛սկըռ	voskór	ոսկր
‘buttocks’	or	ոռ	vəɾ	վըռ	vor	ոռ

7.2.3.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> became /v/ <վ> for the words in Table 7.23, when next to a vowel.

Table 7.23: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fox’	aʔu.és	աղուէս	áv-es	ա՛ղվէս	avés	աղվէս
‘to appear’	tʰu.íl	թուիլ	tʰval	թվալ	tʰəvéł	թվել

With the subsequent Classical vowel /a/ <ա>, it forms the diphthong /ʊa/ <նւա>...

⁴HD: For the word ‘cress’, Adjarian provides an ancestor form <կոնտնւ>, but I’ve had difficulty verifying if this word existed in Classical Armenian. Instead the form I found in dictionaries like Calfa was <կոտնիւ>. For the word ‘dirty’, Adjarian provides the word <աղոնոն>. I couldn’t determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical roots, so it’s possible.

Original page number 64.

... in the following three words (Table 7.24). In Shushi however, these words follow the general rule and are pronounced, *HD*: meaning they're pronounced as in SEA with a /əv/ sequence instead of /ʊa/.⁵

Table 7.24: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /v/ <v> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'rope'	փնսն չնւսն	փնսն չնւսն	փնսն չնւսն
'sourish'	տօտնոյ թթուաշ	տօտնոյ (Shushi) թթուաշ	տօտնոյ թթուաշ
maybe 'to get sour'	տօտնոյ թթուաշ (?)	տօտնոյ (Shushi) թթուաշ	տօտնոյ թթուաշ

Classical Armenian /u/ <nL> became /o/ <o> for the words in Table 7.25, when next to a vowel.

Table 7.25: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'dog'	փոն շոն	փոն շոն	փոն շոն
'mulberry'	տօտն թթո	տօտն թթո	տօտն թթո
'smoke'	փոսն ծոն	փոսն ծոն	փոսն ծոն
'sour'	տօտն թթո	տօտն թթո	տօտն թթո
'pomegranate'	նոնոն նոնոն	նոնոն նոնոն	նոնոն նոնոն
'I have'	ունոն ունոն	ունոն ունոն	ունոն ունոն
'colt'	կոնոն քոնոն	կոնոն քոնոն	կոնոն քոնոն

Classical Armenian /u/ <nL> became /u/ <nL> for the words in Table 7.26.

Table 7.26: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'cat'	կոտն կոտն	կոտն կոտն	կոտն կոտն
'hail'	կոտն կոտն	կոտն կոտն	կոտն կոտն
'two'	երկո երկո	երկո երկո	երկո երկո
'tear'	արտոնոն արտոնոն	արտոնոն արտոնոն	արտոնոն արտոնոն
'name'	անոն անոն	անոն անոն	անոն անոն
'coal'	փոսն փոսն	փոսն փոսն	փոսն փոսն

Classical Armenian /u/ <nL> became /y/ <yl> for the words in Table 7.27.

Table 7.27: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <yl> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'fish'	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն
'egg'	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն
'water'	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն	փոկոն ծոկոն
'flea'	լոկոն լոկոն	լոկոն լոկոն	լոկոն լոկոն
'oath'	երկոն երկոն	երկոն երկոն	երկոն երկոն

⁵I couldn't unambiguously track down what the word <թթուաշ> meant, so I couldn't determine its SEA reflex.

Classical Armenian /u/ <nL> became /œ/ <to> for the words in Table 7.28.

Table 7.28: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /œ/ <to> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fawn’	ul	nL	hoel	htoL	ul	nL
‘Friday’	urbát ^h	nLrpawə	œrp ^h æth	Éor ^h u ^h wə	urp ^h át ^h	nLrpawə
‘head’	gəlúχ	qLnlχ	k ^h əloœχ	ky ^h nltoχ	gəlúχ	qLnlχ

7.2.3.2 Diphthong changes

7.2.3.2.1 Classical Armenian /aj/ <wj>

Classical Armenian /aj/ <wj> became /e/ <t> for the words in Table 7.29.

Table 7.29: Change from Classical Armenian /aj/ <wj> to /e/ <t> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘wide’	lajn	ljwn	len	lt ⁿ	lajn	ljwn
‘goat’	ajts	wjə	ets	tə	ajts	wjə
‘father’	hajr	hawjn	her	ht ^r	hajr	hawjn
‘brother’	e ^h bajr	tn ^h hawjn	áxper	w ^h hawt ^r	jexpáj ^r	tn ^h hawjn

Classical Armenian /aj/ <wj> became /a/ <w> for the words in Table 7.30, at the end of the word.

Table 7.30: Change from Classical Armenian /aj/ <wj> to /a/ <w> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘broad bean’	bakláj	rw ^h ljw	pékla	w ^h t ^h ljw	baklá	rw ^h ljw
‘on’	i veráj	χ ^h v ^h tn ^h w	jərá	χ ^h tn ^h w	vərá	v ^h tn ^h w
‘(male?) child’	təwáj	tn ^h ljw	təwə	tn ^h ljw	təwá	tn ^h ljw
‘Satan’	satanáj	sw ^h tn ^h wn ^h w	sutána	sw ^h tn ^h wn ^h sw	sataná	sw ^h tn ^h wn ^h sw

7.2.3.2.2 Classical Armenian /au/ <wL>

Classical Armenian /au/ <wL> became /av/ <wL> when next to a vowel and word-final, as in Table 7.31.

Table 7.31: Change from Classical Armenian /au/ <wL> to /av/ <wL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘bird (CA); chicken (SEA)’	haw	hwL	hav	hwL	hav	hwL
‘to like’	hawanil	hw ^h wn ^h lχ	hávan kenal	hw ^h v ^h wn ^h lχ ^h tn ^h sw	havanel	hw ^h v ^h wn ^h lχ

Classical Armenian /au/ <wL> became /o/ <o> when next to a consonant as in Table 7.32.

Table 7.32: Change from Classical Armenian /ɑy/ <ալ> to /o/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'pigeon'	աօսնի աղաւնի	jəʔónejɟ յըղօնէյգ	աօսնի աղաւնի
'naphtha'	նօստ նաւթ	notʰ նօթ	naftʰ նավթ

7.2.3.2.3 Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ>

Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ> became /e/ <է> (Table 7.33).

Table 7.33: Change from Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'wheat'	եօրօճն ցորեաւ	եօրեն ցօրէն	եօրեն ցորեն
'threshold'	սօճմկʰ սեամք	ʃemkʰ շէմք	ʃemkʰ շէմք
'tortoise'	կօրօճի կրեայ	kóre, kóra կօրէ, կօրա	kərjɑ կրիա

7.2.3.2.4 Classical Armenian /ey/ <ել>

Classical Armenian /ey/ <ել> became /ev/ <էվ> (Table 7.34).

Table 7.34: Change from Classical Armenian /ey/ <ել> to /ev/ <էվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'light (weight)'	եօթէյ թեթել	եօթեւ թիթէվ	եօթեն թեթել
'sun'	արեյ արել	árev ա՛րեվ	arén արել
'gray-haired'	ալեւօր ալեւոր	hlévur հլէվուր	alevór ալււոր

7.2.3.2.5 Classical Armenian /iy/ <իլ>

Classical Armenian /iy/ <իլ> became /ɣ/ <իլ> for the words in Table 7.35.

Table 7.35: Change from Classical Armenian /iy/ <իլ> to /ɣ/ <իլ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'snow'	ձիւն ծիւն	tsyn ծիւն	ḍzjun ծյուն
'column'	սիւն սիւն	syn սիւն	ḍzjun սյուն
'hundred'	հարիւր հարիւր	harɣr hāriɣr	harjur հարյուր

Classical Armenian /iy/ <իլ> became /iv/ <իվ> for the words in Table 7.36, when word-final and next to a vowel.

Table 7.36: Change from Classical Armenian /iy/ <իլ> to /iv/ <իվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
'honor'	պատիւ պատիւ	pativ պա՛տիվ	pativ պատիվ
'honor'	արժիւ արծիւ	arʃiv ա՛րծիվ	arʃiv արծիվ
'sick'	հիւանդ հիւանդ	hivand հի՛վանդ	hivánd հիվանդ

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /ev/ <էվ> for the words in Table 7.36, when word-final.

Table 7.37: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /ev/ <էվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘fight’	kəriʏ կռիւ	krev կռէվ	kəriv կռիվ
‘scattered’	ṡsʰəriʏ ցրիւ	ṡsʰrev ցրէվ	ṡsʰəriv ցրիվ

7.2.3.2.6 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /ʏ/ <իւ> (Table 7.38).

Table 7.38: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /ʏ/ <իւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘nest’	bojn բոյն	pyñ պիւն	bujñ բույն
‘evening’	erekóĭ երեկոյ	rýgy ռի՛կիւ	jerekó երեկո
‘blue’	kapójt կապոյտ	kʰæpyt կյա՛ւիւտ	kapújt կապույտ

7.2.3.2.7 Classical Armenian /ov/ <ով>

Classical Armenian /ov/ <ով> became /av/ <ավ> (Table 7.39).⁶

Table 7.39: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘to roast’	xorovéĭ խորովել	xrável խրա՛վել	xorovéĭ խորովել
‘cow’	kov կով	kav կավ	kov կով
‘salt-INS’		ḏʰav ա՛ղավ	av-ón աղով
‘with-INS’	kov կով	pʰḏdav փղէ՛ղավ	pʰajt-ón փայտով

7.2.3.3 Consonant changes

7.2.3.3.1 Voicing changes

The consonants in the Karabakh dialect have undergone general circle-like sound changes (ծայնաշրջութիւն).

The voiced consonants of Old Armenian become voiceless. They are unchanged only when next to the nasals /m,n/ <մ, ն>...

Original page number 65.

... The voiceless consonants of Old Armenian stay unchanged, but they are voiced after the nasals. They are voiceless aspirated after the sound /r/ <ր>. Examples are in Table 7.40.

⁶HD: I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <ւ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <ով> was pronounced as /ou/ instead of /ov/.

Table 7.40: Changes in laryngeal voicing from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'mouth'	berán	բերան	péran	պէ՛րան	berán	բերան
'thing'	ban	բան	pen	պէն	ban	բան
'door'	dúrən	դուռն	tóernə	տեօ՛ռնը	dur	դուռ
'sound'	ḏzajin	ծայն	t̪sen	ծէն	ḏzajin	ծայն
'water-mill'	ḏzəraʔátsʰ	ջրաղաց	t̪séʔatsʰ	ճէ՛ղաց	ḏzəraʔátsʰ	ջրաղաց
'cotton'	bambák	բամբակ	pémbak	պէ՛մբակ	bambák	բամբակ
'orphan'	orb	որբ	və́rpʰ	վըբփ	vorpʰ	որբ
'cloud'	amp	ամպ	amb	ամբ	amp	ամպ
'wool'	burd	բուրդ	pʏrtʰ	պիւրթ	burtʰ	բուրդ
'fever'	tend	տենդ	tənd	տըենդ	tend	տենդ
'to slander'	bambasél	բամբասել	pəmbásel	պըմբա՛սել	bambasél	բամբասել
'free, ownerless'	antêr	անտեր	ándar	ա՛նդար	antêr	անտեր
'lord'	têr	տեր	tar	տար	ter	տեր

7.2.3.3.2 Palatalization

The dorsal sounds from Classical /g k kʰ/ <q ʎ p> preserve their simple pronunciation in various places, but they also soften in some places, *HD*: *meaning they palatalize*. In accordance with the above rules, they turn into /gʲ kʲ kʰʲ/ <qʲ ʎʲ pʲ>.

It is notable that while the Classical sound /g/ <q> sound becomes /kʲ/ <qʲ> word-initially, the Classical sounds /k, kʰ/ <q, p> do not palatalize in this context. The Classical sound /k/ <q> becomes /gʲ/ <qʲ> word-finally after /i/ <ի>, while Classical /kʰ/ <p> becomes /kʰʲ/ <pʲ> word-finally after /i, in, en/ <ի, ին, էն>. Similarly, the Classical sequence /nkn/ <նկն> becomes /ngnə, ngʲnə, jnə, gʲnə/ <նգնը, նգյնը, յնը, գյնը>.

Examples are in Table 7.41.

Table 7.41: Palatalization from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'lamb'	gārən	qarən	k'árnə	կյա՛նը	gār	qarə
'wolf'	gajl	qajl	k'vɪ	կյիվ	gajl	qajl
'wine'	giní	qihni	k'íni	կյի՛նի	giní	qihni
'cane'	gavazán	qavazán	k'əvázan	կյըվա՛զան	gavazán	qavazán
'five'	hing	hinh	hengʲ	հէնգ	hing	hinh
'jug'	kuʒ	kunɔ	koʒ	կոժ	kuʒ	kunɔ
'kernel'	koríz	knriq	kórəz	կո՛րըէգ	koríz	knriq
'flower'	tsawík	ḡawihl	tsáwəgʲ	ծա՛ղէգ	tsawík	ḡawihl
'woman'			knəgʲ	կնըէգ	kənik	knihl
'goatskin'	tik	thil	tejgʲ	տէյգ	tik	thil
'how many'	kʰaní	ḡanhi	kʰánə	քա՛նըէ	kʰaní	ḡanhi
'partridge'	kakʰáɥ	kwəwɪ	kákʰav	կա՛քավ	kakʰáv	kwəwɪ
'manure'	tʰəríkʰ	ṛihɔ	tʰrəkʰi	թըէք	tʰəríkʰ	ṛihɔ
'wedding'	harsaníkʰ	hərsanhiɔ	hrsánejnəkʰi	հրսա՛նէյնք	harsaníkʰ	hərsanhiɔ
'he'	ínkʰən	ihni	ínkʰə	ի՛նքը	ínkʰən	ihni
'mushroom'	súnkʰən	unihl	sojnə	սոյնը	sunjk	unihl
			songinə	սոնգինը		
			songnə	սոնգնը		
'ear'	únkʰən	nihl	ójnə	ո՛յնը	unjk	nihl
			óngnə	ո՛նգնը		
'knee'	tsúnəgəkʰ	ḡnigə	tsójnə	ծո՛յնը	tsunjk	ḡnigə
			tsónginə	ծո՛նգինը		
			tsóngnə	ծո՛նգնը		

7.2.3.3.3 Change of word-initial /h/ <h> to /v/ <վ>

Classical Armenian /h/ <h> becomes /v/ <վ> when word-initial before Classical /o/ <n> and only in closed syllables (Table 7.42).

Table 7.42: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'earth'	hoʔ	hnɔ	vəʃ	վըէղ	hoʃ	hnɔ
'smell'	hot	hnun	vət	վըէտ	hot	hnun
'hole (CA); pit (SEA)'	hor	hnɔ	vər	վըէր	hor	hnɔ
'soul'	hogí	hnqɪ	hʷkʰi	հի՛ւքի	hokʰí	hnqɪ

7.2.3.3.4 Word-initial insertion of /h/ <h>

At the beginning of many words, the sound /h/ <h> is added in Karabakh, whereas it is absent in Old Armenian (Table 7.43).

Table 7.43: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Karabakh dialect

		Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a. 'who'	ov	ով	հւ	հով	ov	ով	
	'who.GEN.SG'	օյր, օրօյ	ոյր, որոյ	հյր	հիւր	օրի	որի
	'where'	ւր	նր	հօր	հօր	ւր	նր
	'how'			հոնտ ^h	հոնտ	օնտ ^h	ոնտ
	'what'	ինտ ^h	ինտ	հինտ ^h	հինտ	ինտ ^h	ինտ
b.	'friend'	օնկեր	ընկեր	հօնկեր	հընկեր	օնկեր	ընկեր
	'shame'	ամօտ ^h	ամօտ	համօտ ^h	համօտ	ամօտ ^h	ամօտ
	'tail'	ագի	ագի	հօգի	հագի	ագի	ագի
	'gray-haired'	ալեւօր	ալեւոր	հլեւօր	հլեւօր	ալեւօր	ալեւոր
	'idle'	քարօր	քարօր	հքարօր	հքարօր	քարօր	քարօր

These are especially interesting because they show the oldest form of Armenian. In these examples, the words in Table 7.43a previously had an initial /k^w/ sound, which was later lost.⁷The Karabakh sound /h/ <h> is a continuation of this.

7.2.3.3.5 Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops

The Classical sounds /x, t/ <խ, տ> merge with the following plosive to form a /x/ <խ> + voiceless sequence (Table 7.44).

Table 7.44: Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'fountain'	օթիւր	աղբիւր	օթիւր	ա'խաիւր	օթիւր	աղբիւր
'horse-radish'	բոժ	բող	բօժ	պեխ	բօժ	բող
'sin'	մեժ	մեղ	մեժ	մեխ	մեժ	մեղ
'to strangle'	չեժել	խեղդել	չեժել	խեժել	չեժել	խեղդել
'filth'	օթ	աղ	օթ	պեխ	օթ	աղ
'paper'	թիւթ	թուղթ	թիւթ	թօխ	թիւթ	թուղթ
'church'	եկեղեցի	եկեղեցի	եկեղեցի	յեխ	եկեղեցի	եկեղեցի
'girl'	օժիկ	աղջիկ	օժիկ	ա'խիկ	օժիկ	աղջիկ
'to flee'	փախիլ	փախիլ	փախիլ	փա'խիլ	փախիլ	փախիլ
'sheep'	օժիւր	ոչխար	օժիւր	վե'խար	օժիւր	ոչխար

Original page number 66.

7.2.3.3.6 Change from word-final Classical /ən/ to /nə/

The ending /n/ <ն> in Old Armenian was found in many words in Old Armenian (Table 7.45). *HD: Note that orthographically, this was written as final <ն> /n/, but a schwa is epenthesis after consonants to create /ən/.* This ending is lost in almost all our dialects (*HD: such as in SEA*). This form become /nə/ <նə> in Karabakh, creating a unique characteristic for this dialect.

⁷HD: I think he means that Proto-Armenian or Proto-Indo-European had this reconstructed sound */k^w/. The Wiktionary page for a Classical word <հի> /hi/ 'something' likewise provides an etymology from PIE */k^w/, based on Աճառյան (1971:92). <https://en.wiktionary.org/wiki/->

Table 7.45: Change from word-final Classical Armenian /ə/ <ւ> to /ə/ <ւը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘door’	dúrən	դուռն	toérnə	տէ՛ռնը	dur	դուռ
‘fish’	ḏžúkən	ծուկն	ṭšýknə	ծի՛կնը	ḏžúk	ծուկ
‘mouse’	múkən	մուկն	mókənə	մո՛կնը	múk	մուկ
‘pomegranate’	nurən	նուռն	nórnə	նո՛ռնը	nur	նուռ
‘milk’	katʰən	կաթն	kátʰnə	կա՛թնը	katʰ	կաթ
‘finger’	matʰən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mat	մատ
‘foot’	ótən	ոտն	vənnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘cold’	sárən	սառն	sárnə	սա՛ռնը	sárən	սառն

7.2.3.3.7 Assimilation of /tn/ to /nn/

It is also typical that the sound /t/ <տ> becomes /n/ <ն> when before /n/ <ն>, as an assimilation (Table 7.46).

Table 7.46: Assimilation from Classical Armenian /tn/ <տն> to /nn/ <նն> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘foot’	ótən	ոտն	vənnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘finger’	matʰən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mat	մատ
‘thimble’	matnótsʰ	մատնոց	mnnótsʰ	մննա՛նոց	matnótsʰ	մատնոց
‘to enter’	mətanél	մտանել	mnnél	մննել	mətnél	մտնել

7.2.3.3.8 Absence of /f/ and adaptation of loan /f/ to /pʰ/

The sound /f/ <ֆ> has entered almost all the dialects of New Armenian. But it is absent in Karabakh, just as in Tbilisi. Here too, like in Old Armenian, the sound /f/ <ֆ> of foreign words has changed to /pʰ/ <փ> (Table 7.47).

Table 7.47: Change of borrowed /f/ to /pʰ/ <փ> in the Karabakh dialect

	Source language		> Karabakh	
‘factory’	French	<fabrique>	pʰábrík	փա՛րիկ
‘surname’	French	<famille>	pʰámil	փալ
‘Fez’	Turkish	<fes>	pʰæs	փափս
‘carriage’	Turkish	<fayton>	pʰájton	փա՛յտոն
‘lamp’	Turkish	<fener>	pʰænáer	փա՛նափ

7.3 Morphology

7.3.1 Noun inflection or declension

7.3.1.1 General paradigm

The declensions in Karabakh are the same as in the previous two dialects. Here we see the following differences:

- The genitive is formed with the formative /-ə/ <ը> formative (or /-e,-i/ <ե, ի>).
- The ablative with the formatives /-a, -an/ <ա, աւ>.

- The instrumental with the formative /-av/ <ավ>.
- The plural with the formatives /-əɾ/, -nəɾ/, -ne/ <ըն, նըն, նե>.

See Table 7.48.

Table 7.48: Paradigm of plural and case suffixes for nominal declension in the Karabakh dialect

	Singular		Plural (PL-CASE)		
NOM			-əɾ,	-nəɾ, -ne	-ըն, -նըն, -նե
GEN, DAT	-ə, -e, -i	-ըն, -ե, -ի	-եր-i,	-ներ-i	-երի, -ների
ABL	-a, -an	-ա, -աւ	-եր-an,	-ներ-an	-երան, -ներան
INS	-av	-ավ	-եր-av,	-ներ-av	-երավ, -ներավ
LOC	-um	-ում	-եր-um,	-ներ-um	-երում, -ներում

7.3.1.2 Genitive formation

Unlike the Yerevan and Tbilisi dialects, the genitive here can take the definite article /-n/ <ն> when needed (22). Thus the genitive is not differentiated from the dative, just like in the dialects of the /kə/ <կը> branch.

(22) a. Karabakh

- i. tʰɹn-ɹ-n bəli-n
Harutyun-GEN-DEF godfather-DEF
'Harutyun's godfather'
Թիւնիս պընիս
- ii. kɹikʰɔɾ-e-n hæɾ-ə
Krikor-GEN-DEF father-DEF
'Krikor's father'
Կրիքօրէն հաւրը

b. cf. SEA

- i. hɔɹutʰjun-í kəŋkʰəhəjɾ-ə
Harutyun-GEN godfather
'Harutyun's godfather'
Հարությունի կնքահայրը
- ii. gəɹikʰɔɾ-í həjɾ-ə
Grikor-GEN father-DEF
'Grikor's father'
Գրիգորի հայրը

The infinitive participles..

Original page number 67.

... take the genitive /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> (23), in accordance with the general rule

(23) a. Karabakh

- i. hintʰ ɔn-i-s əsɛ-l-i
what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT
'What do you have to say?'
հի՞նչ օ՛նիս ըսե՛լի

- ii. $\chi os\text{-}\acute{e}\text{-}l\text{-}i$ $m\acute{a}h\alpha r$
 speak-TH-INF-GEN for
 ‘for speaking’
 խօսե՛լի մօհար
- b. cf. SEA TODO: double check against a speaker

- i. $int\bar{h}^n$ $un\text{-}e\text{-}s$ $as\acute{e}\text{-}l\text{-}u$
 what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT
 ‘What do you have to say?’
 ի՞նչ ունես ասելու
- ii. $\chi os\text{-}\acute{e}\text{-}l\text{-}u$ $ham\alpha r$
 speak-TH-INF-GEN for
 ‘for speaking’
 խօսելու համար

7.3.1.3 Additional units

Almost all the nominal case markers can be preceded by the additional units /-an, -nan/ <ան, նան> (Table 7.49). *HD: It seems these morphs act as stem-extenders between stems and case suffixes. It’s unclear if they’re optional.*

Table 7.49: Additional suffixes before case suffixes in the Karabakh dialect

	‘paternal aunt’		
ABL	$hak^hve\text{-}n\acute{a}n\text{-}a$	$h\alpha p\acute{u}l\acute{e}n\alpha^h n\alpha$	$\sqrt{\text{-?}}\text{-ABL}$
INS	$hak^hve\text{-}n\acute{a}n\text{-}av$	$h\alpha p\acute{u}l\acute{e}n\alpha^h n\alpha\acute{u}$	$\sqrt{\text{-?}}\text{-INS}$
LOC	$hak^hve\text{-}n\acute{a}n\text{-}um$	$h\alpha p\acute{u}l\acute{e}n\alpha^h n\alpha\acute{u}m$	$\sqrt{\text{-?}}\text{-LOC}$

7.3.2 Pronoun inflection or declension

The following are the pronoun declensions.

7.3.2.1 Personal pronouns

HD: Table 7.50 lists the personal pronouns.

Table 7.50: Inflection paradigm for personal pronouns in the Karabakh dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes jtu	ty տիԼ	munk ^h մոկԼ	tuk ^h տոկԼ
GEN	im իմ	k ^h u քոԼ	məɾ մըԵր	tsəɾ ծըԵր
DAT, ACC	indz̄ ինձ	k ^h ez քեզ	məz մըԵզ	tsəz ծըԵզ
ABL	əndz̄-án-a ընձանա	k ^h əz-án-a քըզանա	məz-án-a մըզանա	tsəz-án-a ծըզանա
INS	əndz̄-án-av ընձանավ	k ^h əz-án-av քըզանավ	məz-án-av մըզանավ	tsəz-án-av ծըզանավ
LOC	əndz̄-án-um ընձանում	k ^h əz-án-um քըզանում	məz-án-um մըզանում	tsəz-án-um ծըզանում

7.3.2.2 Logophoric pronouns

HD: For the third person personal pronouns, SEA uses two sets of pronouns: logophoric pronouns like /ɪŋk^hə/, and a non-logophoric pronoun that's connected to the distal demonstrative /na/. The logophoric pronouns are in Table 7.51.

Table 7.51: Inflection paradigm for third person logophoric pronouns in the Karabakh dialect

	3SG 'he/she'	3PL 'they'
NOM	ínk ^h ən ինկ ^h են	ýrank ^h ի՛րանք
GEN DAT ACC	ýran ի՛րան	ýrantš ^h ի՛րանց
ABL	ýrán-an իւրանան	ýrantš ^h -an իւրանցան
INS	ýrán-av իւրանավ	ýrantš ^h -av իւրանցավ
LOC	ýrán-um իւրանում	ýrantš ^h -um իւրանցում

7.3.2.3 Demonstrative pronouns

HD: Demonstrative pronouns come in three sets: proximal, medial, and distal. Within each set, Karabakh seems to have use four separate lexemes or patterns with unclear semantic differences: singular in Pattern A (Table 7.52), plural in Patterns B (Table 7.53), C (Table 7.54), and D (Table 7.55).

Table 7.52: Inflection paradigm (Pattern A) for 3SG demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'
NOM	es էս	et էտ	en էն
GEN	estəra ըստըրա	ətra ըտրա	əndəra ընդըրա
DAT ACC	estəran ըստըրան	ətran ըտրան	əndəran ընդըրան
ABL	estərdn-a ըստըրանա	ətrdn-a ըտրանա	əndərdn-a ընդըրանա
INS	estərdn-av ըստըրանավ	ətrdn-av ըտրանավ	əndərdn-av ընդըրանավ
LOC	estərdn-um ըստըրանում	ətrdn-um ըտրանում	əndərdn-um ընդըրանում

Table 7.53: Inflection paradigm (Pattern B) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstəhank ^h ըստըհանք	ətəhank ^h ըտըհանք	əndəhank ^h ընդըհանք
GEN	əstəhantś ^h ըստըհանց	ətəhantś ^h ըտըհանց	əndəhantś ^h ընդըհանց
DAT ACC	əstəhantś ^h ըստըհանց	ətəhantś ^h ըտըհանց	əndəhantś ^h ընդըհանց
ABL	əstəhdntś ^h -an ըստըհանցան	ətəhdntś ^h -an ըտըհանցան	əndəhdntś ^h -an ընդըհանցան
INS	əstəhdntś ^h -av ըստըհանցավ	ətəhdntś ^h -av ըտըհանցավ	əndəhdntś ^h -av ընդըհանցավ
LOC	əstəhdntś ^h -um ըստըհանցում	ətəhdntś ^h -um ըտըհանցում	əndəhdntś ^h -um ընդըհանցում

Table 7.54: Inflection paradigm (Pattern C) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstərank ^h ըստըրանք	ətərank ^h ըտըրանք	əndərank ^h ընդըրանք
GEN	əstərantś ^h ըստըրանց	ətərantś ^h ըտըրանց	əndərantś ^h ընդըրանց
DAT ACC	əstərantś ^h ըստըրանց	ətərantś ^h ըտըրանց	əndərantś ^h ընդըրանց
ABL	əstərdntś ^h -an ըստըրանցան	ətərdntś ^h -an ըտըրանցան	əndərdntś ^h -an ընդըրանցան
INS	əstərdntś ^h -av ըստըրանցավ	ətərdntś ^h -av ըտըրանցավ	əndərdntś ^h -av ընդըրանցավ
LOC	əstərdntś ^h -um ըստըրանցում	ətərdntś ^h -um ըտըրանցում	əndərdntś ^h -um ընդըրանցում

Table 7.55: Inflection paradigm (Pattern D) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	səhank ^h սըհանք	təhank ^h տըհանք	nəhank ^h նըհանք
GEN	səhant̚s ^h սըհանց	təhant̚s ^h տըհանց	nəhant̚s ^h նըհանց
DAT ACC	səhant̚s ^h սըհանց	təhant̚s ^h տըհանց	nəhant̚s ^h նըհանց
ABL	səh ant̚s ^h -an սըհանցան	təh ant̚s ^h -an տըհանցան	nəh ant̚s ^h -an նըհանցան
INS	səh ant̚s ^h -av սըհանցավ	təh ant̚s ^h -av տըհանցավ	nəhant̚s ^h -án-av նըհանցանավ
LOC	səh ant̚s ^h -um սըհանցում	təh ant̚s ^h -um տըհանցում	nəhant̚s ^h -án-um նըհանցանում

7.3.2.4 Interrogative pronouns

HD: Adjarian provides the set of interrogative pronouns in Table 7.56 for 'who'. Note that plural has two sets of declensions.

Table 7.56: Inflection paradigm for the interrogative pronoun 'who' in the Karabakh dialect

	Singular	Plural
NOM	hu, huv հու, հուվ	húv-erk ^h հո՛վէրք
GEN DAT ACC	hyr հիր	húv-ert̚s ^h հո՛վէրց hyr-ant̚s ^h հիրանց
ABL	hyr-án-a հիրանա	huv-ért̚s ^h -an հուվէրցան hyr-ant̚s ^h -an հիրանցան
INS	hyr-án-av հիրանավ	huv-ért̚s ^h -av հուվէրցավ hyr-ant̚s ^h -av հիրանցավ
LOC	hyr-án-um հիրանում	huv-ért̚s ^h -um հուվէրցում hyr-ant̚s ^h -um հիրանցում

Original page number 68.

7.3.3 Verb inflection or conjugation

7.3.3.1 Overview

Verbal conjugations show some innovations. The stem of the present or imperfective is formed with the formatives /-um, -əm, -am, -is, -es, əs/ <ում, ւմ, աւ, իւ, էւ, աս>. The first three belong to the Khachen province, while the last three belong to the Varanda and Dizak provinces. For example, all of the forms in Table 7.57 mean the same thing.

Table 7.57: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I like’ in in the indicative present

First group	sir-um ə-m	սիրում ըմ
	sir-əm ə-m	սիրըմ ըմ
	sir-am ə-m	սիրամ ըմ
Second group	sir-is ə-m	սիրիս ըմ
	sir-es ə-m	սիրես ըմ
	sir-as ə-m	սիրաս ըմ
	√/-IMPF.CVB AUX-1SG	

The imperfective is similarly formed (Table 7.58 and so on).

Table 7.58: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I was liking’ in in the indicative past imperfective

sir-um i-∅-∅	սիրում ի
sir-əm i-∅-∅	սիրըմ ի
sir-es i-∅-∅	սիրես ի
√/-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	

The future is formed with the formative /kə/ <կը>, which becomes /kʰə/ <քը> next to voiceless sounds.

The definite future (որոշեալ ապանի) is formed with the formatives /akan, aṭsʰukʰ/ <ական, ացուք>.

The forms /piti, pitim, petum a/ <պիտի, պիտիմ, պետում ա> are used to form the various tenses of the debitive mood (պարտաւորական եղանակը).

Besides there, there are many so-called immediate (անմիջական) and narrative (պատմական) forms forms, which we show below along with the previously mentioned form.

7.3.3.2 General paradigm

HD: We show the paradigm for the verb ‘to like’, as a reflex from Classical /sir-e-/ <սիրել>.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

7.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

HD: The present indicative in SEA is formed via periphrasis (Table 7.59). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy but with two major differences. First, the converb suffix is quite in general /-əm/. Second, the auxiliary has different morphs. The auxiliary is /e/ in SEA; but in Karabakh, the auxiliary is /a/ in 3SG present, and /ə/ for the present forms.

Table 7.59: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-əm ə-m	սի՛րըմ ըմ	sir-úm e-m	սիրում եմ
2SG	sír-əm ə-s	սի՛րըմ ըս	sir-úm e-s	սիրում ես
3SG	sír-əm ə	սի՛րըմ ա	sir-úm e	սիրում է
1PL	sír-əm ə-nk ^h	սի՛րըմ ընք	sir-úm e-ŋk ^h	սիրում ենք
2PL	sír-əm ə-k ^h	սի՛րըմ ըք	sir-úm e-k ^h	սիրում եք
3PL	sír-əm ə-n	սի՛րըմ ըն	sir-úm e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

HD: The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 7.60). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has the constant shape /e/ in the past. But in Karabakh, the auxiliary is /a/ in the 3SG. For the other persons, SEA has an underlying sequence /e-i/ that surfaces with glide epenthesis [ej-i], glossed as AUX-PST. But in Karabakh, this sequence is replaced by just [i]. Hypothetically, this Karabakh [i] can be derived from either the auxiliary or the past suffix. Data from the past perfective (I) suggests that the past suffix is /-e/ in this dialect, and that this /e/ is deleted after theme vowels and auxiliaries like /i/. Thus, Karabakh and SEA switch glosses for the surface /i/ morph. I admit though that this analysis is tentative and based only on Adjarian’s sample paradigms for only the reflex of the Classical E-Class.

Table 7.60: Indicative past imperfective <անկասար> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-əm i-∅-∅	սի՛րըմ ի	sir-úm ej-i-∅	սիրում էի
2SG	sír-əm i-∅-r	սի՛րըմ իր	sir-úm ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sír-əm ə-∅-r	սի՛րըմ ար	sir-úm e-∅-r	սիրում էր
1PL	sír-əm i-∅-nk ^h	սի՛րըմ ինք	sir-úm ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sír-əm i-∅-k ^h	սի՛րըմ իք	sir-úm ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sír-əm i-∅-n	սի՛րըմ ին	sir-úm ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

HD: Note that Adjarian transcribed the present 2PL of the auxiliary as /-k^h/ in the present but /-k^h/ in the past. I’m not sure if this is an error by Adjarian. The past and subjunctive forms from the following sections likewise use /-k^h/.

7.3.3.2.2 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 7.61) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-,/ and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Karabakh dialect behaves quite differently: the past suffix is /-e/ instead of /-i/, the theme vowel is /i/ in the 3SG but /e/ elsewhere.

Table 7.61: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sir-é-ts ^h -e-∅	սիրէ՛ցէ	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի
2SG	sir-é-ts ^h -e-r	սիրէ՛ցեր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sír-i-ts ^h -∅-∅	սի՛րից	sir-é-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-é-ts ^h -e-nk ^{hj}	սիրէ՛ցենք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-é-ts ^h -e-k ^{hj}	սիրէ՛ցեք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-é-ts ^h -e-n	սիրէ՛ցեն	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

HD: Note though that theme vowel is /e/ for all but the 3SG. The past perfective 3SG instead uses the theme vowel /i/.

HD: Note that Adjarian transcribed the present 1PL of the perfective as /-nk^{hj}/ while auxiliaries in the indicative present/past used /-nk^h/. I'm not sure if this is an error by Adjarian. The subjunctive forms from the following section likewise use /-nk^{hj}/.

7.3.3.2.3 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 7.62) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Karabakh dialect is similar with one main difference: the theme vowel is /i/ instead of /e/, much like how the auxiliary is /i/ instead of /e/.

Table 7.62: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-m	սի՛րիմ	sir-é-m	սիրեմ
2SG	sír-i-s	սի՛րիս	sir-é-s	սիրես
3SG	sír-i-∅	սի՛րի	sir-í-∅	սիրի
1PL	sír-i-nk ^{hj}	սի՛րինք	sir-é-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sír-i-k ^{hj}	սի՛րիք	sir-é-k ^h	սիրեք
3PL	sír-i-n	սի՛րին	sir-é-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 7.63) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel /e/. The underlying sequence /-e-i/ surfaces as [-ej-i]. In contrast in Karabakh, the sequence /-e-i/ is replaced by [i]. Based on comparisons with the indicative past imperfective and the past perfective, it seems that the past suffix is /e/, and that this suffix is deleted after the theme vowel /i/. Thus the transformation is from underlying /-i-e/ to [-i]. Note that in both SEA and Karabakh, the past suffix is zero in the 3SG, while the theme and auxiliary is /a/.

Table 7.63: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-∅-∅	սի՛րի	sír-ej-í-∅	սիրեի
2SG	sír-i-∅-r	սի՛րիր	sír-ej-í-r	սիրեիր
3SG	sír-α-∅-r	սի՛րար	sír-é-∅-r	սիրեր
1PL	sír-i-∅-nk ^h	սի՛րինք	sír-ej-í-ηk ^h	սիրեինք
2PL	sír-i-∅-k ^h	սի՛րիք	sír-ej-í-k ^h	սիրեիք
3PL	sír-i-∅-n	սի՛րին	sír-ej-í-n	սիրեին
	√/-TH-PST-AGR		√/-TH-PST-AGR	

7.3.3.2.4 Tenses built from the subjunctive: Future

HD: In Karabakh, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 7.64). The future and future perfect are built by adding the prefix /kə/ before the subjunctive present and subjunctive past. (Note that this prefix is /k^hə/ before voiceless sounds, as stated by Adjarian (TODO: section reference to the general area of verb morpho)). SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.

Table 7.64: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Future <ապառնի>		Future perfect <անցեալ ապառնի>	
1SG	k ^h ə sír-i-m	քը սի՛րիմ	k ^h ə sír-i-∅-∅	քը սի՛րի
2SG	k ^h ə sír-i-s	քը սի՛րիս	k ^h ə sír-i-∅-r	քը սի՛րիր
3SG	k ^h ə sír-i-∅	քը սի՛րի	k ^h ə sír-α-∅-r	քը սի՛րար
1PL	k ^h ə sír-i-nk ^h	կի սի՛րինք	k ^h ə sír-i-∅-nk ^h	քը սի՛րինք
2PL	k ^h ə sír-i-k ^h	քը սի՛րիք	k ^h ə sír-i-∅-k ^h	քը սի՛րիք
3PL	k ^h ə sír-i-n	քը սի՛րին	k ^h ə sír-i-∅-n	քը սի՛րին
	FUT √/-TH-AGR		FUT √/-TH-PST-AGR	

7.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 7.65). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ṡ^h-ek^h/ after the root such that /-e-ṡ^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Karabakh uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-e/. The 2PL system seems to match SEA.

Table 7.65: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA		
2SG	sír-i	սի՛րի	sír-ír	սիրիր	√/-IMP.2SG
	sír-e	սի՛րե			√/-IMP.2SG
2PL	sír-é-ṡ ^h -ek ^h	սիրե՛ցեք	sír-e-ṡ ^h -ék ^h	սիրեցեք	√/-TH-AOR-IMP.2PL
	sír-ek ^h	սի՛րեք	sír-ék ^h	սիրեք	√/-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 7.66), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Karabakh however uses a more complex system. One option is to give the verb a suffix /-il/ (possibly a non-finite form like the infinitive), and then add the prohibitive marker /mər/ for the 2SG or /mər^h/ for the 2PL. Another option is to inflect the verb with /-s/ for 2SG or /-k^h/ for the 2PL, and then add the negation word /vəṡ^h/ (likely

a cognate of SEA 'no' /voʈʰ/. The two strategies does differ in the placement of inflection: on either the verb or the post-verbal marker.

Table 7.66: Negative imperative or prohibitive forms for the verb 'to like' in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
2SG	sír-i-l mə-r	սի՛րիլ մըր	sír-i-s vəʈʰ	սի՛րիս վըէչ
2PL	sír-i-l mə-kʰj	սի՛րիլ մըքջ	sír-i-kʰ vəʈʰ	սի՛րիք վըէչ
	√/-TH-INF? PROH-AGR		√/-TH-AGR? NEG PROH √-AGR	

Original page number 69.

7.3.3.2.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 7.67. Note that present participle is also called the subject participle. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with /-aʈs/ and a perfective converb with /-el/.

Table 7.67: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb 'to like' in the Karabakh dialect

		Karabakh		cf. SEA		
Infinitive	անորոշ	sír-i-l	սի՛րիլ	sír-é-l	սիրել	√/-TH-INF
Present	ներկայ	sír-oʂ	սի՛րոշ	sír-oʂ	սիրող	√/-SPTCP
Past	անցեալ	sír-al	սի՛րալ	sír-el	սիրել	√/-PERF.CVB
		sír-aʈs	սի՛րած	sír-aʈs	սիրած	√/-RPTCP
Future	ապառնի	sír-ə-l-ákan	սիրըլա՛կան	sír-e-l-u	սիրելլու	√/-TH-INF-FUT.CVB
		sír-ə-l-aʈsʰukʰ	սիրըլա՛ցուք			√/-TH-INF-?
						√/-TH-INF-?

7.3.3.2.7 Other Complex or periphrastic forms

Besides these, there are many composite բաղադրեալ forms, which are formed with the participles and with auxiliaries. The following is a list.

7.3.3.2.7.1 Indicative mood

HD: In the indicative mood (սահմանական եղանակ), Adjarian lists the following other periphrastic tenses: the present perfect, the past perfect, the definite future, and the definite future perfect.

HD: In SEA, the present perfect and past perfect are formed by taking the perfective converb of a verb (suffixed with /-el/; Table 7.68), and then adding present or past auxiliaries. Karabakh shows essentially the same strategy. The verb uses a non-finite form with either the perfective suffix /-al/ or the resultative suffix /-aʈs/.

Table 7.68: 1SG present perfect <յարակատար> and past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Pres.	Karabakh		cf. SEA		
	sír-al ə-m	սիրալ ըմ	sir-el e-m	սիրել եմ	✓/-PERF.CVB AUX-AGR
Past.	sír-ats ə-m	սիրած ըմ	sir-el e-m	սիրել եմ	✓/-RPTCP AUX-AGR
	sír-al i-∅-∅	սիրալ ի	sir-el ej-i-∅	սիրել էի	✓/-PERF.CVB AUX-PST-AGR
	sír-ats i-∅-∅	սիրած ի	sir-el ej-i-∅	սիրել էի	✓/-RPTCP AUX-PST-AGR

HD: Adjarian likewise mentions the definite future and the definite future perfect. They’re formed by taking the future participle and adding the present or past auxiliaries.

Table 7.69: 1SG definite future <որոշեալ ապանի> and definite future perfect <որոշեալ ապանի անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Fut.	sír-ə-l-ákan ə-m	սիրըլա՛կան ըմ	✓/-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
	sír-ə-l-atsʰukʰ ə-m	սիրըլա՛ցուք ըմ	✓/-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
Fut Perf.	sír-ə-l-ákan i-∅-∅	սիրըլա՛կան ի	✓/-PERF.CVB AUX-PST-1SG
	sír-ə-l-atsʰukʰ i-∅-∅	սիրըլա՛ցուք ի	✓/-PERF.CVB AUX-PST-1SG

7.3.3.2.7.2 Narrative mood

HD: In the narrative mood (պատմական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 6 possible systems. These systems are formed by taking a pre-existing periphrastic tense, and then adding a formative /əlaɛl/ <ըլալ>, which is likely a cognate to the SWA verb /əlal/ ‘to be’.⁸ the paradigm that Adjarian provides The 6 new periphrastic systems are morphologically built from the 6 that we previously described: the indicative present, the indicative past imperfective, the present perfect, the past perfect, the definite future, the definite future perfect.

Table 7.70: 1SG narrative mood <պատմական եղանակ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Pres.	sír-əm ə-m əlaɛl	սիրըմ ըմ ըլալ	✓/-IMPF.CVB AUX-1SG NARR
Past Impf.	sír-əm i-∅-∅ əlaɛl	սիրըմ ի ըլալ	✓/-IMPF.CVB AUX-PST-1SG NARR
Def. Fut.	sír-ə-l-ákan ə-m əlaɛl	սիրըլա՛կան ըմ ըլալ	✓/-TH-INF-FUT.CVB? AUX-1SG NARR
	sír-ə-l-atsʰukʰ ə-m əlaɛl	սիրըլա՛ցուք ըմ ըլալ	✓/-TH-INF-FUT.CVB? AUX-1SG NARR
Def. Fut. Perf.	sír-ə-l-ákan i-∅-∅ əlaɛl	սիրըլա՛կան ի ըլալ	✓/-TH-INF-FUT.CVB? AUX-PST-1SG NARR
	sír-ə-l-atsʰukʰ i-∅-∅ əlaɛl	սիրըլա՛ցուք ի ըլալ	✓/-TH-INF-FUT.CVB? AUX-PST-1SG NARR
Pres. Perf.	sír-ats ə-m əlaɛl	սիրած ըմ ըլալ	✓/-RPTCP AUX-1SG NARR
	sír-al ə-m əlaɛl	սիրալ ըմ ըլալ	✓/-PERF.CVB AUX-1SG NARR
Past Perf.	sír-ats i-∅-∅ əlaɛl	սիրած ի ըլալ	✓/-RPTCP AUX-PST-1SG NARR
	sír-al i-∅-∅ əlaɛl	սիրալ ի ըլալ	✓/-PERF.CVB AUX-PST-1SG NARR

7.3.3.2.7.3 Debitive mood

HD: In the debitive mood (պարտաւորական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 8 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form of the verb, and then adding a version of the debitive formative /piti/.

⁸HD: A possible segmentation for this formative is /ə-l-æ-l/ ‘✓/-TH-INF’. Unfortunately, Adjarian doesn’t provide enough data. For safety, I give a simple segmentation and gloss as NARR.

In some cases, this formative takes agreement. These 8 systems are not straightforwardly built from pre-existing tenses. Instead, each system uses its own set of rules (24). The rules below are my own conjectures based on Adjarian's list of forms. Adjarian doesn't state at all what the rules should be.

(24) Debitive forms in Karabakh

a. Present

pét-ə-m α sír-i-m
DEB-?-1SG AUX.PRS.3SG like-TH-1SG

պէտըմ ա սի՛րիմ

Rule: The debitive present is formed by inflecting the debitive, adding the present 3SG auxiliary, and adding the inflected present subjunctive.

b. Past imperfective

pét-ə-m α sír-i-∅-∅, pét-ə-m i-∅-∅ sír-i-∅-∅
DEB-?-1SG AUX.PRS.3SG like-TH-PST-1SG, DEB-?-1SG AUX-PST-1SG like-TH-PST-1SG

պէտըմ ա սի՛րի, պէտըմ ի սի՛րի

Rule: The debitive past imperfective is formed by inflecting the debitive, adding either the present 3SG auxiliary /a/ or the past inflected auxiliary, and then adding the inflected past subjunctive.

c. Future

sír-α̂ts pit-i-m
like-RPTCP DEB-?-1SG

սի՛րած պիտիմ

Rule: The debitive future is formed by taking the resultative participle (past participle with /-α̂ts/), and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

d. Future perfect

sír-α̂ts pit-i-∅-∅
like-RPTCP DEB-?-PST-1SG

սի՛րած պիտի

Rule: The debitive future perfect is formed by taking the resultative participle (past participle with /-α̂ts/), and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

e. Narrative present

sír-α̂ts pit-i-m əlæɫ
like-RPTCP DEB-?-1SG NARR

սի՛րած պիտիմ ըլալ

Rule: The debitive narrative present is formed by taking the resultative participle (past participle with /-α̂ts/), adding a present-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /əlæɫ/.

f. Narrative past imperfective

sír-α̂ts pit-i-∅-∅ əlæɫ
like-RPTCP DEB-?-PST-1SG NARR

սի՛րած պիտի ըլալ

Rule: The debitive narrative past imperfective is formed by taking the resultative participle (past participle with /-α̂ts/), adding a past-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /əlæɫ/.

g. Definite future

sír-ə-l-ákan pit-i-m
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB-?-1SG

սիրըլա՛կան պի՛տիմ

Rule: The debitive definite future is formed by taking the future participle, and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

h. Definite future perfect

sir-ə-l-ákan pit-i-∅-∅
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB-?-PST-1SG

սիրըլա՛կան պիտի

Rule: The debitive definite future perfect is formed by taking the future participle, and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

7.3.3.2.7.4 Intensive mood

HD: In the intensive mood (*սասուկական եղանակ*), Adjarian briefly illustrates 4 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form. Adjarian doesn't explain the structure of such systems. I conjecture the following rules in (25).

(25) Intensive forms in Karabakh

a. Present (version 1)

sír-átš piti pít-i-m
like-RPTCP DEB DEB-?-1SG

սի՛րած պիտի պի՛տիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /-átš/), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

b. Present (version 2)

sir-átš piti piti íni-m
like-RPTCP DEB DEB ?-1SG

սիրած պիտի պիտի ի՛նիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /-átš/), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

c. Past (version 1)

sír-átš piti pít-i-∅-∅
like-RPTCP DEB DEB-?-PST-1SG

սի՛րած պիտի պի՛տի

Rule: The intensive past is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /-átš/), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

d. Past (version 2)

sir-átš piti piti íni-∅-∅
like-RPTCP DEB DEB ?-PST-1SG

սիրած պիտի պիտի ի՛նի

Rule: The intensive past is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /-átš/), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

e. Future (version 1)

sir-ə-l-ákan piti pít-i-m
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB DEB-?-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պի՛տիմ

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

f. Future (version 2)

sir-ə-l-ákan piti piti íni-∅
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB DEB ?-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պիտի ի՛նիմ

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

g. Future perfect (version 1)

sir-ə-l-ákan piti pit-i-∅-∅
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB DEB-?-PST-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պի՛տի

Rule: The intensive future perfect is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

h. Future perfect (version 2)

sir-ə-l-ákan piti piti íni-∅-∅
like-TH-INF-FUT.CVB? DEB DEB ?-PST-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պիտի ի՛նի

Rule: The intensive future perfect is formed by taking the stressed future participle adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

7.3.3.2.7.5 Immediate mood

HD: In the immediate mood (ստիզական եղանակ), Adjarian briefly illustrates 4 possible systems. Adjarian doesn't explain the structure of such systems. I conjecture that the morphological strategy is to take the instrumental form of the verb (suffixes with /-av/), and then use combinations of auxiliaries and narrative formatives. (26).

(26) Immediate forms in Karabakh

a. Present

sir-é-l-av ə-m
like-TH-INF-INS AUX-1SG

սիրե՛լավ ըմ

Rule: The immediate present is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the present auxiliary.

b. Past imperfective

sir-é-l-av i-∅-∅
like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG

սիրե՛լավ ի

Rule: The immediate past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the past auxiliary.

c. Narrative present

sir-é-l-av ə-m ələl
like-TH-INF-INS AUX-1SG NARR

սիրէ՛լավ ըմ ըլալ

Rule: The immediate narrative present is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the present auxiliary, and then adding the narrative formative /ələl/.

d. Past imperfective

sir-é-l-av i-∅-∅ ələl
like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG NARR

սիրէ՛լավ ի ըլալ

Rule: The immediate narrative past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the past auxiliary, and then adding the narrative formative /ələl/.

Original page number 70.

7.4 Subdialects

The description that we give is for the main dialect of Karabakh. Its subdialects (Gandzak, Gazakh, and Karadagh) show some or many differences. Because they have not been researched or scientifically verified, it is impossible for me to determine in detail the limits or borders of these differences. I am sufficed with using only my passing familiarity.

7.4.1 Gandzak

The Gandzak subdialect is extremely close to the main Karabakh dialect, only that it has more purer forms, meaning forms that are closer to the old language. For example in verbal conjugation, the copular verb does not have forms with schwa /ə/ (like 2PL /ə-kʰ/ <ըք>, 3PL /ə-n/ <ըն>) but instead forms with /e/ (Table 7.71).

Table 7.71: Use of /e/ instead of /ə/ in the copula for the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
1SG 'I am'	ə-m ըմ	e-m էմ	e-m էմ
2SG 'you are'	ə-s ըս	e-s էս	e-s էս
1PL 'I am'	ə-nkʰ ընք	e-nkʰ էնք	e-ŋkʰ էնք

The Classical sound /i/ <ի> does not become /ə/ <ը> and it stays constant (Table 7.72).

Table 7.72: Lack of the sound change from /i/ <ի> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
'neck'	viz վիզ	vəz վըէզ	viz վիզ	viz վիզ
'year'	təri տարի	təre տա՛րէ	təri տա՛րի	təri տարի
'nose'	kʰitʰ քիթ	kʰetʰ քէթ	kʰitʰ քիթ	kʰitʰ քիթ

The ending /n/ <ն> of Old Armenian became /nə/ <ըն> in Karabakh, but it became /ə/ <ը> in Gandzak (Table 7.73).

Table 7.73: Change from final /ə)n/ <ն> in Classical to /ə/ <ը> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
‘fish’	ḍzúkən ձուկն	ṣýknə ծի՛կնը	ṣúkə սծն՛կը	ḍzúk ձուկ

7.4.2 Gazakh

The Gazakh subdialect, as can be seen in my published writings, is much more closer to the Yerevan dialect. The ablative formative is /-iṣʰ/ <ից>, instead of the Karabakh form /-ən/ <ան>.

The past participle ends in the formative /-el/ <ել> and not with /al/ <ալ> (27).

(27) a. i. Karabakh

jes ə-m əl-æł
I AUX-1SG be-PERF.CVB

յես ըմ ըլալ

ii. Gazakh

jes e-m l-el
I AUX-1SG be-PERF.CVB

յես էմ էլ

iii. SEA

jes e-m eɣ-el
I AUX-1SG be-PERF.CVB

‘I have been.’

ես էմ եղել

b. i. Karabakh

əng-al ə-m
fall-PERF.CVB AUX-1SG

ընգալ ըմ

ii. Gazakh

ənk-el e-m
fall-PERF.CVB AUX-1SG

ընկել էմ

iii. SEA

ənk-el e-m
fall-PERF.CVB AUX-1SG

‘I have fallen.’

ընկել էմ

However, before stress, the basic rule of losing vowels continue to apply (Table 7.74 and 28).

Table 7.74: Pre-tonic vowel deletion in the Gazakh subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Gandzak subdialect	cf. SEA
‘barking at a beast’		kznóhə́tʰ ԿՂՆԱ՛հաչ	gazanahátʰ գազանահաչ
‘children’	erexajkʰ երեխայք	réxekʰ ռե՛խեք	jerexekʰ երեխեք
‘to get accustomed’	sovoríl սովորիլ	səvóril սըվորիլ	sovorél սովորել

(27).

(28) a. Karabakh

əfχɑr^k-e-s ərés-e-n
world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF

ըշխարհէս ըրէ՛սէն

b. Gazakh

əfχɑr-i-s ərís-i-n
world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF

ըշխարհս ըրի՛սին

c. SEA

ɑfχɑr-í-s jeres-í-n
world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF

‘one the face of my world.’ (likely idiomatic for ‘in my life’) աշխարհիս երեսին

The debitive form (1SG /piti-m/ <պիտիմ>, 2SG /piti-s/ <պիտիս>) is shortened to /dem, des, den/ <դեմ, դես, դեն> (29). For example,

(29) Gazakh

a. íntj^h dem səvor-il

what DEB.1SG study-?

The meaning might be ‘What do I have to study!’

ի՛նչ դեմ սըվորիլ

b. mer rɛxək^h-n íntj^h ǽrnək dem ve kalnil

our? children-DEF what ? DEB.3PL ? ?

I don’t know what this sentence means, nor do I know what most of the words means.

Մեր ըիւրեքն ի՛նչ է՛օրնակ դեմ վէ կալնիլ.

7.4.3 Karadagh

The Karadagh subdialect has a wide distribution. At the north side of Azerbaijan, there is the large and heavily Armenian-populated province of Karadagh, which was previously Paytakaran. Besides that, the subdialect is also spoken in the Armenian-populated village of Mujumbar (close to Tabriz), and in the Armenian populace of the Lilava district of Tabriz, from which...

Original page number 71.

... the Armenian settlements of Karadagh and Mujumbar were formed. This subdialect is very close to the Karabakh dialect. In this subdialect, we find the following:

- The stress change.
- The loss of pre-stress vowels (*HD*: = *pre-tonic vowels*).
- The change from Classical /o/ <n> to /o,œ/ <o,ɛo>.
- The change from Classical and /u/ <nL> to /o,ʏ/ <o,ɦL>.
- The change from Classical /n/ <ɫ> to /nə/ <ɫɹ>.
- The use of the past participle suffix ալ /ɑl/.

The Karadagh dialect however did not change the Old Armenian voiced consonants to voiceless ones; they stayed voiced.

7.5 Literature

The Karabakh dialect was studied first by Պատկանեան TODO: cyrillic script], 1869, page 55-73, then some small pieces of information in Makar Barkhudariants's "Pele Pugh" (Մ. Վ. Բարխուդարեանցի Պըլը-Պուղի) and in Karapet Shahnazariants's work (Վ. Մ. Շահնազարեանցի Ղըլըցէ կնանց պընը փէշակը). The last time there was a detailed study was my own work was published (Աճառեան 1901). Of my work, the Armenologist Meillet wrote a review (Journal Asiatique, 1902, page 561-571),⁹ where he discusses all the interesting and phonologically-interesting points of this Karabakh dialect.

The following works are written in the Karabakh dialect:

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Karabakh dialect
 - In the main Karabakh dialect
 - * Մակար Վրդ. Բարխուդարեանց – Պըլը-Պուղի, Թիֆլիս, 1883.
 - * ՈստաՄ Գեորգ Բարխուդարեանց
 - – Արաղը տարին կտարի. Շուշի, 1883.
 - – Չոխանն ու կշանածը. Թիֆլիս, 1896.
 - – Բաբոյական առածներ. Թիֆլիս, 1898.
 - * Շիրմազանեան Գ. – Ասրի-րեգ եւ Գիւքի. Կոռնկ, 1862, page 896-930, 1863, page 113-137
 - * Կ. Մելիք-Շահնազարեան – Ջուռնա-ամբլա, 2 հատոր. Վազարշապատ, 1907-08
 - * Տիգո – Ղալի աղաթներան պատկերներ. Ճպատըղ քօլադ կարի. Թիֆլիս, 1889
 - * Ե. Լալայեան
 - – Ժողովրդական երգեր (Գորիսի). Ազգ. Հանդ. Գ. page 261-270
 - – Ժողովրդական երգեր (Ջանդեղուրի). Ազգ. Հանդ. Դ. page 113-116
 - Gazakh subdialect
 - * Տէր-Դաւթեան Դ. Փաստաբանի մօտ (վօղըվիլ). Թիֆլիս, 1901
 - * Ճուզուրեան Յ.
 - – Մորացուած աշխարհ. 3 հտ. Թիֆլիս, 1895-6
 - Original page number 72.**
 - – Աղքատի հալը
 - – Գիւղի այրին
 - Gandzak subdialect
 - * Ե. Լալայեան – Բանաւոր գրականութիւն. Ազգ. Հանդ., Զ, page 372-382
 - * Ս. Աւետիքեան
 - – Սամիտարնի. Թիֆլիս, 1897
 - – Նահատակ. Թիֆլիս, 1898
 - Karadagh subdialect
 - * Ղազարեան Յ. – Մանկական բեմ. Թիֆլիս, 1900 Ս. Անգրեասեան – Առածներ. Բիւրակն, 1898, page 460-461

7.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

⁹HD: It wasn't clear to me how to cite this review, but I tracked down a URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015024511522&view=1up&seq=623>.

7.6.1 Karabakh dialect

- Պարի աճօգում, ապրես, հըշ տըղա՞ն ըս կյամ:
- Ըստուծէն պարին. Նէրքէ շէնան ըմ կյամ:
- Հինչո՞ւ մըհար իր քէցալ ընդէդ:
- Պէն օնի. քէցալ ի ըխճըկանըս ա՛կը տամ:
- Խէ՞, ախճիկըտ ընդէդ ըս հըղէ ըրա՛լ:
- Բա հա՛լա՛ սօր ըս գի՛ւղում, Էրկու տըռնան (տարիէն) ի՛վիլ ա վրեր Նըրքը-Շընա՛ցա մին մա՛րթու-յ-ըմ տըղալ:
- Է՛, փըստ հա՛վան ը՛ս, լա՛վ տըղա-յ-ա՛. ըխճըկանըտ լա՛վ ա մըղա՛ծիտ կէնը՛մ:
- Խէ՞ չի. Ըստուծա՛նա շընուրհա՛կալ ըմ. տօնը շէն, ա՛մբարը ցօ՛րնալ լի՛գը, կյիւմը տըղա՛րալ լի՛գը, վըէ՛խճարը սիւրիւ-սի՛ւրիւ կա՛գնած, ճօխտ ճօխտ ճըղըցնէն (ջրաղացներ) պէ՛նէ (կը բանի). ի՛նքն էլ լա՛ վ բօյալ բուսա՛թալ, վըեր յէ՛շըմ ըս քէփըտ կյա՛մ ա:
- Դէ վըեր ըտի՛-յ-տ (այդպէս է), լա՛ վ ա. Ա՛ստուծ Է՛լ ի՛վիլ ա՛նէ:

7.6.2 Karadagh subdialect

Adjarian's source: communicated by the Karadaghian, Ms. S. Ter-Martirosian (օր. Ս. Տէր-Մարտիրոսեան)

Վանեսը ո՛ւրան կյանքըմը ժամ չը՛լալ գէ՛ցած. գի՛դալ չըլալ խօստօ՛վանքը հա՛ղօրթը հի՛նչ ա: Գէնցալ ա ո՛ւրան մին ծանօ՛թից հըցրալ ա թա «իս մըտքը՛մըս դրամ ըմ, վօր խօստօվանվըմ ու հաղօ՛րթվըմ հի՛նչուր կա՛րըն»: Էն ալ ասալ ա թա «հինչ ուր կա՛րըս, կի գինըս ժամ, քահանան քի հինչ վօր կա՛սի ՝ դու ալ Էն կա՛սըս»: Վանեսը գինէ՛ցալ ա ժամ, ա՛սալ ա. «Ա՛ դէր, ինձ ...

Original page number 73.

... խօստօվանցրու վօր պտը ա հաղօրթվում»: Քահանան ա՛սալ ա. «վօ՛րթի չօ՛քի». Վանեսն ալ ա՛սալ ա «վօ՛րթի չօ՛քի»: Քահանան ա՛սալ ա «իրէ՛սեդ խաչակընքի. ա՛սի մէ՛ղա Աստծու». Էն ալ ա՛սալ ա «իրէ՛սեդ խաչակընքի, ա՛սի մէ՛ղա Աստծու»: Քահանան ա՛սալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր ա՛րած ըս՝ ա՛սի»: Վանեսն ալ ա՛սալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր ա՛րած ըս՝ ա՛սի»: Էն սհա՛թէն Վանեսը ծէ՛ռքը թա՛քուն տա՛րալ ա դէ՛րէն ջուրը, սհա՛թը հա՛նալ ա: Քահանան տէ՛սալ ա վօր հինչ վօր ըսի՛լիս ա՝ Էն ալ ըսի՛լիս, սկսալ ա Վանեսէ թա՛կիլ: Վանեսն ալ դէ՛րէն ա թա՛կալ: Վանեսը փա՛խալ ա քուչան, մա՛րթըրը տէ՛սալ ըն, հրցրալ. «Ա՛ մարթ, իւէ՞-յ-ըս փխչի՛լիս». – «Ախր խօստօվանված ըմ». ի՛նդի ի՛լալ գիդա՛լիս վօր խօստօվանվողը կը փա՛խչի: Յէ՛տէն քահանան ծէ՛ռքը տա՛րալ ա ջո՛ւբը՝ սհա՛թէն յէ՛շի՛ու, տէ՛սալ ա վօր ջուբո՛ւմը չի: «Ե՛յ անիծած, խօստօվանքէն թա՛հրը (թըք. կերպը) գիդա՛լիս չի, սհաթս ալ գուղա՛ցալ ա՝ տա՛րայ»:

7.6.3 Gazakh subdialect

Adjarian's source: Taken from Ճուղուրեանի Մոռացուած աշխարհէն. հուն. Ա, էջ 103-4. Unfortunately, it does not have scientific accuracy.

Երկու ախպեր Էն լըմ, մնի անըմը Կայան, մէկէլինը Աբէլ: Կայանը շա՛տ օցի կծածն ա ըլըմ, հօրը, մօրն ու ախպօրն ըսկի՛ սիրելիս չի ըլըմ: Մը հետ Երկու ախպերն էլ ուզըմ Էն Ասծուն մատաղ անէն: Օգ Կայանը ըռանչպար ա ըլըմ, Աբէլը չօբան: Նրանք էլ մէզ պէս՝ չօռի ու ցավի ժամանակ Ասծուն միտնէրն Էն քըցըմ ուզըմ Էն մտղանա տալ...: Ասծու օխնած Աբէլը վօջխարը բերըմ ա դիւզըմը կըղնըցընըմ, երիսին խաչ քաշըմ ու վօջխարի միջից՝ սրտալի մի թուխը-սախար վօջխար ա ջօկըմ, ծէռաց վէ քըցըմ մօրթէն, փետ ու կրակ անըմ սկսըմ խրօվէլ: Օգ Կայանը, Ա՛ստօծ անըծի նրան, կալը նօր քամած՝ ցօրէնը կիտած ա ըլըմ. սա վեր ա կալնըմ՝ անսիրտ-անսիրտ ցօրէնը խախալըմ, տակ ու գլուխը բերըմ մատաղանա տալի ու ինքն էլ փետ ու կրակ անըմ իր առածը խրօվըմ: Երկուսի կրակն էլ մի դիւզ տեղ ա ըլըմ՝ բացը յերկնքի տակ:

Աստօծ մտիկ ա տալի տէնըմ, վօր Աբէլը սրտով տըվէց՝ նրա մատաղի կրակի ծուխը ծլլի (ուղիղ) ա բացրանըմ, նրա մատաղն ընթունէլի ա անըմ:

Original page number 74.

Պոթթօղ-մոթթօղ, տակ ու գլուխ տվօղ Կայանի վրա Աստվածաբար չրանըմ ա ու նրա ցօրէնի հասկէրն անըծըմ, թէ «Թօղ քու ցօրէնը մի հասկանի մնա»:

Կայանը տէնալով վօր Աստօծ Աբէլի դօլը պահէց, մի օր՝ Աբէլին՝ վօջխարի մէջ շվաքըմը խօրը քնած վախտը՝ վէր ա կալնըմ կօվըզիզիկը (սէւ սուր քար), բուզը դուս ա կարըմ ու իրան չօմբախօվը կրկաժի կիսին տալի՝ դուղը շաղ ա տալի հա՛ սպանը՛մ: Կայանն անպատիժ չի մնըմ: – Աստօծ նրան շաշվացնըմ ա սարէրն ու հանդէրը քցըմ...:

7.6.4 Gandzak subdialect

Adjarian's source: See Ազգ. Հանր. 2, էջ 372 եւն. I have kept the orthography unchanged, even if very inaccurate.

Մածուն են մերել սրալի,

Եար ըմ փռնել սրտալի,

Հով որ եարը եարէն հանի,

Հոքին սընտանէն տանի:

Մատումս կայ մըտանի,

Համ թառ ա համ ծիրանի,

Արի քինանք դիւանը

Հով սիրել ա, նա՛ տանի:

Մեր վճխարին եաթաղը,

Գլխիս դնեմ փափախը.

Չանդուրուկդ ետ քցես

Ըրեսիս տայ շատաղը:

Մտիկ ըրէք են դուշին,

Վետը տրել ա փուշին,

Եըրանի ընդիւր կի՛լի

Թուշի տրել ա սրածին:

Ջուրս կէծ ա, ջուր պիրէք,

Սպըհանայ հիւն պիրէք,

Տուն հաւասար թամամ են,
Ղարիբ խուշը տուն պիրեք:

Original page number 75.

Սագին կոթին կիր կանեմ,
Վենը կաց գինի բերեմ,
Ես ես պիծի տեգաւս,
Յրուած խելքդ տուն պիրեմ:

Սրերի խինձը ի՛նչ անի,
Կաթնով բրինձը ի՛նչ անի,
Իւրիւր սիրել ենք կառնենք,
Ուրըշի խօսք ու գրիցն ինչ անի:

Տիւ կաղնել ես կիւթանիա,
Շիրմըշըղի պերանիա,
Տիւ պարակ, մէջքդ պարակ,
Ղօլ քընամ ջեյրան ջանիդ:

7.6.5 Zangezur subdialect

Adjarian's source: See Ազգ. Հանդ., Դ. էջ 115.

Դարուագին տակը սառալ ա
Մատներս դալամ դարալ ա
Թոխ եախաւոր, բոզ չուխաւոր
Օշս խելքս տարալ ա:

Եկէք գնանք ծեր անենք,
Խնձոր կծենք թոլ անենք,
Հուր որ մին եար չուսի՝
Գլխին թխենք դէն անենք:
Գեանջու քամին կալիս է,
Դռները թըրըխկալիս է,
Հարիւր թիւման մըշտըլդ,

Սիմոն եարդ կալիս է:

Վըրթիվերիս վադան ա,
Միջի մարդին կադան ա,
Միջի մարդը հո՛ւնց անի,
Խնձորկեցի կադան ա:

Chapter 8

Shamakhi

Original page number 76.

8.1 Overview

This dialect is spoken primarily in the city of Shamakhi and its surrounding villages, until Quba. The remaining villages are mostly from Karabakh, and some are settlements from Khoy and Salmast; they thus speak their native dialect and they aren't included in this region. In Baku also, there is a migrant community from Shamakhi, and this community uses its dialect, but this community is dissolving into the larger Karabakh community. Near Baku there is Ermenikend (Armenian village), which is mostly made up of Shamakhi people and they speak this dialect.

The Shamakhi dialect forms a middle zone between the Karabakh and Julfa dialects. Its phonetic system and phonological changes are largely the same as in the Karabakh dialect, as well as many of the grammatical forms. Because of this, it would have been possible to not consider Shamakhi as its own dialect, but to have treated it as a subdialect of Karabakh. However we are forced to treat it as its own independent dialect because of the diverse forms for pronouns and because of the formation of the present, both of which are entirely different from Karabakh.

8.2 Phonology

8.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Shamakhi dialect is the same as for the Karabakh dialect. The dialect is missing only the diphthongs and the sound /ə/ <ə>. The sound /f/ <f> is widely used here in borrowed words. The sound /h/ <h> is missing.

8.2.2 Stress

Unlike the Karabakh dialect, stress is on the last syllable.

HD: This is an incorrect overgeneralization. As we see in (), when a final unstressed schwa undergoes vowel harmony, its harmonized vowel like /i/ stays unstressed. The correct generalization is that stress is final in the word before the definite/possessive suffixes. In this way, Shamakhi has morphologized the otherwise phonologically predictable rule of final stress assignment of SEA.

8.2.3 Sound changes

8.2.3.1 Vowel changes

The following vowel changes and diphthong changes are notable.

8.2.3.1.1 Classical Armenian /u/ <նւ>

Classical Armenian /u/ <նւ> became Shamakhi /y/ <իւ> as in Table 8.1.

Table 8.1: Change from Classical Armenian /u/ <նւ> to /y/ <իւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
‘you (NOM)’	du դու	ty տիւ	du դու
‘outside’	durs դուրս	tyś տիւս	durs դուրս
‘tongue’	lezu լեզու	lyzy լիւզիւ	lezu լեզու

8.2.3.1.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became Shamakhi /y/ <իւ> as in Table 8.2.

Table 8.2: Change from Classical Armenian /u/ <ոյ> to /y/ <իւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
‘light’	lojs լոյս	lys լիւս	lujś լույս
‘sister’	k ^h ojr քոյր	k ^h yr քիւր	k ^h ujr քույր
‘blue’	kapojt կապոյտ	k ^h æpyt կյապիւտ	kapujt կապույտ

Original page number 77.

8.2.3.1.3 Classical Armenian /aj/ <այ>

Classical Armenian /aj/ <այ> became Shamakhi /a, æ, e/ <ա, աւ, է> as in Table 8.3.

Table 8.3: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /a, æ, e/ <ա, աւ, է> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
‘this’	ajs այս	æs աւս	ajs այս
‘long’	erkajin երկայն	ergan երգան	jer kajin երկայն
‘father’	hajr հայր	her հէր	hajr հայր
‘mother’	majr մայր	mer մէր	majr մայր

8.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became Shamakhi /ə/ <ը> as in Table 8.4.

Table 8.4: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'heart'	sirt սիրտ	sərt սըրտ	sirt սիրտ
'mind'	mit-k ^h (-PL) միտք	mətk մըտկ	mitk ^h միտք

8.2.3.1.5 Vowel harmony of the schwa /ə/

The sound /ə/ <ը> usually keeps its presence next to heavy vowel. But next to soft vowels, it turns to /i/ <ի> (Table 8.5).¹

HD: Note that the wording implies that Adjarian is treating the original schwa as present in Classical Armenian. However, many of his examples involve the definite article which was /-n, ən/ in Classical Armenian but /-n, -ə/ in SEA. This article marks definiteness in SEA, but it marked distal deixis in CA. I suspect that he's actually reconstructing the harmonized schwa from a shared ancestor between Shamakhi and SEA instead of CA.

Table 8.5: Vowel harmony in the change from /ə/ <ը> to /i/ <ի> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'girl-DEF'	աճրճիկ-ən աղջիկն	աճրճիգ-i ախչի'գի	աճրճիկ-ə աղջիկը
'to listen'		mitig anil միտիգ անիլ	mətik anel մտիկ անել
'neck-DIM-POSS.2SG'		viz-ik-is վիզի'գիս	vəz-ik-əs վզիկս
'he-DEF'	ink ^h -ən ինքն	viz-ik-is վիզի'գիս	իդկ ^h -ə ինքը

8.2.3.1.6 Vowel lengthening of /o/

The Shamakhi dialect has a special sound change where Classical /aw/ <աւ> becomes /o/ <օ> before the Classical vowels /o, a, ɔ, ɒ/ <ո, ա, օ, օ>. *HD: To clarify, he means that if the Classical form had a substring <աւո> /awo/ (which he treats as after a diphthong /awo/), this string became /oo/ in Shamakhi. In contrast in SEA, such a string became /avo/. I suspect his transcription <oo> /oo/ signifies a long vowel /o:/ but I'm not sure.*

It becomes /œo/ <էօ> when next to soft vowels. *HD: I assume his transcription <էօ> /œo/ is actually /œo/.*

HD: Note that in some of his examples, Adjarian provided an ancestor word which he implies is Classical Armenian. But I couldn't find this CA form in dictionaries so I omit it; I suspect that he actually used the traditional orthography of SEA/SEA forms as an ancestor form.

Table 8.6: Vowel lengthening and fronting in the change from Classical Armenian /awX/ <աւX> to /oo, œo/ <օօ, էօ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'necessary'	harkawor հարկաւոր	harkoor հարկօօր	harkavor հարկավոր
'baptized'	kənk ^h awor կնքաւոր	kənk ^h oor կնքօօր	kənk ^h avor կնքավոր
'graceful (CA), congratulations (SEA)'	ʃənorhawor շնորհաւոր	ʃənoor շնօօր	ʃənoravor շնորհավոր
'morning'	arawayt առաւաւտ	aroot առօօտ	aravot առավոտ
'to be housed'		tnoorvil տնօօրվիլ	tənavorvel տնավորվել
'knife-bearing'	danakawor դանակաւոր	tənaæg ^h æoor տանագիէօօր	danakavor դանակավոր

8.2.3.1.7 Pre-tonic vowel deletion

¹HD: It's not obvious to me what is the soft vs. hard distinction in vowels. I suspect he means that soft vowels are front vowels.

The deletion of vowels before stress is not a general rule. But there are a few cases (Table 8.7).

Table 8.7: Pre-tonic vowel deletion in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
'to crush'	d̄zaxd̄zaxel	ջախջախել	t̄ʃət̄ʃexel	ճըճէխել	d̄zaxd̄zaxel	ջախջախել
'Satan'	satanaj	սատանայ	stana	ստանա	satanai	սատանա
'to wrap up'	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել	p ^h t ^h at ^h el	փթաթել	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել

In this case, the loss of a vowel has caused the rise of a schwa /ə/ <ը>, and sometimes it assimilates to the form of the stressed vowel (Table 8.8). *HD: I don't see how Adjarian's examples relate to his proposed process of schwa epenthesis and vowel harmony.*

Table 8.8: Pre-tonic vowel deletion feeds vowel epenthesis and harmony in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
'child'	eraxaj	երախայ	araxa	արախա	jerexa	երեխա
'childhood, catechumenism'	eraxajut ^h iyn	երախայութիւն	araxat ^h un	արախաթուն	jerexajut ^h jun	երեխայություն

8.2.3.2 Consonant changes

8.2.3.2.1 Voicing changes

The voiced stops became voiceless, and they kept their voicing only after nasals. In this situation, the voiceless stops became voiced (Table 8.9).

Table 8.9: Voicing changes in stops and affricates in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
'head'	gəlux	գլուխ	klox	կլօխ	gəlux	գլուխ
'to bring'	berel	բերել	peril	պերիլ	berel	բերել
'snake'	od̄z	օձ	ots	օծ	ots ^h	օծ
'water-mill'	d̄zərat̄ats ^h	ջրաղաց	t̄ʃat̄ats ^h	ճաղաց	d̄zərat̄ats ^h	ջրաղաց
'ear'	akand̄z	ականջ	angod̄z	անգօջ	akand̄z	ականջ
'wine'	gini	գինի	kini	կինի	gini	գինի
'thing'	ban	բան	pæn	պան	ban	բան

The word-final Classical sound /k/ <կ> became /g/ <գ> in many cases (Table 8.10).

Table 8.10: Voicing changes for word-final /k/ <կ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
'board'	taxtak	տախտակ	taxtag	տախտագ	taxtak	տախտակ
'girl'	ax̣t̄ʃik	աղջիկ	ax̣t̄ʃig	ախջիգ	ax̣t̄ʃik	աղջիկ
'woman'			knig	կնիգ	kənik	կնիկ

8.2.3.2.2 Loss of the rhotic /r/ <ր>

The sound /r/ <ɾ> is lost in the words in Table 8.11a. In contrast, the ɾ */r/ is stronger in the words in Table 8.11b. *HD: Note that these multi-word phrases likely didn't exist in Classical Armenian, so we can assume that Adjarian was treating the shared closest ancestor of Shamakhi and SEA as being an SEA-like variety.*

Table 8.11: Loss of rhotic /r/ <ɾ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
a. 'this night'	ɑjs, gifer այս, գիշեր	æʂ kʰife ւս քիշէ	ɑjs gifer այս գիշեր
'to go up'	ver, elanel վեր, ելանել	vélilil վէլլիլ	ver jelnel վեր ելնել
'hand'	ḏzer-kʰ (-PL) ձեռք	ṫʂekʰ գէք	ḏzerkʰ ձեռք
b. 'hundred'	hɑriur հարիւր	harur հառուր	hɑrjur հարյուր

8.2.3.2.3 Insertion of word-initial /h/ <h>

Before word-initial vowels, the sound /h/ <h> is sometimes added, just as in the Karabakh dialect (Table 8.12).

Table 8.12: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'what'	intʃʰ ինչ	hintʃʰ հինչ	intʃʰ ինչ
'who'	ov ով	hov հով	ov ով
'when'	erb երբ	hepʰ հէք	jerpʰ երբ
'tail'	agí ագի	hækʰi հաքի	agí ագի

8.2.3.2.4 Retention of word-final /n/ <u>

The Classical rime /n/ <u> is kept here too (Table 8.13a) but not in Table 8.13b.

Table 8.13: Retention or loss of final Classical /n/ <u> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
a. 'bitter'	dárən դառն	tærnə տա՛ռնը	dárən դառն
'fish'	ḏzúkən ձուկն	ṫʂýgni ծի՛լգնի	ḏzúk ձուկ
'mouse'	múkən մուկն	múknə մո՛կնը	múk մուկ
'milk'	katʰən կաթն	kátʰnə կա՛թնը	katʰ կաթ
'pomegranate'	nurən նուռն	nórnə նո՛ռնը	nur նուռ
b. 'finger'	matʰən մատն	mat մատ	matʰ մատ
'foot'	otən ոտն	vot վոտ	votkʰ ոտք
'bride'	harsən հարսն	hars հարս	hars հարս

8.3 Morphology

8.3.1 Noun inflection or declension

8.3.1.1 Ablative marking with /-an/ <ւն>

In declension, it is notable that the ablative formative is /-an/ <ւն> (Table 8.14), same as in Karabakh.

Table 8.14: Ablatives with /-an/ <ան> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘under-ABL’	tak-an	տական	tak-its ^h	տակից
‘place-ABL’	teʁ-an	տեղան	teʁ-its ^h	տեղից
‘childhood-ABL’	araxat ^h un-an	արախաթունան	jereʁajut ^h jun-its ^h	երեխայությունից

Original page number 78.

Similar to the Karabakh dialect, we can also add here the formative /-ana/ <անա>. For example /kngans-ana/ ‘from my wife’.²

8.3.1.2 Instrumental marking with /-ov/ <ով>

The instrumental uses the formative /-ov/ <ով>, while the Karabakh dialect has /-av/ <ավ> (Table 8.14).

Table 8.15: Instrumentals with /-ov/ <ով> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. Karabakh		cf. SEA	
‘mouth-INS’	peran-ov	պերանով	piræen-av	պիրանավ	beran-ov	բերանով
‘hand-INS’	tʰek ^h -ov	ցեքով	tʰerk ^h -av	ծեքավ	dʒerk ^h -ov	ծեքով

8.3.1.3 Locative marking with /-əm, -im/ <ըմ, իմ>

The locative formative /-um/ <ում> is shortened to /əm/ <ըմ> and then became իմ because of the rule of harmony (սերդաշնակութեան օրենքով) (Table 8.16).

Table 8.16: Locatives with /-əm, -im/ <ըմ, իմ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA
‘thing-LOC-DEF’	pæn-ím-i	պանիմի	ban-um-ə բանումը

8.3.1.4 Vowel harmony of the definite article /ə/ <ը>

Based on the rule of vowel harmony, the article is /-ə/ <ը> (or /-i/ <ի>), and /-n/ <ն> (Table 8.17).

Table 8.17: Vowel harmony of the definite article /ə/ <ը> to /-i/ <ի> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘heart-DEF’	sért-ə	սըրտը	sírt-ə	սիրտը
‘mind-DEF’	mótk-ə	մըտկը	mítk ^h -ə	միտքը
‘hand-DEF’	tʰék ^h -ə	ցեքը	dʒérk ^h -ə	ծեքը
‘girl-DEF’	aʁtʰíg-i	արտիգի	aʁtʰík-ə	արջիկը
‘voice-DEF’	tʰæen-i	ծաւնի	dʒájn-ə	ծայնը

The same process occurs next to the possessive suffixes (դիմորոշներուն քով) from CA /-s, -d, -n/ <ս, դ, ն> (Table 8.18). *HD: He means that we also find harmony for the schwa that is epenthesised between a stem-final consonant and a possessive suffixes.*

²HD: Adjarian doesn’t explain this form, but it seems it’s morphologically decomposable to /kng-an-s-ana/ with the gloss ‘wife-OBL-POSS.2SG-ABL’. Note the unexpected presence of a possessive marker before the ablative marker.

Table 8.18: Vowel harmony of the possessive schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
'mind-POSS.2SG'	ṡæ̃n-itʰ	ծանիթ	ḍā́jn-ət	ծայնդ
'heart-POSS.1SG'	sə́rt-əs	սը՛րտըս	sírt-əs	սիրտս
'mind-POSS.1SG'	mə́tk-əs	մը՛տկըս	mítʰk-əs	միտքս
'thing-POSS.1SG'	pæ̃n-itʰ	պանիթ	bán-ət	բանդ

In these words, stress is on the penultimate syllable. The genitive, which has the same form, is distinguished from these words only by stress (Table ??).

Table 8.19: Stress distinctions between the stressed genitive and the unstressed harmonized schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
'thing-POSS.1SG'	pæ̃n-itʰ	պանիթ	ban-ət	բանդ
'thing-GEN-POSS.1SG'	pæn-í-tʰ	պանի՛թ	ban-í-t	բանիդ
'heart-DIM-POSS.1SG'	srt-íg-is	սրտի՛գիս	sərt-ík-əs	սրտիկս
'heart-DIM-GEN-POSS.1SG'	srt-ig-í-s	սրտիգի՛ս	sərt-ík-ís	սրտիկիս

8.3.2 Pronoun inflection or declension

8.3.2.1 Personal pronouns

Pronouns are declined in the following way (Table 8.20).

Table 8.20: Inflection paradigm for personal pronouns in the Shamakhi dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2SG 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յես	ty տիլ	na նա	mekʰ մեք	tykʰ տիլք	nrankʰ նրանք
GEN	im իմ	kʰu քու	nra նրա	mer մեր	ṡser ծեր	nranṡsʰ նրանց
DAT	ind̥z, ind̥z-i ինծ, ինծի	kʰez, kʰez-i քեզ, քեզի	nran նրան	mez, mez-i մեզ, մեզի	ṡsez, ṡsez-i ծեզ, ծեզի	nranṡsʰ նրանց
ABL	ind̥z-an-a ինծանա	kʰez-an-a քեզանա	nran-a նրանա	mez-an-a մեզանա	ṡsez-an-a ծեզանա	nranṡsʰ-an-a նրանցանա
INS	ind̥z-an-ov ինծանով	kʰez-an-ov քեզանով	nran-ov նրանով	mez-an-ov մեզանով	ṡsez-an-ov ծեզանով	nranṡsʰ-an-ov նրանցանով

8.3.2.2 Repeated addition of the formative /-ik/ <իկ>

The pronouns also have another interesting form which is unique to this dialect. Here, this is the addition of formative /-ik/ <իկ> . Although this formative appears in other dialects and its Classical Armenian, but there it is only added for the demonstratives (Table 8.21a) and it is not declined, such as Table 8.21b). *HD: Note that Adjarian isn't clear on which Armenian varieties have the demonstratives in Table 8.21. I had to personally catalog them and track down their attestations.*

Table 8.21: Sample of demonstratives in Classical Armenian and other dialects

	CA	SEA	SWA	Istanbul
a. Simple demonstratives				
proximal ‘this’	aḵs	aḵs	aḵs	ախս
medial ‘that’	aḵd	aḵd	aḵt ^h	ախդ
distal ‘that yonder’	aḵn	aḵn	aḵn	ախն
b. Complex demonstratives				
proximal ‘this’			is-ik asiga	ախիկ ասիկա ախսորիկ ախսմիկ
medial ‘that’	aḵsor-ik aḵsm-ik		it-ik ad-iga	իտիկ ատիկա

But here in Shamakhi, the reflex of the formative /-ik/ <իկ> (HD: *as* /-ig/ <իգ>) is added on the pronouns ‘I’, ‘you.SG’, ‘he’ and other pronouns, in all their case declensions. And it can be repeated up to three times (Table 8.22).

HD: Adjarian doesn’t segment or explain the meaning of these complex pronouns with /-ik/. Based on sentence (30b), I suspect this /-ig/ may act as a diminutive suffix; the cognate is a diminutive suffix in SEA. But then it’s unclear to me how why these pronouns would have these hypothetical diminutive.

Table 8.22: Sample A of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

1SG ‘I’	jes	յես	PRO
	jes-ig	յեսիգ	PRO-?
	jes-ig-is	յեսիգիս	PRO-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-is	յեսիգիգիս	PRO-?-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-ig-is	յեսիգիգիգիս	PRO-?-?-?-POSS.1SG
2SG ‘you’	ty	տիլ	PRO
	ty-ig	տիլիգ	PRO-?
	ty-ig-it ^h	տիլիգիթ	PRO-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-it ^h	տիլիգիգիթ	PRO-?-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-ig-it ^h	տիլիգիգիգիթ	PRO-?-?-?-POSS.2SG
3SG ‘he’	na	նա	PRO
	na-ig-i	նաիգի	PRO-?-DEF
	na-ig-ig-i	նաիգիգի	PRO-?-?-DEF
3PL ‘they’	nrank ^h -ig-i	նրանքիգի	PRO-?-DEF
	nrank ^h -ig-ig-ig-i	նրանքիգիգիգի	PRO-?-?-?-DEF

Original page number 79.

In the other case declensions, the formative is added between the word and the case ending. As for in the plural, the formative /ner/ <ներ> is also required (Table 8.23).

Table 8.23: Sample B of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

2SG 'you' (ACC, DAT)	k ^h ez-ig-i-n	քեզիգին	PRO-?-DAT-DEF
	k ^h ez-ig-i-t ^h	քեզիգիթ	PRO-?-DAT-POSS.2SG
2SG 'you' (ABL)	k ^h ez-an-ig ⁱ -æn	քեզանիգյան	PRO-NX-?-ABL
2SG 'you' (INS)	k ^h ez-an-ig ⁱ -æv	քեզանիգյեով	PRO-NX-?-INS
1SG 'mine'	im-ig-is	իմի'գիս	PRO-?-POSS.1SG
1SG 'I' (ACC, DAT)	indz-ig-i-s	ինծիգիս	PRO-?-DAT-POSS.1SG
	indz-ig-i-n	ինծիգին	PRO-?-DAT-DEF
1SG 'I' (ABL)	indz-an-ig ⁱ -æ-s	ինծանիգյան	PRO-NX-?-ABL-POSS.1SG
	indz-an-ig ⁱ -æn	ինծանիգյան	PRO-NX-?-ABL
1SG 'I' (INS)	indz-an-ig ⁱ -æov	ինծանիգյեով	PRO-NX-?-INS
	indz-an-ig ⁱ -æov-is	ինծանիգյե'ովիս	PRO-NX-?-INS-POSS.1SG
3SG 'he'	nr-an-ig-i	նրանի'գի	PRO-?-DEF
3SG 'he' (ABL)	nr-an-ig-æn	նրանիգյան	PRO-?-ABL
3PL 'they' (ABL)	nrantS ^h -an-ig ⁱ -æn	նրանցանիգյան	PRO-NX-?-ABL
1PL 'we'	mek ^h -ner-ig ⁱ -is	մեքների'գիս	PRO-PL-?-POSS.1SG
	mek ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -is	մեքներիգիգի'գիս	PRO-PL-?-?-POSS.1SG
2PL 'you'	tyk ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -it ^h	տիքներիգիգի'գիթ	PRO-PL-?-?-POSS.2SG

The իկ /ik/ formative is so common in the Shamakhi dialect that it can be added on almost any word (30).

(30) Shamakhi

- a. k^hu hor tun-ig-i
 you.PL.GEN father.GEN house-?-DEF
 'your father's house'
 քու հոր տունի'գի
- b. viz-ig-i
 neck-?-DEF
 'my little neck'
 վիզի'գիս

8.3.2.3 Other innovations

Some pronoun innovations in Shamakhi are in Table 8.24a. Some of their more widespread forms are in Table 8.24b. They originate from Table 8.24c, cf. Karabakh forms in Table 8.24d.³

³HD: Adjarian doesn't state this, but it's possible that this construction is grammaticalized from a construction made up of a genitive pronoun + the postposition /het/ 'with'. For example, Adjarian provides phrases like /k^hez heti/ which resemble an SEA phrase like /k^hez het/ <քեզ հետ> 'with you'.

Table 8.24: Pronoun innovations in the Shamakhi dialect

	‘for you.SG’	‘for us’	‘for you.PL’	Dialect
a.	k ^h ez-ti քէզտի	mez-ti մէզտի	ṭsez-ti ծէզտի	Shamakhi
b.	k ^h ez-eti քէզէտի	mez-eti մէզէտի	ṭsez-eti ծէզէտի	Shamakhi
c.	k ^h ez heti քէզ հէտի	mez heti մէզ հէտի	ṭsez heti ծէզ հէտի	Shamakhi?
d.	k ^h əz héte քըզ հէտէ	məz héte մըզ հէտէ	ṭsəz héte ծըզ հէտէ	Karabakh

8.3.3 Verb inflection or conjugation

8.3.3.1 Overview and general properties

Verbal conjugation in the Shamakhi dialect is sometimes the same as in the Karabakh dialect, and sometimes it distances itself from Karabakh and approaches the Julfa dialect.

8.3.3.1.1 Copula with /a/ <ω>

For the copular verb in the present tense, the Classical sound /e/ <է> sound becomes /a/ <ω> next to nasals (Table 8.25).

Table 8.25: Copula with /a/ <ω> instead of /e/ <է> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG ‘I am’	a-m	ամ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	e-s	ես	e-s	ես
3SG ‘he is’	a	ա	e	է
1PL ‘we are’	a-nk ^h	անք	e-ŋk ^h	էնք
2PL ‘you are’	e-k ^h	էք	e-k ^h	էք
3PL ‘they are’	a-n	ան	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

8.3.3.1.2 Present and past imperfective

In this way (*HD: meaning with the above copulas*), the present form of other verbs is formed. The imperfective is similar to Karabakh.

8.3.3.1.3 Past participle or perfective converb

The past participle ends in /-al/ <ալ> (Table 8.26).

Table 8.26: Past participle or perfective converb with with /-al/ <ալ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
'to tie'	kap-al կապալ	kap-el կապել
'to fall'	əng-al ընգալ	ənk-al ընկել
	√-PERF.CVB	√-PERF.CVB

8.3.3.1.4 Infinitives take dative /-i/ <ի>

The infinitive is case marked with the formative /-i/ <ի> (Table 8.27).

Table 8.27: Infinitives with dative /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA	
'to say'	as-i-l-i ասիլի	as-e-l-i ասելու	√-TH-INF-DAT
'to throw'	kʰitsʰ-i-l-i քիցիլի	gətsʰ-e-l-u գցելու	√-TH-INF-DAT
'to die'	mer-n-e-l-i մեռնելի	mer-n-e-l-u մեռնելու	√-VX-TH-INF-DAT

8.3.3.1.5 Causative suffix /-tsʰu/ <ցու>

The causative (անցողական) formative is /-tsʰu/ <ցու> (Table 8.28). *HD: Unfortunately, Adjarian doesn't translate his examples to SEA or SWA, so I can only guess what they're supposed to mean or how they should be segmented based on the SEA forms that resemble them the most.*

Table 8.28: Causatives with dative /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi and cf. SEA		
'I approach' (?)	mot-a-tsʰun-a-m mot-e-tsʰn-e-m √-LV-CAUS-TH-1SG	մօտացունամ մոտեցնեմ	Sh. SEA
'to lose' (?)	kʰor-a-tsʰun-i-l kor-tsʰn-e-l √-(LV)-CAUS-TH-INF	քօռացունիլ կորցնել	Sh. SEA
'he has fed' (?)	ut-a-tsʰur-al a ut-e-tsʰr-el e √-LV-CAUS-PERF.CVB AUX	ուտացուրալ ա ուտեցրել է	Sh. SEA
'I have delivered' (?)	has-a-tsʰur-al a-m has-tsʰr-el e-m √-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1SG	հասացուրալ ամ հասցրել եմ	Sh. SEA
?	hang-a-tsʰur-i-∅ √-LV-CAUS-PST-1SG	հանգացուրի	Sh.
'we have raised' (?)	parʰr-a-tsʰur-al a-nkʰ barʰr-a-tsʰr-el e-ŋkʰ √-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1PL	պարցրացուրալ անք բարձրացրել ենք	Sh. SEA

After soft vowels (*HD: I think he means front vowels*), the sound /a/ <ա> becomes /æ/ <ա̆> (Table 8.29).

Table 8.29: Vowel fronting for /a/ <ա> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA		
‘I do’	an-əm æ-m	անըմ ամ	an-um e-m	անում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
‘done’	il-æɫ	իլալ	el-el	ելել	√-PERF.CVB
‘he has thrown’	kʰiʔsʰ-æɫ æ	քիցալ ալ	gəʔsʰ-el e	զցել է	√-PERF.CVB AUX

8.3.3.2 Verb paradigms

HD: Adjarian does not give any complete verb paradigms for this dialect. He only provides some datasets.

The following are the important tenses for the verb ‘to like’ from Classical /sir-e-l/ <սիրել>.

8.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

HD: In SEA, the indicative present is formed by combining the imperfective converb with the present auxiliary (Table 8.30). This converb uses the suffix /-um/. For Shamakhi, Adjarian provides a complete paradigm for the indicative present. Shamakhi uses the same system as SEA. The only difference is that the converb suffix is /-əm/ and the auxiliary is /a/ for the 3SG and before nasals.

Table 8.30: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-əm a-m	սիրում եմ	sir-um e-m	սիրում եմ
2SG	sir-əm e-s	սիրում ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-əm a	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-əm a-nkʰ	սիրում ենք	sir-um e-ŋk	սիրում ենք
2PL	sir-əm e-kʰ	սիրում եք	sir-um e-kʰ	սիրում եք
3PL	sir-əm a-n	սիրում են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

HD: In SEA, the indicative past imperfective is formed by combining the imperfective converb with the past auxiliary (Table 8.31). Adjarian does not provide a complete paradigm for Shamakhi. He provides only the 1SG and 2SG. He suggested earlier in () that Shamakhi uses the same set of past auxiliary morphs as the Karabakh dialect.

Table 8.31: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-əm ʔ-i-ʔ	սիրըմ ի	sir-um ej-i-ʔ	սիրում էի
2SG	sir-əm ʔ-i-r	սիրըմ իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

HD: Note that unlike the Karabakh dialect, data from the past perfective suggests that the past suffix is /-i/ in this dialect, like SEA.

8.3.3.2.2 Present perfect and past perfect

HD: In SEA, the present perfect (Table 8.32) and past perfect (Table 8.33) are formed by combining the perfective converb with the present/past auxiliary. For SEA, this converb uses the suffix /-el/. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as /-al/. Adjarian provides a complete paradigm for the present perfect, but an incomplete one for the past perfect. See () for brief discussion on what the past auxiliaries could be.

Table 8.32: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-al α-m սիրալ ամ	sir-el e-m սիրել եմ
2SG	sir-al e-s սիրալ էս	sir-el e-s սիրել ես
3SG	sir-al α սիրալ ա	sir-el e սիրել է
1PL	sir-al α-nk ^h սիրալ անք	sir-el e-ηk սիրել ենք
2PL	sir-al e-k ^h սիրալ էք	sir-el e-k ^h սիրել էք
3PL	sir-al α-n սիրալ ան	sir-el e-n սիրել են
	√/-PERF.CVB AUX-AGR	√/-PERF.CVB AUX-AGR

Table 8.33: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-al Ø-i-Ø սիրալ ի	sir-el ej-i-Ø սիրել էի
2SG	sir-al Ø-i-r սիրալ իր	sir-el ej-i-r սիրել էիր
	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR

8.3.3.2.3 Future and future perfect

HD: In SEA, one strategy to form the future (Table 8.34) and future perfect (Table 8.35) is to use periphrasis. The future converb is combined with the present/past auxiliary. For SEA, this converb is formed by adding the suffix /-u/ onto the infinitive. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as /-y/. Adjarian provides incomplete paradigms for these two tenses. They would use the same present and past auxiliaries as the previous periphrastic tenses (indicative present/past, and present/past perfect).

Table 8.34: Future <ապանի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-e-l-y α-m սիրելիլ ամ	sir-e-l-u e-m սիրելու եմ
2SG	sir-e-l-y e-s սիրելիլ էս	sir-e-l-u e-s սիրելու ես
3SG	sir-e-l-y α սիրելիլ ա	sir-e-l-u e սիրելու է
	√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR	√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR

Table 8.35: Future perfect <անցեալ ապանի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-e-l-y Ø-i-Ø սիրելիլ ի	sir-el ej-i-Ø սիրելու էի
2SG	sir-e-l-y Ø-i-r սիրելիլ իր	sir-el ej-i-r սիրելու էիր
	√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR	√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR

8.3.3.2.4 Past perfective or aorist

HD: In SEA, the past perfective or aorist (Table 8.36) is formed in the following way for /sir-e-/ ‘to like’. After the root and theme vowel, we add the the aorist or perfective suffix /-tʰ-/ and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Adjarian unfortunately only provides the 1SG form for Shamakhi. I suspect that his omission implies that Shamakhi followed the same past perfective system as SEA>

Table 8.36: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-e-tʰ-i-∅ սիրեցի √-TH-AOR-PST-AGR	sir-e-tʰ-i-∅ սիրեցի √-TH-AOR-PST-AGR

8.3.3.2.5 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 8.37) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. For a verb like ‘to like’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Shamakhi dialect follows the same system but with the following changes: the theme vowel is /a/ in the 3SG or before nasals.

Table 8.37: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-a-m սիրամ	sir-e-m սիրեմ
2SG	sir-e-s սիրես	sir-e-s սիրես
3SG	sir-a-∅ սիրա	sir-i-∅ սիրի
1PL	sir-a-nkʰ սիրանք	sir-e-ŋkʰ սիրենք
2PL	sir-e-k սիրեք	sir-e-k սիրեք
3PL	sir-a-n սիրան	sir-e-n սիրեն
	√-TH-AGR	√-TH-AGR

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 8.38) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. For Shamakhi, Adjarian does not provide a complete paradigm. But it seems that the past suffix is added and it deletes the preceding /e/ theme vowel. It’s unclear how the 3SG would be; I suspect it would resemble the Karabakh system in the choice of surface morphs.

Table 8.38: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-∅-i-∅ սիրի	sir-ej-i-∅ սիրեի
2SG	sir-∅-i-r սիրիր	sir-ej-i-r սիրեիր
	√-TH-PST-AGR	√-TH-PST-AGR

8.3.3.2.6 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative, SEA distinguishes the 2SG from the 2PL. Unfortunately, Adjarian only provides 2SG forms for Shamakhi so we only discuss those. In SEA, the imperative 2SG is formed by adding the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 8.39). Shamakhi seems to use the morph /-i/ instead.

Table 8.39: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

2SG	Shamakhi sir-i սիրի	cf. SEA sir-ir սիրիր	√/-IMP.2SG
-----	------------------------	-------------------------	------------

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 8.40), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Shamakhi seems to add this marker, and then change the verb into a non-finite form with /-al/.

Table 8.40: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

2SG	Shamakhi mí sir-al մի՛ սիրալ PROH √/-?	cf. SEA mí sir-ir մի՛ սիրիր PROH √/-AGR
-----	--	---

8.3.3.2.7 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 8.41. Unfortunately, he doesn’t give names to these forms. So I have to guess what they are based on phonological similarities to SEA.

Table 8.41: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

Infinitive	Shamakhi sir-i-l սիրիլ	cf. SEA sir-é-l սիրել	√/-TH-INF
Present? (subject participle)	sir-i-l-an սիրիլան		√/-TH-INF-?
Past (perfective)	sir-al սիրալ	sir-el սիրել	√/-PERF.CVB
Future	sir-e-l-y սիրելիլ	sir-e-l-u սիրելլու	√/-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 80.

8.4 Literature

As of now, there is no study on the Shamakhi dialect. I am preparing a study of the Shamakhi dialect with Թատերագիր պր. Ա. Աբելյան. I have collected the previous information from this work. There are few published works that use this dialect. The following are the primary ones:

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Shamakhi dialect
 - Ալ. Աբելյան
 - * Սկիճի ապահարզանը (Ֆարս-վոդյվիլ). Բազու, 1899
 - * - Սկիճի հարսանիքը (պիես 1 գործ). Բազու, 1903
 - Ս. Գարագաշ - Քաղցած փեսաները եւ Գեօգարջիկի բալան. Բազու, 1898
 - Շիրվանզադե - Նամուս. Թիֆլիս, 1883. Besides this novel takes place in Shamakhi, oftentimes the author will make the characters use this dialect. At the end of the book, there is also list of words and forms from the Shamakhi dialect.
 - Մ. արքեպս. Սմբատեան - Նկարագիր Ս. Ստեփաննոսի Վանաց Սաղիանի. Թիֆլիս, 1896. In this, pages 283-286 have a text sample of the Shamakhi dialect.

8.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Adjarian's source: See Ա. Աբելեան, Մկիճի հարսանիքը, pages 5-12 with scientific accuracy.

Խելիճ ապեր: Դուշըտ դաժմասն փախալ ա, մնացալ էս յերվիլօվ: Ինձ հարցունես, մեղայ Աստու, ուզում ամ ասամ լափ տեղն ա: Մարթս պետկանամ պանի լամվ ֆիքիր անի: Ալան լամվ պտուղ ա, համա դե նրա չհասածը այնա մին զանիմար: Իւրիւշ պան ամ նրա հասածը. վոր տիւնիմ էս էրկու ազուկտ արանքըմը հուպ տամ, շրախկօցը գլեօգն ամ պանցրանըմ: Տիւ ապերս, ասա, ինքիտ մեծ հօրս յաշըմը, քինանցալ էս մին կնիգ էս տռալ քի վօտը հալմ հերու չէ մեկալ տարի փայիգին տասնութումը տիրամվ: Իլիր Մկիճի պես: Ինքիս քսանօխտ տարական, ...

Original page number 81.

... ախչիգ ամ սիրալ յերեսնօխտ տարական: Դե ուղօրթ ա, յեքուցվան օրը անանց կնի՛գի անթանց տղին կը թօղնի, քու Շիւշտնիտ պես հերանց տուն կը փախչի: Հանր պանիս ամ անթանց ամ: Մտկօվ, խելքօվ, խիտրութունօվ (ռու. խօրամանկութեամբ), ջուկալլաղութունօվ (թրք. չարամտութեամբ): Ու՛Ֆ, պերանս հախ ա ուրախ ա խօսըմ, համա սըրտըս մըկըտամ ա: Քու հօր տունի՛գի բարբաղ իլի. սէր: Տիւի՛գիթ մին անլամանթ ցալ էս: Քեգի տեսնամ քի դանդամահ, իլես, սատկես, տմկես, չօրանաց, տիգ իլես կպչես դուկարան, ամլ պուք չի կյան: Ա՛չի (թրք. այ մարդ) անջմբ խաթի չընգա՞նք: Տրանա առաչ յես ի սիրաահարվօղների վերտ ծըծաղըմ, հիմիգ քի ինձ ամ միտիգ անըմ, լափ ծեր արեվ, ծըծաղ քի չէ, խելխչս ա կյամ ինձ, խելխչս: Ախր Մկիճը հօ՛վ, սէրը հօվ: Մկիճը հորդէ՛, Անթառանը հորդէ՛: Տես՝ պանի հորդէ ա հասալ, քի Անթառանիս վերտ շարաթրանք ալ ամ կիրալ: ... Անգօջ տիր, տես հի՛նչ սըրտի կանձ խօսկեր ա:

Մագերթ սեվ հիվետօր հիվետօր,

Պռօշներըտ կըլօր կըլօր:

Ժամի տուռնան լեն ուսերիտ,

Մատաղ արա, ա՛ս Մկիճիտ:

Անթառանս հալ կը խաշի,

Հօրի մէջան ճիւր կը քաշի:

Հաստ կոները սըրտ կը մաշի,

Մատաղ կանի աս Մկիճին:

Տափը սիպտանգ նախշ ունքերիտ,

Շեկ մագերթօվ խելունք կլխիտ,

Տեղին խունգի յերդան վիգիտ,

Թօղ փըթաթվի աս Մկիճիտ:

Ճակատըտ ա վօսկի հեյլի,

Յես Մեժլում ամ, տիւ մին Լեյլի,

Վօր քեզ հագար սիրօղ իլի,
Ցեքըտ մէկնիր աս Մկիճիտ:

Յէս ծեր բախչին բաղ ամ ասըմ.
Յէկ քաշամք դամաղ ամ ասըմ.
Չարգարի պէս հաղ ամ ասըմ,
Ցեք մի՛ քիցիլ ան Մկիճիտ:

Chapter 9

Astrakhan

9.1 Overview

Original page number 82.

This dialect is spoken primarily in the city of Astrakhan. This dialect also includes the various corners of the North Caucasus. When the first pioneers of Eastern literature wants to establish a literary language, they first chose the Astrakhan dialect as the basis for the literary language. But they quickly left it and chose the Yerevan dialect, and it eventually took its present form.

There is no study on the Astrakhan dialect. The only thing we have are short pieces of information on this dialect in the work of Patkanian Ք. Պատկանեան TODO: cyrillic]. Patkanian considers this dialect to be extremely close to the literary language, and thus thinks it is excessive to talk more about it.

As for published samples of the Astrakhan dialect, the first are excerpts in the novels of Raphael Patkanian (Ռաֆայել Պատկանեան); see his Երկասիրութիւնները (1893, հատ. Բ. էջ 18-19, 23-24, 75, 76, 178-179, 183-186, 192-193, 210, 218-222, and 231-232). There is abundant material in the periodicals of the Astrakhan: *Lraber* (Լրաբեր [Messenger]) and *Gorc* (Գործ).¹ But these unfortunately don't have perfect scientific accuracy.

Footnote from Adjarian: My deep gratitude to the most honorable Father G. Mkrtumian from Astrakhan (Աստրախանի Արժանապատիւ Տէր Գ. ք. Սկրտումեանին), who was kind enough to offer me issues from *Lraber* (Լրաբեր [Messenger]) that have the best samples of the Astrakhan dialect.

Judging by the language of these publications, we shall see that Patkanian's ideas are not correct. The Astrakhan dialect occupies a middle ground between the Shamakhi and Yerevan dialects, but it is different from both.

9.2 Phonology

The consonants follow the phonetic rules of Shamakhi or Karabakh, but its vowels...

Original page number 83.

... generally follow the Yerevan system.

¹HD: Unfortunately, I couldn't find an online record of a journal called from Astrakhan. There are many such periodicals however with the same name from elsewhere in modern Azerbaijan.

9.2.1 Consonant voicing

In this way, the voiced sounds of Old Armenian have become voiceless, and they are unchanged only after nasals (Table 9.1 and sentence).

Table 9.1: Consonant voicing changes from Classical Armenian to the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
'thin'	barak	բարակ	parak	պարակ	barak	բարակ
'head'	gəluχ	գլուխ	klux	կլուխ	gəluχ	գլուխ
'water'	d̥ʒur	ջուր	t̥ʃur	ճուր	d̥ʒur	ջուր
'to put'	dənel	դնել	tinel	տինել	dənel	դնել
'wool'	burd	բուրդ	purt ^h	պուրթ	burst ^h	բուրդ
'sound'	d̥ʒaj̄n	ձայն	t̥sen	ծէն	d̥ʒaj̄n	ձայն
'egg'	d̥zu	ծու	t̥su	ծու	d̥zu	ծու

(31) a. Astrakhan

ing-n-əm e-m
fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG

'I fall.'
ինգնըմ էմ

b. cf. SEA

ənk-n-um e-m
fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG

'I fall.'
ընկնում էմ

9.2.2 Vowel inventory

Among vowels, the sounds /æ, ʏ, œ/ <ü, իւ, եօ> are missing.

9.2.3 Vowel changes

There is no rule of deleting vowels before the stressed syllable.

There are some notable vowel changes and diphthong changes.

9.2.3.1 Classical Armenian /ɑj̄/ <այ>

Classical Armenian /ɑj̄/ <այ> became /e/ <է> (Table 9.2).

Table 9.2: Change from Classical Armenian /ɑj̄/ <այ> to /e/ <է> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
'sound'	d̥ʒaj̄n	ձայն	t̥sen	ծէն	d̥ʒaj̄n	ձայն
'that'	ɑj̄n	այն	en	էն	ɑj̄n	այն
'wide'	lɑj̄n	լայն	len	լէն	lɑj̄n	լայն
'on'	i verɑj̄	ի վերայ	veré	վերէ	vərá	վրա

9.2.3.2 Classical Armenian /iʰ, oʰ, u/ <ի, ո, ն>

Classical Armenian /iʰ, oʰ, u/ <ի, ո, ն> became /e/ <ն> (Table ??).

Table 9.3: Change from Classical Armenian /iʰ, oʰ, u/ <ի, ո, ն> to /e/ <ն> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘hundred’	հարւր	հարիւր	հարւր	հարուր	հարյւր	հարյուր
‘light’	լոյս	լոյս	լս	լոս	լոյս	լոյս
‘fish’	ձշւոյն	ծնւկ	ձշոյն	ծնկ	ձշոյն	ծնկ

9.3 Morphology

9.3.1 Noun inflection or declension

Case declensions are the same as in Yerevan: genitive /-i/ <ի>, ablative /-iʰ/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, locative /-əm/ <ըմ> (Table 9.4).²

Table 9.4: Sample of noun declension in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘close-ABL’	mot-iʰ	մօտից	mot-iʰ	մոտից
‘head-ABL’	klɨ-iʰ	կլիսից	gəlɨ-iʰ	գլիսից
‘outside-ABL’	tus-iʰ	տոսից	dərs-iʰ	դրսից
‘speech-INS’	χoskʰ-ov	խօսքով	χoskʰ-ov	խոսքով
‘eye-INS’	ɑtʰkʰ-ov	աչքով	ɑtʰkʰ-ov	աչքով
‘inside-LOC-(DEF)’	metʰ-əm-ə	մէշըմը	metʰ-um	մեջում
‘place-LOC’	teɤ-əm	տեղըմ	teɤ-um	տեղում

In the excerpts from Patkanian, the ablative uses the Karabakh system with the forms /-ɑ, -an/ <ա, աւ>. But this is not found in the others. Sometimes, instead of ablative /-iʰ/ <ից>, I’ve seen the formative /-iʰ/ <իծ> (Table 9.4).

Table 9.5: Ablative /-iʰ/ in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘mouth-ABL’	peran-iʰ	պերանիծ	beran-iʰ	բերանից
‘writing-TH-INF-ABL’	kr-e-l-iʰ	կրելիծ	gər-e-l-uʰ	գրելուց
‘outside-ABL’	tus-iʰ	տոսիծ	dərs-iʰ	դրսից
‘speech-INS’	χoskʰ-ov	խօսքով	χoskʰ-ov	խոսքով
‘eye-INS’	ɑtʰkʰ-ov	աչքով	ɑtʰkʰ-ov	աչքով
‘inside-LOC-(DEF)’	metʰ-əm-ə	մէշըմը	metʰ-um	մեջում
‘place-LOC’	teɤ-əm	տեղըմ	teɤ-um	տեղում

This change from the Classical sound /tʰ/ <g> is also found in the word /kʰasibanotʰ/ <քասիբանօծ> ‘աղքատանց’. HD: This word is made up of a borrowed root /kʰasib/ plus an Armenian derivational suffix: SEA /-anoʰ/ <-անց>.³

²HD: For Astrakhan /metʰ-əm-ə/, I suspect the final schwa is a typo because in SEA the definite suffix is banned after the locative suffix.

³HD: Adjarian says that this root /kʰasib/ is from Turkish, but Wiktionary treats the Azerbaijani form <kasib> as the source for Armenian. Ottoman Turkish also had a cognate کاسب <kasib>.

9.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns almost all follow the Yerevan system (Table 9.6). *HD: Adjarian doesn't translate these pronouns; so I'm guessing what they are.*

Table 9.6: Sample of pronouns in the Astrakhan dialect

personal 1SG NOM 'I'	jes	յէս
personal 2SG NOM 'you'	tu	տոս
personal 3SG NOM 'he'	en	էն
personal 1SG ABL 'from me'	indz-an-its ^h	ինձանից
personal 1PL DAT 'to us'	mez-i	մէզի
personal 1PL LOC 'in us'	mez-an-əm	մէզանըմ
demonstrative medial SG GEN 'that'	tra	տրա
demonstrative medial SG DAT 'that'	tran	տրան
demonstrative proximal PL NOM 'these'	srank ^h	սրանք
demonstrative medial PL NOM 'those'	trank ^h	տրանք
demonstrative distal PL NOM 'those yonder'	nrank ^h	նրանք
demonstrative proximal PL ACC 'these'	srank ^h	սրանց
demonstrative medial PL ACC 'those'	trank ^h	տրանց
demonstrative medial PL ABL 'those'	trank ^h -its ^h	տրանցից
demonstrative proximal SG GEN 'this'	estur	էստոր
demonstrative proximal PL NOM 'these'	estunk ^h	էստունք

What's interesting is the form /estur-ner-i/ 'this-PL-DAT' and the nominally declined forms of the word 'who' (Table 9.7).

Table 9.7: Paradigm of the interrogative pronoun 'who' in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
'who' (NOM)	hov	ho ^o լ	ov	n ^o լ
'to who' (DAT)	hov-i	hoվի ^o	um	n ^o ւմ
'from who' (ABL)	hov-its ^h	hoվից ^o	um	նւմից ^o
'who' (PL)	hov-er	hoվէր ^o	ofk ^h -er	նվքեր ^o TODO: check with SEA
'to who' (PL-DAT)	hov-er-i	hoվերի ^o	ofk ^h -er-i	նվքերի ^o TODO: check with SEA
'from who' (PL-ABL)	hov-er-its ^h	hoվերից ^o	ofk ^h -er-i	նվքերից ^o TODO: check with SEA

9.3.3 Verb inflection or conjugation

In verbal conjugation, the formation of the present tense is similar to the Yerevan dialect.

9.3.3.1 Copula with /e/ and 3SG /a/

The copula is in Table 9.8.

Table 9.8: Copula in the Astrakhan dialect

	Astrakhan	cf. SEA
1SG 'I am'	e-m ɛʃ	e-m ɛʃ
2SG 'you are'	e-s ɛu	e-s ɛu
3SG 'he is'	ɑ ʊ	e ɛ
1PL 'we are'	e-nkʰ ɛʎp	e-ŋkʰ ɛʎp
2PL 'you are'	e-kʰ ɛp	e-kʰ ɛp
3PL 'they are'	e-n ɛʎ	e-n ɛʎ
	AUX-AGR	AUX-AGR

9.3.3.2 Present indicative forms

The formative (*HD: of the imperfective converb*) is /-əm, -is/ <ɛʃ, ɛu> (32).

(32) Astrakhan

- a. ɑs-əm e-m
say-IMPF.CVB AUX-1SG
'I say.'
ʊsʊʃ ɛʃ
- b. ɪs-əm e-m
hear-IMPF.CVB AUX-1SG
'I hear.'
ɪʃʊʃ ɛʃ
- c. ɪŋ-n-əm ɑ
fall-VX-IMPF.CVB AUX
'He falls.'
ɪʎɑʎʎʊʃ ʊ
- d. k-ɑ-l-is e-nkʰ
come-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1PL
'We are coming.'
kʊʎɪɪ ɛʎp
- e. ɪɑʈsʰ e-kʰ ɪl-əm
cry AUX-2PL be-IMPF.CVB
'You.PL are crying.'
ɪʊg ɛp ɪʎʊʃ
- f. ɛʃʰ-e-n ɪs-əm
NEG-AUX-2PL hear-IMPF.CVB
'They don't hear.'
ɛʃʰ ɛʎ ɪʃʊʃ.

The Karabakh-style forms are used (33). *HD: It's not clear to me how this is like Karabakh.*

(33) Astrakhan

- a. k-ɑ-m ɑ, or k-ɑ-l-is ɑ
come-TH-? AUX, come-TH-INF-IMPF.CVB AUX
'He comes.'
kʊʎɪɪ ɛʎp, or kʊʎɪɪ ʊ

- b. t-a-m a, or t-a-l-is a
 give-TH-? AUX, give-TH-INF-IMPF.CVB AUX
 'He gives.'
 տամ ա, or տալիս ա

The verbs with the vowel /u/ <nL> get the formative /-um/ <nL> (34).

(34) Astrakhan

- a. uz-um e-m
 want-IMPF.CVB AUX-1SG
 'I want.'
 ուզում եմ
- b. uz-um a
 want-IMPF.CVB AUX
 'He wants.'
 ուզում ա

9.3.3.3 Vowel assimilation (/e/ <t> to /i/ <h>) and past /-m/ <u>

In the Astrakhan dialect, the sound /e/ <t> becomes /i/ <h> when before an /i/ <h>.

Besides this, it receives the first person formative /-m/ <u> formative in the imperfective and perfective, based off of the present tense. For example, the copula can or not (Table 9.9)

Table 9.9: Past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan (with and without assimilation)				cf. SEA	
1SG 'I was'	i-i-m	իիմ	e-i-∅	էի	ej-i-∅	էի
2SG 'you were'	i-i-r	իիր	e-i-r	էիր	ej-i-r	էիր
3SG 'he was'	e-∅-r	էր	e-∅-r	էր	e-∅-r	էր
1PL 'we were'	i-i-nk ^h	իիկք	e-i-ŋk ^h	էիկք	ej-i-ŋk ^h	էիկք
2PL 'you were'	i-i-k ^h	իիք	e-i-k ^h	էիք	ej-i-k ^h	էիք
3PL 'they were'	i-i-n	իին	e-i-n	էին	ej-i-n	էին
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

Original page number 84.

HD: The negative also shows assimilation (Table 9.10) .

Table 9.10: Negative past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan (with assimilation)		cf. SEA	
1SG 'I was not'	ṭṭ ^h -i-i-m	չիիմ	ṭṭ ^h -ej-i-∅	չէի
2SG 'you were not'	ṭṭ ^h -i-i-r	չ իիր	ṭṭ ^h -ej-i-r	չէիր
3SG 'he was not'	ṭṭ ^h -e-∅-r	չէր	ṭṭ ^h -e-∅-r	չէր
1PL 'we were not'	ṭṭ ^h -i-i-nk ^h	չիիկք	ṭṭ ^h -ej-i-ŋk ^h	չէիկք
2PL 'you were not'	ṭṭ ^h -i-i-k ^h	չիիք	ṭṭ ^h -ej-i-k ^h	չէիք
3PL 'they were not'	ṭṭ ^h -i-i-n	չիին	ṭṭ ^h -ej-i-n	չէին
	NEG-AUX-PST-AGR		NEG-AUX-PST-AGR	

HD: See (35) for examples of assimilation and 1SG /-m/ in conjugation

(35) a. Astrakhan

as-əm e-i-n, or as-əm i-i-n
 say-IMPF.CVB AUX-PST-3PL, say-IMPF.CVB AUX-PST-3PL

‘They were saying.’
 ասըմ էին or ասըմ իին

b. i. Astrakhan

ing-n-i-i-m, ing-n-i-i-nk^h
 fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL

ինգնիիմ, ինգնիինք

ii. cf. SEA

əŋk-n-ej-i-∅, əŋk-n-ej-i-ŋk^h
 fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL

‘(If) I were to fall; (if) we were to fall’
 ընկնեի, ընկնեինք

c. i. Astrakhan

kə-χəv-aj-i-m, k-ert^h-aj-i-m, kə-per-e-i-m
 FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG

կը խաղայիմ, կերթայիմ, կը պերեիմ

ii. cf. SEA

kə-χəv-aj-i-∅, k-ert^h-aj-i-∅, kə-ber-ej-i-∅
 FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG

‘I would have played, I would have gone, I would have brought.’
 կխաղայի, կերթայի, կբերեի

HD: Similarly the aorist or past perfective uses the 1SG marker /-m/ in Astrakhan but not SEA. Note that Adjarian doesn’t give translations or reflexes for most of these perfectives; I had to guess what they meant and then guess their SEA cognate. Note that some of these perfectives have a larger structure in their more conservative SEA cognates.

Table 9.11: Use of 1SG marker /-m/ <մ> in the aorist or past perfective in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘I said’	as-a-tʰs ^h -i-m	ասացիմ	as-a-tʰs ^h -i-∅	ասացի
‘I went’	kn-a-tʰs ^h -i-m	կնացիմ	gən-a-tʰs ^h -i-∅	գնացի
‘I liked’	sir-e-tʰs ^h -i-m	սիրեցիմ	sir-e-tʰs ^h -i-∅	սիրեցի
	√-TH-AOR-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
‘I said’	as-a-m	ասամ	as-a-tʰs ^h -i-∅	ասացի
‘I gave’	tv-a-m	տվամ	təv-e-tʰs ^h -i-∅	տվեցի
‘I brought’	per-a-m	պերամ	ber-e-tʰs ^h -i-∅	բերեցի
‘I called’	kanʃ ^h -a-m	կանչամ	kanʃ ^h -e-tʰs ^h -i-∅	կանչեցի
‘I put (PST)’	tir-a-m	տիրամ	dər-e-tʰs ^h -i-∅	դրեցի
‘I removed’ (?)	han-a-m	հանամ	han-e-tʰs ^h -i-∅	հանեցի
‘I allowed’	tʰox-a-m	թողամ	tʰox-e-tʰs ^h -i-∅	թողեցի
	√-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
‘I came’	ek-a-m	եկամ	jek-a-∅	եկա
‘I found’	kʰt ^h -a-m	քթամ	gət-a-∅	գտա
‘I took’	ar-a-m	առամ	ar-a-∅	առա
	√-PST-1SG		√-PST-1SG	

9.3.3.4 Past participle or perfective converb with /-el/ <ել>

The past participle ends in /-el/ <ել>, and in this way it forms the present perfect and past perfect (յարակատարն ու գերակատարը) in (36). *HD: Adjarian did not provide translations or reflexes, so I had to guess their meanings.*

(36) Astrakhan

- a. sir-el α
like-PERF.CVB AUX
'I have liked.'
սիրել ւ
- b. ek-el e-i-m
come-PERF.CVB AUX-PST-1SG
'I had come.'
եկել էիմ
- c. kʰtʰ-el e-s
find-PERF.CVB AUX-2SG
'You have found.'
քթել էս
- d. ing-el e-n
fall-PERF.CVB AUX-3PL
'They have fallen.'
ինգել էն
- e. tʃʰ-i-i-m ls-el
NEG-AUX-PST-1SG hear-PERF.CVB
'I had not listened.'
չիիմ լսել
- f. amantʃʰ-el i-i-m
shy?-PERF.CVB AUX-PST-1SG
'I'm not but I think this means 'I had felt shy.'
ամանչել իիմ

The reflex of verb /linel/ <լինել> 'to be' uses the formative Էր /er/ in order to distinguish the consonants (37).⁴

(37) Astrakhan

- a. il-er e-n
be-PERF.CVB AUX-3PL
'They have been.'
իլեր էն
- b. il-er α
be-PERF.CVB AUX
'He has been.'
իլեր ւ
- c. il-e-r-u α
be-TH-INF-FUT.CVB AUX
'He will be.'
իլերու ւ

⁴HD: Adjarian treats the verb in (37c) as made up of a past participle or perfective converb. However, his SEA translation /linelu e/ <լինելու> uses a future converb. I think he gave the incorrect description for this sentence's morphology; it does not use a perfective converb.

This sound change is also found in the reflex of the Classical conjunction /aj/ <այլ> which uses the form /e/ <էլ> or /er/ <էր> in the Astrakhan dialect.

9.3.3.5 Infinitival genitive with /-i/ <ի>

The genitive of the infinitive is formed with /-i/ <ի>, similarly to the the Karabakh dialect (Table 9.12).

Table 9.12: Infinitives take genitive /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Astrakhan dialect

	Astrakhan	cf. SEA
'to put' (GEN)	tn-e-l-i տնելի	dən-e-l-u դնելու
'to speak' (GEN)	χos-e-l-i խօսելի	χos-e-l-u խօսելու
'to sew' (GEN)	kar-e-l-i կարելի	kar-e-l-u կարելու
	√/-TH-INF-GEN	√/-TH-INF-GEN

9.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Adjarian's source: Taken from *Lraber* (Լրաբեր [Messenger], year 1909, number 19)

– Ադա Մոսկովից Լեքսեյ Իվանովի տղան էր Էլել, Միշան. կընրմ էր Պետրովըծկա: Զէրը Էկաւ. դէ մեր տուն ցած Էկաւ. ա (Ռուս. իսկ) առաւօտը իննը սահաթին պրօխօղը կընրմ ա: Դէ սաղ քէր խօսանք, հօրը հարցրամ. հէ՛յ գիդի տարիներ. ի՞նչ քէթեր էին արել...՝ Դէ, տա քի, Արտեմ Վանիճ, առաւօտը մին ծի վեր առնենք ստեղի հայի պաները շանց տուր:

Լա՛ւ, ասամ:

Ո՛չ իիմ ասել:

Առաւօտը բագածը ըղըրգանք, ութին կէս կար, ծի վեր առանք, տուս Էկանք: Սամի առաջինը պերամ սրան Պետրով-Պօղոսի ժամի խաչելութիւնի պատկերքը շանց տալի: Շատ հաւանաւ. ասըմ ա հովի՞ ծեռքաճուրն ա: Չեմ մանըմ, ասըմ էմ, Բաֆայելին ա, թէ նրա աշկերտինը: Տեսամ, որ շատ խորը խորը մտիկ ա անըմ ուզամ փոքր պարծանալի. – ասըմ էմ, տա խօ...

Original page number 85.

... Էսպէս չի՛ իլեր առաջ. դուզ կտաւի վերէն ա քաշած իլեր. Էտով մեր Էրեսփոխներից մինը պոնել ա՛ Էրեսին լակ ա քսել տվել: Ադա Էս խօսքս ասելը իմացամ, տա վերէս պաց չի ինգնի՞լ. քի «այս ի՞նչ վանդալութի՛ն ա»: Տեսամ, որ շատ ա տաքանըմ՝ հանդարտ փեշից քաշամ, ասըմ էմ խըբար Էս ինչ խաբար ա՞, փոքր հանդարտիւր, ժամըմն Էնք, համ էր խառը վախտեր ա. բիրդան պերանիծդ մի խօսկ պաց կթողնես՝ ստակ կկորչենք:

Ադա տուռնից տուս կալի վախտին՝ սրա աչքէն Էլի մին գաղ չի ինգնի՞լ. կայնաւ:

– Տա ի՞նչ ա, ասըմ ա, Էս տուռնի գըմանի պատը քերվե՞լ ա ի՞նչ ա:

– Չէ՛, ասըմ էմ, ստեղ պան ա կրած. հոր թիվին քըցաղ ա ժամը, եփ օծած ա. հով ա օծել, հովերի հետ: Կրելիծ Էտով էր, բուկվաների վերէն զարվարաղ Էն քսած իլեր: Դէ տարիներ Էն անցկացել, ադա մարթ ա վեր ինգնըմ մեռնըմ, ի՞նչ պան ա որ սա էր փչացած իլի, Էնա ինգել ա փչանալի վերչն Էլ մին քանի հետ ժամը տուսիծ նորոքելի վախտին տըրան Էլ բելիտ Էն արել. ա՛յ, ասըմ էմ, մին հետ էր բելիտ անեն՝ ստակ կբարաբարվի:

Ադա սա թագադանիծ չի թընդըմի՞լ:

- Սա հնոսութիւնն ա, ասըմ ա, ի՞նչպէս կարելի-յ-ա ոնչընչացնել. սա ի՞նչ խելք ա, ի՞նչ հասկացողութիւնն ա: Լաւ, ասըմ ա, Ես ծեր քաղաքըմ մին դանա հասկացող մարթ չի կա՞յ, որ Ես պատկերքի համար Էր խօսէր. կս կրածի համար Էր:

- Ստեղ ուժ ես ինքս տաքացում. ներողութիւն, ասըմ էմ, շատ իզուր Ես մեղի Եսպէս անպատիւ անըմ. հասկացող մարթ մեզանըմ ինչքան ուզես. ա՛յ համեցէք մեր ժողովքները, թամաշա արա: Հենց մեր տունը ասըմ էմ, Էնդուր համար ա քանդըվել, որ շատ հասկացողներ ունենք. դաժը Էթէ կուզես՝ անհասկացող մարթ չի կայ, ոխչով հասկացող Էն: Էն պատկերքի պանը լսելը բաշտ մունչերի սպըխվատիտծը են իլեր՝ նա կեսը ուժ լակ ա քսած իլեր, դէ թողել Էն որ պըրծացնի. իսկ Ես կրածը, այ մին Էրկու տարի կիլի, որ խօսկ իլեր ա, շուտով կվճռվի, թագադանից կրել կտանք: Կնանք, ասըմ էմ, ծին սպասըմ ա: Մին կերպ սրան դրոգ քցամ, տարամ ախչիգերքի շկօլայի մօտ:

- Այ, ասըմ էմ, սա մեր շկօլան ա:

Original page number 86.

- ԲԵՍ, ասըմ ա, Ռուստի վըվիսկա ինչի՞ ա:

- Քրէյով Էնք տվել. ասըմ էմ, ա՛յ հոքաւոր տերը կկայ՝ հուսումարանի պանը կպրծացնի՝ մենք Էլի ետ ստեղ կքաշվենք: լավ ընմօնտ կանենք, տուսից Էլ բելիտ կանենք. մին փոքր կԵսատ մնացած պան կա:

- ԲԵՍ սա՞ ինչ ա, հարցնըմ ա ինձանից, հովի՞ տունն ա:

- Մերն ա, ասըմ էմ. քասիբանոծիւնը. քանի տարի եա ասել ա, պետք ա քանդի, թագանը քցի, կործը կԵսատ ու մնացել հելէ: - ԲԵՍ սա ի՞նչ պան ա, ասըմ ա, կԵսը ճուր, կԵսը հող:

- Սա, ասըմ էմ, մեր կանավն ա, փորըմ Էն, կԵսատ ա:

Ա տղայ, տա բիրդան ինձի չի ասի՞լ - քի, ասա պաժալըստա տուք ինքներդ Էր կիսա՞տ Էք, թէ թամամ խալի Էք: Մատաղ, ասըմ ա, ծեզի սկի թամամացրած, պրծացրած պան չունէ՞ք, որ տեսնենք:

- Ինչի՞ չէ, ասըմ էմ, ա՛յ Կըտերիւնայի մատուռը, ստակ թամամացրած պրծացրած ա:

- Ինձադը՞, ասըմ ա. նա ի՞նչ պան ա:

- Մատուռ ա, ասըմ էմ, աղօթք անելի տեղ, չասովնա՛. ուզում Ես կնանք: Ադա տա բիրդան ծիտն շուր չի տայ, հարայ չի տալ. «պրեամը նա պարախօդ»: Պրօխօդ Էկանք թէ չէ, սվիստոհը տըվան: Սա ինգաւ ոխչին թարիֆ անելի, քի Հաշտարիւնի հայերի ոխչը պանը կԵսատ ա. ծըծաղ պաց քըցան որ: Ասըմ էմ ինչի՞ Ես հոքիիդ մեղք անըմ, քեզի խօ ասա՞մ, որ պրծացրած պան Էր ունենք:

- Հա, ասըմ ա, մին դանա չասովնա ունեն պրծացրած. ինչպէս ա անըմը՞:

- Կըտերիւնայի մատուռ:

Ինքքս Էլ փոշմանամ: Ադա սաղ կայնած խալիւն Էսթայից Էր Էնթայից Էր, եքքէ ծենով ծըծախ պաց չեն քըցի՞լ. կասես մին վերդէ հերման ճուր ածան վերես: Ինքքս Էր չի հասկացամ, որ ի՞նչպէս ընդեղիծ տուս Էկամ, տուն Էկամ: Մունչուրի Ես սահաթը չէմ կարանըմ մոռանալի. որ միտքքս չի ընգնը՞մ, սաղ վերես ալավ ա տամ:

Chapter 10

Julfa

Original page number 87.

10.1 Overview

The homeland of this dialect is the village called Julfa (now called Old Julfa), found near the shores of Araks, at the Persia-Russia borders. In the old times, Julfa played a large role in national commerce. Julfa Armenians had spread out until Italy and Holland, and accumulated great wealth in these fields. During the time of Shah Abbas the Great (Armenian: Շահաբաբ), large numbers of the Armenian population of the Araratian plains (including Julfa Armenians) were forced to leave their homeland, and were taken to Isfahan. Here, in the southern part of the city, they established the New Julfa suburb, which over a small period of time became a lot bigger and richer. It had up to 25,000 Armenian residents. The majority of its residents became involved in commerce and established a few settlements in India, Birmania (Burma), Java and Sumatra. These latter settlements are now almost all gone, and the few remaining Armenians have become English-speakers.

The Julfa dialect is still alive in Old Julfa, New Julfa, and in a few cities in Persia, such as Shiraz, Hamadan, Bushehr, Tehran, Anzali, Qazvin, Rasht, and so on, where New Julfa migrants have settled.

There is an extensive manuscript that is written in the Julfa dialect; this is the chronology of Petros di Sarkis Gilanentz (Armenian: Պետրոս Ռի Սարգիս Գիլանենց).¹ This was published first in the periodical *Krunk Handes* (Armenian: Կրոնկ Հանդես, 1863, February, March) and then published on its own.² One can also find articles written in the more recent dialect in the local New Julfa periodical of *Lraber* (Լրաբեր [Messenger]), which is still published to this day. Because I don't have this newspaper, I could not use it.

The Julfa dialect was studied by Patkanian (Armenian: Պատկանեան) in his...

Original page number 88.

... work called TODO: [HD: cyrillic], page 76-103. Thus by benefiting from this work, we can compose our description of the Julfa dialect.

¹HD: His name is also romanized with Sargis instead of Sarkis, and Gilanents instead of Gilanentz. An English translation can be found online (Gilanentz 1959).

²HD: I think he means the periodical Կրոնկ հայրն աշխարհիկ [Crane to the Armenian world].

10.2 Phonology

The phonetic system of this dialect is like the Yerevan system, or more exactly like the Tabriz subdialect.

10.2.1 Change from Classical /h/ <h> to /χ/ <ħ>

The primary borderline of its sound changes is how the Classical Armenian /h/ <h> became /χ/ <ħ> (Table 10.1).

Table 10.1: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <ħ> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
'Armenian'	hɑj	hɑj	χɑj	ħɑj	hɑj	hɑj
'bread'	hɑtʰsʰ	hɑg	χɑtʰsʰ	ħɑg	hɑtʰsʰ	hɑg
'father'	hɑjɾ	hɑjɾ	χɛɾ	ħɛɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
'graceful'	ʃənoɾhəwɔɾ	շնորհաւոր	ʃənoχəwɔɾ	շնախաւոր	ʃənoɾəwɔɾ	շնորհաւոր
'fear'	ah	ah	ax	ħa	ah	ah

10.2.2 Word-initial insertion of /h/ <h>

Many vowel-initial words received an initial /h/ <h> (Table 10.2).

Table 10.2: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
'when'	erb	երբ	hipʰ	հիփ	jerpʰ	երբ
'cheap'	arʒan	արժան	hezan	հեժան	arʒan	արժան
'front'	aradʒ	առաջ	haredʒ	հառեջ	aratʰjʰ	առաջ
'long'	erkar	երկար	herkar	հերկար	jerkar	երկար
'evening'	erekun	երեկուն			irikun	իրիկուն
'close of the day'			haraknadem	հարակնադեմ	iriknadem	իրիկնադեմ

10.2.3 Change from Classical /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու>

The word-initial /iʏ/ <իւ> sound became /u/ <ու> (Table 10.3).

Table 10.3: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
'oil'	iʏt	իւղ	ux	ուղ	jux	յուղ
'self'	iʏɾ	իւր	ux	ուր	jux	յուր

10.2.4 Nasal insertion for the word 'no' /otʰjʰ/

The negative formative from Classical /otʰjʰ/ <ոչ> became /motʰjʰ/ <մօչ>. This interesting word is formed in the following way. First, the Classical word /otʰjʰ/ <ոչ> became /voʔjʰ/ <վօչ>, as in many dialects of New Armenian. The sound /n/ <ն> was then added to this word to get /vonʔjʰ/ <վօնչ>, and this form is used in the Yerevan dialect. The labial (շրթնական) sound /v/ in /vonʔjʰ/ was affected by the nasality of this /n/ <ն>, and became a labial nasal /m/

<ւ>. From this form, we got the lenited form (սղմամբ) /moṭʰ/ <ւոջ>. In the Julfa dialect, the two forms are also used (Table 10.4).

Table 10.4: Insertion of nasal /m/ <ւ> in negative words in the Julfa dialect

'nothing'	Classical Armenian օ՛րհփինփին նչինչ	> Julfa moṭʰinṭʰ, մօշինչ monṭʰinṭʰ մօնչինչ	cf. SEA voṭʰinṭʰ նչինչ
'no one'	օ՛րհ ok ^h նչ ոք	moṭʰov մօշօվ	voṭʰ vok ^h նչ ոք
'no one's'	օ՛րհ ok ^h նչ ոք	moṭʰum մօշում	voṭʰ mek-i-n նչ մէկին TODO: double check sea

10.3 Morphology

10.3.1 Noun inflection or declension

10.3.1.1 Case marking for singular nouns

In noun declension, the genitive-dative case is formed with the formative /-e/ <է> as in Karabakh, or with the formative /-i/ <ի> as in Yerevan.

The ablative is formed with the formative /-e/ <է>. But for with words with the rhyme /-u/ <ու>, the ablative uses the formatives /-iṭʰ, uṭʰ/, <ից, ուց> (Table 10.5).

Table 10.5: Ablative in the Julfa dialect

'house'	Julfa	cf. SEA
'house-ABL'	tən-e տընէ	tun տուն
?-ABL	arv-iṭʰ առվից	tən-iṭʰ տնից
'soul'		hok ^h i հոգի
'soul-ABL'	χok ^h -uṭʰ խօգում	hok ^h -uṭʰ հոգուց

The instrumental formative is the usual formative /-ov/ <օվ>, and the locative is /-um/ <ում>.

10.3.1.2 Case marking for plural nouns

For the plural, its declension endings are in Table 10.6.

Table 10.6: Declensions for plurals in the Julfa dialect

NOM	/-er/	<եր>	/-ner/	<ներ>
GEN,DAT	/-er-i, -er-oṭʰ/	<երի, էրօց>	/-ner-i/	<ների>
ABL	/-er-e, -er-oṭʰ-e/	<երէ, էրօցէ>		
INS	/-er-ov/	<էրօվ>	/-ner-ov/	<ներօվ>
LOC	/-er-um/	<էրում>	/-ner-um/	<ներում>

To form the plural in some situations, the dialect uses the formatives /-ek^h, -ani, -er-ani, -ner-ani, -arenk^h/ <էք, անի, էրանի, ներանի, արենք>.

Table 10.7: Example of plurals in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
`Russian’			rus	ռուս
`Russian-PL’	ərɯst-ani	ըռուստանի	rus-ner	ռուսներ
`hunter’			vorsoɤ	որսող
`hunter-PL’	vorsoɤ-ani	վորսողանի	vorsoɤ-ner	որսողներ
`other’			urɨf	ուրիշ
`other-PL’	urɨf-ani	ուրիշանի	urɨf-ner	ուրիշներ
`head’			gəluɣ	գլուխ
`head-PL-(PL)’	gluɣ-ner-ani	գլուխներանի	gəluɣ-ner	գլուխներ
`voice’			ḍʒɑjn	ծայն
`voice-PL-(PL)’	ḍʒen-er-ani	ծեներանի	ḍʒɑjn-e	ծայներ
`place’			teɤ	տեղ
`place-PL’	teɤ-arenk ^h	տեղարենք	teɤ-er	տեղեր
`village’			gyuɤ	գիւղ
`village-PL’	geɤ-arenk ^h	գեղարենք	gyuɤ-er	գյուղեր

10.3.2 Pronoun inflection or declension

The declension of pronouns is the same as in the Yerevan dialect, ...

Original page number 89.

... ... so we think it’s superfluous to show them. The pronouns only in the ablative, where they take the formative /-e/ <Է> (Table 10.8).

Table 10.8: Sample of ablative pronouns in the Julfa dialect

personal 1SG ‘from me’	jinen	յինեն
personal 2SG ‘from you’	k ^h ezne	քեզնէ
personal 1PL ‘from us’	mezne	մեզնէ
personal 1PL ‘from us’	mezane	մեզանէ
personal 2PL ‘from you’	ḍʒezne	ծեզնէ
personal 2PL ‘from you’	ḍʒezane	ծեզանէ
demonstrative proximal SG ‘from this’	esti	եստի
demonstrative proximal SG ‘from this’	sorane	սօրանէ
demonstrative proximal PL ‘from these’	estonts ^h me	եստօնցմէ
demonstrative proximal PL ‘from these’	sots ^h ane	սօցանէ

Some interesting forms are in Table 10.9).

Table 10.9: Sample of other pronouns in the Julfa dialect

reflexive PL ‘selves’	urenk ^h	ուրենք
reflexive SG ABL ‘from self’	urnen	ուրնեն
reflexive PL GEN ‘of selves’	urenṯ ^h	ուրենց
reflexive PL GEN ‘of selves’	urṯ ^h enṯ ^h	ուրցենց
demonstrative proximal PL GEN ‘of these’	santṯ ^h an	սանցան
demonstrative medial PL GEN ‘of those’	dantṯ ^h an	դանցան

10.3.3 Verb inflection or conjugation

10.3.3.1 Overview and morphological changes

For verb conjugation, the most characteristic forms are the following.

10.3.3.1.1 Present copula with /a/ <u>

For present tense form of the copular verb, the Classical sound /e/ <ե> sound of all the persons has changed to /a/ <u> (Table 10.10).

Table 10.10: Copula with /a/ <u> instead of /e/ <ե> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG 'I am'	a-m	uɫ	e-m	եɫ
2SG 'you are'	a-s	uu	e-s	ես
3SG 'he is'	a	u	e	ե
1PL 'we are'	a-nk ^h	uɫp	e-ŋk ^h	եɫp
2PL 'you are'	a-k ^h	uɫ	e-k ^h	եɫ
3PL 'they are'	a-n	uɫ	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

This of course originated via analogy to the present 3SG, which as we know is /a/ <u> in the dialects of Yerevan, Karabakh, Shamakhi, Astrakhan, and Agulis.

10.3.3.1.2 Past copula with /i/ <ի>

Its imperfective (HD: = *the past form of the copula*) is formed like in Yerevan (Table 10.11). HD: *This means that in Julfa, the /e-i/ AUX-PST sequence surfaces as a single [i] via deletion of the /e/.*

Table 10.11: Past copula with /i/ <ի> instead of /ei/ <եի> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG 'I was'	∅-i-∅	ի	ej-i-∅	եի
2SG 'you was'	∅-i-r	իր	ej-i-r	եիր
3SG 'he was'	e-∅-r	եր	e-∅-r	եր
1PL 'we were'	∅-i-nk ^h	իɫp	ej-i-ŋk ^h	եիɫp
2PL 'you were'	∅-i-k ^h	իɫ	ej-i-k ^h	եիɫ
3PL 'they were'	∅-i-n	իɫ	ej-i-n	եիɫ
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

10.3.3.1.3 Imperfective converb with /-man/ <ման>

The indicative present and imperfective of every verb is made with the formative /-man/ <ման> (/a-man/ <աման>) (Table 10.12).³

³HD: I suspect that the formative /-aman/ is actually segmentable as /-a-man/: the theme vowel /a/ plus the converb suffix /-man/.

Table 10.12: Imperfective converb with /-man/ <ման> (/aman/ <աման>) in the Julfa dialect

	Shamakhi	cf. SEA
'I go'	gn-a-man a-m գնաման ամ √/-TH-IMPF.CVB AUX-1SG	gn-um e-m գնում եմ √/-IMPF.CVB AUX-1SG
'I see' 'I flee'	tes-man a-m տեսման ամ pʰaχ-man a-m փախման ամ √/-IMPF.CVB AUX-1SG	tes-n-um e-m տեսնում եմ pʰaχ-tʰ-um e-m փախչում եմ √/-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
'I was going'	gn-a-man ∅-i-∅ գնաման ի √/-TH-IMPF.CVB AUX-1SG	gn-um ej-i-∅ գնում էի √/-IMPF.CVB AUX-1SG
'I was seeing' 'I was fleeing'	tes-man ∅-i-∅ տեսման ի pʰaχ-man ∅-i-∅ փախման ի √/-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	tes-n-um ej-i-∅ տեսնում էի pʰaχ-tʰ-um ej-i-∅ փախչում էի √/-VX-IMPF.CVB AUX-PST-1SG

10.3.3.2 General paradigms for the reflex of the A-Class

The following are the primary tenses of the reflex of the Classical verb /gən-a-/ <գնալ> 'to go'. *HD: This is the A-Class with theme vowel /-a-/.*

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

10.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective

HD: In SEA, the indicative present and past imperfective are formed by combining the imperfective converb (a verb with suffix /-um/) with an inflected auxiliary (Table 10.13, 10.14). In Julfa, essentially the same strategy is used with the following differences: the converb suffix is /-man/, and the auxiliary has different forms in Julfa. These forms were discussed in ().

Table 10.13: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to go' in the Julfa dialect

	Julfa	cf. SEA
1SG	gn-a-man a-m գնաման ամ	gən-um e-m գնում եմ
2SG	gn-a-man a-s գնաման աս	gən-um e-s գնում ես
3SG	gn-a-man a գնաման ա	gən-um e գնում է
1PL	gn-a-man a-nkʰ գնաման անք	gən-um e-ŋk գնում ենք
2PL	gn-a-man a-kʰ գնաման աք	gən-um e-kʰ գնում եք
3PL	gn-a-man a-n գնաման ան √/-IMPF.CVB AUX-AGR	gən-um e-n գնում են √/-IMPF.CVB AUX-AGR

Table 10.14: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-man Ø-i-Ø	գնաման ի	gən-um ej-i-Ø	գնում էի
2SG	gn-a-man Ø-i-ɾ	գնաման իր	gən-um ej-i-ɾ	գնում էիր
3SG	gn-a-man e-Ø-ɾ	գնաման էր	gən-um e-Ø-ɾ	գնում էր
1PL	gn-a-man Ø-i-nk ^h	գնաման ինք	gən-um ej-i-ɲk ^h	գնում էինք
2PL	gn-a-man Ø-i-k ^h	գնաման իք	gən-um ej-i-k ^h	գնում էիք
3PL	gn-a-man Ø-i-n	գնաման ին	gən-um ej-i-n	գնում էին
	√-TH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

10.3.3.2.2 Past perfective or aorist

HD: In SEA, the past perfective or aorist (Table 10.15) is for /gən-a-l/ ‘to go’ is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Julfa uses the same strategy.

Table 10.15: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-tʰ-i-Ø	գնացի	gən-a-tʰ-i-Ø	գնացի
2SG	gn-a-tʰ-i-ɾ	գնացիր	gən-a-tʰ-i-ɾ	գնացիր
3SG	gn-a-tʰ-i-Ø	գնաց	gən-a-tʰ-i-Ø	գնաց
1PL	gn-a-tʰ-i-nk ^h	գնացինք	gən-a-tʰ-i-ɲk ^h	գնացինք
2PL	gn-a-tʰ-i-k ^h	գնացիք	gən-a-tʰ-i-k ^h	գնացիք
3PL	gn-a-tʰ-i-n	գնացին	gən-a-tʰ-i-n	գնացին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

10.3.3.2.3 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 10.16) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /a/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. The Julfa dialect behaves the same but with one difference: the theme vowel of the 2PL changes from /a/ to /e/.

Table 10.16: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-m	գնամ	gən-a-m	գնամ
2SG	gn-a-s	գնաս	gən-a-s	գնաս
3SG	gn-a-Ø	գնա	gən-a-Ø	գնա
1PL	gn-a-nk ^h	գնանք	gən-a-ɲk ^h	գնանք
2PL	gn-e-k ^h	գնեք	gən-a-k ^h	գնաք
3PL	gn-a-n	գնան	gən-a-n	գնան
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 10.17) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Julfa, the theme vowel /a/ is deleted before the past suffix /i/. In the 3SG, the theme vowel is changed to /e/.

Table 10.17: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn- \emptyset -i- \emptyset	զնի	gən-aj-i- \emptyset	զնայի
2SG	gn- \emptyset -i- τ	զնիր	gən-aj-i- τ	զնայիր
3SG	gn-e- \emptyset - τ	զնէր	gən-a- \emptyset - τ	զնար
1PL	gn- \emptyset -i-nk ^h	զնինք	gən-aj-i-ŋk ^h	զնայինք
2PL	gn- \emptyset -i-k ^h	զնիք	gən-aj-i-k ^h	զնայիք
3PL	gn- \emptyset -i-n	զնին	gən-aj-i-n	զնային
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

10.3.3.2.4 Tenses built from the subjunctive: Future

HD: In Julfa, the future and future perfect are built off of the subjunctive by adding the prefix /kə/ <կը> (Table 10.18). SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.

Table 10.18: Future <ապանի> and future perfect <անցեալ ապանի> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Future <ապանի>	Future perfect <անցեալ ապանի>
1SG	kə gn-a-m կը զնամ	kə gən- \emptyset -i- \emptyset կը զնի
2SG	kə gn-a-s կը զնաս	kə gən- \emptyset -i- τ կը զնիր
3SG	kə gn-a- \emptyset կը զնա	kə gən-e- \emptyset - τ կը զնէր
1PL	kə gn-a-nk ^h կի զնանք	kə gən- \emptyset -i-nk ^h կը զնինք
2PL	kə gn-e-k ^h կը զնէք	kə gən- \emptyset -i-k ^h կը զնիք
3PL	kə gn-a-n կը զնան	kə gən- \emptyset -i-n կը զնին
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR

10.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SEA adds a zero morph after the root for an A-Class verb like ‘to go’ (Table 10.19). For the 2PL, SEA adds the sequence /-a- ts^h -ek^h/ after the root such that /-a- ts^h / for the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Julfa uses similar strategies with one difference: the 2PL can omit the /-a- ts^h / sequence.

Table 10.19: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
2SG	gn-a- \emptyset	զնա	gn-a- \emptyset	զնա
2PL	gn-a- ts^h -ek ^h	զնացէք	gn-a- ts^h -ek ^h	զնացէք
	gn-ek ^h	զնէք		
				√-TH-IMP.2SG
				√-TH-AOR-IMP.2PL
				√-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 10.20), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For Julfa, the prohibitive is formed by placing the /mi/ after the verb. The verb is a non-finite form with /-a/ (possibly the infinitive). In the 2PL, the prohibitive marker carries plural agreement.

Table 10.20: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to go’ in the Yerevan dialect

	Julfa and cf. SEA			
2SG	gn-a-l mí mí gən-a-∅	գնալ մի’ մի’ գնա	√/-TH-INF? PROH PROH √/-TH-IMP.2SG	Julfa SEA
2PL	gn-a-l m-ek ^h mi gən-a-t̂s ^h -ek ^h	գնալ մեք մի գնացեք	√/-TH-INF? PROH-IMP.2PL PROH √/-TH-AOR-IMP.2PL	Julfa SEA

10.3.3.2.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 10.21. Note that the present participle and past participle are also called the imperfective converb and the perfective converb.

Table 10.21: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

		Julfa and cf. SEA			
Infinitive	անորոշ	gn-a-l gn-a-l	գնալ գնալ	√/-TH-INF √/-TH-INF	Julfa SEA
Present	ներկայ	gn-a-man gən-um	գնաման գնում	√/-TH-IMPF.CVB √/-IMPF.CVB	Julfa SEA
Past	անցեալ	gn-a-t̂s ^h -el gən-a-t̂s ^h -el	գնացել գնացել	√/-TH-AOR-PERF.CVB √/-TH-AOR-PERF.CVB	Julfa SEA

Original page number 90.

10.4 Text samples

Adjarian’s sample: Taken from Կռուկ, 1863, էջ 92-94

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

1. Համադանցի Սահիջանի վորթի Հովսեփն արել քաղաքս, ասաց թե Համադանս մին ամիս ա վոր դուս ամ. յես Համադան իքան՝ Բաղդադա մին խայ յեկավ Համադան, ասաց թե Ըստամբուլու շատ ջաբախանա յեկավ Բաղդադ, ամա ասկար չեկավ, եւ ասկար կալէ ծէն էլ չկեր: Բաղդադա փաշեն վոր Ըռուստի ասկարին Գիլան գոլն հիմացավ՝ Բաղդադա բերթըն ինչ քանդած տեղ վոր կեր՝ Թամամին շինել արետ, վոր Ըռուստիցն շատ ախ էր քաշում:

2. Վերո Հովսեփն ասաց թե յես վոր յեկի Ղազվին, Ղազվինցիք ասում ին թե մեր սարդարն տեղես փախավ՝ մենք մնացինք անտեր. մեր ճարն ի՞նչպես գընի. մեր ճարն էս ա վոր հեփ մեր ախն շատանա վոր Աղվանն մեզ մօտկանա, պիտի վոր գրենք Ըռեշտ՝ Ըռուստի սարդարին վերա, վոր մեզ տիրութին առի եւ մենք Ըռուստի դուլուղ առենք:

3. Օգոստոսի 2ըում 2 շամախցի թուրք Թարվիզու շահիցն չափարարել Ըռեշտ՝ վոր գնա Թիմիջանա վեզրին կուշտն: Էս 2 չափարն ասել ան թե՝ Վախտանկ խանըն եւ Կախեթու վալի Մամատ Ղուլի խանըն խաշտել ան (հաշտուեր են) եւ միատեղ ուրենց ասկարովն գնացել ան Հարեվան (Երեւան): Հարեվանա կշտին 4 օսմանցու փաշա դընի ուրենց ասկարովն. 4 փաշին խետ կոփվ կը տան, վոր Օսմանցու ասկարեն շատ ջառթել ան. մնացյալն փախել ա եւ մին փաշեն ուր ասկարովն մին դայիմ տեղ ա՝ վոր կարել չէն գրիշմիշ լինել:

4. Ջուղայեցի Վոհանեսի վորթի Թորոսն Օգոստոսի 3ումն յեկավ Ըռեշտ. ասաց թե յես Արզրում էի՝ վոր խաբար յեկավ թե 4 փաշա գնացին Թիֆլիզ առին եւ ընկել ան Վախտանկ խանին հետնեն վոր բռնեն. Արզրում 3 օր դօսամա արարին եւ ...

Original page number 91.

... թօփվէր գցեցին. հետո քանի օրէն հետ խաբար արեկ՝ թէ Վախտանկ խանն շատ ասկարով հետ ա դառցել օսմանցուն վերա. շատ ուժով շքաստա տվել. եւ օսմանվին ասկարն վօր փախել էր՝ 100-ով 200-ով հետ ան գօլման Արգրում. վօր յեկինք Բայազիդն էլ տեսման ինք, վօր հետ ին փախման: Թավրիզու վօր դախիլ յելանք՝ էլ էսպէս լսեցինք. եւ Վրաստանա չափար արեկ Թարվեզ՝ էլ էսպէս ասաց՝ վօր վերելումն գրած ա:

5. Հուլիսի 28. Թիֆլիզեցի X վօր Հայօց դավակ ա, վօր կաթօլիկ ա դառցել, վօր ֆռանկաղզի կումալանուն դիմաճ յելել, վօր էս Հօսէփն Ըսպահանա փախել էր, Համադանա վերա արեկ Ըռէշտ, վօր Աղվանին Ըսպահան առուլն խաքիյաթ արար՝ թէ ինչպէս ան առել. թիվն 1722 փետրվարի 18. Աղվան Միրվէսի վօրթի Մամուդ խանըն 12,000 ասկարով Զրմանա վրա յեկավ. Ըսպահանա վերա, վօր էլ էս օր Աղվանն յեկել ա Վարզան դախիլ յելել, վօր մինչի Ըսպահան 16 աղաջ ա, վօր է 80 վերստ:

6. Արապի սարդարն էլ էն օրն չափար ա դարկել Ըսպահան շահին՝ թէ Թախիխ Մամուդն ուր ասկարովն Ըսպահանա վերա կալման, շուտով էստուր ֆիքրն արա:

7. Շահ Մամուդին գալն վօր կը լսի՝ թէ Թախիխ կալիս ա, հուլմ կառի ուր բեկլարին՝ թէ վօրչանք օմարա, խան, բեկ, բեկզարա, դուլ, դօռչի կա՝ հազըվէն եւ թօփ եւ ջաբախանա հազրեցեք՝ որ բիտի գնեք Ազվանին դարշուն, վօր թօշեք վօջ Աղվանն Ըսպահան դօ. սօքա 18,000 մարթ եւ 24 թօփ կը հազրեն:

8. Էլ էն օրն մուասիլ կաղարկէն գեղարենքն՝ 12,000 մարթ թվանկչի կը բօլօրեն կը բերեն Ըսպահան:

Chapter 11

Agulis

11.1 Overview

Original page number 92.

The Agulis dialect is spread in a small border near Nakhichevan, whose center is the village-city of Agulis. The surrounding villages are Çənnəb, Əndəmic, Danaqirt, Ramis, Dasht, Kaghaki, and so on. All of these constitute the branches of this dialect.

The Agulis dialect is so far away from the common Armenian language, that its surrounding populations have thought that this dialect was a foreign language and called it *Zok* (Armenian: Չոկերէն, SEA /zokeren/), just as the people are called *Zok* (Armenian: Չոկ, SEA /zok/).

11.2 Phonology

11.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Agulis is similar to the Yerevan system. It has added only the vowels /æ, ʏ, œ/ <ü, իւ, եօ>, and the consonants /g/, k/, k^h/ <qj, կյ, քյ>.

11.2.2 Sound changes

Its sound changes have rendered this language unrecognizable, and they are the following.

11.2.2.1 Monophthongal vowel changes

11.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ω>

Classical Armenian /ɑ/ <ω> became /a/ <ω> for the words in Table 11.1.

Table 11.1: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘happy’	ւրճաչ	ուրախ	ճրճաչ	ճ’րախ	ւրճաչ	ուրախ
‘game’	խաժ	խաղ	հաժ	հաղ	խաժ	խաղ
‘tail’	ագի	ագի	ճգի	ա’գի	ագի	ագի
‘crow’	ագրճս	ագռաւ	ակրճն	ա’կռաւ	ագրճն	ագռաւ
‘salt’	աժ	աղ	աժ	աղ	աժ	աղ
‘vessel’	աման	աման	ճման	աղ	աման	աման
‘summer’	ամարճն	ամառն	ճմար	ա’մառ	ամար	ամառ
‘peak’	գագճտճն	գագաթն	ցից’ատճ	գլէ’գլաթ	գագճտճ	գագաթ

Classical Armenian /a/ <ա> became /æ/ <ււ> for the words in Table 11.2.

Table 11.2: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <ււ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘mouth’	բերճն	բերան	բէրէն	բւ’րւն	բերճն	բերան
‘sheep’	ճտիճար	ոչխար	էչտիճար	է’խւն	ճտիճար	ոչխար
‘flour’	ալիւր	ալիւր	էլիւր	ւ’լիւր	ալիւր	ալիւր
‘blood’	արիւն	արիւն	էրիւն	ւ’րիւն	արիւն	արիւն
‘thin’	բարճկ	բարակ	բէրէկ	բւ’րակ	բարճկ	բարակ
‘spring’	գարճն	գարուն	ցիէրէկ	գլւ’րուն	գարճն	գարուն

Classical Armenian /a/ <ա> became /o/ <օ> for the words in Table 11.3, only in the last syllable. *HD*: But contrast their genitive forms which show an /a/.

Table 11.3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘man’	մարճ	մարդ	մորճ	մօրդ	մարտճ	մարդ
‘man-GEN’			մարճ-ի	մա’րդի	մարտճ-ի	մարդու
‘bride’	հարճն	հարս	հօրճ	հօրս	հարճ	հարս
‘bride-GEN’			հարճ-ի	հա’րսի	հարճ-ի	հարսի
‘death’	մահ	մահ	մօհ	մօհ	մահ	մահ
‘death-GEN’			մահ-ի	մա’հի	մահ-ի	մահի
‘lamp’	տիւրճ	ճրագ	տիւրճ	ճրօգ	տիւրճ	ճրագ
‘lamp-GEN’			տիւրճ-ի	ճրա’գի	տիւրճ-ի	ճրագի

Classical Armenian /a/ <ա> became /e/ <է> for very few words (Table 11.4).¹

¹HD: For the word ‘dirty’, Adjarian provides the word <աղոնոն>. I couldn’t determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical roots, so it’s possible.

Table 11.4: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'man'	mard	մարդ	mord	մօրդ	marth	մարդ
'man-GEN'			márd-i	մա՛րդի	marth-ú	մարդու
'dirt'	ałt	աղտ	ext	էխտ	ałt	աղտ
'dirty'	ałtót	աղտոտ	jéxtut	յէ՛խտուտ	ałtót	աղտոտ
'peak'	gagát ^h ən	գագաթն	g'ég'at ^h	գյէ՛գյաթ	gagát ^h	գագաթ
'barley'	garí	գարի	g'éri	գյէ՛րի	garí	գարի

Classical Armenian /a/ <ա> became /æ/ <էո> for the words in Table 11.5

Table 11.5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <էո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'pillow'	bařdž	բարձ	bæřdž	բէօրձ	bařts ^h	բարձ
'church'	zam	ժամ	zæm	ժէօմ	zam	ժամ
'spade'	bah	բահ	bæh	բէօհ	bah	բահ
'high'	bářdžær	բարձր	bæřdžær	բէօձըր	bářts ^h ær	բարձր
'open'	bařs ^h	բաց	bæřs ^h	բէօց	bařs ^h	բաց
'to go'	gənal	գնալ	næl	նէօլ	gənal	գնալ
'bitter'	dářən	դառն	dæřnə	դէ՛օնը	dářən	դառն

Classical Armenian /a/ <ա> became /jæ/ <յէո> for the words in Table 11.6

Table 11.6: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /jæ/ <յէո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'right (side)'	ađž	աջ	jæđž	յէօջ	ađj ^h	աջ

Original page number 93.

Classical Armenian /a/ <ա> became /aj/ <այ> for the words in Table 11.7

Table 11.7: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'needle'	asétən	ասեղն	ájsæx	ա՛յսալ	aséx	ասեղ
'happy! (interjection)'	eraní	երանի	həřájnək	հըրա՛յնակ	jeraní	երանի
'to fold'	řsalél	ծալել	řsájlił	ծա՛յլիլ	řsalél	ծալել
'to melt'	halél	հալել	hájlil	հա՛յլիլ	halél	հալել

Classical Armenian /a/ <ա> became /u/ <ու> for the words in Table 11.8, only before nasal consonants.

Table 11.8: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘similar’	nəman	նման	nmun	նմոն	nəman	նման
‘sign’	nəfan	նշան	nfun	նշոն	nəfan	նշան
‘monastery’	vank ^h	վանք	vunk ^h	վոնք	van ^h k ^h	վանք
‘thick’	tʰándzər	թանձր	tʰúndzr	թո՛ւնձր	tʰándzər	թանձր
‘heavy’	tsánər	ծանր	tsúndər	ծո՛ւնդըր	tsánər	ծանր

Classical Armenian /a/ <ա> became /ɣ/ <իւ> for the words in Table 11.9.

Table 11.9: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /ɣ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to come’	gal	գալ	giɣl	գիլ	gal	գալ
‘thing’	ban	բան	byɣ	բիւ	ban	բան
‘spoon’	targal	տարգալ	dəgiɣl	դըգիլ	gətʰal	գդալ
‘swallow’	tsitsernák	ծիծեռնակ	tsʰətsʰæɣnyk	ցըցա՛նիւկ	tsitsernák	ծիծեռնակ
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsæɣɣn	ծա՛րիւն	tsirán	ծիրան

11.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> became /ɣ/ <իւ> for the words in Table 11.10.

Table 11.10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /ɣ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘two’	erkú	երկու	ærkɣ	ա՛րկիւ	jerkú	երկու
‘on’	i veráɣi	ի վերայ	væɣræ	վա՛րա	vəɣá	վրա
‘bridegroom’	pʰesáɣi	փեսայ	pʰæɣsæ	փա՛ւսա	pʰesá	փեսա
‘corpse’	merəɣál	մեռեալ	mæɣræl	մա՛ւալ	merjál	մեռյալ
‘ground’	getín	գետին	giætín	գա՛ւտին	getín	գետին
‘mouth’	berán	բերան	bæɣræn	բա՛ւան	berán	բերան
‘maternal uncle’	kʰerí	քեռի	kʰæɣri	քա՛ւնի	kʰerí	քեռի
‘needle’	aséɣən	ասեղն	ásæɣɣ	ա՛յսաւի	aséɣ	ասեղ
‘beam’	gerán	գերան	giæɣræn	գա՛ւրան	gerán	գերան

Classical Armenian /e/ <ե> became /a/ <ա> for the words in Table 11.11.

Table 11.11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘dream’	eráz	երազ	áraz	ա՛րազ	jeráz	երազ
‘come (participle)’	ekəɣál	եկեալ	ákal	ա՛կալ	jekéɣl	եկել
‘iron’	erkát ^h	երկաթ	árkat ^h	ա՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
‘come! (IMP.2PL)’	ekáɣik ^h	եկա՛յք	ákik ^h	ա՛կիք	jeké ^h k ^h	եկե՛ք
‘brother’	eɣbáɣiɣ	եղբայր	áɣpar	ա՛խպար	jəɣpáɣiɣ	եղբայր
‘student’	afakért	աշակերտ	áfkart	ա՛շկարտ	afakért	աշակերտ
‘thirty’	eresún	երեսուն	arásun	արա՛սուն	jeresún	երեսուն

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 11.12.

Table 11.12: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘big’	metš	մեծ	mitš	միծ	metš	մեծ
‘I (NOM)’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘ox’	ézən	եզն	íznə	ի՛զնը	jez	եզ
‘river’	get	գետ	git	գիտ	get	գետ
‘wife’s father’	anér	աներ	ánir	ա՛նիր	anér	աներ
‘broom’	awél	աւել	ávil	ա՛վիլ	avél	ավել
‘to bring’	berél	բերել	bíril	բի՛րիլ	berél	բերել
‘when’	erb	երբ	ib	իբ	jerp ^h	երբ
‘face’	erés	երես	írís	ի՛րիս	jerés	երես
‘three’	erék ^h	երեք	írík ^h	ի՛րիք	jerék ^h	երեք
‘to cook’	ep ^h él	եփել	íp ^h il	ի՛փիլ	jep ^h él	եփել
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթւ	t ^h ít ^h iv	թի՛թիվ	t ^h et ^h év	թեթւ

Classical Armenian /e/ <ե> became /e/ <է> for the words in Table 11.13.

Table 11.13: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘burden’	bérən	բենն	bérnə	բէ՛ննը	ber	բեն
‘yellow’	deṭín	դեղին	dévin	դէ՛ղին	deṭín	դեղին
‘nail (finger/toe)’	eṭúng	եղունգ	éxunk ^h	է՛ղունք	jexúng	եղունգ
‘winter’	džə́rherən	ծմեռն	džə́mérnə	ծըմէ՛ռնը	džə́rher	ծմեռ
‘hand’	džer-k ^h (-PL)	ծեռք	džerk ^h	ծեռք	džerk ^h	ծեռք

Classical Armenian /e/ <ե> became /e/ <եօ> for the words in Table 11.14.

Table 11.14: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <եօ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘oath’	erdúmən	երդումն	œrdym	եօ՛րդիւմ	jert ^h úm	երդում

11.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <է>

Classical Armenian /ē/ <է> became /e/ <է> for the words in Table 11.15.

Table 11.15: Change from Classical Armenian /ē/ <է> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘donkey’	ēf	էջ	ef	էջ	ef	էջ
‘half’	kēs	կես	kes	կես	kes	կես
‘olive oil’	džēt ^h	ծէթ	džet ^h	ծէթ	džet ^h	ծէթ

Classical Armenian /ē/ <է> became /ej/ <էյ> for the words in Table 11.16.

Table 11.16: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /ej/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘heap’	dēz դեզ	dejz դէջ	dez դեզ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 11.17.

Table 11.17: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘heap’	dēz դեզ	dejz դէջ	dez դեզ
‘fox’	α+u.és աղուէս	áxvis ա’ղվիս	axvés աղվես
‘curse’	anētsk ^h անեծք	ánitsk ^h ա’նիծք	anētsk ^h անեծք

Classical Armenian /ē/ <ե> became /aj/ <այ> for the words in Table 11.18.

Table 11.18: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘lord’	tēr տէր	tajr տայր	ter տեր
‘dormouse (CA); rat (SEA)’	arnēt առնետ	ərnajt ըռնայտ	arnet առնետ
‘need’	arnēt pētk ^h	pajtk ^h պայտք	petk ^h պետք

Classical Armenian /ē/ <ե> became /aj/ <ա> for the words in Table 11.19.

Table 11.19: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘female’	ēg էգ	ag ⁱ ագ	eg էգ
‘inside’	mēdž մէջ		meť ^h մեջ
‘inside-DEF’		mádž-ə մա’ջը	meť ^h -ə մեջը

11.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became /i/ <ի> for the words in Table 11.20.

Table 11.20: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘red’	karmír կարմիր	kármir կա’րմիր	karmír կարմիր
‘month’	amís ամիս	ámis ա’միս	amís ամիս
‘nit’	aníts անիծ	ánits ա’նիծ	aníts անիծ
‘nit’	bəringdž բրինձ	brindž բրինձ	bəringdž բրինձ
‘barley’	garí գարի	g’éri գյէ’րի	garí գարի
‘wine’	giní գինի	g’íni գյի’նի	giní գինի
‘ninety’	innəsún իննսուն	innásun իննա’սուն	innəsún իննսուն
‘horse’	dži ձի	dži ձի	dži ձի

Classical Armenian /i/ <ի> became /ej/ <է> for the words in Table 11.21.

Table 11.21: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ej/ <էյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'to lick'	lizél լիզել	léjzil Լէյզիլ	lizél լիզել

Classical Armenian /i/ <ի> became /uj/ <ույ> for the words in Table 11.22.

Table 11.22: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /uj/ <ույ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'one'	mi մի	mujn մույն	mi մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /aj/ <այ> for the words in Table 11.23.

Table 11.23: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'meat'	mis միս	majs մայս	mis միս
'to like'	sirél սիրել	sájril սա՛յրիլ	sirél սիրել
'oar'	t ^{hi} թի	t ^h ájna թա՛յնը	t ^{hi} թի
'nine'	ínən ինն	ájna ա՛յնը	ínə ինը
'laughter'	tsítsát ծիծաղ	tsájtsæx ծա՛յծաղ	tsítsát ծիծաղ
'lime'	lir կիր	kajr կայր	lir կիր
'old'	hin հին	hajn հայն	hin հին
'nose'	k ^{hi} t ^h քիթ	k ^h ajnt ^h քայնթ	k ^{hi} t ^h քիթ

Classical Armenian /i/ <ի> became /æ/ <ւ̈> for the words in Table 11.24.

Table 11.24: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /æ/ <ւ̈> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'beautiful'	sirún սիրուն	særyn սա՛րիւն	sirún սիրուն
'I (DAT)'	indz ինծ	ændz ա՛նծ	indz ինծ
'I (GEN)'	im իմ	æm ա՛մ	im իմ
'apricot'	tsirán ծիրան	tsæryn ծա՛րիւն	tsirán ծիրան
'one'	mi մի	mæn մա՛ն	mi մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /a/ <ա> for the words in Table 11.25.

Table 11.25: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'heart'	sirt սիրտ	sart սարտ	sirt սիրտ
'mind'	mit-k ^h (-PL) միտք	majtk ^h մայտք	mitk ^h միտք
'five'	hing հինգ	hang ^j հանգ	hing հինգ
'kernel'	koríz կորիզ	kəáz կղազ	koríz կորիզ

11.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <n>

Classical Armenian /o/ <n> became /o/ <o> for the words in Table 11.26.

Table 11.26: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'eyelid'	kop կոպ	kop կօպ	kop կոպ

Classical Armenian /o/ <n> became /u/ <nL> for the words in Table 11.27.

Table 11.27: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'smell'	hot	հոտ	hut	հուտ	hot	հոտ
'loan'	p ^h ox	փոխ	p ^h uh	փուհ	p ^h ox	փոխ
'foot'	ótan	ոտն	útnə	ո'ւտնը	vót	ոտ
'belly'	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
'who'	ov	ով	uv	ուվ	ov	ով
'no'	ot ^h	ոչ	ut ^h	ուչ	vot ^h	ոչ
'chair'	at ^h ór	աթոռ	át ^h urk ^h	ա'թոռք	at ^h ór	աթոռ
'trembling'	doť	դող	duw	դոււ	dow	դող
'bone'	óskər	ոսկր	úskər	ո'ւսկր	voskór	ոսկոր
'lentil'	ospən	ոսպն	usp	ուսպ	vosp	ոսպ
'wall'	órmən	որմն	úrman	ո'ւրման	vorm	որմ

Classical Armenian /o/ <n> became /y/ <hL> for the words in Table 11.28.

Table 11.28: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /y/ <hL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'thief'	goť	գող	g'yw	գյիւլ	gow	գող
'essential'	gəlxawór	գլխաւոր	g'əlhævyr	գյըլիւ'վիւր	gəlxanór	գլխավոր
'gray-haired'	alewór	ալեւոր	həlvəyr	հըլւ'վիւր	alevór	ալւոր
'flame'	boťs ^h	բոց	b'yťs ^h	բիւց	boťs ^h	բոց
'lap'	gog	գոգ	g'ygi	գյիւգ	gok ^h	գոգ
'apple'	xəndzór	խնձոր	xəndz'yr	խընձիւր	xəndzór	խնձոր
'worm'	órđən	որդն	ýrnə	իւռնը	vórť ^h	որդ

Classical Armenian /o/ <n> became /e/ <t> for the words in Table 11.29.

Table 11.29: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /e/ <t> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'to try'	p ^h orđzél	փորձել	p ^h érđzil	փէ'րձիլ	p ^h orts ^h él	փորձել
'mule'	đzorí	ջորի	đzéři	ջէ'րի	đzorí	ջորի
'soul'	hogí	հոգի	hégi	հէ'գի	hok ^h í	հոգի
'sheep'	ót ^h χar	ոչխար	éxť ^h ær	է'խչար	vót ^h χar	ոչխար
'louse'	odžíl	ոջիլ	édžil	է'ջիլ	vot ^h íl	ոջիլ

Classical Armenian /o/ <n> became /æ/ <ü> for the words in Table 11.30.²

Table 11.30: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /æ/ <ü> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'to try'	gor̄tsél	գործել	giærdzil	գյւրծիլ	gor̄tsél	գործել
'to praise'	govél	գովել	giávil	գյւվիլ	govél	գովել
'cress'	kotímən	կոտիմն	kiætīm	կյւիտիմ	kotém	կոտեմ

Classical Armenian /o/ <n> became /a/ <u> for the words in Table 11.31.³

Table 11.31: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'smell'	hot	հոտ			hot	հոտ
'smelled (participle)'			hætaṭs	հա'տած	hotáts	հոտած
'to change'	p'oxél	փոխել	p'háhil	փա'հիլ	p'oxél	փոխել
'grandchild'	t'hórən	թոռն	t'hárnə	թա'ռնը	t'hor	թոռ
'ash'	moxír	մոխիր	máxir	մա'խիր	moxír	մոխիր
'gold'	oskí	ոսկի	áski	ա'սկի	voskí	ոսկի
'smell'	ort ^h	որթ	árt ^h uk	ա'րթուկ	hort	հորթ

11.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> became /u/ <nL> for the words in Table 11.32.

Table 11.32: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'other'	uríj	ուրիշ	úrīj	ո'ւրիշ	uríj	ուրիշ
'name'	anún	անուն	ánun	ա'նուն	anún	անուն
'autumn'	afún	աշուն			afún	աշուն
	afún-k ^h (-PL)	աշունք	áfunk ^h	ա'շունք		
'elbow'	armúkən	արմուկն	ármung	ա'րմուկն	armúgk	արմուկն
'fish'	ǣzúkən	ծուկն	ǣzúknə	ծո'կնը	ǣzúk	ծուկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /y/ <իL> for the words in Table 11.33.

Table 11.33: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <իL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'you (NOM)'	du	դու	dy	դիլ	du	դու
'wool'	burd	բուրդ	byrt ^h	բիլդ	burth	բուրդ
'abyss'	andúnd	անդունդ			andúnd	անդունդ
	andúnd-ək (-PL)	անդունդք	ǣndyndk ^h	ա'նդիլնդք		
'head'	gəlux	գլուխ	giəlyh	գյլիլ	gəlux	գլուխ
'oath'	erdúmən	երդումն	ærdym	եո'րդիլմ	jert ^h um	երդում

²HD: For the word 'cress', Adjarian provides an ancestor form <կոտնու>, but I've had difficulty verifying if this word existed in Classical Armenian. Instead the form I found in dictionaries like Calfa was <կոտիմն>.

³HD: For the word 'calf', Adjarian provides an Classical ancestor /hort^h/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy.

Classical Armenian /u/ <nL> became /o/ <o> for the words in Table 11.34.

Table 11.34: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'false'	sut	սւտ	sot	սօտ	sut	սւտ
'cold'	ts ^h urt	ցուրտ	ts ^h ort	ցօրտ	ts ^h urt	ցուրտ
'shoulder'	us	ուս	jons	յօս	us	ուս
'camel'	u ^h t	ուղտ	oxt	օղտ	u ^h t	ուղտ
'happy'	uráχ	ուրախ	órax	օ՛րախ	uráχ	ուրախ
'to eat'	utél	ուտել	ótil	օ՛տիլ	utél	ուտել
'to have'	unií	ունիւմ	ónel	օ՛նիլ	unél	ունել
'sour'	t ^h ə ^h u	թթու	t ^h ə ^h o	թթօ	t ^h ə ^h u	թթու
'fig'	t ^h uz	թուզ	t ^h óznə	թօ՛զնը	t ^h uz	թուզ

Classical Armenian /u/ <nL> became /ej/ <ɛj> for the words in Table 11.35.

Table 11.35: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /ej/ <ɛj> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'knee'	tsúngə ^h	ծուկք	tséj ^h nə	ծէ՛յնը	tsuŋk	ծուկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /e/ <ɛ> for the words in Table 11.36.

Table 11.36: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /e/ <ɛ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'belly (CA); satiated (SEA)'	kuft	կուշտ	keft	կէշտ	kuft	կուշտ
'Friday'	urbát ^h	ուրբաթ	érbæt ^h	է՛րբաթ	urp ^h át ^h	ուրբաթ
'to swallow'	kul tal	կուլ տալ	kel tol	կէլ տօլ	kul tal	կուլ տալ
'jug'	ku3	կուժ	ke3	կէժ	ku3	կուժ
'thorn'	p ^h uf	փուշ	p ^h ef	փէշ	p ^h uf	փուշ

11.2.2.2 Diphthong changes

11.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

Classical Armenian /aj/ <այ> became /aj/ <այ> for the words in Table 11.37.

Table 11.37: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'father'	hajr	հայր	hajr	հայր	hajr	հայր
'mother'	majr	մայր	majr	մայր	majr	մայր
'wood'	p ^h ajt	փայտ	p ^h ajt	փայտ	p ^h ajt	փայտ
'goat'	ajts	այծ	ajts	այծ	ajts	այծ
'sound'	d̂zaj ⁿ	ձայն	d̂zaj ⁿ	ձայն	d̂zaj ⁿ	ձայն
'lightning'	kajtsákən	կայծակն	kájtsak	կայ՛ծակ	kajtsák	կայծակ

Classical Armenian /aj/ <այ> became /a/ <ա> for the words in Table 11.38.

Table 11.38: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
medial 'that'	ɑjd այդ	at ատ	ɑjd այդ
distal 'that yonder'	ɑjn այն	an ան	ɑjn այն
'other'	ɑjl այլ	al ալ	ɑjl այլ

Classical Armenian /ɑj/ <այ> became /e/ <է> for only the word in Table 11.39.

Table 11.39: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'vineyard'	ɑjgí այգի	égí է'գի	ɑjgí այգի

Classical Armenian /ɑj/ <այ> became /ɣ/ <հլ> for only the word in Table 11.40.

Table 11.40: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /ɣ/ <հլ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'wolf'	gɑjl գայլ	g'ɣl գ'հլ	gɑjl գայլ

Classical Armenian /ɑj/ <այ> became /i/ <ի> for only the word in Table 11.41.

Table 11.41: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'wide'	lɑjn լայն	lin լին	lɑjn լայն

11.2.2.2.2 Classical Armenian /ɑɥ/ <աւ>

Classical Armenian /ɑɥ/ <աւ> became /av/ <ավ> for the words in Table 11.42.

Table 11.42: Change from Classical Armenian /ɑɥ/ <աւ> to /av/ <ավ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'crow'	ɑgrɑɥ ագռաւ	akráv ա'կռավ	ɑgráv ագռավ
'sand'	ɑwáz աւազ	ávaz ա'վազ	aváz ավազ
'thirsty'	ṡsarɑɥ ծարաւ	ṡsárvav ծա'րավ	ṡsaráv ծարավ
'partridge'	kakʰɑɥ կաղաւ	kákʰav կա'քավ	kakʰáv կաքավ

Classical Armenian /ɑɥ/ <աւ> became /ov/ <օվ> for the words in Table 11.43.

Table 11.43: Change from Classical Armenian /ɑɥ/ <աւ> to /ov/ <օվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'cot'	χɑɥ խաւ	χov խօվ	χav խավ
'bird (CA); chicken (SEA)'	hɑɥ հաւ	hov հօվ	hav հավ
'agreeable'	hawán հաւան	hóvan հօ'վան	haván հավան

Classical Armenian /ɑy/ <ալ> became /o/ <օ> for the words in Table 11.44.

Table 11.44: Change from Classical Armenian /ɑy/ <ալ> to /o/ <օ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘speech’	չօսք ^h խաւսք	չօսք ^h խօսք	չօսք ^h խոսք
‘mother (GEN)’	մայր մալր	մօր մօր	մօր մօր
‘father (GEN)’	հայր հալր	հօր հօր	հօր հօր
‘pigeon’	սփաւնի աղաւնի	թօնի ըղօնի	սփսելի աղաւնի

Classical Armenian /ɑy/ <ալ> became /u/ <ու> for the words in Table 11.45.

Table 11.45: Change from Classical Armenian /ɑy/ <ալ> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘prayer’	սփաւնի աղաւթ	սփաւնի աղաւթ	սփաւնի աղաւթ
‘shame’	ամօտ ^h ամաւթ	ամօտ ^h ամաւթ	ամօտ ^h ամաւթ
‘to speak’	չօսիլ խաւսիլ	չօսիլ խոսիլ	չօսիլ խոսիլ
‘eyebrow’	յաւն-կ ^h (-PL) յաւնք	հոն-կ ^h յոնք	հոն-կ ^h հոնք

Original page number 95.

Classical Armenian /ɑy/ <ալ> became /a/ <ա> for the words in Table 11.46. This change happens in the declined forms of some of the previous words.

Table 11.46: Change from Classical Armenian /ɑy/ <ալ> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘speech’	չօսք ^h խաւսք	չօսք ^h խօսք	չօսք ^h խոսք
‘speech-GEN’		չօսք ^h -ի խաւսքի	չօսք ^h -ի խոսքի
‘eyebrow’	յաւն-կ ^h (-PL) յաւնք	հոն-կ ^h յոնք	հոն-կ ^h հոնք
‘eyebrow-GEN’		հոն-կ ^h -ի յաւնքի	հոն-կ ^h -ի հոնքի

11.2.2.2.3 Classical Armenian /ey/ <ել>

Classical Armenian /ey/ <ել> became /æv/ <ւօվ> for the words in Table 11.47.

Table 11.47: Change from Classical Armenian /ey/ <ել> to /æv/ <ւօվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘gray-haired’	աւօր ալեւոր	աւօր ալեւոր	աւօր ալեւոր

Classical Armenian /ey/ <ել> became /iv/ <իվ> for the words in Table 11.48.

Table 11.48: Change from Classical Armenian /ey/ <ել> to /iv/ <իվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘rain’	անձրէյ աւնիւ	անձրիւ աւնիւ	անձրիւ աւնիւ
‘sun’	արէյ արիւ	արիւ արիւ	արիւ արիւ
‘light (weight)’	թեթէյ թեթիւ	թեթիւ թեթիւ	թեթիւ թեթիւ
‘form’	ձէյ ձիւ	ձիւ ձիւ	ձիւ ձիւ

11.2.2.2.4 Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /iv/ <իվ> for the words in Table 11.49.

Table 11.49: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /iv/ <իվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'honor'	artsíʏ արծիւ	ártsiv արծիվ	artsív արծիվ
'account'	haʃíʏ հաշիւ	háʃiv հաշիվ	haʃív հաշիվ

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /y/ <ի> for the words in Table 11.50.⁴

Table 11.50: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /y/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'durable'	amúr ամուր	æmyr ամիլ	amúr ամուր
'blood'	aríʏն արիւն	æryn արիլ	arjún արյուն
'hundred'	haʃíʏr հաշիւր	hæryr հաշիլ	harjúr հարյուր
'snow'	d̂ziʏն ձիւն	d̂zyn ձիլ	d̂zjun ձյուն

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /i/ <ի> for the words in Table 11.51. This happens for the Classical ending /-tʰiʏn/ <թիւն>.

Table 11.51: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'theft'	goʂutʰiʏն գողութիւն	kʰəʂótʰin կղղո՛թիլ	goʂutʰjún գողություն
'remission'	tʰoʂutʰiʏն թողութիւն	tʰəʂótʰin թղո՛թիլ	tʰoʂutʰjún թողություն

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /ajv/ <այվ> for the words in Table 11.52.

Table 11.52: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /ajv/ <այվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
'fight'	kəriʏ կռիւ	krajv կռայվ	kəriv կռիվ

11.2.2.2.5 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /y/ <ի> for the words in Table 11.53.

⁴HD: I think Adjarian made an error by including CA /amur/ <ամուր> 'durable' as an ancestor with /iʏ/.

Table 11.53: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /y/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘thumb (CA, SEA); finger (Agulis)’	boj ^h բոյթ	bvt ^h բիւթ	but ^h բութ
‘nest’	bojn բոյն	bvn բիւն	bujn բույն
‘walnut’	ənkóiz ղնկոյզ	əng ^h yz անգիւզ	ənkúiz ղնկույզ
‘light’	lojs լոյս	lys լիւս	luis լուս
‘lazy’	tsoil ծոյլ	t ^h svl ծիւլ	t ^h suyl ծույլ
‘blue’	kapójt կապոյտ	k ^h əpyt կյա՛ւիւտ	kapújt կապույտ

11.2.2.2.6 Classical Armenian /aj/ <նլ>

HD: I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <լ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <նլ> was pronounced as /ou/ instead of /ov/.

Classical Armenian /ov/ <նլ> became /ov/ <ոլ> for the words in Table 11.54.

Table 11.54: Change from Classical Armenian /ov/ <նլ> to /ov/ <ոլ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘sea’	tsov ծոլ	tsov ծոլ	tsov ծոլ

Classical Armenian /ov/ <նլ> became /uv/ <նլ> for the words in Table 11.55.

Table 11.55: Change from Classical Armenian /ov/ <նլ> to /uv/ <նլ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘cow’	kov կոլ	kuv կոլ	kov կոլ

Classical Armenian /ov/ <նլ> became /av/ <ալ> for the words in Table 11.56.

Table 11.56: Change from Classical Armenian /ov/ <նլ> to /av/ <ալ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘sea’	tsov ծոլ	tsov ծոլ	tsov ծոլ
‘sea-GEN’		t ^h sáv-i ծա՛ւի	t ^h sov-í ծոլի
‘to be disturbed’	xərovíl խռոլիլ	hrávil հռա՛ւիլ	xərovél խռուլել
‘accustomed’	sovór սովոր	sávur սա՛ւուր	sovór սովոր

11.2.2.3 Stress and pre-tonic vowel deletion

Like the Karabakh dialect, stress has moved to the penultimate dialect. Because of this, all pre-tonic vowels have been lost, as the above examples show.

11.2.2.4 Consonant changes

11.2.2.4.1 Voicing changes

The consonants in the Agulis dialect have preserved their native and original pronunciation, more than any dialect. As is clear, the New dialects, including the Tbilisi and Yerevan dialects, have changed voiced sounds to voiceless aspirates after the sound /ɾ/ <ր>. But the Agulis dialect is an exception to this rule, and these same consonants preserve their original pronunciation (Table 11.57).

Table 11.57: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
'man'	mard	մարդ	mord	մօրդ	mart ^h	մարդ
'rose'	vard	վարդ	værd	վէօրդ	varth ^h	վարդ
'Transfiguration'	vardavar	վարդավառ	værdavɾ	վրռդավիւր	varthavar	վարդավառ
'male'	ordz	ործ	yrđz	իւռծ	vorts ^h	ործ
'bear'	ardz	արջ	ordz	օրջ	artj ^h	արջ

However among the consonants, some of them have undergone various changes.

11.2.2.4.2 Palatalization of velar stops

Classical Armenian /g/ <q> has changed to /gʲ/ <qʲ> everywhere. But only after the vowel /o/ <o>, it is pronounced as /g/ <q>. Similar to this, the sounds /k, kʰ/ <կ, ք> have changed everywhere to /kʲ, kʰʲ/ <կʲ, քʲ>.

11.2.2.4.3 Change from Classical /χ/ <խ> to /h/ <հ>

Classical Armenian /χ/ <խ> has changed everywhere to /h/ <հ> (Table 11.58).⁵

⁵HD: For the word 'locust', Adjarian provides an ancestor <մարեխ> /mareχ/. Other attested Classical forms include <մարախ> /marax/, which I suspect is a closer ancestor for Agulis based on the difference in vowels.

Table 11.58: Change from Classical Armenian /x/ <խ> to /h/ <հ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘stall’	աչօր	ախոռ	áhur	ա’հոռ	աչօր	ախոռ
‘head’	գօլսւ	գլուխ	gʲəlyh	գըլիւհ	գօլսւ	գլուխ
‘game’	խա	խաղ	haɐ	հաղ	խա	խաղ
‘grape’	խաժ	խաղող	háɐuɐ	հա’ղոլ	խաժ	խաղող
‘to strangle’	չեժել	խեղդել	héxxil	հե’ղդիլ	չեքել	խեղդել
‘deep’	չօր	խոր	hur	հոր	չօր	խոր
‘bundle’	չւրժ	խուրձ	hæɐznə	հեօրզնը	չւրժ ^h	խուրձ
‘confused’	չօրօն	խռով	hrov	հռով	չօրօն	խռով
‘to be disturbed’	չօրօնիլ	խռովիլ	hrávil	հռա’վիլ	չօրօնիլ	խռովիլ
‘advice’	չօրատ	խրատ	hɐɐrot	հրրօտ	չօրատ	խրատ
‘to spend (CA); to sell (SEA)’	ժաչիլ	ծախել	ṭsáhil	ծա’հիլ	ժաչիլ	ծախել
‘smoke’	ժսւ	ծուխ	ṭsoh	ծոհ	ժսւ	ծուխ
‘to hang’	կաչիլ	կախել	káhil	կա’հիլ	կաչիլ	կախել
‘to trample’	կօչիլ	կոխել	káhil	կա’հիլ	կօչիլ	կոխել
‘pulley’	ժխաժակ	ծախարակ	ṭḥáɐɐak	ծհա’րակ	ժխաժակ	ծախարակ
‘locust’	մաժա	մարախ	máɐah	մա’րահ	մաժա	մարախ
‘herd of cattle’	նաչիր	նախիր	náhir	նա’հիր	նաչիր	նախիր
‘onion’	սօ	սոխ	suh	սոհ	սօ	սոխ
‘vinegar’	կ’աժիժա	քացախ	k’áṭs’ah	քա’ցահ	կ’աժիժա	քացախ
‘sheepfold’	քաժա	փարախ	p’áɐah	փա’րահ	քաժա	փարախ

Original page number 96.

11.2.2.4.4 Change from Classical /s/ <ս> to /h/ <հ>

Classical Armenian /s/ <ս> has changed to /h/ <հ> in one word (Table 11.59).

Table 11.59: Change from Classical Armenian /s/ <ս> to /h/ <հ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘to say’	ասիլ ասել	áhil ա’հիլ	asél ասել

11.2.2.4.5 Change from Classical /tʰ/ <ց> to /h/ <հ>

In imperatives and in the past participles, the Classical sound /tʰ/ <ց> has changed to /h/ <հ> (Table 11.60).

Table 11.60: Change from Classical Armenian /U/ <ս> to /h/ <հ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘I have forgotten’	մօր-ա-տժ-գժլ e-m մոռացեալ եմ √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1SG	mr-æ-h-æɐl ə-m մոռա’հիլ ըմ	mor-a-ṭs’-él e-m մոռացել եմ
‘forget!’	մօր-ա-տժ-ի-ր մոռացիր √-LV-AOR-IMP.2SG	mr-æ-h-í մոռա’հի	mor-a-ṭs’-ír մոռացիր

11.2.2.4.6 Change from Classical ending /n/ <ն>

The ending /n/ <ն> from Old Armenian has changed to /nə/ <նը>, keeping its native form, similar to the Karabakh dialect (Table 11.61).

Table 11.61: Change from Classical ending /n/ <ն> to /nə/ <նը> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘mouse’	múkən մուկն	mókənə մոկնը	múk մուկ
‘pomegranate’	nurən նուռն	nórənə նոռնը	nur նուռ
‘wall’	órmən որմն	úrman ուրման	vorrm որմ
‘worm’	órðən որդն	ýrnə իւռնը	vórt ⁿ որդ

11.3 Morphology

11.3.1 Noun inflection or declension

11.3.1.1 Case suffixes

In case declension, the following formatives are used.

- GEN, DAT: The genitive-dative is formed generally with the formative /-i/ <ի>. Proper nouns or names take the formative /-a/ <ա>; but when stress is on the final syllable this /-a/ <ա> turns to /œ/ <օ>.
- ACC: The accusative is the same as either the nominative or dative, just as in the Yerevan dialect, based on whether the object is inanimate or animate.
- ABL: The ablative uses the formative /-iṣⁿ/ <ից>, similar to the Yerevan dialect, whereas the Karabakh dialect has /-a, -an/, <ա, աւ>.
- INS: The instrumental formative is /-av/ <աւ> after stress, but /-œv/ <օւ> when stressed.
- LOC: The locative takes the unstressed formative աւ /am/, and stressed formative ոււ /um/

11.3.1.2 Case infix

Before these formatives, we can sometimes place the infix (միջամասնիկ) /-hæn/ <հւն>, which corresponds to the Karabakh formatives /-an, -ana/ <ան, աւա>. In this way, we have the secondary formatives:

- Ablative: /-hæn-iṣⁿ/ <հւնից>
- Instrumental: /-hæn-æv/ <հւնաւ>
- Locative: /-hæn-æm/ <հւնաւ>

HD: It's not clear to me what this formative is supposed to be. It could be a meaningless stem-extender, as found in SEA pronouns: 'from me' /indz-an-iṣⁿ/ glossed as 1SG.DAT-NX-ABL. Or it could be an oblique marker like the one's used in irregular SEA kinship words: 'from a friend' /əŋker-otṣⁿ-iṣⁿ/ glossed as 'friend-OBL-ABL.

11.3.1.3 Plural declension

The nominative plural uses the following formatives:

- /-ar/ <ար> for monosyllabic words

- /-kʰ/ <ք> for vowel-final words
- /-ner/ <նէր> for the remaining words

The other cases are formed in this way.

- Genitive-Dative: /-(n)er-i/ <(ն)էրի>
- Ablative: /-(n)er-its/ <(ն)էրից>
- Instrumental: /-(n)er-æv/ <(ն)էրւով>
- Locative: /-(n)er-æm/ <(ն)էրւմ>

11.3.2 Pronoun inflection or declension

11.3.2.1 Personal pronouns

HD: Table 11.62 lists the personal pronouns.

Table 11.62: Inflection paradigm for personal pronouns in the Agulis dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	is իս	dʏ դիւ	mikʰj միքյ	dʏkʰ դիւք
GEN	æm ամ	kʰu քու	mir միր	dʒir ձիր
DAT,ACC	ændʒ անձ	kʰiz քիզ	miz միզ	dʒiz ձիզ
ABL	ændʒ-æ̃n-itsʰ անձանից	kʰiz-æ̃n-itsʰ քիզանից	miz-æ̃n-itsʰ միզանից	dʒiz-æ̃n-itsʰ ձիզանից
INS	ændʒ-æ̃n-æv անձանւով	kʰiz-æ̃n-æv քիզանւով	miz-æ̃n-æv միզանւով	dʒiz-æ̃n-æv ձիզանւով
LOC	ændʒ-æ̃n-æm անձանւմ	kʰiz-æ̃n-æm քիզանւմ	miz-æ̃n-æm միզանւմ	dʒiz-æ̃n-æm ձիզանւմ

Original page number 97.

11.3.2.2 Demonstrative pronouns

In Agulis, the Armenian forms have changed (Table 11.63).

Table 11.63: Changes from Classical demonstratives in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
proximal 'this'	ɑjs, sa այս, սա	hok, so, as հոկ, սօ, աս	ɑjs, sa այս, սա
medial 'that'	ɑjd, da այդ, դա	dok, do, at դոկ, դօ, ատ	ɑjd, da այդ, դա
distal 'that yonder'	ɑjn, na այն, նա	nok, no, an նոկ, նօ, աւն	ɑjn, na այն, նա

Their declined forms are in Table 11.64. HD: Adjarian provides only a partial paradigm.

Table 11.64: Declension of proximal demonstrative ‘this’ in the Agulis dialect

	Singular		Plural	
NOM	as	աս	æsty ^h	ա՛ստիւք
GEN	asúr	ասո՛ւր	astu ^h s	աստուց
DAT	astúr	աստո՛ւր		
ABL	astur-án-its ^h	աստուրանից		
INS	astur-án-av	աստուրանավ		
LOC	astur-án-am	աստուրանամ		

The form /so/ <uo> ‘this’ also has the form /zo/ <qo>. This latter form is used only for animates, while /so/ <uo> is for both animates and inanimates.

11.3.3 Verb inflection or conjugation

11.3.3.1 Conjugation classes

In the Agulis dialect, verbal conjugation is very interesting, because many form changes have occurred. Of the four conjugation classes from Old Armenian, only two are kept; these are the /il/ <իլ> and /ol/ <օլ>.

Table 11.65: Change in conjugation classes from Classical Armenian to the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA		
‘to say’	as-e-l	ասել	ah-i-l	ահիլ	as-e-l	ասել	√-TH-INF
‘to go away’	her-a-n-a-l	հեռանալ	hr-æ-n-i-l	հռանիլ	her-a-n-a-l	հեռանալ	√-LV-INCH-TH-INF
‘to cough’	haz-a-l	հազալ	hazz-o-l	հազօլ	haz-a-l	հազալ	√-TH-INF

11.3.3.2 Copular verb or auxiliary

11.3.3.2.1 Present copula with /ə-/

The copular verb has kept only its present tense (Table 11.66). The 1PL and 2PL are homophonous.

Table 11.66: Present copula with the vowel /ə-/ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ə-m	ըմ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	ə-s	ըս	e-s	ես
3SG ‘he is’	a	ա	e	է
1PL ‘we are’	ə-k ^h	ըք	e-ŋk ^h	ենք
2PL ‘you are’	ə-k ^h	ըք	e-k ^h	եք
3PL ‘they are’	ə-n	ըն	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

11.3.3.2.2 Past copula with /ə-/

The past imperfective has been lost; in its place, the dialect has invented a new strategy (Table 11.67). *HD: Whereas CA and SEA have a suffix /-i/ to encode past tense, Agulis instead uses /nel/ as a particle that marks the past.*

Table 11.67: Past copula or past auxiliary in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG 'I was'	nel ə-m	նել լմ	ej-i-∅	էի
2SG 'you were'	nel ə-s	նել լս	ej-i-r	էիր
3SG 'he was'	nel ə	նել ա	e-∅-r	եր
1PL 'we were'	nel ə-k ^h	նել լք	ej-i-ŋk ^h	էիսք
2PL 'you were'	nel ə-k ^h	նել լք	ej-i-k ^h	էիք
3PL 'they were'	nel ə-n	նել լն	ej-i-n	էին
	PST AUX-AGR		AUX-PST-AGR	

As can be seen, this new strategy for the past auxiliary is a reduced and shortened form of the Classical phrase /eʔeɖl em/ <եղեալ եմ> or /lɛɖl em/ <լեալ եմ> 'I have been'. *HD: Note that this Classical phrase consists of the participle of the verb 'to be' /linel/ <լինել>, plus the copula as an auxiliary.*

We shall find a similar usage in the Suceava dialect below. According to this, the imperfective of the Agulis dialect is originally the present perfect (յարակատար).

11.3.3.3 Inflectional paradigm

HD: In contrast to the rest of /um/ <նւմ> branch dialects, Adjarian discusses the Agulis paradigms in depth. His original descriptions and my explanations are interspersed.

11.3.3.3.1 Indicative present and past imperfective

HD: The present indicative and past imperfective in SEA are formed via periphrasis (Table 11.68). The verb is in a converb form called the imperfective converb. For most regular verbs, this converb is made up of the stem plus the suffix /-um/, without the theme vowel. Irregular monosyllabic verbs instead form the converb by adding the suffix /-is/ after the infinitive (Table 11.70). Tense and agreement is on the inflected auxiliary, whether present or past. What follows is how Adjarian describes Agulis. Note the difference in the use of converb suffix and the use of a prefix.

To form present and imperfective indicative stem of verbs, we place the formatives /-um/ <նւմ> (Table 11.68), or /-am, -æm/ <աւ, ււմ> (Table 11.69). The first is used when stressed (Table 11.68), while the second for unstressed (Table 11.69). *HD: It seems that /-an, -æm/ are allomorphs based on vowel harmony.*

Table 11.68: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to cut' in the Agulis dialect, using the converb suffix /-um/ <նւմ>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m	կտրո՛ւմ լմ	kətr-úm e-m	կտրում եմ
2SG	ktr-rń ə-s	կտրո՛ւմ լս	kətr-úm e-s	կտրում ես
3SG	ktr-rń ə	կտրո՛ւմ ա	kətr-úm e	կտրում է
1PL	ktr-rń ə-k ^h	կտրո՛ւմ լք	kətr-úm e-ŋk ^h	կտրում ենք
2PL	ktr-rń ə-k ^h	կտրո՛ւմ լք	kətr-úm e-k ^h	կտրում եք
3PL	ktr-rń ə-n	կտրո՛ւմ լն	kətr-úm e-n	կտրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

Table 11.69: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-æm/ <ւմ>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m	հռանամ ըմ	her-a-n-úm e-m	հեռանում եմ
2SG	hr-æ-n-æm ə-s	հռանամ ըս	her-a-n-úm e-s	հեռանում ես
3SG	hr-æ-n-æm a	հռանամ ա	her-a-n-úm e	հեռանում է
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռանամ ըք	her-a-n-úm e-ŋk ^h	հեռանում ենք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռանամ ըք	her-a-n-úm e-k ^h	հեռանում եք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n	հռանամ ըն	her-a-n-úm e-n	հեռանում են
	√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR		√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR	

Monosyllabic verbs take /-is/ <իս> (Table 11.70).

Table 11.70: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-is/ <իս>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-d-l-is ə-m	տալիս ըմ	t-a-l-ís e-m	տալիս եմ
2SG	t-d-l-is ə-s	տալիս ըս	t-a-l-ís e-s	տալիս ես
3SG	t-d-l-is a	տալիս ա	t-a-l-ís e	տալիս է
1PL	t-d-l-is ə-k ^h	տալիս ըք	t-a-l-ís e-ŋk ^h	տալիս ենք
2PL	t-d-l-is ə-k ^h	տալիս ըք	t-a-l-ís e-k ^h	տալիս եք
3PL	t-d-l-is ə-n	տալիս ըն	t-a-l-ís e-n	տալիս են
	√-TH?-INF-IMPF.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-AGR	

Besides these, vowel-initial verbs take the prefix /n-/ <ն> (Table 11.71).

Table 11.71: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-am/ <ամ>, and prefix /n-/ <ն>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-dh-am ə-m	նահամ ըմ	as-úm e-m	ասում եմ
2SG	n-dh-am ə-s	նահամ ըս	as-úm e-s	ասում ես
3SG	n-dh-am a	նահամ ա	as-úm e	ասում է
1PL	n-dh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-ŋk ^h	ասում ենք
2PL	n-dh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-k ^h	ասում եք
3PL	n-dh-am ə-n	նահամ ըն	as-úm e-n	ասում են
	?-√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

The past imperfective is formed by adding the form /nel/ <նել> to the present. *HD: That is, whereas SEA uses a dedicated past auxiliary, Agulis combines the present auxiliary with a past particle to create the past tense. This past particle /nel/ is then added onto the indicative present to create the indicative past imperfective, regardless if the converb uses /-um/ (Table 11.72), /-æm/ (Table 11.73), /-is/ (Table 11.74), or a prefix /n-/ (Table 11.75).*

Table 11.72: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m nel	կտրո՛ւմ ըմ նել	kətr-úm ej-i-∅	կտրում էի
2SG	ktr-úm ə-s nel	կտրո՛ւմ ըս նել	kətr-úm ej-i-r	կտրում էիր
3SG	ktr-úm a nel	կտրո՛ւմ ա նել	kətr-úm e-∅-r	կտրում էր
1PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրո՛ւմ ըք նել	kətr-úm ej-i-ŋk ^h	կտրում էինք
2PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրո՛ւմ ըք նել	kətr-úm ej-i-k ^h	կտրում էիք
3PL	ktr-úm ə-n nel	կտրո՛ւմ ըն նել	kətr-úm ej-i-n	կտրում էին
	√/-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√/-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 11.73: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m nel	հռա՛նամ ըմ նել	her-a-n-úm ej-i-∅	հեռանում էի
2SG	hr-æ-n-æm ə-s nel	հռա՛նամ ըս նել	her-a-n-úm ej-i-r	հեռանում էիր
3SG	hr-æ-n-æm a nel	հռա՛նամ ա նել	her-a-n-úm e-∅-r	հեռանում էր
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նամ ըք նել	her-a-n-úm ej-i-ŋk ^h	հեռանում էինք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նամ ըք նել	her-a-n-úm ej-i-k ^h	հեռանում էիք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n nel	հռա՛նամ ըն նել	her-a-n-úm ej-i-n	հեռանում էին
	√/-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√/-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 11.74: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-á-l-is ə-m nel	տա՛լիս ըմ նել	t-a-l-ís ej-i-∅	տալիս էի
2SG	t-á-l-is ə-s nel	տա՛լիս ըս նել	t-a-l-ís ej-i-r	տալիս էիր
3SG	t-á-l-is a nel	տա՛լիս ա նել	t-a-l-ís e-∅-r	տալիս էր
1PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նել	t-a-l-ís ej-i-ŋk ^h	տալիս էինք
2PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նել	t-a-l-ís ej-i-k ^h	տալիս էիք
3PL	t-á-l-is ə-n nel	տա՛լիս ըն նել	t-a-l-ís ej-i-n	տալիս էին
	√/-TH?-INF-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√/-TH?-INF-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 11.75: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to say’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-áh-am ə-m nel	նա՛համ ըմ նել	as-úm ej-i-∅	ասում էի
2SG	n-áh-am ə-s nel	նա՛համ ըս նել	as-úm ej-i-r	ասում էիր
3SG	n-áh-am a nel	նա՛համ ա նել	as-úm e-∅-r	ասում էր
1PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նա՛համ ըք նել	as-úm ej-i-ŋk ^h	ասում էինք
2PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նա՛համ ըք նել	as-úm ej-i-k ^h	ասում էիք
3PL	n-áh-am ə-n nel	նա՛համ ըն նել	as-úm ej-i-n	ասում էին
	?-√/-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√/-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Original page number 98.

11.3.3.3.2 Past perfective or aorist

The past perfective is lost. Agulis has replaced it with either the present perfect (յարակաւտար) or with a new strategy, which is similar to the Old Armenian present.

HD: What he means is the following. In SEA, the aorist or past perfective is marked synthetically by using the aorist stem (Table 11.76). For a verb like ‘to cut’ /kətr-e-l/, the past perfective is marked by adding the aorist suffix /-ts^h/ after the theme vowel, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses a covert tense and agreement suffix. In contrast in Agulis, the past perfective is marked periphrastically. The first strategy that Adjarian describes is by combining the perfective converb (with suffix /-el/, also called the past participle) with an inflected auxiliary. In Agulis, there is evidence that the vowel /e/ in /-el/ is actually a separate theme vowel.

Table 11.76: Past perfective or aorist <կաւտարեալ> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	kətr-e-l ə-m	կտրել ըմ	kətr-e-ts ^h -i-∅	կտրեցի
2SG	kətr-e-l ə-s	կտրել ըս	kətr-e-ts ^h -i-r	կտրեցիր
3SG	kətr-e-l ə	կտրել ա	kətr-e-ts ^h -∅-∅	կտրեց
1PL	kətr-e-l ə-k ^h	կտրել ըք	kətr-e-ts ^h -i-ŋk ^h	կտրեցինք
2PL	kətr-e-l ə-k ^h	կտրել ըք	kətr-e-ts ^h -i-k ^h	կտրեցիք
3PL	kətr-e-l ə-n	կտրել ըն	kətr-e-ts ^h -i-n	կտրեցին
	√/-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√/-TH-AOR-PST-AGR	

HD: Such a morphological structure (perfective converb + auxiliary) exists in SEA too, but as a marker of the present perfect, not the past perfective. Note the following contrasts in (38) for better illustration.

(38) a. Agulis

kətr-e-l ə-n
cut-TH-PERF.CVB AUX-3PL
‘They cut (in the past).’
կտրել ըն

b. SEA

kətr-el e-n
cut-PERF.CVB AUX-3PL
‘They have cut’
կտրել են

HD: In Agulis, the use of the perfective converb (past participle) to mark the past perfective is robust. Adjarian provides paradigms for two other verbs that use the past perfective in this way (Table 11.77). Note how some verbs like ‘to cut’ use a suffix /-el/, while ‘to say’ uses /-al/ and ‘to go for away’ uses /-æl/. Inter-verb variation suggests that morphemes like /-el/, -al/, -æl/ are actually bimorphemic with a theme vowel: /-e-l/, -a-l/, -æ-l/.

Table 11.77: Past perfective or aorist <կաւտարեալ> of the verbs ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	‘to say’		‘to go away’	
1SG	áh-a-l ə-m	ա՛հալ ըմ	hɾ-æ-h-æ-l ə-m	հռա՛հալ ըմ
2SG	áh-a-l ə-s	ա՛հալ ըս	hɾ-æ-h-æ-l ə-s	հռա՛հալ ըս
3SG	áh-a-l ə	ա՛հալ ա	hɾ-æ-h-æ-l ə	հռա՛հալ ա
1PL	áh-a-l ə-k ^h	կտրել ըք	hɾ-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա՛հալ ըք
2PL	áh-a-l ə-k ^h	ա՛հալ ըք	hɾ-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա՛հալ ըք
3PL	áh-a-l ə-n	ա՛հալ ըն	hɾ-æ-h-æ-l ə-n	հռա՛հալ ըն
	√/-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√/-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-AGR	

HD: To help understand the above paradigms, consider the perfective converbs of these two verbs across the two dialects (39). The converb uses a non-alternative suffix /-el/ in SEA, while this converb's theme changes in Agulis based on the verb. For inchoative verbs like 'to go away', this converb uses the aorist suffix /-tʰ-/ in SEA and /-h-/ in Agulis.

(39) a. Agulis

đh-a-l ə-m, hr-æ-h-æ-l ə-m
say-TH-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-3PL

'They said; they went away.'
ս'հալ ըն, հռա՛հալ ըն

b. SEA

as-él e-n her-a-tʰ-él e-n
say-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-PERF.CVB AUX-3PL

'They have said; they have gone away.'
սսել են, հեռացել են

HD: The second strategy that Adjarian describes is the following. Classical Armenian had a synthetic construction for the indicative present in which the present agreement suffixes are added after the theme vowel. SEA inherited this construction and uses it to mark the subjunctive present. In contrast, Agulis uses it to mark the past perfective. I illustrate by contrasting the SEA subjunctive present against the Agulis past perfective (Table 11.78). Note that the 3SG is ineffable in Agulis with this strategy. The 1PL and 2PL are homophonous. For 'to go away', this verb uses its inchoative form /-n-/ in SEA, but Agulis uses the cognate form /-h-/ of the aorist suffix /-tʰ-/.

Table 11.78: Past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect, contrasting against the subjunctive present of SEA

	Agulis past perfective		cf. SEA subjunctive present	
	‘to cut’			
1SG	ktr-e-m	կտրեմ	kətr-e-m	կտրեմ
2SG	ktr-e-s	կտրես	kətr-e-s	կտրես
3SG			kətr-i-∅	կտրի
1PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-ŋk ^h	կտրենք
2PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-e-n	կտրեն	kətr-e-n	կտրեն
	√/-TH-AGR		√/-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-a-m	կտրեմ	as-é-m	ասեմ
2SG	áh-a-s	կտրես	as-é-s	ասես
3SG			as-í-∅	ասի
1PL	áh-a-k ^h	կտրեք	as-é-ŋk ^h	ասենք
2PL	áh-a-k ^h	կտրեք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-a-n	կտրեն	as-é-n	ասեն
	√/-TH-AGR		√/-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-h-æ-m	կտրեմ	her-a-n-á-m	հեռանամ
2SG	hr-æ-h-æ-s	կտրես	her-a-n-á-s	հեռանաս
3SG			her-a-n-á-∅	հեռանա
1PL	hr-æ-h-æ-k ^h	կտրեք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանանք
2PL	hr-æ-h-æ-k ^h	կտրեք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-æ-h-æ-n	կտրեն	her-a-n-á-n	հեռանան
	√/-TH-AGR		√/-LV-INCH-TH-AGR	

11.3.3.3.3 Present perfect and past perfect

The present perfect (յարակատար) is replaced by the second form of the past participle (with the formative /-ɑ́ʃ/ <ած>) (Table 11.79). On this form, the familiar formative /nel/ <նէլ> is added to create the past perfect (զերակատար).

HD: Adjarian prose is quite succinct for a complicated topic. Essentially, for the present perfect, Agulis developed a periphrastic strategy that is more like SWA than SEA. In SEA, there are two past-oriented participles. One is the perfective converb with suffix /-el/. This converb is used for the present perfect. There is another non-finite form called the resultative participle with suffix /-ɑ́ʃ/. This form is not used in any periphrastic tenses in SEA. In contrast in SWA, there is no perfective converb. The cognate of the resultative suffix /-ɑ́ʃ/ is used to mark the present perfect. Agulis behaves like SWA because it uses the cognate of the resultative suffix /-e-ʃʰ/ to mark the present perfect.

Table 11.79: Present perfect <յարակաւար> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
1SG	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə-m	կտրեծ ըմ	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e-m	կտրած եմ	kətr-el e-m	կտրել եմ
2SG	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə-s	կտրեծ ըս	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e-s	կտրած ես	kətr-el e-s	կտրել ես
3SG	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə	կտրեծ ա	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e	կտրած է	kətr-el e	կտրել է
1PL	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e- η k ^h	կտրած ենք	kətr-el e- η k ^h	կտրել ենք
2PL	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e-k ^h	կտրած էք	kətr-el e-k ^h	կտրել էք
3PL	ktr-e- $\widehat{\text{ts}}$ ə-n	կտրեծ ըն	gədr- $\widehat{\text{adz}}$ e-n	կտրած են	kətr-el e-n	կտրել են
	√/-TH-RPTCP AUX-AGR		√/-RPTCP AUX-AGR		√/-PERF.CVB AUX-AGR	

HD: In SEA and SWA, the resultative suffix is a non-alternative suffix: SEA /- $\widehat{\text{at}}$ / and SWA /- $\widehat{\text{adz}}$ /. But in Agulis, there is evidence that the vowel is a separate theme vowel because it alternates across verbs: /-e- $\widehat{\text{ts}}$ / for ‘to cut’, /-a- $\widehat{\text{ts}}$ / for ‘to say’, and /-æ- $\widehat{\text{ts}}$ / for ‘to go away’ (Table 11.80).

Table 11.80: Present perfect <յարակաւար> of the verb ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
	‘to say’					
1SG	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə-m	ա՛հած ըմ	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e-m	ըսած եմ	as-él e-m	ասել եմ
2SG	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə-s	ա՛հած ըս	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e-s	ըսած ես	as-él e-s	ասել ես
3SG	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə	ա՛հած ա	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e	ըսած է	as-él e	ասել է
1PL	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	ա՛հած ըք	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e- η k ^h	ըսած ենք	as-él e- η k ^h	ասել ենք
2PL	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	ա՛հած ըք	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e-k ^h	ըսած էք	as-él e-k ^h	ասել էք
3PL	d̥h-a- $\widehat{\text{ts}}$ ə-n	ա՛հած ըն	əs- $\widehat{\text{adz}}$ e-n	ըսած են	as-él e-n	ասել են
	√/-TH-RPTCP AUX-AGR		√/-RPTCP AUX-AGR		√/-PERF.CVB AUX-AGR	
	‘to go away’					
1SG	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə-m	հռա՛հած ըմ	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e-m	հեռացած եմ	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e-m	հեռացել եմ
2SG	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə-s	հռա՛հած ըս	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e-s	հեռացած ես	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e-s	հեռացել ես
3SG	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə	հռա՛հած ա	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e	հեռացած է	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e	հեռացել է
1PL	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	հռա՛հած ըք	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e- η k ^h	հեռացած ենք	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e- η k ^h	հեռացել ենք
2PL	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə-k ^h	հռա՛հած ըք	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e-k ^h	հեռացած էք	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e-k ^h	հեռացել էք
3PL	hr-æ-h-æ- $\widehat{\text{ts}}$ ə-n	հռա՛հած ըն	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ - $\widehat{\text{adz}}$ e-n	հեռացած են	her-a- $\widehat{\text{ts}}^h$ -él e-n	հեռացել են
	√/-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR		√/-LV-AOR-RPTCP AUX-AGR		√/-LV-AOR-PERF.CVB AUX-AGR	

HD: To form the past perfect, SEA and SWA replace the present auxiliary with the past auxiliary: 3PL present /e-n/ ‘they are’ <են> vs. past /ej-i-n/ ‘they were’ <էին>. In Agulis, there is no dedicated morph for the past auxiliary; instead the ‘past auxiliary’ is made up of the present auxiliary plus the past particle /nel/: 3PL present /ə-n/ ‘they are’ <ըն> vs. past /ə-n nel/ <ըն նել> (Table 11.81).

Table 11.81: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
	‘to cut’					
1SG	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ ə-m nel	կտրեծ ըմ նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i- \emptyset	կտրած էի	kətr-el ej-i- \emptyset	կտրել էի
2SG	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ ə-s nel	կտրեծ ըս նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-r	կտրած էիր	kətr-el ej-i-r	կտրել էիր
3SG	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ a nel	կտրեծ ա նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ e- \emptyset -r	կտրած էր	kətr-el e- \emptyset -r	կտրել էր
1PL	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-ŋk ^h	կտրած էինք	kətr-el ej-i-ŋk ^h	կտրել էինք
2PL	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-k ^h	կտրած էիք	kətr-el ej-i-k ^h	կտրել էիք
3PL	ktr-e- $\overline{\text{ts}}$ ə-n nel	կտրեծ ըն նել	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-n	կտրած էին	kətr-el ej-i-n	կտրել էին
	✓/-TH-RPTCP AUX-AGR PST		✓/-RPTCP AUX-PST-AGR		✓/-PERF.CVB AUX-PST-AGR	
	‘to say’					
1SG	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ə-m nel	ա՛հած ըմ նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i- \emptyset	ըսած էի	as-él ej-i- \emptyset	ասել էի
2SG	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ə-s nel	ա՛հած ըս նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-r	ըսած էիր	as-él ej-i-r	ասել էիր
3SG	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ a nel	ա՛հած ա նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ e- \emptyset -r	ըսած էր	as-él e- \emptyset -r	ասել էր
1PL	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	ա՛հած ըք նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-ŋk ^h	ըսած էինք	as-él ej-i-ŋk ^h	ասել էինք
2PL	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	ա՛հած ըք նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-k ^h	ըսած էիք	as-él ej-i-k ^h	ասել էիք
3PL	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ə-n nel	ա՛հած ըն նել	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-n	ըսած էին	as-él ej-i-n	ասել էին
	✓/-TH-RPTCP AUX-AGR PST		✓/-RPTCP AUX-PST-AGR		✓/-PERF.CVB AUX-PST-AGR	
	‘to go away’					
1SG	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ə-m nel	հռա՛հա՛ծ ըմ նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ej-i- \emptyset	հեռացած էի	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el ej-i- \emptyset	հեռացել էի
2SG	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ə-s nel	հռա՛հա՛ծ ըս նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-r	հեռացած էիր	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el ej-i-r	հեռացել էիր
3SG	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ a nel	հռա՛հա՛ծ ա նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ e- \emptyset -r	հեռացած էր	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el e- \emptyset -r	հեռացել էր
1PL	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	հռա՛հա՛ծ ըք նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-ŋk ^h	հեռացած էինք	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el ej-i-ŋk ^h	հեռացել էինք
2PL	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ə-k ^h nel	հռա՛հա՛ծ ըք նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-k ^h	հեռացած էիք	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el ej-i-k ^h	հեռացել էիք
3PL	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ə-n nel	հռա՛հա՛ծ ըն նել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ej-i-n	հեռացած էին	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -e ^z -el ej-i-n	հեռացել էին
	✓/-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR PST		✓/-LV-AOR-RPTCP AUX-PST-AGR		✓/-LV-AOR-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

HD: For further illustration, Table 11.82 shows the perfective and resultative non-finite forms across Agulis, SWA, and SEA and Agulis.

Table 11.82: Resultative participles and perfective converbs across Agulis, SWA, and SEA

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
	Perfective	Resultative	Perfective	Resultative	Perfective	Resultative
‘to cut’	kətr-e-l ✓/-TH-PERF.CVB կտրել	kətr-e- $\overline{\text{ts}}$ ✓/-TH-RPTCP կտրեծ	N/A	gədr-a $\overline{\text{dz}}$ ✓/-RPTCP կտրած	kətr-el ✓/-PERF.CVB կտրել	kətr-a $\overline{\text{ts}}$ ✓/-RPTCP կտրած
‘to say’	dh-a-l ✓/-TH-PERF.CVB ա՛հալ	dh-a- $\overline{\text{ts}}$ ✓/-TH-RPTCP ա՛հած	N/A	əs-a $\overline{\text{dz}}$ ✓/-RPTCP ըսած	as-el ✓/-PERF.CVB ասել	as-a $\overline{\text{ts}}$ ✓/-RPTCP ասած
‘to go away’	hr-æ-h-æ-l ✓/-LV-AOR-TH-PERF.CVB հռա՛հալ	hr-æ-h-æ- $\overline{\text{ts}}$ ✓/-LV-AOR-RPTCP հռա՛հած	N/A	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{dz}}$ ✓/-LV-AOR-RPTCP հեռացած	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -el ✓/-LV-AOR-PERF.CVB հեռացել	her-a- $\overline{\text{ts}}^h$ -a $\overline{\text{ts}}$ ✓/-LV-AOR-RPTCP հեռացած
Usage:	Perfective	Present perfect		Present perfect	Present perfect	Not used for inflection

11.3.3.3.4 Future and future perfect

The future does not use the formatives /kə/ <կը> or /piti/ <պիտի>. It is formed by combining the infinitive with the inflected copular verb.

HD: We elaborate in Table 11.83. In SEA, the future is formed synthetically. The particle /kə/ is placed before the verb. Tense and agreement is placed on the verb, after the theme vowel. In contrast, Agulis uses a periphrastic

construction: the infinitive plus the inflected auxiliary. Note how the theme vowel of a verb like ‘to cut’ alternates between /-e-/ in the resultative participle and perfective converb (Table 11.82, but uses /-i-/ in the infinitive. The verb ‘to say’ uses the theme /-a-/ in the previous two non-finite forms, but uses /-i-/ in the infinitive as well. But oddly, the verb ‘to go away’ uses /-æ-/ in all three.

Table 11.83: Future <ապանի> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-í-l ə-m	կտրի՛լ ըմ	kə kətr-é-m	կկտրեմ
2SG	ktr-í-l ə-s	կտրի՛լ ըս	kəkətr-é-s	կկտրես
3SG	ktr-í-l ə	կտրի՛լ ա	kə kətr-í-∅	կկտրի
1PL	ktr-í-l ə-kʰ	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-ɣkʰ	կկտրենք
2PL	ktr-í-l ə-kʰ	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-kʰ	կկտրեք
3PL	ktr-í-l ə-n	կտրի՛լ ըն	kə kətr-é-n	կկտրեն
	√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	n-áh-i-l ə-m	նա՛հիլ ըմ	k-as-é-m	կասեմ
2SG	n-áh-i-l ə-s	նա՛հիլ ըս	k-as-é-s	կասես
3SG	n-áh-i-l ə	նա՛հիլ ա	k-as-í-∅	կասի
1PL	n-áh-i-l ə-kʰ	նա՛հիլ ըք	k-as-é-ɣkʰ	կասենք
2PL	n-áh-i-l ə-kʰ	նա՛հիլ ըք	k-as-é-kʰ	կասեք
3PL	n-áh-i-l ə-n	նա՛հիլ ըն	k-as-é-n	կասեն
	?-√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-n-æ-l ə-m	հռա՛նալ ըմ	kə her-a-n-á-m	կհեռանամ
2SG	hr-æ-n-æ-l ə-s	հռա՛նալ ըս	kə her-a-n-á-s	կհեռացնաս
3SG	hr-æ-n-æ-l ə	հռա՛նալ ա	kə her-a-n-á-∅	կհեռանա
1PL	hr-æ-n-æ-l ə-kʰ	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-ɣkʰ	կհեռանանք
2PL	hr-æ-n-æ-l ə-kʰ	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-kʰ	կհեռանաք
3PL	hr-æ-n-æ-l ə-n	հռա՛նալ ըն	kə her-a-n-á-n	կհեռանան
	√-LV-INCH-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-LV-INCH-TH-AGR	

HD: For the future perfect, SEA adds the tense suffix after the theme vowel, alongside the proper agreement morphs. In contrast, Agulis simply adds the past particle /nel/ after the future construction. Adjarian states the following.

To form the past future, we must add the formative /nel/ <նել> on the above forms (Table 11.84).

HD: He gives only a partial paradigm.

Table 11.84: Future perfect <անցեալ ապանի> of the verb ‘to cut’, ‘to say’, and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘to cut’	ktr-í-l ə-m nel	կտրի՛լ ըմ նել	kə kətr-ej-í-∅	կկտրեի
	√-TH-INF AUX-1SG PST		FUT-√-TH-PST-1SG	
2SG ‘to say’	n-áh-i-l ə-s nel	նա՛հիլ ըս նել	k-as-ej-í-ɾ	կասեիր
	?-√-TH-INF AUX-2SG PST		FUT-√-TH-PST-2SG	
3SG ‘to go away’	hr-æ-n-æ-l ə nel	հռա՛նալ ա նել	kə her-a-n-á-∅-ɾ	կհեռանար
	√-LV-INCH-TH-INF AUX PST		FUT-√-LV-INCH-TH-PST-3SG	

11.3.3.3.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative, Adjarian gives a list of formatives, but he is vague on their distribution. He states the following.

The imperative is formed with the formatives /e/ <ɛ>, /hi/ <hɨ>, /a/ <ʌ> (Table 11.85).

HD: His prose is vague but it implies the following: the /-e/ is used for reflexes of the E-Class (verbs with the /-e-/ theme vowel), the /-hi/ is actually the aorist /-h/ plus imperative marker /-i/ that's used for inchoatives (verbs with the ending /-a-n-a-/ in SEA), and /-a/ is used for the A-Class (verbs with the /-a-/ theme vowel).

Table 11.85: Imperative forms <հրամայական> for verbs in the Agulis dialect

	Agulis			cf. SEA		
2SG of 'to cut'	ktr-é-∅	√-TH-IMP.2SG	կտրե՛	kətr-ir	կտրի՛ր	√-IMP.2SG
2SG of 'to forget'	mr-æ-h-i	√-LV-AOR-IMP.2SG	մռա՛հի	mor-a-ṭsʰ-ir	մռռացի՛ր	√-LV-AOR-IMP.2SG
2SG of unclear	tʰák-a-∅	√-TH-IMP.2SG	թա՛կա			√-TH-IMP.2SG

HD: Unfortunately, he does not state how Agulis forms the imperative 2PL.

HD: For SEA, the prohibitive is formed by just adding the particle /mi/ before the imperative form. In contrast, for Agulis, Adjarian states the following.

Their prohibitive (արգելական) is formed by taking the infinitive and then adding the prohibitive formative /mæ/ <մւ>. The final /l/ <լ> of the infinitive can also be deleted (Table 11.86).

HD: Note how the infinitives here all share the same theme vowel /-i-/.

Table 11.86: Negative imperative or prohibitive forms for verbs in the Shamakhi dialect

	Agulis	cf. SEA
2SG of 'to tie?'	káb-i-l mæ կա՛ւիլ մւ káb-i mæ կա՛ւի մւ √-TH-INF PROH	mí kab-ir մի՛ կաւիր PROH √-IMP.2SG
2SG of 'to say'	n-áh-i-l mæ նա՛հիլ մւ n-áh-i mæ նա՛հի մւ ?-√-TH-INF PROH	mí as-a-∅ մի՛ ասա PROH √-TH-IMP.2SG
2SG of 'to go away'	hr-æ-n-i-l mæ հռա՛նիլ մւ hr-æ-n-i mæ հռա՛նի մւ √-LV-TH-INF PROH	mí her-a-ṭsʰ-ir մի՛ հեռացիր PROH √-LV-AOR-IMP.2SG

11.3.3.3.6 Subjunctive present and past imperfective

The subjunctive (ստորադասական) is formed similarly to the other dialects, but its past form is made with the formative /nel/ <նէլ>.

HD: What he means is that in SEA, the subjunctive present is formed by adding tense-agreement after the theme vowel. In Agulis, the present uses essentially the same morphological strategy (Table 11.87). The theme vowel is however a constant vowel /-i-/ across the different classes.

Table 11.87: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	'to cut'			
1SG	ktr-i-m	կտրիմ	kətr-e-m	կտրեմ
2SG	ktr-i-s	կտրիս	kə kətr-e-s	կտրես
3SG	ktr-i-∅	կտրի	kətr-i-∅	կտրի
1PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-ŋk ^h	կտրենք
2PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-i-n	կտրին	kətr-e-n	կտրեն
	√/-TH-AGR		√/-TH-AGR	
	'to say'			
1SG	áh-i-m	ա'հիմ	as-é-m	ասեմ
2SG	áh-i-s	ա'հիս	as-é-s	ասես
3SG	áh-i-∅	ա'հի	as-í-∅	ասի
1PL	áh-i-k ^h	ա'հիք	as-é-ŋk ^h	ասենք
2PL	áh-i-k ^h	ա'հիք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-i-n	ա'հին	as-é-n	ասեն
	√/-TH-AGR		√/-TH-AGR	
	'to go away'			
1SG	hr-æ-n-i-m	հռա'նիմ	her-a-n-á-m	հեռանամ
2SG	hr-æ-n-i-s	հռա'նիս	her-a-n-á-s	հեռացնաս
3SG	hr-æ-n-i-∅	հռա'նի	her-a-n-á-∅	հեռանա
1PL	hr-æ-n-i-k ^h	հռա'նք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանանք
2PL	hr-æ-n-i-k ^h	հռա'նք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-æ-n-i-n	հռա'նին	her-a-n-á-n	հեռանան
	√/-LV-INCH-TH-AGR		√/-LV-INCH-TH-AGR	

Original page number 100.

HD: For the subjunctive past imperfective, SEA places a tense suffix onto the verb. In contrast, Agulis adds the past marker /nel/ after the present construction (Table 11.88).

Table 11.88: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	'to cut'			
1SG	ktr-i-m nel	կտրիմ նել	kətr-ej-i-∅	կտրեի
2SG	ktr-i-s nel	կտրիս նել	kətr-ej-i-r	կտրեիր
3SG	ktr-i-∅ nel	կտրի նել	kətr-e-∅-r	կտրեր
1PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-ŋk ^h	կտրեինք
2PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-k ^h	կտրեիք
3PL	ktr-i-n nel	կտրին նել	kətr-ej-i-n	կտրեին
	√/-TH-AGR PST		√/-TH-PST-AGR	
	'to say'			
1SG	áh-i-m nel	ա'հիմ նել	as-ej-i-∅	ասեի
2SG	áh-i-s nel	ա'հիս նել	as-ej-i-r	ասեիր
3SG	áh-i-∅ nel	ա'հի նել	as-é-∅-r	ասեր
1PL	áh-i-k ^h nel	ա'հիք նել	as-ej-i-ŋk ^h	ասեինք
2PL	áh-i-k ^h nel	ա'հիք նել	as-ej-i-k ^h	ասեիք
3PL	áh-i-n nel	ա'հին նել	as-ej-i-n	ասեին
	√/-TH-AGR PST		√/-TH-PST-AGR	
	'to go away'			
1SG	hr-æ-n-i-m nel	հռա'նիմ նել	her-a-n-aj-i-∅	հեռանայի
2SG	hr-æ-n-i-s nel	հռա'նիս նել	her-a-n-aj-i-r	հեռացնայիր
3SG	hr-æ-n-i-∅ nel	հռա'նի նել	her-a-n-á-∅-r	հեռանար
1PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռա'նք նել	her-a-n-aj-i-ŋk ^h	հեռանայինք
2PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռա'նք նել	her-a-n-aj-i-k ^h	հեռանայիք
3PL	hr-æ-n-i-n nel	հռա'նին նել	her-a-n-aj-i-n	հեռանային
	√/-LV-INCH-TH-AGR PST		√/-LV-INCH-TH-PST-AGR	

11.4 Subdialects

As a subdialect, we can consider the village of Çənnəb. This holds a middle ground between the dialects of Agulis and Karabakh, and it leans towards both. Its consonant system is entirely the same as the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds became voiceless unaspirated.

11.5 Literature

For the Agulis dialect, there have been three studies. The first was the work of Patkanean (Patkanof, Պատկանեան) in German (Petermann 1867).⁶ The second is by the same author and is TODO: [hd: cyrillic], pages 27-55. The third is Սարգսեանց (1883). This is the most extensive and unique work because the author is a native from Agulis.

There are few pieces that are written in the Agulis dialect. I am familiar with only the following.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Agulis dialect
 - Չարգութեանց Աւետիս - Գիւլը Նեան դուռնան. Արարատ, 1877, էջ 461-462
 - Շահնաբաթեան Մարտ - Երգ ագուլեցոց (կես գրական լեզուով). Կոռնկ, 1862, էջ 163-166

⁶It seems Adjarian is referring to a body of work (written by Patkanof) that is cited by this manuscript (by Petermann), but I haven't been able to track down this work (nor can I read German).

- Ս. Սարգիսեանց – Ագուլեցոց բարբառը, Բ մաս. էջ 5-72

From the last extensive collection, we extract the following samples (page 39-42).

Original page number 101.

11.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

11.6.1 Sample 1

Մույն օր մույն Ըգյըլմացի ձիւն էլած՝ դէլիս ա Յաղնա. ձիւն քշում ա նէլիս դիւզ կըրմընջո՛ւմը կա՛յնամ. տի՛սնամ ա՛ աստեղ ըսկի միծ մարդիք չի կօն՝ մանանկ մույն քընա ըրիսաք ըն հըվա՛քված հաղ նա՛րամ: Ըգյըլմացին ձիո՛ւն վա՛րան հպարտ հպարտ նըստեծ՝ ձարքարը դրեծ չընըքտա՛կին՝ հրցանամ ա թա՛

- Ա՛յ տղարք, բանս ձիւր ախսախկալները ըշտէ՞ղ ըն:

Տղարքը ջղօք ըն տա՛լիս թա՛

- Նա՛համ ըն էքին հա՛ջա՛ պերին տօն չընըքտակիտ:

Ըգյըլմացին մանդրվամ ա. համա հրդեօ ինքն ա նի՛զամ անօղ տօ Յղնա՛ցաց, նա՛համ ա.

- Ա՛ղո՛ւրդ ա օր ա՛ստեղ մաշկ ըն մա՛նդրամ:

- Օշկըտ ալ չին հա՛նո՛ւմ:

Ըգյըլմացին մայտք ա նա՛րամ թա՛ աստեղ օր ըրիսաքը աստի բա՛զգաթ (թրք. խորամանկ) ըն, բանս սրուց միծարը ո՛ւնչպէս ըն նիլ. – քշում ա ձիւն, յունց կալիս նէլիս:

11.6.2 Sample 2

Ի՛րիք սա՛րիւն սկա՛համ մարդիք՝ ձիո՛ւ վա՛րտ նստեծ՝ նէլիս ըն նէլ: Ճընըփի ռաստ ըն գյէլիս մույն գյէղըցո՛ւ. նի՛զամ ըն սրօ անօզ տօն. նրուց մույնը նա՛համ ա:

- Իս հաստադիլ ըմ օր դիւ ջա՛մուշ ըս:

- Աս զարմանա՛լի չի, – նա՛համ ա գյէլմացին, իս հաստա՛դիլ ըմ օր ձիւր թամքարը ջէ՛րիք ըն:

- Հի՛մար ըս ունչ ա. դէ հաստա՛դա տիսնիք:

- Իս շօտ անքամ լսեծ ըմ օր՝ ունչ օր կօ ձիո՛ւ ընան էշի մաշտեղը՝ նօ ջէ՛րի ա: Ալ ան մարդիքը վօ՛չինչ չին գըրա՛հալ ա՛հին, հռա՛հան նա՛հալ:

11.6.3 Sample 3

Մույն օր մույն Ռըմացի նէլիս ա օ՛րտը, տի՛սնամ ա մույն ձի մտեծ ա՛ մաջը ըրըծա՛համ, մա մաջտեղամն ալ վէր ընգէծ ստա՛կած: Նէլիս ա մույն քանի մարդիք հըվա՛քամ բի՛րամ օր արտին մաջիցը քաշին ձիո՛ւն ջա՛մդաքը հանին: Մըտըկանամ ըն, ...

Original page number 102.

քանդակը կապամ ստակած ձիով ատներինցը, մայտը նա՛րամ դիբի ուր յան քաշին օր վեօրը ջարդվի ուչ խարաբ էլի:

- Ա՛կիք դիբի աս յան քա՛շիք, նա՛համ ա մույնը: Քա՛շամ ըն, քա՛շամ, տի՛սնամ ըն՝ չէ, վեօրը խիլի (թրք. շատ) խարաբ ա է՛լալ:

- Չէ, ա՛սմաս է՛լալ չի. ա՛կիք դիբի աս յան քա՛շիք. - նա՛համ ա մույն ո՛ւրիշը: Սկսում ըն քաշին թօզա (թրք. թազա՝ նոր) ճընըփօվ. տի՛սնամ ըն՝ չէ. ալ վեօրը խիլի տեղ ջարդան խարօթ արալ:

- Ա՛ստի ալ չի է՛լալ - նա՛համ ա իրիքիմջին - ա՛կիք հրես աս դրա՛դալ (թրք. եգերք) քա՛շիք: Քա՛շամ ըն, յիտ մտակյ նա՛րամ ալ վեօրը ջա՛րդած ըն խա՛րօթ ա՛րած: Ալ սկսում ըն մույն ո՛ւրիշ տե՛ղալ քա՛շամ: Ա՛նքքամ դես ու դին ըն քշպատամ ջա՛մդաճը արտին մաջին, մի՛նչեվ օր կուհ տա՛լիս, ջա՛րդամ, խա՛րօթ նա՛րամ դիփ օ՛րտը:

11.6.4 Sample 4

Արկու ճանապարհօրթ մույն հով օ՛նին նել ըտե՛լու: Մույնը ա՛հալ ա մյո՛ւսին:

- Հօկ հովը միգ հրաք չի. թուղ ուփս սա՛րինս ա՛րագ ա տի՛սնիլ, նօ օ՛տի: Աս ա՛հուղը քիւն ան է՛լալ. մյուսը կա՛րալ ան հովը: Առաջինը ըրթնա՛հալ ա, սկսել պա՛տմի.

- Չարմանա՛լի ա՛րագ ըմ տա՛հալ. անձ հրեշտանկները տա՛նամ ըն նել յերգյինքը: Հա՛վալ կշտա՛հածը ա՛հալ ա:

- Իս ալ տա՛համ օր դիւ բըծրա՛նամ ըս, ինքըս ամ մա՛ջիս ա՛համ թա՛մ զօ յիտ չի դա՛ռնիլ, կա՛րամ հովը:

Part III

The /kə/ <ʏŋ> branch

Original page number 103.

The /kə/ <կը> branch has 21 dialects:

1. Dialect of Karin
2. Dialect of Mush
3. Dialect of Van
4. Dialect of Tigranakert
5. Dialect of Kharberd and Yerznka
6. Dialect of Şebinkarahisar
7. Dialect of Trabzon
8. Dialect of Hamshen
9. Dialect of Malatya
10. Dialect of Cilicia
11. Dialect of Syria
12. Dialect of Arapgir
13. Dialect of Akn
14. Dialect of Sebastia
15. Dialect of Evdokia
16. Dialect of Smyrna
17. Dialect of Nicomedia
18. Dialect of Istanbul
19. Dialect of Rodosto
20. Dialect of Crimea
21. Dialect of Austro-Hungary

Chapter 12

Karin

12.1 Overview

Original page number 104.

The center of this widely-spread dialect is Karin (Turkish: Erzurum). From the south, it spreads until near Hınıs, but without entering this small town (աւաւ). From the west, it reaches until Yernka and Gümüşhane. During the last two Russo-Turkish wars, large migrant communities spread from the eastern and northern borders of this dialect to very far places, until Yerevan and Tbilisi. Four cities of the Caucasus (Kars, Alexandropol, Akhalkalaki, and Akhaltsikhe) were filled with these same migrants, and now the entire Armenian population of those cities speaks the same dialect as the Armenians of Karin.

12.2 Phonology

12.2.1 Segment inventory

12.2.1.1 Vowels

When we compare the phonetic system of this dialect against Old Armenian, we see that the vowels have been preserved almost unchanged. This dialect knows how to distinguish the sounds /je/ <Ե> vs. /e/ <Է>, and /yo/ <Ո> vs. /o/ <Օ>. The vowel /æ/ <ԱԷ> is included. The vowels /œ, ʏ/ <ԷՕ, ԻԼ> are found in those words that are taken from Turkish; they do not exist at all in native Armenian words. Meanwhile in other dialects, such as Karabakh, Agulis, and even Istanbul, these vowels are found even in native words because of natural sound changes.

12.2.1.1.1 Vowel /æ/ <ԱԷ>

The sound /æ/ <ԱԷ> in Karin is also foreign, and it is found primarily in loanwords from Turkish. But there are also some Armenian words where this sound has entered, whether because of Turkish influence or because of independent sound changes (Table 12.1).

Table 12.1: Presence of the vowel /æ/ <ü> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘sugar’	ʃakʰar	շաքար	ʃækʰær	շաքար	ʃakʰar	շաքար
‘beam’	marɔak	մարդակ	mærtʰæk	մարթակ	marʰakn	մարդակ
‘marble’	marɔar	մարմար	mærmær	մարմար	marɔar	մարմար
‘to bleat’	majel	մայել	mæjel	մայել	majel	մայել
‘Sunday’	kirakē	կիրակէ	kiræki	կիրակի	kiraki	կիրակի

The first three...

Original page number 105.

... are also used in Turkish, and the influence of Turkish is probable. But the latter three words are native Armenian words.

12.2.1.1.2 Diphthongs /uo, ie/ <n, ɛ>

The sounds <n, ɛ> have a diphthongal pronunciation /uo, ie/ <nɔ, ɛt>, and they originate from the Classical Armenian mid vowels /o, e/ <n, ɛ>; they are found only in the language of villages. Urban speakers do not have these sounds. As for migrants of the Caucasus, those people who have a rural origin likewise pronounce the reflexes of Classical /o, ɔ/ <n, o> with a certain pronunciation; while those who are urban folk do not use these sounds.

12.2.1.2 Consonants

12.2.1.2.1 Origin of the fricative /f/ <ɸ>

For the consonants, let us first talk about the sound /f/ <ɸ>.

The sound /f/ <ɸ> has two origins. First, it is found in foreign words that are borrowed from Turkish. Second, it developed in Armenian via natural sound changes. This latter origin also has two routes.

12.2.1.2.1.1 First route for origin of /f/

Word-initially, the Classical sound /h/ <h> becomes /f/ <ɸ> before Classical /o/ <n> (HD: which became /uɔ/) (Table 12.2).¹

Table 12.2: Origin of /f/ <ɸ> from word-initial /h/ <h> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘earth’	hoʃ	հող	fɔʃ	ֆող	hoʃ	հող
‘smell’	hot	հոտ	fɔt	ֆոտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hyor	հոր	for	ֆոր	hor	հոր
‘here’	*hos	*հոս	fɔs	ֆոս	hos	հոս
‘article’	jaud	յաւդ	fɔd	ֆոդ	hod	հոդ
‘there’	hon	հոն	fɔn	ֆոն	hon	հոն

However, next to Classical /aɥ/ <աւ> (HD: which became /ɔ/ <o>), this change does not happen (Table 12.3).

¹HD: For the word ‘here’, Adjarian provides an ancestor form <hnu>, but this form is not clearly attested in Classical Armenian. I treat it as a reconstruction. For ‘article’, Adjarian provides an ancestor <hnn>, but such a form does not exist but is instead <jnn>.

Table 12.3: Words with word-initial /h/ <h> in the Karin dialect

'father.GEN'	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
	հայր	հաւր	հօր	հօր	հօռ	հոր

It is notable that this sound change is specific to the rural language. The urban sound /h/ <h> sound stays unchanged, and the reason for this is as follows. As can be seen above, the origin of the sound /f/ <ֆ> is the diphthongal pronunciation /ւօ/ <նւօ> of the reflex of Classical /o/ <ո>, because no such change occurs next to the reflex of Classical /ɑ/ <աւ> (HD: *also written as /ō/ <օ>*). Now, because urban folk don't have the sound /ւօ/ <ո> and pronounce it as just /o/ <օ>, then naturally they do not have this type of /f/ <ֆ>.

12.2.1.2.1.2 Second route for origin of /f/

The second route for the origin of the sound /f/ <ֆ> is the sound /v/ <վ>, which gets devoiced to /f/ <ֆ> (Table 12.4).

Table 12.4: Origin of /f/ <ֆ> from devoiced /v/ <վ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
	հասար	հաւսար	հֆսար	հաֆսար	հասար	հաւսար
'equal'	հասար	հաւսար	հֆսար	հաֆսար	հասար	հաւսար
'to be gathered'	*հաւակիլ	*հաւաքիլ	հֆակիլ	հաֆքիլ	հաւակիւլ	հաւաքիւլ
'to suffice (CA); to roast (SEA)'	bovel	բովել	բ'օրֆել	բ'օրֆել	bovel	բովել
'south'	հարաւ	հարաւ	հարֆ	հարաֆ	հարաւ	հարաւ
'to mew'	նլալ	նլալ	նֆալ	նֆալ	նաւալ	նլալ

12.2.1.2.2 Consonant voicing

In the consonant series, the Karin dialect has undergone a huge innovation, just as the Mush dialect has.

We know that Old Armenian distinguished three groups of consonants. The Karin dialect has added a fourth series, entirely different from the others, which we called the voiced aspirates (Armenian: *թրթռուն շնշաւոր*, French: *sonore aspiree*). We represent them as /bʰ, gʰ, dʰ, ɖʰ, ɟʰ/ <բ', գ', դ', ծ', չ'>. Among the European phoneticians, Sievers was the first to notice the existence of voiced experiences...

Original page number 106.

... in the pronunciation of Ashtarak (a Yerevan dialect),² but no person focused in depth on these sounds. And the existence of four degrees of consonants in Armenia is a novelty. For the first time, I had the opportunity to use an experimental method to study these same sounds in Paris, using the phonetic machines (ծայնագիտական մեքենաներ) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Armenian: Աբբա Ռուսլօ), with young people from Mush, Sebastia, and others. The results of this study were published in a small work, where they present the four degrees of plosive letters in Armenian according to the pronunciation of six vernaculars (Istanbul, Aslanbeg, Nukha, Shushi, Sebastia, and Mush), summarized in four phototype images (լուսատիպ պատկերներ). See Adjarian (1899).

I ascertained the existence of four degrees of consonants a year later in my study of the Suceava dialect (see Բազմավէպ [Bazmavep], 1899, page 219-220). Because we consider it excessive to further talk about this matter, we refer readers to the study. In passing, we only state that the pronunciation of the voiced aspirate consonants is close to the sounds /bʰ, gʰ, dʰ, ɖʰ, ɟʰ/ <բ', գ', դ', ծ', չ'>, and these sounds are similar in manner to the Sanskrit consonants <bʰ, gʰ, dʰ, jʰ>.

²HD: The prose is unclear, but I suspect he means Sievers (1901)[436, 442], based on a similar citation by Schirru (2012:438). I couldn't verify this however.

And thus we see a general picture of the plosive consonants of the Karin dialect (Table 12.5).

Table 12.5: Voiced aspirates in the Karin dialect

Armenian name French name	Voiced թրթռուն sonore	Voiced aspirate թրթռուն շնչաւոր sonore asp.	Voiceless խոլ sourde	Voiceless aspirate խոլ շնչաւոր sourde asp.
	b ք	b ^h ք ^ʰ	p պ	p ^h փ
	g գ	g ^h գ ^ʰ	k կ	k ^h ք
	d դ	d ^h դ ^ʰ	t տ	t ^h թ
	dz ձ	dz ^h ձ ^ʰ	ts ծ	ts ^h գ
	dʒ ջ	dʒ ^h ջ ^ʰ	tʃ ճ	tʃ ^h չ

12.2.1.2.3 Voiced glottal fricative /h/ <յ>voicing

In the Karin dialect, the reflex of the Classical sound /j/ <յ> has a pronunciation similar to the voiced aspirated; this sound is also found in the Mush dialect, and we represent it as /h/ <յ>. This sound is found against the Old Armenian sound /j/ <յ> (Table 12.6).

Table 12.6: Voiced glottal fricative /h/ <յ> in the Karin dialect

given name	Classical Armenian յարութիւն Յարութիւն	> Karin հարտ ^h յարութ	cf. SEA harut ^h jun չարություն
given name	jakob Յակոբ	hakob յակօ	hakop ^h չակոբ

With this, the dialect has two types of glottal (հազազային) sounds: /h, h/ <յ, h>.

Original page number 107.

12.2.2 Sound changes

The Karin dialect is not very rich in sound changes; and after indicating the above cases, few things remain.

12.2.2.1 Monophthongal vowel changes

12.2.2.1.1 Vowel syncope of Classical Armenian /a/ <ա>

As general rule for all dialects in the /kə/ <կը> branch, in polysyllabic words, the reflex of the Classical vowel /a/ <ա> of a word-medial syllable is deleted or changes to /ə/ <ը> (Table 12.4). We don't return to this general rule elsewhere.

Table 12.7: Medial vowel syncope in various Western dialects (Karin, Istanbul)

	Classical Armenian իյանաիւել ճանաչել hiwandot հիւանդոտ	> Karin իյանիւել ճանչել hivəndot հիվընդոտ	cf. Istanbul իյոյոյալ ճաշնալ hivəndod, հիվանդօյ, hivəndod հիվընդօյ bern-i բերնի	cf. SWA միյանիւոյալ ճանչնալ hivənt ^h od հիւանդոտ	cf. SEA իյանաիւել ճանաչել hivəndot հիվանդոտ
'to recognize' 'sickly'					
'mouth-GEN'	beran-i բերանի	b ^h ern-i բ ^h երնի	bern-i բերնի	p ^h ern-i բերնի	beran-i բերանի

12.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

At the beginning of monosyllabic words (Table 12.8a), the Classical sound /e/ <ե> has turned to /je/ <յե> or /jje/ <յե> (the latter for villagers). At the beginning of polysyllabic words, the sound is /e/ <ե> (Table 12.8b). And word-medially, it is /e/ <ե> or /je/ <յե> (Table 12.8c).

Table 12.8: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, jje, e, je/ <յե, յե, է, ե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
a. 'ox'	ezən	եզն	je	յեզ	jez	եզ
'boiling (CA); tingling (SEA)'	er-k ^h (-PL)	եռք	jerk ^h	յեռք	jer-k ^h	եռք
'I'	es	ես	jes	յես	jes	ես
'when'	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
b. 'to cook'	ep ^h el	եփել	ep ^h el	եփել	jep ^h el	եփել
'dream'	eraz	երազ	eraz	երազ	jeraz	երազ
c. 'to bring'	berel	բերել	b ^h erel	բ'երել	berel	բերել
'big'	meṡs	մեծ	meṡs (urban)	մեծ	meṡs	մեծ
			mjeṡs (villager)	մեծ		

12.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո>

At the beginning of monosyllabic words, the Classical sound /o/ <ո> (Table 12.9) has changed to /vo/ <վո>, /o/ <ո>, or /vuo/ <վո>; at the beginning of polysyllabic words to /o/ <ո>; and word-medially to /o/ <ո> or /uo/ <ո> (the forms /vuo, uo/ and <վո, ո> are rural). The word for 'who' has a typical form /vev/ <վեվ>.

Table 12.9: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /vo, o, vuo, uo, ve/ <վո, ո, վո, ո, վե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
'that'	or	որ	vor	վոր	vort ^h i	որ
'to take pity on'	oṡormil	ողորմիլ	ovormil	ողորմիլ	vovormel	ողորմել
'to ruminate'	oroṡjal	որոճալ	oroṡjal	որոճալ	voroṡjal	որոճալ
'who'	ov	ով	vev	վեվ	ov	ով

12.2.2.2 Diphthong changes

12.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> has changed to /a/ <ա> or city people, and /e/ <ե> for villagers. For settlements in the Caucasus, Akhaltsikhe has the form /a/ <ա>, while Alexandropol has the form /e/ <ե> (Table 12.10).

Table 12.10: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /a, e/ <ա, ե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
'father'	hɑjɾ	հայր	har, her	հար, հեր	hɑjɾ	հայր
'wood'	p ^h ɑjt	փայտ	p ^h at, p ^h et	փատ, փետ	p ^h ajt	փայտ
'mother'	mɑjɾ	մայր	mar, mer	մար, մեր	mɑjɾ	մայր
'goat'	aṡts	այծ	aṡs, eṡs	ած, էծ	aṡts	այծ

12.2.2.2.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical Armenian diphthong /oj/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 12.11).

Table 12.11: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘weak’	t ^h ojil	թոյլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujl	թույլ
‘blue’	kapojt	կապոյտ	kaput	կապուտ	kapujt	կապույտ
‘light’	lojs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս

12.2.2.2.3 Classical Armenian /iuj/ <իւ>

The Classical Armenian diphthong /iuj/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 12.12).

Table 12.12: Change from Classical Armenian /iuj/ <իւ> to /u/ <ու> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘weak’	t ^h ojil	թոյլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujl	թույլ
‘flour’	alijur	ալիւր	alur	ալուր	aljur	ալյուր
‘fountain’	atbiur	աղբիւր	axb ^h ur	ախբ ^h ուր	axpjur	աղբյուր
‘snow’	dziun	ծիւն	d ^h un	ծ ^h ուն	d ^h jun	ծյուն

12.2.2.3 Consonant changes

12.2.2.3.1 Voicing changes

For the consonants, the Old Armenian voiceless unaspirates and voiceless aspirates remain unchanged. The voiced sound have become voiced aspirates in general; but after nasals, they remain voiced unaspirated (Table 12.13).

Table 12.13: Voicing changes for stops and affricates in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘thing’	ban	բան	b ^h an	բ ^h ան	ban	բան
‘mouth’	beran	բերան	b ^h eran	բ ^h երան	beran	բերան
‘hand’	dzer-k ^h (plural)	ծեռք	d ^h erk ^h	ծ ^h եռք	d ^h erk ^h	ծեռք
‘I.DAT’	indz	ինծ	indzi	ինծի	indz	ինծ
‘apple’	xandzor	խնձոր	xandzor	խընձոր	xandzor	խնձոր
‘cat’	katu	կատու	katu	կատու	katu	կատու
‘wool’	burd	բուրդ	b ^h urd ^h	բ ^h ուրդ ^h	burth	բուրդ
‘sour’	t ^h at ^h u	թթու	t ^h at ^h u	թթու	t ^h at ^h u	թթու

12.2.2.3.2 Assimilation of /t/ <տ> to a /r, tʃ/ <ր, ճ>

When the Classical sound /t/ <տ> is before the sounds /r, tʃ, ʒ/ <ր, ճ, ջ>, it merges with those sounds. Only in this situation does the Classical sound /r/ <ր> become /r/ <ռ>, and the sound /ʒ/ <ճ> becomes /tʃ/ <ճ> (Table 12.14).

Table 12.14: Change from Classical Armenian /t/ <տ> to a /r, ʁ/ <ր, ճ> in the Karin dialect

	Classical Armenian	> Karin	cf. SEA
'to tear'	patarel պատառել	parrel պառռել	patarel, patrel պատառել, պատռել
'to divide'	kətreɫ կտրել	krrel կռռել	kətreɫ կտրել
'to break'	kotoreɫ կոտորել	korrel կոռռել	kotoreɫ, kotrel կոտորել, կոտրել
'ready'	patrast պատրաստ	parrast պառռաստ	patrast պատրաստ
name 'Peter'	petros Պետրոս	perros Պեռռոս	petros Պետրոս
'to punish'	patʒel պատժել	patʃʃel պաճճել	patʒel պատժել
'reason'	patʒar պատճառ	patʃʃar պաճճառ	patʒar պատճառ

Original page number 108.

12.2.3 Lexical change

The Classical verb /arnel/ <անել> 'to do' becomes /enel/ <ենել>, whereas that word is /anel/ <անել> or /ənel/ <ընել> in other places. HD: To clarify, the reflex of this verb is /anel/ in SEA, and /ənel/ in SWA.

12.2.4 Stress

In the Karin dialect, as in all the other dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the last syllable. However, stress in Karin is an especially peculiar accent (առազոնուրիկ) that it leaves a very pleasant impression. It is difficult for me to give a scientific explanation for this, but the following things are apparent. Stress in Karin is higher than the stress in other dialects; thus the difference in degree between unstressed and stressed syllables is very big. At the same time, because the pronunciation is more relaxed and elongated, during the descent, the sound goes through many musical notes, and it almost forms a song.

12.3 Morphology

12.3.1 Noun inflection or declension

12.3.1.1 Inflection for singular nouns

Like all the dialect of the /kə/ <կը> branch, the Karin dialect has 6 cases, which are normative, genitive-dative, accusative, ablative, and instrumental. The locative is missing.

However, the Karin dialect differ from the other dialects of the /kə/ <կը> branch; in the accusative, it distinguishes between animate and inanimate objects, similar to the /um/ <նւմ> branch. The accusative of inanimates is the same as the nominative, while the animates use the dative (40).

(40) Karin

- a. katu-i-n səpən-e-tʃʃ-i-∅
cat-DAT-DEF kill-TH-AOR-PST-1SG
'I killed the cat.'
կատուին սըպանեցի
- b. kov-i-n mortʰ-e-tʃʃ-i-∅
cow-DAT-DEF slaughter-TH-AOR-PST-1SG
'I slaughtered the cow.'
կովին մօրթեցի.

As is the norm, the ablative uses the formative /-en/ <էն>, while the instrumental uses the formative /ov/ <ով>.

12.3.1.2 Inflection for plural nouns

In accordance with the general rule, the plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>. But in this dialect, we also find the formative /estan/ <եստան>. This formative is a reflex of the Old Armenian formative /-stan/ <ստան>, which is a location formative; the formative forms collective nouns and it can also receive the formative /ner/ <ներ> (Table 12.15).

Table 12.15: Plural suffixes in the Karin dialect

'key-PL' or 'bathroom-PL' or 'ring-PL' 'dormer.window-PL' 'intestine-PL' 'bride-PL' 'underpants-PL' 'year-PL'	Karin		cf. SEA	
	b ^h anl-estan	բ'անլեստան	banali-ner	բանալիներ
	b ^h anl-estən-ner	բ'անլեստըններ		
	b ^h aɣn-estan	բ'աղնեստան	bəɣnik ^h -ner	բաղնիքներ
	b ^h aɣn-estən-ner	բ'աղնեստըններ		
	matn-estan	մատնեստան	matani-ner	մատանիներ
	erd ^h -estan	էրդ'եստան	jertik ^h -ner	երդիքներ
	aɣ-estan	աղեստան	aɣik ^h -ner	աղիքներ
	harsn-estan	հարսնեստան	hars-er	հարսեր
	vart-estan	վարտեստան	vartik ^h -er	վարտիքներ
	tar-estan	տարեստան	tari-er	տարիներ

As we can see from the examples, this formative is placed only after words that end in /-ik^h/ <իք>. *HD: I don't understand this generalization because it seems falsified by Adjarian's data.*

The other case markers of the plural are like the those of the singular, except for the genitive-dative which, in all the /kə/ <կը> branch dialects, uses the form /-u/ <ու> (Table 12.16).

Table 12.16: Genitive-dative of the plural in the Karin dialect

	Karin		cf. SEA	
'city-PL-GEN/DAT'	k ^h aɣak ^h -ner-u	քաղաքներու	k ^h aɣak ^h -ner-i	քաղաքների

Original page number 109.

12.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, we note the following (Table 12.17).

Table 12.17: Sample of pronouns in the Karin dialect

personal 1SG NOM 'I'	jes	յէս
personal 2SG NOM 'you'	d ^h u	դ ^h նլ
personal 1PL NOM 'we'	menk ^h	մէնք
personal 2PL NOM 'you'	d ^h uk ^h	դ ^h նք
demonstrative proximal SG 'this'	as	աս
demonstrative medial SG 'that'	ad ^h	ադ ^h
demonstrative distal SG 'that yonder'	an	ան
demonstrative proximal PL 'these'	asonk ^h	ասօնք
demonstrative medial PL 'those'	atonk ^h	ատօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	anonk ^h	անօնք
demonstrative proximal SG 'that'	isi	իսի
demonstrative medial SG 'that'	iti	իտի
demonstrative distal SG 'that yonder'	ini	ինի
demonstrative proximal SG 'that'	isik	իսիկ
demonstrative medial SG 'that'	itik	իտիկ
demonstrative distal SG 'that yonder'	inik	ինիկ
demonstrative proximal PL 'these'	isonk ^h	իսօնք
demonstrative medial PL 'those'	itonk ^h	իտօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	inonk ^h	ինօնք

In accordance with the norm, the first ones are not a unique innovation. The latter words /isik, inik, inin/ <իսիկ, իտիկ, ինիկ> are un-declinable; the others are declined in the following way.

Table 12.18: Demonstrative pronouns in the Yerevan dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	isi	iti	ini	isonk ^h	itonk ^h	inonk ^h
GEN,DAT	իսի	իտի	ինի	իսօնք	իտօնք	ինօնք
	isor	itor	inor	isonts ^h	itonts ^h	inonts ^h
	իսօր	իտօր	ինօր	իսօնց	իտօնց	ինօնց
ABL	isor-en	itor-en	inor-en	isonts ^h -en	itonts ^h -en	inonts ^h -en
	isor-m-en	itor-m-en	inor-m-en	isonts ^h -m-en	itonts ^h -m-en	inonts ^h -m-en
	իսօրէն	իտօրէն	ինօրէն	իսօնցէն	իտօնցէն	ինօնցէն
	իսօրմէն	իտօրմէն	ինօրմէն	իսօնցմէն	իտօնցմէն	ինօնցմէն
INS	isor-ov	itor-ov	inor-ov	isonts ^h -ov	itonts ^h -ov	inonts ^h -ov
	isor-m-ov	itor-m-ov	inor-m-ov	isonts ^h -m-ov	itonts ^h -m-ov	inonts ^h -m-ov
	իսօրով	իտօրով	ինօրով	իսօնցով	իտօնցով	ինօնցով
	իսօրմով	իտօրմով	ինօրմով	իսօնցմով	իտօնցմով	ինօնցմով

12.3.3 Verb inflection or conjugation

12.3.3.1 Indicative present and past imperfective: allomorphy of the indicative morpheme

The formation of verbs is very similar. There are no tenses that are constructed with /-um/ <նւմ>, as in all the /kə/ <կը> dialects. The indicative present and imperfective are formed similar to Old Armenian, but here we add the formative կը /kə/, which is placed at the end of the verb in the Karin dialect.

Verbs that start with a vowel also receive the formative /k-/ <կ> at the beginning; the verbs /əllil/ <ըլլիլ> ‘to be’, /əjnɪl/ <ըյնիլ> ‘to fall’, /uzel/ <ուզել> ‘to want’, etc. take the form /g^h-/ <գ’>. Monosyllabic verbs take /ku-/ <կու>; only the verb /g^ham/ <գ’ամ> ‘I come’ takes /g^hu/ <գ’ու> (in assimilation with the verb’s initial sound /g^h/ <գ’>). Thus are all the forms of these verbs:

12.3.3.1.1 Suffix or enclitic /kə/ for consonant-initial verbs

HD: I clarify what he means. In Eastern dialects like SEA, the indicative present and past imperfective are formed periphrastically with a non-finite converb plus a finite auxiliary. But in Western dialects like SWA and Karin, these forms are created synthetically. Tense and inflection is on the finite verb, while the indicative mood is marked by adding a morpheme that looks like /kə/. In SWA, this morpheme is /gu-/ before monosyllabic roots, /g-/ before vowels, and /gə-/ elsewhere before consonants. Karin uses cognates of these affix shapes with essentially the same distribution.

HD: First consider a typical consonant-initial verb like /sir-e-/ ‘to like’. In SWA, the indicative present is formed by adding agreement markers after the theme vowel (Table 12.19). The indicative past imperfective includes a past marker /-i-/ between the theme and agreement. For both the present and the past, the 3SG is missing either a past marker or an agreement marker. For both tenses, this verb takes the indicative prefix /gə-/. Karin uses essentially the same strategy, but the indicative marker is an enclitic or suffix /kə/.

Table 12.19: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-m kə	սիրեմ կը	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	sir-e-s kə	սիրես կը	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	sir-e-∅ kə	սիրէ կը	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	sir-e-nk ^h kə	սիրենք կը	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	sir-e-k ^h kə	սիրեք կը	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	sir-e-n kə	սիրեն կը	gə sir-e-n	կը սիրեն
	√-TH-AGR IND		IND √-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅ kə	սիրեի կը	gə sir-ej-i-∅	կը սիրեի
2SG	sir-e-i-r kə	սիրեիր կը	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r kə	սիրեր կը	gə sir-e-∅-r	կը սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h kə	սիրեինք կը	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h kə	սիրեիք կը	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	sir-e-i-n kə	սիրեին կը	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
	√-TH-PST-AGR IND		IND √-TH-PST-AGR	

12.3.3.1.2 Prefix and suffix/enclitic /k-...-kə/ or /g^h-...-kə/ for vowel-initial verbs

Original page number 110.

HD: For a vowel-initial verb like /ən-e-/ ‘to do’ (Table 12.20), SWA uses an indicative prefix /g-/ instead of /gə-/. In Karin, this verb uses both an indicative prefix /k-/ and an indicative suffix/enclitic /kə/.

Table 12.20: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to do’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-m kə	կընեմ կը	g-ən-e-m	կ’ընեմ
2SG	k-ən-e-s kə	կընես կը	g-ən-e-s	կ’ընես
3SG	k-ən-e-∅ kə	կընէ կը	g-ən-e-∅	կ’ընէ
1PL	k-ən-e-nkʰ kə	կընենք կը	g-ən-e-ŋkʰ	կ’ընենք
2PL	k-ən-e-kʰ kə	կընեք կը	g-ən-e-kʰ	կ’ընեք
3PL	k-ən-e-n kə	կընեն կը	g-ən-e-n	կ’ընեն
	IND-√/-TH-AGR IND		IND-√/-TH-AGR	

	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-i-∅ kə	կընէի կը	g-ən-ej-i-∅	կ’ընէի
2SG	k-ən-e-i-r kə	կընէիր կը	g-ən-ej-i-r	կ’ընէիր
3SG	k-ən-e-∅-r kə	կընէր կը	g-ən-e-∅-r	կ’ընէր
1PL	k-ən-e-i-nkʰ kə	կընէինք կը	g-ən-ej-i-ŋkʰ	կ’ընէինք
2PL	k-ən-e-i-kʰ kə	կընէիք կը	g-ən-ej-i-kʰ	կ’ընէիք
3PL	k-ən-e-i-n kə	կընէին կը	g-ən-ej-i-n	կ’ընէին
	IND-√/-TH-PST-AGR IND		IND-√/-TH-PST-AGR	

HD: In Karin, for some exceptional vowel-initial verbs like ‘to fall’, the indicative prefix is a voiced aspirate /gʰ/ (Table 12.21). The indicative suffix/enclitic is still just /kə/. No such exceptionality is found in SWA.

Table 12.21: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to fall’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	gʰ-əjn-i-m kə	գ’ընիմ կը	g-ijn-a-m	կ’իյնամ
2SG	gʰ-əjn-i-s kə	գ’ընիս կը	g-ijn-a-s	կ’իյնաս
3SG	gʰ-əjn-i-∅ kə	գ’ընի կը	g-ijn-a-∅	կ’իյնայ
1PL	gʰ-əjn-i-nkʰ kə	գ’ընինք կը	g-ijn-a-ŋkʰ	կ’իյնանք
2PL	gʰ-əjn-i-kʰ kə	գ’ընիք կը	g-ijn-a-kʰ	կ’իյնաք
3PL	gʰ-əjn-i-n kə	գ’ընին կը	g-ijn-a-n	կ’իյնան
	IND-√/-TH-AGR IND		IND-√/-TH-AGR	

	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	gʰ-əjn-e-i-∅ kə	գ’ընէի կը	g-ijn-aj-i-∅	կ’իյնայի
2SG	gʰ-əjn-e-i-r kə	գ’ընէիր կը	g-ijn-aj-i-r	կ’իյնայիր
3SG	gʰ-əjn-e-∅-r kə	գ’ընէր կը	g-ijn-a-∅-r	կ’իյնար
1PL	gʰ-əjn-e-i-nkʰ kə	գ’ընէինք կը	g-ijn-aj-i-ŋkʰ	կ’իյնայինք
2PL	gʰ-əjn-e-i-kʰ kə	գ’ընէիք կը	g-ijn-aj-i-kʰ	կ’իյնայիք
3PL	gʰ-əjn-e-i-n kə	գ’ընէին կը	g-ijn-aj-i-n	կ’իյնային
	IND-√/-TH-PST-AGR IND		IND-√/-TH-PST-AGR	

12.3.3.1.3 Prefix and suffix/enclitic /ku-...-kə/ or /gʰu-...-kə/ for monosyllabic verbs

HD: For monosyllabic verbs, SWA uses the indicative prefix /gu-/. In Karin, this prefix is /ku-/ or /gʰu-/. Note that in

SWA and apparently in Karin, there are only three monosyllabic verbs that can take indicative morphology: ‘cry’ (Table 12.22), ‘to give’ (Table 12.23), and ‘to come’ (Table 12.24). The verb ‘to come’ takes the voiced prefix /g^hu-/.

Table 12.22: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cry’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-a-m kə	կուլամ կը	gu-l-a-m	կուլամ
2SG	ku-l-a-s kə	կուլաս կը	gu-l-a-s	կուլաս
3SG	ku-l-a-∅ kə	կուլա կը	gu-l-a-∅	կուլայ
1PL	ku-l-a-nk ^h kə	կուլանք կը	gu-l-a-ŋk ^h	կուլանք
2PL	ku-l-a-k ^h kə	կուլաք կը	gu-l-a-k ^h	կուլաք
3PL	ku-l-a-n kə	կուլան կը	gu-l-a-n	կուլան
	IND-√/-TH-AGR IND		IND-√/-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-aj-i-∅ kə	կուլայի կը	gu-l-aj-i-∅	կուլայի
2SG	ku-l-aj-i-r kə	կուլայիր կը	gu-l-aj-i-r	կուլայիր
3SG	ku-l-a-∅-r kə	կուլար կը	gu-l-a-∅-r	կուլար
1PL	ku-l-aj-i-nk ^h kə	կուլայինք կը	gu-l-aj-i-ŋk ^h	կուլայինք
2PL	ku-l-aj-i-k ^h kə	կուլայիք կը	gu-l-aj-i-k ^h	կուլայիք
3PL	ku-l-aj-i-n kə	կուլային կը	gu-l-aj-i-n	կուլային
	IND-√/-TH-PST-AGR IND		IND-√/-TH-PST-AGR	

Table 12.23: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-a-m kə	կուտամ կը	gu-d-a-m	կուտամ
2SG	ku-t-a-s kə	կուտաս կը	gu-d-a-s	կուտաս
3SG	ku-t-a-∅ kə	կուտա կը	gu-d-a-∅	կուտայ
1PL	ku-t-a-nk ^h kə	կուտանք կը	gu-d-a-ŋk ^h	կուտանք
2PL	ku-t-a-k ^h kə	կուտաք կը	gu-d-a-k ^h	կուտաք
3PL	ku-t-a-n kə	կուտան կը	gu-d-a-n	կուտան
	IND-√/-TH-AGR IND		IND-√/-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-aj-i-∅ kə	կուտայի կը	gu-d-aj-i-∅	կուտայի
2SG	ku-t-aj-i-r kə	կուտայիր կը	gu-d-aj-i-r	կուտայիր
3SG	ku-t-a-∅-r kə	կուտար կը	gu-d-a-∅-r	կուտար
1PL	ku-t-aj-i-nk ^h kə	կուտայինք կը	gu-d-aj-i-ŋk ^h	կուտայինք
2PL	ku-t-aj-i-k ^h kə	կուտայիք կը	gu-d-aj-i-k ^h	կուտայիք
3PL	ku-t-aj-i-n kə	կուտային կը	gu-d-aj-i-n	կուտային
	IND-√/-TH-PST-AGR IND		IND-√/-TH-PST-AGR	

Table 12.24: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to come’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -a-m kə	q ^h noq ^h am lə	gu-k ^h -a-m	lən qam
2SG	g ^h u-g ^h -a-s kə	q ^h noq ^h as lə	gu-k ^h -a-s	lən qas
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅ kə	q ^h noq ^h a lə	gu-k ^h -a-∅	lən qa
1PL	g ^h u-g ^h -a-nk ^h kə	q ^h noq ^h anəp lə	gu-k ^h -a-ŋk ^h	lən qanəp
2PL	g ^h u-g ^h -a-k ^h kə	q ^h noq ^h ap lə	gu-k ^h -a-k ^h	lən qap
3PL	g ^h u-g ^h -a-n kə	q ^h noq ^h an lə	gu-k ^h -a-n	lən qan
	IND-√/-TH-AGR IND		IND-√/-TH-AGR	

	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -aj-i-∅ kə	q ^h noq ^h aj lə	gu-k ^h -aj-i-∅	lən qaj
2SG	g ^h u-g ^h -aj-i-ɾ kə	q ^h noq ^h ajhɾ lə	gu-k ^h -aj-i-ɾ	lən qajhɾ
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅-ɾ kə	q ^h noq ^h ar lə	gu-k ^h -a-∅-ɾ	lən qar
1PL	g ^h u-g ^h -aj-i-nk ^h kə	q ^h noq ^h ajhəp lə	gu-k ^h -aj-i-ŋk ^h	lən qajhəp
2PL	g ^h u-g ^h -aj-i-k ^h kə	q ^h noq ^h ajhəp lə	gu-k ^h -aj-i-k ^h	lən qajhəp
3PL	g ^h u-g ^h -aj-i-n kə	q ^h noq ^h ajhən lə	gu-k ^h -aj-i-n	lən qajhən
	IND-√/-TH-PST-AGR IND		IND-√/-TH-PST-AGR	

12.3.3.1.4 Omission or reduction of the indicative morpheme

When a few present forms succeed each other, the formative /kə/ <կը> is placed only after the last one (41).

(41) Karin

- a. ɸamp^ha-n k^hun-ə tan-i-∅ g-əjn-i-∅ kə
road-DEF -DEF take-TH-3SG IND-fall?-TH-3SG IND

I'm not completely sure but I think this is loosely translated as 'While on the road, he gets sleepy and falls.'
Note that in modern Armenian, the idiomatic phrase 'to take sleep' means 'to get sleepy'. I'm not sure if I correctly analyzed the second verb.

ճամփան քունը տանի գըլնի կը

- b. zarm-a-n-a-n mn-a-n kə
surprise-LV-INCH-DEF-3PL stay-TH-3PL IND

'They get surprised, they stay
զարմանան մնան կը

This is strengthened until the verb is separated from various other words (42). HD: I don't understand what this example shows.

(42) Karin

- a. arun k^hrtink^h mtn-i-n kə
blood sweat enter?-TH-3PL IND

I'm not sure but I think this means 'they enter blood and sweat.' I'm not sure what the verb means.
արուն քրտինք մտնին կը

When this formative is immediately before the forms /or/ <օր> 'that', ...

Original page number 111.

... or /u/ <nL> 'and', the formative /kə/ կը is reduced and merges with those words to form /kor, ku/ <կօր, կու>.³

(43) Karin

- a. kəf-e-n k-or
see-TH-3PL IND-that
'they see that...'
կաշէն կօր
- b. b^her-e-∅ k-u tan-i-∅ kə
bring-TH-3SG IND-and take-TH-3SG
'He brings and he takes.'
բ^hերէ կու տանի կը

12.3.3.1.5 Theme vowel change in the past imperfective 3SG

Many times in the 3SG of the imperfective, the sound /e/ <է> becomes /i/ <ի>, such as (Table 12.25).

Table 12.25: Theme vowel change in the 3SG past imperfective in the Karin dialect

	Karin	cf. SWA
3SG 'to have'	un-i-∅-r ունիր	un-e-∅-r ունէր
3SG 'to fall'	g-əjn-i-∅-r գըյնիր	un-e-∅-r կ'իյնար
	(IND)?-√-TH-PST-3SG IND	(IND)?-√-TH-PST-3SG

12.3.3.2 Future and future perfect

The future and future perfect (ապառնիկն ներկան եւ անցեալը) are formed with the formative /piti/ <պիտի>, which can be placed before or after the verb.

HD: To clarify, in SWA, the future is formed by replacing the indicative morpheme of the indicative present with the future proclitic /bidi/ (44). The same tense and agreement markers are used. The future perfect is similarly formed in contrast to the indicative past imperfect. Karin seems to use the same strategies, though the future morpheme has variable positions.

(44) Karin

- a. piti sir-e-m, piti sir-e-i-∅
FUT like-TH-1SG, FUT like-TH-PST-1SG
'I will like, I was going to like.' պիտի սիրեմ, պիտի սիրեի
- b. sir-e-m piti, sir-e-i-∅ piti
like-TH-1SG FUT, like-TH-PST-1SG FUT
'I will like, I was going to like.' սիրեմ պիտի, սիրեի պիտի

12.3.3.3 Perfective converb or past participle with /-er/, -e/ <եր, է>

The past participle takes the formative /-er/ <եր>. But when the verb is after the auxiliary, the final /r/ <ր> is deleted (45).

³HD: Adjarian includes a parenthetical <(իմա կ'օր, կ'նա)>. But I don't understand the parenthetical. I suspect he means that these fused forms are written as <կ'օր, կ'նա>.

(45) Karin

- a. sir-er e
like-PERF.CVB AUX
'He has liked.'
սիրեր է
- b. Էմ-e-m sir-e
NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
'I have not liked.'
չէմ սիրէ
- c. d^hu e-s b^her-e
you AUX-2SG bring-PERF.CVB
'YOU have brought.' (with focus on 'you')
դ^hու էս բ^hերէ
- d. inik e-s b^her-e
that AUX-2SG bring-PERF.CVB
'You have brought THAT.' (with focus on 'that')
ինիկ էս բ^hերէ

12.4 Subdialects

Despite its widespread distribution, the Karin dialect does not have many subdialects. The same dialect is spoken in Karin, Akhaltsikhe, Kars, Akhalkalaki, Alexandropol, and in their villages.

Exceptions are made only for the sounds /j̥e, e, ʊo, o/ <Ե Է ո օ>, and the change from the Classical diphthong /aj/ <այ> to /a/ <ա> or /e/ <է>.

The people of Akhaltsikhe and Karin use the form /g^h-əll-i/ <գ^hըլլի> 'it is', while the people of Alexandropol use /k-eʁn-i/ <կէրնի> 'it is'.⁴ But these forms are even found in the villages that are next to Karin, and they don't form their own decisive gaps (առանձին որոշողական անջրպետ).

HD: For some reason, Adjarian talks about subdialects here, but then switches topics to talk about pre-existing literatures. And then returns to talking about dialects.

12.5 Literature

For the Karin dialect, there is only a small study in Russian. TODO: [HD: cyrillic]. Բեդրսպուրկ 1887.

The following are works that are written in this dialect.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Karin dialect
 - Ե. Լալայեանց - Ջաւախքի բուրմուն. Թիֆլիս 1892
 - Ջաւախեցի - Ջաւախքի աղետը. Թիֆլիս 1900
 - Արամ Չարուզ - Բասենի ժողովրդ. երգերը. Ազգ. Հանդ. 2. էջ 383-390
 - Ե. Լալայեան - Ջաւախք. Նոյն Ա. էջ 327, 364, and so on.
 - Դպիր - Նարմանցիին երգերը. Բիւրական, 1899, էջ 524-5
 - Խօջայեանց Յովհ. - Ասածներ Ալեքսանդրապօլից. Արրտ. 1870-1, էջ 249-250, 283-4, 309-312

⁴HD: These are glossed as 'IND-be-TH' with a covert 3SG suffix.

- ԵԼ. – Վաչեան. Նոր-Դար 1887, էջ 174-5
- Գեղամեանց Յ. Իմ մանկական յիշողութիւններից. Փորձ, Բ. թիւ 2, էջ 269-296 (Ախալքալաքի).

12.6 Subdialects (continued)

The subdivisions of the Karin dialect are the subdialects of Baberd and Khodorchur.

Original page number 112.

12.6.0.1 Baberd

There is no separate study on the Baberd dialect. There has likewise not been a simple manuscript published. In the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1899, page 567), there is a small collection of proverbs from Baberd; but because this bears the literary culture, then it unfortunately cannot fulfill our needs. H. Darbinian (Յ. Դարբինեան) in the Arevelk (Արեւելք, number 6693, 6695, 6697, and 6699) has an article about the Baberd with the title ‘Provincial dialect treasures, Գաւառաբարբառիւն գանձերը); but this an ordinary list of provincial words.⁵ As a consequence, I am forced to be satisfied with my little familiarity with the dialect, which I gathered in 1984 by visiting Baberd for a day, and also with information that H. Darbinian (Յ. Դարբինեան) gave me in the summer of 1910 during my travel to Istanbul.

HD: This subdialect has the following properties:

- The Baberd subdialect knows how to distinguish the three degrees of consonants: voiced aspirated, voiced, and voiceless aspirated.
- To form the indicative present and imperfective, it uses the the postposed formative /kə/ <կը> formative.
- The sounds /yo, je/ <n, Է> are confused with the sounds /o, e/ <o, Է>.
- The sound change of Classical /h/ <h> to /f/ <ֆ> does not exist.
- The accusative is always the same as the nominative, and there is no dative case for animate objects.
- A separate innovation in Baberd is the progressive (շարունակական) form of the present and imperfective, which is formed with the formatives /ge, er, ənge/ <գէ, էր, ընգէ>.

These latter characteristics, especially the use of the formative /er/ <էր>, show to us that the Baberd subdialect forms a middle ring between the Karin and Trabzon dialects. The villages of Baberd are more faithful to the mother dialect, and they are almost the same as the city of Karin.

12.6.1 Khodorchur

Khodorchur also forms its own separate subdialect. As for its position between the Hamshen and Karin dialects, this is still not sufficiently clear to me. Recently, two significantly great volumes were published with the Khodorchur dialect, under the editorship of H. M Hadjian (Հ. Մ. Հաճեան). These are *Երգեր, առակներ, հանելուկներ... խոսրջուր, Տփլիսի, 1904*, and *Հին աւանդական հեքիաթներ խոսրջուր, Վիեննա 1907*.⁶ Because the first is written in essentially the literary language, ...

Original page number 113.

... it cannot offer any benefits for studying the dialect; and I still don’t have a copy of the second one. Only one well-known characteristic of Khodorchur is known, and that is how the sound /ɾ/ <ր> changes to /j/ <յ> (Table 12.26).

⁵Unfortunately, because of limited resources, I couldn’t track down the the publication venue because there were multiple journals with the name Arevelk (Արեւելք), and I couldn’t track down this manuscript or author.

⁶HD: Unfortunately, I haven’t been able to track down these manuscripts, so that I could verify their bibliographic metadata. Though I believe I found the author that Adjarian mentions: https://hy.wikipedia.org/wiki/_._

Table 12.26: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /j/ <յ> in the Khodorchur subdialect of the Karin dialect

'this belly (CA); my belly (SEA) 'person from Khodorchur'	Classical Armenian p ^h or-əs փորս	> Karin		cf. SEA p ^h or-əs փորս
		p ^h oj-əs փոյըս	խօյըս	
		χotujdʒ ^h ujts ^h i	խօտույջ ^h ույցի	χotərdʒurts ^h i խօտըջուրցի

TODO: hard t

12.7 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

12.7.1 From Akhalkalaki

Adjarian's sample: Taken from Ե. Լալայեանի Ձաւախքի բուրմունքէն, page 44-45

Սօղօմօս իմաստունին կնիկը սուտ հիվանդ գ'ըլլի հեքիմին սիրէ կը: Իրեն մարթուն յախան ա կըպչի կը թը հաֆքերու օսկըռներէն ինծի մէ դօնախանա մ' պիտի շինես, թէպուկներէն ա յօղան դ'օշակ մ' սարքես:

Սօղօմօս իմաստունը կանչէ կը հաֆքերուն, մօրթէ կ'ո օսկըռտանքն ու թէպուկները թօփ կենէ, օր կնգանը ուզածը հազըրէ: Աշխարք ինչքան հաֆք կա գ'ուգ'ա կը, սալթ քօռ բ'ուֆը չի գ'ա: Սօղօմօսը անդայ գմրութին դրկէ կ'օր գ'ըտնի բ'էրէ: Անդայ գմրութը անգ մ' ման գ'ուգ'ա, անջաղ անջաղ գ'ըտնի կը բ'ընի մ' մէչ, ինչքան կանչէ ճըվա կը՝ չի դ'ուս գ'ա. ահ կուտա՝ չի ըլլի, խօստում կ'ենէ չի ըլլի: Խիկասա բ'ընին առաջը կայնի սիրուն քարօղ մ' խօսի կը, ասիկ գ'էլլէ դ'ուս: Ախրը անդեր քարօղը քար կը ծակէ: Բ'ուֆն օր գ'ուս կ'էլլէ՝ ասիկ քարօղը ծալէ՝ գ'ըրկէ կ'ու տանի կը Սօղօմօս իմաստունին:

Սօղօմօս իմաստունը հերսօտի կը թը կանչէի կը ինչի՞ չէիր գ'ա: Բ'ուբ'բ'ուն կ'եսէ կը. «Չորք ցքէի կը թը աշխըրքիս մէչ տղամարթն է շատ, թէ կնիկ մարթը: անդի ուշացա»:

– Է՛, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը, իմացա՞ր, վէ՞րն է շատ: Թը «կնիկ մարթը շատ է»:

– Ի՛նչըդ, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը, տղամարթը շատ պիտի ըլլի:

– Ղօրթ է, կըսէ բ'ուբ'բ'ուն, հըմը, յես, կընգանը խօսքը անգաջ էնօդին ա կնիկմարթ ցքի. կնիկմարթ չէ՞ անիկ օր կնգանը ծ'էռքը խաղալիք է գ'առէ. կնիկը մինդրին տակը յուխա (չոր խմորեղէն մը) լգեր սուտ հիվանդ է ծ'էվացէ ու հեքիմին սիրէ ...

Original page number 114.

... կը, մարթուն ա չարչըրէլու հըմար հաֆքերուն օսկըռտանքէն դօնախանա գ'ուգէ: Ի՛նչքան հաֆք պիտի գ'ընտես չ'արդ'ես օր անօնց օսկըռտանքէն դօնախանա կոյնեցընես:

– Խէլացի ըսաց, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը ինքնիրեն, յես ա կնիկմարթ էմ օր կընգանս խօսքովը աշխըրքի հաֆքերուն արունքը մտա: Արթը բ'իտտուն հաֆքերուն բ'աց թօղնէ կը, օրը իրեք դուշ ա բ'ուբ'բ'ունին կապէ կը: Տէյ մ'օր հիմի ա օրը իրեք դուշ իրենք իրենք գ'ուգ'ան բ'ուբ'բ'ունին առաջը կայնին կը: Բ'ուբ'բ'ուն էրկուսը կուտէ, մէկը Աստըծու սիրուն ազատէ կը:

12.7.2 From Basean

Adjarian's source: See Ազգագրական Հանդէս [Ethnographic Magazine], volume 6 (2.), page 383, and so on

Կաղաչեմ ինծի լսէ,

Արի յարտըսունքըս սրբ'է.

Դ՛անսակըմ դ՛ու ինձի տու,
յետեվ ըսէ մի՛ մօրթէ:

Սարեր, ձ՛օրեր ու ջ՛րրեր,
Մարմանդ վազօղ ախբ՛ուրներ,
Մէկ վեր կեցէք ու յիմացէք
Տեսէք թէ վէ՞վ է եկեր:

Գ՛ելը օջիւրրին եկավ,
Չարկեց գ՛եր դ՛առին տարավ.
Հայի տղէն ինչդ չը լա:
Յարը դիւշմանը տարավ:
Կօկոմս թռմած մնաց,
Սիրտըս կրակած մնաց,
Ի՛նչ էնիմ յես ապրելը՝
յաչքերըս լուս չմնաց:

Սեվ է յաչքերդդ՛, կռունգ,
Ճերմակ է սիրտդդ՛, կռունգ,
Զ՛ուխտ գ՛ացիր մէնակ գ՛ուգ՛ոաս,
Ո՞ւր է յընգերդդ՛, կռունգ:

Original page number 115.

Բաղի մէջը վարթ գ՛ըլլի,
Բաղի շունը սարթ գ՛ըլլի,
Շան ախճիկ, ուսուկ խօսէ,
Տալտա տեղ է, մարթ գ՛ըլլի:
Մերըս ինձի բ՛երեր է,
Նխշուն բ՛ալուկ էրեր է,
Նխշուն բ՛ալուկ մեռնէի,
Մօրըս մտքէն յելլէի:

Ախճի, դ՛ու յես մեղավոր,
Քեզի գ՛ուգ՛ան ուզավոր,
Չեղնի էրթաս հեռու տեղ,
Պագ՛վիս կեղնիս յըռագիլ:

Chapter 13

Mush

13.1 Overview

Original page number 116.

The Mush dialect is spread over the west side of the Van sea. Its center is the city of Mush. From the north, it spreads until Hınıs and Alashkert, from the south to Paghesh, from the east it reaches Moks from one side and Diyadin from the other side, from the west are Lice, Chapaghjur. Thus the Mush dialect is spoken in Mush, Sason, Paghesh, Hizan, Khlat, Arjesh, Bulanık, Manazkert, Hınıs, and Alashkert. During the last two Russo-Turkish wars, two large migrations happened from Mush and Alashkert, establishing settlements in the Yerevan province, at Aparan (near Alexandropol (Gyumri)) and the south sides of New Bayazet, on the shores of Lake Sevan. In the latter region, there are today 21 Armenian villages which speak the Mush or Alashkert dialect. These villages in order are Yeranós, Adamxan, Dzoragegh, Tsakkar, Gölköy, Tazakend, Lower and Upper Adyaman, Upper and Lower Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Upper and Lower Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag, Zaghalu and Tyuskyulyu. A group of migrants from Hınıs also went to Akhalkalaki, and they established the villages of Toria, Ujmana and Eshtia around the area. These also speak the dialect to this day.

13.2 Phonology

13.2.1 Vowel inventory and sound changes

The Mush dialect does not have a rich phonetic system with respect to vowels. The vowels /æ, œ, ʏ/ <ü, to, ɪL> are absent; and in this way we can form a characteristic border to distinguish the Mush dialect from the Van dialect, which has these vowels.

The sounds <ɬ, n> in Mush have a certain rich diphthongal pronunciation,¹ and they originate from the Classical Armenian stressed sounds /e, o/ <ɬ, n>. Without stress, these sounds became /e, o/ <ɬ, o>. ...

Original page number 117.

... Word-initially in monosyllabic words, they turn to /je, vo/ <ɬ, ɸo>. At the beginning of polysyllabic words, they turn to /e, o/ <ɬ, o>. The Classical Armenian sounds /u/ <nL> and diphthongs /qj, oĵ. iɥ/ <uɣ, nj, ɪL> are rendered as simple vowels: /u/ > /u/ (nL > nL), /qj/ > /e/ (uɣ > ɛ), /oĵ/ > /u/ (nj > nL), /iɥ/ > /u/ (ɪL > nL).

¹HD: The prose is vague, but I think he means that this dialect has the diphthongs /je, ɸo/ <ɬ, n>.

13.2.2 Consonant inventory and sound changes

13.2.2.1 Voicing changes and voiced aspirates

In contrast, the Mush dialect is rich in consonants. Like the Karin dialect, here we find a group of voiced aspirated consonants, with which the dialect has four series of plosive consonants (Table 13.1).

Table 13.1: Voicing contrasts in the Mush dialect

Voiced	Voiced aspirated	Voiceless unaspirated	Voiceless aspirate
b p	b ^h p ^ʰ	p u	p ^h ʋ
g q	g ^h q ^ʰ	k ɣ	k ^h ɸ
d ɲ	d ^h ɲ ^ʰ	t ʊ	t ^h ɹ
d̪z ɖ	d̪z ^h ɖ ^ʰ	ts ɔ	ts ^h g
d̪ʒ ʒ	d̪ʒ ^h ʒ ^ʰ	tʃ ɔ	tʃ ^h z

Word-initially, the voiced sounds of Old Armenian become voiced aspirates. Word-medially, they voiceless or stay voiced. After the nasal /n/ <ն>, it is always the voiced sounds that are found. The voiceless unaspirated and voiceless aspirated groups are generally unchanged. But there are exceptions where the voiceless aspirates became voiceless unaspirated (Table 13.2). Discussing such forms requires a detailed study.

Table 13.2: Deaspiration from Classical Armenian voiced aspirates in the Mush dialect

	Classical Armenian	> Mush	cf. SEA
'eye'	atʰ-ək ^h (-PL) աչք	atʃk աճկ	atʰk ^h աչք
'Armenianness'	hajutʰiyn հայութիւն	hajuten հայուտեն	hajutʰjun հայություն

13.2.2.2 Glottal fricatives /h, ɦ/ <h, ɣ>

Like the Karin dialect, the Mush dialect also has two types of glottal sounds (hwaqwaq), which are /h/ <ɣ> and /ɦ/ <h>. The use of these sounds is the same as in Karin. But the Mush dialect has the habit of adding the sound /ɦ/ <ɣ> to many vowel-initial words (Table 13.3).

Table 13.3: Insertion of word-initial voiced glottal fricative /ɦ/ <ɣ> in the Mush dialect

	Classical Armenian	> Mush	cf. SEA
'cheap'	azan աժան	hezan չեժան	azan աժան
'stall'	axor ախոր	haxor չախոր	axor ախոր
'fountain'	atbiyr աղբիւր	haxbur չախբուր	axpjur աղբյուր
'all'	amenajin ամենայն	həmen չըմեն	amenajn ամենայն
'durable'	amur ամուր	hambur չամբուր	amur ամուր
'late'	anagan անագան	hangan չանգան	anagan անագան

13.2.2.3 Using back fricatives to distinguish Mush from Van

Because the Van dialect does not have voiced aspirates or the glottal sound /ɦ/ <ɣ>, we are provided with a second significant method to distinguish these two dialects.

The Classical Armenian sound /h/ <h>, has two types of forms in the Mush dialect. We find the sound /h/ <h> in Mush, Sason, Bulanik, Alashkert, Aparan and six villages on the shores of Lake Sevan; while in the other areas (Paghesh, Khlat, Arjesh and Artske), the sound has changed to /x/ <խ>, as in the Van dialect. The last group ...

Original page number 118.

... is distinguished from the Mush dialect in a few points. For example, the copular form has the form /a/ <u> (46a, 46b), and there exists the sound /g/ <qj> (46c), with which it gets closer to the Van dialect.

(46) Mush (implied to be the Paghesh subdialect)

- a. $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-e}$ $\text{ga}\widehat{\text{ts}}^{\text{h}}\text{-er}$ α
 NEG-AUX go-PERF.CVB AUX
 'He has not gone.'
 չէ գացեր ա
- b. $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-e}$ ber-er α
 NEG-AUX bring-PERF.CVB AUX
 'He has not brought.'
- c. $\text{ku-gj-}\alpha\text{-(}\emptyset\text{)}$
 IND-come-TH-3SG
 'He comes.'
 կուգյա

It follows from here that the Mush dialect contains the subdialect of Paghesh, which contains also Khlat, Arjesh, and Artske. Unfortunately, for the materials or excerpts that we have at our disposal, these materials don't have the required scientific accuracy that we need in order to establish the characteristics of this subdialect. From the neighboring villages of the New Bayazet region, the most that we got was only the difference in the sound /x/ <ɣ>; while for all the remaining points, the two branches are in agreement with each other. In the region of New Bayazet, the villages that belong to the Mush branch and that have the /h/ <h> sound are Yeranós, Adamxan, Dzoragegh, Gölköy, Lower and Upper Adyaman; while the villages that have /x/ <ɣ> are Tsakkar, Upper Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Lower Gyuzeldara, Upper Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag and Zaghalu. We talk about the others much later.

13.3 Morphology

13.3.1 Noun inflection or declension

The grammar of the Mush dialect has some interesting archaisms.

13.3.1.1 Classical accusative prefix /z/ <q>

The accusative is formed similarly to Old Armenian, by using the prefix /z/ <q> (47).

(47) a. Mush

əz $\text{ha}\widehat{\text{ts}}^{\text{h}}$, əz $\text{mə}\text{r}$ tun
 ACC bread, ACC our house
 'bread (ACC), our house (ACC)'
 ըզ հաց, ըզ մեր տուն

b. cf. Classical Armenian

$\text{əz-ha}\widehat{\text{ts}}^{\text{h}}$, $\text{əz-mə}\text{r}$ tun
 ACC bread, ACC-our house

‘bread (ACC), our house (ACC)’

qhawg, qm̄er tnn̄l

13.3.1.2 Classical accusative prefix /i,j/ <h,j>

The Classical accusative prefixal formatives /i,j/ <h,j> are still in use (48).

(48) Mush

- a. \widehat{f}^h ur orik-n i m̄ah-u-n
water? day?-DEF ACC death-DAT-DEF

I don’t understand this sentence, and I had the guess most of the words without surety.

չուր օրիկն ի մահուն

- b. k-ert^h-a-m h-art
IND-go-TH-1SG ACC-?

I don’t understand this sentence, and I had the guess most of the words without surety.

կերթամ յարտ

13.3.1.3 Genitive possession without definite marking

After possessive adjectives, the noun does not have an article. This is like in Classical Armenian and in all the European languages, except for Italian. Modern Civil Armenian uses the definite article (49a),² cf. Italian (49b),³ but French (49c). The Mush dialect also says (49d), like Classical (49e).

(49) a. SEA

mer hats^h-ə, d̄zer tun-ə, im barekam-ə, k^ho ʒoxovurt^h-ə
our bread-DEF, your.PL house-DEF, my friend-DEF, your.SG people-DEF

‘our bread, your house, my friend, your people’

մեր հացը, ձեր տունը, իմ բարեկամը, քու ժողովուրդը

b. Italian

il nostro pane, la vostra casa, il mio amico, il tuo popolo
the our bread, the your house, the my friend, the your people

‘our bread, your house, my friend, your people’

c. French

notre pain, votre maison, mon ami, ton peuple
our bread, your house, my friend, your people

‘our bread, our house’

հաց մեր, տուն մեր

d. Mush

m̄ax hats^h, m̄ax tun
our bread, our house

‘our bread, our house’

մըր հաց, մըր տուն

e. Classical Armenian

²HD: Adjarian originally used <pn̄l> /k^hu/ instead of <pn> /k^ho/ for the SEA 2PL possessor, but the form /k^hu/ is for SWA, not SEA.

³HD: Adjarian used the word <pano> for Italian ‘bread’, but this seems to be a typo for <pane>.

hɑts^h mer, tun mer
bread our, house our

HD: To clarify, Classical Armenian and most Western European languages do not use a definite article for possessed nouns. However, Italian and SEA do use a definite article for possessed nouns. Mush violates this Modern Armenian tendency, and it does not use an article for possessed nouns.

13.3.1.4 Post-nominal possessors

Possessive adjectives can be placed after the noun. This is not found in any dialect. But like in Classical Armenian, the people of Mush say the sentences in ().

(50) Mush

- a. dʒ^hern-e mzi
hand-ABL our
'from our hand'
ծ'էռնէ մզի
- b. b^hern-e k^hzi
mouth-ABL your.SG
'from your.SG mouth'
բ'էռնէ քզի
- c. sirt dʒ^həzi urar tʃ^h-uz-a-∅
heart your.PL each.other NEG-want-TH-3SG
'your hearts don't love/want each other'
սիրտ ծ'ըզի ուրար չուզաւ
- d. dʒ^hern-e əndʒi
hand-ABL my
'from my hand'
ծ'էռնէ ընձի
- e. dʒ^hern-e dʒ^hzi
hand-ABL your.PL
'from your.PL hand'
ծ'էռնէ ձ'զի
- f. lez urants^h, buk urants^h
language their, throat their
'their language, their throat'
լէզ ուրանց, բուկ ուրանց

Original page number 119.

13.3.1.5 Retention of prepositions

For many prepositions that have become postpositions in other dialects, here they have kept their original position, sometimes as a formative (51).

- (51) a. 'on our house'
- i. Mush
vər mər tən
on our house.GEN

վրր մրր տան

ii. Classical Armenian

i verɑj meroj tan
to on our house.GEN

ի վերայ մերոյ տան

iii. SEA

mer tan vəra
our house.GEN on
մեր տան վրա

b. 'in our house'

i. Mush

mətf^h mər tan
in our house.GEN
մըչ մրր տան

ii. Classical Armenian

i midʒi mer tan
to in our house.GEN
ի միջի մեր տան

iii. SEA

mer tan metf^h
our house.GEN on
մեր տան մեջ

c. 'near me' ⁴

i. Mush

mət əndʒi
near me.DAT
մըտ ընծի
ի միջի մեր տան

ii. SEA

indʒ mot
me.DAT near
ինծ մոտ

d. 'how many years before you?'

i. Mush

k^hani tari aratf^h k^hzne
how.many year before you.SG.ABL
քանի՞ տարի առաջ քզնե

ii. SWA

k^hezme k^hani dari aratf^h
you.SG.ABL how.many year before
քեզմե քանի՞ տարի առաջ

⁴HD: In Adjarian's original prose, it's not clear if he also proposes that Classical Armenian had the Mush-like order <մաւտ ինծ> /məʊt indʒ/.

13.3.1.6 Vocative case

What is especially interesting is the vocative case; the vocative case is the ending the ending /o/ <o>, and the people of Mush use it especially for proper names.

Table 13.4: Vocative forms in the Mush dialect

	Mush		cf. SEA	
'Oh Harutyun!'	ħaro	ɟaro	ov harutʰjun	ո՛վ Հարություն
'Oh Hakop!'	ħako	ɟako	ov hakopʰ	ո՛վ Հակոբ
'Oh Mariam!'	maro	ʃaro	ov marjam	ո՛վ Մարիամ
'Oh boy!'	láo	ɟáo	ov laʃ	ո՛վ լաճ
'Oh mom!'	mámo	մա՛մո	ov mam	ո՛վ մամ
'Oh sister!'	kʰuro	քոլո	ov mam	ո՛վ քույր

13.3.2 Pronoun inflection or declension

Among pronouns, the following forms are worth noting (Table 13.5).

Table 13.5: Sample of pronouns in the Mush dialect

personal 2SG DAT 'to you'	kʰəzi	քըզի
personal 1PL ACC 'us'	əzməzi, əzmi	ըզմըզի, ըզմի
personal 1PL GEN 'our'	mər	մըր
personal 1PL DAT 'to us'	məzi	մըզի
personal 1PL ABL 'from us'	məzne	մըզնէ
personal 2PL ACC 'you'	əzkʰəzi, əzkʰi	ըզքըզի, ըզքի
personal 2PL GEN 'your'	ḍzʰər	ճ՛ըր
personal 2PL DAT 'to you'	ḍzʰəzi	ճ՛ըզի
personal 2PL ABL 'from you'	ḍzʰəzne	ճ՛ըզնէ
demonstrative proximal SG NOM 'this'	isa	իսա
demonstrative proximal SG INS 'with this'	estov	եստով
demonstrative medial SG NOM 'that'	ida	իդա
demonstrative distal SG NOM 'that yonder'	ina	ինա
demonstrative distal SG INS 'with that yonder'	endov	էնդով

Finally, there are some very common forms (Table 13.6).

Table 13.6: Sample of other pronouns in the Mush dialect

'why'	ħori	յօրի՞
'other'	le	լէ
'now'	mka	մկա

After the possessive suffixes, the formative /i/ <ի> is added very often (52).

(52) Mush

ḍzʰi-ér-d-i lav i-n, vré-s-i k-igʰ-a-s
horse-PL-POSS.2SG-? good AUX-3PL, on?-POSS.1SG-? IND-come-TH-2SG

Adjarian did not provide a SEA translation, so the segmentation and glosses are entirely my (unsure) guesses:
 ‘Your horses are good, you come onto me.’

ծ'իէ'րոյի լաւ ին, վրէ'սի կիզ'աս

13.3.3 Verb inflection or conjugation

13.3.3.1 Changes in theme vowels and tense-agreement marking

In the conjugation of verbs, the Classical Armenian sounds /e, ē/ <ե, է> have changed to /i/ <ի>, in the present, subjunctive present, future, and present perfect (Table 13.7).

Table 13.7: Theme vowel change from Classical /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
indc. present 1SG ‘I like’	kə sir-i-m կը սիրիմ	gə sir-e-m կը սիրեմ
indc. present 1SG ‘he likes’	kə sir-i-∅ կը սիրի	gə sir-e-∅ կը սիրէ
indc. present 3PL ‘they like’	kə sir-i-n կը սիրին	gə sir-e-n կը սիրեն
	IND √-TH-AGR	IND √-TH-AGR
indc. present 1SG ‘I see’	kə tes-n-i-m կը տեսնիմ	gə des-n-e-m կը տեսնեմ
	IND √-VX-TH-AGR	IND √-VX-TH-AGR
subj. present 1SG ‘I say’	as-i-m ասիմ	əs-e-m ըսեմ
subj. present 1SG ‘I eat’	ut-i-m ուտիմ	ud-e-m ուտեմ
	√-TH-AGR	√-TH-AGR
future 1SG ‘I will like’	piti sir-i-m պիտի սիրիմ	bidi sir-e-m պիտի սիրեմ
future 1SG ‘I will bring’	piti b ^h er-i-m պիտի բ ^h երիմ	bidi p ^h er-e-m պիտի բերեմ
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-AGR
present perfect 1SG ‘I have seen’	tes-je <i>r</i> i-m տեսեր իմ	des- <i>ad̥z</i> e-m տեսած եմ
present perfect 1PL ‘we have seen’	tes-je <i>r</i> i-nk ^h տեսեր ինք	des- <i>ad̥z</i> e- <i>ŋk^h</i> տեսած ենք
present perfect 2PL ‘you have seen’	tes-je <i>r</i> i-k ^h տեսեր իք	des- <i>ad̥z</i> e-k ^h տեսած եք
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-RPTCP AUX-AGR

In the past imperfective, the Classical sound /ē/ <է>, and in some places the sound /i/ <ի>, has been lost (Table 13.8).⁵

Table 13.8: Merger of theme vowel /e/ and past marker /i/ the indicative past imperfective in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
1SG ‘I was wanting’	k-uz-i-∅ կուզի	g-uz-ej-i-∅ կ'ուզէի
1PL ‘We were coming’	kə g ^h -i-nk ^h կը գ ^h ինք	gu k ^h -aj-i- <i>ŋk^h</i> կու գայինք
	IND-√-TH.PST-AGR	IND-√-TH-PST-AGR

But because of this change, the present 3SG and imperfective 1SG would have been identical; so to not confuse these words, the plural is used instead of the singular (Table 13.9). *HD*: In other words, whereas the suffix /-nk^h/ is used to mark the only the 1PL in SEA/SWA, this marker is instead used for the both the 1PL and 1SG.

⁵HD: For the Mush form /kə g^h-i-nk^h/ <կը գ^hինք> ‘wee were coming’, Adjarian reconstructs this from a hypothetical form */kə g-e-i-nk^h/ *<կը գէինք>.

Table 13.9: Use of 1PL markers for the past imperfective 1SG in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
'I was wanting'	jies k-uz-e-nk ^h յես կուզէնք I IND-want-TH.PST-1SG	jes g-uz-ej-i-∅ ես կ'ուզէի I IND-want-TH-PST-1SG
'we were wanting'	mənk ^h k-uz-e-nk ^h մընք կուզէնք we IND-want-TH.PST-1PL	meŋk ^h g-uz-ej-i-ŋk ^h մենք կ'ուզէինք we IND-want-TH-PST-1PL

In the others, there is a simple distinction between how the vowel of the present is /i/ <ի>, while the vowel of the imperfective is /e/ <է> (Table 13.10). *HD: I would interpret these facts as stating that the theme vowel is /i/ in the present, while the theme vowel and the past marker are fused as /e/ in the past imperfective. Similarly, the auxiliary is /i/ in the present, while /e/ in the past.*

Table 13.10: Contrast between the present theme vowel /i/ and the past theme vowel /e/ in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
'(we) are'	i-nk ^h ինք AUX-1PL	e-ŋk ^h ենք AUX-1PL
'(we) were'	e-nk ^h էնք AUX.PST-1PL	ej-i-ŋk ^h էինք AUX-PST-1PL
'they strike'	kə tsets-i-n կը ծեծին IND strike-TH-3PL	gə dʒedz-e-n կը ծեծեն IND strike-TH-3PL
'they were striking'	kə tsets-e-n կը ծեծէն IND strike-TH.PST-3PL	gə dʒedz-ej-i-n կը ծեծէին IND strike-TH-PST-3PL
'they massacre'	kə dʒʰard ^h -i-n կը ջ'արդ'ին IND massacre-TH-3PL	gə tʃʰart ^h -e-n կը ջարդեն IND massacre-TH-3PL
'they were striking'	kə dʒʰard ^h -e-n կը ջ'արդ'էն IND massacre-TH.PST-3PL	gə tʃʰart ^h -ej-i-n կը ջարդէին IND massacre-TH-PST-3PL

13.3.3.2 Repetition of the auxiliary in the present perfect

Oftentimes in the present perfect, the copular verb is repeated (53).

(53) Mush

- a. ɸori i-s dr-jer i-s
why AUX-2SG put?-PERF.CVB AUX-2SG
Adjarian didn't provide a translation, but my guess is: 'Why have you put?'
յօրի^o իս դրեր իս
- b. jerp^h i-s ek-jer i-s
why AUX-2SG come-PERF.CVB AUX-2SG
'Why have you come?'
յէ^oրփ իս էկեր իս

This is the same as the followings forms in the Bayazit subdialect (54). *HD: Note that Adjarian doesn't transcribe these Bayazit sentences. I instead transcribe them with an SEA accent.*

(54) Bayazit dialect with SEA pronunciation

- a. tʃʰ-e-s g-a-l-um e-s
NEG-AUX-2SG come-TH-INF-IMP.F.CVB AUX-2SG
չէ^oս գալում ես

- b. ur e-s gən-um e-s
 where AUX-2SG go-IMPF.CVB AUX-2SG
 ուր էս գնում էս

Original page number 120.

13.3.3.3 Hortative or imperative marker

The imperative form of Classical /tʰoʔ/ <թող> ‘leave/let’ (HD: SEA: /tʰoʊ/ has shortened to /tʰəχ/ <թըխ>, and sometimes simply as /tʰ/ <թ> (55).

(55) Mush

- a. tʰχ mn-a-∅
 let stay-TH-3SG
 ‘let him stay!’
 թիս մնա
- b. tʰχ as-á-∅
 let say-TH-3SG
 ‘let him say!’
 թիս ասա՛
- c. tʰχ ar-n-é-∅
 let take-VX-TH-3SG
 ‘let him take!’
 թիս առնէ
- d. tʰ-ar-n-é-∅
 let-take-VX-TH-3SG
 ‘let him take!’
 թառնէ՛
- e. tʰ-erth-á-∅
 let-go-TH-3SG
 ‘let him go!’
 թէրթա՛

13.3.3.4 Monosyllabic verbs

The Classical monosyllabic verbs /gal, tal, lal/ <գալ, տալ, լալ> have changed (Table 13.11).

Table 13.11: Monosyllabic verbs in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
‘to come’	ig ^h -a-l	իգ՛ալ	k ^h -a-l	գալ
‘to give’	it-a-l	իտալ	d-a-l	տալ
‘to cry’	il-a-l	իլալ	l-a-l	լալ
	√/-TH-INF		√/-TH-INF	
‘I come’	k-ig ^h -a-m	կիգ՛ամ	gu-k ^h -a-m	կու գամ
‘I give’	k-ig ^h -a-m	կիտամ	gu-d-a-m	կու տամ
‘I cry’	k-ig ^h -a-m	կիլամ	gu-l-a-m	կու լամ
	IND-√/-TH-1SG		IND-√/-TH-1SG	

13.3.3.5 Causative suffix

The Classical causative (անցողական) formative /-eṯʰuṯʰənel/ <-եցուցանել> form has been shortened to /-ṯʰu/ <ըն> or /-u/ <ու> (Table 13.12, sentences 56). It is conjugated as the fourth conjugation class. *HD: To clarify, this causative suffix is /-ṯʰən/ in SEA/SWA, and it takes the theme vowel /e/. But in Mush, this suffix is /-(ṯʰ)u/ and is conjugated with a theme vowel /u/.*

Table 13.12: Causative suffix in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
'I ask'	kə har-ṯʰ-u-s կը հարցում	gə har-ṯʰən-e-m կը հարցնեմ
'you.SG ask'	kə har-ṯʰ-u-s կը հարցուս	gə har-ṯʰən-e-s կը հարցնես
'he asks'	kə har-ṯʰ-u-∅ կը հարցու	gə har-ṯʰən-e-∅ կը հարցնէ
'we ask'	kə har-ṯʰ-u-nkʰ կը հարցունք	gə har-ṯʰən-e-ŋkʰ կը հարցնենք
'you.PL ask'	kə har-ṯʰ-u-kʰ կը հարցուք	gə har-ṯʰən-e-kʰ կը հարցնեք
'we ask'	kə har-ṯʰ-u-n կը հարցուն	gə har-ṯʰən-e-n կը հարցնեն
	IND ask-CAUS-TH-AGR	IND ask-CAUS-TH-AGR
'I make swear'	kə herṯʰəv-ṯʰ-u-m կը հերթըվցում	g-erṯʰv-e-ṯʰən-e-m կը երդուեցնեմ
	IND swear-CAUS-TH-AGR	IND-swear-TH-CAUS-TH-AGR
'I remove'	kə ver-u-m կը վերում	gə ver-ṯʰən-e-m կը վերցնեմ
'you.SG remove'	kə ver-u-s կը վերուս	gə ver-ṯʰən-e-s կը վերցնես
'he removes'	kə ver-u-∅ կը վերու	gə ver-ṯʰən-e-∅ կը վերցնէ
	IND remove-CAUS-TH-AGR	IND-remove-CAUS-TH-AGR

(56) Mush

- a. ṯʰ-ə-n həs-u
NEG-AUX?-3PL bring-CAUS.TH
'They won't deliver'
չըն հա'սու
- b. pit mjer mal pʰit-ṯʰ-u-n, erṯʰ-a-n pʰit-ṯʰ-u-n
FUT our ox kill-CAUS-TH-3PL, go-TH-3PL kill-CAUS-TH-3PL
'They will kill our ox, let them kill.'
պտի մեր մալ փիտցուն, երթան փիտցուն

13.3.3.6 Past participle

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր>. But for passive (կրաւորակերպ) verbs, the formative /-uk/ <ուկ> is also used. *HD: I think he means that intransitives in general use /-uk/, not just verbs with passive voice.*⁶

Table 13.13: Past participle suffix /-er, -uk/ in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
'died'	mer-uk մեռուկ	mer-aḏz̄ մեռած
'died'	pʰiṯʰ-uk փիցուկ √-PERF.CVB	mer-aḏz̄ սատկած √-RPTCP
'broken'	kotr-uk կոտրուկ	kodər-v-aḏz̄ կոտրուած
'written'	gʰr-uk գ'րուկ √-PERF.CVB	kʰər-v-aḏz̄ գրուած √-PASS-RPTCP

⁶HD: Note that based on Adjarian's translations to SWA, these past participles seem to function like resultative participles (/aḏz̄/ in SWA), and not perfective converbs (/e/ in SEA). But we can't be sure because he doesn't provide complete paradigms or sentences.

13.4 Literature

For the Mush dialect, there is an extensive study by TODO: [hd: cyrillic A summary of the same work is published in French by the same author (Msérianz 1899), and a second in German by L. Patrübàny in his periodical Sprachwissenschaftliche Abhandlungen, volume 1, page 271-288

It is surprising that in these works, the two types of groups for voiced consonants is not considered. This is something that a very common ear would have been able to distinguish with little intention.

There are various works that are published in the Mush dialect:

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Mush dialect
 - General Mush dialect
 - hd cyrillic . Բեդրսպուրկ 1875. The same was published in European transcriptions by L. Patrübàny in his periodical Sprachwissenschaftliche Abhandlungen, 1.241-271
 - * Գ. Վ. Սրուանձտեանց
 - - Գրոց ու բրոց. Պոլիս 1874
 - - Մանանայ. Պոլիս 1876
 - Original page number 121.**
 - - Համով հոտով. Պոլիս
 - - Հանդես թռչնոց. Արեւ. Մամուլ 1884, page 389-392
 - * Արիստ. Վ. Սեդրակեան - Քնար Մշեցոց եւ Վանեցոց. Վորշպտ. 1874
 - * Յ. Ամրիկեանց - Մշու թռչուն օտար երկրում. Կոռնկ 1862, page 386-390
 - * Մ. Դանիէլեան
 - - Պարերգ, խաղ, պառաւանդաւ աղօթք. Բիւրակն, 1898, page 313-4
 - - Յակօի վախենակ կարելը. անդ, 1899, page 329-330
 - * Վ. Արտակ - Պարերգ. անդ, 1900, page 122-3
 - * Գ. Տ. Չ. - Կաղ եզը, անդ, page 618
 - Bulanik vernacular
 - * Բենսէ - Բուլանըի կամ Հարք գաւառ. Ազգ. հանդ. Ե. էջ 9-184, 2 page 7-108
 - * Ս. Հայկունի
 - - Ժողովրդական գրականութ. թեկորն. Արրա. 1896, 566-7
 - - Սոյլամազ խանըմ, Արրա. 1896, 557-560
 - Alashkert vernacular
 - * Ս. Հայկունի - Ալաշկերտի հայոց առաձները. Արտտ. 1894, page 200, 263-4
 - * Գ. քի. Նժդեհեանց - Ալաշկերտի բանաւոր գրականութիւնից. Ազգ. Հանդ. Ե. 185-199, է 437-505
 - Aparan vernacular
 - * Գարեգին Սարկաւազ - Սասմայ ծռեր. Թիֆլիս 1892
 - * Բ. Խալաթեանց - Իրանի հերոսները հայ ժողովրդի մէջ. Բարիզ 1901, page 24-44, 74-76
 - Vernacular of New Bayazet villages
 - * Սենէքերիմ Արծրունի - Նոր Պայազիտու գաղթական Մշեցոց նշանդրէքն ու հարսանիքը. Կոռնկ 1863, page 385-400
 - Sasun vernacular
 - * Մ. Մուրատեան
 - - Սասնոց պարերգ. Բիւրակն 1900, page 121-2
 - - Հանելուկներ եւ պարերգ. անդ, page 470-1
 - Paghesh subdialect
 - * Թուխ-Կռպօ
 - - Պարերգ եւն. Բիւրակն, 1898, page 300-301
 - - Սիրաբանութիւն. անդ, page 651-2
 - Khoyt vernacular

* 2. Կենճեան – Հարսանեկան պարերգ. Բիւրակն 1898, page 739-741

Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables in the vernaculars of Arjesh, Artske, Bulanik, Aparan, Bitlis, Alashkert, Khlat, Hınıs, in the *Էմինեան ազգագրական ժողովածու* [Eminian Ethnographic Journal, volumes 2, 4, 5 (Բ. Դ. Ե.; 1901-4), a folk song from Hınıs (ibid., volume 6, 2., page 101), Manazkert (volume 6, 2., page 139). Unfortunately, these don't use scientific orthography.

Original page number 122.

13.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

13.5.1 Mush dialect

13.5.1.1 City of Mush

Adjarian's source: See TODO: Տես [cyrillic] page 6-7

Սանասուր Նստոկ էր Սասուն, ուր պապու կըռքեր չըն թողի որ ըդի սըթեր ու յելավ խըստ էրեց ուր պապուն ու մամուն ու գ'նաց Բաղդադ: Ուր պապ Նըստոկ էր փանջարեն, տեսավ որ ուր տղեն Սանասար կիգ'եր. ու ճանչցավ ու ասեց:

– Է՛յ, մեռնիմ քզի մեծ կուռք. ի՛մալ զքո մատաղ քաշիր բ'երիր. յար յեբ' Է մանցը՝ զմըկել լե կը քաշես բ'երես:

Մամ, չընքի խաչապաշտ էր, Նստավ ուր տղեկներն ապով արսունք թափեց:

Պապ առեց թուր ու սուր ու գ'նաց, կանչեց ու ասեց.

– Արի յերթանք, վորթի, յերկըրպաքութեն արա մեծ կըռքին, որ զքզի մատղեմ: Ասեց տղեն.

– Աբ'օ՛, քո ճոչ կուռք շատ զօրավոր կուռք Է. գ'իշեր լե չըր թողնե, որ մենք ընտեղ սըթըրվենք. յար յեբ' Է մանցը՝ չուր մեկել մատաղ լե կը քաշե ու կը բ'երե:

Առավ զտղեն ու մտան կըռատուն:

Տղեն պապուն ասեց.

– Աբ'օ՛, չե՞՞ դ'ու գ'ինաս որ մենք գ'ացինք՝ մենք պստիկ էինք. մենք զքո կռքի զօրութեն չընք գ'ինե. դե՛, դ'ու կզի քո կըռքին յերկրպաքութեն տուր, իշեմ իմալ կիտաս, ուսնեմ:

Պապն ասեց. – Հմլա, լա՛օ, ու կզավ յերկրպաքութեն տըվեց: Տղեն ասեց.

– Աբ'օ, քո կուռք ի՛նչ զօրավոր կուռք էր. որ դ'ու յեբ'որ կզար, իմ աչքեր մթնեց, թտեսա ի՛մալ էրեցիր: (Չընքի չիասավ որ առչի դրբին զարկեր. մալմթի կօճկըներ չարծ'ըկվավ): Ասեց. Աբ'օ, աբ'օ, իդա հաղ լե յերկրպաքութեն էրե, տեսնենք ի՛մալ կենես, որ յես լե էնեմ:

Ու հեղմ' լե յեբ'որ կճաւ պապ, տղեն ասեց. «Յա՛ հացն ու գ'ինի. տերն կենթանի». ու գուրգ մի իջ'ավ, ու զուր պապ խալիֆեն յօթն գ'ապ գ'ետին վե իջ'ուց: Առեց զգուրզն ու ինզավ մեջ...

Original page number 123.

... կըռքերուն, զեմեն լե ջ'արդեց, ու առավ զարծըթներ լցեց ուր մալմթի փեշ ու բերեց տըվեց ուր մամուն ու ասեց.

- Մա՛մօ, իդոնք էրէ քրզի գէնաթ:

Մամ լէ կգաւ վըր քիթ ու բ՛երնին, յերկրպաքութեն էրեց, ու ասեց.

- Գ՛օհանամ քէնէ յերկնի ու յերկրի ստեղծօծ. գ՛ա օր գմը զի ազգատ էրեցիր էն գալըմի ծ՛եռնէն:

Բ՛երեց զՍանասար փսակեց, ու պապու տեղ դ՛րեց վըր թախթին: Ընի ընդեղ մնաց. դ՛առնանք Աբ՛ամէլիքի վրէն:

13.5.1.2 Village of Karnen in Mush

Adjarian's source: This story was told by my friend Tigran Dimaksian (Տիգրան Դիմաքսեան) when I was in Paris, and I wrote it down. He is from the village of Karnen, which is half an hour away from Mush. He was a previous student at the Istanbul Getronagan Armenian High School (Կեդրոնական վարժարան). He escaped to Paris from the massacres. The dialect is very close, and the narrator is aware of the scientific method; thus he presents the story with a very exact scientific orthography. However when I was in Etchmiadzin, I learned from many people from Mush that the people of Karnen differ from the city for the pronunciation of the sounds /b g d/ <բ գ դ> and so on. Because of this, perhaps we have the sounds /b g d/ <բ գ դ> against some cases of /p t k/ <պ կ տ>.

- Բ՛արի լո՛ւս քի, ախպեր Թօ՛րօ:

- Վոյ Աստու խէրն ու բ՛արին, Ըռքօ ջան:

- Ի՞մալ իս, ի՞նչ խէր հարցում (հարցուցանեմ) վրէտ, վըր ճժէրուտ:

- Սախ (ողջ) մնաս. Ասված բ՛աշխէ ըզքու գավկըներ. ըմմէն լէ սախ ին. ըզքու ծ՛եռք կը պագ՛ին. Նստի, ա՛խպեր, Նստի. քիչ մը ժողիք (խօսիլ), բ՛ան մ՛ըսէ մժուլինք (մտիկ ընել), Ասվածըտ սիրիս. ըզքու էն մէզ գ՛ըլխու գ՛ալիք Նախլ էրէ:

- Հա տօ աղէկ միտկըս բ՛երիր. Նստի ըսիմ:

- Արաբ ասկրի տարին էր. իշօվ քարվընօվ գախիրա (պարեն) տարեր էնք ասկրին. էն դ՛իէն օր եգանք, իմ յընկերներ Բուկանըխցի էն. ուրանց տուն գ՛ացին. ես միևնադ յօլ ու ռեվան (ճանապարհուել) եգա ի Մուշ. յիրգուն էր հասա Սրէ-Սիփանա տագ. էփէյի քէլեցի. լուսնյակ թամամ էլած էր. աստղըներ լէ գը փէլզըղէն. հազ մ՛ լէ տեսնամ օր քուրթ մը յառջ՛եվս յէլավ ու ջղարէ (սիկամ) մ՛ յուզէեց. ես լէ, դ՛ու գինաս օր ջղարա չըմ...

Original page number 124.

... քա՛շի. ըսի օր չըկա. քուրթ քաշլեց գօր ընել ու ծ՛եռք թալլեց ջէրս օր ջղարա իշէ. ես լէ ակցի մը սրդին գրգի, էրսի վրա գ՛եղին յընգավ, ու հըմալ ճըվոցըմ հանեց օր սար ու ծ՛որ ծ՛են ավեց: Հեղմ՛ լէ ի՞նչ՝ տեսնամ օր հինգ հօկի սիլալըխօվ քուր տըղէն (քարի տակէն) դ՛ուրս յէլան ու վրէս վզեցին: Էլ գիցա օր մեռնելու յա աբրելու սըհաթն է: Աստըծու գօրուտէնօվ ժանգոռոյ խանջալըմ կեր վրէս, զթեվս քշթեցի ու միջ՛վընին յընգա, մէզ էրգու գ՛եղին շըռճեցի, հըմա դօդորան ըսիմ, ես լէ քնիմ տեղօվ յարալու եղա. հմա ախըր ի՞նչ էնիմ. մէզ մարտ հինգ մարտու ինչ կըռնա էնէ. վօր հասըլ (վերջապէս) գիս բ՛ռնեցին, ծ՛եռներս յետեվս կապեցին, ու սար տարան: Էլ ինչ օր իմ վրէն եգավ, քու վրէն յիկա Աստու խէրն ու բ՛արին: Հըրի լուց չարչըրգեցին ու յըմնուց սօրա յուզեցին օր գիս սպանին: Հմա Սատըծուց էր, դըհա մեռնելուս վախտ չըր Է՛գի: Չիս կանգըցին ուրընցնէ իրեք շեք (քայլ) հեռուն ու գիսանջըլներ հանեցին ու ուրանց Նստած տեղէն սըրըթմանի (շեշտակի) իմ ճըռնէրուն բաշլեցին զըրկել. ու ես ուրանց գօրօվ մսիս միճէն խանջալ հանելօվ ուրանց կիդէնք (< կուտային, իմա՛ կուտայի): Էն սօնը մէզ լէ զթուր քաշեց ու վրէս էկավ օր ըզգ՛լուփսս կըդրէ. հըմա Աստըծուց էր, դ՛իմացէն քընի մ՛ հօկի քըրթէրէն բօռացին. «Տօ՛, դ՛ուք վօ՛րն իք յօդ. ի՞նչ կէնիք»: Զըրթեր չէ «Տօ՛, էդք Նեճիր Է ընգի ծ՛եռվըներս». ու մըր դ՛ին եգան: յիրարու հետ խօսած վախտ մեզն գ՛ըլուփսս լուսնյակին դ՛առցուց ու քըրթէրէն հարցուց. «Կո՛ւռօ տու Ֆլա՞ ի կուրմանջի (Տղա՛յ, դու հա՞յ) ես թէ քուրդ)»:

- Էզ ֆլա մէ (ես հայ եմ):

- Տօ ախպեր դ՛ու հա՞յ իս:

- Հա՛յ իմ խուրբան:

- Տօ գիդի բ՛ռնեք ըտոնք ըզհայ (կամ արագ խօսած ժամանակ՝ սայ) գը չարչըրին:

Հրաման տրվեց յնկերներուն ու ըզքըրթեր մեզիզ մեզիզ կարեցիպ, գըըվընքներ առան, ու ծեծելով չարչըրկելով ուրանց գ'եղ տարան, մուդուռնի թասլիմ էրին: յետկէն ընծի պատմեցին օր ուրանց կօվեր կօրեր էն, փընդըռնելու յէլած էն, ու ուրանց ռաստ էգած:

Original page number 125.

13.5.1.3 Bulanik

Adjarian's source: See Ազգագրական Հանդես [Ethnographic Magazine], volume 6 (2.), page 12

Ջ'ախցական Աղէկ աղլապ (միշտ) խսա կէներ (պատմել), կըսեր յես ջ'աղացն էնք, էն մէկ օր իսկի մարթ չը մնաց մօտսի. հարքէս (ամէն ոք) զաղուն թողեց իմ ումուդով (յուսով), գ'նաց ուր տուն: յանգ'ան գահ էր (ուշ ատեն էր). մէնակ նըստուկ էնք, յես տեսա դ'օլ ու գուռնի ծ'էն էկավ, դ'առնամ աչքիմ օր 10-20 կնիկ, հաքուկ-խփուկ պար բ'ռնած էն ու կը խաղան: Յես տեսա կնիկ մ'էկավ մըտ ընծի, ըսեց. «Աղէկ, յօրի'ն իս նստի, յէլի խախցի»: Չարեց կտրավ, յէլա բ'ռնի պար ու խախցա. աչքիմ աչքիմ տօ յա, իգա կնկա վրէն իմ քավօրքուր Ա-ի դալմէն է (զգեստ). յուշիկ մէ զչախուն հանեցի ջէբէս ու գդալմի մէկ փէշ կտրեցի. հըրտ իմ կտրելուն՝ կնկտիք աներեւութ էղան:

Էն լուսուն գ'ացի քավօրօչ տուն. ըսի ըշտէ իդա գ'իշեր հըմլա հըմլա բ'ան մէ պատահրավ. մարթ չավտըցավ. ըսի «Ձանըմ, յօրի'ն չըք ավտընա. բ'երեք զքավօր քօչ դալմէն սանք (տեսնանք)». դալմէն օր բ'երին՝ օդորդ օր մէկ փէշ կտրուկ էր. իմ մօտու կտոր լէ այնի (ծիշտ) էդ դալմի կտօրէն էր:

13.5.1.4 Alashkert

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 2 (Բ.), page 337

Քախկի մի մէջ իրեք հատ քօսա կէղնին. Էտոնց սօվօրուտեն լէ էն էր օր յըմսօր գ'իկէն, ճամպներու վրէն կը կայնէն օր գ'եղածի – մեղածի ըռաստ յիկեր, խապէն. Էտոնք մախսուս յիրարուց հեռու կը կայնէն՝ օր գ'եղածիք գ'իկէն թէ ջօկ ջօկ մարթիկ ին:

Ավուր մէկ գ'եղածի մի կօվ մի կիտա ուր տղին ու կըսա. – Լա'օ, տար իտա կօվ քաղաք՝ ծախա. հըմա իրեք օսկուց պակաս չէղնի տաս. յընծի օր (ինչու որ) մեր կօվ համ՝ խօրօտ ա ու համ կաթնօվ:

Էտ տղէն էր, լուսուն շուտ առավ կօվն ու գ'նաց. Էտոնց իդարէն լէ զատի մած (մնացած) էր Էտ կօվ. խէլ մի գ'նաց, ըռուատ էկավ յառնի քօսին, օր քախքից դ'ուս կայներ էր:

– Օդուր Էղնի, դ'ո'ր կերտաս. հարծուց քօսէն:

Original page number 126.

– Սաղ Էղնիս. կերտամ քաղաք, ըսեց. իմ պապ ընծի ճամպեր ա օր իտա կօվ տանիմ ծախիմ:

Քօսէն կըսա. – Տօ', ի'մալ կօվ. Էտի հօրտիկ ա. հա'յ, մըսի' (մի' ըսեր) կօվ, խըլլ կը ծիծղան քու վրէն. թէ քզի միտք կա ծախելու՝ յեռուն խուռուշ կիտամ:

– Ախպեր, դը՛ գէն գ'նա. չը գ'իկամ դ'ո'ւ իս ծուռ, չէ յես իմ ծուռ՝ իմ վրէն կը ծիծղաս, ըսեց ու քէլեց:

– Հա', հա', ըսեց քօսէն. չուրի դ'ու չը տանիս քաղաք, չավտընաս թէ Էտի հօրտիկ ա:

13.5.1.5 Aparan

Adjarian's source: See Գարեգին Սարկաւազի Սասմայ ծռեր, էջ 14-15.

Ժամանակօվ մէկ թաքավոր կէղնի, անուն Սէնքերիմ: Սէնքերիմին Էրկու տղա կէղնի, մէկի անուն Սանասար, մէկին Ասլիմէլիք: Սէնքերիմ ինք կռապաշտ էր, տղէկներ ասվածապաշտ:

Խօշուն Էրեց ու գ'նաց Էրուսաղէմա վրէն կռիվ:

Յօթ տարի քախքի բ'օլոր խօշուն չափընեց նստավ:

Թանգուտեն ընկավ քախքի մէջ. Թաքավորն ուր վագիր: դավրէշ խըլըղի էղան ու ընգան քաղքի մէջ. Էրկու պառավու ռաստ էկան, տեսան օր իրարու հետ կռիվ կենին. հարցուցին թէ – յօրի՞ կը կռվիք:

Մէկ պառավ վերցուց թէ՛ Դավրէշ բաբա, թանգուտեն ընգեր ա Էրկիր, հացներսի խըլըսեր ա. ընծի տղէ մ' ունենք (ունէի), բ'երեցի մօրթինք կերանք. մկա էնի ուր տղէն չբ'երա մօրթինք ուտինք:

Վերցուց թաքավոր ուր վագիրին ըսեց. – Մեր թաքավորուտեն իսկի մէկ թաքավորուտենի չէ:

– Ըբա. ըսեց, ի՞նչ էնինք, վա՛գիր:

– Յետ դ'առնանք. նստինք մեր թախտի վրէն:

Ու սկսեցին խեր ու խերյաթ էնել ու պատարաք էնել. պատարաքն օր Էրեցին պրծան, հրէշտակներ սրօվ, թրօվ իջ'ան Սենեքերիմի ասքարի մէջ, ու ջ'արթեցին, ու սպանեցի ու կօտօրեցին:

Original page number 127.

13.5.1.6 Manazkert

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 7 (2.), page 139.

Հառավել, հառավել, յէշ,

Հառավել, Մուսլօ գոշէշ.

Ձեռսի թալեմ Աստծու փէշ

Մզի ցորեն տա փէշքէշ,

Ծախենք տանք մեր ռեսի բէշ,

Չեղնի ծախին բօզ գոմէշ:

Հէլէլ – մէլէլ շէկ կոտան,

Հօտղներ, քշէք զէդ գուբան.

Օրթա հասնինք բրետան,

Հա՛ մռնիմ քզի, Շէկօ, Կռտան:

Տղա՛ Մա՛նուկ քշա դէդ եզ,

Գուբան բանի քանդի սեզ.

Ցորեն էղնի դէզ դէզ,

Հա մէռնիմ Մանուկին ես:

Քշա՛ Լաւանդն ու Խնծօրօն,

Հանդա փոխդ բերեց Կարօն,

Մկա լծինք Շապազն ու Խերօն:

Օր դմանհնա մզի ռես Միրօն:

Տղէք, ձէն հանէք գուբանէն,

Տաս տուն ա մեր բնատէն.

Գուբնի ակեր ճըռվըռան,

Ճըռվըռա, ձէնիդ խուրբան.

Հան, հաղօն, Չմօն եկան,
 Բերին մածնախառ թան,
 Իդ հաղսի կարծկինք գութան.
 Հա բավէ մըն, հաժավել:
 Մատաղ ձգի գմըշտան,
 Կըսեմ հօտղներ Էրթան
 Պաղպաղ ջրով տղէկ հօզցան,
 Լվան, դըվըռցուն, արծան:
 Տավար եկավ, քնուց յէլան,
 Գութան լծին, խառզան առան:

Original page number 128.

13.5.1.7 Hınıs

Կեղնի չեղնի իրիկմ ու կնիկ մի, ըգրանց լէ կեղնի տղէ մի. Էդ տղէն լէ իսկի բան չգինա. Նա կարողալ, Նա սանաթ:
 Էդ տղէն կը ծռի թաքավորի աղջկա վրէն, կըսէ ուր մամուն.

- Նա՛նէ, գնա ընծի թաքավորի աղջիկ յուզէ:

- Տօ տղա, լա՛օ, քու պապ աղքատ, ավուր հացի կարօտ, մենք յի՞մալ Էրթանք թաքավորի աղջիկ յուզինք. չէ՛, գմզի կը մօրթէն, դու լէ սանաթ մի չգինաս օր ըսիմ, հան տղէս սանաթ մի գինա:

- Չէ՛ Նա՛նէ, իլաի օր պտի Էրթաս յուզիս:

յըրկուն օր տղի պապ տուն եկավ, տղի մամ ըսեց. - Հմլա բան կա. քու տղէն կըսէ գացեք թաքավորի աղջիկ յուզեք:

Պապ կըսէ. - Տղա լա՛օ, խե՛ղտի թռուցե՞ր իս:

- Չէ, կեաքէ, կըսէ, պտի Էրթաս յուզիս:

Չեղնիւր տղի վրէն, կերթա տղի պապ թաքավորի մօտ, թաքավոր կըսէ. - Ընչի՞ համար իս եկի:

- Թաքավոր ապրած, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:

- Իմ աղջիկ ի՞մալ տամ քու տղին. քու տղէն սանաթ գինա՞:

- Չէ՛, վոլա (արաբ. Վալլահ), չգինա:

- Գնա, գքու տղէն բի տսնամ:

13.5.1.8 Sason

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 121-122.

Խորոտիկ, օսկի գնտիկ,

Դու զաղջիկ իտաս ինծիկ:

Բարձր Մարաթկի սարեր,

Ամուր կուլէն իւր քարեր,

Խըսմէթ էներ իւր եարեր:

Հընչի ե՞րբ ըսինք զեւ բան,
 Ինչնենք պաղչան ու սայրան,
 Քաղինք զեւ մանտրիկ ռեհան,
 Տարինք դրինք խորըսթան,
 Եղաւ սեւ օծի նըման,

Original page number 129.

Խաբերց զԱդամ եւ զԵւան,
 Հանեց դրախտէն անարժան:
 Ելաւ, ուրը Հըլպու սաբուն,
 Կուլէր զաշուն ու զգարուն:
 Բարձր Մարաթկի խաչէր,
 Շուրջ ու բոլոր կանաչ էր.
 Աշխարհք երկիր կ'աղաչէր,
 Խըսմէթ ըներ սեւ աչէր:
 Շունշանորդի քօլոսով,
 Քու բան ի՞նչ էր մեր դռնով.
 Կ'ելեմ ըսեմ մեծօրաց,
 Ինչնին զարկուն խանջարով:
 Չարկին խորոնակ ու զարկին,
 Սարեց ելաւ սեւ արուն:
 Եարն էր գնաց ջուր մերուն,
 Լցես մէջ իւր կժերուն,
 Թալեց ուրը իւր թեւերուն,
 Թափաւ ուրը իւր փօթերուն,
 Լցուաւ մէջ իւր սօլերուն,
 Շարի շամամ ծծերուն:
 Երցու աղջիկ մեր դռկից.
 Բուռ մը չամիչ կրկմից,
 Պագ մը խաբեց չտուեց:
 Ես գացի Մշու դիմաց,
 Տեսայ դռներ կիսաբաց.
 Մտայ կ'առնէք թաժէ հաց.
 Անտէր շունեն մնացած
 Բերան բացեց զիս խածներ.
 Ընծի ի՞նչ խածիլ պիտէր:

Ընծի գիրկ ծոցքը պիտեր:

Դիման Մշու գացեր իմ,

Լաշփետ Մշեն բերեր իմ,

Չարկամ վրամ թալեր իմ,

Եարի դռեն ընցեր իմ,

Փեշտիմալ գտեն փրցեր իմ,

Սեւ աչուքներ սրբեր իմ:

Original page number 130.

13.5.1.9 Khouyt

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1898, page 739.

Ամպն էր երկինք հովն անուշ,

Սիրականիս քունն անուշ.

Տարին տասներկու ամիս՝

Թօռմաւ խնծորն ի գօտիս.

Խնծորի կես խածուկ էր,

Չորս քեօշէն արծթուկ էր.

Տանիմ իտամ ոսկերիչ,

Շինէ մատնիք ապրճան,

Տամ եարոջ՝

Իր քրոջ:

Ամպն էր երկինք հովն անուշ՝

Եար խորոտիկ, պաքն անուշ:

Տօ՛, տղա՛յ, տղա՛յ, քօլոսով՝

Մինչ ե՞րբ ընցնիս մեր դրնով.

Չարկինք քեզ խանջար խորուն,

Ելնի քու կարմիր արուն.

Ամպն էր երկինք եւ այլն.

Աղջիկ քու անուն ի՞նչ ա.

Աղջիկ քու անուն Շուշան.

Ելիր երթանք Սուրբ Նշան՝

Օսկի մատնի քեզ Նշան.

Հարիր ուզես՝ հազար կիտամ.

Ամպն էր երկինք եւ այլն:

Կես գիշերուն դուրս ելայ.

Մատղաշ ամպիկ մ'եր ելեր,
 Դանդաղ ձնիկ մ'եր թալեր,
 Բոկիկ հետիկ մ'է գացէ.
 Առա զհետիկն ու գացի,
 Գացի կայնա զըլխընուն:
 Վարդեր փըռունկ էր երըսնուն,
 Երկու ծծի մէջ նշան կեր,
 Զոգայ թէ զնչան պաքէք,

Original page number 131.

Գլորա զընտան ինկայ,
 Կանչի Սուրբ ու Սրբօրէք,
 Մէկիկ չեկաւ երեւան,
 Սուրբ Սարգիսն էր Խորոսան:

13.5.2 Paghesh subdialect

13.5.2.1 Paghesh

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 4 (Դ.), page 93.

– Այ տղա, ես քե, դու ծի:

Աղջիկն ու տղեն սիրեցին իրոր: Աղջկա աչք ճամբախն է օր ուր ախբեր իգա, չտեսնա խավշիկ. իշկեց օր ախբեր գատենց Էկավ, ախջիկ յիմցուց խավշկա: Դողուն առաւ աղվըզու ջան, Էլավ, գնաց, Էլման մտավ ջաղջի քարի տակ: Աղջիկէ ախբերն Էկավ, գատ Էփեցին, կերան, քնան չուր ի լուս: Ախբեր կու կէլլի, Էլի գնաց նեջիր. աղվէզ Էլման Էկաւ աղջիկէ մօտ. ուտեն, խմեն, քեյֆ էրեցին ուրանց: Մէ ամիս, Էրկու իրեք ընցավ մեջտեղ, աղբեր իշկեց օր քրոջ փոր օր զօր ` օր զօր կուռի, օր պը զօր միգար կու բանձրնա:

– Զո՛ւրօ, ասաց տղեն. Էս տեղ մարդ չկա. Էդ յը՛մալ բան ա. կիշկիմ քո մեզար օր պը զօր կու բանձրնա. թէ մարդ ունիս, գաղտուտ կու պէիս, բե՛ր Էս տեղ, աշկարա պսակիմ քու վերէն. հալալ իրիկ կնիկ Էղէք, իսան օր կա՝ մեղաց վորդի ա:

– Հավա՛ր, աղբեր, դու Էդա խօսք յի՞նչ խօսք ա ծի ասեցիր. Էս իմ խօր անվան մօտեն չե՛մ ամչնար օր դու ծի Էդ խօսք կասիս. Էս Էդ բան Էրո՞ղն իմ:

– Հըպա, քո՛ւրօ, Էդ քո միգար յօրի՞ն կը բանձրնա:

– Տախտ կավիլի, նռան խատ մի գտա, թալեցի բերանսի. Էս տեղացեն փորս ուռաւ:

13.5.2.2 Arjesh

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 2 (Բ.), page 323.

Ժամանակաց մէկին Հարճէշու մէջ Զիլանաձոր մէ մարդ մ'կեղի:

Էտ մարդ յէլավ առավ ուր բեռ, գնաց սարի միջու ջաղաջ աղալու. հալա ջաղջի մօտ չը խասեր Էր, ջաղջըպան դուս յէլավ, չուան եգնից պրծուց, բեռն խուրճու պէս թալեց ուր շալակ, տարավ ներս:

Original page number 132.

Էդ մարդ օր էդ բան տեսավ, շատ վախեցավ, ասեց.

- Վալա, էսիկ ինձ էլ կսպանա, բեռն էլ կուտա, եզն էլ խետ. ապա ի՞նչ էնիմ, Աստված, օր էնպես ա, ես պտի փախիմ:

Ջաղջպան բեռան բերանը քակեց, ցորեն լցեց օդունի մեջ, իրիշկեց տեսավ օր բեռան տեր չէկավ, յեւով դուս, տեսավ օր էն մարդ կը փախի, բռնաց.

- Տօ՛ աղբեր, մի՛ փախի, արի՛ արի՛:

Էն մարդն էլ ասաց. - Տօ վալա, ես քո դուվաթ տեսա, քեզնէ վախեցա, դու քու Աստված. բեռն էլ քեզի, եզն էլ քեզի, ինձի բան մ՛ ասեր, ես թողեմ էրթամ:

13.5.2.3 Village of Arinjkus in Artske

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 4 (Դ.), page 201.

Դավրիշ ծուկ մ՛ կը բերա՛ կուտա պառվուն պախ:

Պառավին էլ իրեք խատ աղջիկ կեզի:

- Պա՛ռավ, կասա, առ զիմ ծուկ, ամանաթ պախա:

Պառավ կասա. - Խա, կը պախիմ, ամանաթ օր կա՝ դրամաթ ա:

- Պա՛ռավ, ասաց. յան Էրկու, յան իրեք օրէն կուգյամ:

- Շուտ արի, օր անգյան գյաս, կը նեխի:

Դախրիշ տուեց ծուկ մըտ պառավ պախ, գնաց:

Պառավ ասաց. - Վերցեք ծուկ, պախեք, չեղի զայ էնեք:

Էդա աղջիկներն ա, վերցին Էդ ծուկ պախեցին:

Աղջիկներ իշկեցին օր մ՛ Էրկու օր դավրիշ չէկավ:

Քշեց չանք ամիս մ՛ Էդ դավրիշ չէկավ:

Պառվու ջոջ աղջիկն ա, վերցրուց ուր քուրվըտոց.

- Ա՛ղջի, յելի ծուկ բեր, ուտենք, պաս-ցամաք մեռանք:

- Ա՛ղջի, էսի ամանաթ ա, ամանաթ օր կա՝ դրամաթ ա:

- Էլի՛, բե՛ր, ուտենք, էսի մօռցեր ա:

Էլան ծուկ բերին, իրեքով էլ կերան:

Պառավ խաբար չէ աղջիկներ ծուկ կերած Էն:

- Մա՛րե, քու աղջիկ դարվիշի ծուկ կերավ, ասաց պզտի աղջիկ:

- Աղջի, ասաց, դու յօրի՞ն կերար, մենք ի՞նչ ջուղաբ պտի տանք:

Original page number 133.

13.5.2.4 Village of Dapavank in Khat

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 2 (Բ.), page 376.

Թաքյավոր մ՛ կեղի, խետ մէկ լալէ մ՛. գելին կերթան կը պտօտեն. Էդա թաքյավոր լէ ըսկի ավլադ ու թավլադ (որդիք) չունէր: Կերթան մէկ դավրեշի մ՛ ըռաստ կիւգյան: Դավրեշ կասա.

– Թաքյավոր ապրած. ես գիտեմ դու ինչի շուռ կիւգյաս. տղէ մ' ապօվ շուռ կիւգյաս. արի քը մի խնծոր կուտամ, կես դու կեր, կես սուլթան թ'ուտա. Աստված քը երկու տղա կուտա. մէկ տղեն լէ խավլ երա օր տաս ծի:

Թաքյավոր խավլ երաց, էլավ գնաց ուր տուն. ինչ որ կես ինք կերավ, կեսն էտուր Սուլթանին: Ին ամիս, ին դան, ին դագրգա մնաց, թաքյավորի կնիկ պարկյավ, էբեր ջուխթ մ' տղա: Տղէք ջօջցան, էղան տաս տարեկան: Աուր մէկ դավրէշն էկավ, տեսավ օր երկու տղեն հոլ կը խաին. ասաց.

– Կա ու չկա, էսոնք իմ խնծորի տղէկներն են:

Կանչեց զէն երկու տղին. պստիկն չէկավ. ջոջն էբեր, ասաց.

– Արի, էրթանք, քյօ խօր տուն տո'ւր ծի շանց:

Տղեն ընգյավ առջէվ, տարավ, ասաց. – Էսա իմ խօր տուն ա:

Դավրէշ մտավ ինե, տղի խօր տուն սալամլըղ կապեցին առէ, ասաց. – Թաքյավոր ապրած կէնա. դու քյօ խօսաց տէ'րն ես:

Ասաց. – Խա, ես իմ խօսաց տերն եմ: Բերեց զերկու տղեն կայնեցուց դարվէշի առէ, ասաց. – Վօ'ր մէկ կը վերուս, վերցու:

13.5.2.5 Villages of New Bayazet

Adjarian's source: I personally wrote down the samples from the New Bayazet villages during my summer travels in 1907.

13.5.2.5.1 Yeranos village

Adjarian's source: Migrated from the village of Khastur in Alashkert.

Արի էթանք մեր արա ջ'րինք. Խա'ջօ, գ'նա ջ'ուր բ'ի, արտ ջ'ըրինք, արտն ըռթընա': Էթանք չայիր, տեսանք քաղէլու չէ': Գ'ացինք տեսանք քաղէլու չէր: Անծրեվ գ'ա, թըխ էրկընցու չայիր, Էն վախտ կը քաղինք: Լա'օ, դ'ո'ւ իս գ'ացեր իս կերցուցէ չայիր: Հա, յես իմ գ'ացեր իմ կերցուցէ: Օչխար քում, չայիր...

Original page number 134.

... քում. տո'ւրի, տանիմ մէկ լէ կերցում: Օր դու չկերցուս, օ'վ կերցու: Հերու շատ անծրեվ էկավ, արտերն շատ էրկընցան, դան լէ չբ'ընից, հաց լէ չէղավ, շախտեն տարավ

* *

Նիկօլա թաքյավոր, Ճավճավաց յերանալ առավ էլլըկ էկավ Գյօջջեն, հազար ութը հաւրի քսանը ութ թվին. մզի բ'երեց էստեղ. Ալաշկերտու Խաստուրու բ'երեց. իցա գ'եղ լէ տրվից մզի. օխտ տարի թարխնութեն տըվից. ծ'զի ասիմ օխտ տարով յետ կապեց մզի խարջ ու խարաջ: Տալիզա մօվրօվ կար. էկավ էլլըք պահից. Էտ խարջ կապեց մզիկ, յավալ կապեց մէ մանէթ, երկու երեց, իրեք, Էտեվ չորս, Էտեվ հինգ, էլավ չանքի հիմի տան գ'լօխ տարեկան տըսընչորս մանէթ վացցուն կապէկ. Էս սահաթես մընք արքունական խարջ կիտանք: Դ'առնանք մէշէք. մէշէքն երից պօշլի (ռուս. մաքս), առավ միննէ (կամ նաեւ մզնէ՝ ի մէնջ) առաբին հիցցուն. հիմի դ'արծ'ավ փետին, երից մի մանէթ. ծովէրեն լէ պօշլի կառնէ հիմի մզնէ:

13.5.2.5.2 Adamxan

– Զզի օր հօքի կեր՝ մկա դ'ոպ շուտ էր մեռէ:

– Օր քօ հօքի էղնի՞ ընչի՞ մզի կը չարչըրես Էդ դդար. մզի ջ'ուր չս ի'տա, մեր արտեր ջ'րինք:

- Մեռնիմ Ասծու դիվնին. օր ախապեր լավ ըլնէր՝ մէկ լէ ուրին կըստեղծէր. մկա դ՛ու քու ախապօր քանդող իս:
- Դ՛ու փիս մարթ իս. քօ հօրօխք՝ ըրտիք զըկեր իս, կօղորդէր իս. կայներ իս կօրշնըվիս՝ գ՛եղօվ էլ խաբուվ չինք:
- Օր դ՛ու լավ էղներ քու ավաթօրտոց հետ՝ քու բ՛երան կերոյարա չէր ընգէ:
- Իմ չընգեր ա, քօն կ՛ընգնի:
- Իսա գեղ, ինա գեղ, հմէն լէ ընծմէ հաճ կէնին. քի պէս դ՛եվ մարթ հաճ չէնա:

13.5.2.5.3 Dzoragegh

Յերկրէն օր էկանք առաջ քառասունչորս տուն էնք. հիմի դաֆթրին հարուր քսանը ութ տուն ինք. էտ հօղով չինք գյառնա կառավօրվինք. էղեր ինք մկա երկու հարուր իծծուն...

Original page number 135.

... տուն. ապրուստ մի չէղնի. խարջ շատըցե, խարաջ լէ շատըցե. թաքավոր լէ ծով խլեր ա ծ՛երնէ մզի. մզի փայ չկա. հարուր սէլ խոտ լէ կը կերցու ծ՛ուկ առնող մուշտարի. բիրադի (բուր) Յերեվանու, Քյավառա կիգ՛ան, յօթն ավուր ճամբախ կիգ՛ան, խոտ կը կերցուն, էն հօղի խարջ լէ մենք կիտանք. մացեր ինք հետիր: Մէկ մէկ մարթ լէ թուրքեր կը գ՛օղնան տանին սպանին: Մկլօրսի սպանին մէ մարթ, էլ մի՛ հարցու: Թաքավոր զմմէն լէ քրթերուն, հայերուն փարա տըվեր է, մզի չի՛ իտա: Հերու անուն մեր գեղ հաց չէ էկե. տեղ սար է. մրսեր, ցուրտ տարեր է. ժանգ լէ զարկեր է. սկի պտուղ չինք ստացե՛ր ի:

13.5.2.5.4 Tsakkar

Մզի ճավճավ յերանալը բերեց էս գեղը. օխտը տարի խարջը չառավ. յետօ դ՛արծ՛ավ առավ տարին մէ մանեթ երկու մանեթ, իրեք, չորս, խինքգ մանեթ. մկա լէ կառնի 14 մանեթ տնական: Ծօվերէն մզի զրկիր ի. ջ՛ախջ՛ընէրէն լէ կառնի փող, երկու անգ՛ամ, համ զըլդին, համ դախօղ: Էլման մէշէնէրէն մզի զրկիր ի. մէկ փետ մզի վրա երիր ի խինգ մանեթ. խաց լէ չէկավ. քամին քաշեց. հիմի չինք կամնա մըր աղէկներ պահինք. անծրեվ չի գ՛ա. չօրուքեն տվիր ի մր վրէն: Արագա ափներու թուրքեր էկած ին մր չայիրներ, մըր արտեր կերցուցած ին. մզի նեղութեն կիտան. կիգ՛ան մզի վրա, մըր չայիր կը կերցուն, մզի զիւլօվ կը զանին:

13.5.2.5.5 Gölköy

Ահմէտ աղի գ՛եղ մեր քյաֆշնի կից, Աթաշ՝ Էլման քուրթի գ՛եղ ա. մեր սար կը կերցուն, մեր մալ կը գ՛օղնան տանին: Հո՛ւ կը վախենանք. թվանք չունինք օր երթանք կռիվ էնին, զընդոնց սպանինք, հո՛ւ հո՛ւ: Թուրքն օխտ ավուր ճամբախ կիգ՛ա մեր մալի արօտ կը կերցու. մեր պապական մուլք՝ օր Ալաշկերտու էկեր ինք, մեր ծ՛երնէն դլած ա. մկա մեր մալ կը փիտնա. մեր մալի խաթեր գ՛ացեր ինք, առեր ինք. յօրէն հինգ կռիվ կէնինք. չընք իշխընա մօտենանք: Թվանք օր էղնի՝ մենք ընդոնց սկի չընք հաշվի մարթ. հմա օր չկա... կը վախենանք կը փախնինք: Տարեկան մզնէ տասը մալ դլին տանին. քսան հատ լէ օջխար...

Original page number 136.

... կը տանին: Հաց օր չունինք. ճժեր լէ անօթնէ է օր մէկ կը մեռնին. լայլաջ ինք: Մեր ծով լէ մեր ծ՛երնէն առած ա. մզի լէ փարա չկա օր գ՛անգատ էնինք: Գ՛անգատ լէ երեր ինք, չըն հա՛սու (ոչ հասուցանեն): Երեվընցին կիգ՛ա մեր արտեր կը կերցու. օր երթանք ընդոնց տավրին լէ մօտենանք՝ մզի կը զարկին կսպանին. ծովը մերն ա կըսին. երկու վերստ տեղ ծօվու բ՛երնէն չուր էլնի վեր՝ մզի կը հասնի:

13.5.2.5.6 Upper Adyaman

Յէս իդա տեղաց Կիւնիկն իմ. իդա տեղաց լէ հարսն իմ. իդա տեղ լէ կարքըվեր իմ. իմ անուն լէ Սանամ. օր եղեր իմ Չաչանա տարվա ճիծն իմ. ս՞կտ լէ ծերացեր իմ. Էլ մկա չմ կառնա բ՛անի գ՛օրծի եղնի. մարթ պտի օր ընծի պահա. Էլ ի՛մալ ապրիմ օր ինծ ապրուստ չեղնի՝ չուր օրիկն ի մահուն: Մեր լեզուն եղմալ ա: Իմ մարթ վըր ընծի տըսըհինգ տարի կեղնի օր մեծ ա: Դէ, յես ի՛նչ գ՛ինամ օր գ՛ալու ժամանակն չուրի Չաչանա կռիվ՝ ինչ խդար կը քաշա. չմ գ՛ինա: Իմալ օր ռուսն Էկե Ալաշկերտ, հոնգուց օր բ՛արծ՛ած Էկած իդա տեղ, յես ի՛նչ գ՛ինամ ի՛նչ խդար ժամանակ կը քաշա օր Չաչանա կռիվ եղնի. մըտ (մօտ) ընծի յատնի չէ: Խօ իմ գ՛լօխ լէ չմ կա՛պի եդա սուն. բէքի լուսուն լէ մեռա: թըխ իմ անուն լէ մնա Կիւնիկն երես, թէ լավ թէ վատ իմ անուն լէ թըխ մնա մըչ Կիւնիկն:

* *

- Դ՛ո՞ր կերթաս:

- Կերթամ յարտ:

- Էն մարթ Էն տղին կը խանչա. յօրի՞ կը խանչա. ի՛նչ կըսա՝ ընծի թըխ ասա. Էստեղէն յես կը լսիմ:

13.5.2.5.7 Lower Karanlug

Adjarian's source: Migrated from the village of Mangasar of Nahen.

- Օ՛նօ, յո՛ւստ գ՛ուգ՛աս, դ՛ո՞ր կերթաս:

- Տնէն կիգ՛ամ:

- Օ՛նօ, դ՛ու կյաննա՞ս մեր խին խօսքերով ասես. թօխ Էս պարօն գ՛րի:

Original page number 137.

- Գօ յես խալիվօրսեր իմ. Էլ չեմ կյաննա բ՛ան ասեմ:

- Ընչի՞ չես կյաննա. հալա դ՛ու շատ կապրիս:

- Խօսքըս չընցնի. խարսի կուշտ խօսքըս չընցի. աղի կուշտ չընցի. ժամանակս անց կեցեր ա. գօ խօսքս օր տուն չըճցամ՝ գ՛եղի մէջ Էլ սկի չընցի: Մէ վախտ օր կելնինք տանիս կը բօռինք «տղա՛, արի դ՛աս», մէկի տեղ սաաղ գ՛եղ ժողըվին կը գ՛ին: Մկա իմ տղին Էլ կանչեմ, կ՛ասեմ մէ թաս ջ՛ուր տու, Էլ չի ուզա գ՛ալ մըտ ընծի:

13.5.2.5.8 Avdalaghalu

Adjarian's source: Migrated from the village of Kopigran that is near Mangasar.

Մենք Զօփղոռանա Էկեր Էնք Էստեղ. Նեղուբէնի խամար Էնք Էկը. գօ Էստեղ շէնըք Էնք շիքե: Մընք Էկանք՝ Ավդալ աղան Էր Էս գ՛եղացի. քուրթ Էր ինք. Էնի քօչեց գ՛նաց. մենք իկանք Նստանք Էստեղ, առու խանեցինք: Իմալ օր Մանկասարցու լեզուն ա, Էղմալ Էլ գօ մեր լեզուն ա: Մենք ու Մանկասարցիք խնուր դ՛ըրկից Էնք: Գօ ինոնք Էմալ օր Էնդեղ ին Նստած, մենք Էլ Էնդոնց կշտի խետ Էստեղն Էնք Նստած:

13.5.2.5.9 Alikrykh

Մեր գ՛եղացիք գ՛նացինք Նաչալնիկի մօտ. ասաց. դիվան կուգեմ: Էլավ Էկավ թալեց ճպօտի տակ, Էտոր լավ ջ՛արդ՛եց. խօնջան կըտրավ. օր կտրավ՝ խեղը գ՛նաց. քթէն խեղեղի պէս արուն պրծավ, լեզես. տեսանք օր խեղը գ՛ացեր ա, խօղաթըթախ ուր առանք գ՛ացինք յախբ՛ուր. Էդ յախբ՛րի դ՛եմ ջ՛ուր թալինք վրէն. ջ՛ուր գ՛նաց գ՛նաց, աչքեր բ՛ացեց, սեվ սիվտակը դ՛եղնավ: Նոր վերցինք դ՛րեցինք ծ՛իյանքներու վրէն, առանք Էկանք գօ մեր տուն: Տեր Մարգ՛արն օրէնքեց, մնաց յօթն օր՝ ութն օր, գ՛երընդ՛ին դ՛ըրեց վըր թեվին, գ՛նաց բիար (քաղելու). խզլարմամասի քաղեց, Էրկու օր քաշեց, մըչ բիարին մեռավ: Մկա քեզնէ ու ծ՛եզնէ կը խարցում. սուչ վի՞ր կեղի:

* *

- Է՛, դ՛աս արի, դ՛ո՞ր կեթաս. կայնէ յէս էլ գ՛ամ:

- Վռագցեր իմ. յէս զօ բ՛ան ունիմ, կը վազիմ կեթամ. Էն տղէյներ գ՛նացին. անգաջ չեն Էնէ. Էտոնց պիտի խասնիմ, գ՛ինա՞ս:

Original page number 138.

13.5.2.5.10 Zolakhach

Adjarian's source: Migrated largely from the village of Ziro and from Hamur.

- Մէլքոն, խին բ՛աներուց գրուցա, վարժապետ թող գ՛րա:

- So չմ գ՛ինա ինչ պատմեմ. մեր պապեր Էկած ին Էստեղ. թուրք Էր նստուկ. թուրքերուն խասնեցին տարան Մազրի մահալ, մենք մացինք Էստեղ:

- յո՞ւստ գ՛աս:

- Տնէն:

- Էդ օծուշաղի խետ ի՛նչ կը գրուցիր:

- Սկի. կասի քի մէ փարչ Թուաղոռնա բ՛երած Մարգ՛արի տուն. մկա կուզեմ՝ չի իտան. կասեմ յօրի՞ չս իտա. կասեն ծ՛եզի պետք ա, մեզի էլ պետք ա: Դէ, Էստոք գ՛րա. Էսքան բօ՞լ ա: Կուզես ուրիշ բ՛ան էլ ասեմ: Մեր կանամփ խամող (անջուր) ա. ջ՛ուր կուզեմ, չն ի տա. Խաչօի մօտէն գ՛նացի ուզեցի՝ չտվեց, քֆրեց, ասաց չմ ի տա. յօրի՞ Էս Էկե վըր իմ ջ՛րին:

13.5.2.5.11 Lower Gyuzeldara

Adjarian's source: Migrated from Nahen, Gulasor, Ulikend, Kumlubucak, and Leter.

- Տղա՛, դ՛ո՞ր կերթաս. դ՛նա դանչա խսամփ Ավօյին գ՛ամ:

- Բ՛արիրիկուն, խէր ա. ընչի՞ Էս դանչէ, խնամփ:

- Էրթանք մեր տղին ախջ՛իկ ուզենք:

- Ասված աջ՛օղա:

Էլան գ՛նացին հարեվանի տուն:

- Բ՛արի յիրիկուն. բ՛արօվ Էկաք. նստեք. խէր ա Էս վախտ ծ՛եր գ՛ալ:

- Խէր ա, փառք Աստուծու. դ՛ու ընծնից խարցու. Էկեր Էնք բ՛արեկամութեն կը խնդ՛րենք. ախջ՛իկդ տու մեր տղին: Թեզնէ լավ մարդ՝ չենք կառնա դ՛ըտնի:

- Դէ վօր Էդմալ ա, ծ՛եռդ բ՛ե պաչեմ:

- Տղա՛, բուտովկէք դ՛րէք, քեֆ անենք:

13.5.2.5.12 Upper Gyuzeldara

Adjarian's source: Migrated from the village of Iritsu, from the village of Vanki, from Korun, from Musun, and from Ardzap.

ժողվեր ինք, ըսեցինք. արեք էրթանք զօգան. կես մ'ըսին չենք իզ'ա, կես մ'ըսին կիզ'անք. յես լե ինադ էրեցի, ըսի կերթամ: ...

Original page number 139.

Մկա կըսեմ թե չերթամ. մեր կընկըտիք լե խայիլ չեն. կըսին մենք չկրնանք էրթանք, չընք է'րթա սար բեր. չընք կառնա, հեռուն ա ճամբախ. օխչար կթինք ու բ'երինք հա եղա տե'ղ: Մկա կըսեն. բ'արծ'ենք մեր տներ՝ էրթանք մեր զօգանատեղ. Էն վախտ մզիկ ըռահաթ կեղնի. մե ամիս երկու կը մնանք Էնդեխ, երկու ամսով յետո կիջ'նենք կիզ'անք մեր գ'եղ:

13.5.2.5.13 Zaghalu

Adjarian's source: Migrated from the village of Yoncalı in Mush.

Յես ըսեցի. տերտեր, արի էրթանք սար, քօլիկըմ ծածկա, մանինք մեջ: Վո'ր տեղ էրթանք. խերու գ'ացինք Ներքի-Խարանլուդի սար. Էս տարի' ո'ն'ր էրթանք: Տերտերն ասաց. արի, ըս տարի լե էրթանք Վերի-Գօզալդարա. մեզի կըսեն Էստեղ խօվ ա. Էն տեղաց մարթ լավ ա, աղէկ ա. մեր յերկրի մարթ ա. Էնդոք լե մեր յերկրեն Էլ Էկե. ինչքան չեղի մեր պատիվ կը պախեն. մեզի լավ աչքով կիշկեն: Խոտ լե ատնօվ ա. կըսեն յեղ լե շատ կեղնի: Մկա տերտեր ընծի բ'երեր ա Էստեղ, ինք լե թօրկե գ'ացե:

13.5.3 Note on migration

Note: Of the remaining villages of New Bayazet, the Mush dialect also contains Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu and Gedakbulag. Kyolaghran migrated from Nahen, Yoncalı and Krakom; Aluchalu migrated from the Bayazet village of Çakırbey, from Van and Maku; while the people of Gedakbulag from Leter, Mush and Khat.

The three have the sound /x/ <ɬ> instead of /h/ <h>, and the conjunction /e/ <ɛ> instead of /a/ <ɑ> 'also'. They use the present forms like in Table 13.14.

Table 13.14: Monosyllabic verbs in villages of the Mush dialect

	Mush villages	cf. SWA
'I come'	k-ig ^h -a-m կիզ'ամ	gu-k ^h -a-m կու գամ
'you.SG come'	k-ig ^h -a-s կիզ'աս	gu-d-a-s կու գաս
'he comes'	k-ig ^h -a-n կիզ'ան	gu-l-a-n կու գան
'I give'	k-it-a-m կիտամ	gu-d-a-m կու տամ
	IND-√-TH-AGR	IND-√-TH-AGR

The copular verb in the present 3SG is /a/ <ɑ> 'is'. The first conjugation class ends in /il/ <ɪl> (Table 13.15).

Table 13.15: Verbs with /-il/ in villages of the Mush dialect

	Mush villages	cf. SWA
'they drink'	kə x ^m -i-n կը խմին	gə xə ^m -e-n կը խմեն
	IND-√-TH-3PL	IND-√-TH-3PL

The ablative case uses the formative /-en/ <ɛn>, but the formative /-iŋ/ <ɪŋ> is also used.

The village of Tyuskyulyu migrated from the Arjesh villages of Gandzak, Zirekli, and the Mush villages of Hadgon, Lez, Malakand; it sufficiently differs from the others because, like Julfa, it uses the copular verb with the vowel /a/ <ɑ>.

(57) Mush villages

- a. b^her-_̣ier a
bring-PERF.CVB AUX
'He has brought.'
p^hʔrʔr ʷ
- b. g^hat^h-at^h a-n
go-RPTCP AUX-3PL
'They have gone.'
q^hʷgʷð ʷʌ
- c. ar^t-a-nk^h
go-TH-1PL
'We go (subjunctive).'
ʷrəʷʌp

Besides these, it has the sound /h/ <h> instead of /χ/ <ɰ>; while its ablative is /-en/ <ɛn> and /-its^h/ <ɰg>. For the remaining points, they are the same as the last branch of Mush.

Chapter 14

Van

14.1 Overview

Original page number 140.

The dialect of Van is spoken on the entire Eastern shore of the Van sea.¹ Its center is the great city of Van and its multiple surrounding Armenian villages. It spreads from the north until Diyadin, the western side of Bayazit, from the south to Moks, Vozim, Çatak and Aghbak or Başkale, from the east until the border of Persia, and from the west it scratches the borders of the Mush dialect. As of now, the dialect of Van (especially the Moks subdialect) is the western border-line of the Armenian language, beyond which the Armenians are Kurdish-speaking or Arabic-speaking. During the time of the last Russo-Turkish war, a large number of Armenians from Diyadin migrated to the Caucasus, where they built the village of Basargechar on the south-eastern banks of the Sevan sea. Now, in that same region, it is a great and rich town (աւաւ), and has essentially taken the image of a city.

14.2 Phonology

14.2.1 Segment inventory

The sound system of the Van dialect contains 46 sounds, which are divided as follows.

There are 12 vowels (Table 14.1).

Table 14.1: Vowels of the Van dialect

/i/ <ի>	/ʏ/ <իւ>	/u/ <ու>
/je/ <ե>	/æə/ <եօ>	/yo/ <ո>
/e/ <է>	/æ/ <եօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <ւ>		/ɑ/ <ա>

It has 34 consonants (Table 14.2).

¹HD: Adjarian tends to call Lake Van and Lake Sevan as seas <ծով> instead of lakes <լիճ>.

Table 14.2: Consonants of the Van dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/
	<բ>	<պ>	<փ>	<դ>	<տ>	<թ>	<գ>	<կ>	<ք>
							/gʲ/	/kʲ/	/kʰʲ/
							<գյ>	<կյ>	<քյ>
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡sʰ/			
				<ծ>	<ծ>	<ց>			
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃʰ/			
				<ջ>	<ճ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ɰ/
	<ֆ>	<վ>		<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>
									/h/
									<հ>
									/hʲ/
									<հյ>
Sonorants	/m/	/n/		/ɾ/	/r/	/l/	/j/		
	<մ>	<ն>		<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>		

Among vowels, the sounds /je, ʊo, œə/ <ե ու օ> are notable. The first two are same as the sounds /je, ʊo/ <ե, ո> for the people of Mush or rural Karin; but they are not as heavy and slow as them, but are pronounced faster. The sound <օ> is pronounced also like the sequence օղ (Adjarian: <öə>, IPA: /œə/), but faster and it can be considered a diphthong.

14.2.2 Sound changes

For sound changes, the following are the most significant conditions.

Original page number 141.

14.2.2.1 Monophthongal vowels

14.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

Classical Armenian /a/ <ա> has changed to /a/ <ա>. In the Van dialect, especially under stress, this vowel is pronounced closed, almost like the <a> vowel of the English word <all>.² In many places it is changed to /æ/ <աւ>, but there is no general rule for this. What's clear is only that after the sound /v/ <վ>, it always changes to /æ/ <աւ>, and even the name of the city 'Van' (Table 14.3).

²HD: The prose is unclear, but I think he means that that this vowel is rounded.

Table 14.3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <ւ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'fear'	vax	վախ	væx	վախ	vax	վախ
'to wash'	lʰanal	լուանալ	lvæɫ, vlæɫ	լվալ, վլալ	lʰəvanal, lʰəval	լվանալ, վալ
'wheat-meal'	ḏzawar	ծաւար	ṭsævær	ծանվար	ḏzavar	ծավար
'to run'	vazel	վազել	væzjel	վանզել	vazel	վազել
'tomorrow'	vaɫ	վաղ	væɐ	վանղ	vaɐ-ə (-DEF)	վաղը
'curtain'	varagojɾ	վարագոյր	værækʰur	վարանկյուն	varakʰujɾ	վարագոյր
'vardapet (archimandrite)'	vardapet	վարդապետ	værtæpjɛt	վարտանպետ	varthapet	վարդապետ
'fee'	varḏz-əkʰ (-PL)	վարծք	værtsʰkʰ	վանցք	vartsʰkʰ	վարծք
'Van'	van	Վան	væn	Վան	van	Վան

In very few cases, the Classical vowel /a/ <ա> also changes to /e, ie, je, i, œ, ʏ, o, ə/ <է, ե, յէ, ի, էօ, իւ, օ, ը>. Such words are one or a handful; they are the result of exceptional phonetic rules.

14.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

In Van, Classical Armenian /e/ <ե> has changed to /jie/ <յէ> in the beginning of monosyllabic words. At the beginning of polysyllabic words, it can turn to /jie/ <յէ> or /e/ <է> (Table 14.4).

Table 14.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /jie, e/ <յէ, է> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'thirty'	eresun	երեսուն	jiersun	յեռսուն	jeresun	երեսուն
'iron'	erkatʰ	երկաթ	erkatʰ	երկաթ	jerkatʰ	երկաթ

For words with a repeated Classical /e/ <ե>, some of changed them to /i/ <ի> (Table 14.5).

Table 14.5: Change from repeated Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'three'	erekʰ	երեք	irjekʰi	իրեքյ	jerekʰ	երեք
'to cook'	epʰel	եփել	ipʰjel	իփել	jepʰel	եփել
'face'	eres	երես	irjes	իրես	jeres	երես
'evening'	erekoi	երեկոյ	irikun	իրիկուն	jereko	երեկո

In the final syllable, the Classical sound /e/ <ե> becomes /je/ <յէ> (Table 14.6).

Table 14.6: Change from final Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յէ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'friend'	ənker	ընկեր	ingjɛr	ինգյեր	əŋker	ընկեր

Word-medial /e/ <ե> changes to /e/ <է> or /je/ <յէ> (Table 14.7).

Table 14.7: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /e, ʎe/ <ե, ե> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	peran	պերան	beran	բերան
‘ground’	getin	գետին	kjetin	կյետին	getin	գետին

The latter sound change in specific is the opposite from the Mush dialect, where the sounds /ʎe/ <ե> or /ɥo/ <ո> can exist only in the final syllable according to Msérianz (Մսերյան).

14.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <ե>

The Classical sound /ē/ <ե> always changes to /e/ <ե>. It changes to /i/ <ի> only in the words in Table 14.8.

Table 14.8: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /e/ <ե> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘gum’	χēz	խեծ	χiz	իսիծ	χe3	խեծ
‘Sunday’	kirakē, kiṽrakē	կիրակե, կիւրակե	kiraki	կիրակի	kiraki	կիրակի

14.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

The Classical sound /i/ <ի> is usually preserved, but there it has become /e/ <ե> in a few words, as well as /ʎe/ <ե> or /ɣ/ <իւ> (Table 14.9).

Table 14.9: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, ʎe, ɣ/ <ի, ե, ե, իւ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘nine’	inən	ինն	in	ին	inən	ինն
‘fifty’	jisun	յիսուն	isun	իսուն	hisun	հիսուն
‘bed’	ankotin	անկողին	g'oəvenk ^h _i	գյօղվենք	aŋkoəin	անկողին
‘poop’	ṡirt	ծիրտ	ṡjert	ծեռտ	ṡirt, ṡert	ծիրտ, ծեռտ
‘balance’	kəfir-k ^h (-PL)	կշիռք	kəffierk ^h _i	կըշեռք	kəfirk ^h	կշիռք
‘other’	urif	ուրիշ	ɣɣɣ	իւրիշ	urif	ուրիշ

14.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical sound /o/ <ո> changes to /vɥo/ <վո> in the beginning of monosyllabic words, to /vɥo/ <վո> in the beginning of a large number of polysyllabic words, and in some places to /o/ <ո> (Table 14.10).³

³HD: The reconstructed ancestor for ‘widow’ is my own.

Table 14.10: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vʊo, o/ <վո, ո> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘resentment’	ox	ոխ	vox	վոխ	vox	ոխ
‘who’	ov	ով	vʊov	վով	ov	ով
‘male’	orɔ̃z	ործ	vʊorɔ̃s	վոռց	vorɔ̃s ^h	ործ
‘gold’	oski	ոսկի	vʊoski	վոսկի	voski	ոսկի
‘widow’	*orbewajri	*որբեւայրի	vʊorpæveri	վոռպեւերի	vorp ^h evajri	որբեւայրի
‘gold’	oski	ոսկի	vʊoski	վոսկի	voski	ոսկի
‘to inundate’	oʈoʈel	օղօղել	oʈoʈiel	օղօղել	voʈoʈel	ողողել
‘to take pity on’	oʈormil	ողորմիլ	oʈormiel	օղորմել	voʈormel	ողորմել

We individual examples of changes to /u, œ/ <nL, Էո> (Table 14.11).

Table 14.11: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u, œ/ <nL, Էո> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘bone’	oskər	ոսկր	uskʊər	ուսկոռ	voskor	ոսկոր
‘to twist’	olorel	օլորել	œrlœrɛl	ԷօլԷօրել	volorel	օլորել

Word-medially, most of the time, the Classical sound /o/ <n> becomes /ʊo/ <n>, in both the final and pre-final syllables. But there are many examples where it has also changed to /o, œ, œə, u/ <o, Էօ, Էօ, nL> (Table 14.12). The sound /œə/ <Էօ> exists only in the final syllable

Original page number 142.

Table 14.12: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ, œə, u/ <o, Էօ, Էօ, nL> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘gray-haired’	alewor	ալեւոր	χalivʊor	խալիվոր	alevor	ալևոր
‘leaven (CA); dough (SEA)’	χəmor	խմոր	χəmyʊor	խըմոր	χəmor	խմոր
‘earth’	hoʈ	հող	χʊoʈ	խող	hoʈ	հող
‘wheat’	ʈs ^h oreʁan	ցորեան	ʈs ^h ʊoren	ցորեն	ʈs ^h oren	ցորեն
‘flour of parched corn’	p ^h oxind	փոխինդ	p ^h ʊoxind	փոխինդ	p ^h oxind	փոխինդ
‘prostitute’	boz	բոզ	pœʔz	պեծզ	boz	բոզ
‘work’	gorɔ̃s	գործ	k ^h œʔrɔ̃s	կյեծոծ	gorɔ̃s	գործ
‘frog’	gort	գորտ	k ^h œʔrt	կյեծոտ	gort	գորտ
‘to assemble’	zoʈovel	ժողովել	zoʈvɛl	ժողվել	zoʈovel, zoʈvel	ժողովել, ժողվել
‘to bathe’	loganal	լոգանալ	loxknaɫ	լօխկնալ	loganal	լոգանալ
‘shepherd’	hoviʁ	հովիւ	χoviv	խօվիվ	hoviv	հովիվ
‘rooster’	ak ^h aʈaʈ	աքաղաղ	ahloʈ	աիլտօր	ak ^h lor	աքլոր
‘buffalo’	gomēʃ	գոմեշ	g ^h œmef	գյեմեշ	gomeʃ	գոմեշ
‘madder’	torón	տորոն	turun	տուրոն	torón	տորոն

14.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL>

Before a consonant, the Classical sound /u/ <nL> changed to /u/ <nL> at the beginning of words, to /u/ <nL> or /Y/ <իL> in the middle or end of words. While before a vowel, it is always /v/ <վ> (Table 14.13).

Table 14.13: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u, ʁ, v/ <nL, hL, ʋ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘camel’	uʔt	ուղտ	uxʔt	ուղտ	uxʔt	ուղտ
‘cold’	ʔsʰurt	ցուրտ	ʔsʰurt	ցուռտ	ʔsʰurt	ցուրտ
‘snow-storm’	bukʰ	բուք	pykʰi	պիւք	bukʰ	բուք
‘spring’	garun	գարուն	kʰærʊy	կյարին	garun	գարուն
‘you.SG.NOM’	du	դու	tʰy	տիւ	du	դու
‘mulberry’	tʰutʰ	թութ	tʰytʰ	թիւթ	tʰutʰ	թութ
‘tongue’	lezu	լեզու	lezʏ	լեզիւ	lezu	լեզու
‘flea’	lu	լու	lʏ	լիւ	lu	լու
‘to wash’	lʏanal	լուանալ	lævæɫ, vəlæɫ	լըվանլ, վըլանլ	lævanal, læval	լվանալ, վվալ

14.2.2.2 Diphthong changes

In diphthongs, we note the following sound changes.

14.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical sound /aj/ <այ> changes to /e/ <է> next to a consonant; but when the next syllable has the vowel /i/ <ի>, the diphthong */aj/ <այ> also becomes /i/ <ի>. Before vowels, /aj/ <այ> stays /aj/ <այ>. At the end of words, it becomes /a/ <ա>; it is deleted when declined (Table 14.14).

Table 14.14: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /e, i, aj, a/ <է, ի, այ, ա> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	հայր	χer	խեր	hɑjɾ	հայր
‘shine’	pʰɑjɫ	փայլ	pʰelkʰ	փէլք	pʰɑjɫ	փայլ
‘to walk’	kʰɑjɫel	քայլել	kʰeljel	քէլլել	kʰɑjɫel	քայլել
‘wide’	lɑjɫ	լայն	len	լէն	lɑjɫ	լայն
‘vineyard’	ɑjgi	այգի	ikʰi	իկի	ɑjgi	այգի
‘man’	ɑjɾ	այր	irik	իրիկ	ɑjɾ, erik	այր, էրիկ
‘to burn’	ɑjɾel	այրել	iritsʰjel	իրիցել	ɑjɾel	այրել
‘mirror’	hɑjeli	հայելի	χajlik	խայլիկ	hɑjeli	հայելի
‘tin’	kəɫajek	կլայեկ	kəɫajjek	կըլայեկ	kəɫajek	կլայեկ
‘trivet’	kaskarɑj	կասկարայ	kaskara	կասկարա	kaskara	կասկարա

14.2.2.2.2 Classical Armenian /iʋ/ <իւ>

The Classical sound /iʋ/ <իւ> became /iv/ <իվ> before vowels or at the end of words (Table 14.15a). For Before consonants, we find the sounds /ʁ, u/ <իւ, ու>, and in some places /i, je, o/ <ի, ե, ո> (Table 14.15b).

Table 14.15: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /iv, ʏ, u, i, ʝe, o/ <իվ, իւ, ու, ի, է, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
a. 'sick'	hiwand	իւանդ	hivand
'shepherd'	hoviʰ	իովի	hoviv
b. 'flour'	aliʰ	ալի	aljur
'fountain'	atbiʰ	աթի	axpjur
'self'	iʰ	ի	jur
'bodkin'	heriʰ	իւրի	herjun
'carpenter'	hiʰsən	իսն	hjusən
'branch'	ʃiʰ	ի	ʃjus
'village'	giʰ	գի	gjur
'brick'	atiʰ	աթի	axjus

14.2.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical sound /oj/ <ոյ> changed to /ʏo, œə, u/ <ն, էօ, ու>, and sometimes to /o, vi, vʏo/ <օ, վի, վո>. There are only individual examples of the latter group (Table 14.15).⁴

Table 14.16: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /ʏo, œə, u, o, vi, vʏo/ <ն, էօ, ու, օ, վի, վո> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
'blue'	kapojt	կապոտ	kapujt
'pinky'	ʃəkojth	ճկոթ	ʃəkujth
'nest'	bojn	բոն	bujn
'alfalfa'	aru.ojt	առւօտ	arvujt
'color'	gojn	գոյն	gujn
'light'	lojs	լոյս	lujs
'wick'	patroig	պատրոյգ	patruig TODO: ask speaker
'curtain'	varagojɾ	վարագոյր	varakʰujɾ
'knot'	hangojtsʰ	հանգոյց	hangujtsʰ
'who.GEN.SG'	ojɾ	ոյր	vori
'strength'	ojɜ	ոյժ	uz

14.2.2.3 Consonant changes

Consonant sound changes in the Van dialect are the same as in the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds of Old Armenian have changed to voiceless unaspirates. The voiceless unaspirates stay the same; the voiceless aspirates stay the same. After nasals, voiced sounds and voiceless unaspirated sounds become voiced. After the Classical sound /r/ <ր>, voiced consonants become voiceless aspirates.

Besides these, the sound /h/ <հ> of the Van dialect becomes /x/ <խ>. The Classical sound /r/ <ր> sound becomes /r/ <ռ> next to the consonants Classical sound /ʃs, dʒ, ʃsʰ, ʃj, dʒʰ, ʃjʰ, t, tʰ, v/ <ծ, ծ, ց, չ, տ, թ, վ>. The Classical sound /kʰ/ <ք> becomes /h/ <հ> before other consonants. We saw examples of these changes in the above data.

Original page number 143.

As we know, voiced aspirated consonants do not exist in the Van dialect.

⁴HD: For 'alfalfa', Adjarian provides an ancestor form <առւոյն>, but I couldn't find it elsewhere.

14.3 Morphology

14.3.1 Noun inflection or declension

14.3.1.1 Case markers

The declension system of the Van dialect is similar to that of /um/ <ում> branch. The ablative is built with the formative /-iŋh/ <ից>. The accusative is the same as the dative if the object is animate; while it is the same as the nominative if the object is inanimate. There is no locative.

14.3.1.2 Plural markers and plural declension

The plural has three different forms. Monosyllabic words take the formative /-jer/ <եր>. Consonant-final polysyllabic words take the formative /-njer/ <ներ>, while vowel-final or /n/-final <ն> polysyllabic words take the formative /-h'tjer/ <հյտեր>; based on phonetic laws, this formative originates from the previous form /k'h'tjer/ <քտեր> (Table 14.17).⁵

Table 14.17: Plural suffixes /-jer/, -njer, h'tjer/ <եր, ներ, հյտեր> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'bread'	hats ^h	hwg	χats ^h	խաց	hats ^h	hwg
'bread-PL'			χats ^h -jer	խացեր	hats ^h -er	hwgեր
'bow'	atətəθ	աղեղն	anjer	անել	axer	աղեղ
'bow-PL'			anəx-njer	անըղներ	axer-ner	աղեղներ
'wine'	gini	գինի	k'ini	կյինի	gini	գինի
'wine-PL'			k'ini-jhtjer	կյինիյտեր	gini-ner	գինիներ
'pantry'	maran	մառան	maran	մառան	maran	մառան
'pantry-PL'			maran-jhtjer	մառանյտեր	maran-ner	մառաններ

The cases of the plural are formed in the following way (Table 14.18).

Table 14.18: Declension of plural nouns in the Van dialect

	'breads'	'pantries'	'wines'
NOM	χats ^h -jer խացեր	anəx-njer անըղներ	k'ini-jhtjer կյինիյտեր
GEN, DAT, ABL	χats ^h -jer-at ^h խացեր-աց	anəx-njer-at ^h անըղներ-աց	k'ini-jhtjer-at ^h կյինիյտեր-աց
INS	χats ^h -jer-ov խացեր-ով	anəx-njer-ov անըղներ-ով	k'ini-jhtjer-ov կյինիյտեր-ով

14.3.1.3 Absence of the definite suffix /-ə/ and word-initial/final schwas

The Van dialect is famous for the absence of the definite article /-ə/ <ը>. Many times we see that even the most educated Van speakers cannot get used to using the Armenian article /-ə/ <ը>. For example, the speaker would say (58) or in the native dialect (59).

⁵HD: I'm not sure why Adjarian's examples use a form <jhnter> /jhtjer/ with a glide in the wrong location of what Adjarian's prose says: <hjnter> /h'tjer/.

- (58) a. Van speaker producing an SWA sentence without the definite suffix /-ə/

i. ajs mart^h u ajn gin gər-v-e-t̪s^h-a-n irar het
 this man and that woman fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL each.other with
 ‘This man and this woman fought with each other.’
 այս մարդ ու այն կին կռուեցան իրար հետ

ii. mer dun meṭs e
 our house big is
 ‘Our house is big.’
 մեր տունն մեծ է

iii. vana k^haxak^h k^hexet̪s^hig e
 Van city beautiful is
 ‘The city of Van is beautiful.’
 Վանայ քաղաք գեղեցիկ է

- b. cf. SWA sentence with the expected definite suffix /-ə/

i. ajs mart^h-ə u ajn gin-ə gər-v-e-t̪s^h-a-n irar het
 this man-DEF and that woman-DEF fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL each.other with
 ‘This man and this woman fought with each other.’
 այս մարդը ու այնը կին կռուեցան իրար հետ

ii. mer dun-ə meṭs e
 our house-DEF big is
 ‘Our house is big.’
 մեր տունը մեծ է

iii. vana k^haxak^h-ə k^hexet̪s^hig e
 Van city-DEF beautiful is
 ‘The city of Van is beautiful.’
 Վանայ քաղաքը գեղեցիկ է

- (59) a. Van sentence without the definite suffix /-ə/

t̪ɟur xamjex i
 water delicious is

‘(The) water is delicious.’ ճիւր խամեղ ի

- b. cf. SWA sentence with the definite suffix /-ə/

t̪ɟur-ə hamex e
 water delicious is

‘The water is delicious.’ ջուրը համեղ է

Because of this, the word /t̪ɟur/ <ճիւր> can mean either ‘water’ or ‘the water’. This characteristic of Van speakers is explained only by their incapability of pronouncing the word-final /-ə/ <ը>, which was also the case in Classical Armenian which did not have word-final /ə/ <ը>. Otherwise, Van speakers are aware of the use of the article, because when they need to be exact, they can add the article /-n/ <ն>.

It appears that the Van dialect also cannot pronounce a word-initial sound /ə/ <ը> (Table 14.19).⁶

⁶HD: For ‘baptized’, Adjarian postulates a reconstructed intermediate form /ənk^havor/ <ընքավոր> between the Classical and Van forms.

Table 14.19: Absence of word-initial schwa in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'walnut'	ənkɔjz	ընկոյզ	gæəz	գէձզ	əŋkujz	ընկոյզ
'bed'	ankotin, ənkotin	անկողին, ընկողին	gʷəvenk ^h	գյօղվէնք	aŋkoxin	անկողին
'by'	ənd or	ընդ որ	dæəx	դէժը	ənd vor	ընդ որ
'baptized'	kənk ^h awor	կնքաւոր	k ^h avor	քավոր	kəŋk ^h avor	կնքավոր
'friend'	ənker	ընկեր	ing ^h ier, g ^h ier	ինգյեր, գեր	əŋker	ընկեր

14.3.2 Pronoun inflection or declension

14.3.2.1 Personal pronouns

Original page number 144.

HD: Table 14.20 lists the personal pronouns.

Table 14.20: Inflection paradigm for personal pronouns in the Van dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3SG 'they'
NOM	jies յես	ty տիլ	zink ^h զինք	mienk ^h մենք	tyk ^h տիւք	uxank ^h ուրանք
GEN	im իմ	k ^h yɔ քյո	ur ուր	mier մեր	tsier ծեր	uxants ^h ուրանց
DAT, ACC	dzi, dzik ծի, ծիկ	k ^h je քյե	ur ուր	mje մե	tsje ծե	uxants ^h ուրանց
ABL	diziz-n-its ^h ծիզնից	k ^h jez-n-its ^h քյեզնից	ur-m-its ^h ուրմից	mjez-n-its ^h մեզնից	tsjez-n-its ^h ծեզնից	uxants ^h -its ^h ուրանցից
INS	diziz-n-ov ծիզնօվ	k ^h jez-n-ov քյեզնօվ	ur-m-ov ուրմօվ	mjez-n-ov մեզնօվ	tsjez-n-ov ծեզնօվ	uxants ^h -ov ուրանցմօվ

14.3.2.2 Interrogative pronouns

HD: Table 14.21 lists interrogative pronouns.

Table 14.21: Inflection paradigm for interrogative pronouns in the Van dialect

	'who'	'what/that' (singular)	'who/what/that' (plural)
NOM	vɔv վով	vɔr վոր	vurɔnk ^h վուրոնք
GEN	vir վիր	vuru վուրու	vurɔnts ^h վուրոնց
DAT, ACC	vir վիր	vɔr վոր	vurɔnk ^h վուրոնք
ABL	vir-n-its ^h , vir-m-its ^h վիրնից, վիրմից	vur-uts ^h վուրուց	vurɔnts ^h -its ^h վուրոնցից
INS	vir-n-ov, vir-m-ov վիրնօվ, վիրմօվ	vur-n-ov վուրնօվ	vurɔnts ^h -m-ov վուրոնցմօվ

14.3.2.3 Demonstrative pronouns

HD: Table 14.22 lists demonstrative pronouns. Demonstratives can be proximal, medial, or distal.

Table 14.22: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Van dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM, ACC	es, esq, esik Էս, Էսա, Էսիկ	et, eta, etik Էտ, Էտա, Էտիկ	en, ena, enik Էն, Էնա, Էնիկ	isonk ^h իսոնկ	itonk ^h իտոնկ	inonk ^h ինոնկ
GEN, DAT	isor իսոր	itor իտոր	inor ինոր	isonts ^h իսոնց	itonts ^h իտոնց	inonts ^h ինոնց
ABL	isor-m-its ^h իսորմից	itor-m-its ^h իտորմից	inor-m-its ^h ինորմից	isonts ^h -its ^h իսոնցից	itonts ^h -its ^h իտոնցից	inonts ^h -its ^h ինոնցից
INS	isor-m-ov իսորմով	itor-m-ov իտորմով	inor-m-ov ինորմով	isonts ^h -m-ov իսոնցմով	itonts ^h -m-ov իտոնցմով	inonts ^h -m-ov ինոնցմով

14.3.3 Verbal inflection or conjugation

14.3.3.1 Theme vowel changes

Verbal conjugation does not present major form changes. The only ones are phonetic changes. In the present tenses, the Classical sound /e/ <ե> remains; it changes to /i/ <ի> only in the 3SG in the first conjugation class. In the past tenses, whenever the Classical sounds /ē, ai/ <Է, այ> become vowels, they are deleted (Table 14.23).

Table 14.23: Changes to theme vowels in the Van dialect

'I would want'	Van	cf. SWA
	k-uz-∅-i-∅ կուզի	
	kə xaz-∅-i-∅ կը խազի	
'I would sneeze'	IND-want-TH-PST-1SG	IND-want-TH-PST-1SG

HD: To clarify, Adjarian is discussing how the theme vowel manifests in different morphological contexts. Before the past tense suffix /-i-/, SWA and SEA keep the theme vowels /e,a/ and they add a glide. In contrast in Van, the theme vowel is deleted before this past suffix /-i-/.

Original page number 145.

14.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class

As an example, we show the conjugation of the Classical verb /uz-e-m/ <ուզեմ> 'I want'.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

14.3.3.2.1 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel. For a verb like /uz-e-/ ‘to want’, the theme vowel is an invariant /e/. In Van, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. However in Van, the theme vowel can alternate between /i/ in the 3SG and between /e, je/ in the other cells.

Table 14.24: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-je-m	ուզեմ	uz-e-m	ուզեմ
2SG	uz-je-s	ուզես	uz-e-s	ուզես
3SG	uz-i-∅	ուզի	uz-e-∅	ուզէ
1PL	uz-je-nk ^{hj}	ուզենք	uz-e-ŋk ^h	ուզենք
2PL	uz-e-k ^{hj}	ուզեք	uz-e-k ^h	ուզեք
3PL	uz-je-n	ուզեն	uz-e-n	ուզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SWA, the subjunctive past imperfective (Table 14.25) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Van, the theme vowel /e/ is deleted before the past suffix /i/.

Table 14.25: Subjunctive past <ստորադասական անցալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-∅-i-∅	ուզի	uz-ej-i-∅	ուզէի
2SG	uz-∅-i-r	ուզիր	uz-ej-i-r	ուզէիր
3SG	uz-e-∅-r	ուզեր	uz-e-∅-r	ուզէր
1PL	uz-∅-i-nk ^{hj}	ուզինք	uz-ej-i-ŋk ^h	ուզէինք
2PL	uz-∅-i-k ^{hj}	ուզիք	uz-ej-i-k ^h	ուզէիք
3PL	uz-∅-i-n	ուզին	uz-ej-i-n	ուզէին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

14.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future

HD: In Van, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 14.26). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /k-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The future and future perfect are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.

Table 14.26: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Indicative present <ներկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-uz-je-m	կուզեմ	k-uz-∅-i-∅	կուզի
2SG	k-uz-je-s	կուզես	k-uz-∅-i-ր	կուզիր
3SG	k-uz-i-∅	կուզի	k-uz-e-∅-ր	կուզեր
1PL	k-uz-je-nk ^{hj}	կուզենք	k-uz-∅-i-nk ^{hj}	կուզինք
2PL	k-uz-e-k ^{hj}	կուզեք	k-uz-∅-i-k ^{hj}	կուզիք
3PL	k-uz-je-n	կուզեն	k-uz-∅-i-n	կուզին
	IND-√/-TH-AGR		IND-√/-TH-PST-AGR	
	Future <ապառնի>		Future perfect <անցեալ ապառնի>	
1SG	piti uz-je-m	պիտի ուզեմ	piti uz-∅-i-∅	պիտի ուզի
2SG	piti uz-je-s	պիտի ուզես	piti uz-∅-i-ր	պիտի ուզիր
3SG	piti uz-i-∅	պիտի ուզի	piti uz-e-∅-ր	պիտի ուզեր
1PL	piti uz-je-nk ^{hj}	պիտի ուզենք	piti uz-∅-i-nk ^{hj}	պիտի ուզինք
2PL	piti uz-e-k ^{hj}	պիտի ուզեք	piti uz-∅-i-k ^{hj}	պիտի ուզիք
3PL	piti uz-je-n	պիտի ուզեն	piti uz-∅-i-n	պիտի ուզին
	FUT √/-TH-AGR		FUT √/-TH-PST-AGR	

14.3.3.2.3 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect (Table 14.27) and past perfect (Table 14.28) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Van uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-jer/ <եր> for the present perfect 3SG, and /-ir/ elsewhere.

Table 14.27: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir je-m	ուզիր եմ	uz-er e-m	ուզեր եմ
2SG	uz-ir je-s	ուզիր ես	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	uz-je-r i	ուզեր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	uz-ir je-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er e-ŋk ^h	ուզեր ենք
2PL	uz-ir je-k ^{hj}	ուզիր էք	uz-er e-k ^h	ուզեր էք
3PL	uz-ir je-n	ուզիր են	uz-er e-n	ուզեր են
	√/-PERF.CVB AUX-AGR		√/-EPTCP AUX-AGR	

Table 14.28: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir ∅-i-∅	ուզիր ի	uz-er ej-i-∅	ուզեր էի
2SG	uz-ir ∅-i-ր	ուզիր իր	uz-er ej-i-ր	ուզեր էիր
3SG	uz-ir e-∅-ր	ուզիր էր	uz-er e-∅-ր	ուզեր էր
1PL	uz-ir ∅-i-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er ej-i-ŋk ^h	ուզեր էինք
2PL	uz-ir ∅-i-k ^{hj}	ուզիր իք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	uz-ir je-∅-n	ուզիր են	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√/-EPTCP AUX-PST-AGR	

HD: For the 3PL past auxiliary, Adjarian lists /jen/ <ել> but I would have expected /in/ <իւ> based on the rest of the paradigms. This may have been an error. Otherwise, if this is not an error, then the present and past 3PL auxiliaries are homophonous /jen/ <ել>.

14.3.3.2.4 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 14.29) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Van dialect behaves the same, though the theme vowel is /i/ in all but the 3SG.

Table 14.29: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-i-tʰ ^h -i-∅	նլզհցի	uz-e-tʰ ^h -i-∅	նլզեցի
2SG	uz-i-tʰ ^h -i-r	նլզհցիր	uz-e-tʰ ^h -i-r	նլզեցիր
3SG	uz-je-tʰ ^h -∅-∅	նլզեց	uz-e-tʰ ^h -∅-∅	նլզեց
1PL	uz-i-tʰ ^h -i-ŋk ^h j	նլզհցիսը	uz-e-tʰ ^h -i-ŋk ^h	նլզեցիսը
2PL	uz-i-tʰ ^h -i-k ^h j	նլզհցիք	uz-e-tʰ ^h -i-k ^h	նլզեցիք
3PL	uz-i-tʰ ^h -i-n	նլզհցին	uz-e-tʰ ^h -i-n	նլզեցին
	√/-TH-AOR-PST-AGR		√/-TH-AOR-PST-AGR	

14.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 14.30). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-tʰ-ekʰ/ after the root such that /-e-tʰ-/ forms the aorist stem, while /-ekʰ/ is the agreement marker. Van instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it’s unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, a suffix /ekʰj/ is added.

Table 14.30: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van			cf. SWA		
2SG	uz-i	նլզի	√-?	uz-e-∅	նլզե	√-TH-IMP.2SG
2PL	uz-ek ^{hj}	նլզեք	√-IMP.2PL	uz-e-t ^h -ek ^h	նլզեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 14.31), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-kʰ/ in the 2PL. In Van, the verb is a non-finite form with a suffix /-je/. For the 2SG, the prefix /m-/ is added. For the 2PL, the agreement marker /-ekʰj/ is added between the prohibitive marker and the verb.

Table 14.31: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van			cf. SWA		
2SG	m-uz-je	մնլզե	PROH-√-?	mi uz-e-r	մի նլզեր	PROH √-TH-2SG
2PL	m-ek ^h j uz-je	մեքյ նլզե	PROH-IMP.2PL √-?	mi sir-ek ^h	մի սիրեք	PROH √-TH-2PL

14.3.3.2.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 14.32. I give SWA forms for just some of them because it's unclear to me what these Van participles mean. Note that Adjarian uses the term 'past participle' to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-adz/ in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Van /-ir/ is a perfective converb.

Table 14.32: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb 'to want' in the Van dialect

		Van			cf. SWA		
Infinitive	անորոշ	uz-je-l	նլգել	√-TH-INF	uz-e-l	նլգել	√-TH-INF
Past	անցեալ	uz-aṭs	նլգած	√-RPTCP	uz-aḏz	նլգած	√-RPTCP
		uz-ir	նլգիր	√-PERF.CVB	uz-er	նլգեր	√-EPTCP
		uz-ier	նլգեր	√-PERF.CVB			
		uz-je	նլգե	√-PERF.CVB			
Future	ապառնի	uz-je-l-y	նլգելիլ	√-TH-INF-FUT.CVB	uz-e-l-u	նլգելիլ	√-TH-INF-FUT.CVB

14.4 Subdialects

The Van dialect has three subdialects. These are Diyadin, Moks, and Vozim.

14.4.1 Diyadin

The subdialect of Diyadin is familiar to me from the village of Basargechar in the province of New Bayazet, where there is a migrant community from Diyadin, and its...

Original page number 146.

... language remains unchanged until now.

14.4.1.1 Similarities to the Van dialect

This subdialect is the same as the Van dialect in the following points.

14.4.1.1.1 Palatalization of velar stops

The Classical sounds /g k kʰ/ <q ɣ p> changed to /gʲ kʲ kʰʲ/ <qɟ ɣɟ pɟ> (Table 14.33).

Table 14.33: Palatalization of velar stops in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
'your.SG'	k ^h o	քո	k ^h jo	քյո	k ^h o	քո
'he went'	gənat ^h	գնաց	k ^h jənats ^h	քյընաց	gənat ^h	գնաց
'we (NOM)'	mek ^h	մեք	mjenk ^h j	մենքյ	menk ^h	մենք
'they fell'	ankan	անկան	ənk'an	ընկյան	əŋkan	ընկան
'we take'	arnumk ^h	առնումք	arnjenk ^h j	առնենքյ	arnenjk ^h	առնենք
'you.SG.DAT'	k ^h ez	քեզ	k ^h jjezi	քյեզի	k ^h ez	քեզ
'cattle-shed'	gom	գոմ	g'jom	գյոմ	gom	գոմ
'sweet'	k ^h at ^h s ^h ər	քաղցր	k ^h jaχts ^h ər	քյախցր	k ^h at ^h s ^h ər	քաղցր
'we discuss'	zəruts ^h emk ^h	զրուցեմք	zruts ^h ink ^h j	զրուցինքյ	zəruts ^h enjk ^h	զրուցենք
'back of body'	k ^h amak	քամակ	k ^h iamak	քյամակ	k ^h amak	քամակ
'female'	ēg	եգ	ek ^h j	էքյ	eg	եգ
'I come (Van); I will come (SEA)'			kugias	կուգյաս	kəgas	կգաս
'complaint'	gangat	գանգատ	g'ang'at	գյանգյատ	gəŋgat	գանգատ
'we took'			arank ^h j	առանքյ	araŋk ^h	առանք
'we go'	ert ^h amk ^h	երթամք	et ^h ank ^h j	էթանքյ	jer ^h arŋk ^h	երթանք
'we put (PST)'			drink ^h j	դրինքյ	dəre ^h ts ^h injk ^h	դրեցինք
'we gave (PST, IMPF)'			tink ^h j	տինքյ	təjink ^h	տայինք
'wind'	k ^h ami	քամի	k ^h iamj	քյամի	k ^h ami	քամի

14.4.1.1.2 Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ>

The Classical sound /h/ <h> has changed to /χ/ <խ> (Table 14.34).

Table 14.34: Change from Classical /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
'to preserve'	pahel	պահել			pahel	պահել
'they preserve (SWA); they will preserve (SEA)'			kə paxien	կը պախեն	kəpahen	կպահեն
'road'	tjanapar ^h	ճանապարհ	tjanp ^h ax	ճամբախ	tjanapar, tjanp ^h a	ճանապարհ, ճամբա
'he reached'	hasax	հասաւ	χasav	խասավ	hasav	հասավ
'with'	het	հետ	χiet	խետ	het	հետ
'cool'	hov	հով	χov	խով	hov	հով

14.4.1.1.3 Diphthongization of Classical Armenian /e, o/ <ե, ո>

The Classical sounds /je, jo/ <ե, ո> have a diphthongal pronunciation (Table 14.35).

Table 14.35: Change from Classical /e, o/ <ե, ո> to /je, jo/ <ե, ո> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
'our'	mer	մեր	mjer	մյեր	mer	մեր
'cow'	kov	կով	kyov	կյով	kov	կով

14.4.1.1.4 Change in theme vowels

The Classical sound /ɑj/ <ւյ> becomes /e/ <է>. The past forms of the second conjugation use the formative /e/ <է> (Table 14.36).

Table 14.36: Changes in theme vowels in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Diyadin (Van)	cf. SEA
'he was coming'	gɑjɪr գայր	kuger կուգէր	guk ^h ar կու գար
'he was going'	ert ^h jɪr երթայր	ket ^h er կէթէր	ger ^h ar կ'երթար
'he was going to come'		pti g'ier պտի գյէր	bidi k ^h ar Կիտի գար

14.4.1.1.5 Theme vowel deletion before the past suffix

In the past, the Classical vowel /ē/ <է> is deleted next to /i/ <ի> (Table 14.37). *HD: The examples in contrast show that the theme vowel /a/ is deleted before the past /i/. The Classical forms aren't easy to contrast against the modern forms; instead I contrast against SWA, as did Adjarian.*

Table 14.37: Deletion of theme vowels before the past suffix in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Diyadin (Van)	cf. SWA	
'we gave (PST, IMPF, SBJV)'	t-∅-i-nk ^h տինք	d-aj-i-ŋk ^h տայինք	give-TH-PST-1PL
'I would come (PST, IMPF, IND)'	ku-g-∅-i-∅ կուգի	gu-k ^h -aj-i-∅ կու գայի	IND-come-TH-PST-1SG
'they were'	∅-i-n ին	ej-i-∅ էին	AUX-PST-3PL
'they would go (PST, IMPF, IND)'	k-et ^h -∅-i-n կէթին	g-ert ^h -aj-i-n կ'երթային	IND-go-TH-PST-3PL

14.4.1.1.6 Ablative suffix /-e, -iŋs^h/ <է, ից>

The ablative uses the form /-iŋs^h/ <ից>, but the form /-e/ <է> is also used (Table 14.38, sentence 60).

Table 14.38: Ablative suffixes in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Diyadin (Van)	cf. SEA	cf. SWA
'on-ABL(-DEF)'	vɪjev-e-n վրեւէն	vəraj-iŋs ^h վրայից	vəraj-e-n վրայէն
'three-ABL(-DEF)'	irjek ^h -iŋs ^h իրեքից	jerek ^h -iŋs ^h երեքից	jerek ^h -e-n երեքէն
'thing-ABL(-DEF)'	bæn-iŋs ^h բանից	ban-iŋs ^h բանից	p ^h an-e-n բանէն
'city-ABL(-DEF)'	k ^h ajk ^h -e-n քաղաքէն	k ^h axak ^h -iŋs ^h քաղաքից	k ^h axak ^h -e-n քաղաքէն

(60) 'It has gone from my mind' (= idiomatic for 'I forgot about it')

a. Diyadin (Van) dialect

mt-e-s k^hats^h-jer a
mind-ABL-POSS.1SG go-PERF.CVB AUX

մտէս քացեր ա

b. cf. SWA

mæt-k-e-s k^hats^h-er e
mind-ABL-POSS.1SG go-EPTCP AUX

մտքէս քացեր է

14.4.1.2 Differences from the Van dialect

This subdialect has the following differences from the Van dialect.

14.4.1.2.1 Retention of Classical Armenian /u/ <nL>

The Classical vowel /u/ <nL> is preserved, while it changes to /ʏ/ <hL> in Van (Table 14.39).

Table 14.39: Lack of the change from Classical Armenian /u/ <nL> to /ʏ/ <hL> the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Diyadin (Van)	cf. SEA
‘flea’	lu ԼՈԼ	lu ԼՈԼ	lu ԼՈԼ
‘you.SG.NOM’	du դՈԼ	du դՈԼ	du դՈԼ
‘pomegranate’	nurən ՆՈԼՆ	nur ՆՈԼ	nur ՆՈԼ
‘egg’	ḏzu ծՈԼ	ḏzu ծՈԼ	ḏzu ծՈԼ

14.4.1.2.2 Change from Classical Armenian /oj/ <nj>

The Classical diphthong /oj/ <nj> becomes /u/ <nL>, and not /ʏ/ <hL> as in Van (Table 14.39).

Table 14.40: Lack of the change from Classical Armenian /oj/ <nj> to /ʏ/ <hL> the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Diyadin (Van)	cf. SEA
‘weak’	t ^h ojl թՈՂ	t ^h ul թՈԼ	t ^h ujl թՈՂԼ
‘light’	lojs ԼՈՅ	lus ԼՈԼ	lujs ԼՈՅԼ
‘until’		t ^h ur չՈԼ	

14.4.1.2.3 Voicing changes

The voiced consonants are preserved, while they are changed to voiceless unaspirates in Van.

14.4.1.2.4 3SG copula as /a/ <w> changes

The present 3SG of the copular verb is w /a/, while it is h /i/ in the Van dialect. With this form, the present perfect (յարակատար) and complex tenses are formed (61).

(61) Diyadin (Van) dialect

- a. int^h a
what AUX.PRS.3SG
‘What is it?’
h^uz w
- b. en a
that AUX.PRS.3SG
‘It is that.’
Eu w

- c. eda tʃeʁ-n a
that place-DEF AUX.PRS.3SG
'It is that place.'
Էդա տեղն ա
- d. tʃeʁ a ʃin-je
place AUX.PRS.3SG build-PERF.CVB
'He has built a place.'
տեղ ա շինե
- e. pʰis a ənk-je
? AUX.PRS.3SG fall-PERF.CVB
I don't know what the first word is, but the sense would mean 'He has fallen into a X.' The unknown word might be a cognate of SEA /pʰos/ <փոս> 'hole'
փիս ա ընկե
- f. tun a kʰand-je
house AUX.PRS.3SG demolish-PERF.CVB
'He has demolished a house.'
տուն ա քանդե
- g. kʰərtʃn-je a
sweat?-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
I suspect this is 'He has sweated (= he is sweaty).'
- h. kʰatʃʰ-je a
go-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
'He has gone.'
քացե՞ր ա

14.4.2 Moks

The subdialect of Moks is familiar in the literature with various text samples, which are unfortunately not written with scientific exactness.

Original page number 147.

14.4.2.1 Existence of the schwa /ə/

The primary characteristic of this subdialect is the sound /ə/ <ը>, which is in contrast quite rare in the Van dialect. Classical word-final /i/ <ի> and word-medial /e/ <ե> are indiscriminately changed to /ə/ <ը>. Because of this, the schwa /ə/ <ը> is used in the genitive-dative case suffix and in the present tense of verbs (Table 14.41, sentence 62).

Table 14.41: Change from Classical Armenian /i, e/ <ի, ե> to /ə/ <ը> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Moks (Van)	cf. SEA
'rose-GEN'	vard-í վարդի	vard-ə վարդը	varth-í վարդի
'year'	tarí տարի	tarə տարը	tarí տարի
'(male?) child'	təxaj-í տղայի	təxə տղը	təxaj-í տղայի
'I want (Van); I will want (SEA)'	kuzəm կուզեմ	kuzəm կուզըմ	kuzem կուզեմ
'I said'	asatʃʰí ասացի	əsətʃʰə ըսըցը	asatʃʰí ասացի
'they caught'	bərneʃʰín բռնեցին	brnətʃʰən բռնըցըն	bərneʃʰín բռնեցին

(62) Moks (Van) dialect

χəŋg χarər tarə
 five hundred year
 ‘five hundred years’
 խընգ խարըր տարը

Analogous to this, in the future tense, the formative /piti/ <պիտի> is shortened and changed to /tə, t/ <տը, տ>, the latter next to a vowel (63). *HD: Note that in all these examples, the SWA cognates would use /bidi/.*

(63) Moks (Van) dialect

- a. tə brn-ə-m
 FUT catch-TH-1SG
 ‘I will catch.’
 տը բռնըմ
- b. t-as-ə-m
 FUT-say-TH-1SG
 ‘I will say.’
 տասըմ
- c. tə t-e-kʰ d̪zə
 FUT give-TH-2PL me.DAT
 ‘You.PL will give to me.’
 տը տէք ձը

It is self-explanatory that all these /ə/ <ը> sounds can be stressed.

14.4.2.2 Lack of diphthong /ʊo/ <n>

Similarly, the Classical sound /o/ <n> (or /aʊ/ <o>) is /u/ <n> here, similar to the Tbilisi dialect, while it is generally /ʊo/ <n> (or /o, œ/ <o, ɔ>) in the Van dialect (Table 14.42).

Table 14.42: Change from Classical Armenian /o, aʊ/ <n, ւ> to /u/ <n> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Moks (Van)	cf. SEA
‘apple’	չənd̪zɔr խնձոր	չənd̪zɔr խնձուր	չənd̪zɔr խնձոր
‘speech’	չaʊskʰ խաւսք	չuskʰ խուսք	չoskʰ խոսք
‘small’	pʰokʰər փոքր	pʰukʰr փուքր	pʰokʰər փոքր

14.4.3 Vozim

The subdialect of Vozim is spoken in the villages of Vozim or Ozum, Ovs, Havındank, Pas, Past, and Makni, which have around 10,000 Armenian residents. Vozim is the largest town (աւան) among this group of villages.

14.4.3.1 Phonology

The subdialect of Vozim is distinguished from the Van dialect by four new sounds which are the diphthongs /ɛ̃j, œʏ, œʏ/ <Է, Ե, Եո>⁷ and the uvular sound (կոկորդային) /q/ <ղ>.

⁷Adjarian used a subscripted <j>, to create <ɛ_j>. Unfortunately, I don’t have a font that allows creating such a subscript in a way that it can be read in simple text files. So I use a superscripted <j> instead.

14.4.3.1.1 Segment inventory

14.4.3.1.1.1 Diphthong /ëj/ <ɛ'>

The first is found also in the Karabakh dialect, but it is pronounced much shorter here and it originates from the Classical sound /i/ <ɨ> (Table 14.43).

Table 14.43: Change from Classical Armenian /i/ <ɨ> to /ëj/ <ɛ'> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
'span of hand'	t ^h iz	թիզ	t ^h ëjz	թէ՛զ	t ^h iz	թիզ
'saw'	χizar	խիզար	χëjzar	խէ՛զար	χizar	խիզար
'in-law'	χənam	խնամի	χənamëj	խնամէ՛	χənam	խնամի
'fight'	kəriy	կռիլ	krëjv	կռէ՛վ	kəriv	կռիվ
'account'	həfiy	հաշիլ	həfëjv	հաշէ՛վ	həfiv	հաշիվ
'mirror'	həjeli	հայելի	χejlëj	խէ՛լլէ՛	həjeli	հայելի

14.4.3.1.1.2 Diphthong /ou/

The sound /ou/ is pronounced as /óu/ <o'NL> and it originates from Classical /u/ <NL> (Table 14.44).

Table 14.44: Change from Classical Armenian /u/ <NL> to /ou/ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
'egg'	dzu	ծու	dž ^h ou	ծ'ու	dzu	ծու
'dark'	mut ^h	մութ	mo ^h ut ^h	մութ	mut ^h	մութ
'mouse'	mukən	մուկն	mo ^h uk	մուկ	muk	մուկ
'raw'	hum	հում	χoum	խում	hum	հում

14.4.3.1.1.3 Uvular stop /q/ <ŋ'>

The sound /q/ <ŋ'> is the Georgian sound TODO: [HD: georgian] and it is found in the words in Table 14.45. I have not found this sound in other places.

Table 14.45: Uvular stop /q/ <ŋ'> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
'to bathe'	loganal	լոգանալ	loqanal	լոŋ'անալ	loganal, loʁanal	լոգանալ, լողանալ
'horse-radish'	bo+k	բողկ	b ^h ʏq	բ'իւղ	boχk	բողկ

14.4.3.1.1.4 Diphthong /œy/ <ɛoL>

The diphthong /œy/ <ɛoL> is pronounced as a fast /œy/ <ɛonL>. I have found this word only in the word in Table 14.46.

Table 14.46: Words with the sound /œy/ <ԵօԼ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
'fish'	d̄zukən ծուկն	d̄zʰœy̥k ծ'ԵօԼկ	d̄zuk ծուկ

14.4.3.1.1.5 Voiced aspirates

Besides these, the subdialect of Vozim has the voiced aspirates /bʰ gʰ dʰ d̄zʰ d̄ʒʰ/ <բ' գ' դ' ծ' ժ'>, which come from the Armenian voiced consonants.

Original page number 148.

14.4.3.1.2 Sound changes

There are many differences in sound changes.

14.4.3.1.2.1 Classical Armenian /o/ <n>

The Classical Armenian sound /o/ <n> changes to /u/ <nL>, similar to the Moks subdialect (Table 14.47).

Table 14.47: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
'ploughshare'	χopʰ խօփ	χupʰ խուփ	χopʰ խօփ
'leaven (CA); dough (SEA)'	χəmor խմոր	χmur խմուր	χəmor խմոր
'bosom'	tsotʰsʰ ծոց	tsutsʰ ծուց	tsotʰsʰ ծոց
'hell'	dəʒoxʰkʰ դժոխք	dʰʒuxʰkʰj դ'ժուխք	dəʒoxʰkʰ դժոխք
'frog'	gort գորտ	gʰort գյուրտ	gort գորտ
'work'	gortʰs գործ	gʰurtʰs գյուրծ	gortʰs գործ

But this sound can also take the forms /ou̯, œ, ʏ, o/ <օԼ, Եօ, իԼ, օ> (Table 14.48).

Table 14.48: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ou̯, œ, ʏ, o/ <օԼ, Եօ, իԼ, օ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
'mold'	borbos բորբոս	bʰærbœs բ'ԵօրբԵօս	borbos բորբոս
'barefoot'	bokik բոկիկ	bʰʏpek բ'իւպէկ	bopik բոպիկ
'all'	bolor բոլոր	bʰælov բ'Եօլօվ	bolor բոլոր
'garlic'	səxtor սխտոր	sætoʏr սըղտօլր	səxtor սխտոր

14.4.3.1.2.2 Classical Armenian /iʏ/ <իԼ>

The Classical Armenian sound /iʏ/ <իԼ> changes to /o, ou̯, e/ <օ, օԼ, Ե> (Table 14.49).

Table 14.49: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /o, ou, e/ <o, ol, t> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘ploughshare’	χop ^h	խով	χop ^h	խով	χop ^h	խով
‘carpenter’	hiʏsən	հիսն	χoʏs	խոս	hjusən	հյոսն
‘avalanche’	hiʏs	հիս	oʏsəj	օսւե՛յ	hjus	հյոս
‘bodkin’	heriʏn	հերիւն	χəjron	խէ՛րօն	herjun	հերյոն
‘hundred’	harʏr	հարիւր	χarer	խարեր	harjur	հարյուր
‘brick’	atʏs	ադիւս	oʏes	օդէս	aʏjus	ադյոս
‘flour’	aliʏr	ալիւր	jelor	յէլօր	aljur	ալյուր

14.4.3.1.2.3 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical Armenian sound /aj/ <այ> changes not only to /e/ <է>, but also to /je/ <ե> (Table 14.50).

Table 14.50: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /e, je/ <է, ե> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘vineyard’	ajgi	այգի	hege	հեգէ	ajgi	այգի
‘goat’	ajts	այծ	jetts	յէծ	ajts	այծ
‘cave’	ajr	այր	her	հեր	ajr	այր
‘wide’	lajn	լայն	ljen	լեն	lajn	լայն
‘father’	hajr	հայր	χier	իւեր	hajr	հայր
‘mother’	majr	մայր	mjer	մյեր	majr	մայր

14.4.3.1.2.4 Word-initial insertion of /h/ <հ>

Words that start with a vowel often get an /h/ <հ> (Table 14.51).

Table 14.51: Insertion of word-initial /h/ <հ> before Classical Armenian vowels in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘durable’	amur	ամուր	hamur	համուր	amur	ամուր
‘life (CA); goods (SEA)’	abrank ^h	ապրանք	habrank ^h	հաբրանք	abrank ^h	ապրանք
‘more’	aveli	աւելի	havi	հավի	aveli	ավելի
‘shore’	ap ^h	ափ	hap ^h	հափ	ap ^h	ափ
‘cheap’	arzan	արժան	hezan	հէժան	arzan	արժան
‘oath’	erdumən	երդումն	hertoum	հերտօւմ	jert ^h um	երդում
‘evening’	erekoj	երեկոյ	herkon	հերկօն	jereko	երեկոն

14.4.3.2 Morphology

14.4.3.2.1 Noun inflection or declension

In the declension of Vozim, it is noticeable that the genitive-dative uses the formatives /-ə/, -əj> <ը, է՛ւ> . The instrumental uses /-ov, -əv/ <ով, օվ>. The plural uses /-d^hir/ <դ՛իր> (Table 14.52).

Table 14.52: Plural suffix /-d^hir/ <դ^hիր> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘(male?) child’	təxɑj տղայ		təxɑ- տղա
‘(male?) children’	təxɑj-k ^h տղայք	təxəjk ^h -d ^h ir տղեյքդ ^h իր	təxɑ-k ^h տղաք

The following is a small depiction of the case system (Table 14.53).

Table 14.53: Sample declension paradigm for a noun ‘bread’

	Singular	Plural
NOM	χɑts ^h	χɑts ^h -ir
GEN-DAT	χɑts ^h -ə, χɑts ^h -ejn	χɑts ^h -ir-u
ABL	χɑts ^h -en	χɑts ^h -ir-en
INS	χɑts ^h -uov	χɑts ^h -ir-uov

14.4.3.2.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns are the following (Tables 14.54, 14.55).

Table 14.54: Inflection paradigm for some (non-third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	1PL ‘we’	2PL ‘you’
NOM	is ɦu	mink ^h միկք	d ^h u, d ^h œ, d ^h γ դ ^h ու, դ ^h ո, դ ^h ի	d ^h œk ^h դ ^h ոք
GEN	im իմ	mi մի	k ^h ij քիյ	ďz ^h , ďz ^h ə ծ ^h ի, ծ ^h ը
DAT	ďzej, ənďzej, ďzi ծէյ, ընծէյ, ծի	mi մի	k ^h ij քիյ	ďz ^h i ծ ^h ի
ACC	ďzə, əzďzə ծը, ըզծը	mi, zmi մի, զմի	k ^h ij, əzk ^h ij քիյ, ըզքիյ	ďz ^h i, əzďz ^h i ծ ^h ի, ըզծ ^h ի
ABL	ənďzne ընծնէ	mizne, mine միզնէ, մինէ	k ^h ijine, k ^h ijiz քիյինէ, քիյզնէ	ďz ^h ine, ďz ^h izne ծ ^h ինէ, ծ ^h իզնէ
INS	- χaďzej խածէյ	minuov, miznuov մինուով, միզնուով	k ^h ijinuov, k ^h ijiznuov քիյինուով, քիյզնուով	ďz ^h inuov, ďz ^h iznuov ծ ^h ինուով, ծ ^h իզնուով

Table 14.55: Inflection paradigm for some (third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	3SG ‘he’	3PL ‘they’
NOM	an ան	anoynk ^h , naronk ^h անույնք, նարոնք
GEN-DAT	anoyr, nanoyr անույր, նանույր	anoynk, nanoynťs ^h անույնք, նանույնք
ACC	zanek զանէկ	zanoynk զանույնք
ABL	anomne անումնէ	anoynťs ^h mne անույնքմնէ
INS	anuyof, anuyoxejt անոյֆ, անոյխէյտ	anoynťs ^h xejt անույնք խէյտ

Original page number 149.

At the edge of instrumentals, the form /χa/ <խա> is derived from the Classical word /het/ <հետ>, as can be guessed. Analogous to this is the Classical word /maqʰ/ <մօղ> ‘near’, from which are formed the words in Table 14.56.

Table 14.56: Sample of instrumental pronouns (‘near X’) in the Vozim subdialect of the Van dialect

personal 1SG ‘near me’	maḏžēj	մաձէյ
personal 1PL ‘near us’	mami	մամի
personal 2SG ‘near you’	maḏʰij	մաքյի
personal 2PL ‘near you’	maḏžʰi	մաձ‘ի

14.4.3.3 Verb inflection or conjunction**14.4.3.3.1 Overview and morphological changes****14.4.3.3.1.1 Theme vowel changes**

In conjugation, various changes occur, which are in accordance with phonetic rules. The present of the first conjugation takes the vowel /i/ <ի> vowel; while it takes /ēj/ <էյ> in the second conjugation. *HD: He means that the Classical theme vowel /e/ became /i/, while the Classical theme vowel /i/ became /ēj/. The original theme vowels are maintained in SWA.*

14.4.3.3.1.2 Vowel hiatus between the theme vowel and the past suffix

In the imperfective, the Classical sound sequence /ēi, aji/ <էի, այի> are changed to /e/ <է> (Table 14.57). *HD: To elaborate, when the theme vowel is before the past suffix, the two are replaced by a vowel /e/. It seems that this vowel /e/ marks the past tense. In contrast in SWA, the two vowel morphemes are separated by a glide /j/.*

Table 14.57: Change from Classical Armenian theme vowels and past suffix in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SWA
‘I bring’	ber-e-m բերեմ	kə bʰir-i-m կը բ’իրիմ	gə pʰer-e-m կը բերեմ
‘I speak’	χaʰs-i-m խօսիմ	kə χos-ēj-m կը խօսէմ	gə χos-i-m կը խօսիմ
‘I take’	tan-i-m տանիմ	kə tan-ēj-m կը տանէմ	gə tan-i-m կը տանիմ
	√-TH-1SG	IND √-TH-1SG	IND √-TH-1SG
‘I was crying’	l-aj-i-m լայի	k-il-e-∅ կիլէ	gə l-aj-i-∅ կոլ լայի
‘I was bringing’	ber-ē-i-∅ բերեի	kə bʰir-∅-e-∅ կը բ’իրէ	gə pʰer-ej-i-∅ կոլ բերեի
	√-TH-PST-1SG	IND √-TH-PST-1SG	IND √-TH-PST-1SG
‘I was’	jes ē-i-∅ յս էի	kə is ∅-e-∅ իս է	jes ej-i-∅ կոլ բերեի
	I AUX-PST-1SG	I AUX-PST-1SG	I AUX-PST-1SG

14.4.3.3.1.3 Past suffix

The perfective takes the vowel /ēj/ <էյ> (Table 14.59).

Table 14.58: Change from Classical Armenian past perfective in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
'I called'	kantʃ ^h -ə-tʃ ^h -ĕj-∅ կանչըցե՛լ	gantʃ ^h -e-tʃ ^h -i-∅ կանչեցի
'I coughed'	χaz-ə-tʃ ^h -ĕj-∅ խազացե՛լ	haz-ə-tʃ ^h -i-∅ հազացի
'I discussed'	zrutʃ ^h -e-tʃ ^h -ĕj-∅ զրուցեցե՛լ	zərutʃ ^h -e-tʃ ^h -i-∅ զրուցեցի
	√-TH-AOR-PST-1SG	√-TH-AOR-PST-1SG

14.4.3.3.1.4 Future marker

The marker of the future is /tə/ <տը> (Table 14.59).

Table 14.59: Future marker in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA	
'I will bring'	tə b ^h ir-i-m տը բ ^h իրիմ	bidi p ^h er-e-m պիտի բերեմ	I FUT √-TH-1SG
'I was going to bring'	tə b ^h ir-∅-e-m տը բ ^h իրե	bidi p ^h er-ej-i-m պիտի բերեի	I FUT √-TH-PST-1SG

14.4.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class

The following is the conjugation of the Classical verb /uz-e-m/ <ուզեմ> 'I want'.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

14.4.3.3.2.1 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel. For a verb like /uz-e-/ 'to want', the theme vowel is an invariant /e/. In the Vozim subdialect of the Van dialect, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. The theme for this verb in this context is /i/.

Table 14.60: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb 'to want' in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
1SG	ouz-i-m ուզիմ	uz-e-m ուզեմ
2SG	ouz-i-s ուզիս	uz-e-s ուզես
3SG	ouz-i-∅ ուզի	uz-e-∅ ուզէ
1PL	ouz-i-nk ^h ուզինք	uz-e-ŋk ^h ուզենք
2PL	ouz-i-k ^h ուզիք	uz-e-k ^h ուզէք
3PL	ouz-i-n ուզին	uz-e-n ուզեն
	√-TH-AGR	√-TH-AGR

HD: In SWA, the subjunctive past imperfective (Table 14.61) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement

suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. In Vozim, the theme vowel is deleted before the past suffix /e/. Note that the 2SG and 3SG are homophonous with a final [er], but the vowel belongs to different morphemes.

Table 14.61: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-∅-e-∅	օւզէ	uz-ej-i-∅	նւզէի
2SG	օւշ-∅-e-r	օւզեր	uz-ej-i-r	նւզէիր
3SG	օւշ-e-∅-r	օւզեր	uz-e-∅-r	նւզեր
1PL	օւշ-∅-e-nk ^h	օւզենք	uz-ej-i-ŋk ^h	նւզէինք
2PL	օւշ-∅-e-k ^h	օւզեք	uz-ej-i-k ^h	նւզէիք
3PL	օւշ-∅-e-n	օւզեն	uz-ej-i-n	նւզէին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

14.4.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future

HD: In Vozim, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 14.62). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /k-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The future and future perfect are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.

Table 14.62: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Indicative present <ներկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-օւշ-i-m	կօւզիմ	k-օւշ-∅-e-∅	կօւզէ
2SG	k-օւշ-i-s	կօւզիս	k-օւշ-∅-e-r	կօւզեր
3SG	k-օւշ-i-∅	կօւզի	k-օւշ-e-∅-r	կօւզեր
1PL	k-օւշ-i-nk ^h	կօւզինք	k-օւշ-∅-e-nk ^h	կօւզենք
2PL	k-օւշ-i-k ^h	կօւզիք	k-օւշ-∅-e-k ^h	կօւզեք
3PL	k-օւշ-i-n	կօւզին	k-օւշ-∅-e-n	կօւզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապառնի>		Future perfect <անցեալ ապառնի>	
1SG	t-օւշ-i-m	տօւզիմ	t-օւշ-∅-e-∅	տօւզէ
2SG	t-օւշ-i-s	տօւզիս	t-օւշ-∅-e-r	տօւզեր
3SG	t-օւշ-i-∅	տօւզի	t-օւշ-e-∅-r	տօւզէ
1PL	t-օւշ-i-nk ^h	տօւզինք	t-օւշ-∅-e-nk ^h	տօւզենք
2PL	t-օւշ-i-k ^h	տօւզիք	t-օւշ-∅-e-k ^h	տօւզեք
3PL	t-օւշ-i-n	տօւզին	t-օւշ-∅-e-n	տօւզեն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

14.4.3.3.2.3 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect (Table 14.63) and past perfect (Table 14.64) in are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adž/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Vozim uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ir/ <իր>.

Table 14.63: Present perfect <լարակաւտար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-ir i-m	օւզիր իմ	uz-er e-m	ուզեր եմ
2SG	օւշ-ir i-s	օւզիր իս	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	օւշ-ir i	օւզիր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	օւշ-ir i-nk ^h	օւզիր ինք	uz-er e-ɲk ^h	ուզեր ենք
2PL	օւշ-ir i-k ^h	օւզիր իք	uz-er e-k ^h	ուզեր էք
3PL	օւշ-ir i-n	օւզիր ին	uz-er e-n	ուզեր են
	√/-PERF.CVB AUX-AGR		√/-EPTCP AUX-AGR	

Table 14.64: Past perfect <գերակաւտար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-ir ∅-e-∅	ուզիր է	uz-er ej-i-∅	ուզեր էի
2SG	օւշ-ir ∅-e-r	ուզիր էր	uz-er ej-i-r	ուզեր էիր
3SG	օւշ-ir e-∅-r	ուզիր էր	uz-er e-∅-r	ուզեր էր
1PL	օւշ-ir ∅-e-nk ^h	ուզիր էնք	uz-er ej-i-ɲk ^h	ուզեր էինք
2PL	օւշ-ir ∅-e-k ^h	ուզիր էք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	օւշ-ir ∅-e-n	ուզիր էն	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√/-EPTCP AUX-PST-AGR	

14.4.3.3.2.4 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 14.65) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/ and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Vozim subdialect behaves the same, though the past suffix is /-ej/ and the theme vowel is /e/ in all but the 3SG. Note that in Adjarian’s earlier transcriptions, he said the past suffix is /ëj/ <է’> but his paradigm uses /ej/ <է>.

Table 14.65: Past perfective or aorist <կաւտարեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւշ-e-tʰ-ej-∅	ուզեցէյ	uz-e-tʰ-i-∅	ուզեցի
2SG	օւշ-e-tʰ-ej-r	ուզեցէյր	uz-e-tʰ-i-r	ուզեցիր
3SG	օւշ-i-tʰ-∅-∅	ուզից	uz-e-tʰ-∅-∅	ուզեց
1PL	օւշ-e-tʰ-ej-ɲk ^h	ուզեցէյնք	uz-e-tʰ-i-ɲk ^h	ուզեցինք
2PL	օւշ-e-tʰ-ej-k ^h	ուզեցէյք	uz-e-tʰ-i-k ^h	ուզեցիք
3PL	օւշ-e-tʰ-ej-n	ուզեցէյն	uz-e-tʰ-i-n	ուզեցին
	√/-TH-AOR-PST-AGR		√/-TH-AOR-PST-AGR	

14.4.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 14.66). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-tʰ-ek^h/ after the root such that /-e-tʰ-/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Vozim instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it’s unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, the suffix /ek^h/ is added after the aorist stem.

Table 14.66: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)			cf. SWA		
2SG	օւշ-ի	օլզի՛	√-?	uz-e-∅	նլզի՛	√-TH-IMP.2SG
2PL	օւշ-e-տօհ-էկհ	օլզտցէք	√-TH-AOR-IMP.2PL	uz-e-տօհ-էկհ	նլզտցէք	√-TH-AOR-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 14.67), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-kʰ/ in the 2PL. In Vozim, the prohibitive is made up of the prefix /m-/ plus the imperative verb.

Table 14.67: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)			cf. SWA		
2SG	m-օւշ-ի	մօ՛լզի	PROH-√-?	mí uz-e-r	մի նլզեր	PROH √-TH-2SG
2PL	m-օւշ-e-տօհ-էկհ	մօ՛լզտցէք	PROH-√-TH-AOR-IMP.2PL	mí sir-ekʰ	մի սիրէք	PROH √-TH-2PL

HD: On page 157, Adjarian left a footnote with examples of imperatives and prohibitives from Vozim (Table 14.68), sentence.

Table 14.68: Imperatives and prohibitives in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
‘bring! (SG)’	bʰi	բ՛ի	pʰer	բեր
‘put! (SG)’	dʰi	դ՛ի	tʰir	դիր
‘eat! (SG)’	ki	կի	ger	կեր
‘don’t eat! (SG)’	moʊti	մ’օլտի	mi uter	մի՛ նլտեր

(64) Vozim (Van) dialect

bʰi dʰi ma Ժzi, ki քa Ժzi
bring.IMP.2SG put.IMP.2SG near me.DAT, eat.IMP.2SG with me.DAT

‘Come bring it near me, eat with me.’

բ՛ի դ՛ի մա ձի, կի խա ձի

14.4.3.3.2.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 14.69. I give SWA forms for just some of them because it’s unclear to me what these Vozim participles mean. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-adʒ/ in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Vozim /-ir/ is a perfective converb.

Table 14.69: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

		Vozim (Van)			cf. SWA		
Infinitive	անորոշ	օւշ-i-l	օլզիլ	√-TH-INF	uz-e-l	նլզել	√-TH-INF
Past	անցեալ	օւշ-aṯs	օլզած	√-RPTCP	uz-aṯz	նլզած	√-RPTCP
		զւշ-ir	օլզիր	√-PERF.CVB	uz-er	նլզեր	√-EPTCP
Future	ապառնի	զւշ-i-l-y	օլզիլիլ	√-TH-INF-FUT.CVB	uz-e-l-u	նլզելիլ	√-TH-INF-FUT.CVB

14.5 Literature

The first study on the Van dialect was done by someone named Գրիչ (see Փորձ. Ա. number 2, page 339-358)⁸ during a study of ‘Manna’ (Սրուանձտեան 1876) by Garegin Srvandztiants (Գ. Վ. Սրուանձտեան). The second and last work was my work in German (Adjarian 1901). This contains a detailed phonology of the Van dialect, done with European scientific transliteration.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Van dialect
 - General Van dialect:
 - * Արիստ. Վ. Տեր-Սարգսեան – Պանդուխտ Վանցին. Պոլիս, 1875
 - * Արիստ. Վ. Սեդրակեան – Քնար Մշեցոց եւ Վանեցոց. Վերջապտ. 1874
 - * Գեորգ Շերենց – Վանայ Սագ. Թիֆլիս, Ա. 1886, Բ. 1899
 - * Գ. Վ. Սրուանձտեան
 - – Գրոց ու բրոց. Պոլիս. 1874
 - – Մանանայ. Պոլիս. 1876
 - – Համով հոտով. Պոլիս.
 - * Տիգրան Տերոյեան – Երգարան. Պոսթոն. 1901, page 549-592
 - * Գրիչ – Պանդուխտ Վանցին. (Մատենախ). Փորձ. Ա. թ. 3, էջ 113-135
 - Moks subdialect
 - * Գարեգին Սարկաւազ – Սասմայ ծներ. Թիֆլիս. 1892, page 61-151
 - * Գ. Վ. Յովսէփեան – Ռոստամ Չալ. Ազգ. Հանդ. Է. էջ 205-254
- Original page number 151.**
- * Բ. Խալաթեանց – Իրանի հերոսները. Պարիզ, 1901, էջ 45-56
 - * Ա. Աբեղեան – Թլուատ Դաւիթ. Թիֆլիս 1902
 - * Մ. Աբեղեան – Դաւիթ եւ Միւր. Շուշի 1889
 - * Հայ-Արմեն – Մոկաց երգեր. Արեւել. մամուլ. 1880, էջ 177-179
- Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables from Van, Moks, Norduz, Çatak, and Vozim. See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, Վերջապտ. volume 2 and 4-6 (Բ, Դ-Զ)].
 - There are a number of small manuscripts in the Բիւրակն [Byurakn] periodical.
 - * From Van – 1898, էջ 183, 459, 558, 583, 1899, էջ 15, 151
 - * Çatak – 1898, էջ 558, 569
 - * from Vozim – 1899, էջ 20, 119, 298

14.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

14.6.1 Van dialect

Adjarian’s source: I have taken from Տեր-Սարգսեանցի Պանդուխտ Վանցի, page 52-55, changing it to my orthography.

⁸I couldn’t track down this reference. The word Գրիչ (SEA: [gəɾiʃ]) is the Armenian word for ‘pen’, which makes me think this was an anonymous entry.

Էս քյանի տարի ի կուկյամ ու կընցնի. Էս քյանի տարի ի մեր աչք քյո ճամխի վերէն կը խալի. Էս քյանի տարի ի մեր սիռտ քյե խամար կը մաշվի. Էս քյանի տարի ի քյո սիրուց կը մյանքյ կարօտ. Է՛հ, վո՞վ իմ յարալու սիռտ պիրեր չիւմ քյո մօտ, վոր պամիր տիսնիր ինոր ցավեր ու վերքեր: Ա՛հ, չանձ հըմէն կսկծավոր յես եմ վիրավոր, չանձ հըմէն խռոված յես եմ տրորված, իրիցած ու մրկած:

Թօղ կյարիւն կյամ. Էրկիր, սարերն ու տաճարներ կանաչ, կարմիր ու նարնջի գարտըրի. ա՛խ, յես ի՞նչ անեմ ինոնքյ. յես մնացի ատներ ու կյերի. յես մնացի վոռպետվերի:

Թօղ ամըռվան պտուղներ խասնեն, միւլաղներաց պէս շարվին ու կաթիլ անեն վեր կանաչ խոտին, լըմոր լըմոր լըղպորվին, յես ի՞նչ անեմ ինոնքյ, կարօտ մնացինքյ. տիւ պետք ես խամ տաս ինոնց ու խոտ տաս, համ ինոնց, համ ձիկ:

Թօղ խօջան ժողվէ առձաթն ու վոսկին, ակն պավական, միւլաֆարներ անգլին, չանձ Վանսի ծով լիցուցի, չանձ աշխըրքիս սարեր բարդի, թեղի ու սեխչի, ինոնքյ հըմէն առանց սիրու, առանց սոտի ինչի՞ս խամար ի. ա՛հ, առանց քյե աստըվորիս մալն յես ի՞նչ անեմ: Ա՛խ, թէ յես քյե խամար մեռած եմ, Էլմ՝ կասեմ, աշխըրքիս մալն յես ի՞նչ անեմ:

Original page number 152.

Մենքյ ծեռքյ տվինքյ ծեռաց, ուխտ արինքյ խտրաց, վոր խտրաց ապրին, խտրաց մեռնինքյ. քյո սեր տվիր, իմ սիռտն առիր ու մեր սիրու խօսք լսեց Էրկինքյ, լսեց Էրկիր. մենքյ ուխտ արինքյ, ու մեմէկու վերէն խոկյի կու տինքյ. ա՛հ, ճղակտոր Էլամ մեր յեղունիկ սեր. ու քյեքյախան Էլամ մեր սիռտ. տիւ կարիք կնամցիր ու ինգյար օտար Էրկիր ու գատ մնացիր. տիւ քյոռտինքյ կը թամիես, յես առտսունքյ. տիւ մեօլած ես, յես բեզըրած, օրս աստըվորս կնամց, Էլ գաղ չմնաց: Էնչամնք կանչեմ, սարեր լացուցեմ, յես առանց քյե սերն ի՞նչ անեմ, սիռտն ի՞նչ անեմ, ուխտն ի՞նչ անեմ, կյանքն ի՞նչ անեմ:

Քյո ջուխտակ այվընիկ ծամքեր կուց կուց առտսունքյ կը թամիեն, կուլան ու կասեն. «Մեր խերն ինչի՞ չիրե, դեղէ մարե, ապա յեփ պիտի կյամ»: Ձի կը խառցուցեն, սիռտս կը դաղեն. Էլ ինոնց խապելու մամֆար չմնաց. ասքն ու պարիկամ տիր տրացին, ձի խառցմունք կ'անեն ծեր մարթուց ի՞նչ խամբար կա. յե՞փ պիտի կյամ. Էլ խերիքյ Էլամվ կարիբութան մէջ մնա. Էլ խոկյիս Էլամվ շատերաց սուտ խապելուց. յես ծեռքյից կնամցի: Տիր տրացին, ասքն ու խնամին յես ի՞նչ անեմ առանց իմ ծետկիկ ծամքերու աղին. յես ի՞նչ անեմ վորտին, առանց իմ նաղէլի կարիբին. աշխար ձի մուք ի, վո՞վ կիրիշկի վեր լաճերաց, կարիբիս մեռնեմ ուր ճամխըներաց:

Մեր տուն տեղ մեր ծեռքյից Էլամվ. օտար խաֆքյու պէս մնացինք վեր չոր խըլի. վո՞վ պիտի մեր նեղութեն տիսնա, մեզ օղորմի. խեխճ ու անտեր մնացինքյ. քյեղնից տվել մարթ չունինքյ. ի՞նչ կասես, սաղ սաղ մեռնենքյ:

Խերտ ու մերտ խալիվորցիր են. յես ինոնց դարդն չեմ կանա քյաշե. յես քյե քիչ կյորիցի, տիւ շատ իմացի. շոտ թօղ արե, Էլ խերիքյ ի. խերիքյ ի տամն տամտեք, տամտակ նստեքյ. իսկի չէ տարին քյանի մ՝ կուռուշ փարա ճամխեքյ. մենքյ Էրթանքյ մուրանքյ, պիրենքյ քյո տղէյնէ՞ր պախենքյ. Էլ չենքյ կանա անել, ինչ վոր արինքյ՝ Էն Էլ խերիքյ ի:

14.6.2 Diyadin subdialect

Adjarian's source: From the village of Basargechar of New Bayazet.

Իմ խեր իմ ախպօր խետ մէ օր առանց սել քյնացին (կամ քյացին) վոր քիւլամշ բերեն. քյամին կայնաւ. շատ Էլ քյամի Էր...

Original page number 153.

... ինչքյան սել բարցին, քյամին խըրցներ վեր տըվեց, քըցեց քյետին. չուր Էնի կառնի կը դնի, քյամին վեր կուտա: Խերս յերսօտ Էր. քյամու վրեն յերսօտավ, խըրցներ վեր տըվեց ասեց. Էս Էլ քյեգ, Էս Էլ քյեգ: Փափախն Էլ կը խանա կը դլօդկա կը քըցա գյետին. շորերն Էլ վրեվէն խանեց քցեց. Էս Էլ քյեգ. խօ չես ի քյա Էս Էլ պրծուս տանես:

Չատկի խլուսուն էր. եկան իմ ախչկէն ուզելու. խէրն էլ ասաց իմ ախչիկ կուտամ քո տղին: ուրանք լավ ին. ուրանք բնուէն լավ էր, ամա քյասիբ ին. է՛հ, ուր կընկյան կը պախա ասինք տըվեցինք. ամա ախչկա սրտով չէր: Մնաց վոր իմ տղէք գիտին (գիտցած ին) թէ իմ մարթ թռանա (հանաք, կատակ) էրեր ա ուրանք խետ, թէ իմ ախչիկ կուտամ քո տղին. չին գիտցէ վոր սրտանց էր ասեր էր. վոր յետո իմացան թէ էս բան օղորթ ա, ուզեցան քոռ թէ առի (արի) յետ դանի, մի՛ առնի: Ախչիկ լէ վերցրեց թէ յես հարուստ մարթու ախչիկ ըլնեմ, իմ բիւլոր ախբ՝ըներու անուն ափեմ գյետի՞ն: Յետո յեխբ՝արներ կայնան թէ արի քյեգի յետ դարցուցենք, էլ չենք իտա էն տղին, լավ տղի կուտանք: Իւր քիւր վերցրեց թէ յեխբ՝ար ջանէ, չե՛ղի դառնալ. իմ խօր անվանի ամօթ ա: Ուր անուն լէ Սօֆյան ա:

Մէ ամըսվա խարս էլավ. լավ խարսնիս էրեցինք. խարսնըսէն մէ ամիս յետո մախացավ. խինգ օր խիվընդավ մեռավ: Յես կանիծի կասի. բօխչէդ կապուկ մա. խինէդ քյամին տանա. սկի արժան չըլնես վոր դու ընես խօսար չես եղէ. կ'ասեր. մա՛յրիկ ջանէ, ա՛ղէ ջանէ, յես մկա մեռնիմ վոր քի՞ջ լամ, էն վախտ կը մեռնիմ վոր օխտը ձեռքի շոր էլնի, վոր դնես հառէդ իմ խամար լամ:

Մկա իմ տան էրէխք վրէն խաղ ա կապած.

Յես Սօֆին եմ ծամավոր,

Դու Մանուկն իր խամավոր.

* *

Դօրթմա (ծիշտ որ) խամավոր տղա էր. ամա քյասիբ էր. քյասիբին գինաս ի՛նչ դղար պատվելի էլնի, ինչքյան լավ գրուցա, պատիվ չկա. քյասբի բան մերժուկ ա:

Մկա կիւլամ. օր իրեք խետ կիւլամ. բա չե՞մ իլամ. էն շորեր վոր կարի, վոչ խաքյավ. ինչ վոր կարի՝ կապուկ մնաց. մկա...

Original page number 154.

... կանիծե՞մ. էն վախտ կանիծի. իմ լիզուն չորներ. մկա չեմ անիծե, յախու չեմ անիծե:

Քյո դախին է՞տ էր. կըսա արթանք արթանք. մկա պրծա՞ր:

Adjarian's source: This is narrated by the unfortunate mother of Sophia (Սփիա), Aslik (Ասիկ). I transcribed it during my summer travels of 1907 in Basargechar.

14.6.3 Moks subdialect

Adjarian's source: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, 4, page 57.

Թաքյավուր մ՛ կեր, իրիք տղա ուներ, իրիք ախչըկ. էսաց. – Իս կը միռնիմ, խաֆք գյա, գէլ գյա, առչ գյա, ախչկըտիր կըտէք (կուտաք), էսաց. իս ինչ կը միռնիմ, իմ խոիվէն չգէք՝ էսաց. ինչ կը պսակվէք՝ մա ծի կընկտիք չը քընէք՝ էսաց. ծառ մը կա մի (մենք ծառ մը ունինք), իրիք խնծուր կը բռնը. Հուլիսի տասնըխնգին կը գյան, կը տանըն. չըն թուղնը տըսնանք ինչ խնծուր ի (անմահական խնծուր ի). ան ցածրի խնծուր միւն տղըն, ան միչի խնծուր միչնիկ տղըն, ան վերի խնծուրն էլ պզտը տղըն: էսաց. յօթ օր իմ գիրիզման կը պախէք. գըշիր ճրաքն էլ չըն թուղնը ընցնը:

Խեր միռավ. տը տանին վիրուցին. էրկու միծ տղէք ասըցըն. – Խիտ էրթանք:

Փուքը էսաց. – Չընք էրթա:

– Ի՞նչըխ, մի խեր մեռնը, ասըցըն, մինք չէրթա՞նք խիտ՝

Պզտիկ ախբերն էլ առնը. գիւրովէն գնացըն խիտ:

Միւնչիվ գխեր պախըցըն, էկան, խրօխբեր նստավ թախտ, թաքյավուրութեն առըց:

Փուքը ախբեր էսաց. – Չե՞ իս ծի ասըցըն «չինք էրթա խոիվ»:

Առչ իրի. նստավ խնամաթոռ. – Ձի միւն քիւր տը տէք ձը, էսաց:

Էրկու միւն ախբեր ասըցըն. – Մինք մի քիւր ի՞նչըխ տը տանք առչին. չընք իտա. տանը տ՛ուտե:

Պզտիկ ախբերն էսաց. – Իմ խօր խուսք չերի, կուշտ կիրա. ա՛ս էլ չենըմ, տը տամ տանը՝ (պիտի տամ տանի):

Մինչ քիւր առչ առըց տարախ:

Original page number 155.

14.6.4 Norduz

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, 4, page 97.

Մէկ լավ տղէ-մ կեր. զինքն էր, ուր մեր. էլավ գնաց մէկ գեղ. ասաց. – Տ'եհամ մօ ռես, ըլնեմ վօրթկարած:

Գնաց, խնդրվավ, ասաց. – Ձի անես վօրթկարած, շախվեմ:

Ասաց. – Ա՛յ տղա, դիւ կանա՞ս վօրթիկներ շախես: Ասաց. – Կանամ:

Ասաց. Դէ՛, գնա՛ր յեռչէվ վօրթկներաց. կիրակնեց կիրակի քիւ խաց-մաց ժողվի յըմէն վօրթկի մէկ դիտոր ցօրեն տամքիւ հախ:

Էլավ, գնաց յեռչէվ վօրթկներաց: Էն վօրթիկ իշ կը դըռնըկեր, պառաի կեհեր, էն կըրհեր. տղէն կըրհեր կը տփեր, բիրեր մըջ վօրթկներաց. իշ կը մներ դումահիք (ետեւէն), կը տփեր, չում կը խասցներ վօրթկներաց:

Եդա լավնով մէկ շարթվան մէջ խիկը, վեց վօրթիկ սպանեց:

Գեղական էլան, գնացին ռեսին ասին.

– Մենք էն վօրթկարած կապով չընք անի. մե վօրթկներ յըմէն սպանեց:

յէլան մլուցին դիւս, գեղից խանին:

14.6.5 Çatak

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, 4, page 369-370.

Միեր Սասուն կը նստեր թաքյավոր,

Մըսրա Մէլիք Մըսըր կը նստեր թաքյավոր.

Մըսրա մէլիքի կնիկ ճիժ չուներ:

Մըսրա մէլիքի կնիկ իրան մէջ կը մտածի.

Մէլիքից իրավունք կառնի, կըսի.

– Ձի ճիժ չունեմ, վոր Մըսըր թաքյավոր ըլնը:

Սերմա փոխեմ, տղեմ ըլնը, ըլնը Մըսրա Մէլիք.

Մըսըրա թաքյավորութուն կանգնի:

Ուր գյօղիկ, լաչիկ կօղորկի Միեր թաքյաւորի խամար.

Միեր կը տիսնա գյօղիկ, լաչիկ օղորկի ի ուր խամար,

Ըսիր ի. – «Վոր յես գյօղիկ, լաչիկ օղորդկիր եմ.

Էն չգյա, քըն գիս շատ կնիկ ի»:

Էն տեղ Միեր ի՛լ կըսի.

Original page number 156.

– Վոր նա խաբար էն տվիր ի, յես տըհամ:

Կնիկ կըսի. – Մա՛րթ, մե՛հա. տղիկ բան չի քի խամար:

Կըսի. – Կնիկ, յես տըհամ. յես չըհամ յես էլ ինու ցեղ կնիկ էմ.

Ճարն ի՛նչ ի. տհամ. չըհամ չըլնը: Իլավ գնաց,

Էրկու գիշեր, յան իրեք գիշեր մօտը քնախ:

Դարձավ Էրի տուն:

Մըսրա-Մելիք զինք մեռավ:

Ինը ամիս, ինը օր վոր թըմմավ, Աստված ինու տղեմ խոու:

14.6.6 Vozim subdialect

Adjarian's source: I personally transcribed tihs in Paris 1897, with a recent migrant from Vozim.

Կըլին չուրս մարթ, կիան լպուտութեն. կիան (կամ կիհան) սարըմ գ՛յըլօխ կը տեսնին վոր գ՛յիւղ կը գ՛յա. խենգյ խատ չարջար գ՛յըլօվ կը տեսնին վոր գ՛յիւղ կը գ՛յա. խենգյ խատ չարջար կը գ՛յան. մու ջիւջ ընկիր ուր շլաքը գ՛էտին կը դ՛ընի, մու կըսի. «Յէրի յէկէ ժողվէք իսի բ՛ամ տ՛ըսիմ (բան մը պիտի ըսեմ). ըշկի (նայէ՛) ճ՛իւրէն (կարողա՛լ ճ՛իւրէն) խենգյ չարջաք քէօթ գ՛յիւղեր կը գ՛յան. մու մինք էլինք ասօւնցմնէ թալնըվինք, ալ մի շաշխանէք վորէ՞ ինք դ՛րիր վեր մի թիվէն: Մու քյանի վոր իմ սիրտ կը տրախկա՝ շաշխանէն իս անօւնց ճ՛եռ չմէյտա (չեմ ի տար). մու զանկըցեք, վոր փախնէ՝ ուր կընկյան քյաֆէք վար ուր գ՛ըլխուն յեղնէ»:

* *

Օ՛րըմ դօլմիւղիւր կկանչի. – Պօ՛գօ, յարի, քյի բ՛ամ տըսիմ:

Պօգօն կէլնի կիա (կերթայ), կըսի.

– Բ՛առկօն (բարի երեկոյ), Կարապիտ աղա. ի՛նչ կը խրամայիս:

Կըսի. – Հասօր քյիւ ջ՛ուրէյն տըտաս, վորը բինբաշէյն խեննի իա Կծվակ (գիւղ մ՛է):

Կըսի. – Չի, Կարապիտ աղա, իմ ջ՛ուրէյն մարթիւ չմէյտա:

– Չի, տտաս:

– Չմէյտա. վալլահ, Կարապիտ աղա, մկա իմ վէյզ կտրիս ու իմ ջ՛ուրէյն չմէյտա:

– Վորէ՞ չմէյտա (չես ի տար), մահռուզ (անիծած) պապ, ի՛նչ անօւն կը դ՛նիս օր չմէյտա. տղեքդ՛իր, գ՛յացեք անօւր ջ՛ուրէյն բ՛իրեք:

Original page number 157.

Տղէք կիան, ջ՛ուրէյն մըսրը վըրվէն կը հարցըկին, կօւրդ՛էյն (կորդին «թամբ») կը դ՛նին վրէն, կառնին կը բ՛իրին, կկապին վան դ՛ռան. կիան կըսին. – Կարապի՛տ աղա, ջ՛ուրէյն բ՛իրիցէյնք:

Պօգօն կըսի. – Կարապի՛տ աղա, ջ՛ուրէյն տարա՞ր:

– Կը տանէյմ ու քյիւ աչքն էլ կխանիմ:

– Է՛հ, աղէկ, Կարապիտ աղա, թիս քյիւ խաբար յեղնի:

Պօգօն կէլնի կիա ցա՛ծր, կընկնի դ՛էօս (դուրս), կիա կը կանչի.

– Պո՛ւղուս, յար՛ ըսիմ. գ՛յըտի՞ս, Կարապիտ տղէն գէօրէօվ մի (մեր) ջ՛ուրէյն տարավ յարի մի ճակիր (զենքեր) կապինք:

(Շարունակութիւնը Պօգօն կը պատմէ):

Ճակիրը կապըցեյնք, գ'յացեյնք վաճի քեօշքը՝ դ'ռան կանգնանք. կանչըցեի. «Կարապիտ աղա, քիւ գ'յըլօխ հետըսէն բ'ի⁹ դ'էօս: Կարապիտ աղա, ջ'ուրէյն տը տանէյս. մօւ ասացել, թը դ'իւ չտանէյս, քիւ մէր անըծիմ, քիւ յօթ պորտ անըծիմ՝ թը դ'իւ չտանէյս. դի յէ'րի տար: Իս իմ ջ'իւրիւն հաֆսար (սանձ) բ'ըռնըցեյ ու տարա կապըցեյ վը մսրէյն: Կարապիտ աղա, մկա կտրէյն իս, յէ'րի տար. ջ'ուրէյնս տարա: Քիւ բիւբաշէյն վո՞րն ի, ասի անօւր, թիս գ'յա՝ ան տանէ: Քիւ բիւբաշէյն վո՞րն ի, ասի անօւր, թիս գ'յա՝ ան տանէ: Դ'էօ՝ չէ, քիւ բիւբաշէյն չէ, ձ'ի յօթ խէր գ'յա՝ չկա՛նէ տանէ: Վալլահ իս մկա փոսուն (փորոտիք) քիւ փուրէն տխանիմ: Դ'իւ գ'յըլտի՞ս իս վո՞րն իմ. մօւ իս Հզմա Պօգօ տղէն իմ, գ'յըլտի՞ս»:

Մօւ իս տարտ իմ ջ'ուրէյն, ալ մարթ հիմ յերէվան չէկավ. չկյախշցան (չհամարձակեցան): Մօւ Կարապիտ աղէն էլավ գ'նաց հիքմէթ, ասից. «Անա մարթ չմօ՛ւզի մանչ (մեջ) իմ գ'յեղէյն. նա մարթէյք մարթասպան ին. յա նա մարթէյկ տը մլիս դ'էօս, յա միւնք տիանք»:

Մօւ իս էլա, ի՛նչ կէր ձէյ, էլա կէր ձէյ թագէյս մ ու լօփ մ՝ (կապերտ). բ'անրցը վր իմ ջ'իւրիւն, ու խեծա իմ ջ'ուրէյն, ու շաշխանէն դ'րի վր իմ թիվէյն, ըսի. «Կարապիտ աղա, իս կիամ. թը դ'իւ խարէր խոկյով չգ'աս իմ հեռչիկ սա (թրք. իսէ՛ եթէ), իս քիւ մեռել անըծիմ. թը դ'իւ վորցը մարթ իս՝ մըչ...

Original page number 158.

... գ'յեղէյն բաբագէթուհին չվէ՛լի (չի՛ վայելեր). արի իմ հեռչիվ ու քի նշանց տամ»:

Մօւ էլա գ'ընացեյ մանչ իմ նայարներին. մօւ իմ նայարնիր ըսէյն ձէյ. վորէ՞ Էկար: Մօւ իս էլա գ'ացեյ խլաթու յերկէյր: Խլաթցեյք ուրանց կնէյկ հալէօվ՝ կօւզէն վր ձէյ զօրբըթէն Էնէն: Մօւ իս Հըզմըցեյ յեղնէյմ ու տառան խլաթցօց Էվալլահ Էնի՛մ. մօւ իմ խերէյն դաբուվ չէ ըրած. ասը՝ իամ ասլանիր թղ զանըն, ըզծը սպանըն աղէկ ի՝ քանց խլացեյք վոր վր ձը զօրբըթէն տէնին:

⁹HD: Adjarian left a lengthy footnote here that is more useful in the () section.

Chapter 15

Tigranakert

15.1 Overview and literature

Original page number 159.

The central city of this dialect is Tigranakert (Turkish: Diyarbakır). Similar to the Moks subdialect, this is the southern border of Armenian, south of which Kurdish or Arabic are spoken. It spreads from the southwest until Urfa or Edessa; and starting close to that, the Euphrates river takes the dialect's western borders until Arghni, and then with a straight line until Lice. The northern and eastern border forms the Mush dialect. Based on this, the locations where Tigranakert is spoken are the city of Tigranakert, and Hazo, Khian, Siverrek, Edessa, և Lice. The latter is originally Kurdish-speaking, but there are many migrants from Tigranakert who have revived the Armenian dialect.

The dialect of Tigranakert is still not studied at all. Published manuscripts that use this dialect or its other branches are very insignificant pieces. These are small collections of proverbs, riddles, and popular blessings, in the Istanbul Բիւրակն [Byurakn] periodical. For example:

- from Tigranakert:
 - year 1898, page 332, 337, 413, 445, 470, 569, 654, and 700
 - year 1899, page 545, and 731
 - year 1900, page 330, 450, and 677
- from Khian:
 - year 1898, page 301, 493, and 701
 - year 1899, page 650
- from Hazo:
 - year 1898, page 538
 - year 1899, page 37, 75, and 641
- from Hazro:
 - year 1899, page 805
 - year 1900, page 263
- from Urfa
 - year 1900, page 331
- from Siverrek
 - year 1900, page 331

There is a sample of the Tigranakert dialect in Արեւելեան Մամուլ [Eastern Press] 1884, page 470-472, but it is not 'հարազատ'.¹

¹HD: I'm not sure if the word հարազատ here is meant to say that the text is a secondary source, a translated source, or just not familiar to

During my summer travels in 1910, I got acquainted with two newcomers from Tigranakert; one was a teacher, and the other a medical student. With their help, I started...

Original page number 160.

... to organize a study of the Tigranakert dialect, from which I take the following concise outlines.

15.2 Phonology

15.2.1 Segment inventory

15.2.1.1 Vowel inventory

The Tigranakert dialect occupies a middle ground between the Mush and Malatya dialects. Among the vowels, the vowel /æ/ <ւ> is extremely common, while the vowels /oe, ʏ/ <օ, ի> are rarely sometimes found in foreign words.

15.2.1.2 Consonant inventory

15.2.1.2.1 Laryngeal changes

In its consonants, the Tigranakert dialect presents a system that is entirely different from all the other dialects that we have seen up till now. From the three degrees of consonants in Old Armenian, only two remain: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced plosives become voiceless aspirates, the voiceless unaspirated become voiced, while the voiceless aspirated stay the same (Table 15.1).

Table 15.1: Laryngeal changes from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	p ^h eræn	փերան	beran	բերան
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	p ^h obig	փօբիգ	bopik	բոպիկ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h ænæg	թանաւգ	danak	դանակ

(In the Hazo subdialect, we find the voiced aspirates group, similar to the Mush dialect. But here the phonetic rules have taken a step further; the voiceless unaspirated sound also turned to voiced aspirates (Table 15.2)).

Table 15.2: Voiced aspirates in the Hazo subdialect of the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Hazo (Tigranakert)		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	p ^h eræn	փերան	beran	բերան
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	p ^h obig	փօբիգ	bopik	բոպիկ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h ænæg	թանաւգ	danak	դանակ
‘he got up’	kangnet ^h ay	կանգնեցաւ	g ^h annav	գաննաւ	kangnet ^h	կանգնեց
‘woman’			g ^h nik	գնիկ	kənik	կնիկ
‘place’	teɬ	տեղ	d ^h ieɣ	դեխ	teɣ	տեղ
‘he would want’			g ^h uzer	գուզեր	kuzer	կուզեր

15.2.1.2.2 Arabic consonants /ʕ, ħ, q/ / <‘, ħ’, q’/ and /w/ <ل’>

Among the consonants, the following are added: /ʕ, ħ, q, ʁ/ <‘, h‘, ɲ‘, ʁ‘>. The first three are borrowed from Arabic, and they are found only in Arabic words. (The <‘> signifies the Arabic sound /ʕajn/ <‘այն> (HD: <[ʕ]>) / ʕ/, the <ɲ‘> signifies the Arabic sound </kʰɑf/ > քաֆ (HD: <[kʰ]> /q/), and the <h‘> signifies Arabic <ħaw> /ha/ (HD: <[ħ]> /ħ/). For example, Table 15.3.

Table 15.3: New consonants /ʕ, ħ, q, ʁ/ <‘, h‘, ɲ‘> from Arabic in the Tigranakert dialect

	Arabic	> Tigranakert
‘scorpion’	<‘aqrab> عقرب	ʕɑqɾab ‘աղ‘րաբ
‘life’	<‘umr> عمر	ʕœmr ‘եօմր
‘zaatar’	<za‘tar> زعتر	zɑʕtʰɑɾ ɤɑʕəɾ
‘heart (Arabic), false (Tigranakert)’	<qalb> بلاق	qælb ɲ‘անլբ
‘halva’	<ħalwā> حلوى	ħælvæ h‘անլվան
‘jujube’	<‘unnāb> عناب	ʕunnab ‘ոլննաբ
	Classical Armenian	> Tigranakert
‘cuckoo’	/kəku/ կկոկ	ququ ɲ‘ոկոկ

The sound <ɲ‘> is /l/ <ɲ‘> with a soft pronunciation (HD: /l/), similar to the Russian TODO: [HD: cyrillic] and it is found in native Armenian words (Table 15.4).

Table 15.4: Sound /l/ <ɲ‘> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
‘fawn’	ul ուլ	ulj ուլ‘	ul ուլ
‘head’	gəlux գլուխ	kʰljux քլ‘ուխ	gəlux գլուխ
‘Pleiades’	bojlkʰ բոյլկʰ	pʰuljlkʰ փոլլկʰ	bujlkʰ բոյլկʰ
‘to wash’	lyanal լուանալ	lʰvænæl լ‘վանանլ	ləvanal լվանալ
‘to bathe’	loganal լոգանալ	lʰognæl լ‘օգնանլ	loganal լոգանալ

15.2.1.2.3 Patalalized stops /kʰ, kʰj, /dʰ/ <կյ, քյ, ɲյ>

Similar to the Van dialect, here we also find the sounds /kʰ, kʰj/ <կյ, քյ> and also the sound /dʰ/ <ɲյ> (Table 15.5).

Table 15.5: Palatalized sounds /kʰ, kʰj, dʰ/ <կյ, քյ, ɲյ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
‘I wore’	hagaɲ hագայ	hækʰjæ հանքյան	haga հագա
‘to come’	gal գալ	ikʰjælj իքյանլ	haga գալ
‘godfather’	kənkʰahajr կնքահայր	inkʰjænvur ինքյանվուր	kəŋkʰahajr կնքահայր
‘pot’	putuk պուտուկ	budʰug բուդյուգ	putuk պուտուկ

15.2.1.2.4 Glide /w/ <Լ>

The subdialect of Hazo has created a new half-sound, which except for Maragha, is not found in other dialect. This is the English sound /w/, whose exact correspondent in Old Armenian is the form <Լ> /w/, just as how we transliterate. It is likewise found in words borrowed from foreign languages (Table 15.6).

Table 15.6: Glide /w/ <Լ> in the Tigranakert dialect

'on'	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
'that'	i verɑj ի վերայ or որ	wəren Լըրեն wər Լըր	vəɑ վրա vor որ
'time'	Arabic <waqt> وقت	> Tigranakert wɑxt Լախտ	

15.2.2 Sound changes

Among sound changes, it is worth mentioning the following.

Original page number 161.

15.2.2.1 Monophthongal vowel changes

15.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

The Classical sound /ɑ/ <ա> has for the most part changed to /æ/ <ա̆>, such that the dialect is filled with this sound. For a person from Tigranakert, it is difficult to pronounce the sound /ɑ/ <ա>; that sound is preserved only next to the sound /r/ <ռ> and in few other circumstances (Table 15.7).

Table 15.7: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ա> to usually /æ/ <ա̆> but sometimes /ɑ/ <ա> in the Tigranakert dialect

'pompous'	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
'cane'	ambartawan ամբարտաւան	æmp ^h ærdævæn ամփարդանվան	ambartavan ամբարտավան
'deacon'	gawazan գաւազան	k ^h ævæzæn քանվանգան	gavazan գավազան
'water-mill'	sarkawag սարկաւագ	særgævæk ^h սարգանվանք	sarkavag սարկավագ
	d̥ʒəɾɑtɑts ^h ջրաղաց	t̥ʰævarts ^h չանղաց	d̥ʒəɾɑvats ^h ջրաղաց
'stall'	ɑxor ախոռ	ɑxor ախոռ	ɑxor ախոռ
'granary'	ambar? ամբար?	ambar ամբառ	ambar ամբար
'male cat'		art̥ʰ առչ	
'censer'	burvar բուրվառ	p ^h ulvar փուլվառ	burvar բուրվառ
'to life'	barnal բառնալ	p ^h arnal փառնալ	barnal բառնալ

15.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical sound /o/ <ո> has changed to /u/ <ու> (Table 15.8a). But in case declension, we find as in Table 15.8b.

Table 15.8: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. 'pompous'	ambartawan	ամբարտաւան	æmpʰærdævæn	ամփարդավան	ambartavan	ամբարտավան
'new'	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր
'belly'	pʰor	փոր	pʰur	փուր	pʰor	փոր
'pit'	pʰos	փոս	pʰus	փուս	pʰos	փոս
'earth'	hoʈ	հող	χux	խուլ	hoʈ	հող
'onion'	soχ	սոխ	suχ	սուխ	soχ	սոխ
'dry'	ṫʰor	չոր	ṫʰur	չուր	ṫʰor	չոր
'four'	ṫʰors	չորս	ṫʰurs	չուրս	ṫʰors	չորս
b. 'belly-GEN'	pʰor-i	փորոյ	pʰor-i	փորի	pʰor-i	փորի
'pit-GEN'	pʰos-i	փոսի	pʰos-i	փոսի	pʰos	փոսի
'earth-GEN'	hoʈ-oj	հողոյ	χox-u	խողու	hoʈ-i	հողի

The same sound at the beginning of monosyllabic words becomes /vo, və/ <վօ, վը>; it becomes /o/ <օ> at the beginning of polysyllabic words (Table 15.9).²

Table 15.9: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vo, və, o/ <վօ, վը, օ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'pompous'	ambartawan	ամբարտաւան	æmpʰærdævæn	ամփարդավան	ambartavan	ամբարտավան
'who'	ov	ով	vov	վօվ	ov	ով
'buttocks'	or		vər	վըռ	vor	ռռ
'lentil'	ospən	ոսպն	vəsp	վըսպ	vosp	ոսպ
'orphan'	orb	որբ	vərpʰ	վըրփի	vorpʰ	որբ
'smell'	ortʰ	որթ	vərtʰ	վըրթ	hort	հորթ
'smell'	ozni	ոզնի	oznig	օզնիգ	vozni	ոզնի
'to twist'	olorel	ոլորել	olril	օլրիլ	volorel	ոլորել
'gold'	oski	ոսկի	ozgi	օզգի	voski	ոսկի
'alive'	oʈdʒ	ողջ	voxṫʰ	վօխչ	voxṫʰ	ողջ
'to be cured'	oʈdʒanal	ողջանալ	oxṫʰənnæɫ	օխչըննանլ	voxṫʰanal	ողջանալ
'bone'	oskər	ոսկր	oskʰur	օսքուր	voskor	ոսկր

15.2.2.1.3 Classical Armenian /u/ <nL>

The Classical sound /u/ <nL> usually stays /u/ <nL> (Table 15.10a).³ But it becomes /o/ <օ> in the word in Table 15.10b.

²HD: For the word 'calf', Adjarian provides an Classical ancestor /hortʰ/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical form is /ortʰ/ <որթ>. I changed his example for accuracy.

³HD: For the Tigranakert word /uxd/ <ուխդ>, it's unclear if this word is a reflex of the Classical word for 'vow' /uxʰ/ <ուխս> or for 'camel' /uʰt/ <ուղտ> (SEA: /uxʰt/).

Table 15.10: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. 'dog'	fun	շուն	fun	շուն	fun	շուն
'deaf'	χul	խուլ	χul	խուլ	χul	խուլ
'pomegranate'	nurən	նուռն	nur	նուռ	nur	նուռ
'camel? vow?'			uxd	ուխդ		
'fawn'	ul	ուլ	ulʲ	ուլʲ	ul	ուլ
'incense'	χunk	խուռկ	χung	խուռկ	χungk	խուռկ
b. 'door'	durən	դուռն	tʰor	թոր	dur	դուռ

15.2.2.1.4 Classical Armenian /e/ <ɛ>

The Classical sound /e/ <ɛ> becomes /i/ <ɨ> in the final syllable (Table 15.11a). But it becomes /e/ <ɛ> during case declension (Table 15.11b).

Table 15.11: Change from Classical Armenian /e/ <ɛ> to /i/ <ɨ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. 'face'	eres	երես	eris	երիս	jeres	երես
'place'	teɬ	տեղ	diɛ	դիղ	teɛ	տեղ
'medicine'	deɬ	դեղ	tʰiɛ	թիղ	deɛ	դեղ
'sun'	areɣ	արեւ	æriɪ	արիւլ	areɪ	արեւ
'needle'	aseɬən	ասեղն	æsiɪ	ասիղ	aseɛ	ասեղ
b. 'face-GEN'	eres-i	երեսի	eres-i	երեսի	jeres-i	երեսի
'medicine-GEN'	deɬ-i	դեղի	tʰeɪ-i	թեղի	deɪ-i	դեղի

At the beginning of words, this sound becomes /je/ <ɟɛ> for monosyllables, while /e/ <ɛ> for polysyllables (Table 15.12).

Table 15.12: Change from Classical Armenian /e/ <ɛ> to /je, e/ <ɟɛ, ɛ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'ox'	ezən	եզն	jez	ɟɛɟ	jez	եզ
'I'	es	ես	jes	ɟɛ	jes	ես
'when'	erb	երբ	jepʰ	ɟɛɸʰ	jerpʰ	երբ
'yesterday'	erēk	երեկ	ereg	երեկ	jerek	երեկ
'iron'	erkatʰ	երկաթ	ergætʰ	երգաւթ	jerkatʰ	երկաթ

15.2.2.2 Diphthong changes

15.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <uɟ>

The Classical diphthong /aj/ <uɟ> becomes /e/ <ɛ> (Table 15.13).

Table 15.13: Change from Classical Armenian /qj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
distal 'that yonder'	qjn	այն	en	էն	ajn	այն
proximal 'this'	qjs	այս	es	էս	ajs	այս
'wood'	p ^h ajt	փայտ	p ^h ed	փէդ	p ^h ajt	փայտ
'vineyard'	ajgi	այգի	ek ^h i	էքի	ajgi	այգի
'to burn'	ajrel	այրել	ervil	էրվիլ	ajrel	այրել
'lightning'	kaṛṣakən	կայծակն	gedzæk ^h	գէծաք	kaṛṣak	կայծակ

15.2.2.2.2 Classical Armenian /iʏ/ <իւ>

The Classical diphthong /iʏ/ <իւ> becomes /i,u/ <ի, ու> (Table 15.14).

Table 15.14: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /i,u/ <ի, ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'blood'	ariʏn	արիւն	ærin	արին	arjun	արյուն
'hundred'	hariʏr	հարիւր	hærir	հարիր	harjur	հարյուր
'flour'	aliʏr	ալիւր	æliṛ	ալիր	aljur	ալյուր
'column'	siʏn	սիւն	sun	սուն	sjun	սյուն
'snow'	ḍziʏn	ծիւն	ṭs ^h un	ցուն	ḍzjun	ծյուն

15.2.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical diphthong /oj/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 15.15).

Table 15.15: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
'Pleiades'	bojlk ^h	բոյլք	p ^h ul ^h k ^h	փուլք	bujlk ^h	բուլք
'nest'	bojn	բոյն	p ^h un	փուն	bujn	բույն

15.2.2.3 Consonant changes

15.2.2.3.1 Classical Armenian /h/ <հ>

The Classical consonant /h/ <հ> generally stays /h/ <հ>, just as in the Mush dialect; but it changes to /x/ <խ> in the words in Table 15.16.

Table 15.16: Change from Classical Armenian /h/ <հ> to /x/ <խ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'earth'	hoṭ	հող	xuṣ	խուղ	hoṣ	հող
'far'	heroj	հեռոյ	xoru	խօռու	heru	հեռու
'time'	heṭ	հէղ	xiv	խիղ	heṣ	հէղ

15.2.2.3.2 Word-medial gemination

In many places, it is notable that word-medial consonants are repeated (Table 15.17).

Table 15.17: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘cheap’	arʒan	արժան	eʒʒæn	էժժան	arʒan	արժան
‘tail of sheep’	dəmak	դմակ	tʰəmmæg	թըմմագ	dəmak	դմակ
‘seven’	ḡdūtʰən	եււթն	jótʰtʰe	յօթթէ	jótʰə	յոթը
‘to cleanse’	zətel	զտել	zəddel	զըդդել	zətel	զտել
‘sour’	tʰətʰu	թթու	tʰotʰtʰu	թօթթու	tʰətʰu	թթու
‘manure’	tʰərikʰ	թրիք	tʰərrikʰ	թըրրիք	tʰərikʰ	թրիք
‘nine’	ínən	ինն	ínne	իննէ	ínə	ինը
‘to hear’	ləsel	լսել	ləssel	լըսսել	ləsel	լսել
‘to smoke’	tsəxel	ծխել	ḏzəxxæl	ծըխխալ	tsəxel	ծխել
‘to suck’	tsətsel	ծծել	ḏzəḏzḏziel	ծըծծել	tsətsel	ծծել
‘early’	kanux	կանուխ	gənnux	գըննուխ	kanux	կանուխ
‘pungent’	kətsu	կծու	gəḏzḏzu	գըծծու	kətsu	կծու
‘soul’	hogi	հոգի	hokʰkʰi	հօքքի	hokʰi	հոգի
‘farmer’	məjak	մշակ	mjjæg	մշշագ	məjak	մշակ

Sometimes, the simple form of the word uses one consonant, but the consonant is repeated during case declension. (Table 15.18).⁴

Table 15.18: Gemination in derived forms in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘bread’	hatsʰ	հաց	hatsʰ	հաց	hatsʰ	հաց
‘bread-PL’			hatsʰtsʰ-ir	հացցիր	hatsʰ-er	հացեր
‘six?’	vetʰ	վեց	viʰtsʰ	վից	vetʰ	վեց
‘six?-GEN’	vetʰ-i	վեցի	viʰtsʰ-i	վիցցի	vetʰ-i	վեցի

15.3 Morphology

15.3.1 Noun inflection or declension

15.3.1.1 Definite article /-e/ <է>

In the grammar, it is notable that the article /-ə/ <ը> of Civil Armenian has the form /e/ <է> here, and it is of course unstressed (Table 15.19).

⁴HD: Adjarian doesn’t provide a translation or ancestor for the word /viʰtsʰ/ <վից>; I speculate that this word is derived from the Classical word for ‘six’.

Table 15.19: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth-DEF’	p ^h eræ̃n-e	փերա՞նէ	berón-ə	բերանը
‘dog’	ʃún-e	շո՛ւնէ	ʃún-ə	շունը
‘column’	sún-e	սո՛ւնէ	sjún-ə	սյունը

15.3.1.2 Accusative prefix /z-/ <q>

The accusative case...

Original page number 162.

... is formed with the q /z/ prefix, as in the Mush dialect, or without the prefix.

15.3.1.3 Ablative suffix /-e, -uʃ^h/ <t, nɪg>

The ablative is the formative /-e/ <t> , but infinitives take the formative /-uʃ^h/ <nɪg> (Table 15.20).

Table 15.20: Ablatives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘to.love-ABL’	sirel-uʃ ^h	սիրելուց	sirel-uʃ ^h	սիրելուց
‘to.speak-ABL’	χosel-uʃ ^h	խօսելուց	χosel-uʃ ^h	խօսելուց

15.3.1.4 Plural markers /-ir, -nir, -ni/ <իր, նիր, նի>

The plural marker is /ir, -nir, -ni/ <իր, նիր, նի> (Table 15.21).

Table 15.21: Plurals in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘bread-PL’	hæʃ ^h ts ^h -ir	հացցիր	hats ^h -er	հացեր
‘angel-PL’	hrəʃdæg-ni	հրեշդագնի	hərəʃtak-ner	հրեշտակներ

15.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, there are some noteworthy points. The first among them is /jesi/ <jtuɸ>, the accusative form of the 1SG pronoun <tu> (HD: CA: /es/, SEA: /jes/). The second is the absence of the medial demonstrative <ɔjɸ> (HD: CA: /ajd/, SEA: /ajd/). The Tigranakert dialect distinguishes only two demonstratives: proximal ‘this’ <ɔju> and distal ‘that’ <ɔjɸ> (HD: CA: /ajs, ajn/, SEA: /ajs, ajn/). While the <ɔjɸ> is explained with the forms <ɔju> or <ɔjɸ>.

These are declined as follows.

HD: Table 15.22 is for personal pronouns.

Table 15.22: Inflection paradigm for personal pronouns in the Tigranakert dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes jɛu	t ^h un ɾɒnɫ	mink ^h ʃhɫɒ	t ^h uk ^h ɾɒɫɒ
GEN	im ɦɪ	k ^h u ɾɒɫ	mir ʃhɪɾ	t ^h er ɡɛɾ
DAT	əndzi ɾnɔɦ	k ^h ez(i) ɾɛq(h)	mez(i) ʃɛq(h)	t ^h ez(i) ɡɛq(h)
ACC	jesi jɛuɦ	k ^h ezi, zk ^h i ɾɛqɦ, qɾɦ	mezi, zmi ʃɛqɦ, qɦ	t ^h ez(i) ɡɛq(h)
ABL	əndzme ɾnɔɦɛ	k ^h ezme ɾɛqɦɛ	mezme ʃɛqɦɛ	t ^h ezme ɡɛqɦɛ
INS	əndzmov ɾnɔɦɔɪ	k ^h ezmov ɾɛqɦɔɪ	mezmov ʃɛqɦɔɪ	t ^h ezmov ɡɛqɦɔɪ

HD: Table 15.23 is for demonstrative pronouns.

Table 15.23: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tigranakert dialect

	Singular		Plural	
	proximal 'this'	distal 'that'	proximal 'these'	distal 'those'
NOM	æs, əsi, əsigi ʍu, ɾuɦ, ɾuɦqɦ	æn, əni, ənigi ʍn, ɾnɦ, ɾnɦqɦ	əsunk ^h ɾuɫɒɾ	əɒunk ^h ɾnɒɫɒɾ
GEN	əsɪr ɾuɫɒɾ	əɒɪr ɾnɒɫɒɾ	əsunk ^h ɾuɫɒɾ	əɒunk ^h ɾnɒɫɒɾ
DAT	əsɪr ɾuɫɒɾ	əɒɪr ɾnɒɫɒɾ	əsunk ^h ɾuɫɒɾ	əɒunk ^h ɾnɒɫɒɾ
ACC	əsɪr, əsi, əsigi ɾuɫɒɾ, ɾuɦ, ɾuɦqɦ	əɒɪr, əni, ənigi ɾnɒɫɒɾ, ɾnɦ, ɾnɦqɦ	əsunk ^h ɾuɫɒɾ	əɒunk ^h ɾnɒɫɒɾ
ABL	əsɪrme, əsɪrmene ɾuɫɒɦɛ, ɾuɫɒɦɛɛ	əɒɪrme, əɒɪrmene ɾnɒɦɛ, ɾnɒɦɛɛ	əsunk ^h me ɾuɫɒɦɛ	əɒunk ^h me ɾnɒɦɛ
INS	əsɪrmov ɾuɫɒɦɔɪ	əɒɪrmov ɾnɒɦɔɪ	əsunk ^h mov ɾuɫɒɦɔɪ	əɒunk ^h mov ɾnɒɦɔɪ

HD: Table 15.24 is for the interrogative pronoun 'who'.

Table 15.24: Paradigm of the interrogative pronoun 'who' in the Tigranakert dialect

	Singular	Plural
NOM	vov ɪɔɪ	vovɪr ɪɔɪɦɪɾ
GEN-DAT	vovɪ ɪɔɪɾɒɫ	vovɪrɒɫ ɪɔɪɦɪrɒɫ
ABL	vovme, vovmene ɪɔɪɦɛ, ɪɔɪɦɛɛ	vovɪrmene ɪɔɪɦɪrɦɛɛ

15.3.3 Noun inflection or declension (continued)

15.3.3.1 Possessive articles and the extra suffix /-i/ <h>

The possessive articles are directly attached to nouns in the Armenian language; here, just as sometimes in the Mush dialect, they receive the unstressed ending /-i/ <h> (Table 15.25).

Table 15.25: Possessives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
'mouth-POSS.1SG'	p ^h eræ̃n-si	փերանսի	berán-əs	բերանս
'head-POSS.1SG'	k ^h lúχ-si	քլ'ն'լսսի	gəlúχ-əs	գլոլսս
'face-POSS.2SG'	erís-t ^h i	երի'սթի	jerés-ət	երեսդ
'heart-POSS.1SG'	sírd-is	սի'րդիս	sírt-əs	սիրտս
'neck-POSS.2SG'	víz-it ^h	վի'զիթ	víz-ət	վիզդ
'heart-GEN-POSS.1SG'	srd-í-si	սրդի'սի	sərt-í-s	սրտիս
'heart-PL-PL.POSS-GEN-POSS.1SG'	srd-er-n-ú-si	սրդերնո'լսի	sərd-er-n-ú-s	սրտերնու (SWA)
'soul-GEN-POSS.2SG'	hok ^h k ^h -ú-t ^h i	հոքքո'լթի	hok ^h -u-t	հոգուդ
'sin.GEN-POSS.2SG'	meʷát ^h -is	մեղա'ցիս		
'heart-INS-POSS.1SG'	srd-óv-si	սրդո'վսի	sərt-óv-əs	սրտովս
'face-INS-POSS.2SG'	eres-óv-t ^h i	երեսո'վթի	jerés-óv-ət	երեսովդ

The addition of unstressed /i/ <h> has combined with the article t /e/, giving the dialect a soft Italian harmony,...

Original page number 163.

... especially when they are sequentially placed after another in a row (65).

(65) Tigranakert dialect

- a. srd-í-si sún-e
heart-GEN-POSS.1SG column-DEF
'the column of my heart'
սրդի'սի սո'նլե
- b. hok^hk^h-ú-si dún-e
soul-GEN-POSS.1SG house-DEF
'the house of my soul'
հոքքո'լսի դո'նլե

15.3.4 Verb inflection or conjugation

15.3.4.1 Theme vowel changes

In verbs, the Classical present vowel /e/ <ɛ> becomes /i/ <ɪ> when next to nasals and /s/ <u> (Table 15.26).

Table 15.26: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	զուզիմ	g-uz-e-m	կ’ուզեմ
2SG	g-uz-i-s	զուզիս	g-uz-e-s	կ’ուզես
3SG	g-uz-e-∅	զուզէ	g-uz-e-∅	կ’ուզէ
1PL	g-uz-i-nk ^h	զուզինք	g-uz-e-դk ^h	կ’ուզենք
2PL	g-uz-e-k ^h	զուզէք	g-uz-e-m	կ’ուզէք
3PL	g-uz-i-n	զուզին	g-uz-e-n	կ’ուզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

The imperfective loses its vowel /i/ <ի>, but it also stays unchanged (Table 15.27). *HD: The data is too limited to know if the surface vowel /e/ is synchronically the theme vowel or the past suffix or both.*

Table 15.27: Indicative past imperfective <սնկաստար> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA	
1PL	g-uz-e-∅-nk ^h	զուզէնք	g-uz-ej-i-դk ^h	կ’ուզէինք
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

15.3.4.2 Monosyllabic verbs

In the monosyllabic verbs, the formative ի /i/ is added (Table 15.28). But this added sound likewise stays when the verb is conjugated or declined

Table 15.28: Paradigm of monosyllabic verbs past in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. Classical Armenian		
‘to cry’	il-æ-l	իլալ	l-a-l	լալ	√-TH-INF
‘to come’	ik ^h -æ-l	իքլալ	g-a-l	գալ	
‘to give’	id-æ-l	իդալ	t-a-l	տալ	
‘to exist’	ig-æ-l	իգալ	k-a-l	կալ	
	Tigranakert		cf. SWA		
‘to cry (INS)’	il-æ-l-ov	իլալով	l-a-l-ov	լալով	√-TH-INF-INS
‘I cried’	il-æ-ֆօ ^h -i-∅	իլացի	l-a-ֆօ ^h -i-∅	լացի	√-TH-AOR-PST-1SG
‘there exists’	ig-æ-∅	իգաւ	k-a-l	կայ	√-TH-3SG

15.3.4.3 Future formative /mən/ <մըն>

The formation of the future is surprising, because it uses the unfamiliar formative /mən/ <մըն> (66).

(66) Tigranakert dialect

- a. mən uz-i-m
FUT want-TH-1SG
‘I will want.’
մըն ուզիմ
- b. mən p^her-i-m
FUT bring-TH-1SG

- 'I will bring.'
 մըն փերիմ
- c. mən uz-e-i-∅
 FUT want-TH-PST-1SG
 'I was going to want.'
 մըն ուզէի
- d. Բի՛թ-mən uz-i-m
 Դ-FUT want-TH-1SG
 'I will not want.'
 չը՛մըն ուզիմ
- e. Բի՛թ-mən uz-e-i-∅
 Դ-FUT want-TH-PST-1SG
 'I was not going to want.'
 չը՛մըն ուզէի

15.3.4.4 Conjunction 'also'

The Classical conjunction /ɑj/ <այլ> 'also' has the form /le/ <լէ>, like the Mush dialect. But the forms /æ/, lə/ <ւլ, լը> are also used.

15.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

15.4.1 Tigranakert

Adjarian's source: Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 470, 654, 700, and 1899, page 545.

- Գլոխսի դնեմ բարձին,
 Հոգիս իտամ Աստըծուն.
 Բարի՛ հըրըշտակ, դուն պըհէ,
 Չար սատանան չխարէ:
- Եվան կթթեց, Մարիամ մակրդեց,
 Քրիստոս Եկավ խաչակնքեց,
 Կաթն Էղավ մակարդ, մակարդ լէ կաթ:
- Ըմմէն մարթ կի տսնա, Աստված չտսնա (Երագ):
- Սպըտակ չադըր, դօռ չունի (հակիթ):
- Բուրմա մը խուտ ` ցած տէնէ՛րէ դրուկ է (յօնք):
- Յորեն չըմ կերի, արտի քովէն անցիր ըմ:
- Քարիր փետիր չհիյան (չտեսնեն):
- Չքու ցա՛նկն իմ կոտրի, քու Էգի՛ն իմ մտի:
- Անկուշտն է պատի գըի:
- Դուն Չմնաս ` տնունդի մնայ:
- Սիվ իգա քգի:

Original page number 164.

12. Ա՛ջքիդ էլլա, լո՛ւսիդ փճի:
13. Քոռ եղևաս՝ դեմիս ընկնիս:
14. Խոռնկ (եղունգ) չեղևա ՝ լաշիդ քերիս:
15. Հոգո՛ւդի տո՛ւնէ փլի, սրտի՛դի տո՛ւնէ կոտրի:
16. Դուն չիգաս ՝ խաբա՛րդի գա:
17. Լաշփե՛տիդ դո՛ռէ իգա (դագաղդ դուռը գայ):
18. Հուղ չըգևաս մե՛ջէ պառկիս:

15.4.2 Khian

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1898, page 301, 701, and 1899, page 560.

1. Լապստակ, փետի վաստակ, վագէ վագէ փուրը դարտակ (կկոց):
2. Գոււ մը ՝ մէջն ըլի (լի) սպիտակ մաքի (բերան):
3. Տակը հուղ, մէջը շաղ, վրէն օսկի (ցորեն):
4. Կը կապըն կը քելա, կարցըկըն կը կէնա (տրեխ):
5. Էրիկ կնիկ կռվան, աշվար գիցավ բաժնվան:
6. Հավկթէն է էլի, գիավկիթ չհավնի:
7. Գնա Էնոր քով որ քեզ կի լացընէ, մի՛ Էրթա Էնոր որ կի խնդացընէ:
8. Կրակ որ ընկնի տա՛աշ (անտառ)՝ չուր ու դալար մէկտեղ կերի:
9. Ինչ գար (չափ) իջխեր կա, Էնգար ալ իվեր կեղնի:
10. Սար ու ծուր ՝ տերտըրու փուր:
11. Նա (ոչ) սուխ է կերի, նա հուտ իգա:
12. Աստված տեսեր է գսար, դրեր է գծուն:
13. Թէ տերտըրը մէկը կը գինա, երիցկին գերկուք կը քինա:
14. Ո՞ր աչք ո՞ր համար կիլա:

15.4.3 Hazo

Adjarian's source: Ibid., 1898, էջ 538. The orthography is from Բիւրակն [Byurakn], such that the letter <q> should be read as /g'/ <q'> , and <պ-բ> and so on.

Իսխթըմ ըգեր մարթըմ՝ Լոր գեց (քան գ) ուր հոգին կը սիրեր զուր գնիկ. Լոչ-պարեգէն (դժբախտաբար) թերզով մէ կը գորցու գինք: Տարտով բուրկած դուշրմիշ կեղներ զուր գտնելու ջան. ու բաշին (յետոյ) թողեց զուր երկիր, ընկավ քաղքէ քաղաք, օլորտավ ուր գնկա յետեվ: Շատ ջամբա քալեցուց թաշկած...

Original page number 165.

... ու քրտնքով թրջուկ քաղաքըմ գոնըխեց (իջեւանի). Էն գիշեր դեղըմ (տեղ մը) քնավ ու լուսմուք աղկեցու (եկեղեցու) դուռ գաննավ Լոր ըրան փարսէ (մուրալ): Բարի մարդըմ հեցավ (հայեցաւ) ուր խեղճութիւն, մեղքունք էկավ լըրէն ու զի՛նքի դարավ ուր տուն: Փարսըք մարդ (մուրացկանը) յեփ մօտ խրակին (խարոյկին) կը ռըհաթներ, նժճըվա (յանկարծ) հիցավ դա մէջ դնիկըմ Լոր շխտակ ուրէն կը մեզեր (նայի). ա՛ծփփա՛ց (խկոյն ցատկեց) ուր դեխէն (տեղէն) ու փաթվավ գնկա վզին ու շատ գուրգուրացին իլացին: Բարի մարթն յեփ հիցավ գետ անշըգ (գարմանալի) բան, շիվրավ գաննավ, պէլի (սակայն) գուզեր Էտ պըմրատնու (անբախտ) սերին բաշին հիներ: Բաշին հարցուց. «Դօ լա՛վօ, Էն ի՞նչ դավա է»: Փարսըք մարթ իլալօլ պատմեց. «Էտ գնիկ իմուն է. թերզովըմ գորուկ էր, էլիւր ըմ ուր վրէն օլորտըմ ու հա օտան (հող) գտա գինք»: Էտ բարի մարթ գնիկ լը աղկեցու դուռ դեսեր ուր դուն բերեր էր բղելու (պահելու): Յեփ իմցավ, զուր հոգին շատ ուրըխցավ ու գերիկ գնի հասիայով ջամբեց ուրաց երկիր:

15.4.4 Hazro

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 263.

Միր տան Էտին ծառ սալոր էր,
 Ձիր տան Էտին ծառ սալոր էր,,
 Ուր (իւր) հատիկը հինգ կլոր էր,
 Ով վըր (որ) ուտեր չը հալվորեր:

Միր տան Էտին քառսուն կարաս,
 Ձիր տան Էտին քառսուն կարաս,
 Կարսու միչու գինին էր խաս,
 Օսգիէ դդում արծթէ թաս,
 Ըմըն թասին ընծի պագ մ' իտաս:

Միր տան Էտին առուն հանած,
 Ձիր տան Էտին առուն հանած,
 Բոլոր բոլոր բիհան ցանած,
 Էկավ անցավ նուր նշանած:

Original page number 166.

Միր հավշի հավուղը բուզ է,
 Ձիր հավշի հովուղը բուզ է,
 Վզի շարան յալտուզ է.
 Աչքիս տեսավ սի'րտիս կուզէ:

15.4.5 Edessa

Adjarian's source: For this and the following see Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 331.

Մուք խարաբա. գրողը տանիս. գիտիւն մտնաս. երկու աչքտ կուրնա. պատին տակը մնաս. սի'ւ Յուդա, լէշիդ ձգեմ. ադ օրը չտիսնաս. կարմիր արիւն շրջիս. այլեշիլ դարձնես. օր արեւ չտիսնաս. մուրըն գլխուդ. ժառանգիդ կարճ ըլլա. ժամուն դուռը մուրաս. ջիվան էրթաս. գօլող գանատող մնաս. Աստուծօ սրին գաս լաշդ լվան. էրթաս չի գաս. գարա գարա (սեւ սեւ) երրին (երկրին) տակը գնա, յօխ ըննաս:

15.4.6 Siverek

Քեօռ ըլլիս. տունդ ավրի. յօխ բեմուրագ ըլլի'ս. խողը դըրվիս. փոշին գլխուդ. մուրը գլխուդ. օր արեւ չտեսնես. բօ'յիդ բեդէնիդ գետին անցնի. խակ դրուիս. դուման իգա գլխուդ. գետնին յատակը էջնաս. պթխիս հըլլըսիս թափիս. ֆրանկ գահմաթի հանիս. գանջ ջիվան էրթաս. Աստծէն գտնաս. իշու հրեշտակ.

Chapter 16

Kharberd-Yerznka

16.1 Overview and literature

Original page number 167.

The two main centers of the dialect are Kharberd and Yerznka (Turkish: Erzincan). The first is the southern edge of the region, while the second is the northern edge. The other primary places where this dialect is spoken are the following: Palu, Chapaghjur, Çemişgezek, Çarsancak, Kiğı, Dersim, and Kemah. The western borderline of this dialect forms the current of the Euphrates river, in its entire length. From the north, one line of the Pontic mountains, while the other borders are determined by the borderlines of the Karin, Mush, and Tigranakert dialects.

The language of the southern part of the region is quite well-studied. But for the northern part, there is very little known. For example, there is no information at all about the Kemah province, and I presumably placed it in the aforementioned region. There is some information on the Yerznka dialect, in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 563), and there is a quite extensive manuscript (see *ibid.* place, 1899, page 386-388). For the Dersim dialect, we can provide Ասորական (1900), which is a volume of travel memoirs, but in some places he gives dialogues from this dialect. More extensive is article by Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) called Դերսիմ (see Արարատ, 1896, page 183-5).¹

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

There are manuscripts written in the Kiğı dialect in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 201, 314, 315, 345, 472, 809, and 1899, page 554). There are many more manuscripts written in the Çarsancak dialect, such as:

- Ս. Հայկունի
 - - Հոլթուրիկ եւ Սամել Հովիկ. Էջմիածին, 1895
 - - Մոքոս. Էջմիածին, 1896
 - - 11 ժողովրդական հեքիաթներ՝ հրատարակուած Էմինեան Ազգ. Ժող. Բ. 1901

Original page number 168.

There is nothing published with the vernaculars of Palu, Çemişgezek, and Chapaghjur. But there are many manuscripts in the mother dialect of Kharberd. In the Բիւրակն [Byurakn] periodical:

- year 1898, page 331, 473, 583-4, 623, 671, 776
- year 1899, page 18

¹HD: The name of this supposed periodical is <Արարատ> 'Ararat'. But such a name is quite common so I haven't been able to track down the exact source.

- year 1900, page 233, 316, 331, 491, 519, 730

There is also a small study on formation of this dialect (see Բիւրակն [Byurakn], 1899, page 777).

I also have a separate study that I have formed with Dr. Antranik Hagopian (ք. Անդրանիկ Յակոբեան), which is still unpublished.²

It appears that a migrant Armenian community from Kharberd has settled in the upper district of Manisa, near Smyrna, who until now have kept their native dialect, with little changes and which is different from the dialect of lower district of Manisa. To establish this idea of mine, I have worked on an article in Բիւրակն [Byurakn] (see 1899, page 402-405); on the occasion of this article, a response from Shahinian (Շահինեան) was published and a small study on this district's dialect (see 1899, page 291, 402, 503, 528, 575)

16.2 Phonology

16.2.1 Vowels

16.2.1.1 Segment inventory

The sound system of the dialect of Kharberd and Yerznka is much simpler than the dialects of Karin and Mush. The dialect of Kharberd-Yerznka recognizes the vowels /ɑ, æ, e, ə, i, o, u/ <ա, ա, է, ը, ի, օ, ու>, but it lacks the vowels //œ, ʏ, ie, uo/ <էօ, իւ, է, ո>.

16.2.1.2 Sound changes

The following are notable sound changes among vowels and diphthongs

16.2.1.2.1 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical sound /oj/ <ոյ> changed to /o/ <օ> (Table 16.4).

Table 16.1: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /o/ <օ> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	los	լօս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h ojr	քոյր	k ^h or	քօր	k ^h ujr	քույր
‘walnut’	ənkøjz	ընկոյզ	əngoz	ընգօզ	əŋkujz	ընկույզ

16.2.1.2.2 Classical Armenian /iʊ/ <իւ>

The Classical sound /iʊ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 16.2).

²HD: For ‘unpublished’, the original word is անսխայ which means ‘atypical’. I suspect this was a typo for անսպառած ‘unpublished’.

Table 16.2: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'blood'	ariun	արիւն	arin	արին	arjun	արյուն
'fountain'	atbiur	աղբիւր	axb ^h ir	ախբ ^h իր	axpjur	աղբյուր
'fountain'	etdʒiur	եղջիւր	axdʒ ^h ir	ախջ ^h իր	jedʒjur	եղջյուր

16.2.1.2.3 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical sound /e/ <ե> becomes /je/ <յե> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /e/ <ե> in all other circumstances (Table 16.3).

Table 16.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'ox'	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
'when'	erb	երբ	jeb	յեբ	jeɾp ^h	երբ
'to sway'	ereral	երերալ	ereral	երերալ	jeral	երերալ
'to appear'	erewel	երեւել	ervəl	երվալ	jerevel	երեւալ

16.2.1.2.4 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical sound /o/ <ո> becomes /o/ <ո> everywhere (Table 16.4).

Table 16.4: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o/ <ո> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'alive'	otdʒ	ողջ	oxtʃ ^h	օխջ	voxtʃ ^h	ողջ
'lentil'	ospən	ոսպն	osb	օսբ	vosp	ոսպ
'foot'	ot-ək ^h (-PL)	ոտք	od ^h k ^h	օդ ^h ք	votk ^h	ոտք
'orphan'	orb	որբ	orb ^h	օրբ ^h	vorp ^h	որբ
'ryegrass'	oromən	որոմն	orom	օրօմ	vorom	որոմ
'to thunder'	orotal	որոտալ	orotal	օրօտալ	vorotal	որոտալ
'to take pity on'	otormil	ողորմիլ	oxormil	օղօրմիլ	voxormel	ողօրմել

16.2.1.2.5 Classical Armenian /aj/ <այ>

The Classical diphthong /aj/ <այ> becomes /æ/ <աւ> (Table 16.5). With this sound, the dialect presents a type of middle point for the sound changes of /e/ <ե> and /a/ <ա>.

Table 16.5: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /æ/ <աւ> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'mother'	majr	մայր	mæɾ	մաւր	majr	մայր
'wood'	p ^h ajt	փայտ	p ^h ad	փաւդ	p ^h ajt	փայտ
'mirror'	hajeli	հայելի	hælli	հաւլի	hajeli	հայելի

16.2.2 Consonants

16.2.2.1 Segment inventory

The consonants have three degrees in the dialect: voiced, voiced aspirate, and voiceless aspirates. The voiceless aspirated series...

Original page number 169.

... does not exist. The voiced sounds of Old Armenian are changed to voiced aspirates, the voiceless unaspirates are changed to voiced, while the voiceless aspirates stay voiceless aspirated. Besides these, the palatalized consonants /g/ <qj> and /k^h/ <pj> are created. Whenever the sounds /g, k^h/ and <q, p> follow /e, i/ and <t, ʰ>, they become /g^j, k^h^j/ <qj, pj>.

16.2.2.2 Sound changes

Among consonant changes, the most famous ones are the following.

16.2.2.2.1 Stop-nasal assimilation

The Classical sound /t/ <un> before /n/ <u> assimilates to become /n/ <u> (Table 16.6).

Table 16.6: Change of /tn/ <un> to /nn/ <u> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'to enter'	mətanəl	մտանել	mənnəl	մըննել	mətnəl	մտնել
'to find'	gətanəl	գտանել	g ^h ənnəl	գ ^h ըննել	gətnəl	գտնել

16.2.2.2.2 Fricative deletion in word-initial /s/-stop clusters

The sound /s/ <u> at the beginning of words is deleted before the sounds /p, t/ and <u, u> (Table 16.6).

Table 16.7: Deletion of initial /s/ <u> in /sp, st/ <u, u> clusters in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
'to kill'	əspananəl	սպանանել	bannel	բաննել	spanel	սպանել
'white'	əspitak	սպիտակ	bidag	բիդագ	spitak	սպիտակ
'to create'	əstəf̥tsanəl	ստեղծանել	dəʔdzel	դեղծել	stəxt̥səl	ստեղծել
'carrot'	əstep̥t̥in	ստեպղին	dəb̥xin	դաբղին	step̥xin	ստեպղին
'sterile'	əsterd̥t̥s	ստերջ	der̥t̥ʰ	դերջ	sterd̥t̥s	ստերջ

16.2.2.2.3 Consonant cluster reduction for obstruent-rhotics

In both Yerznka and Kharberd, the words in Table 16.8 changed.³

³HD: For the words 'high' and 'thick', I suspect that Adjarian incorrectly switched the Kharberd forms. But unfortunately, I cannot be sure.

Table 16.8: Reduction of consonant clusters with for obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian	> Kharberd-Yerznka	cf. SEA
'sparse'	naɣsər ևաւսր	nosr ւօսր	nosər ւոսր
'high'	baɾdʒər բարձր	tʰarɹ թարզ	baɾtʃʰər բարձր
'thick'	tʰandʒər թանձր	bʰars ք'արս	tʰandʒər թանձր
'sweet'	kʰaɬtʃʰər քաղցր	kʰars քառս	kʰaɬtʃʰər քաղցր

16.2.2.2.4 Consonant cluster reduction for nasal-rhotics

The words in Table 16.9 changed.

Table 16.9: Reduction of consonant clusters with for obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian	> Kharberd-Yerznka	cf. SEA
'heavy'	tʃanər ծանր	tʃajr ծայր	tʃanər ծանր
'small'	manər մանր	majr մայր	manər մանր
'comb'	santər սանսր	sajr սայր	sanər սանր

16.2.2.2.5 Fronting of post-alveolar obstruents

The Dersim province also has a surprising innovation. The Classical sounds /tʃ, dʒ, tʃʰ/ <ճ, ջ, ջʰ> become /dʒ, dʒʰ, tʃʰ/ <ձ, ձʰ, ճʰ> (after passing through the forms /tʃ, dʒ, tʃʰ/ <ձ ձ g. While the sound /ʃ/ <շ> becomes /s/ <ս> (Table 16.10, sentence 67).

Table 16.10: Fronting of post-alveolar obstruents in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian	> Kharberd-Yerznka	cf. SEA
'white'	tʃermak ճերմակ	dʒermag ձերմագ	tʃermak ճերմակ
'water'	dʒur ջուր	dʒʰur ձ'ուր	dʒur ջուր
'raisin'	tʃʰamitʃʰ չամիչ	tʃʰamitʃʰ ցամից	tʃʰamitʃʰ չամիչ
'I pulled'	kʰaɬetʃʰi քաշեցի	kʰasetʃʰi քաշեցի	kʰaɬetʃʰi քաշեցի

(67) Kharberd-Yerznka dialect

metʃʰ-ə dʒʰur tʃʰ-ig-a-∅
in-DEF water NEG-exist-TH-3SG

'There is no water in it.'
վեցը ձ'ուր ցիզա

16.3 Morphology

16.3.1 Noun inflection or declension

In the grammar, there are no individual innovations. As in all other typical dialects of its type, the Kharberd-Yerznka dialect has 6 cases: nominative, genitive, dative, accusative, ablative, and instrumental. The dative is always the same as the genitive, while the accusative is the same as the nominative, without a difference between animate and inanimate objects. The ablative formative is /-e/ <է>. The plural markers are /-er, -ner/ <եր, ներ>.

16.3.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, we cite the following (Table 16.11).⁴

Table 16.11: Sample of pronouns in the Kharberd-Yerznka dialect

personal 1SG ACC ‘me’	inḏzis, ənḏzis	ինծիս, ընծիս
personal 1SG ABL ‘from me’	imməne	իմմընէ
personal 1PL ACC-DAT ‘to us’	mizi, mzi	միզի, մզի
personal 2PL ACC-DAT ‘to you’	ḏʰizi, ḏʰzi	ծ’իզի, ծ’զի
personal 2SG ACC-DAT ‘to you’	kʰizi, kʰzi	քիզի, քզի
personal 1PL ABL ‘from us’	merməne	մերմընէ
personal 2SG ABL ‘from you’	kʰuməne	քումընէ
personal 2PL ABL ‘from you’	ḏʰerməne	ծ’երմընէ

16.3.3 Verb inflection or conjugation

The verb is very simple. The rule of changing the Classical vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> takes places only the in 1SG and 1PL persons. In the third person, it changes to /æ/ <ւ> (in the first conjugation class).

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

HD: For the present indicative, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <կը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker is covert. In Kharberd-Yerznka, the theme vowel varies between /æ, i, e/ (Table 16.12).

Table 16.12: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Kharberd-Yerznka dialect

	Kharberd-Yerznka		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	զը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	gə sir-e-s	զը սիրես	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-æ-∅	զը սիրւ	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nkʰj	զը սիրինք	gə sir-e-ŋkʰ	կը սիրենք
2PL	gə sir-e-kʰj	զը սիրեք	gə sir-e-kʰ	կը սիրեք
3PL	gə sir-e-n	զը սիրեն	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

Original page number 170.

The imperfective and the perfective are the same as in the old forms.

The future is formed with the formative /də/ <ըն> (/tə/ <տը>), which is a shortened form of /piti/ <պիտի>. In the negative future, this sound /p/ <պ> changes to /v/ <վ> (68). Forms like in (69) don’t exist.

(68) Kharberd-Yerznka dialect

⁴HD: For the plural nouns, I mark them as synthetic for accusative and dative, but it’s possible that Adjarian meant that they are strictly accusative. The prose isn’t clear.

- a. փոթ-vdi sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
'I will not like.'
չըվդի սիրիմ
- b. փոթ-vdi sir-e-i-
NEG-FUT like-PST-TH-1SG
'I was not going to like.'
չըվդի սիրեի

(69) Absent in the Kharberd-Yerznka dialect

- a. * փոթ-piti sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: 'I will not like.'
չպիտի սիրիմ
- b. * piti փոթ-sir-i-m
FUT NEG-like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: 'I will not like.'
պիտի չսիրիմ

16.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

16.4.1 City of Kharberd

Adjarian's source: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 730. The orthography was verified by me.

Գըլլի չըլլի խօռօզ մը գըլլի: ան խօռօզին օդքը փուշ մը գը մըննա. ինչ գէնէ չէնէր՝ չի գըրնըր ան փուշը հանէր: Գէլլա գերթա մամիգի մը գըստ քի ան փուշը հանաւ: Մամիգն ըլ գը հանաւ ու թօնիրը գը ցըքաւ: Մեգ-երգու օր ասնէլուն բէս՝ ըս խօռօզը գերթա մամիգին գըստ քի փուշս դուր: Մամիգն ըլ գըստ քի փուշը վառաւ ան ուսգաց դամ: Խօռօզը հըմըն հաց մի գառնաւ ու գը փախի: Գերթա օր չօբան մի խոզեր է գաթին մէջ բողուր (սպտուր) գը բ'րո'ւ գուղաւ: Գըստ քի ըս հացը առ գեր, ըն ըլ գառնաւ: Քանի մը օր գասնի, գերթա չօբանին գըստ քի հացս դուր, ըն ըլ չունի օր դա, ըս հեղուն ըլ խօռօզը ըդգից մաքի մի գառնաւ ու գը փախի: Խօռօզը գերթա օր դէլ մի շուն մի մօրթեր էն ու քէշգէ բիդի (դը) էթէն. ըդօնց գըստ քի ըս մաքին առէք: Քանի մի օր սօղը գ'ուգ'ա քի մաքիս դըվէք: Ընօնք ըլ մդիգ չէն էնէր, ինք ըլ ըդօնց հարս գառնաւ ու գը փախի: Շադ գերթա՝ քիչ գերթա, գը տեսնա՝ օր մեգ մարթ մի խոզեր շըգդըրիգ (շուքակ) կը գէնաւ. ըդօր գըստ քի շըգդըրիգ դուր օր ըս հարսը դամ: Հարսը գուղա՝ շըգդըրիգը գառնաւ: Խօռօզը գը խոզի ծառի մը դակ ու կը բըլըշվի (թըք. բաշլամաք՝ «սկսի») շըգդըրիգը շըգդըրիցընէլ ու խաղ գանչէլ. «Չըգդըր, շըգդըր, շըգդըրիգ, փուշ մի դվի՝ հաց մի առի, հացը դըվի՝ մաքի մի առի, մաքին դըվի՝ հարս մի առի, հարսը դվի՝ շըգդըրիգ մի առի, շըգդըր, շըգդըր շըգդըրիգ»:

Original page number 171.

16.4.2 From one village from Yerznka

Adjarian's source: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1899 էջ 386. The orthography of the manuscript was preserved, even if inaccurate.

Վախտովը Երիկ մ'ու կնիկ մը կան անդեր: Երիկը թէնպէլ, կնիկը Էտեպսիգ: անմէն օր առտու լուսծածին պէս կնիկը Երկանը առջեւը երկու հաց կը նետէ, «դուս էլ, աշքիս մ'երեւար» կըսէ անդեր: Երիկը կիթա ծովուն քէնարը կը նստի, մէկ հաց ինք կուտէ, մէկալն ա ծովուն ձկներուն կը նետէ, կեսը առտուն, կէսն ա ճաշուն: Պզտի ձկները հացը տանելու չապալամիշ կ'ըլլան ըմա, անմէն օր մեծ ձուկ մը կուգա ընոնց ձեռքէն կառնէ կը տանի անդեր. ըսանկ կանէ տարի մը անմէն օր: Անիսէ ձուկը ըս հացերը իրենց մեծաւորին կը տանի անդեր. մեծաւորին ընանկ հիւրնտութիւն մը կունենա օ բոլոր հեքիմները չին կանա բռնտցըներ. Էն ետքը կըսեն քի, Էկեր տարի մը հաց ուտէ նը կըռնանա ըս ձուկն ա ըս հացերը մեծաւորին կը տանի անդեր: Տարիէն ետքը մեծաւորը կըռնտնա. իրեն հաց բերող ձուկը անջեւը կը կանչէ, կը հարցնէ քի ըս հացերը տարի մըն է ո՞ւսկէ կը բերէ. ան ա կըսէ քի «ծովուն քէնարը մարդ մը նստեր ան՝ անմէն օր ըս հացերը ծովը կը նետէ, ես ա կառնեմ քեզի կը բերիմ»: Ըն սրային մեծաւորը հրաման կանէ օ իթա ըն մարդը բերէ օ մուրատ տա իրին արած լավութեան տեղը:

16.4.3 Kiğı

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1898, taken from various places.

Ածան հաւը կարգճան կ'ըլլի:

Ասդին ծակով Հինտիստան կը հայնա:

Էրեցն օր թքան, կըսէ «ամպ գ'ուգ'ա»:

Խեւը գնաց հարսնետունը, ըսաց իոս լաւ է քընծ մեր տունը:

Կուշտն անօթուն մայր (մանր) կը փշէ (կը փշրէ):

Հարիր մազէ ալի է կերեր:

Հանն օր հաւ է, ջուր խմած ատենը Աստված ի վեր կը հայնա:

Շունը կը գինին՝ տիրունմինէ կամըչնան:

Ընի իմ արծած խոզն է:

Original page number 172.

Օրը հարիր սիրտ կրնաս կօյրեր, ըմը հարիր օր Էկեր դատիս՝ սիրտ մը չես կրնար շինիր:

Վով չուսթ, փորը կուշտ:

Տունը չգա տան տիկին՝ հորթուն կըսեն լոս տիկին:

16.4.4 Çarsancak

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 2 (Բ), page 152.

Կըլլի թաքավօր մի. իրեք հատ աղա կունենա. կըսը մենծ աղին. – Տղա՛ս, ես ան ծեր եմ, տասնըհինգ տարի սայմանիս գլխը չայիրը չիմ գցեր:

– Արքայ՝ հայրիկ, կըսը աղան, միշտ սայմանիդ գլխու չայիրը շատ մեթ կինիս (կը գովես): – ան սայմանի չայիրին հավան է օր եօմիւրս Երկընցաւ. ան տասնըհինգ տարի օր չիմ գըցեր, եօմիւրս փճացաւ. գնա օ տեսնըս. չայիրին գլխը աղբիր մը կա. չայիրին տկուն տէ՛ (մինչեւ) աղբիրը սահաթ մի կը քաշէ. աղբիրն ան լեռան տակ է աղբրէն տէ՛ լեռան գլխը տասվերկու սահաթ կը քաշէ:

Էլավ մենծ տղան հարիր հատ ծիով առըց. գըցին հասան չայիրը. տեսան օ մէ արաբ մի նստեր է աղբրին վրա: Մի սեւ անպ էլավ, Երկինքը գօռաց, արգենն ու կարկուտը առըց:

Թագաւորին տղան ըսըց. – Քշեցէք, ըյնինք աղբիրը:

Չայիրը կէս ըրին-չըրին՝ ջրին ու միին մէջ մնացին. չկըրցին օ հասնէին:

Արաբը թուրը քաշեց, ընկաւ ան հարիւր հատի մէջ. հարիւր հատին ալ գլօխը կըյրեց, ձիանն ան մորթեց, յեղմիշ ըրոց (դիզեց) չայիրին օրթըլըխը, էջաւ սըրթն ի վան գնաց:

Մի ամիս թաքաւորին խապար չգնաց:

Թաքաւորը կանչեց օրթանճա տղին:

– Այ անդա՛, աղբաւորդ ճանփեցի սայմանի գլօխը. յա (կամ) բռնվան, յա ծեծ (պատերազմ) կինին. յա քէֆի տեղ է՝ իրանց քէֆը կը հային. գնա խապար մի ա՛ռ Էկօ՛:

16.4.5 Dersim

Adjarian's source: See <Արրտ>. 1896, page 183. *HD: It's not clear to me what this <Արրտ> source is; it's likely a periodical called 'Ararat' <Արարատ>, but there are many such periodicals.*

Անքան դեսա օր Գիրօն ասգրին մեց է. ցօրս դ՛իւն բադի բես բարած է. – Օվանես, ըսըց- ի՛նց գինես, ինձի բարուկ գիլլէ հասուր:

Original page number 173.

Օվանեսը գ՛նըց օ մեր աղան ձ՛իւնը հեճեր, փախեր է. դեսա օր Գիրօն թուրը ցըլբըղցօց, թուրը փառլամիս եղավ, յես ան ըս դ՛իւն քասեցի, թուրը փառլաթմիս էրի – օ, Գիրօ, մի՛ վախիր: Ընխդըր (այնչափ) հայա (տեսայ) օ, ցօրս սվարօվ դալիս հեճած, ամեքուն թուր մի նեղեցի, ցօրս ձ՛իւն ան բառգեցուցի. մեզ մարթուն ան գ՛լօխը գըյրեցի, դեսա օր փասան գըցէ. – Հա՛ բաբամ օլասըզ հա: Ցի գ՛իդեր օ յես իմ, ընի գ՛իդէ թէ թուրքեր Ղամբերն է բ՛ռնած. ցըսեր թէ հինգ հոքի թես ընցուցեր իմ. անքան դեսա օ Օվանեսը գիլլէն հասօց, ըսըց. – Մի վախէիս, ախբ՛րդանք. դ՛ու մըսեր, թաբուր մի ասգրին գեսն է մնացեր. մեր աղան ան էլեր թամասա գիներ. իրգուն գ՛ցիք քառցուն օսգի տվեց, ի՛նց ինիմ:

Chapter 17

Şebinkarahisar

Original page number 174.

17.1 Overview

At the north side of Kharberd-Yerznka, the city of Şebinkarahisar and the province of Adzbdar together form a separate dialect; the dialect occupies a middle ground between the dialects of Kharberd-Yerznka, Sebastia, and Evdokia.

17.2 Phonology

17.2.1 Consonants

Like the first two dialects (*HD: Kharberd-Yerznka and Sebastia*), the dialect has three groups of consonants that are missing from Evdokia: voiced, voiced aspirate, and voiceless aspirate. There is also here the glottal /h/ <հազազ յ>.

17.2.2 Vowels

17.2.2.1 Segment inventory

The vowel system is like the Evdokia dialect, which we will later see below. The sound /æ/ <ւ> is added (Table ??).

Table 17.1: Emergence of /æ/ <ւ> in the Şebinkarahisar dialect

'before'	Classical Armenian արձգեալ առաջեալ	> Şebinkarahisar ærtʰev ւնչել	cf. SEA artʰev առջեւ
----------	---------------------------------------	----------------------------------	-------------------------

17.2.2.2 Sound changes

17.2.2.2.1 Classical Armenian /o/ <ո>

Like the Sebastia and Evdokia dialects, the sound /o/ <ո> has changed to /æ/ <ւ> (Table 17.2).

Table 17.2: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /œ/ <to> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
'work'	gort̄s գործ	g ^h œrd̄z գ'էործ	gort̄s գործ
name 'Peter'	petros Պետրոս	bœrœs Բէտօն	petros Պետրոս

17.2.2.2.2 Classical Armenian /e/ <ե>

There is an innovation that is absent in the Kharberd-Yerznka and Evdokia dialect: the sound /e/ <ե> changes to /i/ <ի> when stressed (Table 17.3).

Table 17.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> changes to /i/ <ի> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
'place'	teł տեղ	dił դիղ	teł տեղ
'with'	het հետ	hid հիղ	het հետ
'you.SG.DAT'	k ^h ez քեզ	k ^h iz իզ	k ^h ez քեզ

With this sound change, the dialect of Şebinkarahisar approaches the dialect of Hamshen, where this same sound change exists (Table 17.4).

Table 17.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> changes to /i/ <ի> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
'big'	met̄s մեծ	mid̄z միծ	met̄s մեծ
'you.SG.DAT'	k ^h ez քեզ	k ^h iz իզ	k ^h ez քեզ

17.3 Morphology

17.3.1 Verb inflection or conjugation

17.3.1.1 Theme vowel changes

In verbs, the 1SG and 1PL of present tense and of the tenses that are formed from the present have changed the vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> (Table ??).¹

Table 17.5: Change from theme vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Şebinkarahisar dialect

	Şebinkarahisar	cf. SWA	
'I want'	g ^h -uz-i-m գ'ուզիմ	g-uz-e-m կ'ուզեմ	IND-want-TH-1SG
'I will say'	bidi əs-i-m բիդի ըսիմ	bidi əs-e-m պիտի ըսեմ	FUT say-TH-1SG
'I would write letter'	g ^h ir g ^h r-i-m գ'իր գ'րիմ	k ^h ir k ^h ər-e-m գիր գրեմ	letter write-TH-1SG

¹HD: The Classical forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical theme vowels.

17.3.1.2 Present/past tenses and the progressive

The indicative present tense has two forms, as is found westward in all the Asia Minor dialects until Rodosto. This is the basic present (բուն ներկայ) and the progressive present (շարունակաւ ներկայ). The first is the usual form of the present, which can also be used for the future: 'I say', 'I bring'.

The second is used when the action is being done at this exact time and it cannot at all have a future meaning: 'I am liking'. The progressive present is found only in very few languages. For example, it is found in Ottoman Turkish <alıyorum> 'I am taking' (ալըյորմ), <veriyorum> 'I am giving' (վերիյորմ), ...

Original page number 175.

... and also in English 'I am living'.² Persian also has a progressive present: <bé-xâham> 'I want' بخوام (բը խահեմ) կուզեմ, կուզեմ կոր. <mi-xâham> 'I am wanting' می‌خواهم (մի խահեմ).³

The indicative past imperfective also has simple and progressive forms (70). Compared with Ottoman TODO: վերիյորմ, վերիյորդտըմ.

(70) SWA? dialect

- a. k-ut-e-i-Ø
IND-eat-TH-1SG
'I would eat.'
կուտէի
- b. k-ut-e-i-Ø kor
IND-eat-TH-1SG PROG
'I was eating.'
կուտէի կոր

However, the progressive present and past imperfective aren't formed in the same way across all the dialects; instead, each dialect uses a different formative. For example, the Istanbul dialect uses /kor/ <կոր>, the Aslanbeg subdialect uses /hóje/ <հա՛յե>, the Trabzon dialect uses /er/ <էր>. The Şebinkarahisar dialect constructs its progressive forms with the formative /dar/ <դար> (i.e., /tar/ <տար> which has an unclear origin) (71).

(71) Şebinkarahisar dialect

- a. g-əs-i-m dar
IND-say-TH-1SG PROG
'I am saying.'
գըսիմ դար
- b. g-əs-i-s dar
IND-say-TH-2SG PROG
'You are saying.'
գըսիս դար
- c. g-əs-e-i-Ø dar
IND-say-TH-PST-2SG PROG
'I was saying.'
գըսէի դար

²HD: Adjarian incorrectly translated this as 'I am liking'.

³HD: The Persian terms are respectively subjunctive and indicative. It seems Adjarian interpreted the distinction in terms of progressiveness.

17.4 Literature

There is no other information on the Şebinkarahisar dialect, and there is no published manuscript. In Ani in the summer of 1907 (July 7-8), I got acquainted with an architect who was a native of Şebinkarahisar, Mr. T. Toromanian (պր. Թ. Թորոմանեան). I requested from him that he accurately write a sample of this dialect. He gladly undertook my request and he wrote to me the following heartbreaking letter, which was rendered in my orthography, and which I present here completely.

17.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

17.5.1 Şebinkarahisar

Սեր իմ աղա ախբարս,

Միխգիս դերն եմ. խօսգիս հասդադ չի դ՛ըղվա. գ՛իրըս շադ յուշացաւ. իմմա՛ շիդագը օր բիդի ըսիմ նը՝ շադ մըն ալ ղամբիյաթս (թըք. qababat յանցանք) ծառը (ծանր) չէ. բ՛անի գ՛տըծի մարթ եմ. յիրինգուն-յառաւօդ դիդ մը դիդիգ արած չունիմ օր մէյ մը ղալմմ-դիվիթ անչէվս առնիմ հու երգու սրա գ՛իր գ՛րիմ. չէ նը ինքիրէնս ամըն օր կըսէի քի՝ արածըս աֆէգ է, խամթեր գօռէլը (կոտորելը) աղէգ բ՛ան չէ. խօշ դ՛ուն ան չեշիդը մարթիգներէն չէս. միխգս երեսս չէս դար: Իշդէ ասօր հըմար ալ է քի յէս ալ քիս հոգ՛ուս բէս գ՛ուգիմ. քիգ դիսած օրէս սիրդըս բ՛ացիկն՝ մէշը դ՛րին: Գ՛իդի՞ս ինչու: Է՛յ գիդի դղայուպին... Յէս մէգ...

Original page number 176.

... ընգեր մը ունէի մեր քաղաքը ըղած վախդըս. Փուռչուկին Բէռնտու (Պետրոս) գըսէին. իմ շադ շադ յարմնս եր. գ՛իշեր ցօրեգ իրար հիդ էինք, չամիգ-չօրթու բարաբար գը խաղայինք. շադ հիդ ալ երգուսս վարբիդէն գը փախչէին գիրթայինք էքտդանը թուք ու խնծոր ուղէլու: Ասանգ աոխադաշէ (ընկեր) մը գաղվեր էի քսան դարի է: Զիգ օր դիսա՝ ան սահաթը միդքըս ինգավ Բէռնտու, սիրդըս դիդէն թռավ. ինքիրէնս ըսի քի Ասված Բէռնտուքս գ՛ինսմ ինծի դըվավ: Յէս քու վրա անդղդար սեր դըվի իլլամ, ըջըբ (արդեօք) դ՛ուն ալ իմ Բէռնտուսիս դիդը բիդի բ՛ռնէ՞ս. քանի քի գաղվեր եմ՝ աշգիս արցունքը չի գըռքեցավ. միդքըս օր գ՛ուգ՛ա գաղված օրերնիս՝ ծովս ու մուկս գը գռիմ: Հէշ միդքէս չիլլեր. օր մը, շափաթ եր դէք գիրմգի, յառօդուն գանուկս էլէր դ՛ուռը նսդէր եր. գ՛նացի քօվը, նայեցա օր դ՛իդմարը վրա արեր՝ հիդըս խօրաթէլ բիլմ չուգեր դար. ըսի քի «Բէ՛ռնտու, քալ՝ երթանք քիշ մը խաղանք»:

– Զիմ իգ՛ար – ըսաց:

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ գա քի:

– Հէշ բ՛ան մ՛ալ չիգա:

– Հըբը ինչո՞ւ աղանգ դ՛իդմըրդ՝ գախեր ես ու հիդս ալ չէս խօրաթեր:

– Ի՞նչ բիդի խօրաթիմ. գաթը քանի մը օր յեղքը ամիս գիս բիդի դրգէ Սդամբօլ. ալ յա գը դէսնինք գիրար՝ յա չինք դէսներ:

– Օղօթմ՞ն գըսես դար:

– Հըբը սուղմէ՞ն:

– Զիմ ավդար:

– Օր աշգօվըդ՝ դէսնես՝ անվախդը գաւդաս:

- Ի՞նչ ըղավ օր ադանգ արավ քիզի ամիդ՝ մինչեւ հիմի հեչ ադանգ ծ'ան մը չիգար:

- Ի՞նչ բիդի ըլլա. յերեգ յիրինգուն վաժաբեղը մինդամարս դօթուխս դվավ, գ'նա վաժադան փարա բ'եր, չէ նը ալ մի՛ գ'ար ըսաց. ամիս ալ փարա չունէր օր դար, գաթը քանի մը հիդ ալ մարս գուլագէն օսգը գոհց դվավ՝ դարի վաժադան փարա դվի. հիմի մարս ալ չունի. հարս ալ ըսաց քի շադ գ'արթա դերա վարթաբեդ չի՛բդի ըլլա. դրզիմ Սդամբօլ թօղ էրթա ախբօրը քօվը փարա վասդըդի:

Original page number 177.

- Ե դ'ո՞ն ինչ ըսիր. գ'ուղէ՞ս քի էրթաս:

- Ի՞նչ անիմ չերթամ. դաթրջին վաղը գ'ուգ'ա. ամիս աս գ'իշեր թամբանլիթս (պայուսակ) բիդի գաբէ. վաղը ջին-գաբախդան ջ'ամփա բիդի էլլինք:

Սուդ չեր Բեռեօսը. յես ալ գանուփս էլա. սիրդես չեգավ օր էրթայի դեսնէի. հեռուն գայնեցա հու նայեցա. օրն ալ ըսես նը շադ գ'էշ օր էր. թաթավը վերէն գ'ուգ'ա սիջիմի բես. ջըխանք-ջըխջըխանք... բաղ բաղ փօրյազը գը փչեր: Զ'օրիին վրա բ'առցան թամբանլիթը. զինքն ալ վրան նսդեցուցին ու դարին. մարը յեղեվէն լացավ. «Յա՛վրում, ֆեղ բ'ռնես օսգի գըդի» ըսաց, հու նօրշըբա մը ջ'ուր նեղեց յեղեվէն: Հարն ալ ջ'օրին հեղը գ'նաց ջ'ամփելու. յես ալ գ'նացի ներս, մուգ դիդ մը մդա՝ լացի: Ան է աս է՝ ալ չի դեսա: Ալ չի գիդիմ դեք սա՞ղ է դէ մեռած է. Ասված անօր ալ բ'անին գետրծին աջ'օղուքին դա, իր սիլային հասցընէ. ծ'իզի ալ էրգան օրեր դա:

Chapter 18

Trabzon

18.1 Overview

Original page number 178.

The dialect of Trabzon is spread across a small region, which contains only the cities of Trabzon, Gümüşhane, and Giresun. The last one is a migrant settlement from Trabzon. The surrounding villages of Trabzon don't speak this dialect, but instead speak the Hamshem dialect. In recent times, a sizable number of Armenians from Trabzon have migrated to the Caucasus and to the shores of the Black Sea. They primarily live in the cities of Batumi, Poti, Kerch, Sevastopol, Yalta. Because these aforementioned cities do not have a native Armenian population, and because the migrants from Trabzon form a sizable number, we have thus included them in the map as part of the region the Trabzon dialect

18.2 Literature

There is no written study on the Trabzon dialect. There are likewise no manuscripts. In the summer of 1910, I stayed two weeks in Trabzon, and I determined that the Trabzon dialect is quite close to the Istanbul dialect, especially the Crimea dialect.

18.3 Phonology

18.3.1 Vowels

The vowel system lacks the sounds /æ, ʝe, ʝo/ <ւ, է, ո>. Sometimes we find the sounds /œ, ʏ/ <էօ, իւ> (Table 18.1).

Table 18.1: Emergence of /իւ/ <ʏ> in the Trabzon dialect

	Classical Armenian	> Trabzon	cf. SEA
'before'	մայրւկ ^h մաւրոկ	միրյկ ^h միրիկ	մօրւկ ^h մորոկ

18.3.2 Consonants

The consonant system has greatly changed. The three degrees of Old Armenian have become two; the voiced and voiceless unaspirated have been confused together and have equally changed to voiced sounds. The voiceless aspirates stayed unchanged. This is the state of all other dialects of Asia Minor, starting from Evdokia until Crimea. In the Trabzon dialect, as well as in the Hamshen dialect, there is however a voiceless unaspirated sound ʎ /k/, which used instead of the <qaf> sound (HD: ք /q/) sound for loanwords from Turkish.

18.3.3 Other sound changes

We can say that there are no other sound changes in Trabzon, without of course taking into consideration the sound changes /ɑj/ to /ɑ/ (ւյ>ւ), /oj/ to /u/ (ոյ>ու), /iɹ/ to /u/ (իւ>ու). In this way, the Trabzon dialect is one of the purest Armenian dialects.

Original page number 179.

18.4 Morphology

In the grammar, there are the following notable points.

18.4.1 Noun or pronoun inflection or declension

The case declensions and pronouns are the same as in the Istanbul dialect. For the latter, it is worth mentioning the words in Table 18.2.

Table 18.2: Sample of pronouns in the Trabzon dialect

proximal NOM SG ‘this’	asivig, asig	ասիվիգ, ասիգ
medial NOM SG ‘that’	adivig, adig	ադիվիգ, ադիգ
distal NOM SG ‘that yonder’	anivig, anig	անիվիգ, անիգ

18.4.2 Verb inflection or conjugation

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

18.4.2.1 Indicative present and past imperfective

For verb conjugation, the Classical theme vowels /e, ē/ <ե, է> become /i/ <ի> under stress (Table 18.3).¹

HD: Adjarian illustrates this change with the present indicative paradigm (Table 18.3). Morphologically for an E-Class verb like /uz-e-/ ‘to want’, SWA forms this paradigm by adding the indicative prefix /g(ə)-/ to the finite verb. The finite

¹HD: The Classical forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical theme vowels.

verb consists of the stem plus agreement suffixes after the theme vowel /e/. In Trabzon, the theme vowel is /e/ for the 3SG, but /i/ elsewhere.

Table 18.3: Indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to want’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	զուզիմ	g-uz-e-m	կ’ուզեմ
2SG	g-uz-i-s	զուզիս	g-uz-e-s	կ’ուզես
3SG	g-uz-e-∅	զուզէ	g-uz-e-∅	կ’ուզէ
1PL	g-uz-i-nk ^h	զուզինք	g-uz-e-ɲk ^h	կ’ուզենք
2PL	g-uz-i-k ^h	զուզիք	g-uz-e-k ^h	կ’ուզեք
3PL	g-uz-i-n	զուզին	g-uz-e-n	կ’ուզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

HD: In the past imperfective (Table 18.4), SWA adds the past suffix between the theme vowel and the agreement suffix. The past suffix is covert for the 3SG, but /-i-/ elsewhere. The theme vowel is /e/. In Trabzon, the theme vowel is /-i-/ in the 3SG, and /-e-/ elsewhere. The past suffix is covert in the 3SG, and /-i-/ elsewhere. However, the data is rather limited, so it is possible that the 3SG /-i-/ is actually the past suffix, and that the theme vowel is exceptionally covert.

Table 18.4: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to want’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-uz-e-i-∅	զուզեի	g-uz-ej-i-∅	կ’ուզեի
2SG	g-uz-e-i-r	զուզեիր	g-uz-ej-i-r	կ’ուզեիր
3SG	g-uz-i-∅-r	զուզիր	g-uz-e-∅-r	կ’ուզեր
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

18.4.2.2 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 18.5) is also called the aorist. In SWA for /jep^h-e-l/ ‘to cook’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/, and then adding the past suffix /-i-/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Trabzon subdialect behaves the same. However, whereas the theme vowel is a constant /-e-/ in SWA, the theme vowel in Trabzon is /-i-/ for the 3SG, and /-e-/ elsewhere.

Table 18.5: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	ep ^h -e-tʰ-i-∅	եփեցի	jep ^h -e-tʰ-i-∅	եփեցի
2SG	ep ^h -e-tʰ-i-r	եփեցիր	jep ^h -e-tʰ-i-r	եփեցիր
3SG	ep ^h -i-tʰ-∅-∅	եփից	jep ^h -e-tʰ-∅-∅	եփեց
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

18.4.2.3 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect (Table 18.6) and past perfect (Table 18.7) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-aɖz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Trabzon uses a similar system. The non-finite

form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ir/ <իր>.

Table 18.6: Present perfect <լարակաւտար> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA
1SG	sir-ir i-m սիրիր իմ √-PERF.CVB AUX-AGR	sir-er e-m սիրեր եմ √-EPTCP AUX-AGR

Table 18.7: Past perfect <գերակաւտար> of the verb ‘to bring’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA
1SG	ber-ir e-i-∅ բերիր էի √-PERF.CVB AUX-PST-AGR	ber-er e-i-∅ բերեր էի √-EPTCP AUX-PST-AGR

HD: Based on this small paradigm, it seems that the auxiliary is /i/ in the present, but /e/ in the past.

18.4.2.4 Indicative morpheme as a mobile morpheme

The present formative is /g/ <q> for vowel-initial verbs, while a postposed formative /gu/ <qnl> for consonant-initial verbs. HD: To clarify, he means that whereas the indicative morpheme is a prefix /g(ə)-/ in SWA, this morpheme is a mobile morpheme in Trabzon (Table 18.8).

Table 18.8: Mobile indicative morpheme in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA
‘I want’	g-uz-i-m գուզիմ IND-√-TH-AGR	g-uz-e-m կ’ուզեմ IND-√-TH-AGR
‘I like’	sir-i-m gu սիրիմ գու	gə-sir-e-m կը սիրեմ
‘he likes’	sir-e-∅ gu սիրէ գու √-TH-AGR IND	gə-sir-e-∅ կը սիրէ IND-√-TH-AGR
‘we would look’	nəj-e-i-nk ^h gu նայէիկս գու √-TH-PST-AGR IND	gə-nəj-e-i-ŋk ^h կը նայէիկս IND-√-TH-PST-AGR

18.4.2.5 Progressive tenses

The progressive is built with the postposed formatives /er/ <եր> or /uni/ <նլի>. The present takes /er/ <եր>, the imperfect takes /uni/ <նլի>. Vowel-initial verbs also take the prefix /g/ <q>.

HD: To clarify, whereas spoken SWA uses a progressive marker /gor/, Trabzon uses either /er/ or /uni/ based on tense. The indicative morpheme is a fixed prefix in SWA, but this prefix is only used for vowel-initial verbs in Trabzon.

HD: For the present progressive, SWA uses both an indicative prefix /g(ə)-/ and a progressive marker /gor/. Compared across the paradigms, the present progressive is just the indicative present plus this progressive marker. But for Trabzon, the present progressive is the indicative present plus the progressive marker /er/. The indicative prefix /g/ is retained before vowel-initial verbs (Table 18.9), but the indicative suffix /gu/ (for consonant-initial verbs) is absent (Table 18.10).

Table 18.9: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to take’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ar-n-i-m	գառնիմ էր	g-ar-n-e-m gor	կ’առնեմ կոր
2SG	g-ar-n-i-s	գառնիս էր	g-ar-n-e-s gor	կ’առնես կոր
3SG	g-ar-n-e-∅	գառնէ էր	g-ar-n-e-∅ gor	կ’առնէ կոր
1PL	g-ar-n-i-nk ^h	գառնինք էր	g-ar-n-e-ŋk ^h gor	կ’առնենք կոր
2PL	g-ar-n-i-k ^h	գառնիք էր	g-ar-n-e-k ^h gor	կ’առնեք կոր
3PL	g-ar-n-i-n	գառնին էր	g-ar-n-e-n gor	կ’առնեն կոր
	IND-√-VX-TH-AGR PROG		IND-√-VX-TH-AGR PROG	

Table 18.10: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ էր	g-ar-n-e-m gor	կը սիրեմ կոր
2SG	sir-i-s	սիրիս էր	g-ar-n-e-s gor	կը սիրես կոր
3SG	sir-e-∅	սիրէ էր	g-ar-n-e-∅ gor	կը սիրէ կոր
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք էր	g-ar-n-e-ŋk ^h gor	կը սիրենք կոր
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք էր	g-ar-n-e-k ^h gor	կը սիրեք կոր
3PL	sir-i-n	սիրին էր	g-ar-n-e-n gor	կը սիրեն կոր
	IND-√-TH-AGR PROG		IND-√-TH-AGR PROG	

HD: For the past progressive, SWA adds the progressive marker /gor/ to the indicative present. The indicative prefix /g(ə)-/ stays. For Trabzon, the progressive marker is instead /uni/. The indicative morpheme is retained as a prefix for vowel-initial verbs (Table 18.11), but absent for consonant-initial verbs (Table 18.12).

Table 18.11: Present progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to cook’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ep ^h -e-i-∅ uni	գեփեի ունի	g-ep ^h -ej-i-∅ gor	կ’եփեի կոր
2SG	g-ep ^h -e-i-r uni	գեփեիր ունի	g-ep ^h -ej-i-r gor	կ’եփեիր կոր
3SG	g-ep ^h -i-∅-r uni	գեփիր ունի	g-ep ^h -ej-∅-r gor	կ’եփեր կոր
1PL	g-ep ^h -e-i-nk ^h uni	գեփեինք ունի	g-ep ^h -ej-i-ŋk ^h gor	կ’եփեինք կոր
2PL	g-ep ^h -e-i-k ^h uni	գեփեիք ունի	g-ep ^h -ej-i-k ^h gor	կ’եփեիք կոր
3PL	g-ep ^h -e-i-n uni	գեփեին ունի	g-ep ^h -ej-i-n gor	կ’եփեին կոր
	IND-√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

Table 18.12: Present progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to cook’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	naj-e-i-∅ uni	նայեի ունի	g-ep ^h -ej-i-∅ gor	կը նայեի կոր
2SG	naj-e-i-r uni	նայեիր ունի	g-ep ^h -ej-i-r gor	կը նայեիր կոր
3SG	naj-i-∅-r uni	նայիր ունի	g-ep ^h -ej-∅-r gor	կը նայեր կոր
1PL	naj-e-i-nk ^h uni	նայեինք ունի	g-ep ^h -ej-i-ŋk ^h gor	կը նայեինք կոր
2PL	naj-e-i-k ^h uni	նայեիք ունի	g-ep ^h -ej-i-k ^h gor	կը նայեիք կոր
3PL	naj-e-i-n uni	նայեին ունի	g-ep ^h -ej-i-n gor	կը նայեին կոր
	√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

18.4.2.6 Othewr mobile morphemes

As can be seen, the verbal formatives (IND /gu/ <qnl>, PROG /er, uni/ <ɛr, nɫɪh>) are generally postposed. This postponement can also be done in the future and the negative.

HD: For the future, SWA simply combines the future morpheme /bidi/ with the finite verb. This future morpheme is a proclitic. In Trabzon, the future morpheme can go on either side of the verb (72a).

- (72) a. Trabzon dialect
- i. bidi uz-i-m
FUT want-TH-1SG
'I will want.' ɸiɸi nɫɪɸ
 - ii. uz-im bidi
want-TH-1SG FUT
'I will want.' nɫɪɸ ɸiɸi
- b. cf. SWA
- bidi uz-e-m
FUT want-TH-1SG
'I will want.' ɤɸɪɪɸ nɫɪɸ

HD: For negated verbs, a negated present verb uses a periphrastic construction of the negative auxiliary plus a non-finite verb. The auxiliary carries tense-agreement. The auxiliary is before the verb. The non-finite verb has a suffix /-r/ (the connegative) after the theme vowel. For Trabzon, the auxiliary can go before or after the verb (73a).

- (73) a. Trabzon dialect
- i. ɸɪɪ-i-s gr-i-r
NEG-AUX-2SG write-TH-CN
'You don't write.' ɰɪɪ qɪɪɪ
 - ii. gr-i-r ɸɪɪ-i-s
write-TH-CN NEG-AUX-2SG
'You don't write.' qɪɪɪ ɰɪɪ
- b. cf. SWA ɸɪɪ-e-s kɪər-e-r
NEG-AUX-2SG write-TH-CN
- 'You don't write.' ɰɪɪ qɪɪɪ

18.4.2.7 Repetition of agreement in negation

When forming the negative, the conjugation of the participle is also interesting. *HD: In SWA, negated present verbs are made up of a finite negative auxiliary plus a non-finite verb. Agreement is strictly on the auxiliary. But in Trabzon, it seems that agreement can be on both the negative auxiliary and the verb (74).*

- (74) a. 'I don't come'
- i. Trabzon dialect
ɸɪɪ-i-m kɪ-ɑ-m
NEG-AUX-1SG come-TH-1SG
ɰɪɸ ɸɤɸ

- ii. cf. SWA
 - ṭʰ-e-m kʰ-a-r
 - NEG-AUX-1SG come-TH-CN
 - չեմ գար
- b. 'I don't want'
 - i. Trabzon dialect
 - ṭʰ-i-m uz-i-m
 - NEG-AUX-1SG want-TH-1SG
 - չիմ քամ
 - ii. cf. SWA
 - ṭʰ-e-m uz-e-r
 - NEG-AUX-1SG want-TH-CN
 - չեմ ուզեր
- c. 'We don't employ'
 - i. Trabzon dialect
 - ṭʰ-i-nkʰ pʰane-ṭʰun-i-nkʰ
 - NEG-AUX-1PL work-CAUS-TH-1PL
 - չինք բանեցունինք
 - ii. cf. SWA
 - ṭʰ-e-nkʰ pʰane-ṭʰən-e-r
 - NEG-AUX-1SG work-CAUS-TH-CN
 - չենք բանեցներ

Or the repetition of the copula as in the Bayazit subdialect. *HD: He means that another option is that the verb stays non-finite. The verb is preceded by a finite negative auxiliary, and followed by a finite positive auxiliary (75).*

(75) 'We don't know'

- a. Trabzon dialect
 - ṭʰ-i-nkʰ im-a-ṭʰ-i-r i-nkʰ
 - NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1PL
 - չինք իմացիի ինք
- b. cf. SEA
 - ṭʰ-e-ŋkʰ im-a-ṭʰ-el
 - NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB
 - չենք իմացել

18.5 Subdialects

Gümüşhane and Giresun also have the formative /er/ <եր> for forming the progressive. Gümüşhane forms the simple present by using a postposed /gə/ <զը> (76), with which it forms a middle zone between Karin and Trabzon.

(76) 'He cleans'

- a. Gümüşhane subdialect of the Trabzon dialect

mak^hr-e-^Ø gə
clean-TH-3SG IND

մաքրե գը

b. cf. SWA

gə-mak^hr-e-^Ø
IND-clean-TH-3SG կը մաքրե

Original page number 180.

18.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

18.6.1 Trabzon

Adjarian's source: Written by my philologist friend, a teacher from Trabzon, Mr. Nshan Khedshian (սր. Նշան Խաչեան). I have rendered the orthography into the scientific one.

– Բար իրիգուն:

– Ասծու բարին, Լուսիա հանում, բարով եգաք. հրամմեցեք:

– Քա՛ Համաս, Օննիգի մենծ օրը շնավօր ըլլա, արբի մա, խերե դեսնիս, Ասված օջախիդ բաշխե:

– Շինօրագալ իմ, օխջ ըլլաս. Ասված քուգիններդ ալ քեզի բաշխե. հրամմեցեք վեր: Ագ թաքու, եգե Լուսիա հանումին չարսաֆը վա՛ռ առ գուլխեն:

– Քա՛ Համաս, շիդագը գուգիս նա, յես ասօր դեղես ժաժվելու վախը չունեի. գիդի՞ս յա, Էրդուշարդի օրը էլա վըլացք էրի, իրեքշարդի բուղաթայեն հանեցի, չօրեքշարդի գարեցի գարգըդեցի, ասօր ալ էլա բաղնիգ քնացի քի՛ օսքօնները քիչ մե դաքնան. լաքին քու անուշիգ խաթերդ համար չի գրցա համփերի էի. ըսի լի ի՛նչ գըլլա նա՛ թօ՛ղ ըլլա. մեռնելըս ալ գիդնամ յես ասօր Համաս հանումին օրթուն դօնին բիդի Էրթամ. չունքի դուն աղեգ գիդիս օր յես Օննիգը իմ գավգիս բես սիրիմ գու:

– Օխջ ըլլաս, անիվիգ ալ քեզի մօր բես սիրե գու. դունը ձերն է. հեյբեդ բիդի քայիր. գաթի աչգըս չօրս բացած շանփադ նայեի ունի. ամմա էղեր չի քայիր յա՛ խա՛չ օր իմ ձեռքես ինդօ՞ր բիդի խալըսերի:

– Օ՛ֆ, նեֆեսս դդեցավ. ձունգվըներուս քօլ հիչ հօքի մնացած չէ. դիյ օր հօս եգա նա՛ հօքիս բերանըս եգավ. քրդինքներու մեչ մնացի: Է՛հ, դահա ի՞նդօր իք նայիմ. աղի՞գ իք:

– Ինդօր բիդի ըլլանք. մեխգօվնիս դանչըվինք էր:

– Սերքիս աղայեն ի՛նչ խաբար. նամակ՝ բան մը գառնի՞ք էր մի:

– Սեբե քի ամմեն շարդու գառնինք էր. հարցունօղներուն ամմենքին ալ բարեվ գրած է:

– Բարին դրգօղ բերօգին արեվըն ըլլա. դուն ալ նամագ...

Original page number 181.

... գրելու ըլլաս նա՛ ինծմեն շադ շադ բարեվ գրե. օրթուն խերը դեսնե. Ասված օջախին բաշխե:

– Գուլխուս վրա. մեղեր ըսելօվդ գրեի բիդի:

– Գլխըդ բարցին վրա. – Է՛հ, դահա ի՛նչ գա, ի՛նչ չիգա. դուսեն նեսեն խաբար՝ բան մը գառնի՞ք էր: Քեզի նօր խաբար մը դամ բիդի ամմա՛ չուքդիմ քի իմացա՞ծ իք մի:

- Ի՞նչ է, քա՛. ըսե՛ նայիմ. մենք բանե մը խաբար չունինք. դուստն դուս էլած չունիմ քի բան մալ իմանամ:
- Անցածն օրդանքը Հաջի Ղասիմեն դերվեր գերթայի ունի, նիրօս մենձ հարսը դեմըս էլավ. անգից իմացա քի՛ դազանջի Արուսեանին մանչուն Նիշանը յեդ էրիր ին:
- Քա՛, հիմազ խելքիս քուքամ. յե՞փ եղավ ադիգ. գահեր մենք աս քաղքեն չեինք. հիչ բան մալ չինք իմացիր ինք. սեբերը ի՞նչ է աջաբա. Նիշանը ախջիգան Թարաֆէ՛ն յեդ էրիր ին մի՛ չէ նա մանչուն:
- Ախջիգան թարաֆէն յեդ էրիր ին. սեբերը գեօյա մանչը խում շադ խմե գու եղիր. ամմեն իրինդուն քեօռ-գինօվ դուն գերթա եղիր. վասդըգածը, դադածը բիւթին խումփ գուդա եղիր. ամմեն իրինգուն դանը մէջ ձեծ-փեդ գըլլա եղիր. դահա թախում մը դեդիմ-դեդի խօսգեր. վօ՞ր մեզը ըսիմ: Ամա խօսգը մէջերնիս, քեզի բան մը գուրցի՞մ, քա Հա՛մաս. Նիշանը յեդ էնելին շադ խաս եղավ. անանգ գինօվի մը դալու խսա՛ ջիդը չուվան մը թօղ ցքին դէն՝ դանին ձօվը նեդին:
- Խօսգըդ մերդօվ գդրեցի. առաչ խելքերնին վո՞ւր դեղն էր. անօր ինչ ծաղիգ ըլլալը չուքդէի՞ն մի. քառսուն դուռ գարգավ. քառսուն գեղե ախջիգ ուզից, լաքին հիչ մեզն ալ վրան չի թուքավ: Հեր նե խսա, յես խօշլանմիշ եղա աս բանէն. ախջիգը խաս դղա է. գօղէսբանա (յն. տանտիկին), գարօղ գարգըդօղ. դանը մէջ դիյօր ինինգուն ֆըռըլ-ֆըռըլ դառնա գու: Ասված հելբերդե բաշխա խսմեթ մը հանե գու դեմը: Տելիք բօնջուկս յերդե կալմագ:
- Հա՛յ, հա՛յ, դուն ջենջ ունեցիր, ջանչը Բաղդադէն քուքա:
- Հրամմե՛, անուշ, կօնյաք առ, Լուսիա հանում:
- Էհ, Օննիգիդ մենձ օրը շնավօր ըլլա. աբրի մա. խերը դեսնիս. ամմեն դարի աս օրերուն հասնի. թաքն ու բսագը դեսնիմ. մագը-միրիւքը ջերմըգի:

Original page number 182.

- Անո՛ւշ հրամմեցիր:
- Անուշօվ մասա: Քա՛, աս ի՞նչ համօվ բան էր. դունէ՛ն մի էրիր իք աս անուշը, չէնա մի գուսեն ձախու առիր իք:
- Քա՛ մեղա, դուսեն ալ ի՞նչէն բիդի առնէի. Թաքուհիծաս Էփից:
- Ո՛ւյ, մադվըները սիրիմ յես անօր. երնեզ քեզի օր ասանգ անգին գավագ ունիս: Քա, քանի՞ դարու եղավ:
- Սուրբ Սերքիսին բահօց շարդուն դասնըօխըը բիդի թամնէ՛ դասնըվուրը բիդի մղնի: Անօր աշղարք եգած օրը մեր դրացի հաջի Ուսգուն իր օրթին գարքիր ունի. ասօրվան բես դահա միդգս է. մեզի ալ հարսնիգ գանչիր էր, լաքին ան իրինգունը իմ ցավըս բռնելուն սեբերօվը չիգրցի էրթալ: Ա՛խ, Լուսիա հանում, ինչէ՛ր քաշեցի ան վախթը. թեմամ Էռսունխիրեք օր լօխուսա բառգեցա. շադերը ըսին քի Համասին հալը հալ չէ. հա՛ մեռնի էր, հա՛ մեռնի բիդի. Է՛հ, մեռնի՛մ Ասծու աչիչը. դահա խմելիք ջուրերնիս չէ հադիր:
- Ի՛նչ դօլայ է մեռնելը, հելե գեցիր նայիմ. մեյ մը Թաքուհիծադ ամնե, Օննիգըդ ալ օդգը գլօխ երե դէն, անգից յեդգը ի՛նչ գուգիս նա եղիր: Օղօրմած հօքի գեսուրըս գըսեր քի՛ «Մարթուն ըսածը չըլլար, Ասծու ըսածը գըլլա»:
- Անանգ է. ջագադնիս ի՛նչ գրված է նա՛ ան գըլլա. հրամմե, դայֆեդ ա՛ռ:
- Շինօրագալ իմ. բարե իդգեց թիւթիւնին դավանօզը ինձի դուր՝ ձիգար մը փաթթիմ. յես քիչ մը թիյրաքի ին. դայֆէյին հեղը մուլախա ձիգառ մը բիդի խմիմ: Քա՛, աս ի՛նչ սերթ թիւթիւն է. փաքէ՞թ է մի՛ չէ նա դաչախ:
- Մենք դաչախ չինք բանեցունինք. իծծունօց փաքեթ է. մեր Սերքիս աղան փաքեթեն գադ բաշխա թիւթիւն չի բանեցունիր:
- Է՛հ, մնագ բարօվ. օր մը դուք ալ ամմենքօվ մեզի հրամմեցեք. բեդ գէնիմ (կ՛սպասեմ):
- Երթաք բարօվ. նօրեն հրամմեցեք. ասիգ չիմ սեբիմ. ախջիգներուն բարեվ երե:

* *

Իմ սիրագան երգու աչգիս լուս գավագըս.

Հէն առաչ անուշիգ խաթըրդ հարցընիմ գու. իշալլահ օխջ...

Original page number 183.

... առօխջ բանիդ-դօրծիդ եղեվէն իս: Մեզի ալ հարցունելու ըլլաս նա՝ փառք Ասծու, ամմենքօվ աղիգ ինք: Մինազ, անցած օրդանքը մարդդ քիչ մը քեյֆը ավըրից, սթմայի բես էրավ. երգու իրեք օր ալ բառգեցավ. համա հեքիմէն առած դէղերուս վրա՝ հիմիգ աղիգ է. ասօր հինգ օր է օր օղքի էլիր է: Ախբարներդ ու քուրվըդիքըդ ամմենքօվ աղիգ ին. իլլէ բըզդըլիգ ախբարդդ Արուսթանը. գուղէ էր, խմէ էրր, դռդիգ գուղա էր. Ասված չար աչգէ բահէ. ասանգ մնալու ըլլա նա՝ շաղ աղիգ է:

Քալօվ հիմիջագ, քիչ մ'ալ քու վրայօքըդ խօրաթինք:

Չավագըս, երգու դարիէն բերի դարիբ-դուրբէթ Ուռուսսիային չօլերը քնացիր ընգիր իս. դիյօր հիմա, իրարու վրա հաշիֆ էնիմ նա՝ էռսունըօխդը մանեթէն եվելի չէ դրգածըդ: Ի՞նչ գէնիս էր. վօրի՞ն քօվը գէնաս էր. ի՞նչ է դադածըդ, ի՞նչ է վասդըգածըդ. ի՞նչ է խարջածըդ. շիդգէ շիդագ բան մը գրիր չիս ինծի: Օ՛ղու, դուն մեր ասդեզի հալը խօշ աղիգ գիդիս. յես առաչվան բես վաճծումը անցավ: Ասդեղի գօրծերը հարցունելու ըլլաս նա՝ հիչ բան չիգա. բերաննիս քամիին բացիր գեսիր ինք: Հիչ չէ նա, յա՛վրիս, ամիսէ ամիս քսանագան մանեթ խաշլուկի դրգիս մեզի. յես քեզի աղ բօյերը բերի քի՝ ինծի յարդում էնիս, թեվընգեր ըլլաս. քեզմէն գաղ ուրիշ գիւվէնէնիս մը չունիմ. վերը Ասված, վարը քեզի գիւվէնմիշ եղիր իմ. էհմալութան չի դաս. գիրըս առնիս չառնիս՝ ինծի փարա ժըմընցընիս. դուն խընդացուր մեզի քի Ասված ալ քեզի խնդացունէ: Ամենանփրգիչը բանիդ գօրծիդ աչօղութեն դա ու օխջ առօխջ նօրէն իրար դեսնելու արժանի էնէ:

Մարդդ իր միդգը փօխիր է. գըսէ էր քի՝ Քիրքօրըս աս անքամ քալու ըլլա նա՝ օդը գլօխ բիդի էնիմ: Դեսնի՛մ քեզի, զավագըս, մդահան չէնիս մեզի. նամագիս դարցին բեդ գէնիմ:

Յես ու մարդդ երգու աչվըներդ բաքնինք գու քուրերդ ու ախբարներդ ալ սիրօվ ու գարօղօվ բարեվներ գէնին քեզի:

Chapter 19

Hamshen

19.1 Overview and literature

Original page number 184.

This dialect is scattered and spread across many diverse regions. Its principle area and place of origin is east of Trabzon, in the province of Hamshen, in the same-named village-city. A few centuries ago, this province was entirely filled with Armenian residents, but the barbaric and fanatical Muslims have almost entirely erased the Armenians there. Tens of thousands of Armenians were martyred during the invasions of the bandit-preacher TODO: find this person Ղուռուֆ օղլի Մեմէտ, tens of thousands were forced to convert to Islam, and until now are considered as Turkish (տաճիկ), even though they have preserved their old Armenian customs and native Armenian dialect. The remaining Armenians who were freed from the sword and apostasy were able to escape and save themselves, and they took refuge in the villages near Trabzon, Ünye, Fatsa, Terme, Çarşamba, and even much farther around Samsun, Sinop, and Nicomedia. Near İzmit, above Başiskele, they built a village called Manishag. In recent times, before the latest massacres and after, new large migrant communities of Hamshen Armenians passed through the Caucasus, where they established many small Armenian settlements on the shores of the Black Sea. For example, Sokhumi, Sochi, Mtsara, Tsebelda, Adler, Shapshuga, and so on.

The Hamshen dialect is still not studied, but many extensive manuscripts have been published. Among these, the principle one is the publication in Ararat (Արարատ) 1892, էջ 428-447, which although it is not signed, is by the known folklorist Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի). When I was in Etchmiadzin, I had the opportunity of converting this same manuscript into the scientific orthography through this person; I bring forth this manuscript later below. Other smaller manuscripts and...

Original page number 185.

... collections of words have been published in various periodicals, for example:

- Բիւրակն [Byurakn]
 - 1899: page 508, 558, 603, 654, 699, 752, 779 1900: page 14, 29, 42, 59, 82, 120
- Հանդէս Ամսօրեա [Monthly Review]
 - 1891: page 116, 300
 - 1892: page 24, 183-4, 382-3
 - 1895: page 13, 183-6
- Ararat (Արարատ)
 - 1895: page 54, 83-84, 239-243, 293-297, 396-400

In the summer of 1910, with the goal of studying this study, I crossed Trabzon, where I stayed for two weeks. I was

surrounded by many villages and teachers who were from Malya, Abgion, Küçük Şana, and Joshara; they wholeheartedly offered their help to me. I was able to make a dictionary and grammar of the dialect, to collect manuscripts, and so on.

Across various villages, the dialect has small differences. The effect of the city is obvious. The villages that are far from Trabzon and hidden in the mountains present the most original form, while the villages that are close to the city have changed. The first group includes the village of Malya, which preserves the purest form of the Hamshen dialect. The second group includes Zefanos which is a village that is almost half an hour away from the city, and it has a very simplified dialect.

19.2 Phonology

19.2.1 Vowels

19.2.1.1 Segment inventory

The original Hamshen dialect has the vowels /a, æ, je, e, ə, i, uo, o, œ, u, ʏ/ <u, w̃, ɛ, ɛ, ɹ, ɪ, n, o, ɛo, nɛ, ɪɛ>. The villages close to Trabzon do not have the vowels /æ, je, uo/ <w̃, ɛ, n>.

19.2.1.2 Sound changes

19.2.1.2.1 Classical Armenian /a/ <u>

By a general rule, the Classical Armenian sound /a/ <u> has changed to /o/ <o> next to nasals (Table 19.1).

Table 19.1: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /o/ <o> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
'skull'	gank, gang	գանկ, գանգ	g ^h ang	գ'ոնգ	gank, gang	գանկ, գանգ
'to complain'	gangatil	գանգատիլ	g ^h ongdil	գ'ոնգդիլ	ganggatel	գանգատել
'soup (CA); tan drink (SEA)'	t ^h an	թան	t ^h on	թոն	t ^h an	թան
'month'	amis	ամիս	omis	ոմիս	amis	ամիս
'durable'	amur	ամուր	omur	ոմուր	amur	ամուր
'mint'	ananux	անանուխ	onlux ^{k^h}	ոնլուխք	ananux	անանուխ

19.2.1.2.2 Classical Armenian /e/ <e>

The Classical sound /e/ <ɛ> becomes /ji/ <ɟɪ> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <ɛ> at the beginning of polysyllabic words (Table 19.2).¹

¹

For the inflected words for 'ox', the final /n/ in Hamshen may be a definite suffix /-n/.

Table 19.2: Change from word-initial Classical Armenian /e/ <t> to /ji, e/ <jh, t> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
`ox'	ezən	եզն	jiz	յիզ	jez	եզ
`ox (GEN)'	ezin	եզին	ez-onə	եզօնը	jez-an	եզան
`ox (PL)'	ezink ^h	եզինք	ez-nin	եզնին	jez-ner	եզներ
`l'	es	ես	jis	յիս	jes	ես
`when'	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jeɾp ^h	երբ
'oath'	erduməṇ	երդումն	ef ^h vunk ^h	էջփունք	jeɾ ^h um	երդում
'thirty'	eresun	երեսուն	ersun	էռսուն	jeresun	երեսուն
'nail (finger/toe)'	eʔung	եղունգ	eʔunk ^h	էղունք	jeʔung	եղունգ

Inside the word, it becomes /ie, i, e/ <t, h, t> (Table 19.3). (The t is found especially in Malya.)

Table 19.3: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /ie, i, e/ <ի, հ, է> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
`ox'	ezən	təql	jiz	ɟhɟ	jez	tɟ
`night'	gɟfɛr	qɦʒɛr	gɦʒɟfɛr	qɦʒɛr	gɟfɛr	qɦʒɛr
`we (NOM)'	mekʰ	մեք	mɟekʰ	մեք	mɛŋkʰ	մենք
`our (GEN)'	mer	մեր	mir	միր	mer	մեր
`big'	mɛts̥	մեծ	midz̥	միծ	mɛts̥	մեծ
`place'	tɛɫ	տեղ	dɛɫ	դեղ	tɛɫ	տեղ

19.2.1.2.3 Classical Armenian /o/ <n>

The sound /o/ <n> changes everywhere to /ʊo, o, œ, ʏ/ <n, o, to, ɪL> (Table 19.4a) except for the words in Table 19.4b.

Table 19.4: Change from word-medial Classical Armenian /o/ <n> to /ʊo, o, œ, ʏ/ <n, o, to, ɬ> with exceptions in the Hamshen dialect

a.	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
					gjuʁɑtsʰi	ɑɣnɒwɑɣi
					gjuʁɑtsʰ-ɒtsʰ	ɑɣnɒwɑɣɒg
					voʃʰil	nɒɣil
					xəndʒɔr	ɣnɒnɒr
					dʒɔr	ɒnɒr
b.					ʃʰɔrs	ɣnɒrs
					ov	nɒ
					vov, vœv	ɒvɒ, ɒvœv
					vor	nɒ

19.2.1.2.4 Classical Armenian /ai/ <ւյ>

Among the diphthongs, Classical /ai/ <ωι> changes usually to /e/ <ε>, ...

Original page number 186.

... to /æ/ <ü> in Malya (Table 19.5).

Table 19.5: Change from Classical Armenian /qj/ <ւյ> to /e, æ/ <է, ü> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Hamshen	cf. SEA
'goat'	qjts ւյծ	ædž, edž üð, tð	ajts ւյծ
'this'	qjs ւյս	æs, es üu, tu	ajs ւյս
'other'	qjl ւյլ	æl, el üł, tł	ajl ւյլ

19.2.1.2.5 Classical Armenian /oj, ių/ <ոյ, իւ>

For the others, Classical /oj, ių/ <ոյ, իւ> become /u/ <ու> (Table 19.5).

Table 19.6: Change from Classical Armenian /oj, ių/ <ոյ, իւ> to /u/ <ու> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Hamshen	cf. SEA
'light'	lojs լոյս	lus լուս	lujs լոյս
'snow'	đziun ծիւն	đzun ծուն	đzjun ծյուն

19.2.2 Consonants

19.2.2.1 Voice quality or laryngeal changes

The consonant group has three degrees: voiced, voiced aspirate, and voiceless unaspirate. It must be noted however that the voiced sounds are also not fully voiced here, but are very close to the voiceless unaspirated. The villages that are close to the city have only two degrees, missing the voiced aspirates. The Old Armenian voiced consonants are usually changed to voiced aspirates, and the voiceless unaspirates are changed to voiced, while the voiceless aspirates stay the same.²

19.2.2.2 Reflexes of Classical /r/ <ր>

What is interesting is the changes for the Classical sound /r/ <ր>. Next to dentals, it becomes /ʃ/ <շ>, it becomes /j/ <յ> next to other consonants, while it stays the same next to vowels (Table 19.7).

Table 19.7: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /ʃ, j, r/ <շ, յ, ր> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Hamshen	cf. SEA
'man'	mard մարդ	maʃd մաշդ	mart ⁿ մարդ
'empty'	datark դատարկ	daɟdag դայդագ	datark դատարկ
'four'	tʃ ⁿ ors չորս	tʃ ⁿ vjs չիյս	tʃ ⁿ ors չորս
'dream'	eraz երազ	neraz ներազ	jeraz երազ
'face'	eres երես	eris երիս	jeris երես
'face-GEN'	eres-i երեսի	ejs-i էյսի	jeris-i երեսի

²HD: This contradicts the first sentence; he might just mean that the dialect only has voiceless consonants, without being sure of aspiration.

19.3 Morphology

19.3.1 Noun inflection or declension

19.3.1.1 Plural suffixes

For declensions, what is noteworthy are the plural formatives /-ir, -nir, -nin/ <իր նիր նին> 19.8.³

Table 19.8: Plural suffixes in the Hamshen dialect

	‘bread’		‘apple’	
NOM	haṭs ^h -ir	hwaḡh	χndz ^h oj-nir	խնձ՝ոյնիր
GEN-DAT	haṭs ^h -er-u	hwaḡtɾnɒ	χndz ^h oj-nin	խնձ՝ոյնին
ABL	haṭs ^h -er-u-n	hwaḡtɾnɒn	χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
	haṭs ^h -er-u-n-menen	hwaḡtɾnɒnɒtɒtɒ	χndz ^h oj-ner-en	խնձ՝ոյներեն
			χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
			χndz ^h oj-nun-mene	խնձ՝ոյնունմենե
INS	haṭs ^h -er-ov	hwaḡtɾnɒɒ	χndz ^h oj-ner-ov	խնձ՝ոյներով

19.3.1.2 Case marking

The accusative is sometimes the same as the nominative, and sometimes the same as the dative. The singular ablative takes /-en/ <էն> or /-én/ <ը՛ն>.

19.3.2 Pronoun inflection or declension

19.3.2.1 Personal pronouns

HD: Table 19.9 is for personal pronouns.

Table 19.9: Inflection paradigm for personal pronouns in the Hamshen dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յես	d ^h un դ՛ուն	en, ina էն, ինա	mek ^h մէք	d ^h unk ^h դ՛ունք	enir, inir էնիր, ինիր
GEN	im իմ	k ^h u քո	enu, inu էնու, ինու	mir, mij միր, միյ	dz ^h ur, dz ^h ij ծ՛իր, ծ՛իյ	enuṭs ^h , inuṭs ^h էնուց, ինուց
DAT	indzi, indzigi ինծի, ինծիգի	k ^h ezi, k ^h ezigi քէզի, քէզիգի	enu էնու	mezi, mezigi մէզի, մէզիգի	dz ^h ezi, dz ^h ezigi ծ՛էզի, ծ՛էզիգի	enuṭs ^h , inuṭs ^h էնուց, ինուց
ACC	indz-i, indz-igi ինծի, ինծիգի	k ^h ez-i, k ^h ez-igi քէզի, քէզիգի	en, enu, zən էն, էնու, զըն	mez-i, mez-igi մէզի, մէզիգի	dz ^h ez-i, dz ^h ez-igi ծ՛էզի, ծ՛էզիգի	enuṭs ^h , inuṭs ^h , zenir էնուց, ինուց, զէնիր
ABL	indz-men ինծմէն	k ^h ez-men քէզմէն	endi, indi էնդի, ինդի	mez-men մէզմէն	dz ^h ez-men ծ՛էզմէն	enuṭs ^h -men, inuṭs ^h -men էնուցմէն, ինուցմէն
INS	indz-mov ինծմով	k ^h ez-mov քէզմով	enu hid էնու հիդ	mez-mov մէզմով	dz ^h ez-mov ծ՛էզմով	enuṭs ^h -mov էնուցմով

Original page number 187.

³HD: Adjarian's paradigms have quite ambiguous segmentations. Table 19.8 is just my speculation on one possible morpheme segmentation.

The plural instrumental is very diverse (Table 19.10). But the word /inuṯ^h-mov/ <ինուցմով> is not said.

Table 19.10: Sample of plural instrumental pronouns in the Hamshen dialect

3PL ‘with those’		Other pronouns, maybe ‘with these/those’?	
enuṯ ^h -mov	էնուցմով	esir	էսիր
ənuṯ ^h -mov	ընուցմով	isir	իսիր
enuṯ ^h -mer-ov	էնուցմէրով	esuṯ ^h -mer-ov	էսուցմէրով
ənuṯ ^h -mer-ov	ընուցմէրով	esduuṯ ^h -mov	էսդուցմով
eniṯ ^h -mer-ov	էնիցմէրով	esiṯ ^h -mer-ov	էսիցմէրով
əniṯ ^h -mer-ov	ընիցմէրով	etiḡ ^h -mer-ov	էդիցմէրով
		eduṯ ^h -mer-ov	էդուցմէրով

HD: Adjarian likewise lists a paradigm (Table 19.11) which seems to be for the reflex of the logophoric third person pronoun.

Table 19.11: Inflection paradigm for the logophoric 3SG/3PL pronoun in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	ink ^h -ə ինքը	urink ^h ուրինք
GEN	ur, uj, urin ուր, ույ, ուրին	urintṣ ^h ուրինց
DAT-ACC	urin-ə ուրինը	urintṣ ^h ուրինց
ABL	ur-men, ur-məṇ, urin-men ուրմէն, ուրմըն, ուրինմէն	urintṣ ^h -men ուրինցմէն
INS	ur hid, urin-ə hid ուր հիդ, ուրինը հիդ	urintṣ ^h hid ուրինց հիդ

19.3.2.2 Interrogative pronouns

HD: Table 19.12 is for the interrogative pronoun ‘who’

Table 19.12: Inflection paradigm for interrogatives pronouns ‘who’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	vəv վեով	vorok ^h վօրօք
GEN-DAT-ACC	vum վում	umintṣ ^h , vumintṣ ^h , vorintṣ ^h , vorœṯ ^h ումինց, վումինց, վօրինց, վօրօց
ABL	vum-men վումմէն um-men ումմէն	umintṣ ^h -men, vorœṯ ^h -men ումինցմէն, վօրօցմէն vorɣntṣ ^h -men, vumœṯ ^h -men, umœṯ ^h -men վօրինցմէն, վումցմէն, ումօցմէն
INS	vum hid վում հիդ	umintṣ ^h -mov, vumintṣ ^h -mov, vorœṯ ^h -mov ումինցմով, վումինցմով, վօրօցմով

HD: Table 19.13 is for the interrogative pronoun ‘what/which’

Table 19.13: Inflection paradigm for interrogatives pronouns ‘what/which’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	væɾ վէօր	vurok ^h -ə, vuronk ^h -ə վուրօքը, վուրօնքը
GEN-DAT-ACC	vor-in վօրին	vurots ^h -ə, vuronts ^h -ə վուրօցը, վուրօնցը
ABL	vor-men վօրմէն	vurots ^h -men, vuronts ^h -men վուրօցմէն, վուրօնցմէն
INS	vor-ov վօրօվ	vurots ^h -mov, vuronts ^h -mov վուրօցմօվ, վուրօնցմօվ

19.3.3 Verb inflection or conjugation

19.3.3.1 Indicative present and past imperfective

In verbs, there are many interesting innovations. In the first conjugation class, the Classical vowel /e/ <ե> has become /i/ <ի> in the 1SG, 2SG, 1PL, and 3PL persons. In the second conjugation class, the vowel /a/ <ա> has become /o/ <օ> in the 1SG, 1PL, and 3PL. The indicative present and imperfective are formed with the formatives /g/ <գ> or /gu/ <գու>. The first is placed at the beginning of vowel-initial verbs, the second is placed after consonant-initial verbs. The progressive is formed with the formative /uni/ <ունի> (and sometimes also /guni/ <գունի>).

HD: To clarify, in SWA, the present indicative tense is made up of the indicative prefix /g(ə)-/ and the finite verb. The finite verb is made up of the stem, the theme vowel, and agreement suffixes. For a verb like ‘to eat’ and ‘to bring’, the theme vowel is an invariant /e/. For Hamshen, we find the following differences (Table 19.14): 1) the theme vowel of these verbs is /e/ in the 3SG and 2PL, but /i/ elsewhere; 2) the indicative morpheme is a prefix /g-/ for vowel-initial verbs but a suffix /-gu/ for consonant-initial verbs; 3) the 1PL and 2PL are homophonous suffixes /-k^h/ that take different theme vowels.

Table 19.14: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-i-m	գուդիմ	g-ud-e-m	կ’ուտեմ
2SG	g-ud-i-s	գուդիս	g-ud-e-s	կ’ուտես
3SG	g-ud-e-∅	գուդէ	g-ud-e-∅	կ’ուտէ
1PL	g-ud-i-k ^h	գուդիք	g-ud-e-ɣk ^h	կ’ուտենք
2PL	g-ud-e-k ^h	գուդէք	g-ud-e-k ^h	կ’ուտէք
3PL	g-ud-i-n	գուդին	g-ud-e-n	կ’ուտեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m gu	բ’երիմ գու	gə-p ^h er-e-m	կը բերեմ
2SG	b ^h er-i-s gu	բ’երիս գու	gə-p ^h er-e-s	կը բերես
3SG	b ^h er-e-∅ gu	բ’երէ գու	gə-p ^h er-e-∅	կը բերէ
1PL	b ^h er-i-k ^h gu	բ’երիք գու	gə-p ^h er-e-ɣk ^h	կը բերենք
2PL	b ^h er-e-k ^h gu	բ’երէք գու	gə-p ^h er-e-k ^h	կը բերէք
3PL	b ^h er-i-n gu	բ’երին գու	gə-p ^h er-e-n	կը բերեն
	√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	

Original page number 188.

HD: In SWA, the past imperfective is similar to the present (Table 19.15). The main difference is that SWA adds the past suffix /-i-/ between the theme vowel and agreement. The past suffix is zero for the 3SG. For Hamshen, we

see many differences against the SWA forms. The past suffix is /-i-/ for 1SG and 2SG but seems covert in all other person-numbers. The past agreement suffixes in Hamshen are different than those of SWA. The theme vowel can vary between /e/, /á/, and /é/ with non-final stress.

Table 19.15: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-ej-i-∅	գուդէի	g-ud-ej-i-∅	կ’ուտէի
2SG	g-ud-ej-i-r	գուդէիր	g-ud-ej-i-r	կ’ուտէիր
	g-ud-é-∅-jdə	գուդէ’յդə		
3SG	g-ud-e-∅-r	գուդէր	g-ud-e-∅-r	կ’ուտէր
1PL	g-ud-á-∅-kʰə	գուդա’քը	g-ud-ej-i-ŋkʰ	կ’ուտէինք
2PL	g-ud-é-∅-kʰə	գուդէ’քը	g-ud-ej-i-kʰ	կ’ուտէիք
3PL	g-ud-é-∅-jnə	գուդէ’յնը	g-ud-ej-i-n	կ’ուտէին
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	bʰer-ej-i-∅ gu	բ’երէի գու	gə-pʰer-ej-i-∅	կը բերէի
2SG	bʰer-ej-i-r gu	բ’երէիր գու	gə-pʰer-ej-i-r	կը բերէիր
	bʰer-éj-∅-də gu	բ’երէ’դը գու		
3SG	bʰer-e-∅-r gu	բ’երէր գու	gə-pʰer-e-∅-r	կը բերէր
1PL	bʰer-á-∅-kʰə gu	բ’երա’քը գու	gə-pʰer-ej-i-ŋkʰ	կը բերէինք
2PL	bʰer-é-∅-kʰə gu	բ’երէ’քը գու	gə-pʰer-ej-i-kʰ	կը բերէիք
3PL	bʰer-é-∅-jnə gu	բ’երէ’յնը գու	gə-pʰer-ej-i-n	կը բերէին
	√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

19.3.3.2 Past perfective or aorist

The perfective is formed in the old way. But in the first conjugation, the vowel of the 3SG becomes /i/ <ի>.

HD: Adjarian doesn’t provide complete paradigms for the past perfective or aorist (Table 19.16). But his implicitness suggests that Hamshen follows SWA in forming the past perfective. For a verb like ‘to broom’, the past perfective is made up of the root + theme vowel /e/ + aorist suffix /tʰsʰ-/ + past/agreement marking. In the 3SG, past and agreement are covert. For Hamshen, it seems that the main difference is that the theme vowel is /i/ in the 3SG instead of /e/. Note that Adjarian also lists the verb ‘to bring’ which is irregular in SWA.

Table 19.16: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SEA	
3PL ‘they broomed’			avl-e-tʰsʰ-i-n	աւլեցին
3SG ‘he broomed’	avl-i-tʰsʰ-∅-∅	աւլից	avl-e-tʰsʰ-∅-∅	աւլեւ
3SG ‘?’	af-i-tʰsʰ-∅-∅	աշից		
3SG ‘he threw away’	tʰapʰ-i-tʰsʰ-∅-∅	թափից	tʰapʰ-e-tʰsʰ-∅-∅	թափեց
3SG ‘he brought’	bʰer-i-tʰsʰ-∅-∅	բ’երից	pʰer-x∅-∅-a-v	բերաւ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

HD: He provides a paradigm for the negated past perfective in ().

19.3.3.3 Future and future perfect

The future formative is /bidi/ <բիդի>, which is always placed after the verb. In the 1SG of the present future, the formative loses its sound /b/ <բ> when after the sound /m/ <մ>, and of course by first turning into /m/ <մ> and then

shortening. In the other persons, the sound /b/ <բ> stays the same.

HD: To clarify, the future (Table 19.17) and future perfect (Table 19.18) are formed by taking the finite verb from respectively the indicative present and past imperfective. In both SWA and Hamshen, the indicative morpheme is replaced by a future morpheme /bidi/. In SWA, this future morpheme is a proclitic, while it is a proclitic in Hamshen. In Hamshen, the sound /b/ of the future morpheme /bidi/ is deleted after the /m/ of the 1SG suffix.

Table 19.17: Future <ապանի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m idi	բ [՛] երիմ իղի	bidi p ^h er-e-m	պիտի բերեմ
2SG	b ^h er-i-s bidi	բ [՛] երիս բիղի	bidi p ^h er-e-s	պիտի բերես
3SG	b ^h er-e-∅ bidi	բ [՛] երե բիղի	bidi p ^h er-e-∅	պիտի բերե
1PL	b ^h er-i-k ^h bidi	բ [՛] երիք բիղի	bidi p ^h er-e-ηk ^h	պիտի բերենք
2PL	b ^h er-e-k ^h bidi	բ [՛] երեք բիղի	bidi p ^h er-e-k ^h	պիտի բերեք
3PL	b ^h er-i-n bidi	բ [՛] երին բիղի	bidi p ^h er-e-n	պիտի բերեն
	√-TH-AGR FUT		FUT √-TH-AGR	

Table 19.18: Future perfect <անցեալ ապանի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-ej-i-∅ bidi	բ [՛] երեյի բիղի	bidi p ^h er-ej-i-∅	պիտի բերեի
2SG	b ^h er-éj-∅-də bidi	բ [՛] երեյդ բիղի	bidi p ^h er-ej-i-ɾ	պիտի բերեիր
3SG	b ^h er-e-∅-ɾ bidi	բ [՛] երե բիղի	bidi p ^h er-e-∅-ɾ	պիտի բերեր
1PL	b ^h er-á-∅-k ^h ə bidi	բ [՛] երա՞ք բիղի	bidi p ^h er-ej-i-ηk ^h	պիտի բերեինք
2PL	b ^h er-é-∅-k ^h ə bidi	բ [՛] երե՞ք բիղի	bidi p ^h er-ej-i-k ^h	պիտի բերեիք
3PL	b ^h er-é-∅-jnə bidi	բ [՛] երե՞նք բիղի	bidi p ^h er-ej-i-n	պիտի բերեին
	√-TH-PST-AGR FUT		FUT-√-TH-PST-AGR	

19.3.3.4 Subjunctive present and past imperfective with marker /na/ <նա>

HD: In SWA, the subjunctive present/past is the finite verb form that is found in the indicative present/past (77a). In fact, the indicative is built from the subjunctive by adding the indicative morpheme /g(ə)-/ (77b). The subjunctive can be found in conditional clauses. In colloquial speech, such conditional clauses can be optionally accompanied by a clitic /-ne/ (77c).

(77) SWA

- a. jet^he ləs-e-n, jet^he ləs-ej-i-n
if listen-TH-3PL, if listen-TH-PST-3PL
‘If they listen; if they listened.’
Եթե լսեն, եթե լսեին:
- b. gə-ləs-e-n. gə-ləs-ej-i-n
listen-TH-3PL. listen-TH-PST-3PL
‘They listen. They were listening’
Կը լսեմ, կը լսեին:
- c. jet^he ləs-e-n ne. jet^he ləs-ej-i-n ne
if listen-TH-1SG SBJV. if listen-TH-PST-1SG SBJV
‘If they listen; If they listened.’
Եթե լսեմ, եթե լսեին:

HD: Given this background, we can understand Adjarian's description of Hamshen.

The subjunctive (ստորադասական) is formed with the formative /na/ <նա> (78).

(78) Hamshen

- a. egerem b^her-i-m na
if? bring-TH-1SG SBJV
'If I bring.'
Էգերեմ բ^հերիմ նա
- b. egerem b^her-é-∅-jdə na
if? bring-TH-PST-2SG SBJV
'If you brought.'
Էգերեմ բ^հերէյդə նա

This formative is also used to form a type of hortative or soft imperative (79).

(79) Hamshen

- b^her-i-s na
bring-TH-2SG SBJV

'If it's possible, bring it!.'
բ^հերիս նա

19.3.3.5 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect and past perfect are formed periphrastically. In the default case, the verb is in the resultative participle form with the suffix /-adz/. This participle is combined with either the present auxiliary (to mark the present perfect) or the past auxiliary (to mark the past perfect). To mark evidentiality, the verb can instead use the evidential participle with suffix /-er/. Given this information, we can now better understand how Hamshen works.

The present perfect and past perfect (յարակատար ու գերակատար) are formed with either the verb /em/ <եմ> 'AUX; to be' or /nim/ <նւնիմ> 'to have', and with the participle suffixes /-adz, -er/ <-ած, -եր> (80). HD: Note that the morphemes he lists are with SWA pronunciation, not Hamshen. The sentences are Hamshen. Sentence (80a-iii) is incompletely suggested by Adjarian

(80) a. Hamshen

- i. g^hn-a-t^h-ir i-m
go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
'I have gone.'
գ^հնացիր իմ
- ii. g^hn-a-t^h-adz i-m
go-TH-AOR-RPTCP AUX-1SG
'I have gone.'
գ^հնացած իմ
- iii. g^hn-a-t^h-adz un-i-m
go-TH-AOR-RPTCP have-TH-1SG
'I have gone.'
գ^հնացած ունիմ

- iv. asd-adz̄ un-ej-i-∅
say-RPTCP have-TH-PST-1SG
'I had said.'
ասդած ունէի
- b. cf. SWA
- i. kʰatsʰ-er e-m
go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
'I have gone.'
գացեր իմ
- ii. katʰ-adz̄ i-m
go-RPTCP AUX-1SG
'I have gone.'
գացած եմ
- iii. əs-adz̄ ej-i-∅
say-RPTCP AUX-PST-1SG
'I had said.'
ըսած էի

19.3.3.6 Infinitives with /-uj/ <nl₂>

HD: In SWA, the infinitive form of the verb ends in the theme vowel plus the infinitive suffix /-l/.

For the infinitive, the Classical endings /-e-l, -i-l, -a-l, -u-l/ <ել, իլ, ալ, ուլ> have been lost; in their place, there is a new formative /-uj/ <nl₂> that is general for all verbs (Table 19.19).

HD: To clarify, in CA and SWA/SEA, the infinitive of a verb is formed by adding the infinitive suffix -l after the theme vowel. In Hamshen however, the infinitive uses the suffix /-uj/ without a theme vowel.

Table 19.19: Replacement of the infinitive suffix with /-uj/ <nl₂> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Hamshen	cf. SEA	cf. SWA
'to speak'	χαլս-ի-լ խալսիլ	χos-uj խounլ₂	χos-e-l խոսել	χos-i-l խօսիլ
'to go'	ertʰ-a-l երթալ	efd-uj էշդոլ₂	jertʰ-a-l երթալ	jertʰ-a-l երթալ
'to bring'	ber-e-l բերել	bʰer-uj բ'երոլ₂	ber-e-l բերել	pʰer-e-l բերել
	√-TH-INF	√-INF	√-TH-INF	√-TH-INF

Original page number 189.

In declension, this same formative is used (Table 19.20).

Table 19.20: Declension of infinitives like 'to bring' in the Hamshen dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	bʰer-uj	բ'երոլ₂	bʰer-uj-nin	բ'երոլ₂նին
GEN-DAT	bʰer-uj-i	բ'երոլ₂ի	bʰer-uj-nun	բ'երոլ₂նուն
ABL	bʰer-uj-əṇ	բ'երոլ₂ըն	bʰer-uj-nun	բ'երոլ₂նուն
INS	bʰer-uj-ov	բ'երոլ₂օվ	bʰer-uj-ner-ov	բ'երոլ₂ներօվ

It appears to me that this formative is borrowed from Turkish formatives /-ij, -əj, -uj/ <ի₂, ը₂, ու₂> (*HD: deverbial nominal suffix <-iₛ> in modern Turkish orthography*) and from the Persian formatives /-ij/ <ի₂> (*HD: deverbial nominal*

suffix <-eš> ‎ in modern Persian orthography); these likewise form participles. For example Turkish /aləʃ-veriʃ/ <ալըշ-վերիշ> (HD: <alışveriş>) meaning ‘trade’ (that is ‘to take and to give’), Persian առնառն (that is, առնառն եւ տալ), Persian /asqij/ <ասսիշ> (HD: <âsâyeš> ‎) meaning ‘rest’.

19.3.3.7 Negation or negative forms

19.3.3.7.1 Indicative present and past imperfective

Negative forms are built by placing the formatives /tʰi-, tʰi-/ <չ, չի> before the verb, or by placing the formative /utʰi/ <ուչ> after the verb.

HD: To clarify, the first method resembles how SWA does negative forms, while the second method is about using the reflex of CA ‘no’ /otʰi/ <ուչ> as a post-verbal marker.

HD: Consider a verb like ‘to bring’ to illustrate the formation of the negative indicative present (Table 19.21). For the first method, SWA combines the negative present auxiliary with a non-finite form called the connegative. The connegative is formed by adding the suffix /-r/ after the theme vowel. Hamshen also uses a negative present auxiliary, while the verb’s non-finite form uses the suffix -il. This -il seems to be decomposable to a theme vowel /-i/ plus a suffix /-l/; such that this Hamshen /-l/ suffix is a reflex of the CA infinitive suffix /-l/ <լ>.

Table 19.21: Negative <բացասական> of the indicative present <ներկայ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʰi-i-m bʰer-i-l	չիմ բ’երիլ	tʰi-e-m pʰer-e-r	չեմ բերեր
2SG	tʰi-i-s bʰer-i-l	չիս բ’երիլ	tʰi-e-s pʰer-e-r	չես բերեր
3SG	tʰi-i-∅ bʰer-i-l	չի բ’երիլ	tʰi-i-∅ pʰer-e-r	չի բերեր
1PL	tʰi-i-kʰ bʰer-i-l	չիք բ’երիլ	tʰi-e-ŋkʰ pʰer-e-r	չենք բերեր
2PL	tʰi-e-kʰ bʰer-e-l	չեք բ’երիլ	tʰi-e-kʰ pʰer-e-r	չեք բերեր
3PL	tʰi-i-n bʰer-i-l	չին բ’երիլ	tʰi-e-n pʰer-e-r	չեն բերեր
	NEG-AUX-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-AGR √-TH-CN	

HD: Similarly for the negation of the indicative past imperfective (Table 19.22), SWA combines the negative past auxiliary with the above non-finite form. Hamshen behaves the same.

Table 19.22: Negative <բացասական> of the indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʰi-éj-ə-∅ bʰer-i-l	չէյը բ’երիլ	tʰi-éj-i-∅ pʰer-e-r	չէի բերեր
2SG	tʰi-éj-ə-r bʰer-i-l	չէյըր բ’երիլ	tʰi-éj-i-r pʰer-e-r	չէիր բերեր
3SG	tʰi-i-∅-r bʰer-i-l	չիր բ’երիլ	tʰi-e-∅-r pʰer-e-r	չեր բերեր
1PL	tʰi-á-∅-kʰə bʰer-i-l	չա’քը բ’երիլ	tʰi-éj-i-ŋkʰ pʰer-e-r	չէիք բերեր
2PL	tʰi-é-∅-kʰə bʰer-e-l	չէ’քը բ’երիլ	tʰi-éj-i-kʰ pʰer-e-r	չէիք բերեր
3PL	tʰi-é-∅-jnə bʰer-i-l	չէյնը բ’երիլ	tʰi-éj-i-n pʰer-e-r	չէին բերեր
	NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN	

HD: Note how the two dialects use different formatives to form the auxiliary. The segmentation is difficult to verify; see similar problems for the indicative past imperfective ().

19.3.3.7.2 Past perfect or auxiliary

The perfective has two forms.

HD: To negate the past perfective, SWA places the negation prefix /tʃə-/ before the verb. Hamshen in contrast has two methods. To first method (Table 19.23) is like in SWA, but the negation prefix is /tʃi-/.⁴

Table 19.23: Negative <բացասական> of the past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 1)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʃi bʰer-i-∅	չի բերի	tʃə-pʰer-i-∅	չբերի
2SG	tʃi bʰer-i-r	չի բերիր	tʃə-pʰer-i-r	չբերիր
3SG	tʃi bʰer-a-v	չի բերաւ	tʃə-pʰer-a-v	չեր բերաւ
1PL	tʃi bʰer-a-kʰ	չի բերաք	tʃə-pʰer-i-i-ŋkʰ	չբերինք
2PL	tʃi bʰer-i-kʰ	չի բերիք	tʃə-pʰer-i-kʰ	չբերիք
3PL	tʃi bʰer-i-n	չի բերին	tʃə-pʰer-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

HD: The second method is to place the reflex of the CA word ‘no’ /otʃi/ <ոչ> after the verb (Table 19.24).

Table 19.24: Negative <բացասական> of the past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 2)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	bʰer-i-∅ utʃi	բերի ուչ	tʃə-pʰer-i-∅	չբերի
2SG	bʰer-i-r utʃi	բերիր ուչ	tʃə-pʰer-i-r	չբերիր
3SG	bʰer-a-v utʃi	բերաւ ուչ	tʃə-pʰer-a-v	չեր բերաւ
1PL	bʰer-a-kʰ utʃi	բերաք ուչ	tʃə-pʰer-i-i-ŋkʰ	չբերինք
2PL	bʰer-i-kʰ utʃi	բերիք ուչ	tʃə-pʰer-i-kʰ	չբերիք
3PL	bʰer-i-n utʃi	բերին ուչ	tʃə-pʰer-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

19.3.3.7.3 Future

The future has three forms.

HD: In SWA, the future is negated by placing the negation prefix /tʃə-/ between the future morpheme /bidi/ and the finite verb (81b). Colloquial SWA also allows placing the negation prefix before the future morpheme (81c).

(81) SWA

- a. bidi pʰer-e-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring.’
պիտի բերեմ
- b. bidi tʃə-pʰer-e-m
FUT NEG-bring-TH-1SG
‘I will not bring.’
պիտի չբերեմ
- c. tʃə-bidi pʰer-e-m
NEG-FUT bring-TH-1SG

⁴HD: Note that in colloquial SWA, the negation prefix /tʃə-/ can be pronounced as /tʃi-/ as well.

‘I will not bring.’
 չպիտի բերեմ

HD: In contrast, Hamshen seems to have three possible strategies. The first is to place the negation morpheme /tʰi/ before the future morpheme, and then add the verb (82).

(82) Hamshen

- a. tʰi bidi bʰer-i-m
 NEG FUT bring-TH-1SG
 ‘I will not bring.’
 չի՝ բիդի բ՛երիմ
- b. tʰi bidi bʰer-i-s
 NEG FUT bring-TH-2SG
 ‘You will not bring.’
 չի՝ բիդի բ՛երիս

HD: The second is to place the reflex of ‘no’ between the verb and the future morpheme (83).

(83) Hamshen

- a. bʰer-i-m útʰi bidi
 bring-TH-1SG NEG FUT
 ‘I will not bring.’
 բ՛երիմ ո՛ւչ բիդի
- b. bʰer-i-s útʰi bidi
 bring-TH-2SG NEG FUT
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս ո՛ւչ բիդի

HD: The third is to place the reflex of ‘no’ after the verb and future morpheme (84).

(84) Hamshen

- a. bʰer-i-m idi útʰi
 bring-TH-1SG FUT NEG
 ‘I will not bring.’
 բ՛երիմ իդի ո՛ւչ
- b. bʰer-i-s bidi útʰi
 bring-TH-2SG FUT NEG
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս բիդի ո՛ւչ

19.4 Miscellaneous

19.4.1 Question formation

The interrogative is built with the formative /tʰe/ <թէ>, which can take various positions. For example, all the sentences in (85) all equally mean ‘Aren’t they coming?’.

(85) Hamshen

- a. $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-i-n}$ $\text{t}^{\text{h}}\text{e g}^{\text{h}}\text{-a-l}$
 NEG-AUX-3PL Q come-TH-CN
 'Aren't they coming?'
 $\text{z}^{\text{h}}\text{u} \text{ p}^{\text{t}} \text{ q}'\text{w}^{\text{h}}$
- b. $\text{g}^{\text{h}}\text{-a-l}$ $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-i-n}$ $\text{t}^{\text{h}}\text{e}$
 come-TH-CN NEG-AUX-3PL Q
 'Aren't they coming?'
 $\text{q}'\text{w}^{\text{h}} \text{ z}^{\text{h}}\text{u} \text{ p}^{\text{t}}$
- c. $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-i-n}$ $\text{g}^{\text{h}}\text{-a-l}$ $\text{t}^{\text{h}}\text{e}$
 NEG-AUX-3PL come-TH-CN Q
 'Aren't they coming?'
 $\text{z}^{\text{h}}\text{u} \text{ q}'\text{w}^{\text{h}} \text{ p}^{\text{t}}$

But, if before the verb there is an interrogative pronoun (միշակ անուն) or adverb, then the formative / $\text{t}^{\text{h}}\text{e}$ / < p^{t} >...

Original page number 190.

... is not used (86).

(86) Hamshen

- a. $\text{k}^{\text{h}}\text{oni}$ $\text{hok}^{\text{h}}\text{i}$ ji-k^{h}
 how.,many person AUX-2PL
 'How many people are you?'
 $\text{p}^{\text{h}}\text{u}^{\text{h}} \text{ h}^{\text{h}}\text{p}^{\text{h}} \text{ j}^{\text{h}}\text{p}$
- b. $\text{in}\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{o}$ er-i-k^{h}
 how do-PST-2PL
 'How did you do?'
 $\text{h}^{\text{h}}\text{z}^{\text{h}}\text{o} \text{ t}^{\text{h}}\text{p}^{\text{h}}\text{p}$
- c. $\text{v}^{\text{h}}\text{er}$ $\text{m}^{\text{h}}\text{af-d-a}$ eg-a-v
 which man-DEF come-PST-3SG
 'Which man came?'
 $\text{q}^{\text{h}}\text{t}^{\text{h}}\text{o} \text{ m}^{\text{h}}\text{az}^{\text{h}}\text{p}^{\text{h}} \text{ t}^{\text{h}}\text{q}^{\text{h}}\text{w}^{\text{h}}$
- d. $\text{h}^{\text{h}}\text{ob}^{\text{h}}\text{or}$ or $\text{g}^{\text{h}}\text{-a-l}$ $\widehat{\text{tj}}^{\text{h}}\text{-é-}\emptyset\text{-jd}^{\text{h}}$, ori $\text{x}^{\text{h}}\text{osk}^{\text{h}}$ $\text{gu-d-é-}\emptyset\text{-jd}^{\text{h}}$
 when that? come-TH-CN NEG-AUX-PST-2SG, why speech IND-give-TH-PST-2SG
 'When you weren't coming, why did you promise it?'
 $\text{h}^{\text{h}}\text{p}'\text{or} \text{ or} \text{ q}'\text{w}^{\text{h}} \text{ z}^{\text{h}}\text{t}^{\text{h}}\text{p}^{\text{h}}, \text{or}^{\text{h}} \text{ h}^{\text{h}}\text{ou}^{\text{h}} \text{ q}^{\text{h}}\text{u}^{\text{h}}\text{t}^{\text{h}}\text{p}^{\text{h}}$

In contrast, what is said is (87).

(87) Hamshen

- a. esa d-o-m $\text{t}^{\text{h}}\text{e}$
 this give-TH-1SG Q
 Do I give this? (as opposed to something else)'
 $\text{tu}^{\text{h}} \text{ n}^{\text{h}}\text{u}^{\text{h}} \text{ p}^{\text{t}}$
- b. mek^{h} $\text{t}^{\text{h}}\text{e}$
 we Q
 'Us?'
 $\text{m}^{\text{h}}\text{t}^{\text{h}} \text{ p}^{\text{t}}$

- c. *dun gʰɑtʃʰ-i-r tʰə*
 house go-PST-2SG Q
 ‘Did you go home? (as opposed to someone else)’

19.4.2 Borrowing Turkish morphology

The Hamshen dialect also has a strange characteristic which does not exist in any other Armenian dialect, nor do I think in any other language.

As we know, every language has foreign borrowed words. But these borrowings are taken with such a form, that the borrowing language considers them as roots and can subject them to grammatical rules. If the borrowings are nouns or adjectives, then they are taken in the simplest nominative case-form; if they are verbs, they are taken in the form of participles; if it is any other unchanging form, then they are likewise taken in their simplest root form. All of these can be declined or conjugated. For example, the following sentence is made up of purely Turkish borrowings (92).

(88) Hamshen

sa jenitʃʰeriin ɣalpʰaxin tʰekʰme mə jerləfdirmif ənem kʰ tʰekʰer-mekʰer ga
 TODO: idk turkish

Սա յենիջերիին չալփաքին տեկմե մա յերլեֆդիրմիֆ անեմ կ՝տեկեր-մեկեր գա

Here, the words are Turkish, but they are declined or conjugated as Armenian words. In Hamshen, it often happens that the borrowed words are conjugated according to Turkish grammar, and they are imported in this way into Armenian sentences.

(89) Hamshen

TODO: idk turkish

- a. *enir ɣɑtʃʰo-gi-n kʰitʃʰ mə jarala-di-ler*
 they Khacho-DAT-DEF little INDF injure-PST-3PL

‘They injured Khacho a bit’

HD: The verb is borrowed from Turkish <yaraladılar> ‘injured’

Էնիր Խաչօգին քիչ մը յարալադիլեր

- b. *iraʃʰ hed ujalum*
 each.other with agree?

‘Let’s get along with each other.’

TODO: idk whats turkish

իրաց հեղ ոյալում

- c. *eʰar mezi hed kofdi*
 take? we.DAT with unite

‘He united us’ HD: I didn’t understood Adjarian’s translation well <անաւ մեզ հետ միացուց>

Էղաւ մեզի հեղ կօշդի

- d. *gʰɔeʰ tʰe gʰ-a-s, iraʃʰ hed doʰʌfúrukʰ*
 village Q come-TH-2SG, each.other with fight

‘If you come to the village, we will fight each other.’

TODO: idk turkish verb

գ՛եղ թէ գ՛աս, իրաց հեղ դօղուշո՛ւրուք

- e. d^hunk^h ʃad p^hara kazonúrsunuz
 you.PL much money earn
 ‘Do you earn much money?’
 TODO: turkish idk
 դ՛ունք շա՞ղ փարա կազոն՝ւրսունուք

In these sayings, the following words are conjugated with purely Turkish rules:

- /jaraladiler/ <յարալադիլէր> with past perfective 3PL
- /ujalum/ <ույալում> imperative 1PL
- /kofdi/ <կօշդի> past perfective 3SG
- /dɔʁufúruk^h/ <դօղուշո՛ւրուք> present 1PL
- /kazonúrsunuz/ <կազոն՝ւրսունուք> present 1PL

These would become everywhere else as in (93).

(90) SWA with Turkish borrowings or codeswitching

- a. jaralamif ɛr-i-n
 injure do-PST-3PL
 ‘They injured.’ յարալամիշ ըրին
- b. ujmif ɛll-a-ɲk^h
 TODO: idk turkish be-TH-1PL
 TODO: idk turkish ույմիշ ըլլանք
- c. dɔʁufmif g-ɛll-a-ɲk^h
 TODO: idk turkish IND-be-TH-1PL
 TODO: idk
 դօղուշմիշ կըլլանք
- d. kofmif ɛr-a-v
 TODO: idk turkish do-PST-3SG
 TODO: idk
 կօշմիշ ըրաւ
- e. kazanmin g-ɛll-a-k^h
 TODO: idk turkish IND-be-TH-2PL
 TODO: idk
 կազանմին կըլլաք:

19.4.3 Stress

In the dialect, another famous phenomenon is stress. Just as in Trabzon, likewise in Hamshen, stress...

Original page number 191.

... is by rule on the final syllable. But in fast speech, it happens many times that in the two dialects, stress has moved to the first syllable of the word. This is due to the influence of the language of the Laz people who are a native Pontic populace. The Laz language places stress on the first syllable. Although in many places the Laz have lost their mother language and speak Turkish, but they stress their Turkish with their previous stress rule. In this word, the stress of the Laz language has passed to Turkish and from this into Armenian.

19.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

19.5.1 Zefanos village

Adjarian's source: See Ararat (Արարատ), 1892, page 428.

Էքուց կալանդար (կաղանդ) է. Էս օր Էմեն մաշդիգ վիր-վեր, Նես-Նեն գեշդօն գուքօն. Էմեն մաշդ իսթուս ինթուս թռչի գու: Էմօն դադին գու օր՝ քըյդինքի մէջ գօյսըվին գու:

Էմեն մաշդ ժաժվի գու ասդի (ասացի) ՝ օր օնցած դարվօնէ ինչիգ մը բագաս թօղուն ուչ. յիս էլ բարաբ դօղնիլ չիմ. Նեղվիմ գու Նես Նեն, ինծիգի ինչ բօն օր ասդած ին՝ գէն ընիմ իդի, օր Էշդօմ միր դընվօյնուն (տնւօրնետուն) հիդ կալանդար ընիմ:

Կալանդարը բեղքը բօն է. ինցօ՞ սիյդըս ֆըմֆըմա գու թէ յի՞փ հասնիմ իդի իրիգվօն. ինցօ՞ բեդ գընիմ (կ'սպասեմ) թէ մեգ մը իրիգվօն հասնէի:

Գիդի՞ս ինչ բօնի հօմար գուգիմ կալանդարը. իրիգվօն չերեգ շադ ուղինք բիդի. կալանդարի ծառ զայթարինք բիդի. խընծիւրի մէջ փարա դընիք բիդի. միր բեղքը (լաւ) յիգը գումեն դուն բերինք աշինք բիդի սա՞ղ թէ սօլ օդքը Նիյս դընէ բիդի. գօդօշվընուն ծերը լուցած մեղրէ մուր գըբցընինք բիդի. Էրգու գօդօշնուն վրէն էլ սիմիթ օնցընինք բիդի:

Էքվօն կալանդար է ասդած ունիմ. հիմիջաք միր բօնն է կալանդար Էնուշի հօմար Էմեն ինչիգ հագը ընուշ. միր բօնը շադ...

Original page number 192.

... չէթին Էր, Էնուր հօմար օր միր դընվօյնին քիչվօր Էին, ու մեգիգի բօն շադ գեր (կար):

Միր դօնը շադ մաշդ բի գեր. յիս ունէի ախբեր մը ու մեյըս. հեյըս իմ չիյս դարեգօն Էղած վախդըս մեռած Էր. մեյս՝ հօյս մեռնուշէն Էրգու դարի յիդ ՝ գընաց Վերանա գարքըվեցամ. մեգիգի Ագօփ հօխբեյըս բեհից, աշից ինչաք միծըցօնք:

Շադ բիջիլիգ Էի. միդքըս գուքա օր հօխբեյըս գարքըվեցամ. հօղօփգինց Գուխլա գեղէն հայս բերած ունէին. յիփ ձիւն վեր առին ՝ քօխքը գլխուն Նսդամ, ինծիգի գօքը Նըսդեցուցին. հօղօփգինս ինծիգի օնթից ու բաքնից:

Հօխբեյս մեգիգի շադ սիրեր գու. գասեր թէ իմ ախբօր դեղն ին. ամմա հօղօփգինս Էմեն դարբա մեգիգի քեթօգեր գու. Էմեն դարբա միր բօնը լացուշ Էր:

19.5.2 Küçük Şana village

Այս եւ յաջորդները իմ հաւաքածներս են տեղացի ուսուցիչներէն եւ գիւղացիներէն:

– Բ'արիվս քէ, Աթօմ, ո՞ւսդի (վո՞ւյ դեղէն) գ'ուգ'աս:

– Զախքը՞ն:

– Ի՞նցօ իս, բե՞դք իս թէ:

– Բեդք իմ, ի՞նչ ընիմ իդի:

– Բ'օնի՞դ ինցօ ին:

– Գեշ չին. դ'ո՞ւնք ինցօ Էք. աս դարի ի՞նցօ օնցուցիք:

- Ֆուխարե մաշոը ի՞նչ գայնա ընիլ. գիդիս օր խեօղ չունիմ. մեզ գդեօր մը խեօզ ունեյի, էն էլ բօրջիս դեղ ծ'եռնես առին. գ'նացի միր աղայէն մարաբալուդի հումար խած (քիչ, կտոր) մը խեօղ առի. էնու վրա էլ ընդդար էմեղ էրի օր, հիչ հսաբի չի գ'ալ. փօրեցի, քօքը փեղեցի, խոզեցի, թեմիզ մը գիրլեցի, մեկ փարչըն լազուդ ցօնեցի, վեօյն էլ լոբգյէ ցօնեցի, Տըյնեզն էլ դնթում-մնթում սադրեցի. դնթմընին ու լօբգէնին էփեյի եղօն ամա, լազդ հիչ չեղավ. եղած իրադն էլ դարի քաղաքը- ձախեցի, անջաք ընիցմեթօվ բօրջիս գեսը դըվի. մեզէլ գեսն էլ բ'աց մնաց:

- Դունդ' քօ՞նի հօքի յիք:

Original page number 193.

- Վից հօքի յինք, յես, դոօցը մերը, չիպս էլ դղաքը:

- Դղաքդ' մօ՞նչ ին թէ ախչիզ:

- Էրգու մօնչ, Էրգու ախչիզ ին. ախչզընիս իրեք էինը ամա, մեզը մեռավ:

- Դղաքդ, գաղղօ՞ն գու թէ:

- Հա, հեյթթ. մօնչիյն էլ գաշդօն գու, բուզընին էլ (պուկիկ «աղջիկ».) միծ մօնչնս դասվիրեք դարեգօն Է, բզդիզը դասըմեզ. առաջմէն բուզընիս գաշդում դվուշի չուզեցի (ուզեցի եօչ գաշդում գալ). «բուզօն գաշդուշը ի՞նչ բեղք Է» գասեյը՝. ամա քաղաքէն եգած վարջաբեղը (վարբեղը) շաղ ասաց, շաղ թեքլիֆ Էրավ, աքըր աքբեթ յես էլ կանմիշ եղա, դահա ինչիզ չա՛սդի:

19.5.3 Malya village

- Գ'իրքեօր, արի, քիչ մը նսդիք, ինչի մը հալլաշալում:

- Ի՞նչ հալլաշաջա՛ղուք, մեք ինչիզ չիդիք օր. մեզի հեղ ի՞նչ հալլաշաջա՛քսուն:

- Բադմէ աշիք, ի՞նչօ եղավ Դալդաբօնի բ'օնը:

- Մայիսին գիտուն Էր՝ գ'նացաք Էլաք Դալդաբօնը. մեր անձէ՛ն ու օխչընին օնցընաքը բիդի. Թուրքերը չի՛ք թօղուլ ասդին. ընդեղէն դ'արծ'ուցին յեղ. խել մը յեղ եգաք. Զիւրդալօղլի գ'եղը եգաք. ընդեղը գարգին մեզիգի. մեք ան գբուցաք, Էնիր Էլ գբուցին:

- Վո՞ւմ շաղ քյեթգեցին:

- Կօքիս ան քյեթգեցին. կաղի քի Էնիր խաչօգին քիչ մը յարալադիլեր. մեք ան Էնից քյեթգեցաք:

- Ընդեղէն նի՞ւր օնցանք:

- Գ'իշերը փախաք օնցաք սարը Էլաք խալսեցաք:

- Թուրքերը ինչիզ գայցի՞ն թէ իմօնալ

- Իսգի ինչիզ ան չիմացին

- Էդեվ ի՞նչօ Էրիք:

- Հիւքիւմեթին գ'օնգդաքը բիդի. Թուրքերը մեզի դեսօն, ասդին հըն թէ մե՛ք Էշդալ. դ'ունք մեզի քյեթգեցիք, մեք ան ծ'եզի քյեթգեցաք, Էրաք խալափօթ (ռուս. խառնակութիւն)...

Original page number 194.

... մը. իրաց հեղ ուլալում հըն ու հիւքիւմեթը չըղնիք (չիյնանք). միյ գ'օղցած մալիյն ան յեղ առեք: Էնից խօսածը օնգօջ դ'րաք եօչ. ինչաք Գիւմիւշխանա. հուն Մըզըրդիչ Էֆընդի մը գյան, գ'նացաք գ'դաք գան. հալիյս Էնու հասգընցուցաք. օնցավ այչի դ'իյս Էղառ մեզիգի, ու իրաց հեղ գ'նացաք հիւքիւմեթը. ընդեղ մաշնագ (< մարդնակ «լաւ») արգուհալ մը դվաք. արգուհալն ան Մըզըրդիչ Էֆընդին գ'րեց. բեղքը (լաւ) մաշթ Էր. քեօլէ՛լիմ Էնու միրվացը: Փօլիս մը, Էրգու գաֆթիյա Մըզըրդիչ Էֆընդին Էղառ մեզի հեղ կօշդի, ինք Էլ հեղվընիս, ինչաք Զիւրդալուղուն գ'եղը. դասը հաղիգ մալ Էնից գ'օղցած մալերուն յեղ Էղառ, մեզի Էրեղ, Էբ'եր քախքի գ'լիսէն, ջօմփա Էղ'իր օնցաք գ'նացաք

էյըն (թրք. արօտատեղի). շադ օյ դեսնու բօլա քի: Ընդէդ դէդ բ'նէցաք, դուն շինէցաք. Էդէք (կամ ընչաք) հիմի հուն իք:

19.5.4 Abgion village

Յես Արգյօնցի իմ. մէք ունիք մեզ վարջադուն. խաչ (եկեղեցի) մէլ ունիք. բիթուն գ'էղը չիյս մահալա է. վարջադունը բ'աց է. ունիք իրէք վարժա'բեդ. միյ դէդի իրադն է լա'զուդ, գա'Մին խօդիրը շադ իրադսուզ ին. Էդու հումար Էդաձ լա'զոն էլ չի' հերքիր: Այդերուն մէչ դահա գըլլի լո'բգէ, բ'օնջ'ար (կաղամբ), ոգրիշ յէ'շիլլուդ: Հէն միձ իրադը գադինն է: Ձ'մոն բարաբ մնացած վաքըթը գ'էղացուց բագին ցախուդիրը գ'օյձէլի գընէն, խօդիյն էլ քեսադ (քիչ) ըլլուշին սեբաբի: օմրօն գօվիրը էյլէն դօնին գու: Էյըն մինըն Էրգու օր հեռու է. գօվիրը չաբուխ չին գարի էշդալ. Էդու հումար Էրգու գ'իշիր դ'ուսը մընօն գու, ուչինջի իրիգունը դեդ հասնին գու. իրէք օմիս գինուշըն (կենալէն) Էդիվ' Էլի վեր գուզ'օն: Միր գ'էղացիք գօվ շադ բեհին գու. չունքի գիբիլը (աղբ) շադ բիդու է. սադէ գաթէն բաշքա էլ մաշդը ուզէ չուզէ գիբիլին հումար բիդի դիրէ հօշդիր (հորթեր) ու գաթ չընօդ գօվիր: Միր գ'էղացիք շադ ֆուխարէ ին. Էդու հումար շադիրը կուրբէթ գէշօն, թարա կագօսմիշ ըլլուշի հումար. շադիյն էլ կուրբէթին մէչ գերուր (թշուռ) ըլլուշէն մէ'նին գու' թօղէլով չօլուխ-չօջուխ Էրիսի վրա: Է'յ գիդէ հէ'յ, Էդմօն քօնի' օջախ մերած (մարած) է:

Մէ մէլ օր (մէկ մ'ալ որ) միր գ'էղացիք շադ ուղուզ (տը-...

Original page number 195.

...գետ) ին, ինչիգէ (բանէ մը) խաբար չունին. Էրգուս մը (մէկ-երկու, մի քան) դարի անջաք գա օր քիչ նեիրած ին առաչ էշդալ: Միր Էխդիայնին ուղուզ ըլլուշին սեբաբի շադ ժամասիր ին. քօռ հավու բես գրօնավօյնուն ասդաձին (ըսաձին) հավդօն գու. Նօրվէ գ'ալիք (նորելուկ) խելաց մօդիգ բ'օն մը ասիս նա, չին հավդալ. օնդան սօրա էլ դահա բ'արիվդ էլ չին առնուլ դէ (թէ) Էս դըղըն մաշթ չըլլի բիդի, յախօդ օնասդված է: Էդ սեբէբին ըմըն սըրա հինի ու Նօրի գռիվ գըլլի:

19.5.5 Borrowing Turkish morphology

The Hamshen dialect also has a strange characteristic which does not exist in any other Armenian dialect, nor do I think in any other language.⁵

As we know, every language has foreign borrowed words. But these borrowings are taken with such a form, that the borrowing language considers them as roots and can subject them to grammatical rules. If the borrowings are nouns or adjectives, then they are taken in the simplest nominative case-form; if they are verbs, they are taken in the form of participles; if it is any other unchanging form, then they are likewise taken in their simplest root form. All of these can be declined or conjugated. For example, the following sentence is made up of purely Turkish borrowings (92).

(91) a. Hamshen

sa jenitʃeri-i-n χalpʰaχ-i-n tʰekʰme mə jerləfdir-mif ən-e-m kʰi tʰekʰer-mekʰer
this janissary-GEN-DEF calpack-DAT-DEF kick INDF place-? do-TH-1SG so wheel-ECHO
ga
come-TH-3SG

‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’

Սա յենիչերիին խալփախին թեքմէ մը յերլէշդիրմիշ ընէմ քի թեքեր-մեքեր գա

b. cf. Turkish

Şu yeniçeri-nin kalpağ-in-a bir tekme yerleştir-eyim, ki teker-meker gel-sin
this janissary-GEN calpack-POSS-DAT a kick place-OPT.1SG, so wheel-ECHO come-IMP.3SG

‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’

⁵HD: My debt to Tabita Toparlak for providing the modern Turkish translation (and diachronic sources) for the Hamshen data here.

Here, the words are Turkish, but they are declined or conjugated as Armenian words. In Hamshen, it often happens that the borrowed words are conjugated according to Turkish grammar, and they are imported in this way into Armenian sentences.

(92) Hamshen

TODO: idk turkish

- a. enir ʁatʰo-gi-n kʰitʰ mə jarala-di-ler
they Khacho-DAT-DEF little INDF injure-PST-3PL

‘They injured Khacho a bit’

HD: The verb is borrowed from Turkish <yaraladılar> ‘injured’

Էնիր Խաչօգին քիչ մը յարալադիլեր

- b. iraʦʰ hed ujalum
each.other with agree?

‘Let’s get along with each other.’

TODO: idk whats turkish

իրաց հեղ ոյալում

- c. eʁar mezi hed kofdi
take? we.DAT with unite

‘He united us’ HD: I didn’t understood Adjarian’s translation well <անաւ մեզ հետ միացուց>

եղան մեզի հեղ կօշդի

- d. ɡʰɔɐ tʰe ɡʰ-a-s, iraʦʰ hed doʁufúrukʰ
village Q come-TH-2SG, each.other with fight

‘If you come to the village, we will fight each other.’

TODO: idk turkish verb

գ’եղ թէ գ’աս, իրաց հեղ դօղուշո՛ւրուք

- e. dʰunkʰ ʃad pʰara kazonúrsunuz
you.PL much money earn

‘Do you earn much money?’

TODO: turkish idk

դ’ոնք շա՞ղ փարա կազօնո՛ւրսունուք

In these sayings, the following words are conjugated with purely Turkish rules:

- /jaraladiler/ <յարալադիլեր> with past perfective 3PL
- /ujalum/ <ույալում> imperative 1PL
- /kofdi/ <կօշդի> past perfective 3SG
- /doʁufúrukʰ/ <դօղուշո՛ւրուք> present 1PL
- /kazonúrsunuz/ <կազօնո՛ւրսունուք> present 1PL

These would become everywhere else as in (93).

(93) SWA with Turkish borrowings or codeswitching

- a. jaralamif ər-i-n
injure do-PST-3PL
‘They injured.’ յարալամիշ ըրին

- b. ujmif əll-a-ɣkʰ
TODO: idk turkish be-TH-1PL
TODO: idk turkish ոյմիշ ըլլանք

- c. doʁufmif g-əll-a-ŋkʰ
 TODO: idk turkish IND-be-TH-1PL
 TODO: idk
 դօղուհմիշ կըլլանք
- d. koʃmif əɾ-a-v
 TODO: idk turkish do-PST-3SG
 TODO: idk
 կօշմիշ ըրաւ
- e. kazanmin g-əll-a-kʰ
 TODO: idk turkish IND-be-TH-2PL
 TODO: idk
 կազանմին կըլլաք:

Chapter 20

Malatia

20.1 Overview

Original page number 196.

This dialect is spoken in the city of Malatya and in its surrounding villages until Adiyaman or Hisn-Mansur. Its region occupies a middle ground between the dialects of Tigranakert, Kharberd, Arapgir, and Cilicia. This is one of the southern borders (սահմանապահ) of Armenian, because Armenian is no longer spoken south of Hisn-Mansur. Kurdish, Turkish, and Arabic have taken its area or sphere.

For the Malatya dialect, we have a small sketch of its phonetic system in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1900, page 118) and in two small insufficient excerpts (Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 620; 1899, page 772). There is a smaller manuscript from Hisn-Mansur (ibid., 1900, page 331).

Based on all of this, we can follow up by saying that the Malatya dialect occupies a middle position between the dialects of Kharberd, Tigranakert, and Cilicia. If we compare with the first two, we see that the Malatya dialect has changed a lot; while if we compare with the Cilicia dialect, especially with the Marash subdialect, then the Malatya dialect has a sufficiently clear picture.

20.2 Phonology

20.2.1 Segment inventory

20.2.1.1 Laryngeal quality

The consonant system is the same as the Tigranakert dialect. From the three degrees of sounds from Old Armenian, only two remain (voiced and voiceless aspirated). The voiced and voiceless aspirated sounds became voiceless aspirated, while the voiceless unaspirated became voiced (Table 20.1).

Table 20.1: Laryngeal quality of stops and affricates in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘good’	bari	բարի	p ^h ari	փարի	bari	բարի
‘pillow’	bardz	բարծ	p ^h arts ^h	փարց	bart ^h s	բարծ
‘to bring’	berel	բերել	p ^h erel	փերել	berel	բերել
‘high’	bardzær	բարծր	p ^h ants ^h ær	փանցըր	bart ^h sær	բարծր
‘book’	gir-k ^h (-PL)	գիրք	k ^h irk ^h	քիրք	girk ^h	գիրք
‘door’	duræn	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h anag	թանագ	danak	դանակ

20.2.2 Sound changes

For vowels and consonants, the Malatya dialect provides the following sound changes.

Original page number 197.

20.2.2.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical sound /e/ <ե> changed to /a/ <ա> (Table 20.2).

Table 20.2: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ա> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘big’	met̄s	մեծ	mandz	մանծ	met̄s	մեծ
‘burden’	beræn	բեռն	p ^h ar	փառ	ber	բեռ
‘chickpea’	siseræn	սիսեռն	səsar	սըսառ	siser	սիսեռ
‘mountain’	l̄əaræn	լեառն	lar	լառ	ler	լեռ
‘when’	erb	երբ	jap ^h	յափ	jerp ^h	երբ

The Classical sound /e/ <ե> changed to /i/ <ի> (Table 20.3).

Table 20.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘wheat’	t̄s ^h or̄əan	ցորեան	t̄s ^h orin	ցորին	t̄s ^h oren	ցորեն
‘brains, mind’	xelk ^h	խելք	χilk ^h	խիլք	xelk ^h	խելք
‘gospel’	awetaran	աւետարան	avidiran	ավիդիրան	avetaran	ավետարան
‘black’	s̄əay	սեաւ	siv	սիվ	sev	սև

20.2.2.2 Classical Armenian /u/ <ու>

The Classical sound /u/ <ու> changed to /o/ <օ> (Table 20.4).

Table 20.4: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /o/ <օ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘door’	duræn	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ
‘water’	d̄zur	ջուր	t̄j ^h or	ջօռ	d̄zur	ջուր
‘to who’ (DAT)	n ^o l̄	հոմ	hou	um	n ^o l̄	

20.2.2.3 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ>

The Classical sound /ɑj/ <ւյ> changed to /e/ <է> (Table 20.5).

Table 20.5: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘mother’	mɑjɾ մայր	mer մեր	mɑjɾ մայր
‘this’	ɑjs այս	es էս	ɑjs այս
‘wood’	pʰɑjt փայտ	pʰed փէդ	pʰɑjt փայտ
‘vineyard’	ɑjgi այգի	ekʰi էքի	ɑjgi այգի
‘to burn’	ɑjrel այրել	eril էրիլ	ɑjrel այրել

The Classical sound /ɑj/ <ւյ> changed to /ɑ/ <ւ> (Table 20.6).

Table 20.6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑ/ <ւ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘sound’	ɑzɑjn ձայն	tsʰɑn ցաւ	ɑzɑjn ձայն
‘wide’	lɑjn լայն	lan լաւ	lɑjn լայն

20.2.2.4 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical sound /oj/ <ոյ> changed to /o/ <օ> (Table 20.7).

Table 20.7: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /o/ <օ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘sister’	kʰojɾ քոյր	kʰor քօր	kʰujɾ քույր
‘light’	lojs լոյս	los լօս	lujs լույս
‘nest’	bojn բոյն	pʰon փօն	bujn բույն

20.2.2.5 Classical Armenian /iʷ/ <իւ>

The Classical sound /iʷ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 20.8).

Table 20.8: Change from Classical Armenian /iʷ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘fountain’	ɑʰbiʷɾ աղբիւր	ɑxpʰir ախփիր	ɑxpjʷɾ աղբյուր
‘hundred’	hɑriʷɾ հարիւր	herir հերիր	hɑɾjʷɾ հարյուր
‘blood’	ɑriʷn արիւն	erin էրին	ɑɾjun արյուն

(These two sound changes are characteristic of also the Kharberd-Yerznka dialect, but they do not exist in the Tigranakert dialect.) *HD: It seems Adjarian is referring to the following two sound changes.*

The Classical sound /iʷ/ <իւ> changed to /o/ <օ> (Table 20.9).

Table 20.9: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /o/ <օ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘column’	siʏn uʃiln	son uʃoln	sjun uʃjnl

The Classical sound /iʏ/ <իւ> changed to /œ/ <եօ> (Table 20.10).

Table 20.10: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /œ/ <եօ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘snow’	ḍziʏn ḍʃiln	tʃœn gtoln	ḍzjun ḍjnl

20.3 Overview (continued)

In the grammar, we couldn’t find separate characteristic forms; and if the published excerpts are correct, we can say that the grammar of the Malatya dialect does not have separate innovations.¹

20.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

20.4.1 Malatya

Adjarian’s source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 772.

Դեվէն ինգեր՝ հօփ հօփը ցառքէ թօղ չիդար:

Օջիւղը կը քերվի՝ անթին գիւման գընի:

Հարսնէդունը չը քըդէ, շերէփն առիր գը վազէ:

Յարա չիւնիս նէ ինչո՞ւ գուշունմիշ գըլիս:

Գադունէրը քացին, մուգերուն ջանփա փացվէցավ:

Մեղավօրը ժամ չէ գեցիր, գայնիր է նէ մաղը աչքն է մղիր:

Չօռը (ջուրը) սանդը թիր՝ ձեծէ ձեծէ՝ գինէ չօռ:

Դանձը քէնց ձառը ձանդր է:

Չմ ուղիր՝ ջէբս թրեք, չիմ գարքըվիր՝ ձոցս դվէք:

Original page number 198.

Չօռը բարդաղը դեսնէս, դերդերը խուցը:

Իշուն չի հասնիր, փալանը գը ձեծէ:

Շանը գը գէնէն դէ դիրունմնէ գամչնան:

¹HD: The word ‘separate’ here <անանձին> may also be possibly translated as unique.

Իս գուգիմ շալգոդ՝ Ասվաճ գուդա շալգելիք:

20.4.2 Adiyaman

Turkish: Hisn-Mansur

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 331. The orthography is preserved unchanged.

Մուդ դդում. Էրին սրջէս. քէօռ ըննաս. խանադ խարապ ըննա. պատին տակը մնաս. Էրեսիդ հայոդ չննա. պէմուրատ Էրթաս. պապուդ գանկը կողը չհանգչի. Աստուծոր խշմին Էրթաս օղուլ ուշադի տէր չննաս. կէտնին եօթը յատակը անցնիս. տունիդ պայխուշ խօսա աչվըներդ փաթր փաթր փաթլամիշ ըննա:

Chapter 21

Cilicia

21.1 Overview

Original page number 199.

Under this general name we want to include the Armenian spoken in Zeytun, Hadjin, Marash, and further south Kilis, Payas, Alexandretta, Antioch, Svetia. Although they show sufficient differences among themselves, but because their general characteristics are much larger and more common, then we can consider them as subdialects.

21.2 Literature

From the aforementioned areas, only the vernaculars of Zeytun and Marash are satisfactorily studied. For the first one, we have the work by Allahverdian (Ալլահվերտեան 1884) for Zeytun. This book contains many manuscripts with the Zeytun dialect, and it ends with an succinct dictionary. Some small manuscripts in this dialect have been published in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 144; 1899, page 18, 137, 443, 545; 1900, page 74, 228). In Բազմավեպ [Bazmavep] (1897, page 467-73), my one published fable is taken from Ալլահվերտեան's book.

Beside these, I have a detailed study of the Zeytun dialect which I prepared during my summer travels of 1910 in Istanbul, with help from Zeytun native and student at Istanbul Getronagan Armenian High School (Կեդրոնական): Mr. Onnig Mahdesian and (պր. Օննիկ Մահմետեան) and a prince's son H. Yaghoubian (Յ. Եաղուպեան).

The Marash subdialect was previously succinctly studied by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ Բեկ) in Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review] 1896, page 43-45, 113-114, 229-232, and 354-357. This study was prepared over text samples that were published in Araks (Արաքս) 1889, volume 2 (Բ.) page 21-27;¹ this study was later published in a shorter form in a French translation in the periodical Mélanges de Harlez. Another more complete study...

Original page number 200.

... and a few manuscripts have been published by a native from Marsh, H. Varzhabedian (Յ. Վարժապետեան), in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 179, 360, 386, 425, 452, 465, 481, 535, 570, 585, 597, 693, 860, 888; 1899, page 101, 314, 349, 405, 425; 1900, page 185 and 363).

For the Hadjin subdialect, we have first a sufficiently extensive article by Hayganoush Boyadjian (Հայկանուշ Դոյաճեան; Araks (Արաքս) 1889, volume 1 (Ա.), page 47-51), and a few small writings in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 779;

¹HD: There are many periodicals with this name Araks so I haven't been able to track down the right citation yet.

1899, page 41; 1900, page 331). For the language of Kesab and other villages that surround Antioch, see Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 443, and 1900, page 731). There is no information on the language of other places.

21.3 Phonology

21.3.1 Segment inventory

21.3.1.1 Vowels

The Cilicia dialect, whose most chief representative is Zeytun, has the vowels in Table 21.1.

Table 21.1: Vowels of the Cilicia dialect

/i/ <ի>	/y/ <իւ>	/u/ <ու>
/i̇e/ <ե>		/u̇o/ <ո>
/e/ <է>	/æ/ <էօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <ւի>		/ə̇/ <ը̇>
		/o/ <օ>
		/a/ <ա>

Among these, the sound /ə̇/ <ը̇> is a new sound which represented a middle degree between between the vowels /ə, a/ <ը ա>.

HD: Note that for the sound that I transcribe as /ə̇/, Adjarian uses the upside-down version of the letter <ը>. However, my text processor couldn't type this letter. So for Adjarian's transcriptions, I use the symbol <ը̇>.

21.3.1.2 Consonants

The consonants have three degrees in the Zeytun dialect and in the Hadjin subdialect (voiced, voiced aspirate, and voiceless aspirated). In the southern regions, meaning in the Marash subdialect, the voiced aspirates are lost. In the Shorvayian (Շորվայեան) district of Zeytun, I also found the voiceless sounds /t̪s, t̪j, p, k, t/ <ծ, ճ, պ, կ, տ>.

21.3.1.3 Subdialectal diphthongs

In the villages of Antioch, there are also the diphthongs /oə, ej, ij, aj/ <օը, էյ, իյ, այ>,² which do not exist in other places.

21.3.2 Sound changes

21.3.2.1 Vowel changes

21.3.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

Among the sound changes, the most characteristic one that is spread across the entirety of Cilicia is that the Classical sound /a/ <ա> changes to /o/ <օ> under stress (Table 21.2).

²HD: For the sounds that I transcribe as /ij, aj/, Adjarian used the superscript of the Armenian letter <յ> as in <ի^յ, ա^յ>. But for my text-processor, I cannot render such superscripts easily for <յ> so I instead used a superscript¹.

Table 21.2: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA or SWA		
			Zeytun subdialect				
'star'	astət	աստղ	osɐ	օսղ	astəɐ	աստղ	SEA
'ceiling'	arastət	առաստաղ	əjəsdoɣ	այըսոփս	arastəɐ	առաստաղ	SEA
'to open'	banal	բանալ	b ^h anol	բ ^h անօլ	p ^h anal	բանալ	SWA
'God'	astvats	Աստուած	asb ^h oɖz	Ասբ ^h օձ	astvats	Աստված	SEA
'late'	anagan	անագան	ang ^h on	անգ ^h օն	anagan	անագան	SEA
'to descend'	idžanel	իջանել	iɖ ^h noɭ	իջնօլ	iɖ ^h nal	իջնալ	SWA
			Marash subdialect				
'idle'	parap	պարապ	barob	բարօբ	parap	պարապ	SEA
'city'	k ^h aɬak ^h	քաղաք	k ^h aɐok ^h	քաղօք	k ^h aɐak ^h	քաղաք	SEA
'it is'			gənnɔ	գըննօ	gəlla	ըլլայ	SWA
'man'	mard	մարդ	mort ^h	մօրթ	mart ^h	մարդ	SEA
'rock'	k ^h ar	քար	k ^h or	քօր	k ^h ar	քար	SEA
			Hadjin subdialect				
'I go'	ert ^h am	երթամ	gaɬdom	գաշդօմ	ger ^h am	կ'երթամ	SWA
'I will come'			big ^h gom	բիգ ^h գօմ	bidi gam	պիտի գամ	SWA
'thousand'	hazar	հազար	həzɔr	հազօր	hazar	հազար	SEA
'piece'	hat	հատ	hod	հօղ	hat	հատ	SEA
'debt'	part-ək ^h (-PL)	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA
			Antioch subdialect				
'dad (Ant.); grandma (SEA)'			dod	դօղ	tat	տատ	SEA
'world'	afɣarɨ	աշխարհ	exɬɔr	էխշօր	afɣar	աշխարհ	SEA
'I stand'	kajanam	կայանամ	go ginom	գօ գինօմ	gə genam	կը կենամ	SWA
'it be'	lini	լինի	ənnɔ	ըննօ	əlla	ըլլայ	SWA
interjection			əro	ըրօ	ara	արա	SEA
'debt'	part-ək ^h (-PL)	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA

The Yaghoupian (Եաղուբեան) district of Zeytun always replaces this /o/ <օ> with /yɔ/ <ո>.

When the Classical /a/ <ա> vowel is not under stress, it stays /a/ <ա> or becomes /æ/ <ա̆>, and also /u, œ/ <ու, էօ>, according to...

Original page number 201.

various phonological conditions (Table 21.3)

Table 21.3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a, æ, u, œ/ <ա, ա̆, ու, էօ> in the of the Cilicia dialect

	Classical Armenian		Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
'king'	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h æk ^h ævɪr	թա̆քա̆վիւր	t ^h ak ^h avor	թագաւոր
'plough'	araɥr	արաւր	hæjœj	հա̆յէյ	aror	արօր
'thin'	barak	բարակ	bejog	բ ^h այոգ	barak	բարակ
'melody'	awaf ^h	աւաջ	evæf ^h k ^h	էվա̆ջք	avaf ^h	ավաջ
'student'	afakert	աշակերտ	efgijɖ	էշգիյդ	afakert	աշակերտ

21.3.2.1.2 Classical Armenian /e, ē/ <ե, է>

The Classical sounds /e, ē/ <ե, է> change to /e/ <է> or /i/ <ի> in both monosyllabic and polysyllabic words (Table

21.4).

Table 21.4: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /e, i/ <Է, Ի> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘evening’	erekoj	երեկոյ	ijgon	իյգօս	jereko	երեկո
‘I’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘thirty’	eresun	երեսուն	ersun	էրսուն	jeresun	երեսուն
‘face’	eres	երես	ijis	իյիս	jeres	երես
‘kidneys’	erikamunk ^h	երիկամունք	ijgom	իյգօմ	jerikamunġ ^h	երիկամունք
‘millstone’	erkanak ^h ar	երկանաքար	ijgonk ^h -k ^h oj	իյգօնք-քոյ	jerkanak ^h ar	երկանաքար
‘happy! (interjection)’	erani	երանի	ijani	իյանի	jerani	երանի
‘border’	ezər	եզր	izijk ^h	իզիյք	jezər	եզր
			Hadjin subdialect			
‘three’	erek ^h	երեք	đzik ^h	ծիք	jerek ^h	երեք
‘light (weight)’	t ^h et ^h ey	թեթել	t ^h it ^h iv	թիթիվ	t ^h et ^h ev	թեթել
			Marash subdialect			
‘night’	giŋer	գիշեր	giŋir	գիշիր	giŋer	գիշեր
‘three’	erek ^h	երեք	irik ^h	իրիք	jerek ^h	երեք

In Zeytun, it can also stay as /je/ <ե> (Table 21.5).

Table 21.5: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /je/ <ե> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘chickpea’	siserən	սիսեռն	sisġer	սիսեռ	siser	սիսեռ
‘beauty’	geŋ	գեղ	ġieŋ	գեղ	geŋ	գեղ

21.3.2.1.3 Classical Armenian /ə/ <ը>

The Classical sound /ə/ <ը> often becomes /ə/ <ը°> in Zeytun.

21.3.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի>

The Classical sound /i/ <ի> usually stays /i/ <ի>, but it has a tendency to get opened. In the Zeytun dialect, it has changed in various places to /e, ə, ɐ, a/ <Է, Ը, Ը°, ա>. In Marash, it became /a/ <ա> (Table 21.6).

Table 21.6: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, ə, ɐ, a/ <ի, Է, Ը, Ը°, ա> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘meat’	mis	միս	məŋs	մը°ս	mis	միս
‘woman’			gəŋaŋ	գը°նազ	kəŋik	կնիկ
			Marash subdialect			
‘meat’	mis	միս	mas	մըմասս	mis	միս
‘woman’			gəŋaŋ	գընազ	kəŋik	կնիկ

21.3.2.1.5 Other vowels

The other vowels have the following changes:

- CA /o/ > /o, ʏ, œ/ (n > o, իւ, եօ)
- CA /u/ > /o, ʏ/ (նւ > o, իւ)
- CA /iʏ/ > /i, ə, e/ (իւ > ի, ը°, է)
- CA /oɨ/ > /ʏ, i/ (ոյ > իւ, ի)
- CA /ɑɨ/ > /æ/ (ւյ > ւ̄)

21.3.2.2 Consonant changes

21.3.2.2.1 Laryngeal changes

In the Zeytun dialect and Hadjin subdialect, the Armenian voiced consonants became voiced aspirates, the voiceless unaspirated became voiced, while the voiceless aspirates stayed the same. In the Marash subdialect, where as we said there are no voiced aspirates, both the voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced.

21.3.2.2.2 Classical Armenian rhotic /r/ <ր>

The Classical Armenian consonant /r/ <ր> became /j/ <յ> in many cases for the area surrounding Zeytun. In the main town (ւաւաւ) of Zeytun, this sound change is found in the Shorvoyian (Շորվոյեան) district, which is considered a migrant settlement. The other districts use the sound /r/ <ր>. In Hadjin, This same consonant becomes /j/ <յ> when next to /t/ <տ>, and it in some places it becomes /j/ <յ>.

21.3.2.3 Vowel harmony

Another general characteristic of the Cilicia dialect is the tendency for all vowels to assimilate in a word (Table 21.7).

Table 21.7: Vowel harmony in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA or SWA	
			Zeytun subdialect			
'he went'	gənaʈsʰ	գնաց	gʰonoʈsʰ	գ'օնօց	gənaʈsʰ	գնաց
'twenty'	kʰəsan	քսան	kʰoson	քօսոն	kʰəsan	քսան
'woman (genitive)'			gongon	գօնգօն	kəŋkan	կնկան
'gold'	oski	ոսկի	isgi	իսգի	voski	ոսկի
'bone'	oskər	ոսկր	ysgvj	իւսգիւյ	voskor	ոսկոր
'bone-GEN'	osker	ոսկեր	isgij-i	իսգիյի	voskor-i	ոսկորի
'I go'	ertʰam	երթամ	gortʰom	գօրթօմ	gertʰam	կ'երթամ
			Marash subdialect			
'this.GEN'			ysyr	իւսիւր	asor	ասոր
'Jesus Christ'	jisus kʰəristos	Յիսուս Քրիստոս	ysys kʰyrɣysdys	իւսիւս Քիւրիւսդիւս	hisus kʰəristos	Հիսուս Քրիստոս

Here, we see that the Classical vowels /ə, o, e, a, i/ <ը, ո, է, ա, ի> left their real forms and became like the vowel of the subsequent syllable.

21.4 Morphology

21.4.1 Noun inflectional or declension

In the grammar, there are a few innovations; while the phonological rules have brought off many unusual...

Original page number 202.

... forms.

21.4.1.1 Vowel harmony in definite and indefinite articles

For example, in the Marash subdialect, the definite suffix /ə/ <ը> and the indefinite article /mə/ <մը> have changed: the first to /ə, i, u, y/ <ը, ի, ու, իւ>, and the second to /mə, mi, mu, my/ <մը, մի, մու, միւ>, in accordance with the vowel of the word-final syllable (Table 21.8).

HD: Note that the definite and indefinite articles are found in modern SWA as /-ə,-n/ and /-mə/ respectively. The modern definite article descends from the Classical distal suffix /-(ə)n/ <ւ>, while the indefinite descends from the Classical numeral /mi/ <մի> 'one'.

Table 21.8: Vowel harmony in the definite article in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
'shirt-DEF'	ʃabág-ə	շաբա՛գը	ʃabíg-ə	շապիկը
'wood-DEF'	pʰéd-i	փե՛դի	pʰájd-ə	փայտը
'girl-DEF'	axʃín mi	ախշին մի	axʃíḡig-ə	աղջիկը
'knife-DEF'	danóg-u	դանո՛գու	tʰanág-ə	դանակը
'mouse-DEF'	múg-u	մո՛ղու	múg-ə	մուկը
'grass-DEF'	χýd-y	խի՛ւդիւ	χód-ə	խոտը
'shirt INDF'	ʃabag mə	շաբագ մը	ʃabig mə	շապիկ մը
'wood INDF'	pʰed mi	փեդ մի	pʰajd mə	փայտ մը
'girl INDF'	axʃín-i	ախշինի	axʃíḡig mə	աղջիկ մը
'knife INDF'	anog mu	դանոգ մու	tʰanag mə	դանակ մը
'mouse INDF'	mug mu	մուգ մու	mug mə	մուկ մը
'grass INDF'	χyd my	խիւդ միւ	χod mə	խոտ մը
'day INDF'	æɾ my	եօր միւ	or mə	օր մը

21.4.1.2 Plural formation

The number of declension is the same as that of Kharberd and with more Western dialects. The plural is formed with the formatives /-ir, -nir, (-ij, -nij), -na, -nə, -dækʰ/ <իր, նիր, (իյ, նիյ), նա, նը, դաք> (Table 21.9).

Table 21.9: Plural suffixes in the Cilicia dialect

	Cilicia		cf. SEA	
'wheat-PL'	ʦʰijin-nir	ցիյինսիր	ʦʰoren-ner	ցորեններ
'chickpea-PL'	səʂəɾ-nə	սը՞սը՞ռնը	siser-ner	սիսեններ
'garlic-PL'	səχdij-nə	սեօխդիյնա	səχtor-ner	սխտորներ
'flower-PL'	dʒaʁəg-na	ձաղըզնա,	ʦəʁik-ner	ծաղիկներ
	dʒaʁəg-nij	ձաղըզնիյ,		
	dʒaʁəgə-nij	ձաղըզնիյ		

21.4.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns are declined in the following way.

21.4.2.1 Pronouns in the Zeytun subdialects

HD: Table 21.10 lists the personal pronouns.

Table 21.10: Inflection paradigm for personal pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	1SG	2SG	3SG	1PL	2PL	3PL
	'I'	'you'	'he'	'we'	'you'	'they'
NOM	is	d ^h on	æn	mink ^h	d ^h ok ^h	ænij
	hu	ŋ ^o lu	u ^u	u ^h lu	ŋ ^o op	u ^u lu
GEN	im	k ^h u	œnɤj	mej, mij	ḏ ^h ij, ḏ ^h ej	œnɤnt ^h
	hu	ɤnL	toluɤ	u ^h tj, u ^h j	ḏ ^h ij, ḏ ^h tj	toluɤlu
DAT	ind ^h je	k ^h iz	œnɤj	miz	ḏ ^h iz	œnɤnt ^h
	h ^u ḏt	ɤhɤ	toluɤ	u ^h q	ḏ ^h q	toluɤlu
ACC	əsəɤ	əzk ^h iz	zæn	əzmiz	əzḏ ^h iz	zenij
	u ^o u ^o q	u ^o qɤhɤ	qu ^u	u ^o qu ^h q	u ^o qḏ ^h q	q ^u lu
ABL	imɤj ^h	k ^h innj ^h	enij ^h	mijnj ^h	ḏ ^h ijnj ^h	œnɤnt ^h nje
	hu ^u lu	ɤh ^u lu	lu ^h q ^u	u ^h j ^u lu	ḏ ^h j ^u lu	toluɤlu
INS	imnœv	k ^h izmœv	œnɤvœk ^h	mijnœv	ḏ ^h izmœv	œnɤnt ^h mœv
	hu ^u lu	ɤh ^u lu	toluɤlu	u ^h j ^u lu	ḏ ^h j ^u lu	toluɤlu

HD: Table 21.11 lists interrogative pronouns.

Table 21.11: Inflection paradigm for interrogative pronouns 'who' and 'what' in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	'who'	'what'
NOM	ɤv	u ^h ij ^h , ɤnt ^h
	hu	ɤhɤ, hu
GEN-DAT	om	u ^h ɤk ^h -u, ɤnt ^h -i, int ^h -i
	ou	ɤhɤnL, huɤh, huɤh
ACC	zɤv	u ^h ij ^h , ɤnt ^h
	qu	ɤhɤ, hu
ABL	omn-j ^h	u ^h ij ^h -jen, int ^h -jen
	oulu	ɤhɤlu, huɤlu
INS	om hid	u ^h ɤk ^h -œv
	ou h ^h	ɤhɤlu

We also find /z-əz-k^hiz/ 'you.SG.ACC' with two prepositions. HD: He means we see two accusative prepositions /z-/.

HD: Adjarian likewise lists the following other pronouns (Table 21.12).

Table 21.12: Sample of other pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	oso	ouo
demonstrative medial NOM SG ‘that’	odo	ouo
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	ono	olo
demonstrative distal GEN SG ‘of that yonder’	ənir	ընիր
logophoric 3PL NOM ‘they’	irink ^h	իրինք
interrogative NOM SG ‘which’	jor	յօր
interrogative NOM SG ‘wherever’	jofər	յօ՛րըր
interrogative SG ‘was?’	ḫurú	չուրո՞ւ

HD: For the word /ḫurú/ <չուրո՞ւ>, Adjarian translates this with SWA /er/ <է՞ր>, but it's unclear to me how this is a pronoun.

Original page number 203.

21.4.2.2 Pronouns in the Marash subdialects

HD: In the Marash subdialect, there are pronouns such as in Table 21.13.

Table 21.13: Sample of pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	es, əso	ես, ըսօ
demonstrative proximal GEN SG ‘of this’	əsyɾ	ըսիւր
demonstrative proximal ABL SG ‘from this’	əsigem	ըսիգէմ
demonstrative proximal INS SG ‘with this’	əsigɿ	ըսիգիւ
demonstrative proximal NOM PL ‘these’	əsink ^h , ɿsynk ^h	ըսինք, իսինք
demonstrative proximal GEN PL ‘of these’	əsynṯ ^h , ɿsynṯ ^h	ըսինց, իսինց
demonstrative proximal ABL PL ‘from these’	əsynṯ ^h -me, ɿsynṯ ^h -me	ըսինցմէ, իսինցմէ
demonstrative proximal INS PL ‘with these’	əsynṯ ^h -my, ɿsynṯ ^h -my	ըսինցմիւ, իսինցմիւ
demonstrative medial NOM SG ‘that’	ed, ədo	էդ, ըդօ
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	en, əno	էն, ընօ

The following is the complete declension of the pronouns ‘I (1SG)’, ‘you.SG’ and ‘which’ in the Marash dialect (Table 21.15).

Table 21.14: Inflection paradigm for various pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	1SG	2SG	‘which’ (SG)ʹ	1PL	2PL	‘which’ (PL)
NOM	is	don	յրյ	mink ^h	dek ^h	յրիւ
	hu	դօն	իւրիւ	մինք	դէք	իւրիւրի
GEN	im	k ^h in	uruman	mir	ḍz ^h ir	յրսւն
	hı	քին	ուրուման	միր	ծիր	իւրուրուն
DAT	ies	k ^h ez	uruman	miz	ḍziz	յրսւն
	hetu	քէզ	ուրուման	միզ	ծիզ	իւրուրուն
ACC	jas	əsgj	յրյ	mizni	ḍzizni	յրիւ
	jau	ըսգի	իւրիւ	միզնի	ծիզնի	իւրիւրի
ABL	imne	k ^h inne	urumen	mirne	ḍzizne	յրսւն
	իմնէ	քիննէ	ուրումէն	միրնէ	ծիրնէ	իւրուրունէ
INS	imy	k ^h inny	urumy	mirny	ḍzirny	յրսւմի
	իմիւ	քիննիւ	ուրումիւ	միրնիւ	ծիրնիւ	իւրուրումի

21.4.3 Verb inflection or conjugation

21.4.3.1 Indicative present and past imperfective

HD: In SWA, the present indicative and past imperfective are formed by adding indicative prefix before the finite verb: /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ before vowel-initial verbs, and /gə-/ elsewhere. And based on Adjarian's following descriptions, Cilicia uses essentially the same strategy but with a) different prefix forms, b) vowel harmony, and c) repeating the indicative prefix in some phonological contexts.

In verbal conjugation (Table 21.15), the indicative present and imperfective forms in the Zeytun dialect are formed by using the formative /go/ <qo>; before vowel-initial verbs and monosyllabic verbs, it is repeated and becomes a progressive marker.³ The Marash subdialect uses the formatives /kə, ki, ku/ <կը, կի, կու>. The first is used when the verb's first vowel is /a, e, o/ <ա, է, օ>. The second is used when that vowel is /i/ <ի>. The third is vowel when that vowel is /u/ <ու>. In both the Marash and Hadjin subdialects, the indicative formative is not repeated.

Table 21.15: Present indicative verbs in the Cilicia dialect

	Cilicia	cf. SWA
	Zeytun subdialect	
'they sell'	go d̥zax-i-n qo d̥axuḥn IND √-TH-AGR	gə-d̥zax-e-n կը d̥axutn IND √-TH-AGR
'I cook'	go g-ip ^h -i-m qo qḥiḥm	g-ep ^h -e-m կ'եփեմ
'I cook'	go g-uz-i-m qo qnḥqm	g-uz-e-m կ'ուզեմ
'you give'	go gu-d-o-s qo qnḥou IND IND-√-TH-AGR	gu-d-a-s կու տաս IND √-TH-AGR
	Marash subdialect	
'I read'	gə gart ^h -o-m qn qarḥou	gə-gart ^h -a-m կը կարդամ
'I hit'	gə zen-i-m qn qḥnḥm	gə-zarn-e-m կը զարնեմ
'I like'	gə sir-i-m qn sḥrḥm	gə-sir-e-m կը սիրեմ
'I drink'	gu xum-i-m qn ḥunḥm	gə-xəm-e-m կը խմեմ
'he rises'	g-ill-e-∅ qḥllt IND √-TH-AGR	g-ell-e-m կ'ելլե IND-√-TH-AGR
'he takes'	g-ar-n-u-∅ qwnḥn IND-√-VX-TH-AGR	g-ar-n-e-m կ'առնե IND-√-VX-TH-AGR
	Hadjin subdialect	
'I go'	g-af-d-o-m qawḥou	g-ert ^h -a-m կ'երթամ
'I come'	ga-g ^h g-o-m qawq'qou IND-√-TH-AGR	gu-k ^h -a-m կու գամ IND-√-TH-AGR

Original page number 204.

HD: As said for SWA, both the indicative present and past imperfective use a finite verb. In SWA, the finite verb lacks the past suffix in the present, while it has the past suffix /-i-/ in the past imperfective. This past suffix is added after the theme vowel. But for Cilicia, the theme vowel and past suffix seem to not co-occur based on Adjarian's paradigms. I'm not sure how to gloss Adjarian's vowels, but the simplest situation seems to be that the theme vowel and past suffix are fused into one morph, and then there's a separate past proclitic /idi/.

In the Hadjin subdialect, the imperfective has two forms. The first is a simple form that originates from the Armenian imperfective; while the second is a complex form that is formed by adding the formative /idi/ <իդի> (the Turkish imperfective-forming formative <idi>). As an example, the following are the imperfectives of 'to go' and 'to come'.

³HD: The original sentence syntax is quite complicated and I'm not 100% what it means.

Table 21.16: Indicative past imperfective <անկատար> of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Form 1 (without /idi/)		Form 2 (with /idi/)			
	Marash ‘to go’		Marash ‘to go’		cf. SWA	
1SG	g-af ^d - \emptyset -i- \emptyset	գաշդի	g-af ^d -i- \emptyset idi	գաշդի իդի	g-er ^h -aj-i- \emptyset	կ’երթայի
2SG	g-af ^d -i-j	գաշդիյ	g-af ^d - \emptyset -i-j idi	գաշդիյ իդի	g-er ^h -aj-i-r	կ’երթէիր
3SG	g-af ^d -e-j	գաշդէյ	g-af ^d -e- \emptyset -j idi	գաշդէյ իդի	g-er ^h -a- \emptyset -r	կ’երթար
1PL	g-af ^d -i-nk ^h	գաշդինք	g-af ^d - \emptyset -i-nk ^h idi	գաշդինք իդի	g-er ^h -aj-i- η k ^h	կ’երթայինք
2PL	g-af ^d -i-k ^h	գաշդիք	g-af ^d - \emptyset -i-k ^h idi	գաշդիք իդի	g-er ^h -aj-i-k ^h	կ’երթայիք
3PL	g-af ^d -i-n	գաշդին	g-af ^d - \emptyset -i-n idi	գաշդին իդի	g-er ^h -aj-i-n	կ’երթային
	Marash ‘to come’		Marash ‘to come’		cf. SWA	
1SG	ga-g ^h g-i- \emptyset	գազ’գի	ga-g ^h g- \emptyset -i- \emptyset idi	գազ’գի իդի	g-er ^h -aj-i- \emptyset	կու գայի
2SG	ga-g ^h g-i-j	գազ’գիյ	ga-g ^h g- \emptyset -i-j idi	գազ’գիյ իդի	g-er ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	ga-g ^h g-e-j	գազ’գէյ	ga-g ^h g-e- \emptyset -j idi	գազ’գէյ իդի	g-er ^h -a- \emptyset -r	կու գար
1PL	ga-g ^h g-i-nk ^h	գազ’գինք	ga-g ^h g- \emptyset -i-nk ^h idi	գազ’գինք իդի	g-er ^h -aj-i- η k ^h	կու գայինք
2PL	ga-g ^h g-i-k ^h	գազ’գիք	ga-g ^h g- \emptyset -i-k ^h idi	գազ’գիք իդի	g-er ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	ga-g ^h g-i-n	գազ’գին	ga-g ^h g- \emptyset -i-n idi	գազ’գին իդի	g-er ^h -aj-i-n	կու գային
	IND- $\sqrt{\text{TH}}$ -PST-AGR		IND- $\sqrt{\text{TH}}$ -PST-AGR PST		IND- $\sqrt{\text{TH}}$ -PST-AGR	

21.4.3.2 Progressive forms

HD: In SWA, the indicative present and past imperfective are made progressive by adding the progressive enclitic /gor/. Though this marker is banned in formal writing. The progressive forms are absent in Hadjin. But the Marash subdialect has them, and they’re formed with the formative /go/ <qo>. This formative is not shortened next to vowels (Table 21.17).

Table 21.17: Progressive forms in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
‘I am liking’	go sir-i-m	qo սիրիմ	gə-sir-e-m gor	կը սիրեմ կոր
‘he is rising’	go ill-e- \emptyset	qo իլլէ	g-ell-e- \emptyset gor	կ’ելլէ կոր
‘he is taking’	IND $\sqrt{\text{TH}}$ -AGR		IND- $\sqrt{\text{TH}}$ -AGR PROG	
	go ar-n-u- \emptyset	qo առնու	g-ar-n-e- \emptyset gor	կ’առնէ կոր
‘I was liking’	IND $\sqrt{\text{VX-TH}}$ -AGR		IND- $\sqrt{\text{VX-TH}}$ -AGR PROG	
	go sir-a- \emptyset	qo սիրա	gə-sir-ej-i- \emptyset gor	կը սիրէի կոր
	IND $\sqrt{\text{TH}}$ -PST-AGR		IND- $\sqrt{\text{TH}}$ -PST-AGR PROG	

21.4.3.3 Future and future perfect

HD: In SWA, the future is formed by taking the finite verb form of the indicative present (= minus the indicative prefix), and then adding the future proclitic /bidi/. The future perfect is similarly formed by taking the finite verb form of the indicative past imperfective and then adding this future proclitic. Adjarian describes the Cilicia dialect as doing a similar strategy.

In the Marash subdialect, the future has two forms. The ‘ordinary future’ (հասարակ ապառնի) is formed with the typical formative /bide/ <բիդէ> (related to SWA /bidi/ <պիսի>), and the ‘immediate future’ (անմիջական ապառնի) which is formed with the verb /izil/ ‘to want’ (related to SWA /uzel/ <ուզէլ> ‘to want’).

- i. bide bir-i-m
FUT bring-TH-1SG

‘I will bring’
բիդէ բիրիմ

- ii. g-iz-i-m bir-i
IND-want-TH-1SG bring-TH?

‘I will immediately bring’
գիզիմ բիրի

- b. cf. SWA

- c. bidi ber-i-m
FUT bring-TH-1SG

‘I will bring’
պիտի բերեմ

In Hadjin, the future formative is shortened to /b/ (from CA /p/ <պ>), while the future perfect (անցեալ ապանի) is formed with the aforementioned Turkish formative /idi/ <իդի>. The following are the repeated futures of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ (Table 21.18, 21.19).

Table 21.18: Future <ապանի> of the verbs ‘to go’ and ‘to in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin ‘to go’		cf. SWA	
1SG	b-ıf̥d-o-m	բիշդօմ	bidi jert ^h -a-m	պիտի երթամ
2SG	b-ıf̥d-o-s	բիշդօս	bidi jert ^h -a-s	պիտի երթաս
3SG	b-ıf̥d-o-∅	բիշդօ	bidi jert ^h -a-∅	պիտի երթայ
1PL	b-ıf̥d-o-nk ^h	բիշդօնք	bidi jert ^h -a-ŋk ^h	պիտի երթանք
2PL	b-ıf̥d-e-k ^h	բիշդէք	bidi jert ^h -a-k ^h	պիտի երթաք
3PL	b-ıf̥d-o-n	բիշդօն	bidi jert ^h -a-n	պիտի երթան
	Hadjin ‘to come’		cf. SWA	
1SG	b-ig ^h g-o-m	բիգ՝գօմ	bidi k ^h -a-m	պիտի գամ
2SG	b-ig ^h g-o-s	բիգ՝գօս	bidi k ^h -a-s	պիտի գաս
3SG	b-ig ^h g-o-∅	բիգ՝գօ	bidi k ^h -a-∅	պիտի գայ
1PL	b-ig ^h g-o-nk ^h	բիգ՝գօնք	bidi k ^h -a-ŋk ^h	պիտի գանք
2PL	b-ig ^h g-e-k ^h	բիգ՝գէք	bidi k ^h -a-k ^h	պիտի գաք
3PL	b-ig ^h g-o-n	բիգ՝գօն	bidi k ^h -a-n	պիտի գան
	FUT-√/-TH-AGR		FUT √/-TH-AGR	

Table 21.19: Future perfect <անցեալ ապառնի> of the verbs ‘to go’ and ‘to go’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin		cf. SWA	
1SG	b-ıfd-i-∅ idi	բիշդի իդի	bidi jert ^h -aj-i-∅	պիտի երթայի
2SG	b-ıfd-i-j idi	բիշդիյ իդի	bidi jert ^h -aj-i-r	պիտի երթայիր
3SG	b-ıfd-e-j idi	բիշդէյ իդի	bidi jert ^h -a-∅-r	պիտի երթար
1PL	b-ıfd-o-nk ^h idi	բիշդօսք իդի	bidi jert ^h -aj-i-ŋk ^h	պիտի երթայինք
2PL	b-ıfd-e-k ^h idi	բիշդէք իդի	bidi jert ^h -aj-i-k ^h	պիտի երթայիք
3PL	b-ıfd-i-n idi	բիշդին իդի	bidi jert ^h -aj-i-n	պիտի երթային
	Hadjin		cf. SWA	
1SG	b-ig ^h -i-∅ idi	բիգ ^h իդի	bidi jert ^h -aj-i-∅	պիտի երթայի
2SG	b-ig ^h -i-j idi	բիգ ^h իդի	bidi jert ^h -aj-i-r	պիտի երթայիր
3SG	b-ig ^h -e-j idi	բիգ ^h էյ իդի	bidi jert ^h -a-∅-r	պիտի երթար
1PL	b-ig ^h -i-nk ^h idi	բիգ ^h ֆինք իդի	bidi jert ^h -aj-i-ŋk ^h	պիտի երթայինք
2PL	b-ig ^h -e-k ^h idi	բիգ ^h էք իդի	bidi jert ^h -aj-i-k ^h	պիտի երթայիք
3PL	b-ig ^h -i-n idi	բիգ ^h ֆին իդի	bidi jert ^h -aj-i-n	պիտի երթային
	FUT-√/-TH.PST-AGR PST		FUT √/-TH-PST-AGR	

21.4.3.4 Non-finite forms

HD: What is often called the ‘past participle’ has different meanings and functions per dialect. In SWA, the ‘past participle’ is either the resultative participle with suffix /-aḏz/, or the evidential participle with suffix /-er/. These participles are both used to form the present perfect or past perfect; the resultative has non-evidential connotation while the evidential has an evidential connotation. For SEA, there is a resultative participle with /-aḏs/ and a perfective converb with the suffix /-el/. The perfective converb is used for the present perfect and past perfect.

The past participle (95) has the form /-ir/ <իր> in Marash, and /-ij/ <իյ> in Hadjin and Zeytun, based on the regional pronunciation. The form /-oḏz/ <օձ> (from CA /-aḏs/ <աձ>) is more commonly used. But there is also the formative /-mon/ <մօն> (Greek <ménos>), for passive (կրաւորակերպ) verbs.

(95) Cilicia

- a. gir-ir e
eat-EPTCP? AUX

‘He has eaten’
գիրիր է

- b. gir-ij e
eat-EPTCP AUX

‘He has eaten’
գիրիյ է

- c. gir-oḏz e
eat-RPTCP AUX

‘He has eaten’
գիրօձ է

- d. ip^h-mon e
eat-PASS.RPTCP AUX

- ‘It is cooked.’
 Իփմօն է
 e. p^hor-mon e
 spread-PASS.RPTCP AUX
 ‘It is spread.’
 փոռմօն է

21.5 Overview (continued) and literature

It is clear that starting from the west regions of Cilicia until the borders of Smyrna and Nicomedia, there is not Armenian language. The local language, Turkish, has turned into the native language. But Armenian is still preserved in some villages. These are Stanoz (Yenikent) (western side of Ankara), Sivrihisar (south-west of it), Nallıhan (the north-west side of Stanoz), and a few villages next to Yozgat. Information is lacking on these places. For the language of Stanoz (Yenikent), there is some information and a small manuscript in Բիւրակն [Byurakn] (1899, page 670; 1900, page 233). Although these pieces are not entirely sufficient for studying the language of these areas, but they appear to show that they as well form subdialects of Cilicia.

Original page number 206.

21.6 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

21.6.1 Zeytun dialect

Adjarian's source: Taken from Ալլահվերտեան (1884:159). In its new form, it was narrated to me by Mr. Onnik Mahmdesian (պր. Օսնիկ Մահմետեան) and I wrote it in scientific orthography. Instead of the voiceless sounds /p, k, t, ts, tʃ/ <պ, կ, տ, ծ, ճ>, he would sometimes use voiced aspirates; and Mr. Yaghoubian (պր. Եաղուպեան) would always do that. The latter would not change the sound /ə/ <ը> to /j/ <յ>.

Թաքնալի մը ու վեզի մը թեփոյիլ Բ'իլիլ գ'ացըն ու գ'եղան (կամ տճկ. քեօյան) ջիպը ախգ'ոդ միգի մը դունը իճօն. ան գ'իշիյը դօնդիսիւնը գը'ոն'գը բօլուզ մը ունցօվ. իյինք ան հեօն իջնալնըն փուշմօն եղօն. ան սահօթը նիքսէն (մառան) դէլըղանլը մը, մօդօվ, դ'օյս իլլիլն իքէն թաքնալիյը քը'շափի գիմի ասօց. «Ջանըմ, տօն չօ'ց մօյդ' իս. մինք հեօս դըսդիլ բիլո գօ գամըչնօնք ու դ'օն իգիլ նիքսէն մօդօյ»: Դէլըղանլըն ասօց «Ջանըմ, ինձօն ինձօն թաքնալիյէ մը գը'ոն'գը աշգին բիդի մ'ոնցօվ ու եօսիյ ջագօդը կըյիցի թը ան բօլուզը ան աշգինը բիդի առնու»: ան սահօթը թաքնալիյը շաշմըշ եղօվ թը «հէչ միւքի'ն է յոյ (որ) մէյ աշգինը եօսիյ դօնք»: Սօնդրո թաքնալիյը ու վեզիյը դանուշուիս էյան թը «չօ'ց թեվույ (կերպ) ան' բօլուզը գանընք ըսպանի օլա (արդեօք)»: Վեզէյը ասօց. «Եյգօնը (երկանը) ասիւնք թը մէ'գիս թաքնալիյ ինք, մեզս ան վեզէյ. ան դեղվանքը թեփոյիլ գօ Բ'իլիլնք թը իշտի (արդեօք) բօլուզ մը գանը'նք գ'ը'նի (գնել). չիւնքիւ մէ'գս ան բօլուզ չունանք. ը'ռանդ եղօվ. տօն չիւ ինգ բօլուզ ունաս. կուհանօմ կսպօծ. հումմօյ ան (իիմայ ալ) տօն բօլուզ մը ունցօյ. ու գըյցընիլո Բ'օն չունաս. քէլէ օդո նիւյ եղօծ բօլուզը միգ ծախէ. գօշօռեօքը իսկի գուդօնք»:

Իփիյ բօլուզը առըն ու քեօյն տօյս կացըն, թաքնալիյը ասօց վեզիյն թը «հուդո զէնիւնք քայինք (ձգենք)»: Վեզիյն ան ասօց թը «զէնիլօն' օսո ոյմուկան (թըք. օրման «անտառ») մէչը քայինք, ինքիյէն գու մեռնա»: ան դեղվը'ոն'ըն չուբօն մը դավօյ գօգայծէյ. Էճօն մեզը կօնօց, ան բօլուզը ծը'ը'ցուց: Քէլէ' յոյ (արի տես որ) անը բառբուզօն մ'էյ. իփիյ իյգօն եղօվ, չուբօնը դունը գ'օնօց. բառբուզը ջէնչից չուբօնան վիյան թը «Ասըծէ չի'ս վախի».

Original page number 207.

չ־օֿց իս մեզ էծուզ ունամ նը՝ անձ գօ գըօթիս»։ Չուբօնը ասաց. «Մինձ անա, իս խաբօյ չունամ»։ Ու իփը դանգնամազը եղօվ՝ անվան չուբօնը այծիւ գօնօց. ըօյը՝ գվըօնե իգիք չուբօնը նը՝ անվան բառբուզը ջենչից. «Ջանըմ, անվան՝ գըօթիցի. չ־օֿց Ասըծե չը վախոծ մեզ միս եղի դօն»։ ան միգանլ էօյը բառբուզը դառնմը (նեղանալ) նանլեօվ՝ իօվ էծօնը իդիվը գօնօց. անձն ան այծիլեն այծիլեն իօվ իւղիյթ բըօլը՝ գան խեչը գօնօց ու գօ ձըօծըօնեյ։ Բառբուզը ույախնիլեօվ առօվ բօլուզը՝ դունը գօնօց. ջօվօց դօյացնիյը, ասաց թը «Աման, չուբօնը չօ գըօթե եղի է էծուզիս. իլլան (այլ) իմ էծուզը բըօդիգ մը ունցի է»։ ան բօլուզը ձառիցին (խնամել), չիւ մինձձօվ։ Քօսոն քըսանը հինգ դայվօն սօնդոռ, ան թանքանվիւյը ու վեգիյը պիլիլեն իգին աս բըօլը՝ գան քեօյը. գու դիսնուն յու բօլուզ մը գո, ու էօնիւ էծու դօդո գօջօվօն։ Թանքանվիւյը ասաց թը «Ջանըմ, չույոֿւ էօդիւ էծու դօդո գօջըօվանք»։ Ենի ան էօնիւ ասըն թը «Բառօ մը էծուզ մօնեյ. ան անձը դայիմ բայօբ գուզէյ. ձըօծը գոթ չէյ գինեյ. էօյ մը բառօբը գօնօց դիսօվ յու անձը բըդիգօն մը եղեղը (վոյա) չուքի է՝ գօ ձըօծըօնե. առօվ դունը բօլիօվ ու ձառից, մօնձձօնց դեի, գօ ջօվօն էծու դօդո»։ ան ադինը թանքանվիւյը ու վեգիյը դանուշուփ եյան թը ան մեյ չալուն մեյ քայօծ բօլուզն է. դօն սող գիցի է։ Մեզ-միգի ասըն թը էօդիւ ծառը (ծօնառը) թուփթ մը դօնք, խափիկը ու գօլօխը դօնք գըօդի։ Ծըօ (ծօն) մը դըօվըօն, թուփթ ման թը օսո դե ֆօլօն թանքանվիլեն սեյան դօյ. ան ան իօվ ծըօն հեծօվ, թուփթն ա առօվ դայօվ։ Բօլուզը իւղիյթ սեյան գօնօց. գօյթեյ նը՝ սային քեօվը բաշչո մը գէյ. էծուն դեդան մըօդքեօվը ասաց թը օսո բեշչան բառգիմօգու դանըմ գահայ (հարկաւ)։ Հեօն բառգիլն իքեն, թանքանվիլեն բըօդիգ աշգիկը դիսօվ յու բաշչին մեչը գըօդըօն մը բառգի է. աշգիկը գօնօց, գըօդըօնքն քեօվը գանիցօվ. ու գան հավնիցօվ. դիսօվ յու ձիւցը թուփթ մը գո գան բօացօվ, գայդօց, դիսօվ յու մեչը կօյմօն է թը ան բօլուզը չիւ իգօն նը (հագիւ եկած)՝ չուխուսուցունիլեօվ քելան գըօդիցեք։ Աշգիկը ան գօլօվօնը անցուց ու ինք ան գօլօյից թը սայիս (պալատիս) դօն մը սայո մը շինիցեք ու քառսուն էօյ հայսնըք եյեք, բըօդիգ աշգիկն ան էօսիւ դըօվեք. խըօփնից (գոցեց), անվան ձիւցը դօյօվ։ Չիւ ան ադինը իօվ, բօլուզը թուփթը սեյան դայով։ Թուփթը բօացըն, գայդօցըն, դիսօն յու թանքանվիլեն ու վեգիլեն մեօհիլը...

Original page number 208.

... մեչը գո. գօլօվօնը գիմի եյըօն։ Շինիցին սեյան, քառսուն էօյ ու քառսուն գօլիչի հայսնըք եյան, ան աշգիկն հիդը փսագիցին։ Մեք-քանը՝ դայը՝ սօնդոռ՝ թանքանվիւյը ու վեգիյը իփը եգին, թիւմ (ամբողջ) քախքըքըօն դօն գօացըն. իյ Ենիշօն ան քեօմեօլու (շատ) սանսալաթեօվ տեմ իօվ։ Թանքանվիւյը իփը ան դեդան ջենչօց, շաշմըշ եղօվ մօնօց։ Իդըք ջօվօց իյ վեքիլիսօյը ու ասօց. «ան պոնաձնըդ՝ չիօք է. ան բօլուզը չույոֿւ ինդան եյըօք»։ Չիւ ան ադինը վեքիլիսօյը թուփթը ձուցեն հանից, թանքանվիլեն ու վեգիլեն գօցուց. Ենի ան իփը թուփթը դիսօն, գայմացօն։ Չիւ ան ադինը թանքանվիւյը թուփթը բաքօվ, դօլիսօն դօյօվ ու դըօլան ասօց թը «Դօն ան իմ դեդան իս. գօլօվօնը չանցըն եղի է»։

21.6.2 Hadjin subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 41 and 1900, page 331.

- Բօարեվ բաբա:
- Ասծօ Բօարին:
- Ընչօֿց իս:
- Ընիկո իմ:
- Ուսդէ՞ գագօս:
- Սեհելեն:
- Ի՛նչ գօ, ի՛նչ չօգօ:
- Ընընդուփին:
- Բօանվընիդ ընչօֿց եր:
- Է՛, գարօր չունէր:
- Բօբիֿո ընչօց եր:
- Ա դարի քիչ մը քեֆիլու է:

- Ասել է Եփեյի բորոք դըվիք:

- Փռոք Ասործու. Երեջեքին դղին հազոր դրուշ բորոք բարոօնք իղի, վեց հերիորը դըվօնք՝ չորս հերիորը մնօց. ֆայիզն ա վրան գ՛րօվ ՝ապա ինը հերիոր դրուշի սենեդ մը դըվօնք: Թըռսարգ՛խսին գըզին ա ձիք (երեք. հմմտ. Նևիշ. Ժեք) հերիոր դրուշ բորոք բարոօնք, Էշվընիս Էրգու հօդ Էր՝ մեզը դըվօնք, մնացածին ա ֆայիզեվի Էրգու հերիոր իսուն դրուշի սենեդ մը դըվօնք. վերգունիս ա քիչ մը թիթիֆցընենք Նե՝ մնեդ բուլաշըդեվեն ա դընվընիս Էշունքը գու լեցնինք, բըլըզդեք բահօթ գենե:

Original page number 209.

Փեօյիդ խանձի. հեգ՛գիդ խանձի. Ասդվօձ հեգ՛գիդ առնօ. չդիևօս գենջութօնիդ խայիյը (թրք. խայիր). խօզ մենիս. խօզ սադգիս. մույը բելեվիս (մուրը պլուկիս). չհասնիս գենջութօն. սիյդիդ դ՛ուռը թեգինօ (թող կենայ). օջախդ անցնի. Էջքիդ գույնօ (աչքդ կուրանայ). թիվիդ խանձի:

21.6.3 Marash subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 405 and 101.

Գեղցա մը քաղօք իգիլ է, բեզօրու բիլիլ-իքեն՝ դօլանդըրըշը (խաբեբայ) մը գօ հասգընօ քի իսիւր քեօվիւ. փարօ գօ, ույունմուշ գօննօ իսիւր:

Յօր քի դեսնա «քեռա՛, բարիվ իգիր, չօ՞ց իս, ըռընդ իս...» գօւէ:

Գեղցան է գըսէ քի «լա՛ դղօ, իս քին քեռադ չիմ»:

- Չէ՛, իլլէ դօն իմ քեռաս իս. իս քիննէ չիմ անցնա: Ինդէս գօւէ դօլանդըրըշըն:

Էօր մ՛է գօւէ քի - Թէ՛ռա, իգօ իսգի (գքեգ) քեբաջուվա խանութ մու դանամ դէ՛ քիդ քեբօբ մու դըրցնիմ:

Գեղցան Էս լսօձու գիմի քեֆ գօ Էնէ. առչիվի գօ ընգնա՝ բարաբօր գօրթօն:

Խանութու գօ մըղնան, իվիրի գօ իլլին, քեբօբու ուտուվեն սօնրօ՝ դօլանդըրըշըն գօւէ քի. «Թեռա, իվեր ըրթօմ դէ այրօն մու բիրըցնիմ (բերեւ տամ), խումիւնք»:

Իվեր գօ իչնա՝ քեբաբըզվան գօւէ քի «ահա իս գօրթօմ, իվիրի գինօղ մօրթեն փարեն օռ (առ) դէ փոցու»:

Ինդէս գօւէ՝ հերիֆի դօրս գօ իլլէ գօրթօ: Գեղցան մեգ բեքլեմիշ գօ Էնէ, իրգու բեքլեմիշ գօ Էնէ՝ սօնսօնու իվեր գօ իչնա, գօ Միսնա՛ քի հերիֆի գացիլ ա. քեբաբըզու է ինքիրնէ փարօ գօ ուզէ:

Գեղցան մեգ իրիսի լացօձ, մեգ իրիսի ձըձաղօձ՝ «հազօր դաբու իս քին քեռադ չիմ ըսա դէ, չէ իլլէ դօն իմ քեռաս իս ըսօձ» ըսիլէն փարին ձրօրու գօ աձգէ:

Original page number 210.

* *

Էօր միւ գեղցա մը ի ժամու դերբաբուն խուսդուվանիլիքեն գօւէ քի. «Դերբօբ, մօրթ մու սբանըցի, Էն մեխքի չիմ համրի. մօրթ մու գեղվըցի, Էն է չիմ համրի. դուն մու բադըցի, Էն է չիմ համրի. ամմա բօք (պահք) Էօր միւ իչաղը միմեն չըբուխիս վառըցի, Էս մեխքաս հազօ՛ր մեղօ. թուղութուն դուր, դէ՛րբօբ»:

Դերբօբն է գօւէ քի. «Ի՛լ ի՛լ, Էդ մեխքն է իս չիմ համրի»:

21.6.4 Kessab village of Antioch

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 731.

Իս ձ՛ի գիւղիւրթ գիւղիւրթ գեսիմ թը ցերինը հեօդ չիննէյըր գ՛իյդէյն ու միռնայր, Էնք բէս գօ. ըմմը թը գը միռնա, շիւղ մահսօլ գօ դու: Ան ըր գէյր վիւշիւղը գը սիրիյ՝ գան գը սիբի. օ ան ըր գէյր վիւշըդդը գը գ՛օդդի (կ՛ատէ), յաս Էիսշօր

Էբեդի Եօմըրեն գօ բըհի գան. ան ըր գէյս գը բաշդի՝ յեմ իդդը դէյ գօ գ՛ու. օ իս յէօր գօ գ՛իւսմ, էյմ խըզմէթջին է հօն գը գիւսօ. թէ գէյս գը բաշդի, էյմ դօդն է Էնիւր իքրամ գիւնի:

21.6.5 Subdialect of Stanoz (Yenikent)

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 443. For this, see this and the next subsection.

Մօյրամ, Մօյրամ, մօյր Ասդուժօ,

Քո՞ւն էս մը դարթուն էս մը.

Original page number 211.

Օչ օր քուն էմ, օչ օրր զարթուն էմ.

Գ՛ըշէրին գէսը մէգ էլած (Երագ) դէսօ,

Գըրագը ընգօ չօրէցօ.

Դէնիգ ընգօ չը խըդդըվէցօ,

Անդի դիւնյօն գնացի՝ չը գօրսնըվէցօ:

Օհօն Օհօն Եսգիբիրօն,

Գաբէս ամէն չարուս բիրօն,

Գ՛ավազանը դուռիս վիրօն,

Խաչը գուսգիս վիրօն,

Փիլօնը օրթիգիս վիրօն,

Թէօօթ հայրաբէդին աղօթքը

Ամէնին վիրօն ամէն:

Chapter 22

Syria

22.1 Overview

Original page number 212.

In the Հանդես Ամսօրէս [Monthly Review] 1907, page 27, there was a small section in the dialect of the village of Aramo. Based on the article, this small Armenian-populated village is found near the village-city of Jisr al-Shughu in Syria. The language of the section was so far from Old Armenian, that a linguist would have had a difficult time understanding it. Because this manuscript didn't give much more extensive information, we thus cannot say if this dialect is special to only the village of Aramo, or if it is spoken also in other surrounding areas. The latter situation appears quite probable. The vernacular of Մուսնիք, which is absolutely unfamiliar in the literature, could also belong to the same branch. There is even an excerpt of the language of a few Armenian villages of Antioch (see page 210), which has a lot of similarities with this language; and if we had a larger manuscript section, then we could perhaps say if the aforementioned villages of Antioch belong to the dialect of Aramo. Because of this, and because we did not consider the name "Aramo" to be sufficient enough; we wanted to a more general name and called it the Syrian dialect.

22.2 Phonology

22.2.0.1 Vowels

22.2.0.1.1 Inventory

By judging the aforementioned section from Հանդես Ամսօրէս [Monthly Review], which we will see later below, we can deduce that the Syrian dialect recognizes the vowels /a, e, ə, i, o, u/ <ա, է, ը, ի, օ, ու>. But the vowels /æ, œ, ʏ/ <ւ, էօ, իւ> are missing. The latter point is quite natural, because the Arabic language, which is in the native language of this area, does not have those sounds. In contrast to this, the Syrian dialect has a few diphthongs, which in other places are either rare or don't exist. These are /aj, aɣ, au, ɛj, ʊa/ <աւ, աղ, աւ, էւ, ուա>.¹

Original page number 213.

22.2.0.1.2 Sound changes

The following phonetic changes caught our eyes:

¹HD: For the diphthongs that I re-transcribe as /aj/ and /ɛj/, Adjarian uses the Armenian symbols <աւ, էւ> with a superscript <j>. But my text-processor cannot easily create such superscripts, so I instead use <աւ, էւ> with a superscript <j>.

22.2.0.1.2.1 Classical Armenian /a/ <ա>

Classical Armenian /a/ <ա> has changed to /u/ <ու> (Table 22.1).

Table 22.1: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /u/ <ու> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
'bread'	hats ^h	hաց	huts ^h	հուց	hats ^h	հաց
'debt'	part-ək ^h (-PL)	պարտք	burk ^h	բուրք	partk ^h	պարտք
'mouth'	beran	բերան	berun	բերուն	beran	բերան
'bad'	tj ^h ar	չար	tj ^h ur	չուր	tj ^h ar	չար

22.2.0.1.2.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> has changed to /i/ <ի> (Table 22.2).

Table 22.2: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
'our (we.GEN)'	mer	մեր	mir	միր	mer	մեր
'we (we.NOM)'	mek ^h	մեք	mik ^h	միք	menk ^h	մենք
'us (we.ACC)'	əzmez	զմեզ	əzmi	ըզմի	mez	մեզ

22.2.0.1.2.3 Classical Armenian /ə/ <ը>

Classical Armenian /ə/ <ը> has changed to /a/ <ա> (Table 22.3).

HD: Note that the forms he give all involve the definite suffix. This suffix is /-ə/ in SEA. But in Classical Armenian, there was no actual definite suffix. The ancestor of the modern SEA definite suffix /-ə/ is the CA distal suffix /-ən/. Thus the glossing is -DEF for SEA but -DIST for CA.

Table 22.3: Change from Classical Armenian /ə/ <ը> to /a/ <ա> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA		
‘bread-DIST’	hāts ^h -ən	հացը	hūts ^h -ə	hn’lgw	‘bread-DEF (SEA)’	hāts ^h -ə	հացը
‘mouth-DIST’	berán-ən	բերանը	berún-a	բերո՛ւնա	‘mouth-DEF’	berán-ə	բերանը
‘debt-PL-DIST’	part-ək ^h -ən	պարտքը	burk ^h k ^h -er-a	բուրքքերա	‘debt-PL-DEF’	partk ^h -er-ə	պարտքերը

22.2.0.1.2.4 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> has changed to /a/ <ի> (Table 22.4).

Table 22.4: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /a/ <ի> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA or SWA		
'sky'	erkin	երկին	jergëjnk ^h	յերգէնք	jerkin ^h	երկինք	SEA
'soul-DIST (CA); soul-DEF (SEA)'	hogi-n	հոգին	hok ^h ëj-n	հոգէ՛ն	hok ^h i-n	հոգին	SEA
'me (I.ACC)'	zis	զիս	jëjs	յէ՛ս	zis	զիս	SWA

22.2.0.1.2.5 Classical Armenian /u/ <nL>

Classical Armenian /u/ <nL> has changed to /au/ <wL> (Table 22.5).

Table 22.5: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /au/ <wL> in the Syria dialect

	Classical Armenian	> Syria	cf. SEA
‘holy’	surb սուրբ	saṣrp ^h սաւրփ	surp ^h սուրբ
‘name’	anun անուն	anaṣun անաւն	anun անուն

22.3 Morphology

22.3.1 Noun inflection or declension

In the text, we see that the accusative always uses the prefix /z/ <q>, while the ablative and locative use the prefix /i/ <h>. The latter is a deep archaism and it is found in no other dialect (Table 22.6).

HD: As examples, Adjarian provides dialectal forms alongside a Classical Armenian gloss. Both varieties involve case-marking prefixes. Modern SWA/SEA lacks such prefixes. I found the dialectal forms sufficiently hard to segment and gloss.

Table 22.6: Case-marking prefixes in Syrian Armenian and Classical Armenian, but not Modern Standard Armenian

	Classical Armenian	> Syria	cf. SWA
‘at ground (LOC)’	i getin LOC ground ի գետին	i gedēink ^h -a LOC ground-DEF ի գեդէնքա	k ^h edin-ə ground-DEF գետինը
‘our bread (ACC)’	əz-hatš ^h mer ACC-bread our զիաց մեր	əz-mir hutš ^h -a ACC-our bread-DEF ըզմիր հուցա	mer hatš ^h -ə our bread-DEF մեր հացը
‘at proof (PL?, LOC)’	i p ^h ordžan-(ə?)s LOC proof-PL.ACC ի փորձանս	i p ^h urts ^h unk ^h -a LOC proof-DEF ի փուրցունքա	
‘from evil (ABL)’	i t ^h ar-e-n LOC evil-ABL-DIST ի չարէն	i t ^h urk ^h -ēj-n LOC evil-ABL-DEF ի չուրքէն	t ^h ar-e-n evil-ABL-DEF չարէն
‘my mouth (ACC)’	əz-beran im ACC-mouth my զբերան իմ	z-im berún-a ACC-my mouth-DEF զիմ բերո՛ւնա	im p ^h eran-əs mouth-POSS.2SG իմ բերանս
‘my enemy (ACC)’	əz-t ^h əfnami-n im ACC-enemy-DIST my զթշնամին իմ	z-im t ^h argúm-a ACC-my enemy-DEF զիմ չարգո՛ւմա	

22.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

22.4.1 Aramo village

Adjarian's source: See Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review], 1907, page 27.

Յա միր Դուդա իլ գուս յերգէնքա. սաւրփ ըննու քու անաւնա: Ու ուքու քու ըրքայութէնա ու ըննու քու թադադ չուսմա գու յերգէնքա հանց ըննու ի գ'եդէնքա: Չմիր հուցա ի ամէն ջ'ուք դաւղա մի' ըսցօր: Ու դոշէ գմիր բուրքա չուսմա միք դոշինք միգ միգա բուրքքէրա: Ու չը սալմէս ըզմի ի փուրցուն-քա. լաքին նաջջի ըզմի ի չուրքէն: Լաըն քու է ըրքայութէնա ու քու Լաթա ու ըձգահամակա լքի յեդայնքա ամէն:

Յա Ասդուն զիմ բռունգունգա բ'ուց ու զիմ բ'երունա նաղնի քու գօրշինութէնա: Օրշինալ համաքում ու բըթըն հադաչ...

Original page number 214.

... ընթ'ըժնվազ սաւրփ Էրօրթօթէնա գ'ուդա ու գճըթա ու գձօքէն սաւրփա համագալքի յեդայն յեդայնքա ամէն:

Յա Ասդուն շադէրա Էդէն նեդէն էյես, ու շադէրա Էլայն Էր վաս: Շադէրա ասեցայն զիմ գունձայն, թի չքազէր իսալաս Էր Ասդունձայն: Լաքին դ'ուն, յա Դիր, նացրն իս ու զիմ օձն իս ու զիմ գ'ըլուխա բ'անցրացնուղա դ'ուն իս:

Դրմությամփ քուվ, Դիր, սադդէցօ զիմ չարգումա ու դամն նեդի զիմ գունձա լաըն իս քում աբդն իմ:

Մաջդ Դուդա ու Ջըթա ու Հէքէն սաւրփա:

Chapter 23

Arapgir

23.1 Overview

Original page number 215.

In some of the villages of Arapgir, Divriği, Gürün, and Darende, and Kayseri, the Armenian language has quite common borders, so I combined them under one name; I call it the Arapgir dialect, because Arapgir is the largest center of this area. Divriği, Gürün, Darende, and Kayseri can form its subdialects.

23.2 Literature

The dialect of exactly the city of Arapgir has been studied in dialect by a local linguist, Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ Բեկ) (See Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review], years 1900-1906). There, we find a few manuscripts, which were written with sufficient precision. There is a collection of riddles from Arapgir in Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 135. For the other subdialects, there are the following text samples:

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Arapgir dialect
 - Gürün subdialect: Բիւրակն [Byurakn],
 - * 1898, page 839
 - * 1899, page 410, 425, 478
 - * 1900, page 331, 634
 - Darende subdialect: Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 295, 498, 572.
 - Subdialect of Kayseri villages:¹
 - * Բիւրակն [Byurakn],
 - 1898, page 331, 406, 454, 580, 647
 - 1899, page 74, 200
 - 1900, page 469, 636
 - * Բանաստի 1902, էջ 174-5

¹The Armenians of the city of Kayseri of all westward areas are Turkish-speaking. But there are a few villages which speak Armenian. These villages are Efkere, Everek, Tomarza, Munjusun, Nize, Palahesi, Fenese. Similarly, the city of Yozgat is Turkish-speaking, but it has a few Armenian-speaking villages.

- Divriği subdialect: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal, volume 6 (2.), page 206, 312, 327, 364, 378]

Original page number 216.

23.3 Phonology

The dialect of Arapgir has 7 vowels: /ɑ, æ, e, ə, i, o, u/ <ω, ւ, է, ը, ի, օ, ու>. The consonants have three degrees (voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated). But from this angle, the area of the dialect of Arapgir can be divided into two major branches. The first branch has the dialect of Arapgir and the subdialect of Divriği; while the second branch has the subdialects of Gürün, Darende, and Kayseri. The primary difference of the latter branch is that there are no voiced aspirates among the consonants. Similarly whereas the Arapgir dialect has turned the CA diphthong /ɑj/ այ to /ɑ/ <ω>, Gürün and the other subdialects and others have turned it to /e/ <է>.

23.4 Morphology

The general characteristics of the two branches and their subdialects are the following.

23.4.1 Instrumental marking with /-okʰ/ <օք>

The instrumental formative is /-okʰ/ <օք> (instead of /-ov/ <ով>). This formative is the Classical Armenian plural instrumental formative for the α-stems, which has taken here a singular meaning (Table 23.1).

Table 23.1: Instrumental marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SEA	
‘with hand’	ձե՞րկʰ-օկʰ, ձե՛ռքօք, ձե՞րկʰ-օկʰ ձե՛ռքօք	ձերկʰ-օվ ձեռքով	√/-INS
‘with speaking’	չօս-ե-լ-օկʰ, խօսելօք	չօս-ե-լ-օվ խօսելով	√/-TH-INF-INS

23.4.2 Mobile indicative marking

The formatives for the indicative present and the imperfective are /gɑ, go, gu/ <գա, գօ, գու>. These are placed before the verb or after it, and they are repeated for vowel-initial verbs (Table 23.2).

Table 23.2: Indicative marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SWA
'he sends'	ɛrg-æ-∅ gu դրգւմ գու send-TH-3SG IND	gə ɛərg-e-∅ կը դրկէ IND send-TH-3SG
'he says'	g-əs-æ-∅ gu գըսւմ գու IND-say-TH-3SG IND	g-əs-e-∅ կ'ըսէ IND-say-TH-3SG
'he goes'	g-er ^h -a-∅ gu գէրա գու IND-go-TH-3SG IND	g-er ^h -a-∅ կ'երթայ IND-go-TH-3SG
'you strangle'	Gürün subdialect go xəχd-e-s գօ խըխդէս IND send-TH-2SG	gə xəχt ^h -e-s կը խեղդէս IND send-TH-2SG
'I go'	go g-er ^h -a-m գօ գէրթամ IND IND-go-TH-1SG	g-er ^h -a-m կ'երթամ IND-go-TH-1SG
'he eats'	g-ud-e-∅ go գուդէ գօ IND-eat-TH-3SG IND	g-ud-e-∅ կ'ուտէ IND-eat-TH-3SG
'I go'	Kayseri subdialect ga g-er ^h -a-m գա գէրթամ IND IND-go-TH-1SG	g-er ^h -a-m կ'երթամ IND-go-TH-1SG
'they eat'	ga g-ud-e-n գա գուդէն IND IND-eat-TH-3PL	g-ud-e-n կ'ուտեն IND-go-TH-3PL
'I bring'	Darende subdialect ber-e-m ga բերեմ գա bring-TH-1SG IND	gə p ^h er-e-m կը բերեմ IND bring-TH-1SG

23.4.3 Faithfulness to Classical Armenian

In the Arapgir dialect, the phonetic changes and the grammatical formations are not new phenomena; instead we can say that the dialect is in general faithful to the Old Armenian, especially when we compare with the Cilicia dialect.

23.4.4 Genitive marking

The only form that we can consider as more or less interesting is that the genitive of the infinitive in the Kayseri subdialect (Table 23.3).

Table 23.3: Repeated genitive marking in the Kayseri subdialect of the Arapgir dialect

	Kayseri (Arapgir)	cf. SEA
'of staying'	mən-a-l-uj-i մընալույի	mən-a-l-u մնալու
'of speaking'	xos-e-l-uj-i խօսելույի	xos-e-l-u խօսելու
'of giving'	d-a-l-uj-i դալույի	t-a-l-u տալու
'of going'	er ^h -a-l-uj-i երթալույի √-TH-INF-GEN-GEN	jert ^h -a-l-u երթալու √-TH-INF-GEN

As can be seen, these forms have a repeated genitive mark (/ -u/ <nL> and /-i/ <h>); this is something that is not found in any other dialect. *HD: To clarify, in SEA/SWA, the suffix /-i/ is the regular genitive marker, while the suffix /-u/ is an irregular genitive marker used for some declension classes such as for verbal infinitives.*

23.4.5 Progressive marking with /nə/ <նը>

In Arapgir, the progressive is formed with the formative /nə/ <նը> (Table 23.4).

Table 23.4: Subjunctive marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SWA
'I am going'	g-ert ^h -a-m nə գերթամ նը IND-go-TH-1SG PROG	g-ert ^h -a-m gor կ'երթամ կոր IND-go-TH-1SG PROG
'I am going'	χm-i-m nə խմիմ նը drink-TH-1SG PROG	gə χəm-e-m gor կը խմեմ կոր IND-drink-TH-1SG PROG

Original page number 217.

23.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

23.5.1 Arapgir dialect

Adjarian's source: See Հանդէս Ամսօրեա [Monthly Review] 1900, page 251. In accordance with the author's exposition or arguments, I have rendered to the scientific orthography.

Նասրէդդին խօջան յիւր դան մէջ աղօթած վախդը ըսաց Ասծու. «Ըման Ասված բաբա, ի՞նչ գըլի գու, յընձի հարիր լիրա դըրգա. շագ բէքք ունիմ փարայի: Ըմմա թամմամ հարիր լիրա յըլլելու ամ, ամգուր մեզ հադ մը բագաս՝ դոխսանը ինը հադ յըլլին նա՛մ՝ չօթթեր. համ դու չեմ առնար»:

խօջան յահուդի դ'րացին մը գունենա ինչ վոր ան դախքային դէները նստեր ամ եղեր. խօջային ծ'անը լսածին գիբի գէթա յընգաց դ'նա գու յու յէքքեն յինք յիրենը գըստ գու.

– յամջամա դոխսանը ինը օսդի դեսնա նա՛մ իրամցընէ՞ չառնա դի (< պիտի) խօջան. ես լիրաները իսա բաջայեն վար ծ'ըքիմ դա՛մ դեսնամ ի՞նչ դենա գի իդա խօջան:

յէքքեն դոխսանը ինը լիրա քեսայի մը մէջը դ'նա գու յու գուգ'ա գու բաջայեն փըր'րթ... վար նեդա գու. յինգ ալ հօնիգ բանքլամիշ գենա գու քի դեսնա դէ խօջան ի՞նչ դենա՛մ դի:

խօջան հըմըն օջախը վանգա՛մ գու յու դեսնա գու քի գ'ունդ քօխջա մը յընգեր ամ ֆօն. թեզ մը դառնա գու, դէշմգի մը վրան նսդի գու, քեսան բ'անա՛մ գու վոր՝ ի՞նչ դեսնա... օսգի՛: յէքքեն բաշլայտ գու մեգիգ մեգիգ հարմել. դեսնա գու քի դոխսանը ինի հադ էն օսգիները. մէյ մալ գու հարմէ, էրգուք գու հարմէ՝ բանքի յաղըլմիշ եղա ըսելօք. յամմեն հեղ հըսաբ էնելուն նօրեն դոխսանը ինը հադ գ'ըղնա գու. յէքքեն գըսա՛մ գու Ասծու «Դ'ուն օր դոխսանը ինը լիրաները դրգեցիր յընձի՝ հալքամթ մեգալ մեդ հադ-նալ դրգէս գու»:

23.5.2 Gürün subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1899, page, 410, 425, 478.

Օրը շադ է քանց գորեգը:

Ասծուծու բըյիածը գելը չուդեր:

Ուղօղը չի գիդէ՝ փշօղը գիդէ:

Երգըրի աշք է հաներ՝ դիրուն հօքին:

Աշքը դեսածը դիրուն խեր չեներ:

Original page number 218.

Փըջած օջախը ջուր չուգեր:

Խրադ խրադ լեռն ի վեր, յես զօ գերթամ ձօրն ի վեր:

Երթ դաս, գարի չուգեր:

Մեզը մեզուն եքի մը դվեր է, Էնի Էնօր գիզ (ողկոյզ) մը հաղօղ չէ դըվեր:

Մայը փշելօվ (մանր փշրելով) փօր չի գըշդանար:

Ուզօղուն մեզ երեսը սեվ, չի դըվօղուն երգու երեսը:

Գեղեն անցար դէ գաւառը զօ խըղդիս:

Գօվիս մեռեր է, խաբիս գըլեր է:

Դուռիդ գօց բռնէ՝ դրացիդ դօրթ բռնէ:

Բազը ծուռ է, գօվը գաթ դօ չի դար:

Սուդ խենթ եղեր է, վանքին հավերը գուդէ զօ:

Ջաղարջը ջուրն է դարի՝ չախչար զօ բռես:

Գադու չեղած մուգ զօ բռնես:

Թեմբելունեն իշուն «քեռի» զօ գըսէ:

Սօխ գերած չիմ ուր սիրդիս երի:

Դանձ էիր նը հասար, խնձօր էիր նը գեյմըրեցար:

Ձայը (ծանր) նադիր օր լիր գաս:

Թեք ինգիզին (ընկոյզին) քար չի նեղեր:

Մեյմեզի միս գուդեն զօ:

Թըքալին բերնօվը գը գերցնէ, գօթօվը էշքը գը հանէ:

Սադգած էշ կը բռ՝ օր նալը քեշէ:

Սօխին քարսը (քաղցրը) չիլլար:

Մեյմեզի իչին (համար) դուշան (գնդակ) դսմին զօ (կը սեղմեն):

Original page number 219.

23.5.3 Darende subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 498.

Չի հավնած մարդդ շօրեր գուրցէ գա օր փօրդքօռօզը նեղէ գա:

Ասված լեռը գը հայի՝ ծունն անօր գեօրէ գուդա:

Վար թուքես մօրուք, վեր թուքես բըյըզ:

Հէյ սիրդդ սիրեմ Ասված, գօմէշը գօդօշն ի՞նչ ընէ:

Բանին մէջ բան գա, մածունին մէջ թան գա:

Հարսնիք գերթամ, գաթա գուտեմ թէ դան նէ:

Չերթային ադ ջաղարչը՝ չուղէիր ադ բաղարչը:

Գոյած (կոտորած) ընգուզը հազարն անցավ:

Ջուրը տեսնա ծուզ գըլլա, գադուն դեսնա մուզ գըլլա:

* *

Գնդուկ գնդուկ մաղարա, մենք հարս մ'ունինք գը խաղա, ջուրը ցըքեքնք կը լօղա, ջուրէն հանէնք գը դօղա, ձեռքը չամիչ մը դանք նէ, մինչեւ իրիգուն գը խաղա:

Ադվընի, իսգի՞ց գուքաս. – Արիւնօդ ծօվէն. – Վըրադ օրի՞ արին չէ եղեր. – Ասդունու հրամանօվ:

Արաբը փօսն ընգավ, գըլօխը դուրսն ընգավ:

Քեօքը Ֆեօղին մէջ, միչուզն էշին մէջ, գըլօխը փօրուդ մէջ:

Աններկ գերմուր՝ անդանագ քերթուք (աքլորի կատար):

23.5.4 Kayseri subdialect

23.5.4.1 Munjusun village

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 407.

Մարթ մը մեզ հադիդ աչգին մը ունէ ղըլեմ, օր բաշխա գեղի գիգիր դղայի հեդ գը գարքէ: Օր մը էս մարթը գելլէ իր աչգանը դունը Էրթալու, փեսին հեդ, աչգինին հեդ դեսնըվելույի: Էրթալ իքէն ջամփան, ի՞նչ գըսէս, դայայի մը արալըխը՝ ասլանի մը ծաքերը՝ առչեվմնին իրեք դարվան բըլուզ դղա մը առել գա գուղէն: Էս մարթը հեմէն գը վագէ, շադ մը Էգիյէթներօք գը խըլասէ: Ինքը մեզ աչգինէն բաշխա գավագ չուննալույին համար. – «Իմ սօն օրիս Ասդված ինծի դղա մը դվավ» դէյի շադ գը խըլնդա: Էնգիւց դօմդօրթ Էդ խըլասած դղան գուջախը առած, աչգանը գունը գերթա:

Աչգինը խըլնդալէն, «հէ՛ր, էս ավը ո՞ւրդեղէն ավլամիշ Էրիր» գըսէ:

23.5.4.2 Palahesi village

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 580.

Աղէնօք Ուղուզէի անուն գեղի մը հարուսդին մեզը հէջ չօջուփ չուննար Էղեր, մեզ օր դիւշինմիւզ գէնէ օր, աջաբա իմ...

Original page number 220.

... դունին ջօմաաթը ըզմէն Էգիյէթ քէշէմընըյին համա՞ր մը Ասծված ընծը չօջուփ գա չի դա:

Էս դիւշինգէյօք ինգեր աղային հեղը՝ թաբդիլի ղըյաֆէթ, Բէլլելու գէլլէն: Բէլլէն իքէն դավրիշի մը ռասդ դուքան: Հարուսդը բադիվ գուդա դարվիշին. դարվիշն է – Ասծունու բարին ինէն, ա՛ղա գըսէ:

Հարուսդը դարվիշին՝

– Դուն իմ իշխան ըլլալիս՝ Էնօր է տղա ըլլալը ինչէ՞ն գա գիդէնաս, ըսածը գիբի, դարվիշն է՝

– Սէ գի գիդեմ օր, գըսէ, ինչ օր էս դարը չօջուփ չուննալուդ համար, աջաբա դունիս ջօմաաթը ըզմէն Էգիյէ՞թ մը գա քէշէ դէ՛ի թաբդիլի ղըյաֆէթ Էղեր Էք. ամմա քու դունիդ մէջը գոնվօդ փիթին ջօմաաթըդ քէզմէն խօշնուդ է. Էգեր

քիչուգ մը առաջ էրթաք նա, ջուրը մը լասդ բըղը գուքաք, ջուրը խնծօր մը բըղը պէրէ, եղ խնծօրը առ` էրեսը ձիուդ գէրցուր, մէշն է գնըզիդ:

23.5.4.3 Everek

Adjarian's source: See Բանասէր, 1902, page 174. *HD: Note that there are multiple publications called Բանասէր /banaser/ 'Philologist'. As of writing, I haven't tracked it down.*

Ժամերնիս փըլցըվաձ,
Սըրդէրնիս խըռօվաձ,
Ամբարը չըքա հաց...
Օրդնյալ էս, Դէ՛ր Ասվաձ:

Դուրավիքը ձիւն ծըմէր,
Փագվէր է ջամփա լէր,
Նէ էգօղ, նէ էրթօղ,
Չօրս դընիս վախ ու դօղ:

Ահանց դէ՛ չօրս ամիս
Չը դըրինք բէրաննիս
Բադառ մը միս, բուլղուր,
Համփիրթին մեզի դուր:

Ձիձ ձըձօղ մեսիամնիս
Ուղէլու գաթ չունին,

Original page number 221.

Գա գուլան ինչու՛ ըգուն...
Էրեսնին հայիս դուն:

Էրգըթէ սիրդ բէդգ է՛,
Ձեռքիդ է (ալ) չի ադգէ...
Ձօցվօրը դուռնէ դուռ՝
Գա մուրա հաց աբուր:

Էդ ադէն գօռէլէն
Դեվ գիբի գօռալէն
Ալլաղգներ գա թափնէն...

«Քըշդէցեք գյավուրին»:

Գեղէն դուրս, քիշերը,

Անքրիստոս թուրքերը

Հերիւր մարթ քշդեր են...:

Վա՛յ անխիղջ անօրէ՛ն:

Chapter 24

Akn

24.1 Overview and literature

Original page number 222.

The dialect of Akn is spoken only in the city of Akn and in a few of its surrounding Armenian villages. Texts are written with this dialect are found in the rich ethnographic collection of Ճանիկեան (1895) and Գապրիելիան's extensive study that was not written with a scientific method (Գապրիելիան 1912; Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review], 1908-1911, and continuous). Other succinct manuscripts are in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 101, 330, 360, 393, 429, 557, 565, 601, 827, 895; 1900, page 388, 695). There are also succinct dialogues in the Akn dialect in Տարեցոյց Աշխատեցողի (1897, page 67-62; 1898, page 23-24, 147; 1899, page 54-71; 1900, page 254-266; 1903, page 145-168), and the comedic writings of «Երանոս Աղբար կամ Թապալաքեար վարժապետը» and «Թապալաքեար Փիլիկ աղպոր աղջիկտեը».

24.2 Phonology

24.2.1 Segment inventory

The Akn dialect has 8 vowels: /a, e, ə, i, o, œ, u/ <ա, է, ը, ի, օ, Էօ, ու>, and three series of consonants, like the Arapgir dialect.

24.2.2 Sound changes

For its sound changes, the characteristic situations are the following.

24.2.2.1 Monophthongal vowel changes

24.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

The Old Armenian sound /a/ <ա> becomes /o/ <օ> when immediately before a nasal, such as also in the Hamshen dialect (Table 24.1).

Table 24.1: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
'fly (bug)'	փյօնփ	ճանճ	ժօնժ	ջօնջ	փյօնփ	ճանճ
'unsalted'	anali	անալի	olli	օլլի	anali	անալի
'rain'	andzrev	անձրեւ	orzev	օրզէվ	andzrev	անձրեւ

24.2.2.1.2 Classical Armenian /u/ <ու>

The Old Armenian sound /u/ <ու> becomes /ʏ/ <իւ> (Table 24.2).

Table 24.2: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /ʏ/ <իւ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
'you.SG have'	unis	ունիս	ʏnis	իւնիս	unes	ունես
'eight'	utʰ	ութ	ʏtʰ	իւթ	utʰ	ութ

24.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո> and /au/ <օ, աւ>

The Old Armenian sounds /o, au/ <ո, օ> become /œ/ <էօ> (Table 24.3).

Table 24.3: Change from Classical Armenian /o, au/ <ո, օ> to /œ/ <էօ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
'four'	փʰors	չորս	փʰœrs	չէօրս	փʰors	չորս
'door'	durən	դուռն	dʰœr	դ'էօռ	dur	դուռ
'today'	aʝsaʝr	այսաւր	asœr	աւէօր	aʝsor	այսօր

24.2.2.2 Glide insertion before post-vocalic /h/ <հ>

The only unique property of the Akn dialect is that if a vowel is immediately before the CA sound /h/ <հ>, then the semivowel /j/ <յ> is added next to the vowel (Table 24.4).

Table 24.4: Glide insertion before post-vocalic /h/ <հ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
'death'	mah	մահ	majh	մայհ	mah	մահ
'satisfied'	goh	գոհ	gʰojh	գ'օյհ	goh	գոհ
'gain'	ʃah	շահ	ʃajh	շայհ	ʃah	շահ
'fear'	ah	ահ	ajh	այհ	ah	ահ

This characteristic is also unavoidable among educated Akn speakers.

24.2.2.3 Diphthongal vowel changes

For CA diphthong changes, the notables ones are the following.

24.2.2.3.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

The Classical sound /ɑj/ <այ> changed to /ɑ/ <ա> (Table 24.5).

Table 24.5: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /ɑ/ <ա> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘mother’	mɑjɾ մայր	maɾ մար	mɑjɾ մայր
‘father’	hɑjɾ հայր	haɾ հար	hɑjɾ հայր

24.2.2.3.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical sound /oj/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 24.6).

Table 24.6: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘light’	lojs լոյս	lus լուս	lujs լոյս

24.2.2.3.3 Classical Armenian /iʷ/ <իւ>

The Classical sound /iʷ/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 24.7).

Table 24.7: Change from Classical Armenian /iʷ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘blood’	ɑriʷn արիւն	ɑrun արուն	ɑrjun արյուն
‘snow’	dʒiʷn ծիւն	dʒʰun ծոն	dʒjun ծյուն

Original page number 223.

24.2.2.4 Consonant changes

The consonant changes are exactly same as in Kharberd, Arapgir, and Sebastia

24.3 Morphology

The grammar of the Akn dialect does not present individual characteristic properties. For whatever differences that are present, these originated from the effect of general phonological rules.

24.3.1 Noun inflection or declension**24.3.1.1 Genitive marking**

For example, the genitive formative is /-ɣ/ <իւ> (Table 24.9).

Table 24.8: Genitive marking in the Akn dialect

`God-GEN'	Akn		cf. SWA	
`soul-GEN-DEF'	asdydž-γ	Ասդիւծիւ	astudž-o	Աստուծո
`dead-PL-GEN-DEF'	hok ^h -γ-n	հօքիւն	hok ^h ij-i-n	հոգուն
(= of the dead)	merel-ner-γ-n	մերէլներին	merel-ner-u-n	մերէլներուն

24.3.2 Verb inflection or conjugation

24.3.2.1 Indicative marking with /gɣ/ <գիւ>

Similarly, the indicative present and imperfective use the formative /gɣ/ (գիւ) (cf. SWA /gu/ <կու>) (Table 24.9).

Table 24.9: Indicative marking in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
'I give'	gɣ d-a-m	գիւ դամ	gu d-a-m	կու տամ
'I cry'	gɣ l-a-m	գիւ լամ	gu l-a-m	կու լամ
	IND √-TH-1SG		IND √-TH-1SG	

24.3.2.2 Theme vowel changes and the present indicative

In the verbal endings, the vowel ɛ becomes ɪ when next to nasals, while it stays unchanged in other places.

HD: To clarify, he's talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples from the present indicative. In SWA, the present indicative is formed by adding the indicative prefix /g(ə)-/ before the finite verb. The theme vowel stays constant in the present indicative. Akn behaves differently with respect to theme vowel uses.

Table 24.10: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to send' in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
1SG	gɣ xərg-i-m	գիւ խըրգիմ	gə xərg-e-m	կը խրկեմ
2SG	gɣ xərg-e-s	գիւ խըրգես	gə xərg-e-s	կը խրկես
3SG	gɣ xərg-e-∅	գիւ խըրգէ	xərg-e-∅	կը խրկէ
1PL	gɣ xərg-i-nk ^h	գիւ խըրգինք	gə xərg-e-ŋk ^h	կը խրկենք
2PL	gɣ xərg-e-k ^h	գիւ խըրգէք	gə xərg-e-k ^h	կը խրկէք
3PL	gɣ xərg-e-n	գիւ խըրգին	gə xərg-e-n	կը խրկեն
	IND	√-TH-AGR	IND	√-TH-AGR

24.3.2.3 Archaism in past 1PL suffix /-a-nk^h/ <աւնք>

HD: In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ŋk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ŋk^h] or [-a-ŋk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Akn aligns with Classical Armenian.

Like the Sebastia dialect, the ending of the imperfective and perfective 1PL is /-a-nk^h/ <աւնք> (here, the sound change of CA /an/ <աւն> to /on/ <օւն> does not happen), or which is more similar to the Classical Armenian ending /-ak^h/ <աք>, than with the /-i-nk^h/ <իւնք> form of other dialects (Table 24.11).

Table 24.11: Archaisms in the 1PL suffix in the Akn dialect

'we were eating' (past impf.)	Classical Armenian ud-ê-a-k ^h ուտեաք eat-TH-PST-1PL	> Akn g-yd-e-a-nk ^h գիւղեանք IND-eat-TH-PST-1PL	cf. SWA g-ud-ej-i-ŋk ^h կ'ուտէինք IND-eat-TH-PST-1PL
'we brought' (past perf.)	ber-a-k ^h բերաք bring-PST-1PL	b ^h er-a-nk ^h բ'երանք bring-PST-1PL	p ^h er-i-ŋk ^h բերինք bring-PST-1PL

24.3.2.4 Future marking with /di, d/ <դի, դ>

HD: In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. If this proclitic is added to the present form of the verb, then the meaning is the simple future (Table 24.12). If the proclitic is added to the past imperfective form (which includes a past suffix /-i, -Ø/), then the meaning is the future perfect (Table 24.13). Akn behaves similarly with different formatives.

The future formative is /di/ <դի>, which is shortened to /d/ <դ> when next to a vowel; this is a shortened form of the CA formative /piti/ <պիտի> 'must').

Table 24.12: Future <ապառնի> of the verb 'to bring' in the Akn dialect

	Akn	cf. SWA
1SG	di b ^h er-i-m դի բ'երիմ	bidi p ^h er-e-m պիտի բերեմ
2SG	di b ^h er-e-s դի բ'երես	bidi p ^h er-e-s պիտի բերես
3SG	di b ^h er-e-Ø դի բ'երէ	bidi p ^h er-e-Ø պիտի բերէ
1PL	di b ^h er-i-nk ^h դի բ'երինք	bidi p ^h er-e-ŋk ^h պիտի բերենք
2PL	di b ^h er-e-k ^h դի բ'երեք	bidi p ^h er-e-k ^h պիտի բերեք
3PL	di b ^h er-i-n դի բ'երին	bidi p ^h er-e-n պիտի բերեն
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-AGR

Table 24.13: Future perfect <անցեալ ապառնի> of the verb 'to eat' in the Akn dialect

	Akn	cf. SWA
1SG	d-yd-e-i-Ø դիւղէի	bidi ud-ej-i-Ø պիտի ուտի
2SG	d-yd-e-i-r դիւղէիր	bidi ud-ej-i-r պիտի ուտիր
3SG	d-yd-e-Ø-r դիւղէր	bidi ud-e-Ø-r պիտի ուտր
1PL	d-yd-e-a-nk ^h դիւղեանք	bidi ud-ej-i-ŋk ^h պիտի ուտինք
2PL	d-yd-e-i-k ^h դիւղէիք	bidi ud-ej-i-k ^h պիտի ուտիք
3PL	d-yd-e-i-n դիւղէին	bidi ud-ej-i-n պիտի ուտին
	FUT-√-TH-PST-AGR	FUT-√-TH-PST-AGR

Original page number 224.

24.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Adjarian's source: See Ճանիկեան, page 292.

- Նըսդէ նայիմ, յեզէն Թօրօս, ինդէօր էս:
- Ձառա իմ ա՛ղա, Ասված գէնք գա:
- Ի՞շ գա իշ չի գա, յէ՛զէն:
- Բադվագան գէնթանոթանդ դուվաջի ինք: Հրամանքեդ իրիջայէ մի իմ եզեր. ըմմա չի գ՛իդիմ քի խաբուվ գանէ՞ս:
- Ըսէ՛ նայիմ, խաբիլլիւ գ՛օրծ է իսէ, փէ՛ք աղէգ:
- Վեր Ասդված, վար հրամանքդ. գ՛լեօխս նեղի գ՛ա նը ո՞ւր դերթամ. հէլքէթ հէօս դի գ՛ամ: Թաջիգուլթին չի դանք, ա՛ղա. խընթիրքս աս է թը՝ առիւղիւր մի գա՝ դի անիմ. հազար դրուշ բագաս է. քերեմ արե դի՛ւր, ֆայիգօվը գիւղամ:
- Թահվիլ մի գ՛րէ, Գա՛րաբէդ, առ աս բ՛ալլին, գ՛նա ներսի ոլաբէս հազար դրուշ բ՛եր, յեզէնին դիւր, թահվիլը առ:
- Շինօյիրագալ իմ աղա, Ասդված իշախանութան բահէ:
- Չարսի՞ւն իշ գա իշ չի գա. առիւղիւրները ինդէօր է:
- Ասդված բերեքէթ դա, ըմմա առիւղիւրները քեսադ է. ցօրէն, բանիր շա՛դ գիւգ՛ա, լաքին թիւքէնչիները եռէքը գերթան, դիւ բ՛երին: Յասախ գանին քի եռէքը մարթ չի դերթա. մդիգ չին աներ գինէ գերթան, Եսնէֆը նեղը գիւ մնա, անիւնց քեր մի գիւղա գառնէ: Բ՛երօղը գուգէ իւր (որ) դընվօրին դա, ըմմա մդիգ անօ՞ղն օվ է. ջ՛օրին բ՛եռնօվ ծ՛եռքէն գիւ քաշին գառնին. քիչ մալ դ՛իմանա նը՝ գիւ ձէծին: Հեդդա չէ ըմմա, չի՞լլիր իւր ժամը ծանիւցիւմ անին քի անիւնցմէ բ՛ան մ՛ա՛ռէք. Հայն իւր անիւնցմէ չառնէ նը առաձնին չին գրնար ձախէր, ալ չին առներ:
- Ադ ըսածդ եռէչ էր. ան վախթը խասթին մեզը գամ իւրիշի գ՛իշիւթին մի աներ նը՝ ժամը գանիծէին թը ան մարթէն միս գամ իւրիշ բ՛ան մ՛ա՛ռնէք, չէյին առներ. մինչիւզ իւր գ՛ար մեղա ըսեր, նեօրէն ծանիւցիւմ անէյին քի, առէ՛ք: Հըմա եռչի միյափանութիւնը չիգա. ադէնգ բ՛աներ ծանիւցիւմ չանվիր. անին ալ նը՝ վօրը մդիգ գանէ, վօրը չաներ: Դ՛իւն քիւ գ՛օրծդ դեսար նը ա՛ղ նայէ:

Chapter 25

Sebastia

25.1 Overview

Original page number 225.

This dialect is specific to the Armenian-heavy city of Sebastia and its many surrounding Armenian villages, which occupy the valley of Alis, starting from Sebastia and eastern until Zara. The southern border is Ulaş. Starting from this village until Mandjilik, and north-west from that, the Tonus province, until Gemerek, we find the subdialect of Gürün subdialect. The villages of the Alis valley differ a little from the dialect of the city. The Pirknik village forms its own subdialect; the village is found one hour away from the city towards the northeast.

25.2 Literature

TODO: go through doc; for names that don't have a conventional romanization, provide HBM like for this with -ian

The dialect of Sebastia has still not been studied. It is also surprising that there are no published manuscripts. For the first time in Paris, I had the opportunity to study the pronunciation of plosives using recording devices of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Ռուսլօ արքա). The result was published in my “Les explosives” work (Adjarian 1899). For this dialect, Mr. Karapet Gabikian/Gabikiean (սր. Կ. Գաբիկեան) has an extensive study that was funded by an Izmirian (Իզմիրեան) award, but it's unfortunately unpublished. Based on this work, Mr. Gabikian (սր. Գաբիկեան) was kind enough to send me a succinct note on this study of the dialect, and a manuscript with a few pages, which I will provide a bit later.

25.3 Phonology

25.3.1 Segment inventory

25.3.1.1 Vowels

25.3.1.1.1 Vowel inventory

The sound system of the Sebastia dialect is similar to the dialects of Karin and Kharberd-Yerznka. For vowels, besides the sounds /a, e, ə, i, o, u/ <ա, է, ը, ի, օ, ու>, we also find /æ, ɛ, œ, ɣ, ʊœ/ <ափ, եփ, օփ, իփ, ոփ>.

25.3.1.1.2 Vowel /uœ/ <ô>

The last one is a sound that's uniquely characteristic to Sebastia; its pronunciation is approximately like a fast pronunciation of the sequence /uœ/ <nLto>. It is found word-initially and word-medially, but always under stress. When it is unstressed, it becomes a simple /o/ <o> (Table 25.1).

Table 25.1: Emergence of /uœ/ <ô> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'frog'	gort	գորտ	g ^h uœrd	գ'ôրդ	gort	գորտ
'frog-GEN'	gort-i	գորտի	g ^h ord-an	գ'որդան	gort-i	գորտի
'horse-radish'	boṭk	բողկ	b ^h uœɛg	բ'ôղգ	boṭk	բողկ
'horse.radish-GEN/DAT'	boṭk-i	բողկի	b ^h oɛg-i	բ'ողգի	boṭk-i	բողկի
'horse.radish-ABL'	boṭk-e	բողկէ	b ^h oɛg-e	բ'ողգէ	boṭk-iṣ ^h	բողկից
'horse.radish-INS'	boṭk-iṭ	բողկիւ	b ^h oɛg-ov	բ'ողգով	boṭk-iṣ ^h	բողկով

25.3.1.1.3 Vowel /ɛ/ <ե>

The sound /ɛ/ <ե> (pronounced as a heavy /ɛ/ <իէ>) is more common in the villages of the Alis valley (Table 25.2).

Table 25.2: Emergence of /ɛ/ <ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'mother'	majr	մայր	mɛr	մեր	majr	մայր
'Karapet (a given name)'	karapet	Կարապետ	garabed	Գարաբեդ	karapet	Կարապետ
'you went'	gənatʰer	գնացեր	g ^h natʰer	գ'նացեր	gənatʰir	գնացիր
'mouth'	beran	բերան	b ^h eran	բ'երան	beran	բերան

25.3.1.1.4 Vowel /æ/ <ւ̄>

Sometimes we find the sound /æ/ <ւ̄> (Table 25.3).

Table 25.3: Emergence of /æ/ <ւ̄> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'hand'	dzer-k ^h (-PL)	ծեռք	dʒ ^h ærk ^h	ծ'ւ̄նք	dʒerk ^h	ծեռք
'corpse'	merǰal	մեռնալ	mærel	մւ̄նէլ	merǰal	մեռնալ

25.3.1.2 Consonants

25.3.1.2.1 Laryngeal values

The consonants have three degrees: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirates. Their changes are exactly as in the Karin and Kharberd dialects.

25.3.1.2.2 Emergence of word-initial /j/ <յ>

Here we have the sound /j/ <յ> which is often added before vowel-initial words (Table 25.4).

Table 25.4: Emergence of word-initial /h/ <յ> before vowels in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'tail'	agi	ազի	hag ^h i	յազ ^h ի	agi	ազի
'tinder'	abet ^h	աբեթ	hab ^h et ^h	յաբ ^h եթ	abet ^h	աբեթ
'Alis river'			halis	յալիս	alis	Ալիս

Original page number 226.

25.3.2 Sound changes

For the sound changes, the important ones are the following.

25.3.2.1 Monophthonal vowel changes

25.3.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical sound /e/ <ե> (Table 25.5a), in the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words, is sometimes /je/ <յե> and sometimes /e/ <է> (Table 25.5a). Inside the word, it becomes /e, æ, je/ <է, ւ, ե> (Table 25.5b).

Table 25.5: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e, æ, je/ <յե, է, ւ, ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. 'when'	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
'to delimit'	ezerel	եզերել	jezerel	յեզերել	jezerel	եզերել
'face'	eres	երես	eres	երես	jeres	երես
'iron'	erkat ^h	երկաթ	ergat ^h	երգաթ	jerkat ^h	երկաթ
b. 'last year'	heru	հերու	hjeru	հերու	heru	հերու
'hand'	dzer-k ^h (-PL)	ծեռք	dž ^h ærk ^h	ծ'աւռք	džerk ^h	ծեռք
'mouth'	beran	բերան	b ^h eran	բ'երան	beran	բերան

25.3.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ն>

The Classical sound /o/ <ն> becomes /ʊæ/ <ծ> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /o/ <ո> at the beginning of polysyllabic words (Table 25.6a). Under stress, it becomes /ʊæ/ <ծ>; when unstressed, it becomes /o/ <ո>. An exception is in Table 25.6b.

Table 25.6: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /uœ, / <ô, o> in the Sebastia dialect

		Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. 'who'	ov	նվ	uœv	ôվ	ov	նվ	
	'no'	ոտ̃ ^h	նչ	uœt̃ ^h	ôչ	võt̃ ^h	նչ
	'male'	ordz̃	ործ	uœrts̃ ^h	ôրց	võrts̃ ^h	ործ
	'worm'	ordən	որդն	uœert̃ ^h	ôրթ	võrt̃ ^h	որդ
	'orphan'	orb	որբ	uœerp̃ ^h	ôրփ	võrp̃ ^h	որբ
	'frog'	gort	գորտ	g ^h uœerd	q'ôրդ	gort	գորտ
	'frog-GEN'	gort-i	գորտի	g ^h ord-an	q'ôրդան	gort-i	գորտի
	'belly'	p ^h or	փոր	p ^h uœer	փôր	p ^h or	փոր
	'charcoal'	gortseli	գործելի	g ^h ordzeli	q'ôրծելի	gortseli	գործելի
	'bone'	oskər	ոսկր	osgo.	ouqor	voskor	ոսկր
	'sheep'	ot̃ ^h χar	ոչխար	ofχar	ozχար	võt̃ ^h χar	ոչխար
	'buttocks'	or	ոռ	v ^h uœer, f ^h uœer	վôռ, յôռ	vor	ոռ

25.3.2.2 Dipthongal vowel changes

25.3.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <ω>

The Classical diphthong /aj/ <ω> changed to /a/ <ω> (Table 25.7).

Table 25.7: Change from Classical Armenian /aj/ <ω> to /a/ <ω> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'mother'	majr	մայր	mar	մար	majr	մայր
'wolf'	gajl	գայլ	g ^h al	q'ալ	gajl	գայլ

25.3.2.2.2 Classical Armenian /iɹ/ <իւ>

The Classical diphthong /iɹ/ <իւ> changed to /u/ <նւ> (Table 25.8).

Table 25.8: Change from Classical Armenian /iɹ/ <իւ> to /u/ <նւ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'flour'	aliɹ	ալիւր	alur	ալուր	aljur	ալյուր
'blood'	ariɹn	արիւն	arun	արուն	arjun	արյուն

25.3.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical diphthong /oj/ <ոյ> changed to /u/ <նւ> (Table 25.9).

Table 25.9: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /u/ <նւ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս
'walnut'	ənkoiɹ	ընկոյզ	ənguz	ընգուզ	əṅkujɹ	ընկոյզ

25.3.2.3 Consonant changes

For consonants, the following are notable.

25.3.2.3.1 Weakening of stops to glides

The Classical sound /k^h/ <p> became /j^h/ <jh>, which happens in the villages of Alis (Table 25.10).

Table 25.10: Change from Classical Armenian /k^h/ <p> to /j^h/ <jh> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'monastery'	vank ^h	վանք	vajh	վայհ	vaŋk ^h	վանք
'three'	erek ^h	երեք	irejh	իրեյհ	jerek ^h	երեք
'desire'	p ^h ap ^h ak ^h , p ^h ap ^h ag	փափաք, փափագ	p ^h ap ^h ajh	փափայհ	p ^h ap ^h ak ^h , p ^h ap ^h ag	փափաք, փափագ

The Classical sound /k/ <q> became /j/ <j> before a consonant (Table 25.11).

Table 25.11: Change from Classical Armenian /k/ <q> to /j/ <j> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA or SWA		
'monastery'	vank ^h	վանք	vajh	վայհ	vaŋk ^h	վանք	SEA
'three'	erek ^h	երեք	irejh	իրեյհ	jerek ^h	երեք	SEA
'desire'	p ^h ap ^h ak ^h	փափաք	p ^h ap ^h ajh	փափայհ	p ^h ap ^h ak ^h	փափաք	SWA
'trap?, eyeless?'	aknat	ակնատ	ajnad	այնադ	aknat	ակնատ	SEA
'angel-PL'	əref ^h tak-ək ^h	հրեշտակք	h ^h rəf ^h daj-nin	հրըշդայնին	həref ^h tak-ner	հրեշտակներ	SEA
'claw INDF'	t ^h ank	ծանկ	d ^h aj mə	ջայ մը	d ^h aj mə	ծանկ մը	SWA
'boy-girl'	a ^h d ^h ik-tə ^h aj	աղջիկ-տղայ	a ^h d ^h ij d ^h ə	ախջիյ դհա	a ^h d ^h ik-tə ^h ə	աղջիկ-տղա	SEA
'broad bean'	baklaj	բակլայ	b ^h ajla	բայլա	bakla	բակլա	SEA

The Classical sound /g/ <q>, which wherever it took the form /k^h/ <p>, became /j/ <j> (Table 25.12).

Table 25.12: Change from Classical Armenian /g/ <q> to /j/ <j> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'king'	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h ajhv ^h æ	թայհվօր	t ^h ak ^h avor	թագավոր
'to bathe (trans.)'	logat ^h s ^h ut ^h anel	լոգացւանել	lojt ^h s ^h anel	լոյցընել	logat ^h s ^h nel	լոգացնել
'lap'	gog	գոգ	g ^h æj ^h	գօյհ	gok ^h	գոգ
'five'	hing	հինգ	hij	հիյ	hing	հինգ
'apron'	gognots ^h	գոգնոց	g ^h ojh ^h nots ^h	գ'օյհնոց	gok ^h nots ^h	գոգնոց
'to bathe'	loganal	լոգանալ	lojnal	լոյնալ	loganal	լոգանալ
'five points/denomination'			hijnots ^h	հիյնոց	hingnots ^h	հինգնոց

Analogous to this, we have the Classical form /ʃapik/ <շապիկ> 'shirt' became /ʃabijh/ <շաբիյհ> (which passed through the form /ʃapik^h/ <շապիք>), cf. SEA /ʃapik/.

25.3.2.3.2 Classical Armenian /h/ <h> to /f/ <ʃ>

The Classical sound /h/ <h> in monosyllabic words, next to a stressed sound /o/ <n> ...

Original page number 227.

became /f/ <ֆ> (Table 25.13a, but Table 25.13ab).

Table 25.13: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /f/ <ֆ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
a. 'hole (CA); pit (SEA)'	hor hոր	fuær ֆօր	hor hոր
'smell'	ort ^h որթ	fuært ^h ֆօրթ	hort հորթ
'earth'	ho† հող	fuæv ֆօվ	hov հով
'care'	hog հոգ	fuæk ^h ֆօք	hok ^h հոգ
b. 'to care'	hogal հոգալ	hok ^h al հօքալ	hok ^h al հոգալ
'edge of pit'		horezer հօրէզեր	hori jezerk ^h հորի յէզերք

25.3.2.3.3 Consonant cluster lenition

The Classical Armenian sound sequence /tr/ <տր> becomes /jj/ <յյ>, and it can delete if there's a nasal before it (Table 25.14).

Table 25.14: Change from Classical Armenian /tr/ <տր> to /jj/ in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
'to divide'	kətreł կտրել	gəjjel գըյյել	kətreł կտրել
'sharp'	*kətruk *կտրուկ	gəjjug գըյյուգ	kətruk կտրուկ
'brave'	*kətriġ *կտրիճ	gəjjid͡ʒ գըյյիջ	kətriġ կտրիճ
'to choose'	əntrel ընտրել	hənjel հընյել	əntrel ընտրել
'small'	manəx, mantəx մանր, մանտր	majjə մայյը	manəx, mandəx մանր, մանտր
'heavy'	ṭsanəx, *ṭsantəx ծանր, *ճանտր	d͡ʒanjə ճանյը	ṭsanəx ծանր
'to break'	kotoreł կոտորել	gojjel գօյյել	kotoreł, kotrel կոտորել, կոտրել
name 'Peter'	petros Պետրոս	bejjəx Բէյյէու	petros Պետրոս

25.3.2.4 Subdialectal changes in Pirknik

25.3.2.4.1 Classical Armenian /e/ <ե>

In the Pirknik subdialect, we can find the sound change /a/ <ա> to /uæ, o/ <օ, օ> which don't exist in the Sebastia dialect (Table 25.15).

Table 25.15: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /uæ, o/ <օ, օ> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Pirknik (Sebastia)	cf. SEA or SWA
'cheese'	panir պանիր	bʊænir բօնիր	panir պանիր SEA
'Mary'	mariam Մարիամ	mojjam Մօյյամ	marjam Մարիամ SEA
'like that'		adong աղօնգ	adong ատանկ SWA
'cross'	χաթ ^h խաչ	χʊæt ^h խօչ	χաթ ^h խաչ SEA
'time-INS'		zomang-u ժամանակու	zamanak-ov ժամանակով SEA

25.3.2.4.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical sound /o/ <n> becomes /a/ <u> next to the sounds /v, m, n/ <վ, մ, ն> (Table 25.16), and even /anbir/ <անբիր> ‘eleven’ 11, borrowed from Turkish <on bir> ‘eleven’.

Table 25.16: Change from Classical Armenian /o/ <n> becomes /a/ <u> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Pirknik (Sebastia)	cf. SEA
a village’s name		gavdun	Գավդուն
‘buffalo’	gomēf qnūłt	g ^h amef, g ^h avmef	Գ’ամէշ, Գ’ավմէշ
			koftun Կոփտուն
			gomef qnūłt

25.4 Morphology

25.4.1 Noun inflection or declension

The grammar is very similar to the Istanbul dialect. The case declensions are the same.

25.4.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, the following forms are notable (Table 25.17).

Table 25.17: Sample of pronouns in the Sebastia dialect

demonstrative proximal SG NOM ‘this’	asi	ասի
demonstrative medial SG NOM ‘that’	adi	ադի
demonstrative distal SG NOM ‘that yonder’	ani	անի
demonstrative proximal SG NOM ‘this’	zəvigag	զըվիգագ
demonstrative proximal SG ABL ‘from this’	zəge	զըգէ
‘like this’	zəngəs	զա՛նգըս
‘like this’	zəvizang	զըվիզանգ

25.4.3 Verb inflection or conjugation

25.4.3.1 Mobile indicative marking

HD: In SWA, the indicative mood is formed by combining the indicative prefix with the finite verb. For example, the indicative present is formed by combining this prefix with the present form of verbs. This prefix is /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ for vowel-initial stems, and /gə-/ elsewhere for polysyllabic consonant-initial stems. In Sebastia however, Adjarian reports that the shape and position of this affix can vary.

The simple present of verbs is formed similarly to the Karin dialect, with a postposed formative /gə/ <qը> (Table 25.18a), which sometimes can also be placed first (b). Before vowel-initial verbs, the formative /g/ <q> is preposed, but in many cases the postposed formative /gə/ <qը> is also added (c). Monosyllabic verbs take /gu/ <qը> (d), while the form ‘to come’ takes /g^hu/ <q^hը> (e).

Table 25.18: Mobile indicative marking in the indicative present <ներկայ> in the Sebastia dialect

a. 'he asks'	Sebastia hɑr-tʰn-e-∅ gə hɑrgnɛ qn ask-CAUS-TH-3SG IND	cf. SWA gə hɑr-tʰn-e-∅ ԿՆ հարցն IND ask-CAUS-TH-3SG
b. 'he leaves'	tʰkʰ-e-∅ gə gɔt qn, leave-TH-3SG IND gə tʰkʰ-e-∅ qn gɔt IND leave-TH-3SG	gə tʰkʰ-e-∅ ԿՆ ձք IND leave-TH-3SG
c. 'he rises'	g-ell-e-∅ (gə) qɛllɛ (qn) IND-rise-TH-3SG (IND)	g-ell-e-∅ ԿՆ Ելլ IND-rise-TH-3SG
'he goes'	g-ertʰ-a-∅ (gə) qɛrəw (qn) IND-go-TH-3SG (IND)	g-ertʰ-a-∅ ԿՆ Երթայ IND-go-TH-3SG
'they say'	g-əs-e-n qn IND-say-TH-3PL	g-əs-e-∅ ԿՆ Եսեն IND-say-TH-3PL
d. 'he gives'	gu-d-a-∅ qnɛw IND-give-TH-3SG	gu-d-a-∅ ԿՆ տայ IND-give-TH-3SG
e. 'he comes'	gʰu-gʰ-a-∅ qʰnɛw IND-come-TH-3SG	gu-kʰ-a-∅ ԿՆ գայ IND-come-TH-3SG

25.4.3.2 Progressive marking

HD: In SWA, the progressive is formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative mood forms. This enclitic is used in spoken speech, not in writing.

The progressive, which does not exist in Karin, is formed with the formative /gor/ <գոր>, similar to the Istanbul dialect; but here, the formative /gə/ <գը> is added only for vowel-initial verbs (Table 25.19).

Table 25.19: Progressive marking in the Sebastia dialect

'I am bringing'	Sebastia bʰer-e-m gor pʰɛrɛn qon bring-TH-1SG PROG	cf. SWA gə pʰer-e-m gor ԿՆ բերն ԿՆ IND bring-TH-1SG PROG
'you are doing'	g-ən-e-kʰ gor qnɛtɔ qon IND-do-TH-2PL PROG	g-ən-e-kʰ gor ԿՆ Ենտ ԿՆ IND-do-TH-2PL PROG
'I was eating'	g-ud-ej-i-∅ gor qnɛtɛj qon IND-eat-TH-PST-1SG PROG	g-ud-ej-i-∅ gor ԿՆ Եստ ԿՆ IND-do-TH-PST-1SG PROG

25.4.3.3 Mobile future marking

HD: In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. As Adjarian explains however, this future formative can vary its position in Sebastia.

The future takes the formative /bidi/ <բիդի>, which can be placed also after the verb; and next to a vowel it becomes /bi/ <բի> (Table 25.20).

Table 25.20: Mobile future marking in the Sebastia dialect

'I will give'	Sebastia bidi d-a-m բիդի դամ FUT give-TH-1SG d-a-m bidi դամ բիդի FUT give-TH-1SG	cf. SWA bidi d-a-m պիտի տամ FUT give-TH-1SG
	'we will do' bi ən-je-nk ^h բի ընենք FUT do-TH-1PL PROG	bidi ən-e-ɲk ^h պիտի ընենք FUT do-TH-1PL

25.4.3.4 Archaism in the past plural suffix

HD: In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ɲk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ɲk^h] or [-a-ɲk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Sebastia aligns with Classical Armenian.

In verb conjugation, there are no vowel changes. Only that the perfective uses the 1PL suffix /a-nk^h/ <անք>, which is in accordance with Old Armenian (Table 25.21).

Table 25.21: Archaisms in the 1PL suffix in the Sebastia dialect

'we wrote'	Classical Armenian gər-e-ṡs ^h -a-k ^h գրեցաք write-TH-AOR-PST-1PL	> Sebastia g ^h r-e-ṡs ^h -a-nk ^h գրեցանք write-TH-AOR-PST-1PL	cf. SEA gər-e-ṡs ^h -i-ɲk ^h գրեցինք write-TH-AOR-PST-1PL
------------	--	---	---

25.4.3.5 Theme vowel and auxiliary changes

The villages of the Alis valley, and the subdialect of Pirknik use the ending /-i-m/ <իմ> instead of the ending /-e-m/ <եմ> (96). *HD: He means the theme vowel changes its shape in the present 1SG.*

(96) a. Sebastia

b^her-i-m gə
bring-TH-1SG IND

'I bring.'

բ'երիմ գը

b. cf. SWA

gə p^her-e-m
IND bring-TH-1SG

'I bring.'

կը բերեմ

In the negative, the /e/ <ե> becomes /u/ <ու> (97). *HD: He means that the vowel of the negative auxiliary is /u/ instead of CA/SEA /e/.*

(97) a. Sebastia

ṡj^h-u-m d̥ʒoʃ-n-a-r
NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN

‘I don’t recognize.’

չում ջօշնար

b. cf. SWA

ṭḥ-e-m dʒantʃ-n-a-r

NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN

‘I don’t recognize.’

չեմ ճանչնար

Original page number 228.

25.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

Adjarian’s source: Written by Mr. Karapet Gabikian (պր. Կ. Գաբիկեան). I have rendered it to the scientific orthography.

25.5.1 Գրվածը չավորվիր

Ժամանակին թաքավորին մեզը թերդիլ գելլէ: Գնալն իքէն էլման գ’եղ մը գելլէ յեռջ’ելվը: Գ’եղը բ’ոնէ դ’արվեր մինչեւ ազը գերթա օր երգու մարթ թուղթ մը գ’րէն ՝ ք’ուրը ցքէն գոր:

– Ի՞նչ գընէք գոր – դէյի հարցնէ գը նէ՝

– Ի՞նչ բի ընէք, սա ինչին ախչիգը աս ինչին դղին գ’րինք գոր. անինչին ախչիգը նաինչին դղին – գըսէն գը:

– Իմ ախչի՞գս օրու գ’րէք բիդի – հարցնէ գը թաքավետը նէ՝

– Զու ախչիդ ալ անիշ դէղը չօբան մը գա, անետր դղին գ’րեցանք – գըսէն:

– Վա՛յ, ի՞նչ ըսել ըլլա. յես թաքավետ մ’ըլլամ դէ, ախչիգս չօբնի մը դղին գ’րէք. ախչարք յախշորքի գ’ա նէ ըլլալիք բ’ան չէ ադի. – գըսէ, հերսօդի, շիդագ գերթա չօբանը գ’դնէ, դունը միսաֆիր գըլլա գը: Նայի գը օր մանչը օրեսքը մըշը՛ր մըշը՛ր քնանա գոր: Գընէ չինէր ՝ չօբնին մեղէն շինէ, դ’իմօքը (ծարութեամբը) օսգի գիշառէ, մանչը գ’նէ գը: Գառնէ ծ’ծր մը դանի, «դէ՛, ախչիգս չօբնին դղին թօղ գ’րէն նէյիմ» գըսէ, մէշքէն խանչա՛րը հանէ, մանչուն սիրդը գը խօթէ, հծն գքէ, գասնի գերթա գը: Մանչը մանաւ գ’իդնա գը:

Ադդեղվանք չօբնի մը սիրիւյէն ազ մը յամմէն օր գադվի, գ’ուգ’ա մանչը ծըծցընէ գանջթա եղեր: Ածը բառավի մըն է եղեր բառավը յամմէն յիրինգուն նայի գը օր ածուն ծծերը բարբաժ է. բուդ մը գաթ օր ըսես չիգա: Անբաջջառ չօբանը աս ածը գթէ գոր գըսէ, գերթա հեղը ծեզգըվի գը:

Չօբանը յերթում-բադառ գըլլա, «Շան արուն-թարախ ըլլա, թա՛մ օր ածդ գթեմ գոր նէ» գըսէ. բառավը չավորնար:

Ձեզգըվելով թօղ ըլլան, հեղ մը նային գը օր, ածը սիրիւյէն գադվեր, գ’լօխն առեր գերթա գոր: Ածուն յեղելէ հեղքիշուք...

Original page number 229.

... գերթան. նէյին գը օր աղվետ, բ’շգ’առ դղա մը՝ ածը վրան ծծեր ծծցնէ գոր: Խենչերն ալ մանչուն սիրդն է. հանէն գը օր, բարաբին եգեր, մանչուն հեշ բ’ան մըն ա չէ եղեր: Չարմանք կը մնան:

Չօբանը ՝ «բ’արի աշքովդ դեսսա՞ր հիմա օր ածդ յես չեմ գթեր գոր եղեր, յերթում-բադառ գըլլայի գոր, չէիր ավորնար գոր» գըսէ:

Բառավը՝ «Յես քեզ մեղա. մեղքդ մղնեի գոր, զըսե, նայե դէս Աստու բ'անը օր՝ անս գ'ուգ'ա դե մեխսումը ձըծցնե զը եղեր. ի՛շ գ'իղնամ. գ'իղեմ թե գթես գոր. օրո՞ւ միք (միտք) գ'ուգ'ա. Ասվագ բահեր դե, գ'ալագեր չե եղեր» զըսե:

Աս հեղու չօբանը ինեն բառավը բաշլիյեն զը յիրարու հեղ հաջագըռվիլ (հակաճառուիլ). ան թե մանչը ընծի, ան թե՝ ընծի. Էնգ յեղքը բառավը խօսքը զընե. «Ա՛սղըդեր աղեն Է անս ձըծցնե գոր եղեր, ընծի գըլնի» զըսե, մանչը գառնե, դուն զը բ'երե, դղա զընե զը: Անունն ալ Բուլդուխ (թըք. գտանք) դ'նե զը: Մանչը մեզնա, ուռուօլթօր (կայտառ) գըլիջ մը զըլլա:

Բառավը դեղանը (անկողինը) զը ցքե, թաքավթօրը բառգի զը. առդըվանց զըլլա, թաքավթօրը գարթնա, մանչուն թուխթ մը գուղա, «շիդագ թաքավթօրին դոնախը դար, զըսե, քեզ յանդեղ եիյա զընեն»:

Մանչը թուխթը գառնե, իրեք օր, իրեք քիշեր գերթա, ...

Original page number 230.

... դոնախին յեռչեվ հասնի զը: «Հէլե քիշ մը հօնքութիւնս առնեմ» զըսե, բադդագը Նսդի զը: ՀԷX մալ նայիս ՝ քունը դանի, քնանա զը:

Թաքավթօրին ախչիզը յօղան Նսդեր ՝ քերգեֆ նաշխե գոր եղեր. Նսեագ դեղը խեղքը բարս զընե (յանկարծ այնպես մտածել), փենջիրեն գելլե, դ'արվար Նեյե զը օր, ի՛շ զը Նեյիս, աղվթօր աղվթօր դղա մը քնանա գոր. քեզի մեզ սարեն գըլյաձ գըլիջ. մանչուն գարնըվի զը. «Անբաջջառ յես աս դղան գառնեմ» զըսե. դառնե նայի զը օր թուխթը մանչուն ձօցուն դ'ուս Է ընգեր. դառնե նայի զը օր հօրը գ'իրն Է. բ'անա գարթա զը օր ՝ հարը գ'րեր Է թե՝ «Աս դղան եգածին բես շելլադ ընեք»:

Մանչը գարթնա, նայի զը օր գ'խլուն վերեվ ախչիյ մը գայներ Է ըմմա՛, քեզի մեզ հրըշդաք մը, օխդը բ'երդ՝ արեգ'ազ աղվթօր: Մանչուն խեղքը գ'խլեն թռի զը. ախչիզը զըսե զը քի «Մի՛ գենար, ձօցուդ թուխթը հօրս վեգիրին դար»:

Մանչը թուխթը գառնե՝ վեգիրին դանի զը. վեգիրը Նեյի զը օր թաքավթօրին գ'իրն Է, բաքնե շայդին դ'նե, բ'անա զը գարթա օր՝ «Աս դղան եգածին բես ախչիզանս հեղ Նիքյահ ընեք» գ'րեր Է:

Վեգիրը թեզ մը հաշնիքը զը բ'ռնե. թելլալ գանչել գուղա. քառսուն օր հաշնիք, քառսուն օր բ'աղնիք զընեն, մանչն ու ախչիզը բսագեն: Անեօնք զը հասնին իրենց մուրադին, դ'ուք ալ հասնիք ծ'եր մուրադին:

Օր յեղք, թաքավթօրը խաբար զը դրգե քի գ'ուգ'ամ գոր. դուն-դունօրթով դ'եմ գերթամ. թաքավթօրը համունեն նայի զը օր եգօղներուն մեջ մեզը գա, ջանշցածը չե. զը հասնին, վեգիրին հարցընե զը քի, «Ադ չե ըմմա, ա՞ս ծվ Է» զըսե մանչուն համար: Վեգիրը թուխթը հանե՝ թաքավթօրին ծ'անքը գուղա. «Թաքավթօ՛ր, աբրազ գենաս, փեսադ Է, զըսե. ասանգ ասանգ գ'րեր էիր թե եգածին բես ախչիզանս հեղ գարքեք. մենք ալ հրամանդ դեղը դարանք»:

Թաքավթօրը հասգնա զը օր ան դղան Է. ճեղ մը մյօրուքը...

Original page number 231.

... ծ'անքը գառնե, գ'լօխը զը փարդե, ծ'ան չի հաներ. – ի՞նչ ընե, եղածը եղեր Է. «Իրավօր, զըսե, գ'րվածը չավորվիր եղեր»:

յերգընուցը երգու խնծօր յընգավ, մեզը ըսօղին, մեյն ալ լսօղին:

25.5.2 Փեսա Ղազար

Գնգանը մեզը Ղազար անունով դղա մու թեսա մը ունի եղեր:Աս գնիզը յամմեն օր ժամ գերթա, «Ա՛սվագ, դ'ուն Ղազարիս օղօրմիս» ըսելեն՝ սրդին ձեծե գուլա գաղօթե եղեր: Դղան մերախը մնա զը քի ըջաբ աս մարս ծր Ղազարին համար գաղօթե գոր. առդըվանց մը գանուկի քըզ մարն յամռաչ գելլե ժամ գերթա, սեղանին յեղեվ բաբբըդի զը (կը պահվտի): Նեյիս մարը գ'ուգ'ա, «Ա՛սվաձ, դ'ուն Ղազարիս օղօրմիս» ըսելեն՝ գուլա գաղօթե Նե, դղան սեղանին յեղեվեն գամացեն մը՝ «ծր Ղազարիզ օղօրմիս» զըսե: Գնիզը գ'դե քի Ասվագ ծ'անը լսեց: «Փեսսա՛ Ղազարիս, փեսսա՛ Ղազարիս» զըսե: Դղան հասգնա զը օր փեսա Ղազարին համար գաղօթե գոր եղեր, սեղանին յ'եղեվեն գելլե, աղվթօր մը մարը ձեծե զը:

Chapter 26

Evdokia

26.1 Overview, literature, and subdialects

Original page number 232.

The dialect of Evdokia is spoken primarily in the city of Evdokia or Tokat. It is spread until Amasia, Merzifon, Ordu, Samsun, and Sinop, and their surrounding villages. For the last three cities, their Armenian populations are still recent migrant settlements, so they cannot naturally have their own proper dialect. But because the majority of the migrant settlements came from Evdokia, thus we consider them as part of this dialect.

The Evdokia dialect is studied by Գազանճեան (1899) (Hovhannes Kazandjian) in a sufficiently extensive work. Besides this, he has an article on the study of this dialect, in Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 317. There are manuscripts with the Evdokia dialect in Kazandjian's work, page 5-8, 95, and so on. For the subdialects, there is only a text that is written in the Merzifon subdialect (Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 427) and some information on the Ordu subdialect (ibid., page 73).

Near Evdokia, there is the village of Girgores, which speaks its own separate subdialect.

26.2 Phonology

26.2.1 Segment inventory

The sound system of the Evdokia dialect has in total 31 sounds: vowels in Table 26.1 and consonants in Table 28.3.

Table 26.1: Vowels of the Evdokia dialect

/i/ <ի>	/յե/ <նւէ>	/u/ <նւ>
/e/ <է>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
		/a/ <ա>

Table 26.2: Consonants of the Evdokia dialect

Stops	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
	/b/	/p ^h /	/d/	/t ^h /			/g/	/k ^h /	
	<p>	<ɸ>	<ŋ>	<ɹ>			<q>	<ɣ>	
Affricates									
			/d͡z/	/t͡s ^h /	/d͡ʒ/	/t͡ʃ ^h /			
			<ð>	<g>	<ʒ>	<ʒ>			
Fricatives			/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ɬ/	/h/
			<ɸ>	<ɸ>	<u>	<q>	<ɣ>	<ɸ>	<h>
Sonorants			/m/	/n/	/l/	/j/			
			<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>			

26.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

26.2.2.1 Monophthongal vowel changes

26.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical sound /e/ <ե> becomes /je/ <յե> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <ե> everywhere else (Table 26.3a). But see words in Table 26.3b because they are monosyllabic.

Table 26.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Evdokia dialect

a.		Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
		es	tu	jes	յե	jes	tu
	'two'	erku	երկու	ergu	երգու	jerku	երկու
	'to cook'	ep ^h el	եփել	ep ^h el	եփել	jep ^h el	եփել
	'to rise'	elanel	ելանել	ellel	լլել	jellel	լլել
b.	'when'	erb	երբ	յեբ	յերբ ^h	երբ	երբ
	'rise! (IMP.2SG)'	el	ել	յել	յել	ել	ել

26.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո>

The Classical sound /o/ <ո>, in both word-initial and word-medial positions, often...

Original page number 233.

... gets pronounced as a diphthong /ɤe/ <նէ> (Table 26.4).

Table 26.4: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ʏe/ <nL> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
'onion'	soχ	սոխ	sʏe	սոԼԷ	soχ	սոխ
'horse-radish'	boʔk	բողկ	pʰʏeʔkʰ	փոԼԷղք	boχk	բողկ
'horse-radish'	boʔk	բողկ	hʏed	հոԼԷդ	boχk	բողկ
'orphan'	orb	որբ	vʏerpʰ	վոԼԷրփ	vorpʰ	որբ
'male'	orḏz	ործ	ʏertʰ	ոԼԷրց	vortʰ	ործ
'lentil'	ospən	ոսպն	vʏesb	ոԼԷսբ	vosp	ոսպ
'to try'	gortʰsel	գործել	gʏerdʒel	գոԼԷրծել	gortʰsel	գործել

26.2.2.2 Diphthongal vowel changes

26.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <ω>

The Classical diphthong /aj/ <ω> becomes /a/ <ω> (Table 26.5).

Table 26.5: Change from Classical Armenian /aj/ <ω> to /a/ <ω> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
proximal 'this'	ajs	այս	as	աւ	ajs	այս
'other'	ajl	այլ	al	ալ	ajl	այլ

26.2.2.2.2 Classical Armenian /ɔi/ <η>

The Classical diphthong /ɔi/ <η> becomes /u/ <nL> (Table 26.6).

Table 26.6: Change from Classical Armenian /ɔi/ <η> to /u/ <nL> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lus	լոԼս	lujs	լոյս

26.2.2.2.3 Classical Armenian /iʏ/ <իԼ>

The Classical diphthong /iʏ/ <իԼ> becomes /u/ <nL> (Table 26.7).

Table 26.7: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իԼ> to /u/ <nL> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
'snow'	ḏziʏn	ծիԼն	ḏzun	ծոԼն	ḏzjun	ծյոԼն

26.2.2.3 Consonant changes

26.2.2.3.1 Laryngeal changes

The consonant changes are very big. Like the dialects of Trabzon, Istanbul, Smyrna, and Crimea, the dialect of Evdokia has changed the three degrees of consonants from Old Armenian into two; the voiceless unaspirates are lost, only the

voiced and the voiceless aspirates are preserved. There are no voiced aspirates. Based on this, the Armenian voiced and voiceless unaspirate sounds have equally changed into voiced, while the voiceless aspirates remain the same.

26.2.2.3.2 Consonant deletion around sonorants

Dentals that are before the Classical sound /r/ <ր> are lost, while the following /r/ <ր> becomes /r/ <ռ> (Table 26.8).

Table 26.8: Loss of dentals before Classical Armenian /r/ <ր> and subsequent trilling in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
'to divide'	kərel կտրել	gərel գըռել	kərel կտրել
'to break'	kotorel կոտորել	gorel գորռել	kotorel, kotrel կոտորել, կոտրել

If there is a /n/ <ն> before the dentals, then it is also lost (Table 26.9).

Table 26.9: Loss of nasal /n/ before Classical Armenian dental plus /r/ <ր> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
'to divide'	kərel կտրել	gərel գըռել	kərel կտրել
'to break'	kotorel կոտորել	gorel գորռել	kotorel, kotrel կոտորել, կոտրել
'comb'	santər սանտր	sar սարռ	sanər սանր

In accordance with the latter, the Armenian word-final sequence /nr/ <նր>, which became /ndr/ <նդր> via the addition of a dental, is simply /r/ <ռ> in the Evdokia dialect (Table 26.10).

Table 26.10: Cluster reduction of nasal-dental-rhotic to a trill in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
'heavy'	tsanər ծանր	d̥zar ծարռ	tsanər ծանր
'small'	manər մանր		manər մանր
'small (reduplicated)'		mar mur մարռ մուրռ	manər munər մանր մունր

26.3 Morphology

The grammar of the Evdokia dialect does not have innovations, and it is entirely in agreement with the Istanbul dialect and with the literary Western language. There are only a few rare differences.

26.3.1 Verb inflection or conjugation

26.3.1.1 Theme vowel changes

In the 1SG and 1PL of verbs, the rime /e/ <ե> becomes /i/ <ի>, while the other persons do not change it.

HD: To clarify, he's talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples from the present indicative. In SWA, the present indicative is formed by adding the indicative prefix /g(ə)-/ before the finite verb. The theme vowel /e/ stays constant in the present indicative. In Evdokia, the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in the 1SG and 1PL, before nasal suffixes.

Table 26.11: Theme vowel changes in the indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Evdokia dialect

	Evdokia		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	զը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	gə sir-e-s	զը սիրես	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-e-∅	զը սիրէ	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gə sir-e-k ^h	զը սիրեք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gə sir-e-n	զը սիրեն	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

26.3.1.2 Progressive marker /gor/ <կոր>

The Evdokia dialect has a progressive present and imperfective, which are formed with (*HD*: the cognate of) the formative կոր (*HD*: SWA: /gor/), as in the Sebastia and Istanbul dialects (98).

HD: To clarify, in SWA, the progressive marker /gor/ <կոր> is added after the indicative present or indicative past imperfective to give them a progressive meaning.

(98) a. Evdokia

- i. g-ud-i-m, g-ud-i-m gor
IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
‘I eat; I am eating.’
զուդիմ, զուդիմ գոր
- ii. gə ber-ej-i-∅, gə ber-ej-i-∅ gor
IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
‘I would bring; I was bringing.’
գը բերեյի, գը բերեյի գոր

b. cf. SWA

- i. g-ud-e-m, g-ud-e-m gor
IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
‘I eat; I am eating.’
կ’ուտեմ, կ’ուտեմ կոր
- ii. gə p^her-ej-i-∅, gə p^her-ej-i-∅ gor
IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
‘I would bring; I was bringing.’
կը բերեի, կը բերեի կոր

It is thought that the aforementioned formative <կոր> (*HD*: SWA: /gor/) originates from the synonymous Turkish form <yor>...

Original page number 234.

Compare <getiri-yor-əm> ‘I am bringing’ (*HD*: Modern Turkish spelling <getiri-yor-um>), <getiri-yor-ədəm> ‘I was bringing’ (*HD*: Modern Turkish spelling <getiri-yor-dum>).

HD: Note that although Adjarian treats this progressive marker as borrowed from Turkish, it might also have a language-internal or native source (Donabédian 2001).

In Amasia and Merzifon, instead of /kor/, the formative /ga/ <գա> is used (99).

(99) Amasia and Merzifon (Evdokia)

- a. gr-e-m ga
 write-TH-1SG PROG
 'I am writing.'
 գրելմ գա
- b. g-ert-a-m ga
 IND-go-TH-1SG PROG
 'I am going.'
 գերթամ գա

26.3.1.3 Future marking with /bidi/ <բիդի>

The future is formed with the form /bidi/ <բիդի>, which becomes /bid/ <բիդ> when next to a vowel. In the latter condition, the Ordu subdialect uses the simple form /b/ <բ> (100).

HD: To clarify, in SWA, the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիսի> before the finite present-form of the verb.

(100) a. Ordu (Evdokia)

b-ert^h-a-m
 FUT-go-TH-1SG
 'I will go.'
 բերթամ

b. cf. SWA

- i. bidi jert^h-a-m
 FUT go-TH-1SG
 'I will go.'
 պիսի երթամ

26.3.1.4 Interrogative marking with /mə/ <մը>

HD: In written or formal SWA, there is no special morphology used for interrogatives or question. The only difference between a declarative statement (101a) vs. an interrogative yes-no question (101b) is the use of a final-rise in the question. But colloquial or spoken SWA borrowed the Turkish interrogative particle <mi> as /mə/ and can optionally add it to a yes-no question (101c).

(101) SWA (formal and informal)

- a. an namag-ner un-i-∅ ↘
 he letter-PL have-TH-3SG
 'He has letters.'
 Ան նամակներ ունի:
- b. an namag-ner un-i-∅ ↗
 he letter-PL have-TH-3SG
 'Does he have letters?'
 Ան նամակներ ունի°:
- c. an namag-ner un-i-∅ mə ↗
 he letter-PL have-TH-3SG Q
 'Does he have letters?'
 Ան նամակներ ունի° մը:

HD: As Adjarian explains, Evdokia follows colloquial SWA in having a question particle.

Interrogative verbs takes the formative /mə/ <մը>, which is borrowed from the Turkish form /mi, mə/ <մի, մը> (102).

(102) a. Evdokia

i. gu-d-a-s mə
IND-give-TH-2SG Q
'Will/do you give it?'
գուդա՞ս մը

ii. g-ar-n-e-∅ mə
IND-take-VX-TH-3SG Q
'Will/does he take?'
գառնէ՞ մը

b. cf. Turkish

i. verir mi-sin
TODO: dobule check tabita
'Will/do you give it?'
վերի՞ր մի սին

ii. al-ır mı
TODO: dobule check tabita
'Will/does he take?'
ալը՞ր մը

In this same condition, the Istanbul dialect uses /mi/ <մի>.

(103) Istanbul

a. gu-d-a-s mi
IND-give-TH-2SG Q
'Will/do you give it?'
գուդա՞ս մի

b. g-ar-n-e-∅ mi
IND-take-VX-TH-3SG Q
'Will/does he take?'
գառնէ՞ մի

26.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

26.4.1 Evdokia

Adjarian's source: This story was communicated to me by a resident of Evdokia, Mr. Hovhannes Kazandjian (սր. Յովհ. Գազանճեանի), an ardent follower of Armenian dialectology, in his one extensive letter (October 8, 1897, Evdokia). The orthography is with scientific accuracy.

Վախթան-ժամանագին Երիզ-գնիզ մը գան Էդեր, ութ-դասը դարվան ախչիզ մը, Էրգու-իրեք դարվան ալ մանչ մը ունին Էդեր: Ասուէնք շադ ախքադ, օրէ բանօդ, օրէ ուղօղ մարթիզ էն Էդեր: Երիզը դուրսը ըռողդութիւն գանէ, գնիզն ալ դուռը դէգգէի գը գուէրծէ Էդեր. ասանգօզ Երիզ-գնիզ վասդըդածօվնին անջահ նեղ-նըվագ, ցամաք-հաց, գըծու-սուէխ արբուսդ մը գը ջարեն Էդեր:

Իրինգվանը մէզը Երիզը բանէն Էլլէյօվ դուն քալու ադէնը գը նէյի քի չարսուն աղվուրիզ նախշունիզ հավ մը գը ծախէն գօր:

Մարթը հավուն աղվուրգութանը գը հավասի, մըդքէն գըսէ քի՝ յես աս իրինգուն դուն հաց չէմ դանիր. թէք աս իրինգուն անօթի գը գէնանք, իլլէ սի հավը գառնիմ: Ասանգ ըսէյօվ ան օրվան առած օրչէքը գուդա, հավը գառնէ, դուն գը դանի, օդային ըռաֆիզը գը դընէ, գեր գը թափէ Էռչէվը: Նաշխունիզ հավը գըդ-գըդ գըդ-դըդ անէյօվ գերը գուդէ, ըռաֆին վրա գը բըդըդի: Գնիզը գըսէ քի «Զա՛, աս հավը ինչո՞ւ առիր». – «Իշթէ բան մըն էր արի. աղւորգութանը հավասեցա դէ առի», գըսէ Երիզը: Ինչ է նէ՛ ան իրինգունը Էռչի օրվան հացի Էվէցուք գըդըդդուքնէրօվ Եօյին գանցունէն, անգի վէրչը դղաքը հավը գը սիրէն, անգի ալ գը...

Original page number 235.

... բառգին գը քնանան: Մէ մըն ալ քիշերը գարթնան քի օդան լուսավօրվեր է. աս ի՞նչ էջէյիբ լուս է՛ ըսէյօվ՝ գէլլէն գը նէյին քի հավը հավգիթ մըն է ածեր, ա՛նդար ջերմագ, ա՛նդար փառլախ հավգիթ մը քի ՚Էլմասի բես փառ-փառ գը վառի, օդան լուսավօրէ գոր: Երիզ-գնիզ շադ գը գարմանան քի աս ի՛նչ թէվիւր հավգիթ է: Անգի վէրչ ամմէն օր հավը ադանգ մէ մէգ հավգիթ գաճէ: Ավուրը մէզը մարթը գըսէ քի «Գնիզ, Էգու սի հավգիթներէն քանի մը հադ չարշուն դանիմ դէ ծախիմ. բէքի քանի մը փարա բըռնէ»: Գնիզն ալ «դար դէ ծախէ» գըսէ: Երիզը գառնէ քանի մը հավգիթ, չարշուն դանէլու ադէնը դույումջի մը գը դէսնէ, հեռույէն գը գանչէ գինքը: Մարթը գերթա դույումջուն քօվ. դույումջին գըսէ քի՝ «ադ հավգիթները ծախէ՞ս մը գօր»: – «Հա, ծախիմ գօր. քանի՞ փարա գուդաս», գըսէ մարթը: Դույումջին հավգիթը ծեռքը գառնէ, գը նէյի քի խալիս Էլմաս է. մարթուն գըսէ քի՝ «հազար դուրուշի գուդա՞ս մը»: Մարթը ի՛նչ քիդէ հավգիթէն Էլմաս ըննալը, գըսէ քի «Ա՛խբար, ընծի գէքլէնմի՞շ մը գանես գօր». – «Չէ՛, ի՛նչ գէքլէնմէ է. քիչ է նէ Էրգու հազար դամ»: – «Ա՛խբար, ի՛նչ գըսես գօր, ընծի գէքլէնմի՞շ մը գանես գօր»: «Է՛, իրեք հազար դամ անանգ է նէ»:

Մարթը գը մդածէ քի էջէբ դույումջին իրա՞վ մը գըսէ գօր՝ շախա՞ մը. հեմէն գըսէ քի «դո՛ւր փարան»: Դույումջին իրեք հազարը գը հանէ գուդա, հավգիթը գառնէ: «Աս հավգիթէն դահա գա՞ մը» գըսէ: – Հաբա՛, գա: – «Անանգ է նէ՛ ի՛նչդար ունիս նէ ընծի բեր. յես հադը իրեք հազարազանի գառնիմ»:

Մարթը խնդումէն ծաղիզը բառէյօվ (իմա ծաղիկը պատռիլ «չափազանց ուրախանալ») դուն գերթա. «Գնիզ, մէնք էյալըիւր գդանք»՝ ըսէյօվ գնգանն ալ բանը գիմացնէ. գնիզն ալ շադ գուրախանա: Ալ գը հասգընան քի հավէրնին Էլմաս ածող հավ է Էդեր. ալ անգի վէրչը Երիզը ըռողդութիւնը, գնիզն ալ դէգգէի գուէրծիլը վար գը ցքէ. հավուն հավգիթները ծախէյօվ գուդէն գը խմէն, գյանք-գէնթանութիւն ժամանագ գանցունէն: Վախիթ վէրչը դօնախի բես սիւսլիւ դուն մըն ալ շինէլ գուդան, մէչը գը նսդին:

Չադգըվան օր մը քախքին վարթաբէդը փօքրավօրին հետ մեզդէլ դուն-օրինէնքի գուքա մարթուն դունը: Օրինէլու ադէնսին փօքրավօրը ըռաֆին վրայի հավը գը դէսնէ, գը նէյի քի հավուն դանադին վրա գիւ գա. գը գարթա քի սըվխանգ գրված...

Original page number 236.

... Է. «Աս հավուն ուեղքն ուղօղը վագան (լաւ վագօղ) գըննա, սիրդն ուղօղը իմասդուն գըննա, գլօվն ուղօղը թաքավուրը գըննա»: Փօքրավօրը գը մդածէ քի սի հավը ինչբէ՞ս անիմ դէ ծեռք ցքիմ: Մեր (թըք. մեգեր) մարթուն գնիզն ալ անթիւն փօքրավօրին գէնջութանը գերնըվեր է (սիրահարուիլ). աչքօվ ունքօվ նիշաններ գանէ Էդեր. փօքրավօրը բանը հասգնալօվ գամաց մը գնգանը քօվը գերթա. գնիզը գամացուգ մը գըսէ քի «Վաղը մեզի Էգու». փօքրավօրն ալ գըսէ քի «Էդեր (Եթէ) դի (այդ) հավը գը մօրթէս գէթէս նէ գուքամ». «Փէք աղէգ, գը մօրթիմ, գէփիմ» գըսէ գնիզը: Երթեսի վանգուցը (առաւօտ) Էրգանը Էրթայլէն վէրչը գնիզը գը բռնէ հավը գը մօրթէ, թէնգիրէն գը դընէ գէփէ: Մէմն ալ փօքրավօրը գուքա. գնիզը դղաքը գլխէն ջամփէլու համար՝ ախչիզանը գըսէ քի «սի ախբարդդ ա՛դ դէ բըդըդցուր»: Ախչիզն ալ ախբարը գըրգած օդայլէն դուրս գէլլէ, դանը մէչ վեր վար դառնալու ադէնը օջախին գլօխը գերթա. դղան օջախն վրայի թէնգիրէն դէսնէյօվ գը նեղէ քուրը քի անգից բան դա դէ ուղէ. ախչիզն ալ թէնգիրէն գը բանա, հավուն գլօխը ախբօրը գը գերցնէ, սիրդը ինէն ուեղքերն ալ ինքը գուդէ. մէ մն ալ վրան

իմաստոյն քալով զը մղածէ քի «յես ինչո՞ւ սա հաճէն գերա. հիմա մարդս զը հերսոյի, զիս զը ձեծէ». ըսելով մօրը վախուն՝ դղան գիրդը՝ դունեն դուրս գընզնի, վազելով զը փախչի: Ախջիզը հաճուն սիրդը ինէն ուեղքը ուղելով հեմ իմաստուն եղեր էր, հեմ վազան: Գը վազէ զը վազէ, շաղ շաղ դեղ վազելէն երթալէն վերչը՝ լեղթը զը բառի (լեարդը պատռիլ «չափազանց յօգնիլ») զը մնա. զը նեյի քի մեյդան դեղ մը դալաբալըխ մը գա, մեզ ծաք (ծաք՝ Եւդոկիոյ բարբառով կը նշանակէ «թռչուն») մը թռցնէն գօր. ի՞նչ է դեյի քովերնին գերթա. մէ մըն ալ ծաքը գուքա գըրդի ախորըր զլխուն զը նսդի: Մարթիզը ասի չեղավ, ասի չեղավ ըսելով ծաքը զը բըռնէն, նօրէն զը թռցնէն, նօրէն գուքա դղուն զլխուն զը նսդի. «նօրէն չեղավ, նօրէն չեղավ» ըսելով նօրէն ծաքը զը թռցնէն, զինէ գուքա դղուն զլխուն դօնմիշ գանէ: Մարթիզը զը նեյին քի ըննալիք չունի, «Եյ, թաքավուերնիս զահիր ասի է եղեր» ըսելով՝ դղան ախջիզանը հեղ գառնէն իրենց քաղաքը սերայը զը դանին, թաքավուեր զը նսդեցնէն: Մեր աղ քախքին թաքավուերը մեռած է եղեր, աղ ծաքն ալ դեօվլէթ դուշի է եղեր քի վօրու զլօխ նսդի նէ՝ անի...

Original page number 237.

... թաքավուեր ըննա- աղ քախքին եղեթը աղանգ է եղեր: Աղ բըրդիդիզ դղան թաքավուերութիւն գայնա՞ մը աներ. ըմմա քուրը իմաստութիւնօվը ախբօրը դեղը թաքավուերութիւնը գանէ, անդար աղեզ գանէ զի վախիթ անցնելով աս ախջգան իմաստութիւնը ամմէն թարաֆ շան գուդա, մենծ անուն զը հանէ:

Քանք հիմա հօրը մօրը:

Հարը ան իրինգունը դունը գուքա քի հաճը չի գա. «Գնիզ, հաճը վո՞ւր է», զըսէ նէ, «Ի՞նչ գիղնամ» զըսէ գնիզը». մէ մն ալ մարթը զը նայի քի դղաքն ալ չի գան. «Քա դղաքը վո՞ւր էն», զըսէ նէ՝ գնիզը անօր ալ «չիմ գիղեր» զըսէ: Մարթը խելի բես սօխզընէրը գընզնի դղա փնդմելու, հաճ փնդմելու, ըմմա նէ՝ դղա զը գըղնէ, նէ՝ հաճ: Մարթը շաղ մերաք գանէ, քիշեր ցօրեզ օ՛ֆ փի՛ւֆ անելով մղածել գենալն իքէն՝ մէ մն ալ գիմանա քի հեռու քաղաք մը իմաստուն ախջիզ մը գա եղեր, թաքավուերի քուր, ամմէն բան գիղէ եղեր, ի՞նչ հարցընէն նէ ջուդաբը գուդա եղեր: Մարթը քանի մը հաճիթ ծօցը դնելով՝ գելլէ աղ ախջիզը փնդմելու գերթա. զըսէ քի «Երթամ աղ ախջիզանը սի հաճիթները հեղիյէ դամ, ցավըս բադմիմ, բեքի ընծի շար մը զը ցըցընէ»: Ասանգ մղածելով շաղ ջամփա երթալէն վերչը աղ քաղաքը զը հասնի, սերայը գերթա: Ախջիզը ախբօրը հեղ նսդած դեղը զը հասգընա քի հարը գուքա գօր, ախբօրը խաբար գուդա. Էմիր գանէն, ներս գուքա. հարերնին խօրաթծընելէն վերչը՝ «մենք քու փնդած գավզըներդ էնք» ըսելով գերթան վիղը զը բըլլըվին. հարն ալ խնդումէն լալ զը բաշլըյէ: Էն վերչը իրարու հերսէթ առնելէն յեղքը՝ հօրերնուն զըսէն քի «Գնա դուն, դնօվ դեղօվ աս քաղաքը մեր քօվն Էգու, ֆես (հոս) գենանք»: Մարթն ալ գերթա, դուն դեղ զը ծախսէ զը ծախսօրի, գընգանը հեղ գելլէ դոցը քօվ գուքա: Ան վախթը ախջիզը մօրը զըսէ քի «Մա՛րիզ, հաճը ի՞նչ եղավ, մեզի բիդ՝ ըսես». անի ալ զըսէ քի «Ի՞նչ գիղնամ, գօրավ»: Ան աղէնը ախջիզը հօրը եռչելը մեզիզ մեզիզ զը բադմէ մօրը արուրքը («արարք»), հաճը մօրթելը, փօքրավօրին քալը, հաճուն զլօխը, սիրդը, ուեղքերը ուղելին, վախերնուն դնէն փախչելին, մինչի թաքավուեր ըննալին:

Մարը ասունքը լաճին բես գաս-գաբուդ գըննա գընզնի զը մեռնի. դղաքը հարերնին մենծ բադիվներօվ զը բահէն, օրերնին երչանիզ գանցընէն:

Original page number 238.

26.4.2 Merzifon subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 427.

Իրիգունը դրի մաղ մը հաճիթ՝ վանգուց չգար հիչ մեղ հադիզ (աստղեր):

Ինքը սեվ, երեսը ջերմագ (սուրճ):

Եվէլ բարին աչք չի հանիր:

Էշը չգերած խօղը ուղէ նէ՝ փօրը զը ցավի:

Յօրեգին ծուբ զը ծամէ՝ քիշերը ձեթ զը վառէ:

Երեսին գէօրէ սիլլէ զը զարնէն:

Ձանրը նսդիր օր լըռ գաս:

Chapter 27

Smyrna

27.1 Overview

Original page number 239.

Beyond the region of Evdokia, Sebastia, and Cilicia, towards the west, there is a Turkish-speaking Armenian population, as we know. But two large settlements form an exception in the general area of Asia Minor, and they speak a separate Armenian dialect. These are Smyrna and Nicomedia.

The dialect of Smyrna is spoken not only in Smyrna, which is the largest and most famous center of the area, but also in a few of its surrounding cities, which are Manisa, Kasaba, Menemen, Bayındır, Kırkağaç, and also a few other villages.

The dialect of Smyrna is still not at all studied. There is only a short manuscript on this dialect (Քութան 1899:300). We use this text as a sample.

From this text, it seems that the Smyrna dialect is extremely similar to the Istanbul dialect, and especially the Evdokia dialect; we find differences in some points.

27.2 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

- Քա եավրում Կիւիցա, ինտո՞ր իս:

- Վիրեդ բարի, Համաս դատըն. հայես նէ հազկէկ կը խօսամ. մէկամ օրվան անձրեւը չերչիֆնէներուն արալըիւն ներս վագեր օտին քանափէն պիւս պիւթին թոջեր էր. չարշին ըլած էի մախսուս զատկին հեմար ալաճա գնելու, տուն դառնալքէն խապերսիզ քանափէին վիրէն են եկայ քիչ մը հանգչելու. ի՞նչ...

Original page number 240.

... հայիս, Նեմլախը զեհրիի պէս թախ օսկրներս անցեր է, երկու օրէ վեր հալ չունիմ, երէկ երկու հեղ պայլմիշ եղայ. եավրում, այս ի՞նչ ծանտր բան է. չօճօղները օրթան մնացեր, հայող չունին:

- Քա առ ի՞նչ լախըրտը, վա՛յ գլխուս, աղջիկդ Հռիփսիմէն ո՞ր է. անոր խեղը հիմա պիւթին է, թող չօճօղները ան հայի. դուն հիչ տիւշիւնշիշ մըլլար, քեզի պաշխա իլաճ չկայ. ռահաթ տեղդ Նստէ, զենճէֆիլի քեօքը դայնաթմըշ

ընել տուր արկէկ մը խմէ, ասոր գուպէթը պիտի պաշվա բան է տիւշիւնմիշ մըլլար, քէֆսըզլըդի կանցնի. հիմա
հզմիր արկէկ է. կըսեն. կելլենք տէ մենք ալ մէկ արկէ՛կ փարլադ գատիկ մը կընենք:

Chapter 28

Nicomedia

28.1 Overview, subdialects, and literature

Original page number 241.

This heavily Armenian-populated region, which still unbreakably keeps the Armenian language at the northwest of Asia Minor, has two primary cities. Nicomedia (Turkish İzmit) and Adapazarı. Around them, there are many large Armenian villages, of which we mention Yalova, Aslanbeg, Bardızağ (Ottoman: Bahçecik), Pazarköy, Geyve, Ortaköy, Sölöz, Benli, Iznik (old Nicaea), and so on. With this diverse vernaculars, there are some manuscripts that are published in Բիւրակն [Byurakn]; these are:

- Geyve: 1900, page 563, 579, 598, 618
- Bardızağ: 1898, page 396, 471
- Ovacık: 1898, page 473, 540
- Adapazarı: 1898, page 597, 887; 1900, page 676
- Benli: 1898, page 120

It is accurate to say these dialects display many differences among themselves, but it appears that we should unite them into one group, and then divide into some subdialects. Based on the manuscripts that we have at hand, their unsatisfactory condition and their scientific inexactness do not allow us to do this division, nor to decide on the borders of these subdialects.

For the subdialects in this region, the Aslanbeg subdialect has the most genuine and characteristic phenomena. And it is because of this that in Paris, I conducted a study on this subdialect, by working with a young person from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalbandian (պր. Ալեքսան Նալբանդեան). My study was published in Բազմավեպ [Bazmavep] (Աճառեան 1898), and then published in a separate...

Original page number 242.

... volume in Venice. Besides this, I also studied the sounds of the aforementioned young person, by using the recording machines of phonetic machines (ծայնախօսական մեքենավոր) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Armenian: Արթա Ռուսլօ), and the results were published in Adjarian (1899).

28.2 Phonology

28.2.1 Segment inventory

The sound system of the Aslanbeg subdialect has the following sounds: vowels (Table 28.1) and consonants.

Table 28.1: Vowels of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

/i/ <ի>	/y/ <իլ>				
/e/ <է>	/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>	
/æ/ <ւի>			/ã/ <ւ̃>	/a/ <ա>	

Table 28.2: Consonants of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

Table 28.3: Consonants of the Evdokia dialect

Stops	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
	/b/	/pʰ/	/d/	/tʰ/			/g/	/kʰ/	
	<բ>	<փ>	<դ>	<թ>			<գ>	<ք>	
Affricates			/d͡z/	/t͡sʰ/	/d͡ʒ/	/t͡ʃʰ/			
			<ծ>	<ց>	<ջ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/	/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ʁ/	/h/
	<ֆ>	<վ>	<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ղ>	<հ>
Sonorants	/m/	/n/	/r/	/r/	/l/	/j/			
	<մ>	<ն>	<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>			
					/w/				
					<լ̃>				

Among these, the sound /ã/ <ւ̃> represents a nasalized /a/ <ա> sound. The /e/ <է> represents a very open /e/ <է> sound. The sounds /œ, y/ <եօ, իլ> have their usual closedness when before stress, but they are pronounced as very open when stressed, like /œa, yə/ <եօա, իլը>.

28.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

28.2.2.1 Vowel changes

28.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա>

The Classical sound /a/ u became /ã/ <ւ̃> without a definitive rule. It becomes /ã/ <ւ̃> next to nasal. When there is a sound /u, o/ <ու, օ> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /e/ <է> (Table 28.4).

Table 28.4: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
'sweet'	anojʃ	անոյշ	enyʃ	էնիւշ	anujʃ (dated)	անույշ
'name'	anun	անուն	enyn	էնիւն	anuf	անուշ
'hungry'	naɣtʰi, anaɣtʰi	նաւթի, անաւթի	enætʰi	էնէօթի	anotʰi	անոթի
'durable'	amur	ամուր	emyr	էմիւր	amur	ամուր

When there is a sound /r/ <ր> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /o/ <օ> (Table 28.5).

Table 28.5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
'small'	manər	մանր	morjə	մօրյը	manər	մանր
'heavy'	ṭsanər	ծանր	ḍzorjə	ծօրյը	ṭsanər	ծանր
'comb'	santər, *sanər	սանտր, *սանր	sorjə	սօրյը	sanər	սանր

When there are two consonants after the nasal, the /a/ <ա> becomes /æ/ <էօ>, while the nasal is lost (Table 28.5).

Table 28.6: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <էօ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
'to recognize'	ṭʃanotʃʰel	ճանաչել	gæfnaɪ	գէօշնալ	ṭʃanotʃʰel	ճանաչել
'rain'	andžreɣ	անձրեւ	ærzæv	էօրզաւ	andžrev	անձրեւ
'thick'	tʰandžər	թանձր	tʰærzə	թէօրզը	tʰandžər	թանձր

28.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <է>

The Classical sound /e/ <է> becomes /e/ <է> at the beginning of words, while it is /ɛ/ <է'> in other places.

28.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <օ>

The sound /o/ is usually /æ/ <էօ>, but it becomes /a/ <ա> next to nasals (Table 28.7). *HD: Note that Adjarian actually writes <օ> which is CA /au/; but his example is about CA /o/ <օ>; it seems he made a typo.*

Table 28.7: Change from Classical Armenian /o/ <օ> to /a/ <ա> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
'buffalo'	gomēʃ	գօմէշ	gameʃ	գամէշ	gomeʃ	գօմէշ

28.2.2.1.4 Other vowel changes

In others, we see the following changes:

- CA /u/ <ու> → /y/ <իւ>
- CA /oɪ/ <ոյ> → /y/ <իւ>
- CA /iʉ/ <իւ> → /y/ <իւ>

- CA /ɑj/ <ւյ> → /ɑ/ <ւ> (under stress)
- CA /ɑj/ <ւյ> → /e/ <է> (without stress)

For example, see Table 28.8.

Table 28.8: Miscellaneous vowel changes from Classical Armenian to the Nicomedia dialect

	Classical Armenian	> Nicomedia	cf. SEA
'father'	hɑjɾ hայր	har hար	hɑjɾ hայր
'to burn'	ɑjɾel այրել	erel էրել	ɑjɾel այրել

28.2.2.2 Consonant changes: cluster reduction

The consonant sound changes are very interesting. Speaking in general, the sequence plosive+consonant is unacceptable in the Aslanbeg subdialect. When such a sequence occurs in a word, whether originally, or in connected speech when a plosive-final word precedes a consonant-initial word (such as).¹ In this...

Original page number 243.

... situation, the first member of the sequence (the plosive) undergoes the following changes.

28.2.2.2.1 Lenition of /g/ <գ> to a glide /j/ <յ>

The sound /g/ <գ> becomes the semivowel /j/ <յ> (Table 104).

- (104) a. mɾj mə (Nicomedia)
 mug mə (SWA)
 mouse INDF
 'a mouse'
 միւյ մը, մուկ մը
- b. hɾ dɑsə (Nicomedia)
 hiŋkʰ dɑsə (SWA)
 five ten
HD: I'm unsure of the translation, perhaps 'fifteen'.
 հիւղասը, հինգ-տասը

28.2.2.2.2 Deletion of other stops

The sounds /kʰ, b, pʰ, d, tʰ/ <ք, բ, փ, դ, թ> are deleted; but in its place we find a sudden cessation of breathing and constriction of the throat, which we present with the symbol *. This form change is very interesting, and from a general phonetic perspective, it shows the path that consonants take before they are completely lost (Table 105).

HD: Without recordings, it's difficult to know exactly what Adjarian interpreted as this cessation. It could be a glottal stop, or the impression of an unreleased stop. I thus cannot give it a believable IPA symbol.

¹HD: Includes a set of words and phrases from SEA/SWA as examples for words with clusters. I don't include them in the translation because I don't think they're useful for a non-Armenian reader, and including them into the prose seems confusing. For those Armenian readers who are interested, Adjarian lists the following words as having word-internal clusters: ոսոք, ծեռք, մարդ, կոճկեղ, մեծնայ, կանգնիլ, ծնկվըներ. He lists the following simple phrases that have a cluster across a word-boundary: հաց տուր, դուք զացեք, մենք քեզի ըսինք, կրակ վառէ, where the sequences <հգ, քգ, քք, կվ> appear.

- (105) a. ʃa* marth^h (Nicomedia)
 ʃad marth^h (SWA)
 many person
 ‘many people’
 ʒa* մարթ, ʒատ մարդ
- b. p^ha* g-a-∅ (Nicomedia)
 p^hajd g-a-∅ (SWA)
 wood exist-TH-3SG
 ‘Is there wood?’
 ʔa* qaw^o, ʔajut ʔaw^o
- c. æ*k^h-ə (Nicomedia)
 votk-ə (SWA)
 foot-DEF
 ‘the foot’
 ʔo*ɸɸ, nɸɸɸ

28.2.2.2.3 Deaffrication of affricates

The Classical affricates (շղակակ) /tʃ, dʒ, tʃ^h, ts, dz, ts^h/ <ճ, ջ, չ, ծ, ծ, ց> lose their dental plosive part and become the simpler sounds /ʒ, ʃ, z, s/ <ժ, զ, զ, ս>.

- (106) a. məz marth^h (Nicomedia)
 medʒ marth^h (SWA)
 big person
 ‘big man/person’
 մըզ մարթ, մեծ մարդ
- b. vɛs dɛa (Nicomedia)
 vɛts^h dɛa (SWA)
 six boy
 ‘six boys’
 վԵ ս դլա, վեց տղայ
- c. dazg-ə-n-a-l dɛa (Nicomedia)
 daɖʒg-a-n-a-l (SWA)
 Turk-LV-INCH-TH-INF
 ‘to become a Turk’
 դաժգընալ, տաճկանալ

28.2.2.2.4 Deletion of nasals

And also for these three conditions, if there is a nasal sound before the plosive sound, then it is lost (Table 28.9).

Table 28.9: Deletion of nasals in cluster reduction in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA or SWA		
'to fall'	ankanil	անկանիլ	ijnal	իյնալ	ənknel	ընկնել	SEA
'thick'	tʰandzər	թանձր	tʰærzə	թօրզը	tʰandzər	թանձր	SEA
'high'	barɖzər	բարձր	barsə	բարսը	barɖsʰər	բարձր	SEA
'fly (bug)'	fjanɖj	ճանճ			ɖʒandʒ	ճանճ	SWA
'a fly'			ʃaʒ mə	շաժ մը	ɖʒandʒ mə	ճանճ մը	SWA
'to pass'	antʰsʰanel	անցանել	asnıl	ասնիլ	antʰsʰnil	անցնիլ	SWA

28.2.2.2.5 Voicing assimilation in deaffrication

In itself, it is understandable that for the third condition, if the affricates are lost next to plosives of a disagreeing degree, then the affricate takes the degree of the plosive: the voiceless becomes voiced, and the voiced become voiceless. *HD: Note that in Adjarian's examples, the affricate is voiced in SWA, but it would not have been voiced in the original CA form.*

- (107) a. ɡarɖ kʰitʰ (Nicomedia)
 ɡarɖʒ kʰitʰ (SWA)
 short nose
 'a short nose'
 ցարշ քիթ, կարճ քիթ
- b. əs-as-s e (Nicomedia)
 əs-aɖʒ-as e (SWA)
 say-RPTCP-POSS.1SG AUX
 'it is what I said'
 ըսասս է, ըսածս է

28.3 Morphology

28.3.0.1 Verb inflection or conjugation

The grammatical forms are like Istanbul. But in verbal conjugation, the Classical ending /e/ <ե> becomes /i/ <ի> next to nasals. Like the Evdokia dialect, the imperfective and perfective changed the Old Armenian ending /-ɑ-kʰ/ <աք> (New Armenian /-i-nkʰ/ <ինք>) to /-ǣ-nkʰ/ <անք>. The progressive is always made with formative /hájə/ <հայէ>. The following are the mentioned forms of the verb 'to like'.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

28.3.0.1.1 Indicative present and past imperfective

HD: For the present indicative, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <ղ> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like 'to like' /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker

is covert. In Nicomedia, the theme vowel varies between /i/ <h> and /e/ <ɫ'> (Table 28.10).

Table 28.10: Indicative present <ներկայ> of the verb 'to like' in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	զը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	gə sir-ɛ-s	զը սիրե՛ս	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-ɛ-∅	զը սիրե՛	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gə sir-ɛ-k ^h	զը սիրե՛ք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gə sir-i-n	զը սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

HD: For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form includes the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 1PL sequence /-i-nk^h/ (Table 28.11). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. This is in contrast to CA where the past 1PL was the sequence of morphs /-a-k^h/ where /a/ was likely a past marker. Nicomedia is more conservative and uses the past suffix /-a/ for the past 1PL. Note how the theme vowel varies in form.

Table 28.11: Indicative past imperfective <անկաւար> of the verb 'to like' in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-e-i-∅	զը սիրեի	gə sir-ej-i-∅	կը սիրեի
2SG	gə sir-e-i-r	զը սիրեիր	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	gə sir-ɛ-∅-r	զը սիրե՛ր	gə sir-e-∅-r	կը սիրեր
1PL	gə sir-e-ā-nk ^h	զը սիրեա՛նք	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք
2PL	gə sir-e-i-k ^h	զը սիրեիք	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	gə sir-e-i-n	զը սիրեին	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

28.3.0.1.2 Progressive marking

HD: In SWA, the indicative present and the indicative past imperfective are rendered progressive by simply adding the progressive enclitic /gor/. In Nicomedia, the progressive marker is instead /hɔje/ <hw'jt> (Table 28.12).

Table 28.12: Progressive <շարունակական> of the present and past imperfective of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Progressive present <շարունակական ներկայ> Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m həje	զը սիրիմ հա՛յե	gə sir-e-m	կը սիրեմ կոր
2SG	gə sir-ɛ-s həje	զը սիրէ ս հա՛յե	gə sir-e-s	կը սիրես կոր
3SG	gə sir-ɛ-∅ həje	զը սիրէ հա՛յե	gə sir-e-∅	կը սիրե կոր
1PL	gə sir-i-nk ^h həje	զը սիրինք հա՛յե	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք կոր
2PL	gə sir-ɛ-k ^h həje	զը սիրէք հա՛յե	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք կոր
3PL	gə sir-i-n həje	զը սիրին հա՛յե	gə sir-e-n	կը սիրեն կոր
	IND √-TH-AGR PROG		IND √-TH-AGR PROG	
	Progressive past imperfective <շարունակական անկատար> Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-e-i-∅ həje	զը սիրեի հա՛յե	gə sir-ej-i-∅	կը սիրեի կոր
2SG	gə sir-e-i-r həje	զը սիրեիր հա՛յե	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր կոր
3SG	gə sir-ɛ-∅-r həje	զը սիրէ ր հա՛յե	gə sir-e-∅-r	կը սիրեր կոր
1PL	gə sir-e-ā-nk ^h həje	զը սիրեանք հա՛յե	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք կոր
2PL	gə sir-e-i-k ^h həje	զը սիրեիք հա՛յե	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք կոր
3PL	gə sir-e-i-n həje	զը սիրեին հա՛յե	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին կոր
	IND √-TH-PST-AGR PROG		IND √-TH-PST-AGR PROG	

28.3.0.1.3 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 28.13) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/ , and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Nicomedia dialect behaves essentially the same with two major differences: the theme vowel can vary, and the past suffix is /ā/ <uī> for the 1PL.

Table 28.13: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	sir-e-tʰ-i-∅	սիրեցի	sir-e-tʰ-i-∅	սիրեցի
2SG	sir-e-tʰ-i-r	սիրեցիր	sir-e-tʰ-i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-tʰ-∅-∅	սիրեց	sir-e-tʰ-∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-tʰ-ā-nk ^h	սիրեցանք	sir-e-tʰ-i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-tʰ-i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-tʰ-i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-tʰ-i-n	սիրեցին	sir-e-tʰ-i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

Original page number 244.

28.3.0.1.4 Other tenses

The other tenses are formed in accordance to these.

HD: Adjarian does not discuss the above forms at all, but his brief examples suggest the following differences between Nicomedia and SWA.

HD: The future and future perfect are formed the same across Nicomedia and SWA (108). In SWA, these forms are created by adding the future proclitic /bidi/ before the finite verb forms that are used for the indicative present and indicative past imperfective.

(108) a. Future

bidi sir-i-m (Nicomedia)
bidi sir-e-m (SWA)
FUT like-TH-1SG

‘I will like.’

բիդի սիրիմ, պիտի սիրեմ

b. Future perfect

bidi sir-e-i-∅ (Nicomedia)
bidi sir-ej-i-∅ (SWA)
FUT like-TH-PST-1SG

‘I was going to like.’

բիդի սիրեի, պիտի սիրեի

HD: The imperative 2SG does not have an overt 2SG suffix in either dialect (109).

(109) Imperative 2SG

sir-e-∅ (Nicomedia)
sir-e-∅ (SWA)
like-TH-IMP.2SG

‘Like!’

սիրէ, սիրէ

HD: The subjunctive present and past imperfective in formal SWA are just the finite verb, while spoken informal SWA allows adding a subjunctive enclitic /ne/ after this form. Nicomedia has a subjunctive enclitic /nə/ (110).

(110) a. Subjunctive present 1SG

sir-i-m nə (Nicomedia)
sir-e-m (ne) (SWA)
like-TH-1SG SBJV

‘(If) I like’

սիրիմ նը, սիրեմ (նէ)

b. Subjunctive past imperfective 1SG

sir-e-i-∅ nə (Nicomedia)
sir-ej-i-∅ (ne) (SWA)
like-TH-PST-1SG SBJV

‘(If) I liked’

սիրեի նը, սիրեի (նէ)

28.4 Miscellaneous

28.4.1 Subdialectal variation on the progressive

In the city of Nicomedia, the progressive is formed with the formative /jor/ <jor>, which is an exact borrowing from Turkish <yor>.

28.4.2 Prosody

In the area of Nicomedia, conversations generally have a very long stress. The end of every word or speech is lengthened with the singing melody, like for the people of Shamakhi (111).

(111) Nicomedia?

- a. *bidi ertʰɑ:-s*
FUT go-TH-2SG
'You will go.'
բիդի էրթա՛ս
- b. *anun-d in̩tʰ e:*
name-POSS.2SG what AUX
'What is your name?' *անունդ ի՞նչ է՛*

HD: I suspect that Adjarian's transcriptions are however not in his orthographic system, but are instead written as SWA words. For example, for the word 'your name', the spelling is <անունդ> which would be interpreted as [anund] in Adjarian's notation, but the SWA pronunciation is [anunəʰ].

28.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

28.5.1 Aslanbag subdialect

Adjarian's source: Աճառեան (1898:35)

- Փար իրգիւն, խաշդիւր ախբաւր:
- Խէր ըլ՛ւա:
- Օվաղէմ բաբային քիսին եգածը իմացա՞ր, Եքին մալահաթը:
- Իրավ եօր Էրեգ իրգիւն աղայ լաֆ մը գար հըմը, ըռի* մը չիյդիմ:
- Եքին քեօղ եգէ՛ր Է՛ դը ջիւղէ՛րը անընգիւ գեօղըրդէ՛ր ին:
- Ձիւ ըբը ի՞շ գայնէ՛ր Է՛ք, ցիյէ՛րը քաշեցէք դը իզը իանք. աս փանի ընէ՛օղը Լազէ՛րը ըլ՛ւալիւ ին. առչի եօրն ա վարթան ամջիւն Եքին ըրէ՛ր ին: Թիւն քընը Գարըբեդին իլէն Մինանին գանչէ՛, Էս ա Էրգիւ հա* բեգիդի ջարիմ:

Original page number 245.

Մանիւզը գիա Գարըբեդին դիւնը.

- Փարի լիւսս, Բայձառ, Գարըբեդը վէ՞րն է՝

- Խէր ըլ՛ւա, Խաշդիւր ախբար, վէրն է՝

- Թեօղ չիւֆդան առնէ՝ դը քա:

Բայձառը վէր գիա:

- Մար*, գըսէ՝, Էլի չիւֆդան առ դը վար քնը:

Գարըբեդը գը ցա*գէ՝, չիւֆդան ամիւզը գը զարնէ՝, գէնէ ի՞շ դա ըջըբ, գըսէ՝, վար գիշնա:

- Փարի լիւսս, Մանիւզ ախբար:

- Աս*ծիւ փարին, քընի* սահաթէն վար գիշնաս. մնչիզը դայֆան ին. Լազէ՛ր ինն բիդի իանք:

- Շա* գիյանիւթին ըրէ՞ր ին:

- Ախբար, հաւթօզնէ՛րը իւղէլին հա՛ղէ զարար չիւնի ըսինք, գեօջէ՛րն անընգիւ* դեօդդէ՛ր ին:

- Անանգ է՝ նը քընի մը հադ ա ցի առնելիւ է՝

28.5.2 Bardızağ

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 396.

Էլանք գացանք Գալիլիա,

Գալիլիան ծով մը կար,

Ծովուն մէջ ծառ մը կար,

Ծառին վրա բուն մը կար,

Բընին մէջ հավկիթ մը կար,

Հաւկիթին մէջ ծագ մը կար,

Ան ծագը անդանակ մօրթեցին,

Անկրակ եփեցին,

Ով կերաւ զարմացաւ,

Ով չկերաւ ճաթեցավ:

Աչք ընողուն աչքը ճաթի:

Աղէկ չօճուխին օրնէն (օրրանէն) կառնին,

Աղէկ կրիյճին (կտրիճին) փերչըմէն կառնին,

Աղէկ եզան լիծէն կառնին,

Աղէկ գոմշուն կոտորէն կառնին.

Աչք ընողուն աչքը ճաթի:

Original page number 246.

Երսուն երկու ծի ու չորի,

Էկան անցան յիսուս պաղչան,

Կարմիր կովը մորթեցին,
 Վե՛վ կերաւ զարմացաւ,
 Վե՛վ չկերաւ ճաթեցա՛վ:

28.5.3 Ovacık

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 475

Հարիկ չունէր, մարիկ ունէր,
 Զըխտըկուք (զոյգ) քըրվըտանք ունէր:
 Նէ հարիկ ունիմ, նէ մարիկ,
 Ունիմ միայն մէ աղբարիկ:
 Մարիկ չունիմ, աղբար չունիմ,
 Մէկ հատիկ քուրիկ մ'ունիմ:
 Մօրկանս սիրելին էի,
 Հօրկանս գանձապահն էի:
 Մօրկանս մէկ հատն էի,
 Եղբօրս սրտաշն էի.
 Որ շարած մարգրիտ էինք,
 Շարքուկ շարքուկ քակրվեցանք:
 Մենք ջուխթ մի կեօվերճին էինք,
 Որըս սար ելանք, որըս ձոր:
 Որ ծալած դումաշիկ էինք,
 Ծալուկ ծալուկ քակրվեցանք,
 Զեն արժան տեղվանքներ ինկանք:
 Մեր քուրը հարսնիք է բռնէր,
 Աղբօրը մոմ մը չէ դրկէր.
 Դրկէր է տեղը հասէր:
 Այս աշխարհըս առին տարին,
 Աղջիկ տղին հացն էր հարամ:

28.5.4 Adapazarı

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 676

Աղղբար աղբարուկ էանք,
 Խմելու պաղ ջուր էանք.

Original page number 247.

Ըստամալօլէն հեքիմ բերեք, հալիկս ցըցուցեք,
 Իմ հալիկս հալիկ չէ, բարձիկս դարձուցեք:
 Ես որ մեռնիմ, մայրի՛կ, փոսս խորունկ փորեցեք:
 Իմ քաշած չարչուրանքներս վրաս գրեցեք:
 Խարիպուքան բանը եաման դիժար է,
 Աշխարհս լուս արեւ՝ մեզի տուման է:
 Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, աչվիդ կարի,
 Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ սդտիկդ կը մարի:
 Իմ սէրս քու սէրդ դատասան մնաց,
 Շատ մուրազներ ունեանք ՝ կիսկատար մնաց:
 Մե՛րթար օդուկ, մե՛րթար, մինակ կը մնանք,
 Կերթաս ալ չես ի գար՝ կարօտ կը մնան:
 Փէշերդ սօթեցին, գօտիդ խօթեցիր,
 Քու դարիպուկ հայրիկդ ու մայրիկդ որի՞ ձգեցիր:
 Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, Ես կէնէ կուգամ,
 Ասկէ տասնը հինգ օրէն երազդ կուգամ:
 Օ՛դուկ, երազով կարօտ չառնուիր,
 Երկիրմով ալ մուրազ չառնուիր:
 Մի, լար, մայրիկ, մի՛ լար դու ինձի համար,
 Ինչո՞ւ մեզ աշխարհք բերիր, մեռնելու համար:
 Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ՝ ետեւէս նայէ.
 Դուռնէն դուրս ելլեմ նէ ըմուտդ կըրեմ:

28.5.5 Benli

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1898, page 120

Արտերը փուսեր է փուսը,
 Վերուսաղում էլավ լուսը.
 Հռուփսիմա Մարյամ կուսը
 Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:
 Թահանանին անցան տասը
 Բաժնեցին խօվերդն (հաղորդ) ու մասը.
 Երկինքէն կախվեր է փուլքը,
 Ի՞նչ ընեմ աշխըրքիս միլքը.
 Ըռըսդագէս վարեց ծովը,
 Տասվերկու աշակերտ քովը,

Original page number 248.

Օրնէ թոգովէօրն ու թագուհին,
Օրնէ անմէնքս ալ միասին:
Ծովին մէջի կարմիր ատան,
Աստված փրկէ չարն ու խատան:
Էրզինկավու Սավուղ տատան
Օրնէ ըս մեր հեօրսն ու փեսան:
Օրնէ թոգովէօր, օրնէ սաղտունճ,
Օրնէ ամնէքս ալ միարան:
Ան վեօէ էր օր ընկավ հեօրը,
Վրան լցին քարն ու փեօտը:
Լուսաւորիչ Գիրգէօր հեօրը
Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:

Chapter 29

Istanbul

29.1 Overview

Original page number 249.

The Istanbul dialect is spoken in the city of Constantinople, and in the villages that lie between the two shores of the Bosphorus and the Golden Horn. Just as Tbilisi is the center of the Eastern literature, so is Istanbul the center of Western literature; the Istanbul dialect has served as a basis for the formation of the Western literary language. Keeping in mind this large role, it is surprising that the Istanbul dialect has still not been studied in detail. However, there are innumerable writings where the Istanbul dialect has been written down, with small or large relevance or authenticity.¹ When the Civil language of Armenian (Civil Armenian, աշխարհաբար) was first established, the newspapers and books that were published, whether in Istanbul, Venice, or Smyrna, were written in the colloquial language of the plebeian class (նամիկ դաս) of Istanbul. Armenian writers bit by bit cleaned it up with Classical Armenian, and they created the new literary language.

29.2 Phonology

29.2.1 Segment inventory

29.2.1.1 Vowels

The sound system of the Istanbul dialect has the following 8 vowels: /ɑ, e, ə, i, o, œ, u, ʏ/ <ա, է, ը, ի, օ, եօ, ու, իւ>.

The sound /œ/ <ւ>, which is found in many other dialects, does not exist here.

Similarly, the differences between the sounds /i̯e, e/ <ե, է> and /y̯o, o/ <ո, օ> are missing here.

The sound /ʏ/ <իւ> is founded in Turkish loanwords, the literary language of Istanbul uses it in place of the Old Armenian /i̯y/ <իւ> diphthong, next to a consonant. For example, the words in Table 29.1 are pronounced with /ʏ/ in the Istanbul literary dialect, while the plebeian (նամիկ) dialect uses /ɑ̃zun/ ‘snow’ <ձնւ>.

¹HD: The original phrase is <քիշ կամ շատ հարազատութեամբ>; I’m not completely sure what this phrase means though because it seems to be some idiomatic use.

Table 29.1: Emergence of /ɣ/ <իւ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian	> Istanbul	cf. SEA
‘snow’	ճիւղն ձիւն	տփսիւն ցիւն	ճջւոն ձյուն
‘column’	սիւն սիւն	սյոն սիւն	սյոն սյուն

In general, the sound /œ/ <եօ> is absent from the literary language, while in the popular language it exists and it is used instead of the sounds /e, o/ <է,օ>, if there is a sound /o/ <օ> and /e/ <է> before or after them (Table 29.2).

Table 29.2: Emergence of /œ/ <եօ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian	> Istanbul	cf. SEA
‘wheat’	փօրօն ցորեան	փօրեն ցորեն	փօրեն ցորեն
‘daytime’	փօրեկ, փօրեկ ցերեկ, ցորեկ	փօրեկ ցորեկ	փօրեկ ցերեկ
‘cherub’	կօրօն քերովբե	կօրօն քերովբե	կօրօնbe TODO: ask քերովբե
‘seraph’	սօրօն սերովբե	սօրօն սերովբե	սօրօնbe TODO: ask սերովբե

Original page number 250.

There are no diphthongs in the Istanbul dialect.

29.2.1.2 Consonants

The consonants have two degrees: voiced and voiceless aspirated. However it must be noted that the voiced consonants of Istanbul are like voiced sounds of German, and for example a French listener would perceive them as voiceless unaspirated. When the sound is given emphasis², then the voicing can increase and approach the degree of French voiced sounds. This is such that there many times when the same person pronounces the same word, sometimes as voiceless unaspirated, and sometimes as very voiced. For details and a study of the pronunciation of these sounds in the gloss, see my work (Adjarian 1899).

29.2.2 Sound changes

The sound changes in the Istanbul dialect are not big. Although the Istanbul dialect is very far from the borders of the Armenian country, but it is much more faithful to Old Armenian, then many of the dialects in the Armenian country.

29.2.2.1 Monophthongal vowel changes

The vowels have generally preserved the old pronunciations:

- CA /a/ <ա> → /a/ <ա>
- CA /e, ē/ <ե, է> → /e/ <է> (in every situations)
- CA /ə/ <ը> → /ə/ <ը>
- CA /i/ <ի> → /i/ <ի>
- CA /o, օ/ <օ, օ (ու)> → /o/ <օ> (in every situations)
- CA /u/ <ւ> → /u/ <ւ>

²HD: The original phrase is <նշանի ծախիս սաստկութիւն տալ>; my translation is my best guess on how to interpret the original.

29.2.2.2 Diphthongal vowel changes

The diphthongs became simple vowels:

- CA /ɑj/ <այ> → /a/ <ա>
- CA /ɛa/ <եա> → /e/ <է>
- CA /iʊ/ <իւ> → /u/ <ու>
- CA /oʊ/ <ոյ> → /u/ <ու>

For example in Table 29.3.

Table 29.3: Reduction of Classical Armenian diphthongs in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	հայր	har	հար	hajɾ	հայր
‘black’	sɛɑ	սեալ	sev	սեվ	sev	սև
‘snow’	ḏziʊn	ծիւն	ḏzun	ծուն	ḏzjun	ծյուն
‘light’	loʊs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս
‘sister’	kʰoʊɾ	քոյր	kʰur	քուր	kʰujɾ	քոյր

Next to vowels or alone, these become a vowel + consonant (Table 29.4).

Table 29.4: Splitting of Classical Armenian diphthongs to vowel + glide sequences in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘Armenian-GEN’	haj-oʊ	հայոյ	haj-u	հայու	haj-i	հայի
‘to look at’	najil	նայիլ	najil	նայիլ	najel	նայել
‘sick’	hiwand	հիւանդ	hivantʰ	հիվանդ	hivand	հիվանդ

HD: Note that Adjarian seems to treat an intervocalic glide in Classical Armenian as part of a diphthong: /haj-oʊ/ instead of /haj-oʊ <հայոյ>. But, I’m very skeptical of such a treatment for Classical Armenian, simply because such an analysis creates unclear syllable boundaries. See discussion in ()

29.2.2.3 Consonant changes

29.2.2.3.1 Laryngeal changes

For the consonants, the voiced stay voiced, but they became voiceless aspirates after the sound /ɾ/ <ր>. The voiceless unaspirates became voiced everywhere. The voiceless aspirates stay the same.

29.2.2.3.2 Word-initial uvular fricatives

The word-initial sound /ʁ/ <ը> is not known in the Istanbul dialect; and whenever this sound occurs at the beginning of the word, it becomes /χ/ <խ>. Even the name of the letter /ʁ/ <ը> has changed (Table 29.5).³

³HD: For the word ‘to guide’, Adjarian includes a reconstructed intermediate form */ʁɑɣɾel/ <ղաղրել>.

Table 29.5: Absence of word-initial Classical Armenian /ɸ/ <ղ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA or SWA		
'to send'	ստarkel	ուղարկել	չarkel	խրկել	սɸargel, ɸərgel	ուղարկել, դրկել	SWA
'to guide'	ստewerel	ուղեւորել	չաχrel	խախրել	սɸevorel	ուղեւորել	SEA
'Luke'	†akas	Ղուկաս	չugas	խուգաս	ɸukas	Ղուկաս	SEA
'Lazaros'	†azaros	Ղազարոս	չazaros	խազարոս	ɸazaros	Ղազարոս	SEA
'name of letter <ղ>'	†at	ղատ	չazaros	չad	խաղ	ղատ	SEA

29.3 Morphology

29.3.1 Noun inflection or declension

In case declension, a strong simplification has been introduced. There are only four cases: nominative-accusative, genitive-dative, ablative, and instrumental. The plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>. The following is the general picture of declension (Table 29.6).

Original page number 251.

Table 29.6: Case declension for the word 'bread' in the Istanbul dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	hats ^h	hag	hats ^h -er	hag-եր
GEN-DAT	hats ^h -i	hag-ի	hats ^h -er-u	hag-երու
ABL	hats ^h -e	hag-է	hats ^h -er-e	hag-եր-է
INS	hats ^h -ov	hag-ով	hats ^h -er-ov	hag-եր-ով

Except for a few exceptions, which form their own declension classes (among these, a very notable class are the words with suffix /-ut^hin/ <-ութին>, from CA /-ut^hiyn/ <ութին>), all the remaining words follow this declension even the words in (Table 29.7) (*HD: that are irregular in SEA/SWA*), and words with a rime /i/ <ի>.

Table 29.7: Regular declension for various words in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SEA	
'dog'			fun	շուն
'dog (GEN)'	fun-i	շունի	fan	շան
'house'			tun	տուն
'house (GEN)'	dun-i	դունի	tan	տան
'house (ABL)'	tun-e	տունէ	tən-iŋs ^h	տնից
'mouse'			muk	մուկ
'mouse (GEN)'	mug-i	մուկի	mək-an	մկան
'fish'			dzuk	ծուկ
'fish (GEN)'	dzug-i	ծուկի	dzək-an	ծկան
'fish (ABL)'	dzug-e	ծուկէ	dzəkn-iŋs ^h	ծկնից
'wine'			gini	գինի
'wine (GEN)'	gini-i	գինիի	gin-u	գինու
'barley'			gari	գարի
'barley (GEN)'	gari-i	գարիի	gar-u	գարու

29.3.2 Pronoun inflection or declension

The following is the general picture of the pronoun declension (Table 29.8).

Table 29.8: Declension paradigm for personal pronouns in the Istanbul dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	es tu	dun դու	an ան	menk ^h մենք	duk ^h դուք	anonk ^h անոնք
GEN	im իմ	k ^h u քու	anor անոր	mer մեր	d̄zer ձեր	anonts ^h անոնց
DAT	əndz-i ընծի	k ^h ez-i քեզի	anor անոր	mez-i մեզի	d̄zez-i ձեզի	anonts ^h անոնց
ACC	is, əndz-i իս, ընծի	k ^h ez-i քեզի	an ան	mez-i մեզի	d̄zez-i ձեզի	anonk ^h անոնք
ABL	iz-me իզմէ	k ^h ez-me քեզմէ	an-ge անգէ	mez-me մեզմէ	d̄zez-me ձեզմէ	anonts ^h -me անոնցմէ
INS	iz-mov իզմով	k ^h ez-mov քեզմով	an-ov անով	mez-mov մեզմով	d̄zez-mov ձեզմով	anonts ^h -mov անոնցմով

HD: Adjarian provides the following paradigm for demonstrative proximal pronoun 'this' (Table 29.9).

Table 29.9: Declension paradigm for the demonstrative proximal pronoun 'this' in the Istanbul dialect

	Singular 'this'		Plural 'these'	
NOM	sa	uwa	s(a)vonk ^h	u(w)վոնք
GEN	səvor	uրվոր	s(a)vonts ^h	u(w)վոնց
DAT	səvor	uրվոր	s(a)vonts ^h	u(w)վոնց
ACC	səviga	uրվիգա	s(a)vontk ^h	u(w)վոնք
ABL	sə(v)-gə	uր(վ)գէ	s(a)vonts ^h -me	u(w)վոնցմէ
INS	sə(v)-gov	uրվով	s(a)vonts ^h -mov	u(w)վոնցմով

There are also the forms in Table (29.10). These are all declined simply based on the pronoun 'this' /sa/ <uwa>.

Table 29.10: Sample of demonstrative nominative singular pronouns in the Istanbul dialect

Proximal 'this'		Medial 'that'		Distal 'that yonder'	
as	au	ad	ah	na	na
		da	ha		
asiga	auhqa	adiga	ahhqa	aniga	anhqa
asigag	auhqaq	adigag	ahhqaq	anigag	anhqaq
saviga	uavhqa	daviga	hahhqa	naviga	nahhqa
savigag	uavhqaq	davigag	hahhqaq	navigag	nahhqaq
sviga	uvhqa	dviga	hahhqa	nviga	nahhqa
svigag	uvhqaq	dvigag	hahhqaq	nvigag	nahhqaq

29.3.3 Verb inflection or conjugation

For verb conjugation classes, what remains is only /-el, -il, -al/ <ել, իլ, ալ>, and /-nel, -nil, -nal/ <նել, նիլ, նալ>. We place here the conjugation of the verb ‘to like’, as an example of the first conjugation class.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

Original page number 252.

29.3.3.1 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SWA (Table 29.11), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like ‘to like’, the theme vowel is a constant /-e-/. The Istanbul dialect uses an identical morphological strategy.

Table 29.11: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m	սիրեմ
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրէ	sir-e-∅	սիրէ
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√/-TH-AGR		√/-TH-AGR	

HD: In SWA, the subjunctive past imperfective (Table 29.12) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Istanbul again uses the same strategy.

Table 29.12: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^{hj}	սիրեինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^{hj}	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√/-TH-PST-AGR		√/-TH-PST-AGR	

29.3.3.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative, progressive, and future

HD: In Istanbul and SWA, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 29.13). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /gə-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The progressive is formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative forms. The future and future perfect are

formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves exactly the same and I don't provide its paradigm.

Table 29.13: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Indicative present <ներկայ>	Indicative past imperfective <անկատար>
1SG	gə sir-e-m զը սիրեմ	gə sir-e-i-∅ զը սիրեի
2SG	gə sir-e-s զը սիրես	gə sir-e-i-r զը սիրեիր
3SG	gə sir-e-∅ զը սիրե	gə sir-e-∅-r զը սիրեր
1PL	gə sir-e-nk ^h զը սիրենք	gə sir-e-i-nk ^h զը սիրեինք
2PL	gə sir-e-k ^h զը սիրեք	gə sir-e-i-k ^h զը սիրեիք
3PL	gə sir-e-n զը սիրեն	gə sir-e-i-n զը սիրեին
	IND-√-TH-AGR	IND-√-TH-PST-AGR
	Present progressive <շարունակաւ ներկայ>	Past imperfective progressive <շարունակաւ անկատար>
1SG	gə sir-e-m gor զը սիրեմ գոր	gə sir-e-i-∅ gor զը սիրեի
2SG	gə sir-e-s gor զը սիրես գոր	gə sir-e-i-r gor զը սիրեիր գոր
3SG	gə sir-e-∅ gor զը սիրե գոր	gə sir-e-∅-r gor զը սիրեր գոր
1PL	gə sir-e-nk ^h gor զը սիրենք գոր	gə sir-e-i-nk ^h gor զը սիրեինք գոր
2PL	gə sir-e-k ^h gor զը սիրեք գոր	gə sir-e-i-k ^h gor զը սիրեիք գոր
3PL	gə sir-e-n gor զը սիրեն գոր	gə sir-e-i-n gor զը սիրեին գոր
	IND-√-TH-AGR PROG	IND-√-TH-PST-AGR PROG
	Future <ապառնի>	Future perfect <անցեալ ապառնի>
1SG	bidi sir-e-m բիդի սիրեմ	bidi sir-e-i-∅ բիդի սիրեի
2SG	bidi sir-e-s բիդի սիրես	bidi sir-e-i-r բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-∅ բիդի սիրե	bidi sir-e-∅-r բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-e-nk ^h բիդի սիրենք	bidi sir-e-i-nk ^h բիդի սիրեինք
2PL	bidi sir-e-k ^h բիդի սիրեք	bidi sir-e-i-k ^h բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-e-n բիդի սիրեն	bidi sir-e-i-n բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR

29.3.3.3 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect (Table 29.14) and past perfect (Table 29.15) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adʒ/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Istanbul uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-er/ <եր>. Adjarian doesn't state if this suffix has evidential meaning or not, but I suspect it does.

Table 29.14: Present perfect <յարակատար> of the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Istanbul	cf. SWA
1SG	sir-er e-m սիրեր եմ	sir-er e-m սիրեր եմ
2SG	sir-er e-s սիրեր ես	sir-er e-s սիրեր ես
3SG	sir-er e-∅ սիրեր է	sir-er e-∅ սիրեր է
1PL	sir-er e-nk ^h սիրեր ենք	sir-er e-ŋk ^h սիրեր ենք
2PL	sir-er e-k ^h սիրեր եք	sir-er e-k ^h սիրեր եք
3PL	sir-er e-n սիրեր են	sir-er e-n սիրեր են
	√-EPTCP AUX-AGR	√-EPTCP AUX-AGR

Table 29.15: Past perfect <գերալատար> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-er e-i-∅	սիրեր էի	sir-er ej-i-∅	սիրեր էի
2SG	sir-er e-i-r	սիրեր էիր	sir-er ej-i-r	սիրեր էիր
3SG	sir-er e-∅-r	սիրեր էր	sir-er e-∅-r	սիրեր էր
1PL	sir-er e-i-nk ^h	սիրեր էինք	sir-er ej-i-ŋk ^h	սիրեր էինք
2PL	sir-er e-i-k ^h	սիրեր էիք	sir-er ej-i-k ^h	սիրեր էիք
3PL	sir-er e-i-n	սիրեր էին	sir-er ej-i-n	սիրեր էին
	√-EPTCP AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

29.3.3.4 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 29.16) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/ , and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Istanbul dialect again behaves identically.

Table 29.16: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-tʰ-i-∅	սիրեցի	sir-e-tʰ-i-∅	սիրեցի
2SG	sir-e-tʰ-i-r	սիրեցիր	sir-e-tʰ-i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-tʰ-∅-∅	սիրեց	sir-e-tʰ-∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-tʰ-i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-tʰ-i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-tʰ-i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-tʰ-i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-tʰ-i-n	սիրեցին	siruz-e-tʰ-i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

29.3.3.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to like’ (Table 29.17). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-tʰ-ek^h/ after the root such that /-e-tʰ-/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Istanbul again does the exact same strategy.

Table 29.17: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA		
2SG	sir-e-∅	սիրե	sir-e-∅	սիրե	√-TH-IMP.2SG
2PL	sir-e-tʰ-ek ^h	սիրեցեք	sir-e-tʰ-ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 29.18), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Istanbul, the prohibitive marker is either /mi/ or /mə/.

Table 29.18: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

2SG	Istanbul mí sir-e-r մի՛ սիրեր má sir-e-r մը՛ սիրեր	cf. SWA mí sir-e-r մի՛ սիրեր	PROH √-TH-2SG
2PL	mí sir-e-k ^h մի՛ սիրեք má sir-e-k ^h մը՛ սիրեք	mí sir-e-k ^h մի՛ սիրեք	PROH √-TH-2PL

29.3.3.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 29.19. SWA and Istanbul have the same forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-aḏz/ in SWA, and evidential participle /-er/ in SWA. The future participle is a future converb.

Table 29.19: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

Infinitive	անորոշ	Istanbul sir-e-l սիրել	cf. SWA sir-e-l սիրել	√-TH-INF
Past	անցեալ	sir-aḏz սիրած	sir-aḏz սիրած	√-RPTCP
		sir-er սիրեր	sir-er սիրեր	√-EPTCP
Future	ապառնի	sir-i-l-u սիրելու	sir-e-l-u սիրելու	√-TH-INF-FUT.CVB
		sir-i-l-ik ^h սիրելիք	sir-e-l-ik ^h սիրելիք	√-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 253.

29.3.3.7 Other complex tenses

For the participles, the forms /sir-aḏz/ <սիրած> and /sir-e-l-u/ <սիրելու> are used to make many complex forms.

HD: Throughout this section, Adjarian lists various complex tenses. He Adjarian doesn’t translate or explain the meaning of any these complex tenses. I can somewhat guess their meaning based on similarities to SWA. The (?) marks my uncertainty in my translation. It’s generally difficult to find concrete semantic differences between some of these complex forms; see Boyacioglu (2010) for some pedagogically-oriented paradigms and their explanation.

TODO: ask another reader for judgments for this section

HD: In (112), Adjarian lists complex tenses build over the resultative participle with with present tense-marking.

(112) Istanbul

- a. sir-aḏz e-m
√-RPTCP aux-1SG
‘I have liked.’
սիրած եմ
- b. sir-aḏz e-m eḡ-e-r
√-RPTCP aux-1SG be-TH-3SG
‘I have liked, apparently.’
սիրած եմ էդեր
- c. sir-aḏz g-aḡ-a-m
√-RPTCP IND-be-TH-1SG
‘I will have liked.’ սիրած գըլլամ

- d. *sir-adz̃ g-əll-a-m eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP IND-be-TH-1SG be-TH-3SG
 'I will have liked, apparently.'
 սիրած գըլլամ էդէր
- e. *sir-adz̃ g-əll-a-m gor*
 ✓-RPTCP IND-be-TH-1SG PROG
 'I am liking.' (?)
 սիրած գըլլամ գոր
- f. *sir-adz̃ g-əll-a-m gor eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP IND-be-TH-1SG PROG be-TH-3SG
 'I am liking, apparently.' (?)
 սիրած գըլլամ գոր էդէր
- g. *sir-adz̃ əll-a-m (ne)*
 ✓-RPTCP be-TH-1SG SBJV
 'If I have liked.'
 սիրած ըլլամ (նէ)
- h. *sir-adz̃ əll-a-m (ne) eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP be-TH-1SG SBJV be-TH-3SG
 'If I have liked, apparently.'
 սիրած ըլլամ (նէ) էդէր
- i. *sir-adz̃ eʁ-a-∅*
 ✓-RPTCP be-PST-1SG
 'I was liked.' (?)
 սիրած էդա
- j. *sir-adz̃ bidi əll-a-m*
 ✓-RPTCP FUT be-TH-1SG
 'I will have liked.'
 սիրած բիդի ըլլամ
- k. *sir-adz̃ bidi əll-a-m eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP FUT be-TH-1SG be-TH-3SG
 'I will have liked, apparently.'
 սիրած բիդի ըլլամ էդէր
- l. *sir-adz̃ əll-a-l-u e-m*
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
 'I will be liking.'
 սիրած ըլլալու էմ
- m. *sir-adz̃ əll-a-l-u e-m eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-TH-3SG
 'I will be liking, apparently.'
 սիրած ըլլալու էմ էդէր
- n. *sir-adz̃ əll-a-l-u əll-a-m (ne)*
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV
 'If I will be liking.'
 սիրած ըլլալու ըլլամ (նէ)
- o. *sir-adz̃ əll-a-l-u əll-a-m (ne) eʁ-e-r*
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-TH-3SG
 'If I will be liking, apparently.'
 սիրած ըլլալու ըլլամ (նէ) էդէր

HD: In (113), Adjarian lists complex tenses build over the resultative participle with with past tense-marking.

(113) Istanbul

- a. sir-aḏz̄ e-i-∅
√-RPTCP aux-PST-1SG
'I had liked.'
սիրած էի
- b. sir-aḏz̄ e-i-∅ eḡ-e-r
√-RPTCP aux-PST-1SG be-TH-3SG
'I had liked, apparently.'
սիրած էի եղեր
- c. sir-aḏz̄ g-əll-aj-i-∅
√-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG
'I would have liked.'
սիրած գըլլայի
- d. sir-aḏz̄ g-əll-aj-i-∅ eḡ-e-r
√-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG be-TH-3SG
'I would have liked, apparently.'
սիրած գըլլայի եղեր
- e. sir-aḏz̄ g-əll-aj-i-∅ gor
√-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG
'I was liking.' (?)
սիրած գըլլայի գօր
- f. sir-aḏz̄ g-əll-aj-i-∅ gor eḡ-e-r
√-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG be-TH-3SG
'I was liking, apparently.' (?)
սիրած գըլլայի գօր եղեր
- g. sir-aḏz̄ əll-aj-i-∅ (ne)
√-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV
'If I had liked.'
սիրած ըլլայի (նէ)
- h. sir-aḏz̄ əll-aj-i-∅ (ne) eḡ-e-r
√-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV be-TH-3SG
'If I had liked, apparently.'
սիրած ըլլայի (նէ) եղեր
- i. sir-aḏz̄ bidi əll-aj-i-∅
√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG
'I would have liked.'
սիրած բիդի ըլլայի
- j. sir-aḏz̄ bidi əll-aj-i-∅ eḡ-e-r
√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG be-TH-3SG
'I would have liked, apparently.'
սիրած բիդի ըլլայի եղեր
- k. sir-aḏz̄ əll-a-l-u e-i-∅
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
'I was going to like.'
սիրած ըլլալու էի

- l. sir-aḏz̄ əll-a-l-u e-i-∅ eʁ-e-r
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-TH-3SG
 ‘I was going to like, apparently.’
 սիրած ըլլալու էի եղեր
- m. sir-aḏz̄ əll-a-l-u əll-aj-i-∅ (ne)
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV
 ‘If I was going to like.’
 սիրած ըլլալու ըլլայի (նէ)
- n. sir-aḏz̄ əll-a-l-u əll-aj-i-∅ (ne) eʁ-e-r
 ✓-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-TH-3SG
 ‘If I was going to like, apparently.’
 սիրած ըլլալու ըլլայի (նէ) եղեր

HD: In (114), Adjarian lists complex tenses build over the future converb with present tense-marking.

(114) Istanbul

- a. sir-e-l-u e-m
 ✓-TH-INF-FUT.CVB aux-1SG
 ‘I will like.’
 սիրելու եմ
- b. sir-e-l-u e-m eʁ-e-r
 ✓-TH-INF-FUT.CVB aux-1SG be-TH-3SG
 ‘I will like, apparently.’
 սիրելու եմ եղեր
- c. sir-e-l-u g-əll-a-m
 ✓-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG
 ‘I will like.’ (?)
 սիրելու գըլլամ
- d. sir-e-l-u g-əll-a-m eʁ-e-r
 ✓-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG be-TH-3SG
 ‘I will like, apparently.’ (?)
 սիրելու գըլլամ եղեր
- e. sir-e-l-u g-əll-a-m gor
 ✓-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG
 ‘I am liking.’ (?)
 սիրելու գըլլամ գոր
- f. sir-e-l-u g-əll-a-m gor eʁ-e-r
 ✓-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG be-TH-3SG
 ‘I am liking, apparently.’ (?)
 սիրելու գըլլամ գոր եղեր
- g. sir-e-l-u əll-a-m (ne)
 ✓-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV
 ‘If I were to like.’ (?)
 սիրելու ըլլամ (նէ)
- h. sir-e-l-u əll-a-m (ne) eʁ-e-r
 ✓-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-TH-3SG
 ‘If I were to like, apparently.’ (?)
 սիրելու ըլլամ (նէ) եղեր

- i. sir-e-l-u eṣ-a-∅
 √-TH-INF-FUT.CVB be-PST-1SG
 'I was liking.' (?)
 սիրելու եղա
- j. sir-e-l-u bidi ǝll-a-m
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG
 'I will like.'
 սիրելու բիդի ըլլամ
- k. sir-e-l-u bidi ǝll-a-m eṣ-e-r
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG be-TH-3SG
 'I will like, apparently.'
 սիրելու բիդի ըլլամ եղեր

Original page number 254.

HD: In (115), Adjarian lists complex tenses build over the future converb with past tense-marking.

(115) Istanbul

- a. sir-e-l-u e-i-∅
 √-TH-INF-FUT.CVB aux-PST-1SG
 'I was going to like.'
 սիրելու էի
- b. sir-e-l-u e-i-∅ eṣ-e-r
 √-TH-INF-FUT.CVB aux-PST-1SG be-TH-3SG
 'I was going to like, apparently.'
 սիրելու էի եղեր
- c. sir-e-l-u g-ǝll-a-j-i-∅
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG
 'I would had liked.'
 սիրելու գըլլայի
- d. sir-e-l-u g-ǝll-a-j-i-∅ eṣ-e-r
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG be-TH-3SG
 'I would had liked, apparently.'
 սիրելու գըլլայի եղեր
- e. sir-e-l-u g-ǝll-a-j-i-∅ gor
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG
 'I was liking.' (?)
 սիրելու գըլլայի գոր
- f. sir-e-l-u g-ǝll-a-j-i-∅ gor eṣ-e-r
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG be-TH-3SG
 'I was liking, apparently.' (?)
 սիրելու գըլլայի գոր եղեր
- g. sir-e-l-u ǝll-a-j-i-∅ (ne)
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV
 'If I were going to like.'
 սիրելու ըլլայի (նէ)
- h. sir-e-l-u ǝll-a-j-i-∅ ne eṣ-e-r
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-TH-3SG

‘If I were going to like, apparently.’

սիրելու ըլլայի նէ էղեր

- i. sir-e-l-u bidi əll-aj-i-Ø
√/-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG

‘I was going to like.’

սիրելու բիդի ըլլայի

- j. sir-e-l-u bidi əll-aj-i-Ø eɣ-e-ɾ
√/-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG be-TH-3SG

‘I was going to like, apparently.’

սիրելու բիդի ըլլայի էղեր

29.4 Literature

As we said above, the Istanbul dialect is still not studied. The innumerable manuscripts that written in this dialect (newspapers, novels, fables, proverbs, folk songs, especially comedic writings and comedies) generally don’t have the needed scientific accuracy. The latter condition can be satisfied by my collection of Istanbul-Armenian oral literature, from which only a part was published in the Ազգագրական Հանդես [Ethnographic Magazine], volume 9 (Թ.), page 160-196. As a text sample, I place here the following real case, which is a letter of mine written with the scientific orthography.

29.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

Ան իրինգունը Բեօյիւք-Դերե գացեր էի, ծովին քենարը վեր վար փիյացա (պտոյտ) գընէի գոր: Բանէ մը խաբար չունիւք: Մէյ մըն ա դեսնաս բաֆօրը եգավ, մէչէն խընջախընջ մարքթիքը դուրս թափեցան. ամմենուն ըռենգը նեղեր, բենգըբեթը...

Original page number 255.

... դեղներ, իրարու հեղ խօսել-խօրաթել բիլէ չիքա (չկայ): Հրանդը դեմս էլավ. մօղեցա, ծառքս օմուզի դրի, – Ի՞նչ գա, ա՛խբար, ըսի:

– Սո՛ւս էղիր, ըսավ գամաց ծանօժ մը, բան չիքա, գամաց խօրաթէ, բադին վրա ջանջ գա (ծածկաբանութիւն որ կը նշանակէ «խող օտար մարդ կայ»):

Երգութիւնս քօժ քօժի՝ Բերաննիս բաբընծած՝ խզելէն անցանք փիյացան: Օրթալըխը մարթ մարթասանք չմնաց. ամմեն մարթ դուն վազեց: Նայեցա քի մեզի լսող չիքա, նօրեն դարցա Հրանդին:

– Է՛, Հրանդ, ըսէ Նայի՛նք, լեզույիթ դագը բան մը գա ամա, գը բաիես գոր:

– Յույց էղավ, ցո՛ւյց... ըսավ գամաց ծանօժ մը:

– Ձօ ի՛նչ գըսես, ցո՛ւյց մի...

– Հա, Հնչապանները Բաբա-Ալին գօխեր են, քանի մը ասգեր մեռցուցեր են. Դաշիգները դուրս թափեցան, զարգին, ջարթեցին, հազարեն էվէլ հայ մեռցուցեր են. անջախ խանութնիս գօցեցինք, քեօթիւ փախանք, ինքըզինքնիս բաֆօր (շոգենաւ) նեղեցինք:

– Ձօ ի՛նչ գըսես բէ՛: Ադ ի՛նչ գէշ խաբար դուվիր ինծի:

- Ասիգա գաթը շաղօնց ըլլար բիդի. ինգիլիզին զոռխլըները եգած շարված են Չանախ-խալէին քենարը. չըթի մը գը բեքլէին գոր. աս ցույցը մախսուսդան ըրին քի, Դաշիգները էլլան հայերը շարթեն, ինգիլիզներն ա «Վա՛յ, դուն հայերը գը շարթէ՞ս գոր մի» ըսելով՝ էլլան, յալլահ, Չանախ-խալէն գոխեն, դի՛ւզ Սդամբօլին վրան...:

Սիրոյս թըփըր թըփըր նեղել բաշլայեց. խնդա՞մ մի՛ լա՞մ մի. ան թաքքեյին գուզէի քի Հրանդին փաթըղվիմ էրեսը, բերանը բաքնեմ:

- Աս քիշեր ջամփա բիդի էլլան, ըսավ էյեր քի գես քիշերին թօփի-թիւֆէնգի ծաներ առնես նե, հիչ չվախնաս, ինգիլիզներն են. մեզի ազադելու բիդի գան:

Ասանգ խաբար մը գը բահվի՞. դուն վազեցի. նայեցա քի սուֆրան դրեր են, հարըս, մարըս, Հերսիյան, Արմենույին, Հայգը նստեր էր, ընծի գը բեքլէեն գոր: Բանե խաբար չունին:

- Ա՛սօր վարը գոիվ եղեր է. հայերը Բաբա-Ալին առեր են...

Original page number 256.

հազարեն եվել հայ շարթըվեր է. ամա վախնալու բան չիքա. աս քիշեր ինգիլիզին զոռխլըները Չանախ-խալէն բիդի գոխեն, Բօլխսին վրա բիդի գան, քաղաքը բիդի առնեն, մեզի թաքավօրոպին բիդի դան:

Ամմենը դեղերնուն վեր ցաթեցին. ուրախութանուն ի՛նչ ընելին չիդէն. Հայգը բաշլայեց ծառքվըները իրարու զարնել. հարըս «Ա՛ֆերիմ հայեր, ըսավ. տեսա՞ր մի, գնիգ, էս քեզի չէի՞ ըսեր գոր քի աս դարի մո՛ւլախա ազադութին մը բիդի ըլլա»: - «Է՛, ըսավ մարս ա, էս ա չէի՞ ըսեր գոր քի սա աշգըս քանի մը օր է գը խաղա գոր. բան մը բիդի ըլլա ամմա, ի՛նչ ըլլալիքը չիդէի»:

- Թող ըլլա՛, թող ըլլա՛. աս ձերութանս՝ բաց աշգով մէյ մը սա թաքավօրնիս դեսամ դե, բաշխա բան չեմ ուզեր Ասծուծմե... հիչ բան մը չգըրնամ ըներ նե՞՞ հիչ չե նե բիդի էրթամ ասգերներուն համար փրինծ ըսղըգելու:

Հացրենիս գերանք, էս իմ օդաս քաշվեցա, հարս, մարս, քուրերս, ախբարս ալ իրենց դեղերը քաշվեցան բառգեցան: Ամա վօրի՞ն քունը գը դանի: Աշգըս բաց գը բեքլէեմ գոր քի հա հիմա գուքան ինգիլիզները, հա հիմա:

Գես քիշերը անցեր էր. մէյ մըն ալ բո՛ւմբ... ծան մը էլավ. մգիգ ըրի. ծանը կըդրեցավ. աջաբա անդաշի՞ս եգավ գըսեմ. քիչ մը բեքլէեցի, դեսա քի չե, բո՛ւմբ... ծան մը դահա էլավ. բո՛ւմ... գենե եդեվեն, գենե եդեվեն...: Ալթըխ շիւփե չմնաց:

Հարս անթիի օդայեն ծան դուվավ.

- Ձօ՛, Հրա՛ջա, արթո՞ւն ես...:

- Արթուն եմ, հա՛յրիգ...:

- Գը լսե՞ս գոր, ի՞նչ է աս...,

- Գը լսեմ գոր, անօ՞նք ես...:

Ձաները եդեվե եդեվ շաղծան. դեօշեգներնուն ցաթեցինք, փեւջիրէին առչեվը վազեցինք, ծօվին հեռուները գը նայինք գոր... խօրունգեն եգած ծան մըն էր, թամամ գրագին թօփին ծանը գըլմաներ... ծանեն յեթն ալ բարագ լուս մը գելլար, ծօվին վրայեն խըզըլջըմի բես գը զարներ գասներ գոր:

- Ինգիլիզին թօփերն են, ըսինք. Չանախ-խալէն առին...:

- Է՛ Չանախ-խալէեն մինչեվ հօս թօփի ծանա գուքա՞. քանի՞ սահաթվան ջամփա-յ-է:

Original page number 257.

- Օր մը գը քաշե ամա, ասօր ինգիլիգ գըսեն... ինգիլիզին ինչ ըլլալը գիդէ՞ս...

- Ադօր խօ՞սք գա. բեքի-յա քի (թերես եւ) Չանախ-խալէն առեր են դե. Սիլիվրիին յա Չաթալջային բացերն են:

- Ադանգ ըլլալու է:

Խնդումնիս փօրերնիս բահած, հեմ վախօվ, հեմ ուրախութիւնօվ սիրդերնիս լեցունգ, ինչ ընենք չիգենք. աշվըներնիս ծօվին դնգեր գը բեքլէենք գոր: Ձաները էրթալօվ շաղծան... Մէյ մըն ալ մեզ օրօդում մը, մեզ գիւրիւպիւ-փաթըրդը

մը, խըզըլջըմ, սաղանախի բես արգել մը, արգէ՛վ մը քի դուներնիս հեմեն դեղեն քշէ՝ դանի ձօվը լեցունէ բիդի: Արգելին խըզեն օլուխները թելերու բես նեղել բաշլայեցին, թավանին հին ու մին դեղերեն ջուրը շամըլ-շուռուզ գը վազէ, ասդին գօցենք՝ անթին գը վազէ, անթին գօցենք՝ ասդին գը վազէ:

- Առի՞ր մի հիմա ինգիլիզը, ըսավ հարըս:

Հեռույեն եգաձ ձաները օրօդումի ձան է եղեր, լուսն ա խըզըլջըմին իլեն չըմջըրախին փառըլթըն... մենք ա ինգիլիզը եգավ ըսելեն՝ գը բեքլենք գօր:

Ինչ օր քեզի քրեցի նէ՝ մինազ մեզի չեղավ. ամմենուն դունն ա ասանգ եղավ, հեմ հայ, հեմ դաջիգ: Վարը (Վոսփորի հայերը այսպես կը կոչեն բուն Պօլիսը) դահա խըյախ եղեր է. փիւթին դաջիգները հայերուն դուները լեցվեր են, «Հիմա ինգիլիզը բիդի դա՝ փիւթին դաջիգները ջարթե բիդի, Ասձուձու սիրուն, աղբար դարվան դրացնութան սիրուն՝ մեզի ձագ մը խօթեցեք բահեցեք» ըսելեն:

Chapter 30

Rodosto

30.1 Overview and literature

Original page number 258.

In European Turkey, there is only one Armenian settlement that still preserves the Armenian language: the settlement of Rodosto and Malkara. The two are neighbors and are heavily-Armenian cities. Other places, such as Silivri, Çatalca, Çorlu, Gyumyurdjina, Edirne, are all entirely Turkish-speaking.

The Armenian dialect of this region is still not studied. There is not even a line written from the Rodosto language. There is only a folk prayer from Malkara, published in Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 756.

In the summer of 1910, with the goal of studying Armenian dialects, I passed through Rodosto, where I prepared a study of the dialect by working with Armenologist and philologist Tigran Efendi Paghtikian (Մեծ. Տիգրան Էֆ. Պաղտիկեան). I extract the following succinct sketch from this unpublished work of mine.

30.2 Phonology

30.2.1 Sound changes

30.2.1.1 Consonant changes

30.2.1.1.1 Laryngeal changes

The dialect of Rodosto does not differ much from the dialect of Istanbul. The sound system is already the same. The consonants here have only two degrees: voiced and voiceless aspirated.

But in the dialects of Rodosto and Istanbul, there are many large differences. The Old Armenian voiceless unaspirated sounds have become voiced here, and the voiceless aspirates have stayed voiceless aspirates as in other dialects. But in contrast, the voiced consonants have become voiceless aspirates.

This sound change, which is characteristic of also the Tigranakert and Malatya dialects, is very interesting from the point of view of the pronunciation of the literary Western language. As we know, the Classical voiced consonants are pronounced as voiceless aspirates in the Western literary language (/p^h, k^h, t^h/ from <բ, գ, դ>, and so on); this is in contrast to even the vernacular language of Istanbul, where these same consonants...

Original page number 259.

... become voiced sounds. This is such that the duality of pronunciation is the most common phenomenon for Western Armenians. When an Istanbul Armenian speaks at home, he pronounces as in (116a), while if he is talking to a literary person, he will say with the literary pronunciation as in (116b).

(116) a. Istanbul

i. dur-ə baṭs^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
դուռը բաց

ii. dur-ə goṭs^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
դուռը գոցե

b. cf. SWA as spoken by an Istanbul speaker

i. t^hur-ə p^haṭs^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
թուռը փաց (standard: դուռը բաց)

ii. t^hur-ə k^hoṭs^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
թուռը քոցե (standard: դուռը գոցե)

c. cf. SEA as a conservative descendant of Classical Armenian

HD: To clarify, the Istanbul form is more conservative with respect to the voicing values in Classical Armenian. The stops and affricates in the above Istanbul forms would be pronounced essentially the same as in Classical Armenian: /durən/ <դուռն> 'door', /baṭs^h/ 'open' <բաց>.

HD: Note that this data suggests that during Adjarian's time, SWA had a phonemic contrast between trills /r/ and taps /ɾ/. Such a contrast is now lost for most Western Armenian speakers.

The duality of this pronunciation has always been surprising for researchers. Every person has had the idea that literate Istanbul Armenian have created the aforementioned pronunciations using an artistic style. But the way of pronunciation for Rodosto, combined with Tigranakert and L Malatya, comes to finally remove this useless concept, and it proves that the literary pronunciation of Istanbul, is the work of Armenian migrants who came from these areas. The first literate people of Istanbul of course belong to this same migrant group, and they have also introduced their way of pronunciation, just as how now the Istanbul Armenians spread it across the provinces.

It remains to be asked how this pronunciation of voiceless aspirates originated in the dialects of Rodosto, Malatya, and Tigranakert.

In my opinion, the path for this sound change is the voiced aspirated consonants. Rodosto, Malatya, and Tigranakert previously had voiced aspirated consonants, instead of the Old Armenian voiced consonants. The voiced aspirates, because of their contained breath /b^h, g^h, d^h, ḏz^h, ḏz^h/ (<b^h, g^h, d^h, j^h>), still present a certain level of voiceless aspiration till today, such that an untrained ear would hear them as voiceless aspirates. In this, the French here have the same sounds as <p, k, t>. It is this breath which, by getting a bit stronger, the preceding element became voiceless, and this created the group of voiceless aspirated consonants.

30.2.1.2 Monophthongal vowel changes

30.2.1.2.1 Classical Armenian /e/ <ե>

For the changes in vowels and diphthongs, we note that Classical /e/ <ե> became /e/ <է> (in all situations, except for the words in Table 30.1).

Table 30.1: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յէ> in the Rodosto dialect

	Classical Armenian		> Rodosto		cf. SEA	
'I'	es	ես	jes	յես	jes	ես
'when'	erb	երբ	jep ^h	յէփ	jerp ^h	երբ
'song'	erg	երգ	jerk ^h	յէրք	jerk ^h	երգ

30.2.1.2.2 Classical Armenian /o/ <n>

The Classical /o/ <n> becomes /vo/ <վո> at the beginning of monosyllabic words; it becomes /o/ <o> everywhere else.

30.2.1.3 Diphthongal vowel changes

The diphthongs changed as follows:

- CA /aj/ <այ> → /a/ <ա>
- CA /oj/ <ոյ> → /u/ <ու>
- CA /iuj/ <իւյ> → /u/ <ու>

30.3 Morphology

30.3.0.1 Noun inflection or declension

In the grammar, the declensions have no differences at all from Istanbul. For words with the CA ending /-uthiyn/ <-ութիւն>, the ablative is only a repeated /n/ <ն> (Table 30.2).

Table 30.2: Ablative marking of nominalizer suffix from Classical /-uthiyn/ in the Rodosto dialect

	'greatness'		'greatness (ABL)'	
Classical Armenian	meṭsuthiyn	մեծութիւն	meṭsuthen-ē	մեծութենէ
> Rodosto	mendzuthen	մենձութիւն	mendzuthen-ne	մենձութեննէ
cf. SWA	medzuthyn	մեծութիւն	medzuthen-e	մեծութենէ
cf. SEA	meṭsuthjun	մեծություն	meṭsuthjun-iṭs ^h	մեծությունից

30.3.0.2 Numeral formation

For the numeral adjectives, what is...

Original page number 260.

interesting are the words in Table 30.3a, which are however present in Istanbul and other areas, where they require Armenian units during enumeration. In contrast, in Rodosto, the units are also Turkish, as in Table 30.3b; whereas the other decades (10-60) take Armenian units.

HD: To clarify, he means that Rodosto has borrowed Turkish numerals to replace some Armenian numerals.

Table 30.3: Borrowed numerals in the Rodosto dialect

	Rodosto		Turkish	cf. SEA	
a. '70'	jet ^h mif	յէթմիջ	<yetmiş>	jot ^h anasun	յոթանասուն
'80'	sek ^h sen	սէքսէն	<seksen>	ut ^h sun	ութսուն
'90'	doḡsan	դօխսան	<doksan>	innəsun	իննսուն
b. '75'	jet ^h mif beḡ	յէթմիջ բէշ	<yetmiş beş>	jot ^h anasun hiḡḡ	յոթանասուն հինգ
'81'	sek ^h sen bir	սէքսէն բիր	<seksen bir>	ut ^h sun mek	ութսուն մէկ
'93'	doḡsan ʁtj ^h	դօխսան իւչ	<doksan üç>	innəsun jerek ^h	իննսուն երեք

30.3.1 Pronoun inflection or declension

The pronouns are also the same as in Istanbul. Here we find that the first person accusative is /jes/. For the others, notable forms are in Table 30.4, which are either dative or accusative in Istanbul, but they are only dative in Rodosto.

Table 30.4: Sample of dative pronouns in the Rodosto dialect

dative 1SG 'to me'	indzi	ինձի
dative 1PL 'to us'	mezi	մէզի
dative 2SG 'to you'	k ^h ezi	քէզի
dative 2PL 'to you'	tš ^h ezi	ցէզի

The accusative forms are in Table 30.5.

Table 30.5: Sample of accusative pronouns in the Rodosto dialect

accusative 1PL 'to us'	mez	մէզ
accusative 2SG 'to you'	k ^h ez	քէզ
accusative 2PL 'to you'	tš ^h ez	ցէզ

For the third person pronouns, we cite the words in Table 30.6 and so on. *HD: Note that Adjarian calls them as just third person pronouns, but based on their SWA cognates, these pronouns act as third person demonstrative pronouns.*

Table 30.6: Sample of third person demonstrative pronouns in the Rodosto dialect

Singular 'this'		Singular 'these'	
as	աս	asonk ^h	ասօնք
asiga	ասիգա	svonk ^h	սվօնք
asigag	ասիգագ		
asigagə	ասիգագը		
səviga	սըվիգա		
səvigagə	սըվիգագը		

30.3.2 Verb inflection or conjugation

30.3.2.1 Theme vowel changes

In conjugation, the Classical vowel /e/ <ե. becomes /i/ <ի> next to nasals.

HD: To clarify, Adjarian provides the paradigm of the indicative present (Table 30.7). In SWA, the theme vowel for a verb like ‘to like’ stays a constant /e/. But in Rodosto, the theme vowel changes to /i/ before nasal suffixes.

Table 30.7: Theme vowel changes in the indicative present <ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	զը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	gə sir-e-s	զը սիրես	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-e-∅	զը սիրէ	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gə sir-e-k ^h	զը սիրեք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gə sir-i-n	զը սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

30.3.2.2 Progressive marking with /gor, go, or/ <զօր, գօ, օր>

The progressive is formed with the formative /gor/ <զօր>, against which we sometimes find /go/ <գօ> or /or/ <օր> (Table 30.8).

Table 30.8: Variation in progressive marking in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
‘I am eating’	g-ud-i-m gor	գուդիմ գօր	g-ud-e-m gor	կ’ուտեմ կոր
	g-ud-i-m go	գուդիմ գօ		
	g-ud-i-m or	գուդիմ օր		
	IND eat-TH-AGR PROG			

HD: To clarify, in SWA, the present progressive is formed by adding the progressive enclitic /gor/ after the indicative present. In Rodosto, the shape of this progressive marker can vary.

30.3.2.3 Archaism in the past plural suffix

The plural of the imperfective and perfective has the vowel /a/ <ա>, similarly to the dialects of Sebastia and Akn.

HD: See ().

30.3.2.4 Future marking

HD: In SWA, the future is marked by adding the proclitic /bidi/ before the finite verb. If the finite verb is the present form, then the construction marks the simple future; else if the finite verb is the past imperfective form, then the construction marks the future perfect. Rodosto presents some variation, as Adjarian describes.

The future is built with the formative /bədə/ <բըդը>, which can be placed also after the verb (117).

(117) ‘I will like’

a. Rodosto

bədə sir-i-m

FUT like-TH-1SG

բըդը սիրիմ

b. Rodosto

sir-i-m bədə
like-TH-1SG FUT

սիրիմ բըդը

c. cf. SWA

bidi sir-e-m
FUT like-TH-1SG

պիտի սիրեմ

It shortens to /bəd/ <բըդ> next to vowels (118).

(118) 'I will do'

a. Rodosto

bəd an-i-m
FUT do-TH-1SG

բըդ անիմ

b. cf. SWA

bidi ən-e-m
FUT do-TH-1SG

պիտի ընեմ

The old ones also have /bədər/ <բըդըր>, which originates from the form: CA /piti or/ <պիտի որ> 'it is necessary that' (119).

(119) a. 'I will like'

i. Rodosto

bədər sir-i-m
FUT like-TH-1SG

բըդըր սիրիմ

ii. cf. SWA

bidi sir-e-m
FUT like-TH-1SG

պիտի սիրեմ

b. 'I was going to like'

i. Rodosto

bədər sir-ej-i-∅
FUT like-TH-PST-1SG

բըդըր սիրեյի

ii. cf. SWA

bidi sir-ej-i-∅
FUT like-TH-PST-1SG

պիտի սիրեի

30.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Adjarian's source: These two articles were narrated especially to me by a large group of happy young people from Rodosto, and their chief was the grocer Mr. Hakop Malakian (պր. Յակոբ Մալաքեան). I wrote this with the scientific orthography.

30.4.1 Sample 1

Դարի մը մէնք չէթելով (խումբ) էլանք իշէն քացանք. ջանփան ջուռչիւնանիս (մեր խեղկատակութիւն) շաղ դըլախ էր. արաբային եռչին ըռէիզը նսդած էր. սահաթը քիշերվան ալ օխոն ու գետը գար. ըռէիզը թէնջիրէ մը դափուսխան ցառքը փռնած...

Original page number 261.

... Եր. ան քանի՛ արաբան գերեա գօ նէ՛ իշդար մէշը յեղ գա նէ վրան քօխը մէյ մը արավ: Ինչ է նէ. վէ՛լասըլ (վերջապէս) Աղային ախփուրը հասանք: Օնդօցը մեր արաբաջին իշգիւգարութիւն մ'անէլ ուզեց, մանդաներուն չըլբըրէն (սանձ) փռնեց, իշդար դուվէթ ունէր նէ՛ քաշեց էշօղլուն: Գուզէ՞ս արաբան բաթմիշ ըլլա չամուտին մէշը Մանդաները բաթմիշ եղան, բօյունդուրըխը (լուծ) գօյրեցավ, մէնք ըսես նէ՛ ամեննիս ա մեզիգ մեզիգ՝ փաչերնիս սօթած՝ չափուռ չուփուռ չուրերէն թուս էլանք: Հիմա բաշլէյեցանք Չիրիշին փօթուտին դալայը գօխէլ (հայիոյել): Չիրիշ ըսածս ա՛ դաթըր մը գա նէ վերը՝ ան հայվանն է: Ի՛նչ է նէ. չերգընցընիկնք, բերեքէթ աս արաբաջիին առխադաշը՝ Չըմբըռն ալ մեգդէղ էր: Շը՛փդիյի (իսկոյն) անօր է եօքիւզներուն բոյունդուրութիւնները աս մերինին թախմիշ արանք. աս էշօղլու ալ գէնէ գօյրեցավ: Յէթըր քացանք քօփի հարմանէն բօյունդուրութիւն մը քերվեցանք (ծծկ. գողնալ): Բերեքէթ անօր վօր մեզ գեօլէն սէլամէթը հանեց: Ալթըիս ջանփանիս ըռահաթ ըռահաթ քացանք: Լաքին քիշ մ'անթին գուզէ՞ս բայիրէն վար թախըր թուխըր արաբան թօնգօլեցավ, թեքիրլախին մեզը գօյրեցավ...:

30.4.2 Sample 2

– Ձէ Արթին, վո՞րդէ գուքաս գոր: Շադօնց է քեզ դեսած չէյի:

– Հօ՞ս էյի վօր դեսնայիր:

– Հաբա վո՞ր էիր:

– Չիրդէ՞ս... Բօլիս չէյի՞ յա՛:

– Յէ՞փ քացիր:

– Ջանըմ. Ըսթանբօլէն բօսթանջի մը եգեր էր մալ առնելու համար, յես խանդըրմիշ արավ՝ ըսավ քի «աս դարի խարփուզը վերը աղեգ գը փռնըվի գօր». շիյդագը հէ՛մէն հավդըցա: Երգու խայըիս փռնեցի, խարփուզները լեցուցի, յալլահ Ըսթանբօլ: Իրիգվան թեմ, սահաթը սանգ գետի վրա էր, ջանփա էլանք: Ինչվանք Երեյիլի փացերը ըռահաթ քացանք: Է՛հ, իշդէ մուրըր աղեգ մը գօխած էր՝ մէյ մըն ա խըյախ յօթօս մը բաշլայեց փչել... Հիմա ի՞նչ անինք... Բերեքէթ խափդաննիս իշիւգար մարթ էր. Շաշըրմիշ չարավ. դիւմէնին քօխը անցած՝ խայըիս աղեգ քշեց. անագ վօր գիւքբէլեգիւզ ինքըզինքնիս Սիրիվլի նեդեցինք: Ան քիշերը հօն յուսցուցանք. Երթեսի օրը ուզած հավանիս քղանք, ...

Original page number 262.

... քանի մը սահաթըվան մէջ Ըսթանբօլ՝ Սանդըք-Բուրուն երգաթ նեդեցինք: Ինչ է նէ, էլանք, խարփուզները բարբեցանք: Եգու դես քի, ի՞նչ փիյացա... չըսէ՞ս քի հարցունօղ եղա՞վ մի... մէր իսէ աս դարի հիվընդութիւն գա ըսելով՝ ժողովուրթը

վախցուցեր ին, անմեն մարթ խարթուզ ուղեղը գը վախնա գօ. անագ վօր իրեք հարու հիսսուն խուռուշ գենօվ ցեռվընուս դեֆ արինք քացավ:

- Է, հիմա ի՞նչ բըղ անես:

- Ի՞նչ բըղ տնիմ... գենե յես իմ թեռլիքջութանս սայիմ. ա՛խփար, զենաաթեն աղեգ փան գա՞. «զենաաթը Էլմաս բիլեզիգ է» ըսեր ին նե՝ բօշ դեղը չե՛ յա՛: Չաթեն եռչի վարբեդս ա յես դեսաձին բես՝ գենե քօվը գանչեց, յեթմիշ բեշ խուռուշ հաֆթալըխօվ: Ի՞նչ մեխքըս բահիմ. նօրեն զենաաթիս բըղը նսդիմ վե՛սսելամ:

30.4.3 Malkara

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 756

Հանսա երթանք Գալիլիա,

Գալիլիա լեռ մը կայ,

Լեռան մեջը ծով մը կայ,

Ծովուն մեջը ծառ մը կայ,

Ծառին վրայ բուն մը կայ,

Բունին մեջը օձ մը կայ

Օձն օխտը պտուկ ունի.

Կթեցինք մակրդեցինք,

Տիկ մը պանիր կոխեցինք.

Ով կերաւ՝ արմնցաւ,

Ով չկերաւ՝ զարմացաւ.

Աչք տուողին աչքը ճաթի,

Չար աչքը, չար պտողը ճաթի:

Chapter 31

Crimea

31.1 Overview

Original page number 263.

This dialect was first spoken only in Crimea. In 1779, a large Armenian migration group left Crimea and migrated to Southern Russia, where they established the city of New Nakhichevan and its 5 surrounding Armenian villages. From here, the Armenians spread likewise to near and far Russian cities, such as Rostov, Stavropol, Maykop, Yekaterinodar, Yekaterinoslav, Taganrog, Dnipro, Nogaisk, Novochoerkassk. The small Armenian settlements of these places speak the New Nakhichevan dialect. The Armenian-populated cities of Crimea are now Theodosia, Simferopol, Karasubazar, Bakhchisaray, and Yevpatoriya, which speak the same Armenian dialect. But Kerch, Yalta, and Sevastopol, as we say, represent more of a settlement from Trabzon.

31.2 Phonology

31.2.1 Segment inventory

The dialect of Crimean is very close to the Istanbul dialect. Like the latter, it has the vowels /ɑ, e, ə, i, o, u, ʏ/ <ω, է, ը, ի, օ, ու, իւ>. The sound /ʏ/ <իւ> is used only in loanwords from Turkish and Tatar. But the sound /æ/ <եօ> is absent. This sound has changed in Turkish words into /e/ <է>. For example, Crimea /berek/ <բէրէք> from Turkish <börek> ‘burek’.

There are no diphthongs.

The consonants have only two degrees: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced, while the voiceless aspirated stayed the same.

31.2.2 Sound changes: Lenition of Classical /ɾ/ <ր>

The use of the sound /ɾ/ <ր> in New Nakhichevan is very interesting. The old ones pronounce it as /ɾ/ <ր> in every condition. But in the new generation, the pronunciation is halted.¹ For them, the sound /ɾ/ <ր> is often very soft, almost close to the pronunciation of /ʒ/ <ժ>, which should of course have its own representation (ր՛). *HD: It's unclear*

¹HD: For the word ‘halted’, Adjarian uses the verb <կաշկաշ> which means ‘to limp’ or ‘to halt’. I think Adjarian was trying to use a metaphorical meaning of this verb, but his exact intention is unclear to me.

to me what Adjarian perceived as this weak rhotic symbol <ɾ>; I suspect he means the rhotic is lenited somehow. Note that he doesn't later use this symbol in his transcriptions anyway.

This sound ɾ changes based on the previous and following sounds. Between the Classical sounds /i/ <ի> and /e/ <է>, it becomes a simple...

Original page number 264.

... /ɜ/ <ժ> (31.1).

HD: Note that for the following data, it seems that Adjarian assumes that the Classical forms with an initial /e/ or /i/ changed to */i/ in an intermediate hypothetical stage, and this */i/ then triggered the lenition of the rhotic to a fricative.

Table 31.1: Change from Classical Armenian /ɾ/ <ր> to /ɜ/ <ժ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian	> Crimea	cf. SEA
'three'	erek ^h երեք	zek ^h ժեք	jerek ^h , irek ^h երեք, իրեք
'they (NOM)'	iurɛank ^h իւրեանք	zenk ^h ժենք	irenk ^h իրենք
'their (GEN)'	iurɛants ^h իւրեանց	zents ^h ժենց	irents ^h իրենց

Next to a dental voiceless aspirate /t^h/ <թ>, it becomes /ʃ/ <շ> (Table 31.2).

Table 31.2: Change from Classical Armenian /ɾ/ <ր> to /ʃ/ <շ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian	> Crimea	cf. SEA
'to go'	ert ^h al երթալ	est ^h al էշթալ	jert ^h al յերթալ
'man'	marɔ մարդ	maʃt ^h մաշթ	mar ^h մարդ
'skin'	mord մորթ	moʃt ^h i մոշթի	mort ^h մորթ

We are in the presence of the formation of a new phonetic rule, which is still not completely dominant.

31.3 Morphology

31.3.1 Pronoun inflection or declension

Declension and conjugation are again very similar to the Istanbul dialect. Only that the accusative is the same as the dative, as in the /um/ <ում> branch. We place here the pronouns which show some differences from the Istanbul dialect (Table 31.3).

Table 31.3: Declension paradigm for personal pronouns in the Crimea dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յես	dun դուն	na նա	mink ^h , menk ^h մինք, մենք	duk ^h դուք	nak ^h a նաքա
GEN	im իմ	k ^h u քու	nara նարա	mer մեր	dzer ծեր	naṣ ^h a նացա
DAT-ACC	əndzi ընծի	k ^h ezi քեզի	naran նարան	mezi մեզի	dzezi ծեզի	naṣ ^h a նացա
ABL	əndzi-men ընծիմեն	k ^h ezi-men քեզիմեն	nara-men նարամեն	mezi-men մեզիմեն	dzezi-men ծեզիմեն	naṣ ^h a-men նացամեն
INS	əndzi-mov ընծիմով	k ^h ezi-mov քեզիմով	nara-mov նարամով	mezi-mov մեզիմով	dzezi-mov ծեզիմով	naṣ ^h a-mov նացամով

HD: Adjarian lists various demonstrative pronouns that act as different forms for the proximal pronoun 'this' (Table 31.4).

Table 31.4: Declension paradigm for the proximal demonstrative pronoun 'this' and its various forms in the Crimea dialect

NOM	isa	as	asvigə	sa
GEN-DAT	իսա isəvor	աս asor	ասվիգը asəvor	սա səvor
ABL	իսավոր isəvor-me	ասոր asor-me	ասըվոր asəvor-me	սըվոր səvor-me
INS	իսավորմե isəvor-mov	ասորմե asor-mov	ասըվորմե asəvor-ov	սըվորմե səvor-mov
	իսավորմով	ասով	ասըվով	սըվորմով

What is also said are the forms in Table 31.5 which are declined in the same way.

Table 31.5: Sample of other demonstrative pronouns in the Crimea dialect

Medial NOM SG 'that'		Distal NOM SG 'that yonder'	
ida	իդա	ina	ինա
ad	ադ	an	ան
adəvor	ադըվոր	anəvor	անըվոր

31.3.2 Numerals

To form the ordinal numerals, the formative /-um/ <նւմ> is used (Table 31.6). HD: This is in contrast to CA and SEA/SWA which use the ordinal suffix /-(e)roṣ^h/.

Table 31.6: Ordinal numerals in the Crimea dialect

	Classical Armenian	> Crimea	cf. SEA
'two'	erku երկու		jerku երկու
'second'	erk-rord երկրորդ	ergus-um երգուսում	jerk-rort ^h երկրորդ
'three'	erek ^h երեք		jerek ^h երեք
'third'	er-rord երրորդ	ʒək ^h -um ժեքում	jer-rort ^h երրորդ
'four'	tʰors չորս		tʰors չորս
'fourth'	tʰor-rord չորրորդ	tʰors-um չօրսում	tʰor-rort ^h չորրորդ

This formative /-um/ <ում> is from the Persian formative <-um>, with the same usage. *HD: Note in that in his subsequent work, Adjarian later argued that this suffix was not borrowed from Persian but that it is a re-analysis of the Classical Armenian locative suffix /-m/ <մ> (Աճարյան 1952:287ff).*

31.3.3 Verb inflection or conjugation

31.3.3.1 Morphological properties

31.3.3.1.1 Indicative marking

In conjugation, we must note first the formatives /g-, gə-, kʰə-/ <գ, գը, քը> of the present and imperfective. From these, the first is for vowel-initial verbs, the second for voiced consonant-initial verbs, and the third for voiceless aspirated-initial verbs (Table 31.7).

HD: To clarify, he means that the indicative morpheme is a prefix that displays allomorphy based on the type of verb-initial segment, including voicing assimilation. In contrast for the SWA cognates, we see a simpler type of allomorphy based on schwa epenthesis, without voicing assimilation.

Table 31.7: Allomorphy of the indicative prefix in the Crimea dialect

	Crimea	cf. SWA
'I go'	g-ɛftʰ-ɑ-m գեփթամ	g-ertʰ-ɑ-m կ'երթամ
'I bring'	gə ber-i-m գը բերիմ	gə pʰer-e-m կը բերեմ
'I like'	kʰə sir-i-m քը սիրիմ	gə sir-e-m կը սիրեմ
	IND √-TH-1SG	IND √-TH-1SG

Original page number 265.

31.3.3.1.2 Theme vowel changes

The verbal ending /e/ <ը> becomes /i/ <ի> everywhere, except for the 3SG present.

HD: To clarify, he means that for the E-Class, the theme vowel is /e/ in Classical Armenian and in SWA/SEA. But in Crimea, the reflex of this theme vowel is /i/, except in the present 3SG. We see examples of this change in ().

HD: This change is likewise used in the present auxiliary (). It does not occur for the theme vowel of the past imperfective () or past perfective ().

31.3.3.1.3 Class of the causative

The causative verbs take the ending /tʰnʉl/ <gʉnʉl>, and they form the fourth conjugation class (Table 31.8). *HD: To clarify, he means that causatives verb take the theme vowel /u/ in Crimea; in contrast, they take the theme vowel /e/ in SEA/SWA.*

Table 31.8: Causative verbs in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
'to pass (trans.)'	an-tʰə-n-u-l	անցընուլ	an-tʰə-n-e-l	անցընել
'to ask'	har-tʰə-n-u-l	հարցընուլ	har-tʰə-n-e-l	հարցնել
'to melt (trans.)'	hal-e-tʰə-n-u-l	հալեցնուլ	hal-e-tʰə-n-e-l	հալեցնել
	√-(TH)-CAUS-TH-INF		√-(TH)-CAUS-TH-INF	

31.3.3.2 General paradigm

The following are important tenses of the verb 'to like'.

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

31.3.3.2.1 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SWA (Table 31.9), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like 'to like', the theme vowel is a constant /-e-/. The Crimea dialect uses a similar strategy with one difference: the theme vowel is /e/ in the 3SG, but /i/ elsewhere.

Table 31.9: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb 'to like' in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m	սիրեմ
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրե	sir-e-∅	սիրե
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SWA, the subjunctive past imperfective (Table 31.10) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Crimea uses an identical strategy. Note how the theme vowel is /e/ in the past, but almost always /i/ in the present (Table 31.9).

Table 31.10: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

31.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future

HD: In Crimea and SWA, many other tenses seem to be built off of the subjunctive (Table 31.11). The indicative present and past imperfective are built by adding the indicative prefix before the subjunctive present and subjunctive past; this prefix is /k^hə-/ for the verb ‘to like’. The future and future perfect are formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves in essentially the same way, and I don’t provide its paradigm.

Table 31.11: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Indicative present <ներկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k ^h ə sir-i-m	քը սիրիմ	k ^h ə sir-e-i-∅	քը սիրեի
2SG	k ^h ə sir-i-s	քը սիրիս	k ^h ə sir-e-i-r	քը սիրեիր
3SG	k ^h ə sir-e-∅	քը սիրե	k ^h ə sir-e-∅-r	քը սիրեր
1PL	k ^h ə sir-i-nk ^h	քը սիրինք	k ^h ə sir-e-i-nk ^h	քը սիրեինք
2PL	k ^h ə sir-i-k ^h	քը սիրիք	k ^h ə sir-e-i-k ^h	քը սիրեիք
3PL	k ^h ə sir-i-n	քը սիրին	k ^h ə sir-e-i-n	քը սիրեին
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապառնի>		Future perfect <անցեալ ապառնի>	
1SG	bidi sir-i-m	բիդի սիրիմ	bidi sir-e-i-∅	բիդի սիրեի
2SG	bidi sir-i-s	բիդի սիրիս	bidi sir-e-i-r	բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-∅	բիդի սիրե	bidi sir-e-∅-r	բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-i-nk ^h	բիդի սիրինք	bidi sir-e-i-nk ^h	բիդի սիրեինք
2PL	bidi sir-i-k ^h	բիդի սիրիք	bidi sir-e-i-k ^h	բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-i-n	բիդի սիրին	bidi sir-e-i-n	բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

31.3.3.2.3 Present perfect and past perfect

HD: In SWA, the present perfect (Table 31.12) and past perfect (Table 31.13) in are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-ad̪/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). In SEA, this non-finite form is the perfective converb with the suffix /-il/η. Crimea uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-il/ <իլ>. This suffix appears to be a cognate with the SEA perfective converb suffix /-il/, and I gloss it as such.

HD: Note that in SWA, the present auxiliary has the form /e/, but Crimea has the form /i/ for the non-3SG.

Table 31.12: Present perfect <լարակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-il i-m	սիրիլ իմ	sir-adz̄ e-m	սիրած եմ
2SG	sir-il i-s	սիրիլ իս	sir-adz̄ e-s	սիրած ես
3SG	sir-il e-∅	սիրիլ է	sir-adz̄ e-∅	սիրած է
1PL	sir-il i-nk ^h	սիրիլ ինք	sir-adz̄ e-ŋk ^h	սիրած ենք
2PL	sir-il i-k ^h	սիրիլ իք	sir-adz̄ e-k ^h	սիրած էք
3PL	sir-il i-n	սիրիլ ին	sir-adz̄ e-n	սիրած են
	√/-PERF.CVB AUX-AGR		√/-RPTCP AUX-AGR	

Table 31.13: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-il e-i-∅	սիրիլ էի	sir-adz̄ ej-i-∅	սիրած էի
2SG	sir-il e-i-r	սիրիլ էիր	sir-adz̄ ej-i-r	սիրած էիր
3SG	sir-il e-∅-r	սիրիլ էր	sir-adz̄ e-∅-r	սիրած էր
1PL	sir-il e-i-nk ^h	սիրիլ էինք	sir-adz̄ ej-i-ŋk ^h	սիրած էինք
2PL	sir-il e-i-k ^h	սիրիլ էիք	sir-adz̄ ej-i-k ^h	սիրած էիք
3PL	sir-il e-i-n	սիրիլ էին	sir-adz̄ ej-i-n	սիրած էին
	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√/-RPTCP AUX-PST-AGR	

31.3.3.2.4 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 31.14) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-t̪s^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Crimea dialect behaves almost the same; the theme vowel is /e/ for the non-3SG, but /i/ for the 3SG.

Table 31.14: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-e-t̪s ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-t̪s ^h -i-∅	սիրեցի
2SG	sir-e-t̪s ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-t̪s ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-i-t̪s ^h -∅-∅	սիրից	sir-e-t̪s ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-t̪s ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-t̪s ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-t̪s ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-t̪s ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-t̪s ^h -i-n	սիրեցին	siruz-e-t̪s ^h -i-n	սիրեցին
	√/-TH-AOR-PST-AGR		√/-TH-AOR-PST-AGR	

31.3.3.2.5 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to like’ (Table 31.15). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-t̪s^h-ek^h/ after the root such that /-e-t̪s^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Crimea does the exact same strategy.

Table 31.15: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

2SG	Crimea sir-e-∅	սիրե	cf. SWA sir-e-∅	սիրե	√/-TH-IMP.2SG
2PL	sir-e-ṡ ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-ṡ ^h -ek ^h	սիրեցեք	√/-TH-AOR-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 31.16), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Crimea, the 2SG marker is /-l/, while the 2PL marker is /-k^h/ . Note that it’s possible that this 2SG marker /-l/ is actually a non-finite form; I don’t know how to gloss it.

Table 31.16: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

2SG	Crimea mí sir-i-l	մի՛ սիրիլ	PROH √/-TH-?	cf. SWA mí sir-e-r	մի՛ սիրեր	PROH √/-TH-2SG
2PL	mí sir-i-k ^h	մի՛ սիրիք	PROH √/-TH-2PL	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք	PROH √/-TH-2PL

31.3.3.2.6 Non-finite forms

HD: Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 31.17. Crimea and SWA/SEA have slightly different forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-aṡs/ in SEA, and the perfective converb /-il/ in SEA.

Table 31.17: Participles or converbs <ղերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

Infinitive	անորոշ	Crimea sir-e-l	սիրել	cf. SEA sir-e-l	սիրել	√/-TH-INF
Past	անցեալ	sir-il	սիրիլ	sir-el	սիրել	√/-PERF.CVB
		sir-aṡz	սիրած	sir-aṡs	սիրած	√/-RPTCP
Future	ապառնի	sir-e-l-u	սիրելու	sir-e-l-u	սիրելու	√/-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 266.

31.4 Literature

There is no study on the Crimea dialect. But there are a few select manuscripts.

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.

- Literature with the Crimea dialect
 - TODO: [HD: cyrillic]
 - Ռ. Պատկանեանի Ընտիր երկասիրութիւնները, Ա Եւ Բ. Պետերբ. 1893. մանաւանդ Գ. հտ. Ռոստով, 1904
 - Տիգրանեան Գ. – Առածք, ասացուածք եւ զրոյցք Նոր-Նախիջեւանի. Ռոստով, 1892

There are also some fables in series of Armenian folk fables by Tigran Navasardian (Տիգրան Նաւասարդեան) in his series of Armenian folk tales, and a small number of writings in the periodicals of New Nakhichevan: Նոր կեանք [New life], Մեր ձայնը [Our voice], and Լոյս [Light] (published 1906-1911).

31.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

31.5.1 New Nakhichevan

Adjarian's source: See TODO: cyrillic Պատկանեանի [HD: cyrillic] էջ 71 73. This presents the old language, with a pure /r/ <ր> sound. After checking in New Nakhichevan, I have rendered it into scientific orthography.

Ազիաթի հայերուն դուռը մեզ խուշում բան է. մեզի բէս ազբար (բակ) չունին. Նացա դուներէն թէփէն դեղինի բէս դիւս է. սիրդերը Նեզանս նը՝ գերթան, թողայներու բէսնազ՝ դուներուն թէփէն գը նըսդին. .

Նացա հացի փուռն ալ – անունը գիդէի ամա՝ մօռցիլ իմ – խուշում բան է. ազբարին օրթան, շադերուն ալ դուներուն մէջը, մեքամ գուլօր փօս քը փօրին, մէջը սըվա գանին, շդէ դացա փուռը: Հաց էփելու լան նը՝ իդա փօսին մէջը Նօմայ չօր փադ, խօռայ (չոր խռիւ) գուլուն, դագէն գը բըռնդեցուն, յեթգէն գառնուն խուսօրը աղլի փուռին բադերուն գը ձեթին. շդէ իմացի դացա հացին ֆասօնը. – ադթօվ լաթ, մեղայասծու մեղա: Ադ դահա հէջ: Փուռին հացը գը ժողօղին նը՝ քը հանին վրայի աղօղ շարիգները վարդիգները, իդա փուռին մէջը քը թօթվին, օչիլները քը թափթփին մէջը, ուռէի (ոլոռն) բէսնազ չըթըռ չըթըռ գը բօհըրվին. աս ալ դացա լըվացքն է. թի՛ւֆ... շադ մունդառ հալխ ին իդա ազիաթի հայերը...

Քաթբայի հայը ա՛սը ջինաբէթ է. մերերէն շադ վար է. մերեր բարեմ մարթու սըրա մարթ ին. Նաքա՝ ինա մաջառ-...

Original page number 267.

... արաբայով խըրըմէն Նօղայներ քուքաննը՝ ադթօվ Նաքա ին. Երեսները խաչ չի հանին նը՝ հայ եղածները բէլլի յալ չէ՛... Փամի՛րը, հեղները թեմիգ հայնազ գալաջի գանիմ՝ չին հասքընալ. վսեռավնօ իսա բադը. գօռէի բէս Երեսը գը Նայէ «խաբար չիմ» իմիշ. գօյա գուզէ ասելու քի՛ ասածը չիմ հասքընար... գընա գըդիր Նարա լիւզիւյօվ ի՛նչ ասել է «Եճը ծօրը ընգել ա, գելը Էգել ա գերել ա». գօյա գուզէ ասելու քի աճը հենդեքը ինգիլ է, գալը իգիլ է Նարան գերիլ է... Երեսդ խավարի. հայնազ ասա – դա. աճին ինչո՞ւ Էճ գասիս – օր, թըվադ բերն. փօյա՛մը աճ ասա – դա. ծօրըս վօ՞րն է, հենդեք ասիս նը չի՞լալ. «Էգել ա գերել ա». ֆռանցուզնա՞գ գալաջի գանիս՝ ի՛նչ է. Էգիլ է գերիլ է ասիս նը՝ անգից ադէգ չէ՞ ինչ. բարեմ թեմիգ հայնազ է խօսմ... Շդէ սիրես խենթ ին... Նաքա ֆօղ չին ասիլ՝ խօղ գասին. հավօղ չին ասիլ՝ խաղօղ գասին. խոյի չին ասիլ՝ ջըրիօր գասին. չիչագ չին ասիլ՝ ծաղիգ գասին. շա՛շխըն, հէջ չիչագը ծաղէգ գըլա՞. ծաղէգը ան է, վօր Երաճ փաղէն յա թեգաքէն գը մընա. ան՝ բաշջային մէջի Էլլաճը չիչագ է. վօրի՛ն գուզիս հարցուր. թեմիգ հայնազ է...

Էնչամը, շդէ ասրես փօռթիթ արիլ ին իրենց լիւզին. ամրես օր՝ ամիսներօվ հեդերը բիդի գէնաս, լիւզիւդ ալայ-մալայ բիդի ձըռմըռդըիս, վօր գուդօր-մուրդօր բան գըրնաս հասքըցնելու...

Երգու շափաթ Երեվան գեցա, ասվաճային իր օրը հեդերը ջէնգ գանէի, թեմիգ հայնազ քը սօրվեցնէի իդա մունդառ ազիաթներուն...

Ի՛նչբէս ախըռ փաթլամիշ չիլաս. մէմը իդա ալեվալէներուն Նայէ. մարթ չին հավնիլ. մարթու վրա քը խընդան. իլլեքի մեր Նաշնուվանցիներուն վրան՝ դա՛յմա քը խընդան. իմիշ՝ մէնք լիւզիւներըս փօռթիթ արիլ ինք, մօռցիլ ինք թեմիգ հայնազը...

31.5.2 Crimea

Adjarian's source: See Tigran Navasardian's volume 7 on Armenian folk tales (S. Նաւասարդեանի Հայ ժողովրդ. հեքիաթներ, Է.), page 70-73.²

²I couldn't track down a more exact bibliographic description of this series, so I couldn't provide a bibliographic entry.

Ատենակով ժամանակով մեկ մ' կար, մեկ մ' չի կար՝ մեկ հատ թագաւոր կար: Ադ թագաւորը ունէր մեկ հատ տեսօք աղջիկ: Ադ աղջկանը անխատար մարդ կուգենայ եգիլ է, ամա մեկին տուած չէ:

Original page number 268.

Մէկ օր մը թագաւորը էլած ատենը չեօլին մէջ մեկ հատ ծեր մարդ կը տեսնէ Նստիլ է՝ փատ կը ճղտէ եղիլ է: Թագաւորը կը մօտիկնայ քովը ու կը հարցունէ.

- Հոս ի՞նչ կանիս:
- Ի՞նչ անիմ, ասից ծերը, խսմէթ կը պաժնիմ: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Խսմէթ ի՞նչես կը պաժնիս:
- Տեսօքը չիրքինին կուտամ, ֆխարէն զէնկինին: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Իմիս աջկանս խսմէթը վո՞վ է:
- Զուկդդ աղջկան խսմէթը քու տունիդ խզմէթքէր Արաբն է:

Թագաւորին սիրտը կելլէ. կուգայ տուն, միտք կանէ թէ՝ ի՞նչես Արաբին հեռացունէ տէյին: Վերջը մեկ գիր կը գրէ ու կուտայ Արաբին ու կասէ. «Տա՛ր իսա Ասծուն տուր»: Նա եալ կառնէ կելլէ կերթայ: Արաբը էրթցած ժամանակը մեկ հատ տուն կը տեսնէ. կը մտնէ նես կը տեսնէ, ու մեկ հատ կին մարդ Նստիլ է ու ադ տունին թէփէն ալ շո՛ռ օսկիներ կը թափի: Կին մարդը Արաբին կը հարցունէ.

- Վո՞ր տեղ կերթաս, կասէ:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, կասէ կին մարդը Արաբին. ասա՛ Ասծուն, կլայ ինծի ասխատար տուած օսկին, ամեն օր արապա-արապա մարդոց կը պաժնիմ կէնէ շատ է:
- Աղէկ, կասէ Արաբը ու կելլէ կերթայ: Գնացած ատենը կը տեսնէ ճամբին մէջ մեկ կուր մարդ Նստած կեցիլ է: Կուրը կասէ Արաբին.
- Վո՞ր տեղ կերթաս:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, կասէ կուրը, ասա՛ Ասծուն, մինչուանքի ե՞րբ պիտի. Նստիմ թոստըղանը (պղնձէ թաս) դիմացս: - Արաբը կելնէ կերթայ ու գնացած ատենը կը տեսնէ մեկ մարդ թէք չամուռը պաթած կեցիլ է ու կը հարցունէ Արաբին.
- Վո՞ր տեղ կերթաս:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ճանըս, ա՛խպարս, կասէ ադ մարդը. ասա՛ Ասծուն՝ ...

Original page number 269.

... մինչուանքի ե՞րբ աս տեղը պիտ կենամ. արդիս քառսուն տարի է հոս մնացիլ իմ, ի՞նչ էլնել կը կրնամ ի՞նչ մէջը մտնիլ:

- Աղէկ, կասէ Արաբը ու կելլէ կերթայ: Մէյ մ' ալ տեսնիս տաղին (անտառ) մէջը մեկ հատ ծեր մարդ ռաստ կուգայ:
- Վո՞ր տեղ կերթաս, կասէ ծերը:
- Ասծուն կերթամ, կասէ Արաբը:
- Ի՞նչ պիտի անիս Ասծուն, կասէ ծերը:
- Թագաւորս ինծի գիր տուից, պիտ Նարա տանիմ, կ'ասէ Արաբը:
- Թուղթը ինծի տուր, կասէ ծերը ու ծեռքէն կառնէ:

Արաբը նարա կը պատմէ ճամբան ռաստ էկած կին մարդու, կուրի ու չամուռի մէջ պաթած մարդուն ասածները: Ծերը կասէ Արաբին. «Դարձած ատենդ կ'ասիս կին մարդուն.» – Երբ որ փառք Ասծու չ'ասես նէ՝ ան ատենը օսկին թեփէն թափելէն կը դադրէ: Կուրին ալ կ'ասիս, որ նա եալ քովի կետին թող փորէ՛, մէջէն ջուր կելնէ. ջուրը առնէ աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ ան սիւսթը աչքերը կը պացուին. հապա ան մարդուն ալ կասիս, որ քառսուն տարի տա՛հա թող կենայ չամուռին մէջը:

Արաբը ետ կը դառնայ, կերթայ ան կին մարդու քովը ու կասէ. – Ասուած ասից, որ երբ փառք Ասծու չասէ նէ, ան ատենը օսկին պիտ դադրի թափելէն: Արաբը կ'ելնէ կերթայ կուրին քովը ու կասէ. – Ասուած ասից, որ քովի գետինը թո՛ղ փորէ, ջուր կելնէ, աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ կ'աղեկնայ: Կուրը դարձաւ ու Արաբին ասից. – դուն ինքդ փորէ՛: Արաբը քիչ տեղ փորեց՝ էլած ջուրէն ձեռքերը ճերմակ եղան. քիչ մ' ալ փորից՝ ալա՛յ-մալա՛յ ճեպ-ճերմակ եղաւ, թէք մէկ հատ կօտիին տեղը սեւ մնաց: Անկից Արաբը շիտակ թագաւորին կերթայ:

Թագաւորը Արաբին հիչ չի ճանչնայ, ամա նարա խիստ կը հաւնի, իրեն աղջկանը հետ կը պսակէ, քառսուն օր, քառսուն գիշեր հարսինք կ'անէ: – Ես ալ հոն էի. գինի խմեցի, պուփուս վագեցաւ, պերանս չը գնաց:

Chapter 32

Austro-Hungary

32.1 Overview

Original page number 270.

Big and small Armenian settlements are scattered across the many corners of Poland, Bukovina, Transylvania and Hungary; if they haven't forgotten the Armenian language, they speak a dialect which we thought it would be appropriate to call the Austria-Hungarian dialect as a general name. The Armenologist Hanusz (Հանուշ) has studied the Polish-Armenian vernacular in his two works (*Sur la langue des Arméniens polonais, I. Mots recueillis à Kuti, Cracowi 1886*, and *Beitrage zur Armenischen Dialectologie*).¹ I myself studied the dialect of Suceava in the Բազմալեզու [Bazmavep] periodical (1899, page 112, 218, 326, 516, and 557), which is unfortunately half done.

Because Suceava represents the most Armenian-speaking settlement of Austrian arguments, we must thus give a description of this dialect.

32.2 Phonology

32.2.1 Segment inventory

32.2.1.1 Monophthongal vowels

The Suceava dialect has the following vowels: /ɑ, e, ə, i, o, u/ <ω, է, ը, ի, օ, ու>.

32.2.1.2 Diphthongal vowels

There are many diphthongs. While all the Armenian dialects have generally lost the diphthongs of Classical Armenian, in contrast the Suceava dialect has renewed them (Table 32.1).

¹HD: Based on Adjarian's prose, I have had difficulty finding the exact citations that Adjarian meant.

Table 32.1: Diphthongs in the Suceava dialect (Austro-Hungary)

Adjarian's transcription	Adjarian's explanation	IPA approximation
<աւ>	read as <ա'նւ> /ɑu/	/ɑu/
<իւ>	read as <ի'նւ> /iu/	/iu/
<օւ>	read as <օ'նւ> /ou/	/ou/
<ե>	read as <իէ> /iɛ/	/iɛ/
<իեւ>	read as <իյէ'նւ> /ijéu/	/iɛu/
<իը>	read as <ի'յը> /ijə/	/iə/

HD: Note that for the digraph <իւ>, Adjarian treated this as /iu/ for Classical Armenian, and as /y/ for the previous dialect sections. But for the Austro-Hungary dialect, he treats <իւ> as /iu/.

Among these, the <աւ> and <իւ> represent the Old Armenian <աւ, իւ> diphthongs: /ɑu, iu/ (Table 32.2).

Table 32.2: Emergence of /ɑu/ <աւ> and /iu/ <իւ> in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
'pain'	փ՛սաւ gաւ	փ՛սաւ gաւ	փ՛ս'av gաւ
'honor'	բա՛ւ պատիւ	բա՛ւ բաղիւ	բativ պատիվ

The symbol <ե> represents the vowel <ե> /iɛ/, such as in the dialects of Mush and Van. But here the system is incomplete because the diphthong <ն> (read <նւօ'> /uó/) (HD: meaning /uó/) is missing.

The Suceava sound <իը> /iə/ (Table 32.3), which originates from Classical Armenian /i/ <ի>, is close to the German sound <ie>, , compare German <Bier>.

Table 32.3: Emergence of /iə/ <իը> in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
'heart'	սիրտ սիրտ	սի՛րտ սի՛րտ	sirt սիրտ

32.2.1.3 Consonants

The consonants have three degrees: voiced, ...

Original page number 271.

voiced aspirate, and voiceless aspirated. The Old Armenian voiced consonants have become voiced aspirates, the voiceless unaspirates became voiced, while the voiceless aspirated stay voiceless aspirated.

32.3 Morphology

32.3.1 Noun inflection or declension

The plural marker is /-jɛr, -ɲjɛr/ <եր, ներ>, but there is also the formative /-sdan/ <սդան>, such as in the Karin dialect. The accusative always takes the preposition /z/ <զ>.² The instrumental formative is /-ou/ <օւ> instead of the form /-ov/ <օվ>.

²HD: Based on data from this dialect's pronouns, it seems that this preposition can vary between /z/ and /s/.

32.3.2 Numerals

The ordinal numerals are formed like in Nor Nakhichevan (Table 32.4).

Table 32.4: Ordinal numerals in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
'two'	erku երկու		jerku երկու
'second'	erk-rord երկրորդ	ergus-um երգուսում	jerk-rort ^h երկրորդ
'three'	erek ^h երեք		jerek ^h երեք
'third'	er-rord երրորդ	irek ^h -um իրեքում	jer-rort ^h երրորդ

32.3.3 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, we note the following.

HD: Table 32.5 has personal pronouns that are not the third person.

Table 32.5: Declension paradigm of personal pronouns (not third person) in the Austro-Hungary dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes յէս	d ^h un դ'ուն	mink ^h մինք	d ^h uk ^h դ'ուք
GEN	zim զիմ	zk ^h u զքու	mjer մէր	d ^h z ^h ier ծ'էր
DAT	ind ^h zi ինծի	k ^h ezi քէզի	mezi մէզի	d ^h zezi ծ'էզի
ACC	zis զիս	sk ^h jes սքէյ	smjez սմէյ	sd ^h z ^h iez սծ'էյ
ABL	zim-me զիմմէ	zk ^h u-me զքումմէ	mer-me մէրմմէ	d ^h z ^h iez-me ծ'էյմմէ
INS	ind ^h zi hed ինծի հէդ	k ^h ezi hed քէզի հէդ	mjer hed մէր հէդ	d ^h z ^h iez hed ծ'էյ հէդ

HD: Table 32.6 has personal pronouns that are for the logophoric third person.

Table 32.6: Declension paradigm of personal pronouns (third person logophoric) in the Austro-Hungary dialect

	3SG 'he'	3PL 'they'
NOM	ink ^h ə ինքը	ironk ^h իրոնք
GEN-DAT	irjen իրյեն	irjents ^h իրյենց
ACC	zink ^h ə զինքը	zironk ^h զիրոնք
ABL	irenme իրենմէ	irents ^h me իրենցմմէ
INS	irjen hed իրյեն հէդ	irents ^h moɣ իրենցմու

HD: Table 32.7 has demonstrative medial pronouns 'that'.

Table 32.7: Declension paradigm of demonstrative medial pronouns ‘that’ in the Austro-Hungary dialect

	Singular ‘that’		Plural ‘those’	
NOM	d ^h a, ad	դ [՛] ա, ադ	adonk ^h , d ^h ak ^h a	ադօնք, դ [՛] աքա
GEN-DAT	d ^h ara	դ [՛] արա	d ^h ats ^h a	դ [՛] ացա
ACC	d ^h ara	դ [՛] արա	d ^h ats ^h a	դ [՛] ացա
ABL	d ^h ara-me	դ [՛] արամէ	d ^h ats ^h a-me	դ [՛] ացամէ
INS	d ^h ara hed	դ [՛] արա հէդ	d ^h ats ^h a hed	դ [՛] ացա հէդ

32.3.4 Verb inflection or conjugation

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

32.3.4.1 Indicative present and past imperfective

HD: For the present indicative, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <ղը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker is covert. In Austro-Hungary, Adjarian states that the indicative prefix is /gi/; the theme vowel is /e/ for the 3SG, and /i/ elsewhere (Table 32.8).

In conjugation, the present and imperfective formative is /gi/ <զի>. The vowel /e/ <է> of verbal endings becomes /i/ <ի>.

Table 32.8: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-i-m	զի սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
2SG	gi sir-i-s	զի սիրիս	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gi sir-e-∅	զի սիրէ	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gi sir-i-nk ^h	զի սիրինք	gə sir-e-ηk ^h	կը սիրենք
2PL	gi sir-i-k ^h	զի սիրիք	gə sir-e-k ^h	կը սիրէք
3PL	gi sir-i-n	զի սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

HD: For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form includes adds the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 2PL sequence /-i-k^h/ (Table 32.9). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. In Austro-Hungary, we use essentially the same strategy. However, the 2SG suffix is /-s/ instead of /-r/. Note that the theme vowel here is /e/ in the past, instead of /i/ as in the present (Table 32.8).

The imperfective 2SG uses /-s/ <ս> in analogy to the present. This thing does not exist in any dialect.

Table 32.9: Indicative past imperfective <անկաւար> of the verb 'to like' in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-e-i-∅	գի սիրէի	gə sir-ej-i-∅	կը սիրէի
2SG	gi sir-e-i-s	գի սիրէիս	gə sir-ej-i-r	կը սիրէիր
3SG	gi sir-e-∅-r	գի սիրէր	gə sir-e-∅-r	կը սիրէր
1PL	gi sir-e-i-nk ^h	գի սիրէինք	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրէինք
2PL	gi sir-e-i-k ^h	գի սիրէիք	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրէիք
3PL	gi sir-e-i-n	գի սիրէին	gə sir-ej-i-n	կը սիրէին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

There are no progressive forms.

32.3.4.2 Future marking

HD: In SWA (Table 32.10), the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիտի> before the finite present-form of the verb. For Austro-Hungary, the form of the proclitic varies, as Adjarian describes.

The future is formed with the formative /bidor/ <բիդոր>. But Hungarian Armenians use the form /bi/ <բի>, which is the shortening of the CA /piti/ <պիտի> 'it is necessary', and it becomes /b/ <բ> next to vowels.

Original page number 272.

Table 32.10: Future <ապաւնի> of the verb 'to like' in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary				cf. SWA	
	Suceava		Hungary			
1SG	bidor sir-i-m	բիդոր սիրիմ	bi sir-i-m	բի սիրիմ	bidi sir-e-m	պիտի սիրեմ
2SG	bidor sir-i-s	բիդոր սիրիս	bi sir-i-s	բի սիրիս	bidi sir-e-s	պիտի սիրես
3SG	bidor sir-e-∅	բիդոր սիրէ	bi sir-e-∅	բի սիրէ	bidi sir-e-∅	պիտի սիրէ
1PL	bidor sir-i-nk ^h	բիդոր սիրինք	bi sir-i-nk ^h	բի սիրինք	bidi sir-e-ŋk ^h	պիտի սիրենք
2PL	bidor sir-i-k ^h	բիդոր սիրիք	bi sir-i-k ^h	բի սիրիք	bidi sir-e-k ^h	պիտի սիրեք
3PL	bidor sir-i-n	բիդոր սիրին	bi sir-i-n	բի սիրին	bidi sir-e-n	պիտի սիրեն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	

32.3.4.3 Replacing the past perfective with the present perfect

HD: In SWA, the past perfective is marked in a synthetic manner by using the aorist stem. For example, for the verb 'to like' /sir-e-l/, to express the past form 'they liked', we use a synthetic form (120a). Morphologically, we add the aorist suffix /tʰ/ after the theme vowel, and then add the past and agreement suffixes. In contrast, a complex tense like the present perfect or past perfect is formed periphrastically by combining a non-finite form (such as the resultative participle) with a tensed auxiliary (120b, 120c). Such non-finite forms are often called past participles in the more traditional literature.

(120) SWA

a. Past perfective

sir-e-tʰ-i-∅, sir-e-tʰ-i-n
like-TH-AOR-PST-1SG, like-TH-AOR-PST-3PL

'I liked; they liked.'

սիրեցի, սիրեցին

b. Present perfect

sir-ɑḏz̃ e-m, sir-ɑḏz̃ e-n
like-RPTCP AUX-1SG, like-RPTCP AUX-3PL

‘I have liked; they have liked.’

սիրած եմ, սիրած են

c. Past perfect

sir-ɑḏz̃ ej-i-∅, sir-ɑḏz̃ ej-i-n
like-RPTCP AUX-PST-1SG, like-RPTCP AUX-PST-3PL

‘I had liked; they had liked.’

սիրած էի, սիրած էին

HD: As Adjarian explains below, the Austro-Hungary dialect is innovative because it has lost the synthetic strategy to mark the past perfective. Instead, to capture the meaning of the past perfective, he reports that the Austro-Hungary dialect instead uses the cognate of the periphrastic present perfect from SWA. He is vague though as to how the meaning of the present perfect is marked, or the semantic role of the cognate of the SWA past perfect.

The past participle is formed with the formative /-il/ <իլ>, which with are also formed the present perfect (յարակատար) and past perfect (գերակատար) forms. *HD: Note that this /il/ forms seems a cognate of the SEA perfective converb /-el/, and I gloss it as such.*

But here, the Suceava dialect has a very interesting innovation. As is clear, many of the new European languages are losing the perfective in verbal tenses. For example, French forms <j’aimai, tu aimas, il aime, nous aimâmes, vous aimâtes, il aimèrent> exist only in the literary language, while the the populace do not recognize such forms and instead use the present perfect (j’ai aimé, tu as aimé). In this way, thus the original meaning of the present perfect is lost, and it has moved to the place of the perfective. The same has happened in the Suceava dialect. This dialect has abandoned the use of the perfective tense (SWA /sir-e-ṭṣʰ-i-∅ ‘I liked’ <սիրեցի>), and it uses the present perfect in its place, with the same meaning. Here are the conjugation of the two forms (Table 32.11).

Table 32.11: Using periphrastic forms to mark the meaning the past perfective meaning for the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Participle plus present auxiliary (cognate to SWA present perfect)	Participle plus past auxiliary (cognate to SWA past perfect)
1SG	sir-il i-m սիրիլ իմ	sir-il e-i-∅ սիրիլ էի
2SG	sir-il i-s սիրիլ իս	sir-il e-i-s սիրիլ էիս
3SG	sir-il e-∅ սիրիլ է	sir-il e-∅-r սիրիլ էր
1PL	sir-il i-nkʰ սիրիլ ինք	sir-il e-i-nkʰ սիրիլ էինք
2PL	sir-il i-kʰ սիրիլ իք	sir-il e-i-kʰ սիրիլ էիք
3PL	sir-il i-n սիրիլ ին	sir-il e-i-n սիրիլ էին
	√/-PERF.CVB AUX-AGR	√/-PERF.CVB AUX-PST-AGR

32.4 Literature

HD: I do not translate or given bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.

In the following works, we can find manuscripts that are written with the diverse branches of the Austro-Hungary dialect.

- Literature with the Austro-Hungary dialect

- Հ. Գր. Գովրիկեան
 - * - Դրանսիականիոյ հայոց մետրապոլիսը, Վեննա. 1896
 - * - Հայք յեղիսաբեթուպոլիս, Վեննա, 1893
- L Patrubány - Sprachwissenschaftliche Abhandlugnen, I and II

HD: On page 279, Adjarian had a brief paragraph about the Romani language of Lomavren. I moved it here because it's more relevant here:

Here it should be mentioned also the Romani language of Lomavren (հայ բռնայերէն), whose lexicon is only Romani (բռնայերէն), while its grammar and phonology are Armenian and it belongs to the /kə/ <Կը> branch. On the Romani language, there are diverse statements, and the most complete summary is the one by the Armenologist Ֆինկ: Finck 1907.³

Original page number 273.

32.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

32.5.1 Suceava dialect

Adjarian's source: I prepared this with a priest from Suceava, Ter Karapet Kaynayian (Տէր Կարապետ Կայնայեան), with the scientific orthography.

32.5.1.1 Sample

- Բ'արի լուս. Ի՞նչքէս էք:
- Շընորհազալ իմ. աղէգ:
- Ի՞նչքէս, հանգ'չի՞լ իս աս գ'ըշէր:
- Չօր աղէգ բառզիլ իմ. նումայ բ'ուրիջները ինծի բ'օգ'օյ չին դուվի. հիմբի (հիմայ) ո՞րախ (ուր) բիդօր էրթաս. Ի՞նչ բիդօր անիս աղէս (այդպէս) գանուխ:
- Բեդգ' է էրթամ բ'օշդ'ան, վօր դ'էլեգրաֆ անիմ:
- Ի՞նչ դ'էլեգրաֆ:
- Նեբ'օդ'ըս գ'ըրիլ է ինծի ՝ թէ աս օրերուն գուզէ մեր մօդ իգ'ալու. ու գուզէ համ ըզհարսը բ'էրէ վօր ասդեղ փսազվէս: Դերդերը ինծի ասիլ է գ'օ չի գարոնս զիրենք փսազելու, իլալլօւ վօր ասքեր (ազգական) ին. հիմբի գուզիմ դ'էլեգրաֆադ' անիլու, վօր չիքս, զուրի (իզուր) խարջ անէ մըսքինը (խեղճ). գափսըսնա՛մ շադ վօր աթ խըդա՛րը խարջ արիլ է: Բ'օլօր բ'անը հադի՛ըր էր. քըրչէրը հադի՛ըր էին. մուզիգ'անթները վարցած էին. ռամեցեքի բիլեդ'ները խըրգած էին. գարջ ասիմ ամմէն բ'անը հադի՛ըր էր:
- Յէս գի մըդքիմ վօր բադրիարքարանը դ'էլեգրաֆադ' անինք. յէս խընդ'րինք վօր բ'օզվօլիդ' անին. յէս ամմէն բ'անը բադմինք դ'էլեգրաֆի մէջ. թէ բ'օլորը հադի՛ըր ին. բ'օզվօլիդ' անէ քահանայուն վօր աս անգ'ամը փսազէ:
- Աղէգ է. անինք. Ի՞նչ խըդար ժամանագի մէջ գըլա բադասխանը իգ'ալու օրընծեդ':

³HD: He includes other bibliographic data, such as: պոստ-փիլ ճիւշ. VIII, N 5. I don't know how accurate this information is however, because I couldn't find a clear copy of this item online.

- Ասոր հինքշափթի յէ. ինչֆանի շաբ'աթ օր գըլա բադասխանը իլա ի հօս:

Ուրբ'աթ իրգուն գը հանդըբին իրենք ա'վըռ:

- Բ'արիգուն. Է', ինչ է խաբարը. բադասխան գ'ըղնըվի'լ իք:

Original page number 274.

- Հա'բա (այո'). աղեգ է. բադրիարքը բօզվօլիդ' արիլ է քահանայուն վօր փսագէ. հիմբի գերթամ դ'էլեգրաֆադ' անիմ վօր իգ'ան:

- Ասա մէ ինծի. ձանուցումները յէ'փ բիդօր անէ:

- Ադօր համար եղիլ իմ գ'ըբ'իդ'ընի'ան, յէ խընդ'րիլ իմ խօր բ'օզվօլիդ' անէ մեզ դարբա (անգամ) իրեքի համար. յօ խօսդագիլ է թէ բ'օզվօլիդ' գանէ, յօ քահանայուն գ'ըրօւ գիմացնու. հիամ մեգալ վաղը (միւս օրը) գիրագի է. ամվադուն քահանան ձանուցումները գանէ, յէ գեսավօր յէլեւ փսագ:

- Չօր աղեգ է. հիմբի նայէ նումայ վօր օզգա բ'աները հադի'ըր իլան. խադալու սալօնը արանժա'դ' է. բ'օդիալները վըգ'սուփ'դ' ին:

- Հա'բա, բ'օլոր բ'անը հադի'ըր ին. նումայ չիյդիմ ըզվօ' խըրգիմ իրենց դ'իմաց վաման վօր նըգ'ըժիդ' չանին գիրօնը:

- Խըրգէ ըզվերի Գ'օգ'օրը (Գրիգոր). իլլալու վօր ինքը ջանջ'ֆօրներ ունէ:

- Աղեգ գասիս. զինքը գը խընդ'րիմ վօր էրթա:

Երդուսում օրը՝ շաբ'աթ օր ա'վըռ գը հանդըբին:

— Բ'արի լուս:

- Բ'արի լուս. աչֆըները լուս. եգի'լ ին հարսնավօրաքը:

- Եգիլ ին աս ամվադու. հիմբի գըցիլ (սկսել) է բ'անը. գ'նա հօն' հօս- աս բեդգ' է, ան բեդգ' է. յօւ բ'օլոր բ'անը զիմ գ'ըլխուս վրա է. չունիմ վօջ մեզ աժուդ'օր մը:

- Նումայ համբ'երութիւն, բ'ա'րեգամ, բ'օլոր բ'անը գի դ'ամնա. թօխ գամաց. քանո'ւմ սահաթն է փսագը:

- Վեցին:

Բ'ախդ'ը (ամուսին) դուն գուգ'ա յեգ գնգանը հեդ աղէս գը գուրուցէ.

- Է' Ռուժիգ', հադդըվի'ըր... հարսնիքը մո'ւզիգ'ը ուժէ գի փչէ. բեդգ' է Երթանք:

- Յէս հադի'ըր իմ. դ'ուն ալ չուսդ' (շուս) սեւ քըրչերդ' հաքի'ըր. յէ մընուշաները հանէ շուֆլադէն. յէ դ'իըր գ'օնջուգը վօր չի մօնաս:

- Ռո'ւժիգ', դ'ուն վօ'ր բօդ'իները գի հաքնիս... հաքի'ըր ջերմագ գագու (մետաքս). իլալու վօր ջերմագ գագու օրօգ'լան հաքիլ իս. չի մօնաս բըրօշը ու բրանգօլէդ'ան ամնուս... օրօգ'լիդ'...

Original page number 275.

Չլէբ'ը շադ յերգան է. բեդգ' էր զինքը գ'նէօյդ'օրին դաս՝ վօր գըդրէ:

- Դ'ո'ն ինչ գ'իդիս. ասբէս է մօղան. խրգէ չուսդ' ֆիագ'րին դեվանց վօր իգ'ա:

- Զալէ'... ֆիագ'րը գի բ'օհէ (սպասել):

Երգուսն ա' գի նըսդին ֆիագ'րի մէջ, յէ գերթան հարսնիքին դունը:

- Բ'արօւ եգիլ իք:

- Գը շընաֆօրինք. Ասված դա խըսմըթօւ ու դօլվըթօւ իլա:

- Շընօրհագալ ինք. դառօսը հեմ ծ'եր գավագացը գ'օլօջ'ին... ռամեցեք. խընդ'րիմ, ռամեցեք ա'լ վեր, խաշլուսօրը քօւ:

- Դ՛եռ չի՞ն էրթա փըսագ:

- Ա՛ս բաս (այս պահուս). Նումայ քահանան իգ՛ա... հա՛, քահանան էգիլ է. Է՛, ռամեցեք, դ՛ըրըսուրաները զօ բ՛օհին. առաջի դ՛ըրըսուրային մեչ գերթա քահանան, յե բիքա իրիցգ՛ինը. Երգուսումին մեչ հարսը խաշլու մօրը հեդ. իրեքումին մեչ փեսան խաշլուին հեդ. յեդգ՛ը մեգալօնք. գի խընդ՛րինք վօր բ՛րեջ՛ե դ՛ըրըսուրաներօւ Էրթան, գե (գի) գան դիսդ՛ուլ:

Գամաց գամաց սերե դասը գամ դասընդինգ դ՛ըրըսուրառընդօւ ժամ գերթան, յե փսագը գի գըցե. փսագեն ալվըռ հարսինը դունը գերթան յե հարգըվելուն Էդեվանց գի գըցին սդ՛օլները փռելու. յե գի դ՛ըրվին մուսաֆիրները սդ՛օլ. գի հասգըցվի վօր հարսը յե փեսան սդ՛օլեն ջագադը յե իրենց դեվանց խաշլուն ու խաշլումարը. անօր դեվանց բ՛րեջ՛ը ռընդօւ. հիմբի գի գըցին բ՛արեգենացները:

- Չօր բիդօր անգ՛ընվի (ուշանաւ) սդ՛օլը. քանի՞ յե սահադ՛ը:

- Ուժե ինը անցիլ է:

- Բ՛եդգ՛ է խընդ՛րինք գքահանան վօր ա՛լ չուսդ՛ անե. սըլիդ՛ անե բ՛արեգենացներօվը, իլալու վօր դըղաները ուժե չունին համբ՛երություն:

- Ունին ժամանագ համ խաղալու դիսդ՛ուլ, ինչֆանի առվադու:

- Ա՛հ, աս է յեդգ՛ի բ՛արեգենացը. գի լըմընցվի սդ՛օլը:

- Շնօրհագալ ինք:

- Խնըդ՛րիմ թօղություն:

Original page number 276.

- Հիմբի ինչ գանինք. գերթանք սալօնը. մո՛ւզիգ՛ը գըցիլ է փչելու... դիսդ՛ուլ մեծ է սալօնը. ու ռինդ լումինադ՛ է, դառը զօր դաք է. դըղաները չին իմանա. գուբֆի (կը թուի) թե չին դիսնու ու չին լսի օգգա բ՛ան իքմընա (իմն ինչ): Ասբես ին դղաները, գի բ՛ըռնի՞ս միդը՛ յեփ դ՛ուն ա դղա էիս. յե գի խաղան յեփ վաց, յեփ գ՛ադրիլ, յեփ հօ՛րա: Հիմբի գուզին մագուր խաղալու. վօ՞ արանժադ՛ գանե:

- Ինձի գուբֆի թե աղաչա Օվանեսը զօր ռինդ մագուր արանժադ՛ արիլ է. դարը ալվըռ վաց գուզին խաղալու. բեդգ՛ է անգ՛ան իլա:

- Սահադ՛ը չօրս է. յե դ՛րուսդըս (դուստր) չուզե Էրթալու. ամմենը գի խնդ՛րե ա՛լա (Է՛լի) քիչ մը, ա՛լա քիչ մը. ու զօր դ՛րուդիդ՛ իմ:

- Ադես գանե համ օրդ՛իս. յեփ գասիմ իրեն քալե դուն, դիսդ՛ուլ է, գի խընդ՛րե Նումայ գաս գ՛ադրիլը ա՛լա. գ՛օ անգաժադ՛ իմ. գ՛ադրիլին դեվանց օգգա վաց ու օգգալը յե սըվըրչիդ՛ չուին. հա՛նա գի լուսանա... ուժե ջիրախները գի փօխին. դարը հիմբի գերթանք... Նայեցե՛ք դղաք, հաքընվեցեք աղեգ. փաթըվե՛ Հըռեփսիա... Գա՛րաբեդ, հաքի՛ըրը ԸՄիբըրցի՛ըրըրը, վօր չի բադիս. քըրդընաժ էս... հիմբի առնունք բ՛արօւ մա դան մադ՛իգ՛օցը մօդե... հա՛նա, հօս ին... բ՛արի գ՛ըդեր բիքա Վարդ՛ենիք, բ՛արի գ՛ըշեր աղաչա Գյօրգեշ, աղաչա Լուսիգ:

- Բ՛արի գ՛ըշեր ձ՛եր հրամանօցը:

- Ասվաժ դա դօլվըթօւ ու խըսմըթօւ իլա:

- Շնօրհագալ ինք աշխադանքին:

32.5.1.2 Words

1. Չօր. թըք. զօր՝ շատ
2. Նումայ. ռում. numai՝ միայն թե
3. Բ՛ուրիջ՛. ռմ purici՝ լու
4. Բ՛օգ՛օյ. լեհ. pokoi՝ հանգստութիւն
5. Բ՛օշդ՛ա. ռմ. posta՝ նամակատուն
6. Դ՛ելեգրաֆ. ռմ. telegraf՝ հեռագիր

7. Նեք՝օդ՝. նմ. nepot՝ հորեղբորորդի
8. Գ՛օ. նմ. cã՝ թէ, որ
9. Հադի՛ըր. թրք. hazər՝ պատրաստ

Original page number 277.

10. Քուրջ՝ զգեստ
11. Մուզիգ՝անթ. նմ. musicant՝ նուագածու
12. Բիլէդ՝. նմ. bilet՝ տոմսակ
13. Բ՛օզվօլիդ՝. լեհ. թոյլատրել
14. Օրընծեդ՝՝ յետս
15. Ալվըշ. նմ. earasi՝ դարձեալ
16. Գ՛ըբ՛իդ՛ընիա. նմ. câpitania՝ թաղապետութիւն
17. Արանժադ՝. նմ. aranjat՝ կարգաւորեալ
18. Բ՛օդիալ. նմ. podeal՝ տախտակ
19. Վըզ՛սուիդ՝. նմ. vacsuit՝ մոմած
20. Վամա. նմ. vama՝ մաքսատուն
21. Նըզ՛ըժիդ՝. նմ. necajit՝ նեղել
22. Վերի. նմ. ver՝ հորեղբորորդի
23. Աժուդ՛օր. նմ. ajut0r՝ օգնական
24. Ռուժիգ՝. լեհ. Ruza՝ Վարդուհի
25. Մուզիգ՝. գերմ. Musik՝ նուագ
26. Ուժէ. լեհ. uze՝ արդէն
27. Մնուշա. նմ. manusa՝ ձեռնոց
28. Շուֆլադ. նմ. sufladã՝ դարան
29. Գ՛օնջուզ՝՝ գրպան
30. Բօդ՛իւն. նմ. botin՝ կօշիկ
31. Շուֆլադ. նմ. rochie՝ շրջագգեստ
32. Բրօշ. նմ. brosu՝ մանեակ
33. Բրանզօլէդ՝ա. նմ. branzoleta՝ ապարանջան
34. Շլէբ՝. գերմ. Schleppe՝ քղանցք
35. Գ՛նէօդ՛օր. նմ. croitoriu՝ դերձակ
36. Ֆիազ՛ր. գերմ. fiacker՝ կառք
37. Գ՛օլօջ՝՝ գլուխ
38. Դ՛րըսուրա. նմ. trasura՝ կառք
39. Բիքա՝ տիկին (լեհ. կամ հունգ.)
40. Խաշլու՝ կնքահայր
41. Խաշլումար՝ կնքամայր
42. Բ՛րէջ՛է՝ բոլոր
43. Դիսդ՛ուլ. նմ. distul՝ բաւական
44. Ռընդ. նմ. rîndu՝ կարգ
45. Սդ՛օլ. լեհ. stol՝ սեղան

Original page number 278.

46. Սլիդ՝. նմ. salit՝ շտապել
47. Լումինադ՝. նմ. luminat՝ լուսաւոր
48. Դարը. նմ. dara՝ բայց
49. Դ՛րուդիդ՝. նմ. truditu՝ յոգնած
50. Սվըրշիդ՝. նմ. sfarsitu՝ վերջացած
51. Իրըրցի՛ըր. գերմ. überzieher՝ վերարկու

32.5.2 Gherla or Armenopolis from Hungary

Adjarian's source: See Գովրիկեան, Դրանսիլուանիոյ Հայոց Մետրապոլիսը, էջ 312

Չարկիլ է ուժեմ կենացս վերջին սըհաթը – կասե հոգեւարք հայրը Էրկու որդուն: Իմ Էտեվանց միան դուք կի մնաք: Ինչ որ բոլոր կենացս մէջ, հարկիւորութեամբ քաղիլ իմ նա՝ ձեզի կի թողում: Ապրեցէք միամիտ, հանդարտ ու մէկտեղ: Չի բաժնըվիք մէկը մէկալէն, գերամ բաժնըված կարող չի պիլաք մեծ արուտուր անելու: Ըզձերը մի թողուք. ըզզկայիսը մի կամենաք: Կանուխ ելեցէք, արաջը ժամ գընացէք, պատարագ լսելու. անոր Էտեվանց բացեցէք պօլ: Թէ որ մէկ օրը տասը կրօշ վաստըկիլ իք նա, միայն ութը խարճեցէք: Երբ շոգոտոլ (տօնավաճառ) երթաք, տարեցէք ձեր հետ ըզբաղըրը (տէր ողորմեա) ու ամարը համ պունտա (մուշտակ): Ճամբօվը օտար մարդիկաց հըտ մի՛ բարեկըմվիք. ցանցառ մարդ ըլլա ում դիմաց ըզսըրտերդ բանաք: Սիրեցէք զԱստված, բըրնեցէք ըզիրեն պատվիրանքները, եղեցէք ողորմասիրտ: Պահեցէք ըզիմ անունը ու յիշատակը. ու տէրն մերը, ում դիմաց հիմպիկ կերթամ, պի օրինէ զձեզ:

Ճորով թաղիլ ին ըզմեռածը, մեծ աղբարը մորցըվիլ է վողորմած հոգի հոյրը խօսքերուն վրայէն ու վարիլ է տանէն ըզպիգտիկը: Չի տուվի իրեն իքմըն ալ, միայն մէկ կով մը: Քիչ ժամանակի վրա զան ալ ետ ուզիլ է: Չի տուվի նա, դատըստընով արիլ է: Հիմպիկ աղքատ աղբարը կառնու ըզաշխարհը ափը. ու ճամպա կելէ: Կի երթա շատ ու քիչ: Կի կաննի ու մէկ ծարի մը տակ կի հանգչի:

Կուգա Էրկու ագրաւ ու ան ծարիսը կի նըստին կի կըցին զուրուցելու:

– Ի՞նչ նոր կա ձեր Էրկիրը:

– Կի մերնին մարդիքը ծարվուն:

Original page number 279.

– Եշտ (հեշտ) պիլար ատորը աջողելու, թէ որ պազարը մէկ փըս մը փըրէին. ու մէկ ձիաւոր մարդ մը զան բոլորեր նա, ջուր պի էլէր:

– Ու ձեր մօտ չիգա՝ իքմըն ալ նոր բան:

– Թագաւորը զօր հիւանդ է ու չիտէ մարդ ա զինքը լաւցընելու:

– Կա հարնին (ափոռ) սեմին տակը մէկ գորտ մը, թէ որ անոր եղովը քըսէին զինքը նա, պի լանար:

Աղքատը, վով ծարին տակէն ամեն խօսք աղէկ կի լսէր, ալ ինտան կերթա: Կի հասնի ան քաղաքը ուրուխ ջրի պաքսութիւն ունացիլ ին: Կանէ մէկ ջիղվըր (ջրհոր) մը, որին մէջ անխա ջուր քաղվիլ է որ դուս ալ վոթիլ է: Ընդունած շատ պաշխըշովը, կերթա մայրաքաղաքը ուր թագաւորը բնակիլ է: Կի լաւցընու զինքը: Անխա գանձ կուտան իրեն, որ ճորով կըլայ տուն տանելու:

Footnote: Այս առակը տպուած է նաեւ Sprachwissenschaftliche Abhand. թերթին մէջ, 1 էջ 117-8, եւրոպական տառադարձութեամբ. վերջինը թէեւ անելի ստոյգ է, բայց դարձեալ բոլորովին ճիշտ չէ, ուստի հայերէն օրինակը անփոփոխ պահեցի:

HD: Adjarian had a brief paragraph here about the Romani language of Lomavren. I moved it to the literature section.

Original page number 280.

Part IV

The /el/ <ɛɫ> branch

The /e/ <ɛ/ branch has 3 dialects:

1. Dialect of Maragha
2. Dialect of Khoy
3. Dialect of Artvin

Chapter 33

Maragha

33.1 Overview

Original page number 281.

The dialect of Maragha is spoken on the two sides of Lake Urmia. The northern side is found in the city of Maragha, while the western side is the city of Urmia, with its group of Armenian villages, a portion of which are Turkish-speaking. For this very interesting dialect, there is no published study or even a line from a published manuscript. During my time in Persia, I studied it, with two adult students from Maragha: Petros Hayrapetian and Grigor Mnatsakanian (ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻԱՆ and ԳՐԻԳՈՐ ՄՆԱՏԱԿԱՆԵԱՆ). I present here a summary of my unpublished research.

33.2 Phonology

33.2.1 Segment inventory

The sound system of the Maragha dialect is very rich in vowels and diphthongs (in total 13) in Table .

Table 33.1: Vowel inventory of the Maragha dialect

/i/ <ի>	/ʏ/ <իԼ>	/u̟/ <նԼ'>	/u/ <նԼ>
/œ/ <եօ>	/o/ <օ>	/u̟e/ <նԼե>	
/ə̟/ <ը'>	/ə/ <ըԷ> /ə/ <ը>	/i/ <ը'> /æ/ <ւ̟>	/ɑ/ <ւ>

HD: For the sounds <նԼ'> and <ը'>, Adjarian used a superscript <ի> /i/: <նԼ^ի>, <ը^ի>. But because that could cause problems with my type-setter, I replaced them with a superscript <ι>.

The consonants are likewise rich with some new sounds in Table.

Table 33.2: Consonants of the Maragha dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/
	<բ>	<պ>	<փ>	<դ>	<տ>	<թ>	<գ>	<կ>	<ք>
							/gʲ/	/kʲ/	/kʰʲ/
							<գյ>	<կյ>	<քյ>
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡sʰ/			
				<ծ>	<ծ>	<ց>			
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃʰ/			
				<ջ>	<ճ>	<չ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/x/	/ɣ/
	<ֆ>	<վ>		<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<հ>
									/hʲ/
									<հյ>
Sonorants	/m/	/n/		/ɾ/	/r/	/l/	/j/	/w/	
	<մ>	<ն>		<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>	<ւ>	

For these vowels, it is worth giving a separate explanation for the following. The sound <ը> represents the Russian sound <ы>, meaning a /ə/ <ը> that is pronounced voiceless and closed.

The sounds <ըⁱ, ուⁱ, ը^ե, ու^ե> represent approximately the sounds /əi, ui, əi, ue/ in fast pronunciation. *HD: Based on this description, and to maintain consistent with previous uses of <ը^ե, ու^ե>, I use a diphthong notation with <ը> for all but <ը^ե>: /əⁱ, uⁱ, əⁱ, u^e/*

The consonants, as can be seen, have three degrees: voiced, voiceless unaspirated, voiceless aspirated). The dialect recognizes also the palatalized sounds /gʲ, kʲ, kʰʲ, hʲ/ <գյ կյ քյ հյ>, and the semi-sound /w/ <ւ> which is pronounced like the English letter <w>.

33.2.2 Sound changes

33.2.2.1 Monophthongal vowel changes

For the vowel changes, the following are notable.

33.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա>

Classical Armenian /ɑ/ <ա> became /ɑ/ <ա> or /æ/ <ա̆>.

33.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե>

Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> (at the beginning of monosyllabic words), /e/ <ե> (at the beginning of polysyllabic words), while word-medially it is /e, ə, i/ <ե, ըե, հ>.

Original page number 282.

33.2.2.1.3 Classical Armenian /i/ <ի>

Classical Armenian /i/ <ի> became /i, eʲ, ə/ <ի, է^ի or է^ի, ը> (Table 33.3). *HD: Note that Adjarian had not previously mentioned the sound /eʲ/ which he wrote as <է^ի (which I render as <է^ի>. It's unclear if this sound was incorrectly written, or if it was incorrectly left out of the previous page's segment inventory.*

Table 33.3: Change from Classical Armenian /i/ <ի> became /i, e, ə/ <ի, է^h or է, ը> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
'barley'	gari qարի	k'ærə կյւրը	gari qարի
'scholar'	dəpir դպիր	təpəɹ տըպըր	dəpir դպիր

33.2.2.1.4 Classical Armenian /o/ <ո>

Classical Armenian /o/ <ո> became /vəj/ <վը> word-initially (Table 33.4).

Table 33.4: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /vəj/ <վը> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
'lentil'	ospən ոսպն	vəjsp վըսպ	vosp ոսպ
'son'	ordí որդի	vəjrtʰə վըրթը	vortʰí որդի

In the body of the word, it becomes /o, ə, əj, ʷe, uj/ <ո, է, ը, ու, ու>, according to particular circumstances (Table 33.5).

Table 33.5: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /o, ə, əj, ʷe, uj/ <ո, է, ը, ու, ու> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
'work'	gorʃs գործ	kujrʃs կուրծ	gorʃs գործ
'grass'	χot խոտ	χujt խուտ	χot խոտ
'earth'	hoʃ հող	χʷeʃ խուէղ	hoʃ հող
'soul'	hogí հոգի	χokʰə խօքը	hokʰí հոգի
'to roll'	gəlorel գլորել	kʷɪllærel կյիլլէօրել	gəlorel գլորել
'bishop'	episkopos եպիսկոպոս	jəpəskapəjs յըպըսկապըս	jepiskopos եպիսկոպոս

33.2.2.1.5 Classical Armenian /u/ <ու>

Classical Armenian /u/ <ու> became /u, uɹ, ʷ/ <ու, ու, իւ> (Table 33.6).

Table 33.6: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /u, uɹ, ʷ/ <ու, ու, իւ> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
'house'	tun տուն	tyn տիւն	tun տուն
'bundle'	χurdz խուրծ	χujrʃsʰ խուրց	χurʃsʰ խուրծ

33.2.2.2 Diphthongal vowel changes**33.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ>**

Classical Armenian /aj/ <այ> became /e/ <է> (Table 33.7).

Table 33.7: Change from Classical Armenian /qj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'father'	hq̄ir	հայր	χer	խէր	hajr	հայր
'sound'	ḏzaj̄n	ծայն	ṭsen	ծէն	ḏzajn	ծայն

33.2.2.2.2 Classical Armenian /iɥ/ <իւ>

Classical Armenian /iɥ/ <իւ> became /ɣ, i/ <իւ, ի> (Table 33.8).

Table 33.8: Change from Classical Armenian /iɥ/ <իւ> to /ɣ, i/ <իւ, ի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'hundred'	həriɥr	հարիւր	χærir	խարիւր	harjur	հարյուր
'snow'	ḏziɥn	ծիւն	ṭsyn	ծիւն	ḏzjun	ծյուն

33.2.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /ɣ, uj/ <իւ, ու> (Table 33.9). *HD: Adjarian provides the CA word 'sleep' /kʰun/ <քնւ>, but I think this is a mistake because it doesn't have a diphthong /oj/.*

Table 33.9: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /ɣ, uj/ <իւ, ու> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lujs	լուս	lujs	լոյս
'sleep'	kʰun	քնւ	kʰyn	քյիւ	kʰun	քնւ

33.2.2.3 Consonant changes

The consonant changes are exactly the same as in the dialects of Van or Karabakh. The Classical sound /h/ <հ> is always /χ/ <խ>.

33.3 Morphology

33.3.1 Noun inflection or declension

33.3.1.1 Vowel harmony

In the grammar, everything is established based on the rule of analogy. Nominal and verbal formatives and endings change their vowels according to the vowel that's contained in the root of the word. For example, the definite article becomes /-ɑ/ <ւ> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ւ> or /u/ <ւ>. But it becomes /-æ/ <ւ> if that vowel is /æ, e, ɣ/ <ւ, է, ի>. The genitive formative is /-ə/ <ը> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ւ> or /ə/ <ը>. But that formative becomes /-ɣ/ <իւ> if the vowel is /ɣ/ <իւ> or /œ/ <է>. It also becomes /-u/ <ւ> when in front the vowels /u, o/ <ւ, օ>, and it becomes /-i/ <ի> in front the vowel /i/ <ի>. Even the copular verb is subject to these assimilatory changes.

33.3.1.2 Plural and case marking

The plural formative is /-ir/ <իր> for monosyllabic words, /-nir/ <նիր> for vowel-final polysyllabic words, /-kʰir/ <քիր> for consonant-final polysyllabic words.

In declension, there is no loss or deletion of vowels (Table 33.10).

Table 33.10: No vowel reduction in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
'nose'	kʰitʰ քիթ		kʰitʰ քիթ
'nose-GEN'	kʰətʰ-i քթի	kʰitʰ-i քիթի	kʰətʰ-i քթի
'meat'	mis միս		mis միս
'meat-GEN'	məs-i մսի	mis-i միսի	məs-i մսի
'heart'	sirt սիրտ		sirt սիրտ
'heart-GEN'	sərt-i սրտի	sirt-i սիրտի	sərt-i սրտի

This dialect has the following cases: nominative, genitive-dative, accusative, ablative, and instrumental. There is no locative; the accusative is like the /um/ <ում> branch. While the ablative is formed with the formative /-en/ <էն>.

33.3.2 Verb inflection or conjugation

33.3.2.1 Overview of changes

As we said above, in the /el/ <ել> branch, the present stem is formed based on the verb's infinitive, by combining it or conjugating it with the auxiliary verb. For example, in the Maragha dialect, one says իւզէլի իմ or իւզէլիմ instead of saying կուզեմ, ուզում եմ. As we said above, in the էլ branch, the present stem is formed based on the verb's infinitive, by combining it or conjugating it with the auxiliary verb (121).

(121) 'I want'

a. Maragha

i. yz-e-l-i i-m
want-TH-INF-IMPF.CVB? AUX-1SG

իւզէլի իմ

ii. yz-e-l-i-m
want-TH-INF-AUX-1SG

իւզէլիմ

b. cf. SWA

g-uz-e-m
IND-want-TH-1SG

կ'ուզեմ

c. cf. SEA

uz-um e-m
want-IMPF.CVB AUX-1SG

ուզում եմ

HD: Note that in 121a-i, it seems that the verb ends in some vowel /i/ and then the auxiliary is added. It's unclear what is the morphological function of this final vowel. It could be glossed as a cognate of the irregular SEA imperfective

converb suffix /-is/. But in (121a-ii), it seems that this vowel is deleted and the auxiliary is cliticized or merged onto the verb.

Original page number 283.

The formative /kə/ <կը> is used only in the future. Every past tense is formed from the present by adding the formative /er/ <էր>, without differentiating for person or number. For the perfective, a new form has been created.

33.3.2.2 General paradigm

The following is the complete conjugation of the verb ‘to like’ (derived from CA /uz-e-l/ ‘to want’ <ուզել>).

HD: Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.

Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.

33.3.2.2.1 Indicative present and past imperfective

HD: In SEA (Table 33.11), the indicative present is formed by taking combining a non-finite form of the verb (called the imperfective converb with the suffix /-um/) with the present auxiliary. In Maragha, we see a similar periphrastic approach. However, the non-finite form is based on the verb’s infinitive. The auxiliary seems to then be cliticized onto the verb. Note how the two dialects diverge in the form of the auxiliary: /e/ for SWA, but /e, i/ for Maragha.

Table 33.11: Indicative present <ներկայ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-e-l-i-m	իւզելիմ	uz-um e-m	ուզում եմ
2SG	yz-e-l-i-s	իւզելիս	uz-um e-s	ուզում ես
3SG	yz-e-l-i-∅	իւզելի	uz-um e-∅	ուզում է
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hi}	իւզելինք	uz-um e-ŋk ^h	ուզում ենք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hi}	իւզելէք	uz-um e-k ^h	ուզում եք
3PL	yz-e-l-i-n	իւզելին	uz-um e-n	ուզում են
	√-TH-INF-AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

HD: For SEA, the indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 33.12). The difference is that auxiliary is now in the past tense. But in Maragha, we use a simpler strategy: the past-marking particle /er/ is added after the present form. Note that this particle seems cliticized in the 3SG.

Table 33.12: Indicative pasti imperfective <անկատար> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-e-l-i-m er	իւզելիմ էր	uz-um ej-i-∅	ուզում էի
2SG	yz-e-l-i-s er	իւզելիս էր	uz-um ej-i-r	ուզում էիր
3SG	yz-e-l-∅-∅-er	իւզելէր	uz-um e-∅-r	ուզում էր
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hi} er	իւզելինք էր	uz-um ej-i-ŋk ^h	ուզում էինք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hi} er	իւզելէք էր	uz-um ej-i-k ^h	ուզում էիք
3PL	yz-e-l-i-n er	իւզելին էր	uz-um ej-i-n	ուզում էին
	√-TH-INF-AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

HD: Maragha likewise uses periphrasis but with two differences. First in Table 33.13, the non-finite form can use either the suffix /-ir/ (cognate with the SEA perfective converb suffix /-el/), or the suffix /-aṭs/ (cognate with the SEA resultative participle suffix /-aṭs/). When the suffix /-aṭs/ is used, the 3SG auxiliary is /ə/ instead of /i/.

- a. uz-e-l-u e-m
want-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG

‘I will want.’
 ուզելու եմ

Table 33.15: Complex future forms for the verb ‘to like’ in the Maragha dialect

	Complex future <բարդ ապանի>		Past version <անցեալ>	
1SG	yz-o-l-u i-m	իւզօլու իմ	yz-ol-u i-m er	իւզօլու իմ էր
2SG	yz-ol-u i-s	իւզօլու իս	yz-ol-u i-s er	իւզօլու իս էր
3SG	yz-ol-u ∅-∅	իւզօլու	yz-ol-u ∅-∅ er	իւզօլու էր
1PL	yz-ol-u i-nk ^{hj}	իւզօլու ինք	yz-ol-u i-nk ^{hj} er	իւզօլու ինք էր
2PL	yz-ol-u e-k ^{hj}	իւզօլու էք	yz-ol-u e-k ^{hj} er	իւզօլու էք էր
3PL	yz-ol-u i-n	իւզօլու ին	yz-ol-u i-n er	իւզօլու ին էր
	√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR		√/-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR PST	

33.3.2.2.4 Past perfective or aorist

HD: The past perfective (Table 33.16) is also called the aorist. In SEA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/ , and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Maragha dialect does a quite different strategy. Between the root and the agreement suffix, we see a single vowel /i/ or /u/. It seems this vowel acts as a past marker Yerevan dialect behaves the same. But the data is too limited to be sure. The two dialects seem to have incomparable morphology

Table 33.16: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-u-m	իւզում	uz-e-tʰ-i-∅	ուզեցի
2SG	yz-i-r	իւզիր	uz-e-tʰ-i-r	ուզեցիր
3SG	yz-i-tʰ	իւզից	uz-e-tʰ-∅-∅	ուզեց
1PL	yz-u-nk ^h	իւզունք	uz-e-tʰ-i-ŋk ^h	ուզեցինք
2PL	yz-u-k ^h	իւզուք	uz-e-tʰ-i-k ^h	ուզեցիք
3PL	yz-u-n	իւզուն	uz-e-tʰ-i-n	ուզեցին
	√/-PST?-AGR		√/-TH-AOR-PST-AGR	

33.3.2.2.5 Subjunctive present and past imperfective

HD: In SEA, the subjunctive present (Table 33.17) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the present indicative. For a verb like ‘to want’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Maragha dialect is similar, but the theme vowel can vary between /y, i, e/.

Table 33.17: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'		cf. SEA 'to want'	
1SG	յշ-յ-մ	իւզիւմ	uz-e-m	ուզեմ
2SG	յշ-ի-ս	իւզիս	uz-e-s	ուզես
3SG	յշ-յ-∅	իւզիւ	uz-i-∅	ուզի
1PL	յշ-ի-nk ^{hj}	իւզինք	uz-e-ŋk ^h	ուզենք
2PL	յշ-e-k ^{hj}	իւզեք	uz-e-k ^h	ուզեք
3PL	յշ-ի-n ⁱ	իւզին	uz-e-n	ուզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

HD: In SEA, the subjunctive past imperfective (Table 33.18) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Maragha, we instead add the past particle /er/ after the verb. For the 3SG, this particle seems to cliticize to the verb and delete the verb's theme vowel.

Table 33.18: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'		cf. SEA 'to want'	
1SG	յշ-յ-մ er	իւզիւմ էր	uz-ej-i-∅	ուզեի
2SG	յշ-ի-ս er	իւզիս էր	uz-ej-i-r	ուզեիր
3SG	յշ-∅-∅-er	իւզեր	uz-e-∅-r	ուզեր
1PL	յշ-ի-nk ^{hj} er	իւզինք էր	uz-ej-i-ŋk ^h	ուզեինք
2PL	յշ-e-k ^{hj} er	իւզեք էր	uz-ej-i-k ^h	ուզեիք
3PL	յշ-ի-n ⁱ er	իւզին էր	uz-ej-i-n	ուզեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	

33.3.2.2.6 Tenses built from the subjunctive: Future

HD: In Maragha, the future and future perfect are built off subjunctive (Table 33.19). For the verb 'to like', we simply add the future prefix /k-/. SEA behaves essentially the same and I don't provide its paradigm.

Table 33.19: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb 'to like' in the Maragha dialect

	Future <ապառնի>		Future perfect <անցեալ ապառնի>	
1SG	k-յշ-յ-մ	կիւզիւմ	k-յշ-յ-մ er	կիւզիւմ էր
2SG	k-յշ-ի-ս	կիւզիս	k-յշ-ի-ս er	կիւզիս էր
3SG	k-յշ-յ-∅	կիւզիւ	k-յշ-∅-∅-er	կիւզեր
1PL	k-յշ-ի-nk ^{hj}	կիւզինք	k-յշ-ի-nk ^{hj} er	կիւզինք էր
2PL	k-յշ-e-k ^{hj}	կիւզեք	k-յշ-e-k ^{hj} er	կիւզեք էր
3PL	k-յշ-ի-n ⁱ	կիւզին	k-յշ-ի-n ⁱ er	կիւզին էր
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR PST	

33.3.2.2.7 Imperative and prohibitive

HD: For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like 'to like' (Table 33.20). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-tʰ-ek^h/ after the root such that /-e-tʰ-/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Maragha is somewhat different. In the 2SG, we only see a suffix /-y/ after the root. For the 2PL, we only see a suffix /-ek^{hj}/

Table 33.20: Imperative forms <հրամայական> in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'	cf. SEA 'to want'	
2SG	yz-ŷ-∅ իլզի'Լ	uz-∅-ir ուզի'ր	√/-TH-IMP.2SG
2PL	yz-ek ^{hi} իլզեք	uz-e-ṡ ^h -ek ^h ուզեցեք	√/-TH-AOR-IMP.2PL
		uz-ek ^h ուզեք	√/-IMP.2PL

HD: For the prohibitive or negative imperative (Table 33.21), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Maragha behaves the same

Table 33.21: Negative imperative or prohibitive forms in the Maragha dialect

	Maragha 'to like'	cf. SEA 'to want'	
2SG	mi yz-ŷ-∅ մի իլզիԼ	mí uz-∅-ir մի' ուզիր	PROH √/-IMP.2SG
2PL	mi yz-ek ^{hi} մի իլզեք	mi uz-ek ^h մի' ուզեք	PROH √/-IMP.2PL

Original page number 284.

33.4 Subdialects

33.4.1 Urmia

The subdialect of Urmia is the same as Maragh. But from the subsequent text samples, it seems that there are some differences.

33.4.1.1 Morphological differences

For example, the plural formatives are /-er/, -ner/ <եր, ներ>, while in Maragha they are /-ir/, -nir/ <իր, նիր>.

The future is formed with the formative /tiki/ <տիկի>, which is of course a form change from CA /piti/ <պիտի> 'it is necessary'.

33.4.1.2 Object clitics

The use of the possessive article in verbs is very interesting (123).

(123) Urmia (Maragha)

- a. me ṡsi prn-e-nk^h-t
one horse catch-TH-1PL-POSS.2SG
'(Let us) catch a horse for you.'
մէ ծի պռնէնքտ
- b. p^htrt-e-s er-d
search-TH-IMPF.CVB? PST-POSS.2SG
'He was looking for you.'
փտռտես էրդ

- c. arak-n as-e-l-i, ná jat kʰaxtʰr jel, ut-e-n-d, na jat tʰar jel,
 proverb-DEF say-TH-INF-?, no? very sweet be?, eat-TH-3PL-POSS.2SG, no? very bitter be?,
 tʰal-e-n-d
 throw-TH-3PL-POSS.2SG
 ‘The proverb says: Don’t be too sweet, they’ll eat you; don’t be too bitter, they’ll throw you away.’
 առական ասելի – նա՛ շատ քախցր յէ՛ ուտենդ, նա շատ թառ յէ՛ թալենդ

This usage of the possessive article is borrowed from Persian, where one says for example <didem-et> ‘I saw you>, <binem-et> ‘I see you>. *HD: He means that the Armenian possessive article here is acting as an object clitic. See Dolatian (2022) for similar data from other Iranian Armenian dialects.*

33.5 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.

33.5.1 Maragha: Խառնիս ինան Նիշան

Մէ օր Սօնան ինան Անդո՛ւնու կիւզին իւրիւս (իւրիւնց) տղային փսակին: Սօնան կասը՝ Անդո՛ւնին.

– Յար, էջի օղորկիյ Հանթիւնիւ ախչկան իւզօլու:

– Չէ՛, Սօ՛նա, մէ Եօզգաննա՛ խիյալ անրան. հանթան Նանրա՛ չուտուրուն. Էն հարուս, յիս ախկատ:

– Չէ՛, Անդո՛ւն, իշքան խիյալ անելիմ՝ Նանրմէն աղէ՛կյա՛ չիմնալի գլիննել. Էսս (հէնց) յիս առելիմ «Էթաի Նանրա՛ իւզիյ. յա կըտան, յա չին տան»:

Original page number 285.

– Դէ մըկա քյի Էտէնց ի, լաճիքիիիս (մեր տղան) Էլ իւզէլի, շապպաթ օ՛րա էջի օղորկու, թօղ Էթան իւզին:

Շանպպաթ օ՛րա Սօնան շուտօվ կի զարթնի, սիմաճա՛րա քի քիցի, չայի՛րա քը խըմին, ա՛ննա՛ն (յետոյ) Սօնան կըլը՝ կէթա՛ իւր բաշու տո՛ւնա, Միւրվարիյին կասը՝ քյի՛

– Այ Միւրվարը՛, ա՛խչի. յերէկ իրիկաս (ամուսնոյս) խետա՛ մէ զա՛դ իիյ խիյալ արի. իւզէլիյ Հանթիւնիւ ախչկան առնիիյ միւր Միսակին. կիւզիս յար կօսօրէն սօրա քյէլ էջի, տըսնինք իշ կասին. կտան անրան, կյալ շ անպանթ Էթանք Նիշանա տինիիյ:

– Սօ՛նա, մըկա քյի Էտէնց ի, յիս Էլ շատ կուրախանամ քյի Միսակըին փսակէլի: Աշկիս վիրան, Սօ՛նա, կօսօրէն սօրա կէթամ քըչարչըրվիմ, բա՛լքյա՛ առնիմ:

Կօսօրէն սօրա Միւրվարին կըլը՝ կէթա՛ Հանթիւնիւս տո՛ւնա, Նանր ախչկան իւզօլու:

Կէթա տո՛ւնա քըթըփը՛, կիկյան տո՛ւնա կըպանացին, Միւրվարին կըմըննը՛ Նիս, Հանթիւնիւ կնգան պանօվ կըտա՛ Հանթիւնիւ կնիկ Նանրկիզն Էլա՛ Նանր պանօվա կառնը՛

– Փանի, պանօվ իս Էկի, Միւրվարը՛ բաշի, Էթ վա՛ր քամին ի քյէզի պերի տան. աղէկ ի, հանրտան մէ կյանիս միւր տո՛ւնա:

– Չէ՛, Նանրգիյզ բաշը՛, մկա Էլ չի՛մ Էր կյա, ամմա մէ խէյր պանը՛ խամա յիմ Էկի:

– Ասա տսնիիյ, ի՞շ խէյր պանի խամա՛ իս Էկի:

– Նանրգիյզ բաշի, աղէյ, թօղ ասիմ. տի՛ս, դիւզ ա՛ Էկիի իմ ծիւր Նուբառին Էջի, կտաս՝ տու, չիս տա՛ մի՛ տու:

- Միրվարը՝ բաջը, յիս չիմ ասելի չիմ տա, ամմա, իրիկյիս տո՛ւնա չի. թօ քիշի՛րա իրիկյա կյա, նա՛րմեն խա՛բա՛ր առնիմ, տսնիմ ի՞շ կասը՛:

Միրվարին կասը՛ Նա՛րգյիզին.

- Ամմա խայիշտ իմ անելի քյի ասիս. բա՛լքա՛ կյա՛լ շա՛պա՛նթ նշա՛նա տի՛նիի, բիյօլ (մի կերպ) սօրա-յէլ խառնի՛սա՛ անիի:

- Արխէին յիւ, Մի՛րվարը բաջը, յիս կասիմ:

Միրվարին յէլա՛վ էկա՛վ տուն:

Քիշի՛րվան Նարգյիզի մա՛րթա էկա՛վ տուն. Նարգյի՛զա՛ ասաց իւր մարթուն.

- Միրվարին էկիր էր միւր ախճկան էլչի. ի՞նչօխ իս անելի. կըտաս ա՛յա՛ր, վա՛ճա՛ կյա՛լուց ջուղաբ տամ:

Original page number 286.

Մա՛րթա ասաց.

- Ասվաճ շինա՛խավիր անի, Միսա՛կա խէլքօ՛վ տղա՛-յը. կտամ. վա՛ղա Միւլվարին կյա՛լուց ասա կտաի:

Նա՛րվաղա Միւլվարին էկա՛վ Նա՛րգյիզի կը՛շտա, ասաց - Տալէ՛հյ:

Նա՛րգյիզն էլ ասաց.

- Կտաի, հէ՞ր չիիյ տա: Մա՛րթըս տիւն էթա՛լեն սօրա էկա՛վ, ասը՛մ. էն էլ ասաց կտամ:

Կյիրանկյի օ՛րա Սօնան, Միւլվարի ինան Անդո՛ւնա կինացը՛ն շիրինիյ խմօլու. շիրինի՛յա խմէլեն իրիք շա՛պա՛նթ սօրա հազըրվան խառնիսի թա՛ղա՛րիիյ տըսնօլու: Խառնիսի թա՛ղա՛րի՛քա՛ տսնէլեն սօրա, բաշլամը՛ն խառնի՛ստ. ըմմըին մարթնիրին կանչը՛ն, խառնիսի խա՛բա՛ր տուվը՛ն: անա՛չին քիշի՛րա խի՛նա տիրը՛ն, սօրավան քիշի՛րն էլա՛ փսա՛կա կըռը՛ն: Փսա՛կա կոօլուց խա՛լա՛ն ին էր քիցելի խառսու կոլօ՛խա. բոյօլում (յետոյ) ասելին էր «Ասվաս շինա՛խավիր անի»:

Խառսուն ժամտունեն խանէլեն սրա Անդուն ինան Սօնան խաղալօ՛վ խառսուն պերը՛ն տուն:

33.5.2 Urmia subdialect

Adjarian's source: Communicated by Mr. Kaloust Iskenderian (պր. Գալուստ Իսքենդերեան), a provincial inspector of Urmia schools.

33.5.2.1 Ikiaghach village

Մէ օր գնացիմ խասամ գետի յէ՛րգա. մէ պճառ կակուղ իմ էր քէլելի (մի քիչ հանդարտ կերթայի). գե՛տա էնէնց ջօշմիշիւր էր՝ յերգերէն թալէս էր ճի՛ւրա. իշկացիմ տըսամ մէ տերտէր՝ ուր տերօխնին, մէ կաշա (ասորի քահանա)՝ ուր տերօխնին, մէ մալլա էլ ՝ ուր կնի՛կա. մէյն էլ մէ ծի կար կշտէ՛րա: Նա՛ տերտէ՛րա էյթիբար էր անելի տանս մօ՛տա մալ ուր կնի՛կա, նա կաշան, նա մալլան: Մէ ծի կա տանց մօ՛տա, վեր տիկյի (պիտի) տարմօ՛վ ճուխտ ճուխտ ըսնին մէկյէլ իրէ՛սա: Մըկը (հիմակ) ի՞շխօ անինք վեր կնթնէ՛րա չը մասն օտար մարթու մօ՛տա:

33.5.2.2 Isalu village

Մալլա Նասրադի՛նա մէ օր իշէ՛րա խառիրէր տէ՛մա ՝ էթաս էր: Կըննաց ըլայ կյատիկի (ծոր) վօ՛տա. մէ մարթ տար տէ...

Original page number 287.

... առեց, ասաց. տիւն գլինաս յես յեփ կմեռնեմ, ասա տըսնիմ: Տեփ (յետոյ) Էն իշկաց Էտ մա՛րթա մի թահար մարթ ի, յետնար – տեփ ասաց. Է՛շա կյատիւկէն ըլելին տիկյի օխտ տիր ամի. խետ օխտ տիր տռեց `տեփ Էն վատին տիւն կմեռնես: Խա՛, տեփ Էշէ՛րա կշեց կյատի՛ւկա. գլօ՛խա ըլելին օխտ տիր Է՛շա տռեց: Մալլան ինկյա՛վ պարզ՛վա՛վ, ասաց. յես մեռամ: Տեփ մնաց տա՛ղա. Էշէ՛րա հա՛ր մէ՛կյա մէ թէխ կյոնացին. մէ կյել ըկա՛վ տաղ՝ Էշէրէն մէ՛կյա կյերա՛վ. ասաց. Մալլա Նասրադի՛նա չմեռնէր՝ մըկը կյէ՛լա Է՛շա չէր ուղը՛: Տեփ մալլան ըլա՛վ Էկա՛վ թէխ տո՛ւնա. իւր կնկյան ասաց. յել քել տուր տրկյեցին ասա վեր մալլան մեռիր ի, տանինք խօրենք իւրա: Ըլա՛վ կյոննաց տուր ու տըրկյեցին կանչեց. տարան տարա (գդա) խօրին: Ասաց. մէ Էրթիս թօղ, դա՛ն բա՛մ դա՛մ ընծի խաց պէ թալ. մնաց Էտ մա՛րթա տաղ: Տարմէն յետի մէ կաթըրխանա Էկա՛վ, տար կյերեզմանը կուշտէն ընսնեսէն Էր. Էն օրն Էլ տար կյոնի՛կա. մա՛սալա, իւշ Էր խաց պերի. կլե՛օ՛խա Էն ծակէն պանցրացուց (յանի իշկաս Էր հա՛) իշկամ խաց պերիգ: Կաթըրքլէ՛րա խռնան, պեռն Էլ չինի աման Էր. տա՛նիը ա՛մմէն տվին կօտռտին. տեփ Էն կաթըրչինէ՛րա փառտին Էն տէ՛ղա, ասին մէ իշկանք՝ տանք ինչէ՛ն խռնան. իշկացին մէ կյերեզմանը վրա՛մ մէ Էրթըսը պէս ծայ կա՛մ: Տեփ բանա՛մ արին (ուգեցին) մէ դէն մէ փետ պարզէն. տեփ փէ՛տա պարզին, ը՛՛, տեփ Էն դէն ծէն տըվից մալլան կյերեզմանը՛ մէչէն. շատ մի՛ պարզեք, կը կը կըպնը աշկյիս. տեփ տանք ասին. հօ՛ հօ՛, կա չկա դէտ (այդ տեղէն) Էն խռնէ (խրտներ). դէտ կլօխա խանիր ի... քակին տարա, խանին կաթըրչինէ՛րա. տեփ տարա բանա՛մ արին թըփէլ. շատ թըփը՛ն, Էնղըղը թըփը՛ն ի՛ւր...

Chapter 34

Khoy

34.1 Overview

Original page number 288.

The dialect of Khoy has an extensive distribution. It is found not only in the provinces of Khoy, Salmast, and Maku in Iran, but also in Russia in Igdir and Nakhichevan. During the large migration of Persian-Armenians in 1828, many Armenians from Salmast came and settled in Karabakh, where they founded the villages of Kori, Alighuli, Mughanjik, Karashen in the province of Zangezur, and in villages of Alilu, Angeghakot, Kuşçi-Tazakend, Uz, Mazra, Balak, Shaghat, Ltsen, Qara Klisa and Lower Qara Klisa in the province of Sisian.

The dialect of Khoy has still not been studied. There are writings with this dialect in էմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal volume 2 (Բ.), page 300-304 and volume 4 (Դ), page 343-350. What's more important are N. Ter Avetikian's «Ուտանաւոր աշխատութիւններ եւ Նշանագրութիւն Պարսկաստանից գաղթած խոյեցւոց բարբառով» (Վաղարշապատ 1900) and «Բանաստեղծութիւններ եւ Կիրակոսի հարսանիքը» (Վաղարշապատ 1903).¹

By examining these excerpts, it seems that the dialect of Khoy occupies a middle position between the dialects Maragha and Van. Its grammatical structure is the same as in the Maragha dialect, but its phonological rules are like the Van dialect. In other words, the Khoy dialect is closer to Classical Armenian than Maragha is.

Because we think it's unneeded to further discuss these simplified phenomena, we direct the reader to the subsequent text samples.

Original page number 289.

34.2 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Adjarian's source: See Լ. Տէր-Աւետիքեանի, Ուտանաւոր աշխատութիւններ եւ Նշանագրութիւն (նշանադրութիւն?), էջ 46-49.

¹HD: Unfortunately, I couldn't track down these two bibliographic items, and thus couldn't add them to the bibliography. Furthermore, the page quality makes it unclear if the fourth word is Նշանադրութիւն or Նշանագրութիւն

- Այ մառթ, տիւ գինաս որ խետ ախչի՛գյա ճոչացավ, մառթի էթալու խասավ. տո՛ւնա չի՛ սրփի, չի՛ ավըլի, աման-չամանա չի լվա, տուռվէրքյա կեխտոտ կը թօղնի. շատ էլ որ խետը իյնես, դաստէ կգարկի կը կոտոտի, յանի ինչի՞. - իմանան որ տանելու խասիր ի: Էնէնց էլ տգան. հալա մէ յէլ, քէլ մտի փայան (գոմ)՝ տե՛ս, ի՞նչ կասնաս. Էն հէյվան քյալե՛րա, գյամմքե՛րա, կովե՛րա ընչիւկ վզե՛րա թաղվիր են կվի մէ՛չա. տիւ հէնց գինաս որ Կիրակո՛սա մեզի խմա պա՛ն ի անելի մեր տո՛ւնա ավըրիր ի. վա՛յ վայի որ ասես «ա՛յ բալամ, Էտէնց չեն անի», յետ ի դառնալի խինգ խայիր քյաշում (յիշոց) ի տալի. ասելի «Ալլահ վարա (Աստուած տայ) զըմէն էլ խատնեն». յանի ինչ ի, իմացէք որ յես էլ փռայվելու խասիր եմ. կօ Էտէնց, ա՛յ մառթ. մկա տիւ գինաս:

- Աշկըս լո՛ւ. մենք փսայվանք՝ մեր կլօ՛խա յեգոտով, թող Էն էլ փսայվի, բալքի մեղորոտի. Էն հալա յերէյվան քյօրփան ի. մկավուստ սաբաբ ըլենք, մէ անծոտ պուճուճակ ախչիկ էլ դար խմա ուզենք, խա՛լխա մեզի ի՞նչ կասեն. չե՛ն ասի «յանի Է՞տ ինչ դայդա Էր՝ մկավուստ մեխկի տոպրա՛կա կախին Էն խեղճ տղայի վզէն». յես դալաթ կանեմ՝ դարա սաբաբ չեմ ըլի. դար պերնեն կալա կաթի խոտ ի իկյալի:

(Կիրակոսը կ'աղաչէ մօրը):

- Նանա ջան. Էնը խօքուր ղուրբա՛ն նանա. տիւ իմ աղէ՛կյա ասա բաբայիս կո՛ւշտա. տավարն էլ կպախեմ, տան զըմէն պանի վրան էլ սիրտ կը ցավցուցեմ. հէնց Էն դըդայի որ՝ մէ դայիմ կպնես բաբայիս յախան, որ մէ խա՛ ասի, բօլ ի. ամա Էտ էլ քեզի ասեմ որ Ղուկիենց Շահբազի ախչիկ Նիգյարէն սավայի՝ որ վիզս կռեք՝ ճոկ մառթու ախչիկ չեմ առնի հա՛:

(Մայրը կը համոզէ ամուսինը, որ կը պատասխանէ).

- Այ՛ կնիկ, չունքի որ ասես ես, թո՛ղ քօ խաթրն էլ խօշ ըլի. բալքի սաղ չմնացինք մեռանք. սաղ իքյան Կիրակոսին փսակենք, յես ինան տիւ էլ դիօլ գումնայով մէ աղէկ քէփ անենք,

Original page number 290.

գիւլաշ կպնենք. ջահնա՛մա. դարմէն յետ ի՛նչ կըլի՝ թող ըլի. ամա տիւ Է՛տ ասա, վի՞ր ախչի՛կյա ուզենք, որ համ աբուռով ըլի, համ դայրաթով. խօրորթի ըլի, որ մեր մատէն փուշ խանի: (Ներս կը մտնէ Կիրակոսը): Կի՛րակոս, ա՛յ բալամ, նանատ ասելի որ քեզի փսակենք. մկա տիւ ի՞նչ ես ասելի. ուզե՛ս ես թէ չէ. յա վի՞ր ախչիյն ես ուզելի. մէ աղվո՛րթա ասա ըշկամ. էլ ամչընալու վախտը չի:

- Յես չեմ ուզելի փսայվել. նանաս ի՛ որ կպիր ի յախաս, քշեր-ցերէկ ասելի՝ «տկի (պիտի) քեզի փսակենք». մկա տիւ գինաս, նանաս. յես Էթաս եմ փայան՝ տավարին յեմ տամ. համա, նանա, Էն ասածս ի հա՛, Նիգյա՛րա:

- Չե՛սնալի, Ղուկիենց Շահբազի ախչկա խետն ի, ընծի ասիր ի. «կուզեք Էն ի, չեք ուզի՝ կլեմ կլոխ կվերցեմ՝ տնէն կէթամ. իմ ուզա՛ծա Նիգյարն ի՛, Նիգյա՛րա:

- Ի՞շխօ մայար Շահբազին Էնէնց խասած ախչի՞կ ունի: Մենք ռաշպար մառթ ենք, մեր տան ջահէ՛լա տկի մէ պծառ (քիչ մը) էլ ծեռով-ոտով ըլի, պանի մէջ Էփած ըլի, կանոխ մեր տան պա՛նա, տաշտի բժա՛րա (քազիան) տիւս կիկյա. Էնէնց ըլի որ՝ ինկերէ, տրկեցէ յետ չմնանք: Շատ խարսներ տսիր եմ, որ իրկըվըկէն կլոխքե՛րա տնես են պա՛ռցա, ընչանք լոս խալով մռփես են. չե՛ն տսելի, ախար սափորքե՛րա տարտակ ի, ճուր տկի պերենք, ավել տկի անենք, տո՛ւնա, քիւլան գբիլի ձեռէն ըլիր ի իշխօ փողո՛ցա. տսնա՛ս ես Էն Յարթենէնց խա՛րսա, մառթու դար պէ՛սա մէ խարս ըլի, թող մէ աշկն էլ կոր ըլի:

Chapter 35

Artvin

35.1 Overview

Original page number 291.

The city and province of Artvin are found south of Batumi. This province has two smaller provinces (գաւառակ): Ardanuç and Լ Տավատ-Լերիկ. The city of Artvin has 1200 homes with Armenian residents, of which 230 are Apostolic and the remaining are Catholic. Artvin does not have an Armenian village in its surroundings. The town (աւան) of Ardanuç has only 200 homes of Catholic Armenians. The following villages are in the Ardanuç province (գաւառակ):

- Tandzut, 110 Armenian houses and 5 Catholic houses
- Norashen, 22 Armenian houses

The Armenian villages of the Տավատ-Լերիկ province (գաւառակ) are:

- Satlel (65 Catholic houses, 17 Armenian houses)
- Mamanelis (12 Catholic houses)
- Okrobakert (160 Armenian houses)
- Pkhigur (25 Catholic houses)

East of Ardanuç, there is Ardahan; while Olti is to the south.

The aforementioned area has its own dialect which belongs to the /el/ <ել> branch, and it occupies a midpoint between the dialects of Karin, Khoy, and Tbilisi.

There is no published study on this dialect, nor a manuscript line, thus the following lines are the result of my own research, gathered from migrants from Artvin in Batumi.

35.2 Phonology

35.2.1 Overview

The sound system of the Artvin dialect is like the dialect of Tbilisi. It has three degrees of consonants.

35.2.2 Sound changes

35.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

The Classical diphthong /ɑj/ <այ> becomes /e/ <է> (Table 35.1).

Table 35.1: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> becomes /e/ <է> in the Artvin dialect

	Classical Armenian		> Artvin		cf. SEA	
proximal 'this'	ɑjs	այս	es	ես	ɑjs	այս
medial 'that'	ɑjd	այդ	ed	եդ	ɑjd	այդ
distal 'that'	ɑjn	այն	en	են	ɑjn	այն
'other'	ɑjl	այլ	el	ել	ɑjl	այլ
'goat'	ɑjts	այծ	ets	եծ	ɑjts	այծ
'vineyard'	ɑjgi	այգի	egi	եգի	ɑjgi	այգի

35.2.2.2 Loss of rhotic in some words

The Classical word /hamar/ <համար> 'for' has become /hama/ <համա>, like in Tblisi.

35.2.2.3 Loss of initial /v/ in 'on'

An interesting phenomenon is the loss of the sound /v/ <վ> from the Classical word /verɑj/ <վերայ> (*HD: cf. SWA: /vəra/ <վրայ>*), which has become /ra/ <րա> (124).

- (124) a. k^har-i ra (Artvin)
 k^har-i vəra (SWA)
 rock-GEN on
 'on the/a rock'
 քարի րա, քարի վրայ
- b. d̥zi-u ra nst-a-∅ (Artvin)
 t̥s^hij-u vəra nəst-a-∅ (SEA)
 horse-GEN on sit-PST-1SG
 'I sat on the/a horse.'
 ծիռւ րա նստա, ծիռւ վրայ նստայ
- c. tsar-i ra ver ant̥s^h-a-v (Artvin)
 d̥zar-i vəra ver ant̥s^h-a-v (SWA)
 tree-GEN on up pass-PST-3SG
 'he climbed up on the/a tree.'
 ծառի րա վեր անցավ, ծառի վրայ վեր անցաւ

Original page number 292.

35.2.2.4 Retention of the sound /h/ <հ>

The Classical sound /h/ <հ> does not become /x/ <խ>, unlike the dialects of Maragha and Khoy.

35.3 Morphology

35.3.1 Noun inflection or declension

In declension, the ablative formative is /-men/ <մեն> (Table 35.2).

Table 35.2: Ablative marking in the Artvin dialect

'from Artvin' ?-ABL ?-ABL	Artvin		cf. SWA	
	art ^h vinu-men	Արթվինումեն	art ^h vin-e	Արթվինէ
	savet ^h u-men	Սավէթումեն		
	hetne-men	հէտնէմեն		

As we know, this is one of the characteristics of the Tbilisi dialect.

Similarly, the plural genitive is the form /-er-u/ <երու> (35.3).

Table 35.3: Plural genitive marking in the Artvin dialect

'tree-PL-GEN' 'horse-PL-GEN'	Artvin		cf. SWA		cf. SEA	
	tsar-er-u	ծառերու	dzar-er-u	ծառերու	tsar-er-its ^h	ծառերից
	dzi-er-u	ծիերու	ts ^h ij-er-u	ծիերու	dzij-er-its ^h	ծիերից

The locative is the usual form /-um/ <ում> (35.4).

Table 35.4: Locative marking in the Artvin dialect

?-LOC 'day-LOC'	Artvin		cf. SEA	
	mej-um	մէշում	or-um	օրում

35.3.2 Verb inflection or conjugation

35.3.2.1 Periphrasis in the indicative

Verbal conjugation differs from Tbilisi. The present formative /-um/ <ում> absolutely does not exist. As in the Khoy dialect, this tense is formed with the form /-elis, -eli/ <ելիս, էլի>.

HD: I assume the segmentation is /-e-l-i(s)/ such that the /-i(s)/ is an imperfective converb added onto an infinitive. The rationale is that SEA also has this formative /-is/ as an irregular form of the regular imperfective converb suffix /-um/. Compare SEA against Artvin in (125).

(125) a. Artvin

χos-e-l-is e-m
speak-TH-INF-IMPV.CVB AUX-1SG

'I speak.'
խօսէլիս եմ

b. cf. SEA

χos-um e-m
 speak-IMPF.CVB AUX-1SG

‘I speak.’
 խոսում եմ

c. cf. SEA

t-a-l-is e-m
 give-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG

‘I give.’
 տալիս եմ

HD: Adjarian provides further examples in (126)

(126) Artvin

a. pñtr-e-l-is e-∅
 speak-TH-INF-IMPF.CVB AUX-3SG

‘He searches.’
 փնտռելիս է

b. el-n-e-l-i e-∅
 be-VX-TH-INF-IMPF.CVB AUX-3SG

‘It is/becomes.’
 ըլնելի է

c. ɸñ-e-m ka/kaji ertʰ-l-i
 ¬-AUX-1SG can go-INF-IMPF.CVB

‘I cannot go.’
 չեմ կա, or չեմ կայի էրթի

d. vorti e-s ertʰ-l-i
 where AUX-2SG go-INF-IMPF.CVB

‘Where are you going?’
 վօրտի էս էրթի

e. ɸñ-e-m ka/kaji χos-e-l-i
 ¬-AUX-1SG can speak-TH-INF-IMPF.CVB

‘I cannot speak.’
 չեմ կայի խօսելի

35.3.2.2 Future marking

HD: In SEA, one way to form the future is to add the prefix /k(ə)-/ to the finite verb (127).

(127) SEA

kə-pʰəñtr-e-n
 FUT-search-TH-3PL

‘They will search.’
 կփնտրեն

HD: It seems that Artvin uses a different prefix form.

The future is formed with the formative /ku/ <կո> (128).

(128) Artvin

- a. ku ɔf-i-n
FUT ?-TH-3PL
I don't know what this verb is, but it would mean 'they will X'
կու աշիւ
- b. ku t-a-s ga
FUT give-TH-2SG ?
'You will give.'
կու դու գա
- c. ku pñtr-i-n
FUT search-TH-3PL
'They will search.'
կու փնտռիւ

35.3.2.3 Theme vowel changes

In both the perfective and the future, the Classical theme vowel /e/ <ե> changes to /i/ <ի> (129).

(129) Artvin

- a. ɔf-i-t[ʃ]s^h
?-TH-AOR
I don't know what this verb is, but it would be 'He did X'
աշից
- b. pñtr-i-t[ʃ]s^h
search-TH-AOR
'He searched.'
փնտռից
- c. ku ɔf-i-n
FUT ?-TH-3PL
I don't know what this verb is, but it would be 'They were going to X'
կու աշիւ.

HD: Unfortunately, Adjarian's data is too limited to make a more meaningful description or comparison with SEA/SWA. But essentially, what Adjarian describes is that the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in some morphological contexts. Compare 'he searched' from (129b) against SEA (130).

(130) cf. SEA

pəñtr-e-t[ʃ]s^h
search-TH-AOR

'He searched.'
փնտրեց

35.3.2.4 Imperative

An especially interesting form is the second type of imperative (131).

(131) Artvin

- a. gr-í-s a
 write-TH-2SG ?
 'Write!'
 գրի՛ս ա
- b. xos-í-s a
 speak-TH-2SG ?
 'Speak!'
 խօսի՛ս ա

These correspond to the Istanbul interrogative-like imperatives (132).

(132) Istanbul, when read as SWA words

- a. ʃjə-kʰər-é-s
 ʃjə-write-TH-2SG ?
 'Don't write!'
 չգրե՞ս
- b. ʃjə-xos-í-s
 ʃjə-speak-TH-2SG ?
 'Don't speak!'
 չխօսի՞ս

HD: I think what he means is that these Artvin imperative seem to be derived from subjunctive verbs; the Istanbul verbs seem subjunctive based on how they would be interpreted in SWA.

35.4 Text samples

HD: I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.

Առաջ Արթվին շէնլիկը տասնըհինգ տուն է եղէ. բօլօրը մէշա. Էն մէշունը Սապէթումէն կու աշին օ՛րը (որ) Արթվինումէն մուխ կու դուս գա. գուգան կու փնտռին խիտը (վրաց. կամուրջ). չէն կա (չեն կրնար) գտնի օ՛րա Ճօրօխը անցնին. Էտեվ մէկ ավջին գէյիգի հետնեմէն գալիս է օ՛րը գարնէ. առաջեվան կայբ է ըլնէլի. կայբ Էղած վախտին փնտռե՛լիս է վօ՛րանց գնաց: Աշից օրը խիտը գտավ. խիտն էլ փուրցելը (վրց. մացառ թէ՞ բաղեղ) փաթըթած է. Է՛նդադուր արավ օ՛րա խիտը անցավ Էնթին: Վեր անցավ օրմընումը, փնտռից ու շէնլիկի տեղը գտաւ: Իշտէ Էնդօր Էտեվ, Էֆէնդիմ, օրմանը կօտրեցին, Էնդէղը քաղաք շինեցին, իշտէ Էնդէղը Էղավ Արթվին:

Էն գտնօղ մարթու անունն էլ Արութէն է եղէ, Էնդօր վրա դրէլ է Արթվին:

Original page number 293.

HD: Note that Adjarian had a note here about the Armenian diaspora. I moved it to ().

Part V

Adjarian's endmatter

Chapter 36

Placenames and dialects

HD: This chapter is written by the translator (me), based on an index at the end of Adjarian's book.

In the original document, Adjarian has a chapter where he lists all the place-names that had Armenian populations. For each location, he likewise gave the page number that mentioned this location. This chapter was on page 294 and it can translated as *"Alphabetical list of Armenian residences and described provinces"*. He states that *"in total, there is a sample of 102 provincial vernaculars"*, though his list is made up 617 items.

In my translation, I list the Armenian names that Adjarian used and their original page numbers. The parenthesis mark text samples. I keep the original alphabetical order, based on the Armenian word.

I likewise provide other common Armenian names for these locations (usually this other word is just the Armenian name with reformed spelling). I provide the corresponding Romanized or English name. In general, the Romanized name is based on the most common name that is used in Latin-script sources, such as English Wikipedia. When multiple romanizations are attested, we list all of them. We use the romanization that is the most common in English, most commonly used by Armenians, or most closely resembles Adjarian's original Armenian name.

In some cases, I couldn't find the modern name or location of a placename. I give a hypothetical romanizations with a question mark.

In some cases, Adjarian provides a page number as an example of some place name, but that page doesn't actually have that place names. I did not catalog such errors.

I use archaic names such as Birmania instead of Myanmar, so that the translation does not seem anachronistic.

Table 36.1: Names of dialects and regions

Armenian term used by Adjarian	Other Armenian terms	Romanization that we use	Other romanizations	Page
Ագուլիս		Agulis	Əylis	1, 2, 3, 4, 13, 36, 40, 89, 92-100, (101-2), 104
Ադամխան	Վարդաձոր	Adamxan	Vardadzor	116, 118, (134)
Ադլեր	Ադլեր	Adler		184
Ադրիանուպոլիս	Ադրիանուպոլիս, Էդիրն	Adrianopolis	Adrianople, Hadrianopolis, Edirne	29, 31, 258
Ազով		Azov		26
Աթենք	Աթենք	Athens		29

Ալաշկերտ		Alashkert	Eleşkirt	10, 116-7, 121, (125), 133
Ալեքսանդրապոլ	Ալեքսանդրապոլ, Ալեքսանդրապոլ, Գյումրի	Alexandropol	Gyumri	34, 104, 107, 111, 116
Ալեքսանդրետ	Ալեքսանդրետ, Ալեքսանդրետտա	Alexandretta	İskenderun	199
Ալիլու		Alilu		288
Ալիկրդխ	Աստղաձոր	Alikrykh	Astghadzor	116, 118, (137)
Ալիդուլի	Հարթաշեն	Alighuli	Hartashen	288
Ալուշտա		Alushta		26
Ալուչալու	Արծվանիստ	Aluchalu	Artsvanist	116, 118, 139
Ախալցխա		Akhalsikhe		2, 34, 104, 107, 111
Ախալքալաք	Ախալքալաքի	Akhalkalaki		31, 32, 34, 104, 111, (113), 116
Ածպտեր	Ազբդեր, Էզիդեր	Adzbder	Akıncılar, Ezbider	174
Ակն		Akn	Kemaliye	29, 103, 222-3, (224), 260
Աղբակ		Aghbak		140
Աղդաշ		Agdash		26
Աղեքսանդրիա	Աղեքսանտրիա	Alexandria		28
Աղուանք	Աղվանք	Aghvank	Caucasian Albania	25
Աղստաֆա	Աղստև	Agstafa		61
Ամասիա		Amasia		29, 232, 234
Ամերիկա see Մ. Նահանգ.		America, see the United States		
Այթոս	Այթոս	Aytos	Aitos	29, 31
Այնթապ		Ayntap		28, 30
Այտըն	Այդըն	Aydin		29, 33, 293
Անափա		Anapa		25
Անգեղակոթ		Angeghakot		288
Անգլիա		England		29, 33, 293
Անդիժան		Andijan		26
Անտիոք or Անթաքիա		Antioch	Antakya	28, 199, 200, (210), 212
Աշտարակ		Ashtarak		105
Ապարան		Aparan		(116-7, 121, (126)
Ապկիոն		Abgion? ¹		(194, 185
Առքս		Aras? ²		26
Առնջկոյս	Առնջկուս		Kavuştuk	(132)
Ասլանբեկ	Ասլանբեկ, Ասլանբեգ	Aslanbeg	Arslanbey, Aslanbey	3, 12-13, 106, 175, 241-4, (244-5)
Ասխաբադ		Ashgabat		26
Ասորեստան		Assyria	modern Iraq	27, 33
Ասորիք տես Սիւրիա		historical Syria, see Syria		

¹ I couldn't track down² I couldn't track down.

Աստապատ		Astabad		37, 45-47, (48)
Աստրախան	Աժտերխան	Astrakhan		26, 30, 36, 82-84, (84-86), 89
Ատանա	Ադանա		Adana	28
Ատափազար		Adapazarı		13, 29, 241, (246)
Ատիեաման	Ադըյաման	Adiyaman		29, 196, (198)
Ատրպատական		Atropatene	Iranian Azer- baijan	27, 37, 70
Արաբկիր		Arapgir	Arabkir	3, 4, 29, 103, 196, 215-6, (217), 222-3
Արամո	Արամո, Արամոյ	Aramo		28, 212-3, (213-4)
Արդուին		Արդվին, Արթվին Artvin		19, 25, 34, 280, 291-2, (292)
Արեւելեան Ռումելի	Ռումելիա	Eastern Rumelia		(31-32)
Արթը		Artəgh? ³		26
Արծափ		Ardzap	Sağlıksuyu	138
Արծկէ	Արծկէ	Artske	Adilcevaz	117, 118, 121, (132)
Արդնի	Արկնի	Arghni	Ergani	159
Արճէշ	Արճէշ, Ականց	Arjesh	Erciş	(116-8, 121, (131), 139)
Արմաւիր	Արմավիր	Armavir		26, 33
Արմեանսկ	Արմյանսկ	Armiansk		26
Արտահան	Արդահան	Ardahan		291
Արտանուշ	Արտանուշ	Ardanuç	Artanuj	25, 291
Արտապիլ	Արդաբիլ	Ardabil		28
Աւդալաղալու	Աւտալաղալու, Ավդալաղալու, Վաղաշեն	Avdalaghalu	Vaghashen	116, 118, (137)
Աւստրո-Հունգարիա	Ավստրո-Հունգարիա	Austro-Hungary	Austria- Hungary	10, 19, 27, 103, 270-2, (273-9)
Աքքերման	Աքքիրման, Բելգորոդ-Դնեստրովսկի	Akkerman	Bilhorod- Dnistrovskiy	27, 31
Աֆիոն-Գարահիսար	Աֆիոն-Կարահիսար	Afyonkarahisar		29
Բաբերդ	Բայբերդ	Baberd	Bayburt	13, 111-2
Բագու		Baku		13, 25, 61, 76
Բազարքէյ		Pazarköy		241
Բաթում	Բաթումի	Batumi		13, 25, 32, 34, 178, 291
Բալակ		Balak	Balek?	288
Բալաշով		Balashov		26
Բալու		Palu		167, 168
Բաղէշ	Բաղէշ, Պիթլիս, Բիթլիս	Paghesh	Baghesh, Bitlis	33, 116-8, 121, (131)
Բաղչեսարայ	Բաղչեսարայ, Բաղչեսէրայ	Bakhchisaray	Eski Yurt	26, 263
Բաշքենդ	Բաշքենդ, Բաշգենդ	Bashkent		37
Բասարգեշար	Վարդենիս	Basargechar	Vardenis	140, 145-6, (152-4)

³I couldn't track down.

Բասեն		Basean	Phasiane, Pasinler	111, (114)
Բատալբաշու		Batalbashu? ⁴		26
Բաւրա	Բավրա	Bavra		31
Բաֆոս	Պաֆոս	Paphos	Bafos	28
Բեթղեհեմ	Բեթղեհեմ	Bethlehem		27
Բելցի	Բելցի	Balti	Beltsi	27, 31
Բենդեր	Բենդեր	Bender		27, 31
Բեշթա	Բեթա	Beshta? ⁵		27
Բեսարաբիա		Bessarabia		27, 31, 32
Բերդեանսկ	Բերդյանսկ	Berdiansk	Berdyansk	26
Բթեշտ	Պիտեշտ	Piteşti		27
Բլօեշտի	Պլոեշտի	Ploieşti		27
Բոլնիս-խաչեն	Բոլնիս-խաչեն	Bolnis-Khachini	Bolnisi	61, 62
Բորչալու		Borchaly		37, 47
Բուխարա		Bukhara		26
Բուշիր		Bushehr	Bushire	87
Բրգնիկ		Pirknik	Dört Eylül	225, 227
Գահիրե	Կահիրե	Cairo		28
Գանձակ		Gandzak	Ganja	61, 52, 70, 72, (74)
Գանձակ գիւղ		Gandzak village		139
Գանտիա	Հերակլիոն	Kandiye	Heraklion	29
Գասապա		Kasaba	Turgutlu	239
Գասթամունի	Քասթամունու, Քասթամունի	Kastamonu	Kastamoni	29, 30
Գետակբուլաղ	Կարճաղբյուր	Gedakbulag	Karchaghbyur	116, 118, (139)
Գերմանիա		Germany		30
Գեօլ	Գյոլ	Gölköy		116, 118, (135)
Գեօքչայ	Գյոքչայ	Geokchay	Goychay	25
Գըրգաղաճ		Kırkağaç		239
Գիրգորես		Girgores? ⁶		232
Գոլոճնայա-Ստեպ	Սովյալ տափաստան	Golodnaya Steppe	Mirzacho‘l	26
Գոնիա	Քոնիա	Konya		29
Գորի		Gori		25, 32
Գուբի		Guti? ⁷		27, 33
Գուլասոր		Gulasor? ⁸		138
Գրիգորուպոլիս	Գրիգորիոպոլիս	Grigoriopol		27, 31
Դալիկարդաշ	Սարուխան	Dalikardash	Sarukhan	37
Դաղստան		Dagestan		26
Դամասկոս		Damascus		28, 33
Դաշտ		Dasht		92

⁴I couldn't track down this town.⁵I couldn't track down.⁶I couldn't track down.⁷I couldn't track down.⁸I couldn't track down.

Դարբանդ	Դերբենդ?	Darband	Derbent? ⁹ , Karmrakar?	26, 61, 62
Դիզակ	Հադրուք	Dizak	Hadrut	68
Դիլիջան		Dilijan		13, 61
Դնեպր	Դնիպրո, Դներք	Dnipro		26, 263
Դուլակ		Dulak		26
Դուշեթ	Դուշեթ	Dusheti		25
Դուրովկա		Durovka? ¹⁰		26
Եալթա	Յալտա		Yalta	26, 178, 263
Եալովա	Յալովա	Yalova		241
Եամպոլի	Եամպոլի, Յամպոլի	Yampil	Yampol	29, 31
Եաշ	Յաշ	Iaşi		27
Եաֆա	Յաֆֆա	Jaffa		28
Եգիպտոս		Egypt		28, 34, 293
Եդեսիա		Edessa		29, 159, (166)
Եթովպիա		Ethiopia		28
Եկատերինոդար		Yekaterinodar		26, 263
Եկատերինոսլավ	Եկատերինասլավ	Yekaterinoslav	Dnipro	26, 263
Եղիսաբեթուպոլիս	Դումբրովեն	Elisabethopolis	Dumbrăveni	27, 33
Եյսկ		Yeysk		26
Երանոս		Yeranos		116, 118, (133)
Երեւան	Երևան	Yerevan	Erevan	4, 13, 36-52, (47), 54, 55, 61, 62, 66, 70, 82-3, 88-9, 92, 95-6, 104, 106, 116
Երզնկա	Երզնկեան	Yerznka	Erzincan	(103-4), 167-174, (171), 197, 225
Երուսաղէմ	Երուսաղէմ	Jerusalem		28
Եւդոկիա	Եվդոկիա, Թօքատ, Թօքաթ, Թոքաթ	Evdokia	Tokat	3, 29, 31, 103, 174, 178, 232-4, 239, (234-7), 243
Եւպատորիա	Եվպատորիա	Yevpatoriya		26, 263
Եւրոպական Թուրքիա		European Turkey		29, 31, 258
Եօզղատ	Եոզղատ, Յոզղատ	Yozgat		29, 32, 215
Եօզղատ գիւղերը		Yozgat villages		31, 205, 215
Չաղալու	Ախպրաձոր, Ծովակ	Zaghalu	Akhpradzor, Tsovak	116, 118, (139)
Չանգեզուր	Չանկեզուր	Zangezur		(75), 288
Չառա		Zara		225
Չաքաթալա		Zagatala	Zagatala	25
Չէյթուն	Չէյթուն	Zeytun	Zeitun, Süley- manlı	13, 19, 28, 199-205, (206-8)
Չէֆանոս	Չէֆանոս	Zafanos		185, (191)
Չիադղին		Ziadqin? ¹¹		26
Չիլէ	Չիլէ, Չելա	Zile		30

⁹There are many locations in the area so it's difficult to know which exact city he meant. What's certain is that this city or village must have been in Caucasian Albania. <https://en.wikipedia.org/wiki/Darband>

¹⁰I couldn't track this down

¹¹I couldn't track down.

Չիրաքլու		Zirekli		139
Չիրոյի գիւղ		Ziro village	Murat	138
Չմիւռնիա (Իզմիր)	Չմյուռնիա, Սմիրնա	Smyrna	İzmir	(29-31, 61, 103, 168, 205, 233, 239, (240), 249
Չոլախաչ	Չոլաքար	Zolakhach	Zolakar	116, 118, (138)
Չուիցերիա	Շվեյցարիա	Switzerland		30
Էնզելի	Էնզեի	Anzali	Bandar-e Anzali, Enzeli	28, 87
Էսկիւրի	Անկիւրիա, Անգարա, Անկարա	Ankara	Ancyra	29, 31, 205
Էշտիա	Հէշտիա	Eshtia		116
Էջմիածին	Վաղարշապատ	Etchmiadzin	Vagharshapat	13, 37, 44
Էսկի-Չաղրա	Ստարա Չագորա	Eski Zagra	Stara Zagora	29, 31
Էվերէկ		Everek	Develi	215, (220)
Էտիրնէ տես Ադրիանուպոլիս	Էդիրն	Edirne see Adrianopolis		
Էրեյլի	Էրեղլի	Ereğli		31
Էրմենիքեանդ				76
Էօտէմիշ		Ödemiş		31, 34, 61
Էֆքերէ		Efkere		215
Թագանրոզ	Թագանրոկ, Տագանրոզ	Taganrog		26, 263
Թագաքենդ	Թագաքենդ	Tazakend		116
Թաթարիստան	Թաթարստան	Tatarstan		26, 61
Թաթար-Պաղարճիկ	Պաղարճիկ	Tatar Pazardzhik	Pazardzhik	29
Թաշքենդ	Թաշքենդ	Tashkent		61
Թարապուլուս	Թրիփոլի, Տրիպոլի	Tripoli		28
Թարսուս	Տարսոս	Tarsus		28
Թաւրիզ	Թավրիզ	Tabriz		13, 28, 37, 40, 46-7, (49), 61, 70, 88
Թելաւ	Թելավ	Telavi		25, 32
Թեմրիկ	Տեմրյուկ	Temryuk		26
Թերեքեան շրջան		Terek area		26
Թեհրան	Թեհրան	Tehran		28, 87
Թեմիր-խան-Շուրա	Թեմիր-խան-Շուրա	Temir-Khan-Shura	Buynaksk	26
Թեոդոսիա	Թեոդոսիա	Theodosia	Feodosia	26, 263
Թերմէ	Թերմե	Terme		184
Թիւսկիլի	Թիւսկիլի	Tyuskyulyu? ¹²		116, 139
Թիւրքեստան	Թուրքեստան, Թյուրքեստան	Turkistan		26, 61
Թիսնէթի	Թիանէթ	Tianeti		25
Թիֆլիս	Թբիլիսի, Տփղիս	Tbilisi	Tiflis	1, 2, 4, 13, 19, 25, 32, 35-37, 39, 40, 52-58, 62, (58-60), 66, 95, 104, 147, 249, 291-2
Թոմարզա		Tomarza		215
Թորիա		Toria		116

¹² I couldn't track down.

Թուլչա		Tulcea		27, 31
Թռնովա	Թրնովա	Trnova? ¹³		29, 31
Թրանսիլվանիա	Տրանսիլվանիա	Transylvania		27, 33, 270
Թրանսվալ	Տրանսվաալ	Transvaal		28
Թրկուօքնա		Trkvokna? ¹⁴		27
Թոնուս	Թոնուս	Tonus		225
Իգդիր		Igdir		288
Իզմիտ տես Նիկոմիդիա		İzmit see Nicomedia		
Իզնիկ		Iznik		241
Իլկարթի		Ilkarti? ¹⁵		26
Իպրայիլ տես Պրայլա			Ibraila see Brăila	
Իսալու		Isalu		(286)
Իսմայիլ		Ismail		27, 31
Իտալիա		Italy		30, 87
Իրիցու գիւղ	Իրիցուգեղ	Iritsu	Çamurlu	138
Իւնիէ		Ünye		184
Իքիաղաջ		Ikiaghach? ¹⁶		(286)
Լաբին		Labin		26
Լազիստան		Lazistan		31
Լաթարի		Leter	Elmakaya	138, 139
Լաթաքիա	Լաթակիա	Latakia		28
Լայլաշ		Lailashi		25
Լառնաքա	Լառնակա	Larnaca		28
Լեհաստան		Poland		2, 27, 33, 270
Լեմպերկ	Լեմպերկ	Lemberg		27
Լեչխում		Lechkhumi		25
Լեզ		Lez? ¹⁷		139
Լիբանան		Lebanon		28
Լիլավա	Լիլաւա	Lilava		37, 61, 70
Լիմասօլ	Լիմասոլ	Limassol		28
Լծեն	Լծեն	Ltsen		288
Լճէ	Լճէ	Lice		116, 159
Լոնտոն	Լօնտոն, Լոնտոն	London		29
Լօռի	Լոռի	Lori		37, 37, (50)
Խամուր		Hamur		138
Խաչեն	Խաչեն	Khachen	Seyidbeyli	68
Խաչմաս		Khachmaz		26, 32
Խաստուր		Khastur? ¹⁸		133
Խասքով	Հասկովո?	Haskovo? ¹⁹		29, 31
Խարասուբազար	Բելոգորսկ	Karasubazar	Bilohirsk	26

¹³The Armenian spelling suggests Trnova which is not in modern Bulgaria, but he might have meant Trnovo.

¹⁴I couldn't track down

¹⁵I couldn't find this town.

¹⁶I couldn't track down.

¹⁷I couldn't track down.

¹⁸I couldn't track down a pre-existing romanization.

¹⁹I suspect this is what he means.

Խարբերդ	Խարպուտ	Kharberd	Harput	4, 13, 40, 103, 167-174, (170), 196-7, 202, 223, 225-6
Խարզան		Ğarzan	Yanarsu	33
Խարկով		Kharkiv		27
Խզաբավրա	Խզաբավրա	Khizabavra		32
Խիան	Խիանք	Khian	Khiank, Salkımlı, Fırki	159, (164)
Խիզան		Hizan		33, 116
Խլաթ		Khlat	Ahlat	(116-8, 121, (133), 139
Խնուս		Hınıs	Khnus	104, 116, 121, (128)
Խոյ		Khoy		27, 46, 76, 280, 288, (289-290), 291-2
Խոյթ	Խույթ	Khouyt		121, (130)
Խոջենդ		Khujand		26
Խոտորջուր	Խոտորջուր	Khodorchur	Sirakonak	(111-113
Խուլգումա	Խուլգումո	Khulgumo		32
Խրիմ	Ղրիմ	Crimea		26, 34, 108, 178, 233, 263-6, (266-9)
Խոթուն		Khotyn		27
Շակքար		Tsakkar		116, 118, (135)
Շեբելդա		Tsebelda		184
Կալաց		Galați		27, 31, 33
Կալկաթա		Kolkata		28
Կալկոս		Kalkos	İkizpınar	32
Կախկա		Kakhka? ²⁰		26
Կաղզուան	Կաղզվան	Kaghzvan	Kağızman	37
Կամախ		Kemah		167
Կամիշին		Kamyshin		26
Կառնեն		Karnen	Ağaçlık, Karni	(123-4)
Կատտաղուրդան		Kattaqurqan? ²¹		26
Կարին	Էրզրում	Karin	Erzurum	4, 10, 13, 15, 37, 61, 103-115, 117, 140-1, 167-8, 179, 225-7, 271, 291
Կարս		Kars		34, 104, 111
Կարտիկամ		Kartikami		32
Կեռլա Հայաքաղաք	Գեռլա	Gherla	Armenopolis	27, (278-9), 33
Կեսարիա	Կայսրի	Kayseri		29, 30, 32, 215
Կեսարիա գիւղերը				(215-6, (219-221
Կերչ		Kerch		26, 178, 263
Կելիպօլու	Կալիփոլի, Գալիպոլի	Gallipoli		29, 31
Կեմերեկ	Գեմերեկ	Gemerek		225
Կեյվե		Geyve		241

²⁰ I couldn't track down.²¹ I couldn't track down.

Կիլիկիա			Cilicia	4, 28, 33, 103, 196, 199-205, (206-211), 216, 239
Կիպրոս		Cyprus		28, 31, 32
Կիրասուն	Կիրասուն, Կերասուն, Գիրեսուն	Giresun		29, 178-9
Կիմիլճինա	Կոմոտինի	Gyumyurdjina	Komotini	31, 258
Կիմիլճիանե	Գյումյուլճիանե	Gümüşhane		29, 104, 178-9
Կիւշանա	Կյուշանա	Küçük Şana	Çukurköy	185, (192)
Կիւրին, Կիւրին	Կյուրին	Gürün		29, 215-6, (217-8), 225
Կոկանդ		Kokand		26
Կովկոս				26
Կորի		Kori? ²²		288
Կուբանեան շրջան	Քուբանեան շրջան	Kuban area		26, 33
Կրագոմ		Krakom	Karakom, Es-kikonak	139
Կրասնովոդսկ	Կրասնավոդսկ, Թուրքմենբաշի	Krasnovodsk	Türkmenbaşy	26, 61
Կրետե	Կրետե	Crete		29
Հազգո	Հազգո	Hazo	Kozluk	159, 160, (164)
Հազրո		Hazro		159, (165)
Հալեպ	Հալեպ	Aleppo		28, 33
Հաճին	Հաճն, Հաճըն	Hadjin	Saimbeyli	28, 199-205, (208-9)
Համադան	Համատան	Hamadan	Hamedan	28, 87
Համշեն	Համշեն	Hamshen	Hemshin	13, 19, 103, 112, 174, 178, 184-191, (191-5), 222
Հայաքաղաք		Armenopolis		33
Հանդամեշ	Անդամիշ	Əndəmic		92
Հատկոն		Hadgon	Adgon, Gün-batmaz	139
Հավաբար	Հավլաբար	Avlabari	Havlabar	37
Հաւնտանք		Havındank? ²³		147
Հինք Խրիմ				26
Հիւսասային Կովկաս	Հյուսասային Կովկաս	North Caucasus		26, 82
Հիւսնիմանսուր	Հասանմանսուր, Ատիեման	Hisn-Mansur	Adıyaman	29, 196, (198)
Հնդկաստան		India		28, 33, 87
Հնչեշտ		Hınceşti		27
Հոլանտա	Հոլանդիա	Holland		30, 87
Հունգարիա		Hungary		27, 270-2, (278-9), 33
Ջորագեղ	Ջորագեղ, Վալի Աղալու, Ջորագյուղ	Dzoragegh	Dzoragyugh	116, 118, (134)
Ղազախ		Gazakh	Qazax	61, 62, 70, 71, (73)
Ղազվին		Qazvin		28, 87

²² I couldn't track down²³ I couldn't track down.

Ղալա		Ghala? ²⁴		37
Ղարաբաղ	Արցախ	Karabakh	Gharabagh, Artsakh	3, 4, 9, 13, 18, 36, 37, 40, 44-46, 61-79, (72), 82-84, 88, 89, 95, 96, 100, 104, 142, 147, 282, 288
Ղարադաղ		Karadagh		27, 37, 61, 62, 70-72, (72)
Ղարասուբազար	Բելոգորսկ	Karasubazar	Bilohirsk	263
Ղարաքիսա	Ղարաքիլիսա, Վանաձոր	Gharakilisa	Vanadzor	61
Ղզլար		Kizlyar		26
Ղըզըլ-Արվադ		Qızıl Arvad		26
Ղշլաղ	Ծաղկաշատ	Gyshlag	Tsaghkashat	37
Ղուբա				26, 32, 76
Ղուլալի	Կարմիրգյուղ	Kulali	Karmirgyugh	37
Ղումլուպուճաղ	Գումլուպուճախ			138
Ղուշչի-Թազաքենդ		Kuşçi-Tazakend ²⁵		288
Ճապաղջուր		Chapaghjur	Çapakçur, Bingöl	116, 167-8
Ճավա		Java		28, 87
Ճիսրի Շղուր	Ջիսր ալ-Շուղուր, Շուղուր	Jisr al-Shughur		28, 212
Ճուրճեվո		Jurjevo? ²⁶		27
Ճուրճով	Ջուրջով	Gheorgheni		27
Ճոշարա	Ճոշարա	Joshara ²⁷		185
Մադրասա	Mədrəsə	Mədrəsə		32
Մազրա		Mazra		288
Մալա		Malaya	Geçimli	185, (193)
Մալաքանդ		Malakand? ²⁸		139
Մալկարա		Malkara		29, 31, 258, (262)
Մալաթիա		Malatya		29, 103, 160, 196-8, (197-8), 258-9
Մակնի		Makni? ²⁹		147
Մակու		Maku		27, 139, 288
Մամանելիս	Մամանելիս	Mamanelis		291
Մայկոպ		Maykop		26, 263
Մանազկերտ		Manazkert	Malazgirt, Manzikert	116, 121, (127)
Մանիշակ		Manishag? ³⁰		184
Մանիսա		Manisa		29, 168, 239
Մանկասար		Mangasar	Mengeser, Yazılı	(136-7
Մանճըլդ		Mandjilik		225

²⁴I couldn't find an accepted romanization. He might mean the district of Baron Avak.

²⁵I couldn't reliably track this down, but this seems an approximate location.

²⁶I couldn't track down.

²⁷I couldn't track down.

²⁸I couldn't track down.

²⁹I couldn't track down.

³⁰I couldn't track down.

Մանչեսթր	Մանչեստր	Manchester		29
Մանջուրիա		Manchuria		61
Մաչառ		Machar		26
Մատրաս	Մադրաս, Չեննայ	Madras	Chennai	28
Մարաղա		Maragha	Shikharkh	13, 28, 46, 160, 280-4, (284-6), 288, 292
Մարաշ		Marash	Maraş, Kahra-manmaraş	3, 28, 196, 199-205, (209-210)
Մարսիլիա	Մարսել	Marseille		29
Մարսվան	Մարսուան, Մարզուան, Մարզվան	Merzifon		29, 232, 234, (238)
Մելիտոպոլ	Մելիտոպոլ	Melitopol		26
Մենեմեն		Menemen		239
Մերսին	Մերսին			28
Մերվ				26
Մերտին	Մարդին	Mardin		33
Միանդաբ		Miandoab		32
Միաց. Նահան.				29, 34, 293
Միջագետք		Mesopotamia		33
Մծարա		Mtsara		184
Մոզդոկ		Mozdok		26
Մոկս	Մոկք	Moks	Moxoene, Mokka'	19, 116, 140, 145-8, 150, 151, (154), 159
Մոնթելիե	Մոնպելիե	Montpellier		29
Մոսկուա	Մոսկվա	Moscow		27
Մուժումբար		Mujumbar		28, 61, 70, 71
Մուղանջուղ	Հովտամեջ	Mughanjik	Hovtamej	288
Մունճուսուն	Մունճուսուն	Munjusun		215, (219)
Մուշ		Mush	Muş	(2-4, 10, 13, 15, 19, 103, 105-6, 116-140, (122-4), 159-163, 167-8, 270
Մուսուլ		Mosul		27, 33
Մուսուն	Մոսուն	Musun	Suluçem	138
Մուֆարդին	Սիլվան	Meyafarikîn	Martyropolis, Silvan	33
Մսիս		Misis	Mopsuestia	28
Յունաստան	Հունաստան	Greece		29, 293
Նալլըխան	Նալլըխան	Nallıhan		31, 205
Նախիջևան	Նախիջևան	Nakhichevan	Nakhchivan	92, 288
Նահեն		Nahen? ³¹		136, 138-9
Նամանղան		Namangan		26
Նանսի		Nancy		29
Նարման				111
Ներքին Ադեաման	Ներքին Գետաշեն	Upper Adyaman	Nerkin Getashen Ar	116, 118, (136)

³¹ I couldn't track down.

Ներքին Գիւղաւարա	Վարդենիկ	Lower Gyuzeldara	Nerkin Gyuzeldara, Vardenik	116, 118, (139)
Ներքին Կարանլըղ	Կարանլուղ, Լուսագյուղ	Lower Karanlug	Lusagyugh	116, 118, (136)
Ներքին Քարաքլիսա		Lower Qara Klisa		288
Ներքին Քեօլաղռան	Ներքին Քյոլաղռան	Lower Kyolaghran? ³²		116, 118, 139
Նիզէ		Nize		215
Նիկոմիդիա (Իզմիտ)	Նիկոմեդիա, Իզմիթ, Իզնիմիտ	Nicomedia	İzmit	(29-31, 103, 184, 205, 239, 241-4, (244-48))
Նիկոսիա		Nicosia		28
Նիւ-Եօրք	Նյու Յորք	New York		29
Նիքսար	Նեոկեսարիա	Niksar		31
Նոդայսք	Պրիմորսկ	Nogaïsk	Prymorsk	26, 263
Նովոչերքասք	Նովո-Չերքասք, Նովոչերկասկ	Novocherkassk		26, 263
Նովոռոսիյսկ		Novorossiysk		25
Նորադուզ	Նորատուս	Noraduz	Noratus	37
Նորաշեն	Նորաշեն	Norashen ³³		291
Նոր-Բայազէտ	Նոր-Բայազիտ, Գավառ	New Bayazet	Nor Bayazet, Nor Bayezit, Gavar	13, 14, 37, (48), 116
Նոր-Բայազէտ գիւղերը				14, 34, 118, 121, (133-9), 145, 152
Նորդուզ		Norduz		151, (155)
Նոր-Մարգեւան	Մարգիւան?	New Margelan? ³⁴	Margilan?	26
Նոր Նախիջեւան	Նոր Նախիջեւան	New Nakhichevan	Nor Nakhichevan, Nakhichevan- on-Don	2, 13, 19, 26, 34, 263, 266, (266-7), 271
Նուխի	Շաքի	Nukha	Shaki	25, 61, 62, 106
Շաղատ		Shaghat		288
Շամ տես Դամասկոս		Sham see Damascus		
Շամախի		Shamakhi		25, 36, 46, 76-80, (80-81), 82, 90, 244
Շամախի գիւղերը				25, 32, 61
Շամշադին		Shamshadin		37
Շապին- Գարահիսար		Şebinkarahisar		29, 103, 174-5, (175- 7)
Շատախ		Çatak		140, 151, (155)
Շաւարին	Շավարին	Sheverin	Shavarin	28
Շաւշէթ	Շավշէթ	Şavşat	Shavsheti	25
Շաւշէթ-Իմերխէւ	Շաւշէթ-Իմերխէւ	Şavşat-Imerkhevi		291

³²I couldn't track down a pre-existing romanization

³³Based on Armenian Wikipedia, there are many villages called <Նորաշեն>. I couldn't track down the modern name of the one that would have been in Artvin.

³⁴I'm not sure.

Շափշուկա		Shapshuga ³⁵		184
Շիրազ		Shiraz		28, 37
Շիրվան		Shirvan		33
Շորապանի	Շորապան	Shorapani		25
Շուլավեր	Շուլաւեր, Շուլավեր	Shulaveri		37
Շումլա		Shumla	Shumen	29, 31
Շուշի		Shushi	Shusha	13, 61, 62, 64, 106
Ոզմի	Ոզիմ, Ոզմ	Vozim	Vozm, Vozmi, Gümüşören	13, 140, 145, 147-51 (??-8)
Ուզ		Uz		288
Ուլաշ		Ulaş		225
Ուլիքենդ	Ուլիքենդ	Ulikend? ³⁶		138
Ուլմանա	Ուլմանա	Ujmana		116
Ուռֆա	Ուռհայ, Ուրֆա	Urfa	Şanlıurfa	29, 159, (166)
Ուսթր	Ուսթըր, Վուսթեր	Worcester		29
Ուրիպենո		Uribeno? ³⁷		26
Ուրմիա		Urmia		27, 32, 46, 281, 284, (286-7)
Չաթալնա	Չաթալնա	Çatalca		31, 258
Չախրպէկ	Չախըրպէկ, Չաղըրբէկ	Çakırbey		139
Չարշամպա	Չարշամբա	Çarşamba		184
Չարջոյ		Charjoy? ³⁸		26
Չարսանճագ	Չարսանճաք	Çarsancak	Akpazar	167, (172)
Չաքիչլար		Chakichlar? ³⁹		26
Չերնաեւո	Չերնաւո	Chernaev		26
Չերնոմորեան խ.		Chornomorets states		25
Չերնովցա	Չերնովցա	Chernovitsa		27
Չերքէզիստան				33
Չիր-Եուրթ	Chiri-Yurt			26
Չմշկածագ		Çemişgezek		(167-8)
Չորլու	Չորլու	Çorlu		29, 31, 258
Պաթավիա	Բատավիա, Ջակարտա	Batavia	Jakarta	28
Պալահեսի		Palahesi? ⁴⁰		215, (219)
Պալքեսեր	Բալքեսեր, Բալքեսի	Balıkesir		29
Պաղեստին		Palestine		28, 33
Պաղտատ	Բաղդադ	Baghdad		27
Պայազիտ	Պայազիդ, Բայազետ	Bayazit	Doğubayazit	34, 37, 44-47, 119, 139, 140, 179
Պայընտըր		Bayındır		239
Պանտրմա	Բանդրմա	Bandırma		29

³⁵| couldn't track down.

³⁶| couldn't track down.

³⁷| couldn't track this down

³⁸| couldn't track down.

³⁹| couldn't track down.

⁴⁰| couldn't track down.

Պաշգալէ	Բաշքալէ, Ադամակերտ	Başkale	Adamakert	140
Պաշպալով	Դումբրըվեն	Dumbrăveni		27
Պապատաղ	Բաբադալ	Babadag		27, 31
Պաս		Pas		147
Պասրա	Բասրա	Basra		27
Պարսկաստան		Persia		27, 28, 34, 61, 87, 140, 288
Պարտիզակ		Bardızağ	Başiskele	184, 241, (245)
Պաքաու		Bacău		27
Պելճիքա	Բելգիա	Belgium		30
Պենզա		Penza		26
Պետերբուրգ	Սանկտ Պետերբուրգ, Սենտ Փիթերսբուրգ	Saint Petersburg	27	
Պետրո- Ալեքսանդրովսկ	Պետրո- Ալեքսանդրովսկ	Petro-Aleksandrovsk	To'rtko'l, Turtkul	26
Պետրովսկ		Petrovsk		26
Պերեկոպ		Perekop		26
Պելան	Բելան?	Belan? ⁴¹		28
Պեյրութ	Բեյրութ	Beirut		28, 33
Պենլի		Benli? ⁴²		241, (247)
Պիլեճիկ	Բիլեջիք	Bilecik	Bilejik	29
Պիրմանիա	Բիրմա, Մյանմա	Birmania	Burma, Myan- mar	28, 87
Պշերիե		Bisheriye? ⁴³		33
Պոհտան		Bohdan? ⁴⁴		33
Պոմպայ	Բոմբեյ, Մոմբայ	Bombay	Mumbai	28
Պոսթոն	Պոսթոն, Բոստոն	Boston		29
Պուլանըխ	Բուլանըք, Կոփ	Bulanik	Gop, Kop	(116-7, 121, (125)
Պուլղարիա	Բուլղարիա	Bulgaria		29, 31, 32, 34, 293
Պուշիռ	Բուշեիր	Bushehr		28
Պուրկաս		Burgas		29, 31
Պուրտուր		Burdur	Բուրդուր	31, 34, 61
Պուքովինա	Բուկովինա	Bukovina		27, 33, 270
Պուքրեշ	Բուխարեստ	Bucharest		27
Պռաշով	Բրաշով	Braşov		27
Պրայլա		Brăila		27, 31
Պրուսա	Բուրսա	Bursa		29, 32
Պոթոնլան	Պոթոնլան, Բոտոնլան	Botoşani		27

⁴¹ I couldn't track down.

⁴² I couldn't track down.

⁴³ Although I'm not sure, I suspect this is the area.

⁴⁴ I couldn't track this down. It could be Boğdan

Պոլիս	Պոլիս, Ստամբուլ	Istanbul	Bolis	12, 13, 19, 29-32, 35-6, 103-4, 106-7, 175, 178-9, 227, 233-4, 239, 249-254, (254-7), 258-260, 263-4, 292
Ջիբիլ		Jibil? ⁴⁵		26
Ջիզաք		Jizzakh		26
Ջուլա	Ջուլֆա	Julfa	Jugha	1, 28, 30, 36-7, 45-6, 76, 79, 87-90, (90-91), 139
Ռազկրատ	Ռազգրադ	Razgrad		29, 31
Ռամիս		Ramis		92
Ռանկուն	Ռանգուն, Յանգուն	Rangoon	Yangon	28
Ռաչին	Ռաճա	Racha		25
Ռեմլե		Ramle	Ramla	28
Ռեշտ	Ռաշտ, Ռեշտ	Rasht		28, 87
Ռոման		Roman		27
Ռոստով		Rostov		26, 268
Ռոտոսթո	Ռոտոսթո, Թեքիրդաղ	Rodosto	Tekirdağ	(13-4, 29, 31, 103, 174, 258-260, (260-2))
Ռումանիա		Romania		27, 31, 33, 293
Ռուսիա		Russia		26, 34, 263, 288
Ռուսնուք	Ռուսե	Ruse		29, 31
Սաթլել		Satlel	Yaylaaltı	291
Սալմաստ		Salmast	Salmas	27, 76, 288
Սամարա		Samara		26
Սամարղանդ		Samarkand		26, 61
Սամսատ	Սամուսատ	Samsat	Samosata	33
Սամսուն	Սամսոն, Սամսուն	Samsun		13, 29, 184, 232
Սամոշույվար	Սամոշույվար	Szamosújvár		33
Սասուն		Sason		(116-7, 121, (128))
Սարատով		Saratov		26
Սեբաստիա		Sebastia	Sivas	4, 29, 103, 106, 174, 223, 225-7, (228-31), 233, 289, 260
Սելանիկ	Սելանիկ	Thessaloniki	Saloniki	29
Սերեթ		Seret		27
Սեւաստոպոլ	Սևաստոպոլ	Sevastopol		26, 178, 263
Սեւերեկ	Սեւերեկ, Սեւերակ	Siverek		159, (166)
Սեօլեօզ		Sölöz		241
Սթանօզ	Սթանոզ	Stanoz	Yenikent	31, 205, (210)
Սթալճա		Straldzha		29
Սիբերիա				26
Սիբվիզ		Sibviz	Szepviz, Fru-moasa	27
Սիզրան		Syzran		26

⁴⁵I couldn't track down

Սիլիստրե	Սիլիստրա	Silistra		29, 31
Սիլիվրի		Silivri		29, 31, 258
Սիմբիրսկ	Սիմբիրսկի	Simbirsky		26
Սիմֆերոպոլ	Սիմֆերոպոլ	Simferopol		26, 263
Սինկափուռ	Սինգապուր	Singapore		28
Սինոպ	Սինոպ	Sinop		184, 282
Սիս		Sis		28, 30
Սիսիան		Sisian		288
Սիվրիհիսար		Sivrihisar		31, 205
Սիրիա		Syria	Syria	28, 33, 103, 212-3, (213-4)
Սիլվան	Սիլվան	Silvan		33
Սիլվեն	Սիլվեն	Sliven		29, 31
Սղերդ	Սիրթ	Siirt		33
Սղնախ		Sighnag		25, 32
Սմարանկ	Սեմարանգ	Semarang		28
Սոխում		Sokhumi		25, 32, 34, 184
Սովոլչեբուլաղ		Sovushpulagh? ⁴⁶		32
Սուետիա	Սվեդիա	Svetia	Süveydiye, Samandağ	28, 199, 212
Սուլինա		Sulina		27, 31
Սուղուշուք		Sughushuk? ⁴⁷		27
Սումաթռա	Սումաթրա, Սումատրա	Sumatra		87
Սուչավա		Suceava		3, 13, 15, 27, 30, 97, 270-2, (273-8)
Սուրապայա	Սուրաբայա	Surabaya		28
Սուրբ-խաչ	Բուդյոննովսկ	Budyonovsk	Svyatoy Krest, Surb Khach	26
Սուրբ Մակար		Sourp Magar	Magaravank	28
Սոֆիա		Sofia		29
Սպահան		Isfahan		87
Ստավրոպոլ	Ստավրապոլ, Ստավրոպոլ	Stavropol		26, 263
Սոչի	Սոչի	Sochi		184
Վալիադալու				116, 118, (134)
Վան		Van		3, 4, 10, 13, 15, 18-9, 34, 46, 103, 116-8, 139-58, (151-2), 160, 270, 282, 288
Վանքի		Vanki	Albayrak	130
Վառնա		Varna		29, 31
Վարանդա		Varanda	Fuzuli?, Martuni? ⁴⁸	68
Վարգաւ	Վարգավ	Vargavi		32
Վարոնեժ	Վարոնեժ	Voronezh		27

⁴⁶I couldn't track down.⁴⁷I couldn't track down.⁴⁸The name Varanda can correspond to multiple sites in Karabakh, which have same Armenian name but different Azerbaijani name.

Վենետիկ				249
Վերին Ադեաման	Վերին Գետաշեն	Lower Adyaman	Verin Getashen	116, 118
Վերին Գիւզալդարա		Upper Gyuzeldara		116, 118, (138)
Վերին Կարանլըղ	Կարանլուղ, Լուսագյուղ	Upper Karanlug	Lusagyugh	116
Վերին Զեօլաղոն	Վերին Զյոլաղոն, Փառկունք	Upper Kyolaghan? ⁴⁹		116, 118, 139
Վիեննա	Վիեննա	Vienna		27
Վիտին	Վիդին	Vidin		29
Վլադիկավկազ	Վլադիկավկազ	Vladikavkaz		26, 32
Վրաստան		Georgia		25, 32, 52
Տանակերտ	Անագյուտ	Danaqirt	Anagut	92
Տաճկաստան		Ottoman Turkey		34, 37, 61
Տանձուտ		Tandzut ⁵⁰		291
Տարենտ	Դարանդա	Darende	Daranda	29, 215-6, (218-9)
Տափավանք		Dapavank	Güzelsu	(133)
Տաքքա	Դաքքա	Dhaka		28
Տելի-Օրման		Teleorman		29
Տետ-Աղաճ	Ալեքսանդրուպոլիս	Dedeagac	Alexandroupoli	31
Տերսիմ	Տերսիմ	Dersim	Tunceli	167, 169, (172)
Տիատին	Դիադին, Տատեն	Diyadin		116, 140, 145-6, (152-4)
Տիգրանակերտ	Տիյարպեքիր, Դիարբեքիր, Տիարպեքիր	Tigranakert	Dikranagerd, Diyarbakır	4, 13, 19, 33, 103, 159-67, (163), 196-7, 258-9
Տիմիթոքա	Դիդիմոտիխոն	Dimetoka	Demotika, Didymoteicho	31
Տիվրիկ	Տևրիկ	Divriği		29, 215-6
Տոպրիչ	Դոբրիչ	Dobrich		29
Տուրս		Turs? ⁵¹		32
Տրապիզոն		Trabzon	Trapizon	13, 29, 31, 103, 112, 175, 178-9, (180-3), 184, 85, 190, 233, 263
Յարիցին	Վոլգոգրադ	Tsaritsyn	Volgograd	26
Յոնա		Çənnəb		4, 92, 100
Փայաս		Payas		199
Փաշաքենդի		Pashakendi? ⁵²		37
Փաստ		Past? ⁵³		147
Փարիզ		Paris		13, 29
Փխիկուր		Pkhigur? ⁵⁴		291

⁴⁹I couldn't track down a pre-existing romanization

⁵⁰Based on Armenian Wikipedia, there are many villages called <Տանձուն>. I couldn't track down the modern name of the one that would have been in Artvin.

⁵¹I couldn't track down.

⁵²I couldn't find any official romanized names

⁵³I couldn't track down.

⁵⁴I couldn't track down.

Փոքր Ասիա	Անատոլու, Անատոլիա	Asia Minor	Anatolia	29, 30, 32, 61, 174, 178, 239, 241
Փոքր-Հայք		Lesser Armenia		29, 31
Փրովիտենս	Փրովիտենս, Փրովիդենս			29
Փոթի	Փոթի	Poti		25, 32, 178
Քաղաքի		Kaghaki? ⁵⁵		92
Քառնապատ	Քարնապատ	Karnobat		29, 31
Քարաշեն	Քարաշեն	Karashen		288
Քարաքլիսա		Qara Klisa		288
Քափլանտիա		Kaplandia? ⁵⁶		28
Քեարիմքենդ	Քյարիմքենդ, Ծաղկաշեն	Kyarimkend	Tsaghkashen	37
Քերսոն		Cherson		27, 31
Քերքիք	Քերքիք, Քերքյուք	Kirkuk		27, 33
Քեսա-Մահմադ	Քյոսա Մահմեդ	Kösemehmet		37
Քեսապ	Քեսաբ	Kesab	Kessab	28, 200, (210)
Քեթափիա	Քյոթափիա	Kütahya		29
Քիլիս		Kilis		28, 199
Քիլվար		Kilvar		26, 32
Քիշնե	Քիշնև	Chişinău		27, 31
Քիզաջըղ	Քյուզաջըղ, Լանջաղբյուր	Lanjaghbyur ⁵⁷		37
Քիրտիստան	Քուրդիստան	Kurdistan		28, 32
Քղի		Kiğı		167, (171)
Քոռուն		Korun? ⁵⁸		138
Քոստանցա (Քեսոթենճե)		Constanța	Köstence	27, 31
Քութայիս		Kutaisi		25, 32
Քոփղոռան		Kopigran? ⁵⁹		137
Քրոնշթատ		Kronstadt	Braşov	27
Օդեսա		Odesa	Odessa	27, 31
Օզում տես Ոզմի		Ozum see Vozim		
Օլթի		Olti	Oltu	32, 291
Օնի	Օն	Oni		25
Օնճալու	Յոնջալի, Առվտոց	Yoncalı	Aravüdots	139
Օշ		Osh		26
Օվ		Ovs	Döküktas	147
Օվաճըք		Ovacık		241, (246)
Օր		Or	Isthmus of Perekop	26
Օրդակլու		Ordaklu		37
Օրթաքեյ		Ortaköy		241
Օրտու		Ordu ⁶⁰		29, 232, 234

⁵⁵I couldn't track down.⁵⁶I couldn't track down.⁵⁷I couldn't find a romanization for the older name.⁵⁸I couldn't track down.⁵⁹I couldn't track down.⁶⁰It's unclear if he means the southeast Turkish city of Ordu (Օրդու), or the northeast area of Ordu.

Օքրոբակերտ		Okrobakert	Köprülü	291
Ֆամակուստա	Ֆամագուստա	Famagusta		28
Ֆացա	Ֆաթսա	Fatsa		184
Ֆենեսե		Fenese		215
Ֆիլիպպե	Պլովդիվ	Filibe	Plovdiv	29, 31
Ֆրանսա		France		29, 293
Ֆրեզնո	Ֆրեզնո	Fresno		29
Ֆոքշան		Ֆոքշան Focşani		27

Bibliography

- Adjarian, H. 1901. Lautlehre des Van-Dialekts. Zeitschrift für armenische Philologie 1. 74-86, 121-138. <https://archive.org/details/zeitschriftfrar00unkngoog/>.
- Adjarian, Hratchia. 1909. Classification des dialectes arméniens. Paris: Librairie Honoré Champion. <https://archive.org/details/bibliothquedel173ecol/page/n7/mode/2up>.
- Adjarian, Hratchia. 1899. Les explosives de l'ancien arménien étudiées dans les dialectes modernes. In La parole ou revue internationale de rhinologie, otologie, laryngologie et phonétique expérimentale, 119-127. Paris.
- Boyacioglu, Nisan. 2010. Hay-Pay: Les verbs de l'arménien occidental. Paris: L'Asiatheque.
- de Cirbied, Jacques Chahan. 1823. Grammaire de langue arménienne. Paris: Éverat.
- Dolatian, Hossep. 2022. An apparent case of outwardly-sensitive allomorphy in the Armenian definite. Glossa: A journal of general linguistics 7(1). <http://dx.doi.org/10.16995/glossa.6406>.
- Dolatian, Hossep, Afsheen Sharifzadeh & Bert Vaux. in review. Grammar of Iranian Armenian: Parskahayeren or Iranahayeren. Ms. Stony Brook University.
- Donabédian, Anaïd. 2001. Tabou linguistique en arménien occidental: 'gor' progressif est-il 'turb'? In Anaïd Donabédian (ed.), Langues de diaspora, languages en contact. faits de langue 18, 201-210. Paris: Ophrys.
- Dum-Tragut, Jasmine. 2009. Armenian: Modern Eastern Armenian (London Oriental and African Language Library 14). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <http://dx.doi.org/10.1075/loall.14>.
- Finck, Franz Nikolaus. 1907. Die Sprache der armenischen Zigeuner. St. Petersburg: Acad. Impériale des Sciences.
- Gilanentz, Petros di Sarkis. 1959. The chronicle of Petros di Sarkis Gilanentz concerning the Afghan invasion of Persia in 1722, the siege of Isfahan and the repercussions in northern Persia, Russia and Turkey. Lisbon: Imprensa Nacional. <https://archive.org/details/chroniclepetrosdisarkisgilanentz/mode/2up>. Translated by Caro Owen Minasian.
- Godel, Robert. 1975. An introduction to the study of Classical Armenian. Wiesbaden: Reichert Wiesbaden.
- Grammont, Maurice. 1908. Mélanges de linguistique offerts à m. Ferdinand de Saussure. Paris: Champion.
- Karst, Josef. 1901. Historische Grammatik des Kilikisch-Armenischen [Grammar of Cilician Armenian]. Strassburg: Verlag von Karl Trübner.
- Macak, Martin Jakub. 2017. The phonology of Classical Armenian. In Jared S Klein, Brian D Joseph & Matthias Fritz (eds.), Handbook of comparative and historical indo-european linguistics, 1037-1079. Berlin/Boston: Walter de Gruyter. <http://dx.doi.org/10.1515/9783110523874-016>.
- Msériantz, Lévon. 1899. Notice sur la phonétique du dialecte arménien de Mouch. In Actes du onzième congrès international des orientalistes, paris 1897, vol. 1, 299-316. <https://books.google.com/books?id=dw5BAQAAMAJ>.

- Petermann, H. 1867. Über den armenischen Dialect von Agulis nach einer Mittheilung des Herrn v. Patkanoff (Patkanean). In Monatsberichte der königlich preussischen akademie der wissenschaften zu berlin: Sitzung der philosophisch-historischen klasse vom 26 nov. 1866, 727-741. Berlin: Akademie der Wissenschaften.
- Schirru, Giancarlo. 2012. Laryngeal features of Armenian dialects. In Benedicte Nielsen Whitehead, Thomas Olander, Birgit Olsen & Jens Elmegard Rasmussen (eds.), The sound of Indo-European: Phonetics, phonemics, and morphophonemics, 435-457. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Schröder, Johann Joachim. 1711. Thesaurus linguae armenicae. Amsterdam.
- Sievers, Eduard. 1901. Grundzüge der Phonetik: zur Einführung in das Studium der Lautlehre der indogermanischen Sprachen. Breitkopf & Härtel. <https://archive.org/details/grundzgederphon00sievgoog>.
- Thomson, Robert W. 1989. An introduction to Classical Armenian. Delmar, NY: Caravan Books.
- Ազգագրական Հանդես [Ethnographic Magazine]. 1895-1916. Թիֆլիս [Tbilisi]. <https://www.flib.sci.am/journal/ethno/Main.html>.
- Ալլահվերտեան, Յակոբ. 1884. Ուլնիա կամ Չէյթուն, լեռնային ավան ի Կիլիկիա: Նկարագիր տեղական, կենսական, բանասիրական եւ լեզուաբանական [Ulnia or Zeitun, a mountain town in Cilicia: Description local, vital, philological and linguistic]. Պոլիս: Տպագրութիւն Գ. Պաղտատեան. <https://books.google.com/books?id=GBUzAAAAAAAJ>.
- Ախվերդեան, Գեորգեայ. 1852. Սայեթ-Նովայ. լուս գգած աշխատասիրութեամբ [Sayat-Nova]. Մոսկվա: Ի տպարանի Վասիլիար Գասիէ. https://www.google.co.uk/books/edition/Sajeath_N%C3%B4waj/-bg-AAAAcAAJ.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1901. Քննություն Ղարաբաղի բարբառի [Study of the dialect of Karabakh]. Վաղարշապատ: Տպարան Մայր Աթոռաց Ս Էջմիածնի.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1902. Թուրքերէն փոխառեալ բառերը Պոլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Ղարաբաղի եւ Նոր-Նախիջեանի բարբառներուն [Turkish loanwords in the colloquial language of Istanbul Armenians, in comparison with the dialects of Van, Karabagh, and New Nakhichevan], vol. 3 Էմինեան ազգագրական ժողովածու. Մոսկուա-Վաղարշապատ: Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1911. Հայ Բարբառագիտութիւն [Armenian dialectology]. Մոսկուա-Նոր-Նախիջեան: Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.
- Աճառեան, Հրաչեայ Յ. 1898. Քննութիւն Ասլանբեգի բարբառին [Study of the Aslanbeg dialect]. Բազմավէպ 56(1). 31-35. <https://arar.sci.am/dlibra/publication/164854/edition/149934>.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1952. Լիակատար քերականություն Հայոց լեզվի [Complete grammar of the Armenian language], vol. 1. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա Հրատարակչություն.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1971. Հայերէն արմատական բառարան [Armenian etymological dictionary]. Երևան: Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչություն.
- Այտընեան, Արսէն. 1867. Քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի [Grammar of the Civil or Modern Armenian language]. Վիեննա: Միխայիլեանց տպարան.
- Անդրանիկ. 1900. Տէրսիմ Ճանապարհորդութիւն եւ Տեղագրութիւն [Dersim: Travels and topography]. Թիֆլիս: Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւն.
- Արեւելեան մամուլ [Eastern Press]. 1882-1908. Չմիտնիա [Smyrna/Izmir]. https://tert.nla.am/mamul/Arevelean_mamul_1/Table.html.
- Բազմավէպ [Bazmavep]. 1843-present. Վենետիկ [Venice]. <http://tert.nla.am/mamul/Bazmavep/Table.html>.

- Բիւրակն [Byurakn]. 1882-1908. Պոլիս [Istanbul]. <http://tert.nla.am/mamul/Byurakn/Table.html>.
- Գազանճեան, Յովհաննէս. 1899. Եւդոկիոյ հայոց գաւառաբարբառը [The provincial dialect of the Armenians of Evdokia]. Վիեննա: Միսիթարեան տպարան. <https://eap.bl.uk/archive-file/EAP180-1-3-306>.
- Գապրիէլիան, Մ. Ս. 1912. Ակնայ գաւառաբարբառը [The Akn dialect]. Վիեննա: Միսիթարեան Տպարան.
- Դավթյան, Կարո Ստեփանի. 1966. Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը [Dialectal map of Mountainous Karabakh]. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիայի Հրատարակչություն.
- Դաւիթ-Քէլ, Մէլիք Ս.. 1901-1913. Արաբկիրի գաւառաբարբառը [The provincial dialect of Arabgir]. <https://www.flib.sci.am/journal/eminian/Main.html>.
- Լոյս [Light]. 1910-1914. Նոր Նախիջեան [New Nakhichevan]. <https://tert.nla.am/mamul/luys-1910/NLA/List.html>.
- Լրաբեր [Messenger]. 1904-1908. Նոր Ջուլա [New Julfa]. <http://tert.nla.am/mamul/nor%20jughayi%20lraber/NLA.html>.
- Լրաբեր [Messenger]. 1908-1909. Աստրախան [Astrakhan]. <http://tert.nla.am/mamul/lraber-1908/NASLib.html>.
- Խաթաբալայ [Khatabala]. 1906-1916, 1922, 1925, 1926. Թիֆլիս [Tbilisi]. <http://tert.nla.am/mamul/xatabala-1906/NASLib.html>.
- Կռունկ հայոց աշխարհին [Crane to the Armenian world]. 1860-1863. Թիֆլիս [Tbilisi]. <http://tert.nla.am/mamul/Krunkhayocashxarhi/Table.html>.
- Հայելի [Mirror]. 1906-1907. Թիֆլիս [Tbilisi]. <http://tert.nla.am/mamul/Haeli1/Table.html>.
- Հանդես Ամսօրեա [Monthly Review]. 1887-present. <http://tert.nla.am/mamul/Handesamsorya/Table.html>.
- Ճանիկեան, Յովսէփ Կ. 1895. Հնութիւնք Ակնայ [Antigiques of Akn]. Թիֆլիս: Տպարան Մ.Դ. Ռօտինեանցի. <https://books.google.com/books?id=VSc0AAAAIAAJ>.
- Մեր ձայնը [Our voice]. 1907-1909. Նոր Նախիջեան [New Nakhichevan]. <https://tert.nla.am/mamul/Merdzayn1907/NLA.html>.
- Նոր կեանք [New life]. 1907. Նոր Նախիջեան [New Nakhichevan]. <https://etchmiadzinlibrary.am/images/Magazin/Norrkyanq.html>.
- Սարգսեանց, Սարգիս. 1883. Ագուլեցոց բարբառը. Չօկերի լեզուն, լեզվաբանական հետազոտութիւն [The dialect of Agulis: The Zok language, a linguistic study]. Մոսկվա: Գերբեկի տպարան.
- Սարգսյան, Արմեն Յուրիի. 2013. Ղարաբաղի բարբառի բառարան. Երևան: Էդիթ Պրինտ.
- Սրուանձտեան, Գարեգին. 1876. Մանանայ [Manna]. Պոլիս: Տպագրութիւն Ե. Ս. Տնտեսեան. <https://digilib.aua.am/book/473/496/9656/>.
- Տեր-Ղազարեան, Ա. 1908. Հանրամատչելի բառարան օտարազգի բառերի եւ գործածութեան մէջ մտած մտքերի ու դարձածքների [A popular dictionary of foreign words and common phrases and expressions]. Թիֆլիս: ԷՊՕԽԱ.
- Քօսեան, Յակոբ. 1899. Հայք ի Չմիւռնիա եւ ի շրջակայս [Armenians in Smyrna and its surroundings]. Վիեննա: Միսիթարեան տպարան. http://serials.flib.sci.am/openreader/Zmyur_1899/book/content.html.
- Եմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal. 1901-1913. Մոսկվա [Moscow]. <https://www.flib.sci.am/journal/eminian/Main.html>.